

שבוע פרשת תבוא

(22 – 28 August 10)

י"ב – י"ח אלול ה'תש"ע

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ תִּשְׁמָעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֲתֶם הַיּוֹם, לֹאֲהַבְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטָּר אֲרָצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִגְגָךָ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת גְּבוּרַתְכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרָתָם אֱלֹהִים וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי בְגָדֵיהֶם לְדָרְתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּ אֲחֵרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלֵי מְצוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ פְּמוֹךְ מְצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תַּפִּילַת שַׁחֲרִית כּוֹלָל שִׁיעוּר תַּהֲלִים כְּפִי שִׁמְחָתְךָ לִימֵי הַחוּדֶשׁ.
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יֹשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחִמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר פֶּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם: וַיְבָרֶכְךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרְךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַגְדֶּךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם:
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ תְּהִדְבָּרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלחוכה נותן צדקה (לבר משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קט

חברו דוד כבדו מפני שאלו ובאותו פעם היה לו חרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לְמַנְצֵחַ לְדָוִד מְזֻמָּר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אֶל־תַּחֲרֹשׁ: ב כִּי כִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פָּתַחוּ דִּבְרוּ אֹתִי לְשׁוֹן שָׁקֶר: ג וּדְבָרִי שִׁנְאָה סִבְבוּנִי וַיִּלְחַמוּנִי חֲנָם: ד תַּחַת־אֲהַבְתִּי יִשְׁמְנוּנִי וְאֲנִי תִפְלָה: ה וַיִּשְׁימוּ עָלַי רָעָה תַּחַת טוֹבָה וְשִׁנְאָה תַּחַת אֲהַבְתִּי: ו הִפְקֵד עָלַי רָשָׁע וְשָׁטָן יַעֲמֹד עַל־יָמִינִי: ז בְּהִשְׁפָּטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וְתִפְלָתוֹ תִּהְיֶה לַחֲטָאָה: ח יִהְיוּ־יָמָיו מַעֲטִים פְּקֻדָּתוֹ יָקָח אַחֵר: ט יִהְיוּ־בָנָיו יְתוּמִים וְאִשְׁתּוֹ אֶלְמָנָה: י וְגֹעַ יָנוּעוּ בָנָיו וְשֹׁאֲלוֹ יִדְרָשׁוּ מִחֲרֹבוֹתֵיהֶם: יא יִנְקֹשׁ גִּוְשָׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיִּבְזוּ זָרִים יִגְיעוּ: יב אֶל־יְהִי־לּוֹ מִשְׁךְ חֶסֶד וְאֶל־יְהִי חוּזֵן לִיתוּמָיו: יג יְהִי־אַחֲרִיתוֹ לְהַכָּרִית בְּדוֹר אַחֵר יִמַּח שְׁמֹם: יד יִזְכָּר: טו עֲנֵן אֲבָתִיו אֶל־יְהוָה וְחֲטָאת אָמּוֹ אֶל־תִּפְחֹחַ: טז יִהְיוּ נִגְדֵי־יְהוָה תָּמִיד וַיִּכְרַת מֵאֲרֶץ זָכָרָם: טז יֵעַן אֲשֶׁר: יז לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֶסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עֵנִי וְאֶבְיוֹן וּנְכָאָה לִכְבֹּב לְמוֹתָת: יח וַיֹּאחֲזֵב קָלְלָה וּתְבוֹאָהּ וְלֹא־חָפֵץ בְּבִרְכָּהּ וּתְרַחֵק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבֹּשׁ קָלְלָה כְּמֹדוֹ וַתִּבָּא כַּמִּים בְּקֶרְבּוֹ וְכִשְׁמֹן בַּעֲצֻמוֹתָיו: יט תִּהְיֶה־לוֹ כְּבִגְד יַעֲטָה וְלִמְזוֹחַ תָּמִיד יַחְגֹּרֶה: כ זֹאת: כא פָּעִלְתָּ שְׁטָנִי מֵאֵת יְהוָה וְהִדְבָּרִים רָעַעַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה: כב יְהוָה אֲדֹנָי עֲשֵׂה־אֹתִי לְמַעַן שִׁמְךָ בִּי־טוֹב חֶסֶדְךָ הַצִּילָנִי: כג כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנֹכִי וְלִפִּי חָלָל בְּקֶרְבִּי: כד כִּצְל־כְּנֻטוֹתָיו נִהְלַכְתִּי נִנְעַרְתִּי פֶּאֶרְכָּה: כה בְּרַפִּי כָּשְׁלוֹ מִצּוֹם וְכִשְׁרִי כָחַשׁ מִשְׁמֵן: כו וְאֲנִי: כז הֵייתִי חֲרָפָה לָהֶם יִרְאוּנִי יִנְעִוּן רֹאשָׁם: כח עֲזַרְנִי יְהוָה אֱלֹהֵי הוֹשִׁיעֵנִי כַחֲסִדְךָ: כט וַיִּדְעוּ כִּי־יִדְּךָ זֹאת אַתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָה: לו יקלל־הַפֹּה וְאַתָּה תִּכְרֹךְ קִמּוֹ: לו וַיִּכְשׁוּ וַעֲבַדְךָ יִשְׁמַח: לו וַיִּלְבְּשׁוּ שׁוֹטְנֵי כְלָמָה וַיַּעֲטוּ כַּמְעִיל בְּשֵׁתָם: לו אֹדְהָ יְהוָה מֵאֵד בְּפִי וּבְתוֹד רַבִּים אֶהְלֹלָנוּ: לו כִּי־יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשְׁפָּטִי נִפְשׁוֹ:

קי

בו יסופר היאך ויספר אברהם ויספר היאך הרג אברהם מלכים גדולים וחילולתם, עיין בפנים ותמצא שכל המזמור חולק על אברהם כשביל שהביר את בוראו בלדותו לכך זכת לשם:

א לְדָוִד מְזֻמָּר נָאֻם יְהוָה: ב לְאֲדֹנָי שֶׁב לִימִינִי עַד־אֲשִׁית אֵיבֹיךָ תַּדָּם לְרַגְלֶיךָ: ב מִטָּה עֲזִיךָ יִשְׁלַח יְהוָה מִצִּיּוֹן רֹדֶה בְּקֶרֶב אֵיבֹיךָ: ג עֲמֹךְ נִדְבַת בְּיָם חִילְךָ בְּהִדְרֵי־קֹדֶשׁ מִרְחֹם מִשְׁחָר לָךְ טַל יִלְדְּתֶךָ: ד גִּשְׁפַּע יְהוָה: ה וְלֹא יִנָּחֵם אֶתְּהִי־כֵהֵן לְעוֹלָם עַל־דְּבָרֵתִי מִלְּפִי־צֶדֶק: ה אֲדֹנָי עַל־יָמִינֶךָ מִחֵץ בְּיוֹם־אָפּוֹ מְלָכִים: ו יִדִּין בְּגוֹיִם מְלָא גִּוְיוֹת מִחֵץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ז מִנְחָל בְּדֶרֶךְ יִשְׁתָּה עַל־פֶּן יָרִים רֹאשׁ:

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	א) סדר הנחת תפילין.....ב
יט) שולחן ערוך הלכות שבת	ב) מזמורי תהלים ק"ט ק"י.....ג
אדמו"ר הזקן.....קלד	ג) מאמר ד"ה לדוד הוי' אורי וישעי (עם ביאור בדרך
כ) שולחן ערוך הלכות ברכות שבסעודה	אפשר) ש"פ תבוא ח"י אלול, היתשכ"ג.....ה
אדמו"ר הזקן.....קלד	ד) מכתב כללי ערב ח"י אלול היתשמ"ג.....י
כא) לקוטי תורה – ד"ה תחת אשר לא עבדת	ה) שיחת שבת פרשת תבוא ח"י אלול, היתש"כ.....יג
אדמו"ר הזקן.....קלו	ו) לקוטי שיחות פרשת תבוא (בלה"ק) כרך יד.....יט
כב) מאמרים קונטרסים	ז) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח
אדמו"ר האמצעי.....קמ	המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל.....כג
כג) דרך מצותיך – ספר המצוות	ח) שיעור יומי ושנים מקרא ואחד תרגום
אדמו"ר ה"צמח צדק".....קמא	לפרשת תבוא.....כד
כד) תורת שמואל תרל"ב	ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת תבוא.....מא
אדמו"ר מוהר"ש.....קמג	י) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע שבת
כה) קונטרס החלצו	פרשת תבוא.....מב
אדמו"ר מוהרש"ב.....קמג	יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת תבוא.....נב
כו) ספר המאמרים ה'תש"ב	יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם.....נה
אדמו"ר מוהרי"צ.....קמד	
כז) לקוטי דיבורים	שיעורי רמב"ם – מהדורת וגשל:
אדמו"ר מוהרי"צ.....קמה	יג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת תבוא.....נח
כח) ספר הזכרונות	יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת תבוא.....צא
אדמו"ר מוהרי"צ.....קמז	טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת תבוא.....צז
כט) אגרות קודש	
אדמו"ר מוהרי"צ.....קנ	טז) נביאים וכתובים
ל) ביאורים לפרקי אבות	שמואל-א פרק טו, דברי הימים-ב פרק לד.....קא
פרק ג משנה ו.....קנא	יז) עין יעקב מסכת שבת.....קג
לא) חומש לקריאת התורה פרשת תבוא	יח) מסכת עבודה זרה עם ביאורים
ע"פ חומש "תורה תמימה".....קנב	מדף ח עד דף יד.....קד
לב) לוח זמנים לשבוע שבת פרשת תבוא.....קנח	
לג) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש.....קנט	

1 לְדֹד הַיָּי אֲוִי יִשְׁעִי וְגו'¹ בחדוש אלול עד לאחר הושענא רבה
2 נהוג לומר מזמור כ"ג בתהילים בתפילת שחרית - אחר שיר של יום, ובמנחה
3 — קודם עלינו. והטעם לפי שנאמר במדרש על מזמור זה "ה' אורי" - ר"ה,
4 "וישעי" - יום הכיפורים, "כי יצפני בסכר" - סוכות. וּמִבְּאֵר בְּזָה כְּבוֹד

5 קְדֻשַׁת אֲדֻמוֹר הַצִּמְח
6 צֶדֶק בְּרִשְׁמוֹתָיו עַל
7 תְּהִלִּים², שְׁאוּרֵי הַיָּינו
8 עַל יְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר
9 בָּהּ³ וְתוֹרָה אֹר, וִישְׁעִי
10 הַיָּינו עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת
11 שֶׁהֵם לְבוּשִׁים, וְנִקְרָאִים
12 בְּגָדֵי יִשְׁעִי כו'⁴ נסיכב אותי
13 ביסועה כאדם שהלביש כל גופו.
14 המצוות הן כלבוש הסובב את
15 האדם⁴.

16 (ב) וַיֵּשׁ לְבָאֵר זֶה עַל פִּי
17 מֵאֲמָר שֶׁל רַבְּנֵי הַזֶּקֶן
18 (שֶׁהִשְׁנָה הִיא שְׁנַת
19 הַמָּאָה וְחֲמִשִּׁים
20 לְהַסְתַּלְקוֹת וְהִילּוּלָא
21 שְׁלו), וְזֶה לְשׁוֹנו⁵:
22 לְהַבִּין שֶׁרֵשׁ הַהִפְרָשׁ בֵּין
23 תּוֹרָה לְמִצְוֹת⁶, יוֹכֵן עַל
24 דֶּרֶךְ הַפְּסוּקִים⁷ וְהַחֲכָמָה
25 מֵאִין תִּמְצָא, שֶׁהַחֲכָמָה
26 בְּעֶצְמָהּ אֵינָה קְרוּיָה אֵין,
27 אֲלָא שְׁמֵאֵין תִּמְצָא, אֹר
28 אֵין סוֹף הַמֵּאִיר בַּחֲכָמָה נִקְרָא
29 'אֵין', כַּמֵּאִמֶּר: "הַחֲכָמָה מֵאִין
30 תִּמְצָא". ה'אֵין' הוּא מֵה
31 שֶׁלְמַעֲלָה מֵהַשְׁגָּה וְהוּא הַמַּחִיָּה
32 אֶת הַחֲכָמָה וְמֵאִיר אוֹתָהּ. נִמְצָא
33 שֶׁהַחֲכָמָה הִיא בַּחֲכִינָה 'יֵשׁ'
34 וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב⁸ הַיֵּשׁ הַיָּי
35 בְּקִרְבָּנוֹ אִם אֵין⁹,
36 דְּמִשְׁמַע שֶׁבַּחֲכִינָה הַיָּי
37 דְּחֲכָמָה אֵינוֹ בַּחֲכִינָה אֵין
38 [שֵׁם הַיָּי] הַמּוֹזְכֵּר בַּפְּסוּקִים הִיא
39 הַתְּגַלּוּת הָאֶרֶץ אֱלֹקִית

בס"ד. שבת פרשת כי תבוא, ח"י אלול, ה'תשכ"ג

(הנחה בלתי מוגה)

לְדֹד הַיָּי אֲוִי יִשְׁעִי וְגו'¹. וּמִבְּאֵר בְּזָה כְּבוֹד קְדֻשַׁת
אֲדֻמוֹר הַצִּמְח צֶדֶק בְּרִשְׁמוֹתָיו עַל תְּהִלִּים²,
שְׁאוּרֵי הַיָּינו עַל יְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ³ וְתוֹרָה אֹר,
וִישְׁעִי הַיָּינו עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת שֶׁהֵם לְבוּשִׁים, וְנִקְרָאִים
בְּגָדֵי יִשְׁעִי כו'⁴.

(ב) וַיֵּשׁ לְבָאֵר זֶה עַל פִּי מֵאֲמָר שֶׁל רַבְּנֵי הַזֶּקֶן (שֶׁהִשְׁנָה
הִיא שְׁנַת הַמָּאָה וְחֲמִשִּׁים לְהַסְתַּלְקוֹת וְהִילּוּלָא
שְׁלו), וְזֶה לְשׁוֹנו⁵:

לְהַבִּין שֶׁרֵשׁ הַהִפְרָשׁ בֵּין תּוֹרָה לְמִצְוֹת⁶, יוֹכֵן עַל דֶּרֶךְ
הַפְּסוּקִים⁷ וְהַחֲכָמָה מֵאִין תִּמְצָא, שֶׁהַחֲכָמָה
בְּעֶצְמָהּ אֵינָה קְרוּיָה אֵין, אֲלָא שְׁמֵאֵין תִּמְצָא, וְכִמּוֹ
שֶׁכְּתוּב⁸ הַיֵּשׁ הַיָּי בְּקִרְבָּנוֹ אִם אֵין⁹, דְּמִשְׁמַע שֶׁבַּחֲכִינָה
הַיָּי דְּחֲכָמָה אֵינוֹ בַּחֲכִינָה אֵין כו'. וְהַעֲנִין, כִּי אֵין הוּא
בַּחֲכִינָה עֲצָמִית הַפְּתֹר הַמְּרוֹמֵם לְבָדוֹ, וְנִקְרָא בְּלִי מַהוּת,
וְלִכְךָ נִקְרָא אֵין. מֵה שְׁאֵין פֶּן הַחֲכָמָה הִיא בַּחֲכִינָה גְלוּי,
אֲלָא שֶׁהִיא גְלוּי הָאֵין, וְזֶהוּ מֵאִין תִּמְצָא, רִצָּה לֹמַר
מִצִּיאוֹת הָאֵין שְׂבָא לִידֵי גְלוּי, וְלִכְךָ נִקְרָא כַּח מ"ה¹⁰
הוּא בַּחֲכִינָה מַהוּת כו'. מֵה שְׁאֵין פֶּן הַפְּתֹר הוּא בַּחֲכִינָה
אֵין, כַּח"ל, לְהִיּוֹתוֹ בַּחֲכִינָה הַעֲלָם, וְעַל פֶּן נִקְרָא כְּתֹר,
שֶׁהוּא מְלֻשׁוֹן כּוֹתֶרֶת, שֶׁהוּא עֲנִין מְקִיף, לְפִי שְׁאֵינוֹ
בַּחֲכִינָה הַתְּחַלְקוֹת, מֵה שְׁאֵין פֶּן הָאוֹר פְּנִימִי בָּא
בְּהַתְּחַלְקוֹת לְפִי עֶרְךָ הַפְּלִי שֶׁהוּא¹¹. וְכִמְשָׁל חִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ
שְׂבָאֲבָרִי הַגּוֹף, שֶׁהִיא מִתְּצַמְצָמֶת לְפִי מְזֻג וְתַכּוּנָתָהּ
הָאֲבָרִים, הַשֶּׁכֶּל שׁוֹרָה בְּמַח כו', מֵה שְׁאֵין פֶּן הַלְבוּשׁ
בְּמַח כו', מֵה שְׁאֵין פֶּן

(1) תהלים כז, א. (2) יהל אור עה"פ ס"א-ג (ע' צו ואילך). (3) משלי ו, כג. (4) ישעי' סא, י. (5) נדפס (בתוספת איזה הערות ומ"מ מכ"ק אדמו"ר שליט"א) בקונטרס מאמרי חודש אלול שנה זו, ולאח"ז במאמרי אדה"ז תקס"ח ח"ב ע' תרצח ואילך. (6) ההפרש בין תורה למצוות: עייג"כ תו"א ולקו"ת (כמסומן במפתח ענינים שם). תניא פכ"ג ובהערות הצ"צ שם. (7) איוב כח, יב. (8) בשלח יז, ז. (9) אם אין: ראה זח"ג קנח, ב. לקו"ת דברים נה, א. (10) ראה זח"ג (רע"מ) כח, א. לד, א. (11) הכלי שהוא: אולי צ"ל: הכלי שלו.

ביאור בדרך אפשר

1 הַלְבוֹשׁ הוּא שָׁוה וּמִשְׁוֹה, שֶׁהָיָה יְכוּלִים לְכַסּוֹת בְּאוֹתוֹ לְבוֹשׁ
2 אֶת הָרֹאשׁ וְהָרֶגֶל בְּהַשְׁוֹאָה אֶחָת. וְכֵן בְּחִינַת חֻכְמָה, לְהִיטָתָהּ
3 בָּאָה בְּבַחֲבִינַת אֹר פְּנִימִי מֵאַחַר שֶׁתְּכַנֵּן הַחֻכְמָה הִיא גִּילּוֹי שֶׁל הַשְׂכָּלָה
4 לְפִי עֵרֶךְ כְּלִי הַשְׂכָּל, לִכְן בָּאָה בְּהִתְחַלְקוֹת חֻכְמָה חֹסֵד נֶצַח וְהַתְּגַלּוּת
5 הַחֻכְמָה הִיא עַל יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוּתָהּ

6 בַּחֲסֵד וְנֶצַח] כֹּי, וְעַל כֵּן

7 הַתּוֹרָה נִקְרָא מִזּוֹן¹²,

8 כְּמוֹ הַמִּזּוֹן עַל דֶּרֶךְ מִשְׁל

9 שֶׁנִּכְנָס בְּבַחֲבִינַת אֹר

10 פְּנִימִי וְכֵן בְּהִתְחַלְקוֹת,

11 שֶׁנִּכְנָס לְאַצְטוּמָכָא

12 [=לְאַחַר שֶׁהִמְזוּן נִחְלַק וּמִתְפַּרֵּק

13 בְּלַעֲיָסָה, הוּא יוֹרֵד לְמַעֲיָיִם]

14 דְּוָקָא, וּבִשְׁעוֹר וְקֶצֶבָה

15 כֹּי. מֵה שְׂאִין כֵּן הַפֶּתֶר

16 הוּא מְקִיף לְכָל הָאֲצִילוֹת

17 בְּשׁוֹה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת אִף

18 שְׁהוּא אֱלוּקוֹת מִמֶּשׁ, מִכָּל מְקוֹם

19 יֵשׁ בּוֹ כְּבֹר חִלּוּקָה לְעֶשֶׂר

20 סְפִירוֹת, הֵינּוּ שְׁמַאֲרָה בּוֹ

21 אֱלוּקוֹת כְּפִי שְׁמַתִּיחַת בְּגוּלוֹ

22 (עֶשֶׂר סְפִירוֹת חִלּוּקוֹת). לְעוֹמֵת

23 זֹאת כְּתוּב דְּאֲצִילוֹת מְקִיף כֹּל

24 הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת בְּהַשְׁוֹאָה אֶחָת.

25 וְזֶהוּ עֲנִין שֶׁרֶשׁ הַתּוֹרָה

26 וּמִצְוֹת. כִּי הִנֵּה מְבַאֵר

27 בְּמִשְׁנַת חֲסִידִים דְּג"פ¹³

28 דְּנֶצַח וְהוּד דְּעִתִּיק

29 מִתְּלַבְּשִׁים בִּי"ג חִיּוּרְתָא

30 דְּאִרְיָא אֲנִפִּין [=י"ג מְדוּת

31 הַרְחָמִים שֶׁבְּכַתְּרֵי הַנִּקְרָאִים 'לוֹבֵן

32 הָעֵלְיוֹן. שׁוֹרֵשׁ תִּרְי"ג מִצְוֹת

33 הוּא בַּבְּחִי 'חִיּוּרְתָא' הַמּוֹרָה עַל

34 עֵצֶם הָרֹאשׁ וְנִחְשָׁב כְּבַחֲבִינַת

35 ה"עֲצָמוֹת" מִמֶּשׁ], וְהֵם

36 מִתְּלַבְּשִׁים בְּתִרְי"ג אֲרָחִין

37 אֲוִרוֹתוֹת (דְּרִכִּים) שֶׁהֵם אֲוִרוֹתוֹת הוּי' (וּמִמְקוֹם הַפְּנוּי¹⁴ [בְּעֵצֶם הָרֹאשׁ

38 צוּמָח שִׁיעַר הַמּוֹרָה עַל שֶׁפֶּע מִצְמוּצֶם וּמִמֶּנּוּ נִמְשַׁכּוֹת בַּחֲבִינַת הַחֻכְמָה וְהַבִּינָה

39 שֶׁהֵן בְּחִי 'יֵשׁ', לְעוֹמֵת הַכְּתוּב שֶׁהוּא בְּחִי 'אִין'] שֶׁבִּין שְׁעָרִי לְשְׁעָרִי,

40 וּמִשְׁשׁ מְקַבְּלִים אָבָא וְאָמָא [בְּחִי' חֻכְמָה וְבִינָה שֶׁהֵן שׁוֹרֵשׁ הַתּוֹרָה

41 וְהַמְשַׁכְתָּה לְמִטָּה] כֹּי. כִּי הִנֵּה בְּחִינַת אֲצִילוֹת, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא

ביאור בדרך אפשר

42 אֱלֻקוֹת, וְהוּא מְקוֹר בְּלִבְד לְבִרְיָאָה, מְכַל מְקוֹם, אַחֲרֵי הִיטָו
43 שֶׁרֶשׁ וּמְקוֹר לְהִסְתַּעְפוֹת בְּעָלִי גְבוּל עַל יְדֵי רַבּוּי הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת
44 דְּאֲצִילוֹת בְּרִיָּאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, אֵינּוּ בְּעֶרְךָ הַעֲצָמִי' הָאֱלוּקִית
45 כֹּי, עַד שֶׁעוֹלָם הָאֲצִילוֹת אֵינּוּ מְקַבֵּל אֶלָּא רַק מְבַחֲבִינַת שְׁעָרוֹת
46 הָאֵרָה אֱלוּקִית מִצְמוּצָמַת בִּיטָר

47 עַל דֶּרֶךְ הַשְׁעָרוֹת שֶׁמְקַבְּלוֹת חַיִּית

48 מִצְמוּצָמַת מִהֶמוּח, מְבַחֲבִינַת

49 חִיצוֹנִיּוֹת, כְּמִשְׁל הַשְׁעָרָה

50 שֶׁבְּהַחֲתֵךְ שְׁעָרָה לֹא

51 יָכָאב לוֹ, לְפִי שְׂאִינָה

52 מְעַצְמִיּוֹת הַמֶּחֱם אֶלָּא רַק

53 מְמוֹתֵרִי הַמּוֹחִין, כִּי נִקְב

54 הַמֶּחֱם טְרַפָּה¹⁵, רַק שְׂיֵשׁ

55 לָהּ בְּחִינַת יְנִיקָה בְּלִבְד

56 שִׁינּוּקָת חַיִּית מִצְמוּצָמַת כֹּי,

57 וְכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר בְּמִשְׁנָה¹⁶

58 כֹּאשֶׁר בִּיקֶשׁ מִהֶקְבָּה עוֹדוּרִים

59 שִׁיטִּיעוּ בִּירוֹ בְּהִנְהַגַּת הַעֵם, עֵנָה

60 לוֹ הֶקְבָּה "אִסְפָּה לִי שְׁבָעִים

61 אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶצְלָתִי

62 מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְנִתְתִּי

63 עַל ע' הַזְּקֵנִים, שְׁלֵהִיּוֹת

64 ע' הַזְּקֵנִים הֵיוּ נְמוּכִים

65 הִרְבָּה בְּמִדְרָגָה מְבַחֲבִינַת

66 מִשְׁה, וְנִקְרָא בְּחִינַת

67 אֲצִילוֹת מִכָּאן לְשׁוֹן אֲצִילוֹת

68 הַנְּגוּר מִלְשׁוֹן "וַיֵּצֵא מִן הָרוּחַ"

69 הַנּוֹכַח לְעִיל. וְעֵנִינוּ הַפְּרִשָּׁת

70 הָאֵרָה בְּלִבְד מִרוּחַ נִבּוּאָתוֹ שֶׁל

71 מִשֶּׁה עַל הַזְּקֵנִים. הֵינּוּ שְׁמַדְרָגַת

72 רוּחַ נִבּוּאָת הַזְּקֵנִים הִיא שְׁלֹא

73 בְּעֶרֶךְ כֹּלֵל לְגַבִּי דְּרָגַת מִשֶּׁה

74 בְּנִבּוּאָה כֹּי. וְזֶהוּ עֲנִין

75 הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵם בְּחִינַת

76 רְצוֹן הָעֵלְיוֹן, בְּחִינַת

77 חִיּוּרְתָא הַמִּצְוֹת הֵן הַבִּיטִי לְרִצּוֹן הָעֵלְיוֹן וְלַחֲפֹצוֹ הָאֱמִיתִי – בַּחֲבִינַת הַכְּתוּב,

78 וְהַתּוֹרָה הִיא בְּחִינַת חֻכְמָה, גִּלּוֹי הַשְׁעָרוֹת הַתּוֹרָה מִתְּלַבְּשֵׁת

79 בְּהִבְנָה וְהַשְׁגָּה בְּשֶׁכֶל אֲנוּשִׁי – בַּחֲבִינַת חֻכְמָה, שֶׁעֵנִינָה גִּלּוֹי הָאֵרָה אֱלוּקִית

80 מִצְמוּצָמַת בִּיטָר בְּבַחֲבִינַת 'שְׁעָרוֹת' כֹּי. וְזֶהוּ עֲנִין הַטְּלִית וְצִיצִית

81 (כִּידוּעַ, שְׁקוּלָה מִצְוֹת צִיצִית כִּנְגַד כֹּל תִּרְי"ג מִצְוֹת)¹⁷, כִּי הַטְּלִית הוּא

82 מְבַחֲבִינַת לְכָן הָעֵלְיוֹן לִכְן הוּא גּוּוֹן עֲצָמִי הַמּוֹרָה עַל בַּחֲבִינַת הַכְּתוּב שׁוֹרֵשׁ

(12) הַתּוֹרָה נִקְרָא מִזּוֹן: רָאָה ג"כ תַּנְיָא פ"ה. (13) בְּמִשְׁנַת חֲסִידִים דְּג"פ: כְּנִרְאָה הַכּוּוֹנָה לְמִס' אִרְיָן ספ"ד, וּא"כ צ"ל ד"ד 9"14) וּמִמְקוֹם הַפְּנוּי: צַע"ק. (15) חִלּוּקִין מִב, א. (16) בְּהַעֲלוֹתָךְ יֵא, יז. (17) עֲנִין הַטְּלִית וְצִיצִית: בְּאֵרוּכָה בְּלִקְרִית ס"פ שְׁלַח. וּבְכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 המצוות שהוא בבחינת פשיטות. למשל כאשר צובעים באדום, ירוק וכו' הרי
2 הצבע הוא דבר נוסף על עצם הדבר, כי קודם שנצבע היה בגוון עצמי (לבן,
3 גוון שקוף), שהם י"ג חיוורתא דאריף אנפין שורש תרי"ג מצוות
4 מעשיות, ולכך הוא (הטלית) מצמר כבשים, כי ידוע בענין
5 הכבשים¹⁸ שהכ"ף

6 מורה על בחינת פתח, 7 והשי"ן רומז לבחינת
8 חסד גבורה תפארת 9 דאריף אנפין [מידות
10 שבכתר], וב' הוא בחינת
11 חכמה ובינה, בחכמה¹⁹ 12 יבנה בית כו', ובחינת כבש היינו בחינת ג' קוין
13 כבש היינו בחינת ג' קוין 14 בועיר אנפין (מידות)
15 דאצילות) שלמטה מאריף 16 אנפין (מידות שבכתר). וזהו
17 שכתוב²⁰ והפשיטת 18 הפריד יעקב היינו שיומשך
19 הביטול העליון גם למטה בעולם 20 הפירוד (אשר השין – חג"ת
21 דו"א יקבלו מחכמה ובינה – 22 ב"ת המקבל – מכ"ף כתר)
23 כו'. ועל ידי הקרבות 24 הם מתעלים במקורם
25 ושרשם, כי הקרבות 26 מפגי אריה ופגי שור הוא
27 מה שנופל בשבירה שורש 28 הבהמות והחיות והנפש הבהמית
29 הוא המרכבה העליונה 'פני אריה 30 ופני שור'. ושורש המרכבה הוא
31 בכתר שלמעלה מאצילות, בחינת 32 בהמה רבה – המידות שלמעלה

33 מן השכל. אך בשבירת הכלים נפלו המידות שבכתר למטה ממדרגתן ונמשכו
34 בפני שור, ופני אריה, שעל ידי הקרבות מתעלה הבהמה במקורו
35 כמו שהוא למעלה מן הדעת, בחי' בהמה רבה, שם ס"ג שורש עולם התורה
36 שלפני השבירה, בחינת עקדים כו'. וזהו שאמרו חז"ל במדרש
37 נתאנה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים התכלית והמטרה של
38 בריאת העולם היא דווקא עבודתו של היהודי להפוך את הצד האחר (החושך)
39 לאור, ולגלות בדבר הנחות והנמוך את שורשו הנעלה. אלא שאין אנו יכולים
40 לעמוד על טעמה של 'תאוה' זו אצל הקב"ה, כפי שהתבטא אדמו"ר הזקן
41 כששאלוהו על כך: "על תאוה אין מקשים קושיות!"²¹. אך להבין למה

עשה בחינת תהו ונפילת מדות דתוהו בשבירה, בכדי שאחר כך
יהיה בחינת עליות שעל ידי עבודת הקרבנות הם מתעלים במקורם
ושורשם, לכאורה מה צורך בכל זה? לא יהא לא זה ולא זה – לא שבירה
ולא תיקון כו'. אך זהו ענין המצוות, גזרות המלך בלי טעם
המרכיב העיקרי במצוות
מעשיות אינו ההבנה והטעם
שבמצוה, כי אם ביצוע רצון
העליון בפעולה גשמית כפשוטה
בקבלת עול, שבזה בא לידי
ביטוי שורשן הנעלה של המצוות
שלמעלה מטעם, ושפך עלה
ברצונו בלי שום טעם,
והיינו בבחינת עצמית
הפתח, ושם שרש
הטלית, פריסא דמלכא,
בחינת לבוש ומקיף.
אכל הציצית היוצאת
מהטלית הם בחינת
שערות, כי לכך הם ל"ב
חוטין, כנגד בחינת הוי'
אד' שפד' מוחין חב"ד
והדעת מתחלק לחסד
וגבורה כו' ד' מוחין –
חכמה, בינה, חסד שבדעת,
גבורה שבדעת, שהוא
בחינת גלוי השערות,
להיות מקורות לחכמה
ובינה, שהם בחינת
תורה. והוא ענין הפנף
מין כנף²² לאחר שנכתבה
בתורה מצות הטלת ציצית על
כנפי הבגד, מודגש שוב בפסוק

שהציצית שייכת לכנף, ללמד שהציצית נמשכת מן הכנף ועשויה ממין חומר
הכנף, כי גם השערות נמשכים מ"ג חיוורתא כו' הציצית
היוצאת מן הטלית מורה על ענין הצמצום וההגבלה, בחי' שערות שיונקות
חיות מעטה ביותר מן הראש. אלא שהגם שהציצית מרמזת לענין החכמה
שורש התורה שבאה בגדר השכלה ושכל, מה שמורה על ירידה וצמצום, מכל
מקום גם הציצית, ענין החכמה והבינה שורש התורה, נמשכת מ"ג חיוורתא
עצם הרצון בחי' כתר.

וזהו שפעמים משמע שהמצוות יותר גבוהים ונעלים
מהתורה, לפי שפשרשן הם יותר נעלים, שהן

(18) בענין הכבשים: לקו"ת אמור לט, א. (19) משלי כד, ג. (20) ויצא ל, מ. (21) ראה תנחומא נשא טז. בחוקותי ג. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו. (22) שבת כז, ב.

ביאור בדרך אפשר

1 העליון ובהן מתלבש העונג העליון, שֶׁהֵן מִבְּחִינַת עֲצָמִית הַפֶּתֶר,
2 אָבֵל מִכָּל מְקוֹם, לְמִטָּה הַתּוֹרָה יוֹתֵר נֶעְלָה, לְפִי שֶׁהוּא
3 בְּחִינַת גְּלוּי הַטַּעַם שֶׁבְּמִצְוָה בְּלִימּוֹד הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת חֲכָמָה,
4 מִתְּגַלָּה הָעוֹנֵג הָעֲלִיּוֹן הַמְּלוּבֵשׁ בְּמִצְוֹת עַל יְדֵי גְלוּי טַעְמֵי הַתּוֹרָה (שֶׁהוּא תַעֲנוּג
5 נִבְרָא הַמְּצוּמָצֵם בְּגֵד הַשְּׂכָל).

6 ולכן נמשלה התורה לאור כי
7 ענינה פירוש וביאור המצוות,
8 היינו שעל ידה מתגלה הארה
9 מצומצמת מן העונג העליון
10 הצפון וגנוח במצוות. וְעַל כֵּן
11 נִקְרָאוּ הַמִּצְוֹת אֲבָרִין
12 דְּמִלְכָּא [=איברי המלך], כִּי
13 כְּמוֹ הָאֲבָר, שָׂאף שֶׁהוּא
14 פועל באופן מושכל הנמשך
15 מִבְּחִינַת חֲכָמָה, כִּי אִפֹּן
16 הָעֲשִׂיָּה שֶׁבִּיד וְהִתְלִיכָה
17 שֶׁבְּרָגֶל הוּא עַל יְדֵי
18 הַשְּׂכָל, אָבֵל מִכָּל מְקוֹם
19 שׁוֹרֵשׁ וְעֵקֶר הַפֶּעַל הוּא
20 הָרִצּוֹן שֶׁהוּא הַמַּפְעִיל אֶת
21 האברים, כגון שרוצה ללכת
22 למקום מסוים וכדומה כו'.
23 וְכֵן בְּחִינַת הַמִּצְוֹת אֵף
24 שֶׁנִּמְשָׁכוּ לְמִטָּה עַל יְדֵי
25 בְּחִינַת חֲכָמָה, שֶׁהוּא
26 בְּחִינַת גְּלוּי טַעְמֵי
27 הַמִּצְוֹת, וּמִכָּל מְקוֹם
28 שֶׁרִשָּׁן יוֹתֵר נֶעְלָה שְׂכָמוֹר

29 הטעם המתגלה על ידי התורה הוא רק מבחי' שערות שיונקות חיות מעטה
30 ביותר מן הרצון, בחינת הכתר וכו'. וְזֶהוּ וְהִתְחַכְמָה²³ תַּחֲתִּיהָ
31 בְּעֲלִיָּה²⁴, כִּי אֵף שֶׁנִּקְרָא הַפֶּתֶר בְּעֲלִיָּה דְּחִתְּכָמָה שֶׁהַמִּצְוֹת שׁוֹרֵשׁ
32 רצון העליון – תור שלמעלה מחכמה, שֶׁהַפֶּתֶר הוּא בְּחִינַת מְקִיף,
33 מִכָּל מְקוֹם, הַחֲכָמָה תַּחֲתִּיהָ אוֹתָם טַעְמֵי הַמִּצְוֹת הַנִּמְשָׁכִים וּמִתְגַּלִּים
34 לְמִטָּה עַל יְדֵי הַתּוֹרָה – הַחֲכָמָה, מְכַנִּסִּים חִיּוֹת וְעוֹנֵג בָּאֵדָם הַמְּקִיִּים אֶת
35 הַמִּצְוֹת עַל יְדֵי שְׁלֹמֹד בְּתוֹרָה אֶת טַעְמֵי הַמִּצְוֹת.

36 וְזֶהוּ אֲנִי²⁵ הֲוִי' אֱלֹקֵיכֶם²⁶, הוִי' (גילוי) הוּא בְּחִינַת חֲכָמָה
37 (כנ"ל תחילת סעיף ב'), וְאֱלֹקִים (צִיּוּמָה) הוּא בְּחִינַת בִּינָה,
38 שֶׁלְעֲתִיד יִהְיֶה הֲוִי' (בחינת חכמה) בְּבִחִינַת אֱלֹקִים, לְפִי שֶׁלְעֲתִיד
39 לְבֹא יִתְגַּלֶּה בְּחִינָה יוֹתֵר גְּבוּהָ וְכו'. שֶׁלְמַעַל מִחֲכָמָה, ת' עֲלִמִּין
40 דְּכִסּוּפָא בחינת שעשועים העצמיים שלמעלה מהשעשועים דתורה, כמבואר

ביאור בדרך אפשר

41 בחסידות שד' מֵאוֹת אִישׁ אֲנִשׁ צָבָא עָשׂוּ שֶׁהִלְכוּ לְהִלָּחֵם בִּיעֻקְבָּ, הֵינָם
42 דְּרָגָה שֶׁל גְּבוּרָת קִשּׁוֹת שֶׁלְעֲתִיד יִתְעַלּוּ לְשׁוֹרֵשׁן בְּדִרְגָּה נְעִלִית בִּיּוֹתֵר שֶׁבְּכֹתֵר,
43 שׁוֹרֵשׁ הַמִּצְוֹת וְכו'.²⁷ וְלְעֲתִיד לְבֹא יִתְעַלּוּ הַנִּשְׁמּוֹת בְּעִלּוּי אַחֵר עִלּוּי לְדִרְגָּה
44 זוֹ שֶׁל בְּחִינַת שְׁעוּשׁוּי 'הַמֶּלֶךְ בְּעִצְמוֹתוֹ' שֶׁלְמַעַל מִהַשְׁעֵשׁוּעִים דְּחֲכָמָה תּוֹרָה,
45 וְעַד שִׁגְלוּי טַעְמֵי הַמִּצְוֹת דַּעְתָּה

46 יהיו בבחינת אלוקים וצמצום
47 לגבי הגילויים הנעלים
48 ד"עצמות" ככתוב וְהָיָה הֲוִי'
49 לִי לְאֱלֹקִים²⁸. וְזֶהוּ לְמַעַן
50 תִּזְכְּרוּ וְעֲשִׂיתֶם אִתָּם
51 (המשך פרשת ציצית)²⁹, אִתָּם
52 פְּתִיב³⁰ חֶסֶד ו', רִמּוֹ לְעִבּוּדָה
53 האדם לפתוח מיצרי המדידה
54 והגבלה, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי
55 אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם²⁶,
56 הוּא בְּחִינַת בִּינָה, שֶׁנִּקְרָא
57 מִצֵּר יָם - אוֹתִיוֹת מִצְרַיִם.
58 שֶׁבִּינָה הִיא מִיֵּצֵר מִי
59 הַחֲכָמָה³¹, מִי מִדָּד בְּשַׁעֲלוֹ
60 מִיָּם, עֵינֵן הַמְּדָה וְהַגְּבוּל שֶׁעַל יְדֵי
61 סְפִירַת בִּינָה כו'.³² (עַד כָּאֵן
62 לְשׁוֹנוֹ) עַד כָּאֵן הִבֵּיא בְּסַעִיף זֶה
63 אֶת מֵאֵמְרוֹ שֶׁל אֲדֹמ"ר הֶזְקֵן
64 שָׁבוּ נִתְבָּאֵר הַהִפְרָשׁ שֶׁבֵּין הַתּוֹרָה
65 לְמִצְוֹת, בֵּין הַכֹּתֵר שׁוֹרֵשׁ
66 הַמִּצְוֹת לְחֲכָמָה שׁוֹרֵשׁ הַתּוֹרָה.
67 מְכִינן שֶׁהַחֲכָמָה הִיא רֹאשִׁית
68 הַגִּילּוּי וְנִתְפַּסֵּת בָּאֵדָם בְּפִנְיִימוֹת

— בְּבִחִינַת אוֹר פְּנִימִי, כְּדוֹגְמַת הַמּוֹזֵן שֶׁנִּחְלַק וּמִתְפַּרֵּק עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה דָם וּבִשָּׁר
מִבְּשָׂרוֹ שֶׁל הָאָדָם, עַל כֵּן עֲנִינָה שֶׁל הַחֲכָמָה – טַעְמֵי הַמִּצְוֹת הוּא תַעֲנוּג. כֹּאשֶׁר
מִתְּגַלָּה לְאָדָם חִידוּשׁ דְּבַר שֶׁכָּל מִתְמַלֵּא הוּא שְׂמִחָה וְעוֹנֵג, מִפְּנֵי הַגִּילּוּי שֶׁבְּכֹתֵר.
מִשָּׂא"כ הַכֹּתֵר אֵינָנו בֹּא בְּהַתְחַלְקוֹת וְעַל כֵּן אוֹרוֹ אֵינוֹ מִתְּגַלָּה אֶלָּא בְּדֶרֶךְ מְקִיף
כְּמוֹ לְבוֹשׁ הַמְּקִיף אֶת הָרֹאשׁ וְהָרַגֶּל כֹּאחֵד וּמִשּׁוֹם כֵּן הַכֹּתֵר הוּא בְּהַעֲלֵם. וְזֶהוּ
עֵיקֶר עֲנִינָן שֶׁל הַמִּצְוֹת שֶׁקִּיּוּמָן הוּא מִצַּד קְבֻלָּת עוֹל וּבִיטוּל לְגוֹיֵרַת הַמֶּלֶךְ, שֶׁכֵּן
עֲלֵה בְּרִצּוֹנוֹ בְּלִי שׁוֹם טַעַם. וּמִשּׁוֹם כֵּן פְּעָמִים מִשְׁמַע שֶׁמִּצְוֹת יוֹתֵר נְעִלּוֹת
מִתּוֹרָה מְכִיּוּן שֶׁמִּצַּד שׁוֹרֵשׁן שֶׁבְּכֹתֵר אֲכַן נְעִלּוֹת הַמִּצְוֹת, אֵךְ פְּעָמִים, מִצַּד
בְּחִינַת גִּילּוּי הַטַּעַם שֶׁבְּמִצְוָה, כֹּאֵן לְמַטָּה, נְעִלִית הַתּוֹרָה מִן הַמִּצְוֹת. עֵתָּה יִמְשִׁיךְ
לְבָאֵר מַעֲלָתָה שֶׁל הַתּוֹרָה עַל הַמִּצְוֹת שֶׁמִּשּׁוֹם כֵּן יֵשׁ לְעִסּוֹק בְּתוֹרָתוֹ שֶׁל
אֲדֹמ"ר הֶזְקֵן - בְּחִי' חֲכָמָה דְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת, עַל יְדֵה נִמְשָׁכָה, מִתְּגַלָּה
וּמִתְפַּשֵּׁת תּוֹרָתוֹ שֶׁל הַבַּעַשׁ"ט - בְּחִינַת עֲתִיק דְּכֹתֵר.

41 בחסידות שד' מֵאוֹת אִישׁ אֲנִשׁ צָבָא עָשׂוּ שֶׁהִלְכוּ לְהִלָּחֵם בִּיעֻקְבָּ, הֵינָם
42 דְּרָגָה שֶׁל גְּבוּרָת קִשּׁוֹת שֶׁלְעֲתִיד יִתְעַלּוּ לְשׁוֹרֵשׁן בְּדִרְגָּה נְעִלִית בִּיּוֹתֵר שֶׁבְּכֹתֵר,
43 שׁוֹרֵשׁ הַמִּצְוֹת וְכו'.²⁷ וְלְעֲתִיד לְבֹא יִתְעַלּוּ הַנִּשְׁמּוֹת בְּעִלּוּי אַחֵר עִלּוּי לְדִרְגָּה
44 זוֹ שֶׁל בְּחִינַת שְׁעוּשׁוּי 'הַמֶּלֶךְ בְּעִצְמוֹתוֹ' שֶׁלְמַעַל מִהַשְׁעֵשׁוּעִים דְּחֲכָמָה תּוֹרָה,
45 וְעַד שִׁגְלוּי טַעְמֵי הַמִּצְוֹת דַּעְתָּה

(23 קהלת ז, יב. 24) והחכמה תחיה בעלי': ראה ג"כ לקו"ת בהעלותך לד, ג. ואתחנן ט, ג. 25) וזהו אני: ראה בכ"ז תו"א ר"פ ויצא.
לקו"ת שלח מט, א ואילך. 26) שלח טו, מא. 27) ת' עלמין .. איש: ראה תו"א וישלח כד, ג. 28) ויצא כח, כא. 29) שלח שם, מ.
30) ראה זח"ג קיג, א. לקו"ת שלח מה, ב. ובכ"מ. 31) פע"ח שער חג המצות פ"ז. וראה תו"א הוספות קג, ד. 32) ישעי' מ, יב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

של אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, "היא היא", יש בה משמעות מעכבת - לחזק
ולהדגיש שתורת חב"ד היא אמיתית עומק ענינה של תורת הבעש"ט.
וזהו גם מה שתובעים אודות למוד תורתם של הבעש"ט ואדמו"ר
הזקן, ובאפן שהלמוד צריך להיות עד מצוי הנפש⁴⁰, ובפרט
בשנה זו (תשכ"ג - שנת

אמירת המאמר, שנת המאה
וחמישים להסתלקות רבנו הזקן
בעל התניא והשולחן ערוך),
במדבר כמה פעמים⁴¹
אודות ההוספה המיוחדת
בלמוד בשלחן ערוך
והתניא (ופרושיהם),
ועל דרך זה בנוגע
לכללות הענין דהפצת
המעיינות חוצה,
שדרישה זו עומדת
בתקפה מאז שנתגלה
המענה של המשיח
להפעל שם טוב⁴²
שביאתו תהא לכשיפוצו
מעיינותיך חוצה,
מעיינותיך דיקא [=דווקא],
שמעין ממנו נובעים המים
והוא מקור המים, ואין
מים אלא תורה⁴³, ובאפן
שיטבל במי הדעת⁴⁴,
טבילה דיקא, היינו,
שהמים עולים ומכסים
את ראשו (איבערן
קאפ)⁴⁵.

ג) ונמצא שיש מעלה בתורה לגבי מצוות, שהרי על התורה
נאמר החכמה תחיה גו', כנ"ל. ועוד זאת, שגם מעלת
המצוות ששרשן נעלה יותר, הרי ענין זה גופא מתגלה על
ידי התורה דוקא, וכמו שהתורה מלמדת כיצד לקיים את
המצוות, ועל דרך מה

שנתבאר לעיל³³ בנוגע
לענין התשובה, שעם
היותה למעלה מהתורה
שהרי בכח התשובה לתקן מה
שקלקל ופגם בתורה, מפל
מקום, גלוי כל ענין
התשובה ודרכיה הוא על
ידי התורה דוקא³⁴,
והתורה מלמדת כיצד
צריך להיות עשית
התשובה, שכל זה הוא מצד
מזד מעלת התורה, ולכן הנה
דוקא על ידי התורה יכולים להגיע לכל הענינים כו'.
ד) ומזה מובן גם בנוגע לח"י אלול, יום הולדת דהפעל
שם טוב ורבנו הזקן, על פי המבאר בשיחה
הידועה³⁶, שהפעל שם טוב הוא בחינת עתיק ורבנו
הזקן הוא בחינת חכמה, והרי ידוע שפנימיות אבא הוא
פנימיות עתיק³⁷, ובלשון פבוד קדושת אדמו"ר
(מהורש"ב) נשמתו עדין³⁸: "היא היא תורת הפעל שם
טוב", ומדיק "היא היא" (ב' פעמים), שזהו בבחינת
שנה עליו הכתוב לעצב³⁹.

וזהו גם מה שתובעים אודות למוד תורתם, ובאפן
שהלמוד צריך להיות עד מצוי הנפש⁴⁰, ובפרט
בשנה זו, במדבר כמה פעמים⁴¹ אודות ההוספה המיוחדת
בלמוד בשלחן ערוך והתניא (ופרושיהם), ועל דרך זה בנוגע
לכללות הענין דהפצת
המעיינות חוצה, שדרישה זו עומדת בתקפה מאז שנתגלה
המענה של המשיח להפעל שם טוב⁴² שביאתו תהא לכשיפוצו
מעיינותיך חוצה, מעיינותיך
דיקא, שמעין מקור המים, ואין מים אלא תורה⁴³, ובאפן
שיטבל במי הדעת⁴⁴, טבילה דיקא, היינו, שהמים עולים ומכסים
את ראשו (איבערן קאפ)⁴⁵.

(33) שיחת ש"פ ראה מבה"ח אלול סי"ב ואילך. (34) ראה גם המשך תער"ב ח"ג ע' א'תח. (35) ע'
ק'ח. (36) ראה ספר תרצ"ו ע' 141. תרצ"ז ע' 215. תרצ"ט ע' 322. השיחות תש"ב ע' 19. תש"ה ע'
60. (37) רמ"ז לזח"ג רס. ב. רעו, ב. לקו"ת נצבים מט, ד. וש"נ. (38) אגרות קודש אדמו"ר מהורש"ב
ח"א ע' רנט. וש"נ (הועתק ב"היום יום" בתחילתו). (39) לשון חז"ל - פסחים סא, סע"א. וש"נ. וראה
בארוכה שיחת י"ט כסלו תש"כ ס"ד ואילך (תו"מ חכ"ז ע' 174 ואילך). (40) לשון חז"ל - ספרי
ואתחנן ו, ה. (41) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שיכולים לומר שכבר תבע זאת יותר ממאה פעמים!
(42) אגה"ק של הבעש"ט - נדפסה (גם) בכש"ט הוצאת קה"ת בתחילתו. ובכ"מ. (43) ב"ק יז, א.
(44) ע"פ לשון הרמב"ם סוף הל' מקוואות. (45) חסר הסיום (המו"ל).

37 בחי' טעמי התורה, ובלשון
פבוד קדושת אדמו"ר
(מהורש"ב) נשמתו
עדין³⁸ תורת הבעש"ט כפי
שנתגלה בתורת חב"ד: "היא
היא תורת הפעל שם
טוב", ומדיק "היא היא"
(ב' פעמים), שזהו
בבחינת שנה עליו הכתוב
לעצב³⁹ שכל הדברים בלשון

מכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א

(תרגום חופשי מאידית)

ב"ה. ערב שבת קודש פ' כי תבוא אל הארץ,

ערב ח"י אלול, ה'תשמ"ג

ברוקלין, נ.י.

אל כל בני ובנות ישראל

בכל מקום שהם

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

שנים-עשר הימים האחרונים של השנה, מח"י אלול ועד ראש השנה, מיועדים, כידוע, באופן מיוחד לעריכת חשבון הנפש על כל שנים-עשר חדשי השנה החולפת, יום לחודש, ולהכנה מוגברת לקראת השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה,

משמעות הדבר, בראש ובראשונה, התבוננות מעמיקה יותר בתוכנו ומשמעותו של ראש-השנה, ובלקחים והוראות שיש להסיק מכך.

- כאשר הנקודה הראשונה והכללית שבדבר היא, שראש-השנה הוא יום ההכתרה של בורא-העולם ("שתמליכוני עליכם"), יחד עם קבלת עול מלכותו, ומיד לאחר מכן – קבלת עול מצוות, מצוותיו של מלך ישראל מלך העולם ("קבלו גזירותי").

* * *

בתוספת להוראות הכלליות של ראש השנה, ועד למעשה בפועל, שהרי המעשה הוא העיקר, מתווספות מדי שנה הוראות מיוחדות הקשורות בקביעות הימים שבשבוע שבהם חל ראש-השנה, פרשת השבוע, וכיוצא בזה.

ערב שבת קודש: שהוכפל בו כי טוב (חזקוני עה"פ בראשית א, לא. וראה רמב"ן שם). ובפעם הב' – "טוב מאוד". וראה שיחת ש"פ עקב שנה זו.

שבת קודש . . ח"י אלול: יום הולדת את שני המאורות הגדולים: הבעש"ט (בשנת נח"ת) ורבנו הזקן (בשנת קה"ת) – ספר השיחות תשי"ג ע' 141 ואילך. וראה לקו"ש ח"י אלול שנה זו, ובהנסמן שם. ולהעיר, אשר רשב"י (ות"ח בכלל) איקרי שבת (זח"ג קמד, ב. שם כט, א. וראה שבת קיט, א).

כי תבוא . . ח"י אלול: להעיר מתורת הבעש"ט בפסוקי ריש פרשת תבוא שנאמרו בש"פ תבוא ח"י אלול (כחקביעות דשנה זו) תרנ"ב ("היום יום" ח"י אלול. כתר שם טוב (הוצאת קה"ת) הוספות ס"ג). ביאור תורה הראשונה – ראה גם לקו"ש הני"ל ס"ה ואילך.

ערב ח"י אלול: זמן ההכנה לח"י אלול. ע"ד מרז"ל מי שטרם בערב שבת יאכל בשבת (ע"ז ג, א).

שנים-עשר הימים האחרונים של השנה . . יום לחודש: ספר השיחות תשי"ג ע' 177. שם ע' 179.

אלול . . חשבון-הנפש: סה"מ אידיש ע' 75. שם ע' 129. וראה לקוטי מהרי"ל הלי ימים הנוראים. ל"ת להאריז"ל עה"פ (תצא כא, יג) ובכתה גוי ירח ימים (וראה גם אוה"ת נ"ך כך ב ס"ע א"נ ובשוה"ג שם). טור או"ח ר"ס תקפא.

הנקודה הראשונה והכללית . . ראש-השנה . . הכתרה: כדמוכח מהבקשה **בכל** תפלות ר"ה (משא"כ זכרונות ושופרות) מלוד על העולם, והחתימה (וכן בקידוש) מלך על כל הארץ. ובפרש"י (במחזור וויטרי) דאומרים המלך הקדוש (ולהעיר שזהו גם בערבית **הראשונה**) לפי שאמר הקב"ה תמליכוני עליכם בר"ה כדכתיב (אמור כג, כב) אני ה' אלקיכם וסמך לוי (שם, כד) בחודש הז'.

שתמליכוני עליכם: ר"ה טז, א. לד, ב.

קבלת עול מלכותו – ואח"כ . . קבלו גזירותי: מכילתא (ויל"ש) עה"פ יתרו כ, ג. פרש"י עה"פ אחרי יח, ב. ד"ה

יו"ט של ר"ה תרס"ו בתחלתו. תשי"ג פ"ב.

המעשה הוא העיקר: אבות פ"א מ"ז.

אגרות קודש

השנה חלים ימי ראש-השנה – ביום חמישי בשבוע וביום ששי בשבוע (ערב שבת), ימים המולידים מיד ישר אל יום שבת-קודש.

דבר זה מדגיש כי ההכתרה וקבלת עול מצוות, שבני ישראל "עושים" ומכריזים עליהם בקול רם ובתקיעת שופר וכו', והם מקבלים עליהם לקיים וליישם אותן בפועל בכל יום ובכל הימים של השנה החדשה, צריכות להיות באופן שיקיף את כל העניינים לפרטיהם של ההתנהגות היום-יומית, ולהפוך אותם כולם, כולל גם עניני הרשות, לקדושה ומצוה.

במלים פשוטות: כל הפעילויות (מעשה, דיבור, מחשבה) של חיי היום-יום, כולל גם אכילה, שתי', שינה, וכיוצא באלה, דברים הנראים במבט ראשון כאילו אין בהם הבדל בין יהודים ללא-יהודים, גם עניינים אלה צריכים אצל יהודים להתעלות לקדושה ומצוה, כשם שבשבת קודש הופכים ומתעלים דברים אלה לדרגה של מצוה, מצות עונג שבת וקדושת שבת.

- התעלות עניני הרשות והפיכתם לעניני קדושה נעשית ע"י זה שהם "נעשים לשם שמים", כדי לקיים את "אני נבראתי לשמש את קוני", יתר על כן ולמעלה מזה – ע"י אשר מקיים "בכל דרכיך דעהו", להפיץ אלקות בעולם ולעשות את העולם הגשמי, ואפילו – החומרי, למהות מתאימה (מזוככת ומקודשת) להיות "דירה לו יתברך".

* * *

בפירוט יתר: התנהגותו של האדם לפי רצון בורא העולם מתבטאת בשני קווים (כיוונים): "קום ועשה" (דברים שמותר וצריך לעשותם) ו"שב ואל תעשה" (דברים שאסור לעשותם).

לדוגמא: סתם אכילה ושתי' בימי החול הן כדי להשביע את רעבונו של האדם ולרוות את צמאונו, ואילו בשבת הן נעשות "כדי לשמש את קוני" עם ובאמצעות קיום מצות עונג שבת.

- עיסוקו של האדם לפרנסתו בימי החול (חרישה וזריעה, מסחר, וכיוצא באלה) מספק לו את צרכיו וצרכי בני ביתו, ואילו שייכותו לעיסוק זה בשבת קודש, המתבטאת באופן השלילי של "אל תעשה"

הכתרה . . ובתקיעת שופר: להעיר אשר תק"ש, שהיא "מצות היום" (ר"ה כו, ב), "הענין הראשון" שבזה שאז "אנו ממליכין עלינו את הבורא" – רס"ג, הובא באבודרהם בטעמי התקיעות. וראה סידור האריז"ל, פע"ח וכו' בענין ר"ה.

במלים פשוטות: בהבא להלן ראה גם מכתב ו' תשרי תשל"ט (לקו"ש חיי"ט ע' 594).
אכילה, שתי', שינה וכיוצא באלה . . להתעלות לקדושה ומצוה: ראה רמב"ם הל' דיעות רפ"ה. שם ספ"ג. וראה "היום יום" כ"ז אלול. ולהעיר מעיקרים מ"ג פ"א. קונטרס ומעין מ"א פ"ג. ספר השיחות תו"ש ע' 243.
במבט ראשון . . ללא יהודים: להעיר מתניא פמ"ט (ע, רע"א): הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם.

מצות עונג שבת: כמ"ש (ישעי' נח, יג) "וקראת לשבת עונג". וראה רמב"ם הל' שבת פ"ל ה"א. שו"ע אדה"ז ריש הלכות שבת. וש"נ. לקו"ת צו יא, ד. המשך וככה תרל"ז פ"ה ואילך. ועוד.
לשם שמים . . בכל דרכיך דעהו: אבות פ"ב מ"ב. משל ג, ו (ברכות סג, א). רמב"ם הל' דעות ספ"ג. טוש"ע או"ח סרל"א (בהיפך הסדר שברמב"ם) ומסיים "ומי שנוהג כן עובד את בוראו תמיד". – צע"ק שבשו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו השמיט כל מעשיך יהיו לשם שמים (אבל מציין בפנים לענין: באדר"נ פ"ז ובח"פ להרמב"ם פ"ה, שבשניהם מקושר הנ"ל עם "בכל דרכיך דעהו" – שהובא בשו"ע אדה"ז שם). – וראה או"ת להח"מ סי' רנ"ב ד"ה עוד נראה.
אני נבראתי לשמש את קוני: משנה וגמרא סוף מסכת קידושין.
יתר על כן ולמעלה מזה – ע"י אשר מקיים בכל דרכיך דעהו: לקו"ש ח"ג ע' 907. ובכ"מ. – ואף שבכלל בכל דרכיך כולל גם מעשיך לשי"ש (ראה רמב"ם ושו"ע שם).

התנהגותו . . מתבטאת בשני קוים . . קום ועשה . . ושב ואל תעשה: להעיר גם מתניא רפ"כ: שני דברות הראשונים אנכי ולא יהי לך הם כללות כל התורה כולה. כי דבור אנכי כולל כל רמ"ח מצוות עשה ולא יהי לך כולל כל שס"ה מצוות ל"ת. ולכן שמענו אנכי ולא יהי לבד מפי הגבורה כמארז"ל מפני שהם כללות התורה כולה.

קום ועשה . . שב ואל תעשה: להעיר גם מעירובין ק, א.
חרישה וזריעה: שבת עג, א.

אגרות קודש

(אי חרישה וכו'), באה "לשמש את קוניי" עם ובאמצעות מצות **לא-תעשה**: "לא תעשה כל מלאכה". הדבר בולט ומודגש יותר בכך שלא רק ל"ט המלאכות ותולדותיהן אסורות באופן מוחלט, אלא גם עניי "חול" במעשה ואפילו בדיבור, אסורים אף הם בשבת קודש.

לפיכך, מאחר שלפי הקביעות של השנה "מוליד" ראש-השנה ישר אל השבת-קודש, מודגש בכך עוד יותר כי ההכתרה וקבלת עול מצוות שיהודים מקבלים עליהם בימי ראש-השנה, ואשר הן קובעות כיצד צריכה להיות ההנהגה בכל השנה – כוללות הן את הכל, כל הענינים, גם עניני רשות, בקווים של "עשה" או של "לא תעשה", בהחלטה איתנה להעלותם כולם למצוה ולקדושה.

וההתבוננות בזכות הגדולה של "לשמש את קוניי", ובמיוחד באופן האמור, מביאה לרגש עמוק של שמחה ותענוג פנימי, בדוגמת "עונג שבת".

* * *

ויהי רצון, שההתבוננויות האמורות, וההחלטות הבאות בעקבותיהן ועד לעיקר – המעשה בפועל, יבוצעו בכל הימים ובכל יום של השנה הבאה, ולכל הדרוש, כדבעי ובשלימות, ובמיוחד כיון שהשנה היא שלימה גם מבחינה זו שיש בה "חודש העיבור".

וכיון שהשבת – "מיני מתברכין כולי יומי" (- ממנו מתברכים כל הימים), היא מקור הברכות לכל ימי השבוע – יוסיף הדבר בברכות וכחות אלקיים לקיים בפועל את כל האמור במלוא המדה.

- שהשפעת ראש השנה (ה"ראש" של השנה) תורגש במדה המלאה בכל שאר ה"אברים", הימים והשבועות והחדשים, של השנה, כשם שהראש מכיל בקרבו את כל החושים החשובים ביותר, ואת העצבים, "המשגיחים" ומנהיגים את כל חלקי הגוף שיתנהגו כפי הצורך,

- עד להנהגה של "לשמש את קוניי" בשלימות המלאה, שאז גם מתקיים רצון קונו, דרישתו ואיחולו של הקב"ה: "אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון כולכם" (הקב"ה אומר ומקווה שנהי' כמלאכים).

וכל ההחלטות הטובות יוסיפו עוד יותר בברכותיו של הקב"ה בכלל וברכת ראש-השנה בפרט: שיקבל השם בחסד וברחמים, את ההכתרה, התפלות ותקיעות השופר של כל ישראל, ויתן לכל אחד ואחת כתיבה וחתימה טובה, לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד,

ובמיוחד הברכה שאל"י "קוינו כל היום" (כל יום וכל היום כולו) – הגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו.

בכבוד ובברכת כתיבה וחתימה טובה ולהצלחה

מנחם שניאורסאהן

מסחר . . עניני "חול" במעשה: ראה רמב"ן עה"ת (יתרו כ, ט. אמור כג, ז). ובשו"ת חת"ס (חו"מ סי' קצ"ה) וצפ"נ לרמב"ם הלי' שבת רפ"א רפכ"א, מנחמי (יג, טו-כב) שהוא מ"ע מה"ת ביום השביעי תשבות.

לא תעשה כל מלאכה: יתרו כ, י.

גם עניני "חול", במעשה ואפילו בדיבור, אסורים: שבת קיג, סע"א ואילך. טושו"ע (ושו"ע אדה"ז) או"ח סי' ש"ו, ש"ז. וראה תניא קונטרס אחרון בסופו. לקו"ש חי"א ע' 80 ואילך ובהנסמן שם. שיחות ש"פ תזו"מ וש"פ אמור תשמ"ב. וראה לקו"ש שם גם בנוגע למחשבה.

כדבעי: ראה כתובות סז, רע"א.

שהשנה היא שלימה . . חודש העיבור: ערכין לא, א-ב. אוה"ת לתהלים יט, ה (ס"ד). וראה לקוטי לוי"צ לפסוקים כו' ע' קטו. וראה מכתב ו' תשרי תשל"ח (לקו"ש חי"ד ע' 478 ואילך).

מיני מתברכין כולי יומי: זח"ב סג, ב. פח, א.

ראש-השנה ("הראש" של השנה) וכו': ראה לקו"ת תבוא מא, ג. ר"ה נח, א-ב. עט"ר בתחלתו.

אני אמרתי . . כולכם: תהלים פב, ו.

אלקים . . מלאכים: פרש"י ותרגום עה"פ. ועוד.

בס"ד. שיחת שבת פרשת תבוא, ח"י אלול, ה'תש"כ.

בלתי מוגה

א. על הפסוק¹ "קומי אורי כי בא אורך", ידועה תורת הבעש"ט² - שנמסרה על ידי כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר בשם אביו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו עדן, ששמע מהבעש"ט בגן-עדן³ - שאמרה לנשיאי ישראל⁴:

אתם נשיאי ישראל, שמניחים ("איר לייגט אַוועק") את תורתכם ועבודתכם בשביל טובת הרבים - מה יהיה עמכם? הנה על זה נאמר "קומי אורי כי בא אורך", שיומשך לא רק האור הכללי אלא גם האור הפרטי.

ומובן, שאף על פי שתורה זו נאמרה לנשיאי ישראל, מכל מקום, מזה שכבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר סיפר וחזר תורה זו בהתוועדות גדולה⁵, מוכח, שיש לזה שייכות לכל ישראל.

והענין בזה - שאצל כל אחד ואחד מישראל ישנו הציווי "הוכח תוכיח את עמיתך"⁶, שזהו בדוגמת העבודה דנשיאי ישראל.

ב. אך לכאורה אינו מובן: כאשר יהודי מוכיח את חברו, לא שייך לשאול "מה יהיה עמו" - כי גם כאשר מוכיח את חברו הרי הוא בעצמו מקיים מצוה: "הוכח תוכיח את עמיתך".

ועל דרך זה בנוגע לנשיאי ישראל - שעל ידי התעסקותם בטובת הרבים הרי הם עצמם מקיימים מצוה: נשיאות - הוא ענין המלכות, שזוהי מצוה: "שום תשים עליך מלך"⁷, וכיון שמצוה זו אינה יכולה להתקיים אלא כאשר ישנו מי שמקבל על עצמו להיות מלך, נמצא, שעל ידי זה שהמלך מקבל על עצמו את המלוכה, הרי הוא משתתף וגורם קיום מצות מינוי מלך.

ועל דרך שמצינו בענין ברכת כהנים, שיש סברא⁸ שמצוה זו היא לא רק על הכהנים, אלא גם על הישראלים, דכיון שברכת כהנים אינה יכולה להתקיים אלא רק כאשר ישנם המתברכים, נמצא, שהמצוה שייכת גם אליהם. ונוסף לכך ישנם גם מצוות המלך, ומה גם שעל ידי זה שהמלך מקיים מצוות אלו, הרי הוא מוציא את כל ישראל ידי חובתן⁹.

כלומר: כל מצוה שיהודי מקיים פועלת גם בנוגע לכל ישראל, אם מצד ענין הערכות¹⁰, או מצד העובדה ש"כל העולם שקול"¹¹, ולכן הוספת "מצוה אחת" היא זכות לכל ישראל. אבל, ענין זה הוא באופן שהמצוה עצמה מתקיימת על ידו, ורק הפעולה שנעשית על ידי המצוה היא עבור כל ישראל; ואילו במצוות המלך שייכת גם המצוה עצמה לכל ישראל, שהרי כל אחד מישראל חייב לקיים כל תרי"ג מצוות, אלא שהמלך מוציא את כל ישראל ידי חובתן.

ועל פי זה אינו מובן: מהי השאלה "אתם נשיאי ישראל כו' מה יהיה עמכם" - הרי בזה גופא מקיימים הם מצוה?!

ג. והביאור בזה: בקיום המצוות יש ב' ענינים: (א) על ידי קיום המצוה ממלאים רצון עצמותו יתברך, (ב) על ידי קיום המצוה ממשיכים המשכות והשפעות כו'.

(7) פ' שופטים יז, טו.

(8) דעת החרדים (מ"ע כו' התלויות בפה כו' לקיימם בכל יום פ"ד אות יח). וראה הפלאה כתובות (כד, ב) ברש"י ד"ה דאיסור עשה (הובא בשע"ת או"ח סק"ח סק"ב). וראה גם לקו"ש ח"ז ע' 237 הערה 55.

(9) ראה תניא אגה"ק רסכ"ט. תו"א שמות נג, ג.

(10) ראה ספר הגלגולים פ"ד.

(11) קידושין מ, רע"ב ובפרש"י. וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד.

(1) ישע"י ס, א.

(2) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות ס"ג. וש"נ.

(3) ראה גם שיחת ש"פ תבוא, ח"י אלול תשי"ז בתחלתה (תו"מ ח"כ ע' 239). וש"נ.

(4) ראה גם שיחת ח"י אלול תשי"ב ס"כ ואילך (תו"מ ח"ו ס"ע 170 ואילך).

(5) בשיחת ש"פ בראשית (בסעודה) תרצ"ז ס"ב (סה"ש תרצ"ז ריש ע' 207).

(6) קדושים יט, יז.

- 1 ומוכן, שאף על פי שהמשכונות וההשפעות הם רק אורות וגילויים שאינם בערך לגבי הענין העיקרי שבמצוות
2 שעל ידי זה מקיימים רצון עצמותו יתברך, מכל מקום, רצון עצמותו יתברך הוא שעל ידי המצוות יומשכו גם
3 אורות וגילויים. וכיון שזהו רצון עצמותו יתברך, הרי כאשר חסר ענין זה, אזי חסר מעיקר ענין המצוה¹².
- 4 וזהו הביאור בדברי הבעש"ט "אתם נשיאי ישראל, שמניחים את תורתכם ועבודתכם בשביל טובת הרבים,
5 מה יהיה עמכם" - כי, אף על פי שבכך מקיימים מצוה וממלאים את הרצון העצמי, מכל מקום, בנוגע לענין
6 האורות וגילויים (שגם זה רצון עצמותו יתברך כנ"ל) הרי זה ענין של ירידה, כי: המלך - "משכמו ומעלה גבוה
7 מכל העם"¹³.
- 8 ובפרט מצד הענין דהתנשאות עצמית, בחינת המלך המרומם לבדו מאז¹⁴, ועל דרך זה בנשיאי ישראל, דכיון
9 "שאינן על גבי אלא הוי' אלקיו"¹⁵, הרי הוא חד ("איין זאך") עם הקב"ה, כך, שגם אצלו ישנו הענין דהתנשאות
10 עצמית, שלכן צריכה להיות הנהגתו בהרחבה כו'.
- 11 ולכן, כאשר המלך יורד אל העם, משכמו ולמטה - הרי זו ירידה גדולה.
- 12 ועל זה בא המענה: "קומי אורי כי בא אורך" - שיתוסף גם בהאורות והגילויים, וכהלשון בתורת הבעש"ט:
13 לא רק באור הכללי, אלא גם באור הפרטי.
- 14 ועל דרך זה בכל אחד מישאל בפעולתו בענין "הוכח תוכיח את עמיתך":
15 אף על פי שזוהי מצוה, מכל מקום, בענין הגילויים הרי זו ירידה, כי, גם אם בכללות נמצא חבירו במעמד
16 ומצב נעלה יותר ממנו, הרי כיון שבפרט זה שצריך להוכיחו נמצא חבירו למטה ממנו, הנה בשעה שמוכיח את
17 חבירו הרי זו ירידה עבורו.
- 18 ועל זה נאמר "קומי אורי כי בא אורך" - שעל ידי ההתעסקות עם הזולת להוכיחו כו', יתוסף אצל המוכיח
19 גם בענין האורות והגילויים.
- 20 ד. וזהו גם מה שמבואר בתורה אור¹⁶ במעלת הצדקה, שעל ידי זה "נעשה מוחו ולבו זכים אלף פעמים
21 ככה":
22 כללות ההתעסקות בענין הצדקה, הן צדקה גשמית, והן צדקה רוחנית, הוא ענין של ירידה בענין הגילויים,
23 כאמור לעיל שגם אם בכללות נמצא המקבל במדרגה נעלית יותר מן הנותן, הנה בענין פרטי זה שמקבל בתורת
24 צדקה הרי הוא למטה מן הנותן, ולכן, ההתעסקות ליתן לו צדקה הוא ענין של ירידה בענין הגילויים.
- 25 ועל זה אומרים, שלא זו בלבד שלא יחסר אצלו בענין הגילויים, אלא אדרבה, שיתוסף אצלו גם בענין
26 הגילויים, ולא רק הוספה סתם, אלא הוספה גדולה ביותר - אלף פעמים ככה.
- 27 ולהעיר, שהלשון "אלף פעמים" אינו בדרך גוזמא, אלא הכוונה היא אכן לאלף פעמים ככה - כמובן
28 מהמבואר בלקוטי תורה לג"פ¹⁷ שמביא על זה מאמר רז"ל¹⁸ "אלף בני אדם נכנסין למקרא יוצא מהן מאה
29 למשנה, מאה למשנה יוצאין מהן עשרה לתלמוד, עשרה לתלמוד יוצא אחד להוראה" (היינו שתמיד נשאר
30 חלק עשירי), שמזה מובן שהמספר אלף הוא בדיוק.
- 31 ה. ובפרטיות יותר:
32 בחינת אלף - היא בחינת החכמה (כמבואר שם), ובענין העולמות הוא ענין עולם האצילות, שלמעלה
33 מהשתלשלות, שהרי התחלת ההשתלשלות היא מבחינת הבינה.
- 34 וכאשר ישנה העבודה ד"הוכח תוכיח את עמיתך", "אפילו מאה פעמים"¹⁹, שמספר מאה הוא בבינה²⁰,
35 והיינו, שמצד עבודתו מגיע רק בבחינת ההשתלשלות - אזי נותנים לו מלמעלה בחינת אלף, שלמעלה
36 מהשתלשלות.

(17) בראשית ג, א ואילך. ולאח"ז באוה"ת בראשית (כרך ו)
תרכו, ב ואילך.
(18) ויק"ר רפ"ב. קה"ר פ"ז, כח.
(19) ב"מ לא, א.
(20) ראה אוה"ת תולדות קלט, א.

(12) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 245.
(13) שמואל-א ט, ב. וראה אוה"ת וירא (כרך ד) תרסד, ב. שה"ש
(כרך ב) ע' תיד ואילך. ועוד.
(14) נוסח ברכות ק"ש. וראה תניא אגה"ק ס"ו. ובכ"מ.
(15) הוריות יו"ד, א (במשנה). וש"נ.
(16) בראשית א, ב.

ועל דרך זה בענין הנשיאות והמלוכה - שדוקא על ידי הירידה להיות נשיא ומלך מגיעים לבחינת החכמה, כידוע בענין אבא יסד ברתא²¹, שעל ידי המלכות (ברתא) נעשה גילוי החכמה (אבא), שבכללות הוא בחינה שלמעלה מהשתלשלות, ובפרט על פי המבואר במקום אחר²² בענין אל"ף ד"אחד" שאל"ף הוא בחינת הכתר. ונקודת הענין - שכדי לבוא לתכלית העילוי הרי זה על ידי הירידה דוקא. וזהו תכלית המכוון - להמשיך העליון ביותר בהתחתון ביותר.

ומרומז גם בלשון "אלף פעמים ככה": "ככה" - היא מדריגה תחתונה, כמבואר שם ההפרש בין "זה" ל"כה" ו"ככה". ודוקא על ידי הירידה לבחינת "ככה", שלמטה לא רק מ"זה", אלא גם מ"כה" - באים לבחינת "אקף". וזהו גם הענין ד"יוצא מהם אחד להוראה": ענין ההוראה הוא בעולם המעשה דוקא, וכמאמר רז"ל²³ "אין למדין הלכה לא מפי למוד כו' עד שיאמרו לו הלכה למעשה". ולאידך גיסא, הנה דוקא הלכה למעשה מגעת בבחי' נעלית ביותר, כמבואר בארוכה בהמשך יום טוב של ראש השנה תרס"ו²⁴ במעלת ההלכה, שנמשכת (לא) משם אלקים, ואפילו לא ("אלו ואלו דברי) אלקים חיים"²⁵, בחינת הבינה, אלא) משם הוי' דוקא, כמו שכתוב²⁶ "והוי' עמו", ודרשו חז"ל²⁷ ש"הלכה כמותו". וזהו גם סיום הפסוק "וכבוד הוי' עליך זרח" - שבזה מתבאר גודל העילוי ד"קומי אורי גו'", שבאים לבחינת הוי'.

ו. וזהו גם כללות ענין התגלות הנשיאים²⁸ וגילוי המשיח: בביאת המשיח נאמר²⁹ "היום אם בקולו תשמעו", ולכן יצטרכו לפעול הענין ד"בקולו תשמעו" אצל כל אחד מישראל, אפילו אצל יהודי שנמצא בשפלות המצב ביותר, וכידוע³⁰ שזוהי מעלת הגאולה העתידה על הגאולות שלפני זה, שבהם לא נגאלו כל בני ישראל, ואילו בגאולה העתידה יצאו כל בני ישראל מהגלות, כך, שיהיה הענין ד"בקולו תשמעו" אצל כל אחד מישראל. ומובן, שכדי לפעול הענין ד"בקולו תשמעו" אצל מי שנמצא בשפלות המצב ביותר, יש צורך בירידה גדולה ביותר.

ולאידך גיסא - הרי גילוי המשיח הוא תכלית העילוי, וכידוע³¹ שמשמח יהיה לא רק רב, אלא גם מלך²⁸. ז. אך עדיין צריך להבין: מהו טעם הדבר שגודל העילוי בענין האורות והגילויים בא על ידי הירידה דוקא, דלכאורה, איזה מקום יש בשכל על זה, שלא זו בלבד שעל ידי גודל הירידה לא יגרע מאומה, ולא זו בלבד שעל ידי זה יתוסף יותר, אלא עוד זאת, שתהיה הוספה שבאין ערוך? ! - הקב"ה הוא אמנם כל יכול, ולא שייך לשאול קושיות; אבל אף על פי כן, הרי כל ענין ניתן גם בהבנה והשגה.

ובהקדמה, שמצינו ענין זה בשיעור תניא דח"י אלול - כפי שסידר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר חלוקת השיעורים בדיוק - הן בהשיעור דח"י אלול בשנה פשוטה, והן בהשיעור דח"י אלול בשנה מעוברת.

ח. בשיעור דח"י אלול לשנה פשוטה³² איתא: "שמעתי ממורי עליו השלום על פסוק³³ ואנכי עפר ואפר שאמר אברהם אבינו עליו השלום על הארת נשמתו המאירה בגופו מאור חסד עליון והיא מדתו מדת אהבה רבה שהיה אוהב את הקב"ה אהבה גדולה ועליונה. וסד"א שבחי' חסד ואהבה שלמעלה בספירות העליונות היא מעין וסוג מהות מדת אהבה רבה של אברהם אבינו עליו השלום, רק שהיא גדולה ונפלאה ממנה. אבל מכל מקום סד"א שמדויתה הן מעין וסוג מדות

(28) חסר קצת (המו"ל).

(29) תהלים צה, ז. וראה סנהדרין צח, א.

(30) ראה לקו"ש ח"א בתחלתו. וש"נ. וראה גם תו"מ חכ"ז ע' 492. וש"נ.

(31) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך פ"ג (דרמ"צ קי, ב ואילך). ובכ"מ.

(32) אגה"ק סט"ו (קכא, סע"א ואילך).

(33) וירא יח, כז.

(21) זח"ג רמח, א. רנו, סע"ב. רנח, א. ועוד.

(22) ראה אמ"ב פתח השער ספ"א. וראה גם תו"מ סה"מ כסלו ע' יד.

(23) ב"ב קל, ב.

(24) ד"ה כל השונה הלכות (ע' תכו ואילך).

(25) עירובין יג, ב. וש"נ.

(26) שמואל-א טז, יח.

(27) סנהדרין צג, ב.

- 1 העליונות, ולז"א ואנכי עפר ואפר, דכמו שהאפר . . אין לו דמיון וערך אל מהות העץ הגדול . . קודם שנשרף
- 2 (אף ש"עיקרו היה מיסוד העפר . . והכל שב אל העפר שהוא האפר הנשאר כו"). . כך על דרך משל אין דמיון
- 3 וערך מהות אור האהבה המאיר בו אל מהות אור אהבה וחסד עליון שבאצילות אלא כערך ודמיון מהות העפר
- 4 שנעשה אפר אל מהותו ואיכותו כשהיה עץ נחמד למראה וטוב למאכל על דרך משל ויותר מזה כו".
- 5 וכמבואר גם בענין אברהם אברהם פסיק טעמא בגווייהו³⁴, שאברהם שלמטה אינו בערך כלל לאברהם
- 6 שלמעלה. וכל זה אפילו בנוגע לבחינתו של אברהם למטה כפי שהוא מצד עצמו, ועל אחת כמה וכמה בשעה
- 7 שהתפלל על אנשי סדום, שגם בהיותו למטה היתה זו ירידה לגביו, הרי בודאי שאינו אלא בבחינת עפר ואפר.
- 8 ואף על פי כן, איתא בספר הבהיר³⁵ "אמרה מדת החסד לפני הקב"ה רבונו של עולם מימי היות אברהם
- 9 בארץ לא הוצרכתי אני לעשות מלאכתי שהרי אברהם עומד ומשמש במקומי", היינו, שבהיותו למטה החליף
- 10 את מדת החסד דאצילות,
- 11 וכידוע פתגם רבינו³⁶ שמדת החסד דאצילות אמרה זאת מתוך קנאה באברהם, ומזה מוכח שאברהם היה
- 12 במדרגה נעלית יותר מחסד דאצילות, שהרי ענין הקנאה הוא במעלה שחסרה אצלו.
- 13 והיכן נעשית מעלה זו בעבודתו של אברהם? - לא בהיותו באצילות, אלא דוקא כשירד למטה ונעשה בבחינת
- 14 עפר ואפר.
- 15 וענין זה מודגש יותר אצל משה רבינו:
- 16 משה משה לא פסיק טעמא בגווייהו³⁴, שבהיותו למטה היה כמו למעלה³⁷.
- 17 וזוהי כללות מעלת התורה (ובפרט פנימיות התורה) שניתנה על ידו - שלא זו בלבד שעל ידי הירידה למטה
- 18 ניתוסף איזו מעלה (כמו באברהם), אבל בכללות נשאת הירידה למטה, אלא פעולת התורה היא - לבטל את
- 19 ה"פסיק טעמא", כך, שלמטה הרי זה ממש כמו למעלה, ואדרבה, באופן נעלה יותר, שהרי דוקא למטה קיבל
- 20 משה את התורה.
- 21 וזה גם כללות הענין דח"י אלול, התגלות הבעש"ט והתגלות תורת החסידות, שענינה הוא לפעול הענין
- 22 ד"מחצתי ואני ארפא"³⁸, שעל ידי המחיצה עצמה באים לתוספת עילוי.
- 23 ט. ובשיעור דח"י אלול לשנה מעוברת³⁹ (שבה צריכה להיות הוספה כדי להשוות שנת הלבנה עם שנת
- 24 החמה⁴⁰) איתא:
- 25 "כל זה הוא בנפש השכלית התחתונה שבאדם הבאה מקליפת נוגה, אך באמת לאמיתו בנפש העליונה
- 26 האלקית שהיא חלק אלקה ממעל כל המדות וכו'", ומתחיל לבאר ענין המדות דנפש האלקית.
- 27 ולכאורה אינו מובן:
- 28 כיון שהעיקר היא נפש האלקית - למה מקדים לבאר באריכות גדולה ענין המדות בנפש השכלית, ואחר כך
- 29 מסיים בקצרה בנוגע לנפש האלקית?
- 30 אך הענין הוא - שצריכה להיות הירידה במדות דנפש השכלית, ודוקא על ידי זה באים לעילוי גדול יותר
- 31 בהמדות דנפש האלקית (ועל דרך האמור לעיל בענין הירידה דאברהם בבחינת עפר ואפר).
- 32 י. והביאור בזה:
- 33 מצד סדר השתלשלות - כל הענינים הם בערך; ודוקא כאשר ישנה ירידה למטה באופן שבאין ערוך, אזי
- 34 מתגלה האין ערוך דעצמותו יתברך, שהתגלותו היא בהאין ערוך דיש הנברא.

(34) זח"ג קלח, רע"א (אד"ר). וראה סה"מ תש"ט ע' 152 הערה 15. וש"נ.
(35) סקצ"א (זח"א בהשמטות רסד, רע"ב) - הובא ונת' בפרסד שכ"ב פ"ד.
(36) ראה סה"ש תרח"ן ריש ע' 252. ע' 255. אגרות יקודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' שכא.
(37) ראה לקר"ת נצבים מט, ב.
(38) האזינו לב, לט. וראה קה"ר פ"א, ד (ג). המשך חייב אדם לברך תרל"ח פכ"ה (סה"מ תרל"ח ס"ע קנב).
(39) אגה"ק שם (קכג, סע"א).
(40) ראה רמב"ם הל' קידוש"ח פ"א ה"ב.

ולכן, כאשר ישנה הירידה בגוף הגשמי, אזי מתגלה ענין נמנע הנמנעות שמצד עצמותו יתברך, שהוא נושא הפכים⁴¹, - על דרך ש"מקום ארון אינו מן המדה"⁴², דאף שהוצרך להיות "אמתיים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו"⁴³, מדידה על פי תורה, מכל מקום, במדידה גופא היה הענין ד"אינו מן המדה", שזהו מצד נמנע הנמנעות -

ומצד זה נעשה היחוד של הקצה התחתון ביותר עם הקצה העליון ביותר.

* * *

יא. בין שבעת התורות שאמר מורנו הבעש"ט², ישנה גם התורה שנאמרה בהקהל (ובה היו נוכחים גם הנשים) - על הפסוק⁴⁴ "והיה כי תבוא אל הארץ"⁴⁵:
 "והיה כי תבוא אל הארץ" - ארץ לשון רצון ומרצה⁴⁶ - אזי צריכה להיות העבודה "וישבת בה" - להמשיך בהתיישבות, "ושמת בטנא" - להמשיך אורות בכלים, "והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך" - שכל מקום שאליו הולך יהודי, הרי זה בבחירת העצמות.

יב. והביאור בזה:

הפסוק "והיה כי תבוא אל הארץ וגו'" הוא בפרשת ביכורים, שצריכים להיות מן המובחר דוקא⁴⁷, ולא רק שהפירות עצמם צריכים להיות מובחרים, אלא גם המקומות שמהם מביאים את הפירות צריכים להיות מקומות המובחרים⁴⁸.

ומה גם שהיותם מובחרים אינו מצד הטבע, אלא מפני שארץ ישראל היא "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה גו'"⁴⁸.

ומזה מובן שענין הביכורים מורה על אורות בלתי מוגבלים.

ואף על פי כן נאמר "ושמת בטנא":

על הפסוק "ושמת בטנא", איתא בספרי "הביכורים טעונין כלי" - ענין הכלים.

וזהו גם מה שכתוב בדגל מחנה אפרים⁴⁹ בשם הבעש"ט, ש"טנא ראשי תיבות טעמים נקודין אתוון"⁵⁰ - שזהו ענין הכלים, כפי שרואים בשכל המלוכש באותיות, שהאותיות הם כלים אל השכל, ועוד זאת, שלא די בהאותיות עצמם כדי לגלות את השכל, אלא יש צורך גם בנקודות, ובכדי לגלות גם את החיות של השכל, הרי זה על ידי הטעמים. ונמצא, ש"טנא" - טעמים נקודות ואותיות - הוא ענין הכלים.

וזהו מה שכתוב בביכורים "ושמת בטנא" - שגם האורות הבלתי מוגבלים (ביכורים) צריך להמשיך בכלים (טנא).

ומסיים, "אשר יבחר ה' אלקיך" - בחירת עצמותו יתברך:

אמיתית ענין הבחירה הוא רק בעצמותו יתברך. - באור, להיותו מוגדר בגדר האור, שחושך הוא מנגד אליו כו', אזי לא יכול להיות ענין הבחירה; ורק בעצמותו יתברך שבו היא שלילת כל התוארים, ישנו ענין הבחירה. ומצד עצמותו יתברך, שהוא נמנע הנמנעות, נמשך הכח להיות "ושמת בטנא", להמשיך את האורות הבלתי מוגבלים - בכלים.

ורא (לך).

46 ראה ב"ר פ"ה, ח ובמת"כ ומהר"ז שם. תו"א בראשית א, סע"ג.

47 ראה בכורים פ"א מ"ג. רמב"ם הל' בכורים פ"ב ה"ג.

48 עקב יא, יב.

49 עה"פ (פרשתנו כח, ה) ברוך טנאך (עה, ב).

50 מגלה עמוקות אופן נג.

41 ראה שו"ת הרשב"א ח"א סתי"ח. הובא ונת' בס' החקירה להצ"צ לד, ב ואילך. ובכ"מ.

42 יומא כא, סע"א. וש"נ.

43 תרומה כה, יו"ד.

44 ריש פרשתנו.

45 סה"ש תרצ"ז ע' 191 (נעתק ב"היום יום" חי אלול). וראה גם שיחת ש"פ תבוא, ח"י אלול תשי"ז ס"ב ואילך (תו"מ ח"כ ע' 240

- 1 יג. והנה, בכלים גופא יש שני אופנים:
- 2 (א) כלים של דיבור, וכפי שמסיים בדגל מחנה אפרים (בפירוש "ושמת בטנא" ש"טנא ראשי תיבות טעמים
- 3 נקודין אתון") ש"הוא על דרך אם⁵¹ שגורה תפלתי בפיי", והרי ענין התפלה הוא בדיבור. ועל פי זה יובן גם
- 4 מה שלא חשיב תגין, כי בתפלה לא נוגע ענין התגין, כמבואר במקום אחר⁵².
- 5 (ב) כלים של מעשה - לא רק מעשה זוטא, דעקימת שפתיו (שבהם נכללים כל שאר המוצאות⁵³) הוי מעשה⁵⁴,
- 6 אלא גם מעשה כפשוטו, מעשה רבה, שדוקא על ידי זה נעשה הביור ד"רב תבואות בכח שור⁵⁵.
- 7 והחילוק בין ב' אופנים אלו תלוי גם אם נמצאים במעמד ומצב ד"עושין רצונו של מקום" אם לאו:
- 8 ענין התפלה (כלים של דיבור) - עיקרה הוא עבודה שבלב⁵⁶, והוא ענין האהבה ד"בכל לבבך ובכל נפשך
- 9 ובכל מאדך"⁵⁷, והרי העבודה ד"בכל מאדך" הוא ענין "עושין רצונו של מקום"⁵⁸.
- 10 ובזמן שעושין רצונו של מקום - מספיקה גם הירידה בדיבור, ואין צורך בהירידה במעשה, כיון ש"מלאכתן
- 11 נעשית על ידי אחרים, שנאמר⁵⁹ ועמדו זרים ורעו צאנכם"⁶⁰. ועל דרך שהיה בזמן שלמה, שניצוצות הקדושה
- 12 נתבררו בדרך ממילא⁶¹.
- 13 אבל בזמן שאין עושין רצונו של מקום - אזי צריכה להיות הירידה גם בענין המעשה, שזהו ענין הגלות
- 14 ש"אחד מכם גולה לברכרי' כו"⁶², והיינו, שלא זו בלבד שמלאכתם אינה נעשית על ידי הזרים, אלא אדרבה,
- 15 שצריכים לעשות גם את מלאכתם של הזרים, שזהו ענין הגלות, התלבשות בבחינה תחתונה ביותר.
- 16 אמנם, אף שהתלבשות בכלים של מעשה היא ירידה גדולה יותר מאשר ההתלבשות בכלים של דיבור, מכל
- 17 מקום, על ידי הירידה במעשה דוקא מגיעים לעילוי גדול יותר מאשר על ידי הירידה בדיבור - על דרך המבואר
- 18 בהמשך תרס"⁶³ שדוקא על ידי מעשה המצוות מגיעים לעילוי גדול יותר מאשר על ידי לימוד התורה, כולל
- 19 גם היגיעה בתורה, "דדחקין⁶⁴ למלה דחכמתא"⁶⁵.

(58) ראה ברכות לה, ב ובחדא"ג מהרש"א שם.	(51) ברכות לד, ב (במשנה).
(59) ישע"י סא, ה.	(52) ראה גם או"ת להה"מ ריש פרשתנו. הובא בתו"מ סה"מ אלול
(60) ברכות שם.	ע' רעג.
(61) ראה תו"א בראשית ה, סע"ד ואילך. לקו"ת במדבר ד, א.	(53) ראה ב"מ"מ, הגהות והערות קצרות" לתניא פל"ז (ע' רל)
ובכ"מ.	הערה ד"ה וקיי"ל. וש"נ.
(62) שהש"ר פ"ב, ח (ב).	(54) סנהדרין סה, א.
(63) ע' עז ואילך.	(55) משלי יד, ד. וראה לקו"ת האזינו עה, ב.
(64) זח"א קל, ב.	(56) ריש מס' תענית. רמב"ם ריש הל' תפלה.
(65) סיום ההתוועדות חסר (המו"ל).	(57) ואתחנן ו, ה.

לקוטי שיחות פרשת תבוא כרך יד

1 א. בתחלת פרשתנו, בפרשת מקרא בכורים, נאמר:
2 "וענית ואמרת . . . ארמי אובד אבי וירד מצרימה ויגר
3 שם במתי מעט ויהי שם . . . ויוציאנו ה' ממצרים ביד
4 חזקה . . . ויבאנו אל המקום הזה".
5 והנה הטעם שבהבאת הבכורים מזכיר המביא ב'
6 ענינים אלו - "ארמי אובד אבי" (בכוונה להדגיש
7 הצלתו מלבן²) וירידת בני ישראל למצרים וגאולתם
8 מגלות זו - נראה בפשטות, שזהו שבח והודאה
9 להקב"ה על חסדים אלו, שהציל הקב"ה את אבותינו
10 מלהיות "אובדים" וכלים על ידי לבן ובגלות מצרים
11 וכו' עד שהביאם אל ארץ "זבת חלב ודבש" - והודאה
12 זו שבדבור מתבטאת גם במעשה: הבאה מ"ראשית
13 פרי האדמה" בכורים להו'.
14 אמנם צריך להבין: אם הטעם הוא בכדי להזכיר
15 "חסדי המקום"³ שעשה לאבותינו החל מ"ארמי אובד
16 אבי" עד ביאתם אל הארץ - מדוע אינו מזכיר אלא ב'
17 חסדים אלו (ההצלה מלבן והגאולה ממצרים) ולא
18 שאר הנסים והחסדים⁴ שעשה הקב"ה עמהם⁵ קודם
19 שהביאם לארץ: קריעת ים סוף, מלחמת עמלק: וכן
20 החסדים שבמדבר: המן והבאר וכו' - כי הלא הם
21 שעמדו לאבותינו להיות חיים וקיימים בלכתם מ' שנה
22 במדבר ("הגדול והנורא"), לבוא אל הארץ הזאת
23 ולהביא מפירותי בכורים?! ובדוגמתם עוד חסדים,
24 כמו "אשר הנחלים"⁶, מלחמת סיחון ועוג וכו'.

(1) כו, ה"ט.
(2) ראה תרגום יונתן: "ושובי מימרא דה' מן ידוי" וראה לקמן
הערה 13.
(3) פרש"י כו, ה. משא"כ לכמה משאר מפרשי התורה.
(4) וי"ל שהטעם פרש"י אינו מפרש כהראב"ע ((כשהי') ארמי אובד
(הי') אבי (יעקב) * "והטעם כי לא ירשתי את הארץ מאבי כי עני הי'
כאשר בא אל ארם, גם גר הי' במצרים והוא הי' במתי מעט כו' ואתה
ה' הוצאתנו מעבדות ותתן לנו ארץ טובה") או כהספורנו (שיעקב לא
הי' לו בית מושב ולכן לא הי' מוכן להעמיד גוי ראוי לרשת ארץ
ואחר שהי' לגוי לא הי' ראוי לקבל מתנה שהי' תחת עבדות (מצרים)
ומה שקנה עבד קנה רבו כו' עיי"ש), כי לפירושים אלה - אין נפק"מ
כלל פרטי קושי השעבוד וכו' משא"כ לפירש"י הרי"ז מגדיל "חסדי
המקום".
(5) ולהעיר מפרש"י שלח יג, ל. הפיוט דיין שבהגדה. ועוד.
(6) ובפרט לפי מש"כ מפרשי רש"י (רא"ם וגו"א ושפ"ח) שמה
שאומר ארמי אובד אבי גוי' הוא רק כדי להזכיר חסדי המקום, אבל
אינו שייך לכאן, שלפ"ז תמוה ביותר למה נקט דוקא חסדים אלו.
(6) חקת כא, טו. ובפרש"י שם.

25 ואף אם תרצה לומר דשאני ההצלה מיד לבן
26 ומגלות מצרים שהם חסדים עיקריים וכלליים, שבהם
27 ועל ידם הציל הקב"ה את אבותינו ואת כל בני ישראל
28 מכליון ואבדון גמור⁷: מה שאין כן שאר החסדים
29 והנסים הנ"ל, שהנם כמו המשך של נסים פרטים
30 והסתעפות של החסד דיציאת מצרים בכדי להביאם
31 לארץ - שאין הנס דיציאת מצרים בשלימותו מבלי
32 הנסים שבאו אחריו: קריעת ים סוף, המן והבאר וכו'⁸
33 - הרי עדיין קשה⁹: למה אינו מזכיר בהודאת הבכורים
34 את החסד שנעשה ליעקב ובניו בין הזמן ד"ארמי אובד
35 אבי" והזמן ד"וירד מצרימה", ושהיה בו הצלה
36 עיקרית וכללית: הצלת יעקב ובניו מיד עשו ואנשיו¹⁰
37 (שעל זה אמר יעקב אבינו בתפלתו "הצילני נא וגו'
38 והכני אם על בנים"¹¹)?
39 ומכיון שקושיא זו היא ב"פשוטו של מקרא" - הרי
40 תמוה: מדוע אין (רמז ל)ישוב קושיא זו בפירוש
41 רש"י, שענינו כידוע לבאר וליישב כל דבר הקשה
42 והדורש ביאור ב"פשוטו של מקרא"? ומזה גופא
43 ההכרח, שאין זו קושיא מעיקרא, והענין מובן ומתבאר
44 בפשטות כל כך עד שאין צורך לרש"י לפרש זה אפילו
45 לבן חמש למקרא (או שמוכן התירוץ ממה שפירש
46 רש"י לפני זה)¹².

(7) או בלי רש"י (בפסוק זה בנוגע למצרים) "ועוד אחרים באו
עלינו לכלותינו". משא"כ ברוב נסים הנ"ל.
(8) בנוגע להחסדים שבמדבר המן והבאר וכו' הי' אפשר לתרץ
(בדוחק) שהטעם דלא חשבן לפי שזה הי' מזכיר (גם) חטא המרגלים
שרק עי"ז הוכרחו להיות מ' שנה במדבר, והוצרכו כל הזמן להחסדים
הנ"ל (אף שגם קודם חטא המרגלים הי' המן והבאר וכו'). ועד"ז י"ל
במלחמת עמלק (ראה פרש"י בשלח יז, ח). ובנוגע לקרי"ס הי' אפ"ל
שזה הי' הסיום של "ויוציאנו ה' ממצרים" - האותות ומופתים
דיצי"מ, ונכלל בזה (אף דע"פ הספרי - הועתק בההגדה ש"פ - כל
הפרטים שבזה דחשיב קרא: "ביד חזקה גוי' ובמופתים" כולם היו
בארמ"צ).
(9) נוסף לזה עדיין יוקשה בנוגע "אשר הנחלים" שגם אז "באו
עלינו לכלותינו" (ראה פרש"י חקת שם).
(10) וכן הנס ד"ויהי חתת אלקים גוי' ולא רדפו" שעיי"ז ניצולו
מ"ונאספו גוי' ונשמדתי אני וביתי" (וישלח לה, ה. שם לד, ל).
(11) וישלח לב, יב.
(12) בתו"ת כאן, דהשייכות, והזכרה זו דיעקב ולבן להבאת
בכורים, כי בא לתאר חסדי ה' מנתינת הארץ לבנ"י, דעפ"י הטבע לא
הי' יכולת לבנ"י לכבוש ולרשת הארץ כי בכדי לכבוש וכו' צריך
להיות במצב איתן כו', משא"כ עם ישראל היו חסרים הנ"ל שלא הי'
מצבם איתן כו' מחמת ההרפתקאות שבבית לבן ואח"כ מה שעבר

(* ענד"ז פי' בספורנו (ראה בפנים ההערה). וברשב"ם פי', שארמי אובד קאי על אברהם. ובת"א (וראה גם תרגום יונתן) הוא כפרש"י שארמי הוא לבן.
וראה רא"ם וגו"א בפרש"י.

29 (ליעקב אבינו) שום רעה בפועל ממש¹⁶ - דהרי מידה
30 זו של מחשבה כמעשה נוגעת רק לגדול חטאו ועונשו
31 של לבן, אבל אין בזה נפקא-מינה בנוגע ליעקב, דבין
32 כך (שחשבה כמעשה) ובין כך (שאינה כמעשה) לא
33 נגע בו לבן לרעה.

34 אלא - לאידך גיסא - שצריך לומר, שאף על פי
35 שסכנת האבדון מידו של לבן לא היתה אלא בכח
36 ובמחשבה, בכל זאת שפיר קורא המביא "ארמי אובד
37 אבי" והרי זה בכלל "חסדי המקום" - אם כן הוה ליה
38 להמביא להודות גם כן על החסד שעשה הקב"ה
39 ליעקב אבינו בהצלתו מיד עשו.

40 המורם מכל הנ"ל: על כרחך צריך לומר שב'
41 חסדים האמורים בכתוב יש להם שייכות מיוחדת
42 למצות בכורים, מה שאינה בכל שאר החסדים.

43 ג. והביאור בזה:
44 במצות בכורים לא נתחייבו בני ישראל אלא לאחר
45 שבאו לארץ וכבשוה והתיישבו בה, כמו שפירש
46 רש"י¹⁷ ("וירשת וישבת בה" -) "מגיד שלא נתחייבו
47 בבכורים עד שכבשו את הארץ וחלקוה".

48 מזה מובן שמצוה זו דהבאת בכורים אינה רק
49 הודאה על עצם נתינת הארץ מהקב"ה לבני ישראל, כי
50 אם גם (ובעיקר) עבור זה שבאו אל הנחלה
51 בהתיישבות קבועה בה, כי רק אז היא מביאה אותו
52 הטוב ששמח בו - ובכורי פירותיה מביאים לה¹⁸.

53 ומכיון שתכלית ענין הבכורים היא תודה להוי' על
54 חסדו וטובו שנתן לנו "את הארץ הזאת ארץ זבת חלב
55 ודבש" לשבת בה בקביעות ולאכול מפרי' ולשבוע
56 מטובה - לכן, בכדי להדגיש גודל החסד הזה, מזכיר
57 המביא גם כן (רק) דוגמתם - את "חסדי המקום"
58 שנעשו לאבותינו בעת היותם במקום קבוע ושבמקום
59 ההוא לא הגיע להם שום טוב, כי אם אדרבא - בו עמדו
60 לכלותם ולאבדם (תכלית הרע), והקב"ה עשה עמהם

1 ב. והנה בשוב קושיא זו היה אפשר לומר לכאורה
2 דמה שאינו מזכיר מביא הביכורים גם את החסד
3 דהצלת יעקב מעשו, הרי זה מפני שלא היה באופן של
4 הצלה מצרה שבאה בפועל ובמעשה (כי אם מסכנה
5 הצפויה במחשבה), שהרי בפועל לא עשה עשו שום
6 מעשה רשע ליעקב¹³.

7 ואף שגם לבן לא הוציא את מחשבתו הרעה אל
8 הפועל, בכל זאת הרי זה כאילו נתקיימה מחשבתו
9 בפועל ממש, דמכיון "שחשב לעשות - חשב לו
10 המקום כאילו עשה שהאומות עובדי כוכבים חושב
11 להם הקב"ה מחשבה כמעשה" כפירוש רש"י, ולכן
12 אומר המביא "ארמי אובד אבי"; מה שאין כן עשו,
13 שישאל מומר היה¹⁴, אין מחשבתו הרעה נחשבת
14 כמעשה, ומכיון שבפועל לא עשה את אשר זמם
15 לעשות ואין זה אלא ביטול רעה שהיתה "בכח", לכן
16 אינו מזכיר הצלה זו ביחד עם ב' הענינים שבאו
17 במעשה (או - כמעשה).

18 אולם אי אפשר לומר כן (נוסף לזה שלא מצינו
19 במשמעות הכתובים, על פי פשוטו של מקרא, שעשו
20 היה לו דין ישראל מומר; ובנוגע להאבות בכלל, אין
21 הוכחה מפשטות הכתובים שחל עליהם הגדר והדין
22 של ישראל כפי שהוגדרו בו בני ישראל לאחר מתן
23 תורה¹⁵) דממה נפשך:

24 אם נאמר שיש להזכיר בהודאת הבכורים רק אלה
25 החסדים דהצלת אבותינו מצרה וסכנה מעשית (ועל
26 דרך שהיה במצרים: "וירעו אותנו המצרים ויענונו וגו'
27 ויוציאונו וגו'"), אם כן לא הוה ליה לומר גם "ארמי
28 אובד אבי" מאחר שסוף-סוף לא הגיע מזה "לאבי"

עליו מירידתו למצרים כו'. אבל עפ"י קשה ביותר למה לא מזכיר מה
שברח מעשיו שמחמת זה ה' מטולטל ונטרד (כמו שכתב בעצמו שם
לפנ"ז). וגם היותם מ' שנה נעים ומטולטלים במדבר.

13) וזהו גם הטעם שאינו מפרט הצלתו מלבן כ"א "אובד אבי",
כי רק "חשב לעשות" רעה, משא"כ הגאולה ממצרים מזכירה
ובפרטיות, כי כו"כ חסדים בהגאולה ובאופן הגאולה (ראה רא"ם
וגו"א).

בדברי דוד כאן, שאינו נזכר החסד בהצלתו מלבן, כי החסד הוא
בוה שלא הניחם לסבול עול גלות בארם אצל לבן, כ"א "וירד
מצרימה" במצרים "ונותן טעם ידיע הקב"ה שאצל לבן לא ה' כלל
תקומה להם כי הוא ביקש לעקור הכל . . . ובמצרים לא ה' כן". אבל
מלשון רש"י "מזכיר חסדי המקום", ובד"ה שלאח"ז בנוגע למצרים,
"ונועד אחריים באו עלינו לכלותינו" משמע שההצלה מלבן הוא חסד
בפ"ע וכדוגמת החסד דמצרים.

14) קדושין יח, רע"א.

15) ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 143 ואילך.

16) דהרי לפרש"י פי' ארמי אובד אבי הוא מה שביקש לעקור את
הכל כשרדף אחרי יעקב (שאו לא נעשה בפועל שום רעה ליעקב) ולא
בהזמן* שיעקב ה' אצל לבן שאז: "ביום אכלני חרב וקרח כלילה .
. ותחלף את משכורתי גוי" (ויצא לא, מ"מא).

17) בריש פרשתנו.

18) ולכן חובת הבאת בכורים היא רק כשהפירות והאדמה שממנה
גדלו הם שלו (ראה בכורים פ"א מ"א.ב. ירושלמי שם פ"א ה"ו.
רמב"ם הל' בכורים פ"ב ה"י ואילך).

1 חסד והצילם - עד ש"ויביאנו אל המקום הזה", וניתן
2 להם טוב הבא מהמקום עצמו ותכלית¹⁹ טוב זה.
3 וזהו שמזכיר דוקא את "חסדי המקום" שנעשו
4 לאבותינו בארם²⁰ ובמצרים, כי במקומות אלו ישבו
5 אבותינו באופן קבוע ("עשרים שנה" בארם ורד"ו שנה
6 במצרים²¹);
7 ויומתק גם כן הטעם שמתחיל את הודאתו ב"ארמי
8 אוכל אבי - וירד מצרימה", בכדי להדגיש, כנ"ל,
9 שמצד המקומות עצמם של ארם ומצרים היתה צפויה
10 להם סכנת כליון ואכזר, אלא שהקב"ה בחסדו הצילם
11 וגאלם, עד שהביאם אל המקום שהוא עצמו מלא
12 ברכת הוי'.
13 מה שאין כן הצלתו של יעקב מעשו, שבאה בעת
14 המצאו בדרך; ועל דרך זה בשאר החסדים שנעשו
15 לבני ישראל בלכתם במדבר (וגם כי הוא בעצם אינו
16 מקום ישוב לבני אדם), הרי הם חסדים שאינם בדומה
17 לההודאה להוי' שבהבאת הבכורים, כנ"ל.
18 ד. בפנימיות הענין יש לומר:
19 מבואר באור התורה²² בענינה של מצות הבאת
20 בכורים: פרי האילן הוא בחינת הנשמה שנתלכשה
21 בגוף, ומצות בכורים היא לקשר ולחבר בחינת הנשמה
22 שלמטה בשרשה שנקרא בכורים העליונים, כמו
23 שכתוב²³ כבכורה בתאנה ראיתי אבותיכם. ומבאר שם
24 ש(ב') ענינים בזה: הבאת בכורים היא העלאה מטה
25 למעלה, ו(הקריאה של פרשת הבכורים היא המשכת
26 אלקות מלמעלה למטה, דהיינו להמשיך בחינת בכורים
27 של הנשמה מלמעלה למטה, שיתחבר ויאיר בחינת
28 הנשמה שלמעלה, בהנשמה המלוכשת בגוף.

19 דלא "כל הפירות חייבין בבכורים" (רש"י כו, ב) ועל כיו"ב
אומרים (טושו"ע אדה"ז תאו"ה סר"ז - דנוסף על "חסרונם" יש גם)
"להחיות בהם נפש כל חי" - היפך מן הקצה אל הקצה ד"אובד".
וראה לקו"ת בתחלתו (ד"ה ראו כי פ"ב).
20 ואף ש"לבן בקש לעקור את הכל כשרדף אחר יעקב", הרי:
(א) כל זה ה' מעבר לגל שהקימו יעקב ולבן - בחלקו של לבן
הארמי וכמש"נ (ויצא לא, נב) "תעבור אלי",
(ב) ועיקר - לבן בקש לעקור כו' כאשר הוגד לו כי ברח יעקב -
היינו 1) כאשר ה' בארם, ואז נחשב לו כמעשה, כנ"ל. 2) מפני שברח
מארם, ה"בש" שייך ל"מקום".
21 ועפ"ז יומתק מה שעיקר האריכות בהפרשה היא בגלות
וגאולת מצרים, כי שם ה' ישוב עיקרי - כמה דורות במשך כל חייהם.
22 פרשתנו ע' תתרמ ואילך.
23 הושע ט, יוד.

ועל פי זה יש לבאר שזהו הטעם שבקריאת הפרשה
של בכורים מזכירים ב' הענינים: לבן ומצרים, כי
שניהם (בשני עניניהם: הירידה לשם והיציאה) היו
בבחינת חסד והמשכה מלמעלה למטה: "ויצא"²⁴
(ונמשך) יעקב מבאר שבע (מלמעלה מעלה) וילך
חרנה (למטה מטה) "וביציאה משם" וישכם לבן
בבוקר" - בחינת "לבן" בקדושה "הוא בחינת לובן
העליון מקור החסדים ועל לבן כתיב²⁵ "וישכם לבן
בבקר", שבכל יום מתגבר ונמשך אור החסד עליון . .
ויעקב הלך לדרכו להמשיך בחינת לובן העליון הנ"ל
למטה מטה²⁶. ועל דרך זה בירידה למצרים, ועוד
לפני זה: ואת יהודה שלח . . להורות לפניו - לתקן
לו בית תלמוד²⁷ ולאחרי זה יציאת מצרים שהיה מצד
חסד הוי' שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים בכבודו
ובעצמו וגאלם²⁸.
ועל פי זה יש לבאר בינה של תורה שבפירוש
רש"י מה שפירש "מזכיר חסדי המקום", דלכאורה (א)
המדובר כאן הוא בהצלת יעקב מלבן ויציאת מצרים
שהם נסים גדולים ולא חסדים בלבד, והוה ליה
למימר²⁹ נסי המקום; (ב) למה נאמר "חסדי המקום"
ולא "חסדי הוי'"?
ועל פי הנ"ל יש לומר שבפירוש רש"י נרמז הטעם
שמזכירין ב' ענינים אלו בפרשת בכורים, כי ענין
קריאת פרשת בכורים הוא בחינת "חסד" - המשכת
אלקות - ב"מקום" דוקא³⁰, ולכן מזכיר ענין ההצלה
מלבן ויציאת מצרים שהם בחינת "חסדי" הוי'
הנמשכים ב"מקום" (קבוע) כנ"ל.

(24) ראה בדרושי רבותינו נשיאנו לר"פ ויצא.

(25) ויצא לב, א.

(26) תו"א ויצא כג, א. וראה גם שם כד, ב. קיז, סע"א.

ועפ"ז תובן שייכות פ' בכורים לחודש אלול* (ראה של"ה חלק
תושב"כ ר"פ וישב) כי יש התגלות דבחי' לבן - לובן העליון (גם)
באלול, והוא בחי' י"ג מדה"ר שבחודש אלול (אוה"ת ס"פ ויצא -
בראשית (כרך ה') תתסט, ב ואילך).
ויגש מו, כח. פרש"י שם.

(27) ויגש מו, כח. פרש"י שם.

(28) ועד שכל חודש האביב (ניסן) הוא בחי' חסד (ראה זח"ב נא,
ב), שאותו כסדרן הוא בחי' חסד, ושם (קפז, א) שחודש האביב הוא
אותו כסדרן משא"כ תשרי). לקו"ת להאריז"ל פ' ויצא ד"ה ענין הוי'
כוכבי לכת. ד"ה החדש הזה (ש"ת, פ"ח. ועוד).

(29) ע"ד "הוי' נסי" (בשלח יז, טו. ועיין ברש"י שם: הקב"ה עשה
. . שעשה המקום ה' הוא נס שלנו. ואכ"מ).

(30) וי"ל שנעשה זה ע"י ש"חסדי" (ז"א - נמשכים ונעשים
"חסדי" "המקום" (מל').

(* ראה גם מהרש"א (ברכות ו, א) לענין את ה' האמרת היום ג' (ואח"כ) וה' האמירך היום שבפרשתנו (כו, ידיח) שהוא ע"ד אני לדודי ודודי לי - ענינו
של חודש אלול (ראה אוה"ת פרשתנו ע' תתרנ"ד. ובארוכה לקו"ש ח"ט ע' 162 ואילך).

- 1 ה. ההוראה מזה בעבודת האדם: אין להאדם
 2 להסתפק בעבודתו ועלייתו בתורה ותפלה, שעל ידי זה
 3 הוא מתעלה ומתקשר להוי', אלא צריך גם כן שימשיך
 4 אלקות למטה וגם בדברי הרשות ובהמובחרים שבהם;
 5 והיינו, לא רק שעניני הרשות לא יתפסו שום מקום
 6 אצלו מחמת דביקותו בהוי', אלא שגם בענינים
 7 הגשמיים שמתעסק בהם באופן של קביעות וכו'.
- 8 ימשיך בהם אור וגילוי אלקי עד שיהפכם לטוב
 9 ולקדושה ממש (שזה צריך להיות "מראשית פרי"
 10 דוקא - מן היפה³¹ הנאה והטוב), שבזה הוא משלים
 11 תכלית הכוונה בבריאת העולם: לעשות לו יתברך
 12 דירה בתחתונים.

(משיחת שבת פרשת תבא תשל"ב)

(31) רמב"ם סוף הל' איסורי מזבח. ועיין שינוי הל' בשו"ע יו"ד סו"ס רמ"ח.

אגרות קודש

ב"ה, ה' אלול, תשי"ד

ברוקלין.

הנהלת בית ספר למלאכה, ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על מכתבם מכ"ה מני"א והקודמים - י"ג סיון, ז' תמוז - בהשאלה אודות קבלת תלמיד פלוני או פלוני לבי"ס למלאכה. הנה מובן שזהו תלוי באופי התלמיד ובתכלית כוונתו בכניסה לבי"ס למלאכה, ובמילא עליהם להתייעץ בזה עם הנהלת ישיבת תו"ת דלוד בה למדו הנ"ל עד עתה, ולהחליט בהתאם להדיעה שתהי' משני הצדדים. ומובן שצריך לשמור על הנקודה שכתבתי מאז, שיש להזהר שבי"ס למלאכה לא יעשה מקום מקלט ומנוס לאלו הרוצים לפטור את עצמם מלימוד כדבעי.

בהנוגע לקבלת תלמידים חדשים לזמן הבע"ל, - הנה בכלל מוכרח הוא ה[דבר] כי זהו סימן היחידי כלפי חוץ להגדלת מוסד חינוך, - אבל כמות התלמידים-חדשים [תלוי] בהאפשרות לסדרם וכו', וההוצאה הכרוכה בזה. ועי"פ הוראת נשיאינו הק', הנה אז מען שטעלט זיך ברייט נותן השי"ת בהרחבה.

בהנוגע להשאלה אם לקבל תלמידים מבתי ספר הרשת. לא פרטו במכתבם חלקי הסותר והבונה שבו, וכן לכאורה זהו בסתירה להסברא, שקודם הכניסה לבי"ס למלאכה על התלמידים ללמוד משך זמן בהישיבה. ואף אם יש כאלו שאינם מסוגלים מ[איזה] טעם שיהי' ללימודי הישיבה, הנה בודאי, לשנה או חצי שנה, כאו"א יכול להסתגל לזה. ובאם שיכול ואינו רוצה - הרי ספק אם מתאים ג"כ לבי"ס למלאכה.

מה שהמורה המקצועי דעתו, שאלו שלא הסתגלו לעבודה צריכים לשלחם, הנה מובן שהבירור שאינו מסוגל דורש זמן, ואי אפשר להחליט על יסוד איזה שב[ועות], ובפרט במקום חדש בשביל התלמידים, בסביבה חדשה. ובפרטי פרטיות - הפיטור מבי"ס למלאכה יגרום ג"כ יציאה מסביבה המתאימה בשביל התלמיד [אף כי לאידך גיסא מ[ובן] שללמוד עם כאלו שאינם מביאים תועלת כלל אין לו מקום (אפשר יש למצוא איזה ענין אחר בשביל התלמידים שאינם מסוגלים ללימוד מלאכה, שבכ"ז ישארו בהכפר או בהסביבה דחב"ד באיזה שירות וכו'?)].

התמונות - ב"פ - נתקבלו.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש וכוח"ט,

מ. שניאורסאהן

נתת ימי — היינו חייו של דוד המלך, מלכות, הנמשכים על ידי תקיעת שופר.

דו"ד — גימטריא י"ד, היד האוחזת בשופר.

(ליקוטים ואגרות עמ' רלד, עמ' שנה, הערות לזהר א עמ' קפ)

על ידי תקיעת שופר עומד הקב"ה מכסא דין ויושב על כסא רחמים⁸.

ראש השנה נקרא בשם ראש השנה, ולא תחלת השנה. כשם שבראש מלובשת כללות החיות הנמשכת לכל הגוף, כמו כן בראש השנה נמשכת כללות החיות על כל השנה, היינו לכל י"ב חדשי השנה⁹.

השנה — עולה ש"ס, היינו י"ב חדשי השנה, שבכל חודש יש שלשים יום (יש גם חדשים של כ"ט יום, אך בדרך כלל חושבים חדש שלשים יום).

והוא על ידי תקיעת שופר, שעל ידה יושב הקב"ה על כסא רחמים, שנמשכת החיות על כל השנה.

(ליקוטים ואגרות עמ' לו)

יש אוכלים דגים, לפרות ולרבות כדגים¹⁰.

דג טהור שייך לראש השנה, כי סדר תשליך הוא בנהר שיש בו דגים¹¹.

ורז"ל למדו¹² את היבבא דתרועה דשופר מן ותיבב אם סיסרא¹³, דלעומת זה, כפי שלמדין קשקשת דדג טהור מהקשקשים של גלית¹⁴.

(ליקוטים ואגרות עמ' שצט)

מאמרי חז"ל מסכת ראש השנה

כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים¹.

חודש תשרי מזלו מאזנים, ובחודש זה נקצבים המזונות, לשון נופל על לשון.

והנה, מאזנים הם נצח והוד, כמאמר² מאזני צדק תרין סמכי קשוט, ומזון שייך לנצח והוד, שנקראו שחקים, ששם טוחנים מן לצדיקים³.

מאזניים — גימטריא קמ"ח, והוא הקמח הנטחן בשחקים.

(ליקוטים ואגרות עמ' שסד)

שיעור שופר . . כדי שיאחזנו בידו (אחיזה אית בה טפח, שהטפח ארבע אצבעות בגודל, רש"י) ויראה לכאן ולכאן . . שדרו של לולב צריך שיהא יוצא מן ההדס טפח⁴.

שופר — הוא חמש אצבעות יד שמאל, ה' גבורות, כי הוא המשכת גבורות ממותקות.

לולב — הוא חמש אצבעות יד ימין, ה' חסדים, כי הוא המשכת החסדים⁵.

(הערות לזהר ב עמ' שסח)

חמשה שיעורין טפח . . שופר . . כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן⁶.

זהו דכתיב⁷ הנה טפחות נתת ימי.

טפחות — רומז לשופר, ששיעורו טפח.

(1) ביצה טז, א.

(2) הקדמת תיקוני זהר (פתח אליהו).

(3) זח"ג כה, ב. חגיגה יב, ב.

(4) נדה כו, א.

(5) פרי עץ חיים שער הלולב פ"א.

(6) שם.

(7) תהלים לט, ו.

(8) ויקרא רבה פכ"ט, ג.

(9) לקוטי תורה דרושים לראש השנה נח, א.

(10) שו"ע אדמו"ר הזקן סי' תקפג, ב.

(11) שם ס"ז. ועיין בסידור בסדר תשליך.

(12) ראש השנה לג, ב.

(13) שופטים ה, כח.

(14) נדה נא, ב.

♦ יום ראשון י"ב אלול ♦

לתוף שדהו ורואה תאנה שבכרה, כנרף עליה גמי לסימן, ואומר:
'הרי זה בכורים' • אור החיים

(ג) ובאת אל־הכהן אשר יהיה
בימים ההם ואמרתי אליו
הגדתי היום ליהוה אלהיך
פי־באתי אל־הארץ אשר
נשבע יהוה לאבותינו לתת
לנו:

כס"י • אשר יהיה בימים ההם • (ראש השנה כה ב. ספרי) אין לך אלא
כלן שבנימך, כמו שהוא • ואמרתי אליו • (ספרי) שאינך כפוי טובה.
הגדתי היום • (שם) פעם אחת בשנה ולא שתי פעמים • אור החיים

(ד) ולקח הכהן הטנא מידך
והניחו לפני מזבח יהוה
אלהיך:

כס"י • ולקח הכהן הטנא מידך • להניף אותו. כהן מניח ידו תחת
יד הבעלים ומניף (ספרי. סוכה מז.)

(ה) וענית ואמרתי לפני יהוה
אלהיך ארמי אבד אבי ויבד
מצרימה ויגר שם במתי מעט
ויהי־שם לגוי גדול עצום ורב:

כס"י • וענית • לשון הרמת קול (עיין סוטה דף לב ע"ב) • ארמי אבד
אבי • מזכיר חסדי המקום: "ארמי אבד אבי", לכן בקש לעקר את
הכל כשנדרך אחר יעקב, ובשביל שחשב לעשות (ליעקב), חשב
לו המקום כאלו עשה, שאומות עובדי כוכבים, חושב להם הקדוש

ואומר כל פרי פרוש כל הפרות ששבתתי לך
בהם הארץ:

אשר ה' אלהיך נתן לך. פרוש לפי ששיר ה' לו
חלק בארץ והוא שנת השמיטה (ויקרא כ"ה)
(ד) דכתיב ובשנה השביעית וגו' שבת לה',
לזה בא דבריו הטוב שאינו מצוה אלא על זמן
הנתינה לך שהם ו' שנים אכל שנת השמיטה
אין בה תבואת בכורים לפי שאינם שלו אלא
מפקרת לכל:

(ג) נשבע וגו' לתת לנו. למעט הגר שאינו קורא
(בכורים פ"א) ולא מצטו אלא בקריאה ולא
בהקבאה:

כו (א) והיה כי־תבוא אל־
הארץ אשר יהוה אלהיך נתן
לך נחלה וירשיתה וישבת בה:

כס"י • והיה כי־תבוא וגו' וירשיתה וישבת בה • (קידושין לו) מגיד
שלא נתחייבו בבכורים עד שיקבשו את הארץ וחלקוה.

~ נקודות משיחות קורש ~ (קדושי שיחות ט ענ" 154)

עד שיקבשו את הארץ וחלקוה (רש"י כו, א)
לכאורה היה לו לומר "עד לאחר ירשה וישבה", כלשון
הפסוק. ויש לומר, דהנה כל מקום שנאמר כי תבא הינו לאחר
ירשה וישבה (רש"י שלח טו, יח), ואם בן "וירשיתה וישבת בה"
מיתר לכאורה. ומתוך רש"י, דהנה אמינא שבכורים, שמצותה
על היחיד, חייב כל יחיד בהם מיד לאחר שירש את חלקו בארץ
והתישב בו (אף ששאר בני ישראל עדין לא ירשו ונתישבו
בהקלם). וקא משמע לן יתור הפסוק, שלא נתחייבו עד לאחר
י"ד שנה של כבוש וחלוקה, הינו אחרי ירשה וישבה של כל
ארץ ישראל. אור החיים

(ב) ולקחת מראשית כל־פרי
הארצה אשר תביא מארצך
אשר יהוה אלהיך נתן לך
ושמת בטנא והלכת אל־
המקום אשר יבחר יהוה
אלהיך לשכן שמו שם:

כס"י • מראשית • (מנחות פ"ד ב. ספרי) ולא כל ראשית, שאין כל הפרות
חייבין בבכורים אלא שבעת המינין בלבד, נאמר כאן "ארץ", ונאמר
להלן: (לעיל ח) "ארץ חטה ושעורה וגו'", מה להלן משבעת המינים
שנשתבחה בהם ארץ ישראל, אף כאן שבת ארץ ישראל, שהם
משבעה מינין. זית שמן • זית אגורי, ששמנו אגור בתוכו. ודבש •
הוא דבש תמרים. מראשית • (ברכות לט. בכורים פ"ג. ספרי) אדם יורד

אור החיים על התורה – מהדורת בלום. אברמוביץ

אלהותו עליו הוא נותן, ב' להוריש הארץ
מיושביה הגם שיש לו דבר המספיק לו בארץ
אף על פי כן יגרש אויביו ה' מארצו, והוא
אומר וירשיתה, שלישית ישיבת הארץ שהיא
מצוה בפני עצמה כמו שמצינו כמה הפליגו
רבנותינו ז"ל (מבוא ק"א). במצות ישיבת הארץ,
רביעית תבואת הבכורים באומר ולקחת וגומר:
(ב) מראשית. פרוש שאם בכרו הרבה תחת
אינו חייב להביא כל ראשית אלא אשר
יחפץ מהם, ומה שצאמר ז"ל (בכורים פ"א מ"ו)
שאין להביא אלא מ' המינים נלמד הדבר
בגזירה שנה נאמר כאן ארץ וגו', (מנחות פ"ד):

(א) והיה כי תבוא אל הארץ. אמר והיה לשון
שמחה, להעיר שאין לשמח אלא בישיבת
הארץ על דרך אומרו (תהלים קכ"ו) אז ימלא
שחוק פיני וגו':

אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה וירשיתה וגו'. צריך
לדעת מה היא גזרת הפסוק, אם ולקחת
וגו' הנה ליה למימר תקח מראשית פיון שהוא
התחלת הציווי, ונראה שבפנות הפסוק היא שיצו
ה' ד' מצוות, אחד שידע בלבו כי לא בכחו
ולא בעצם גבורתו בא לרשע הארץ אלא מתת
ה', והוא אומר אשר ה' אלהיך נתן לך, ודקדק
לומר ה' אלהיך להעיר שכל מנת שיקבל

שיעור יומי ליום ראשון י"ב אלול ושנים מקרא ואחד תרגום – כו – פרשת כי־תבוא כה

בהיותם במקום קבוע (עקב ישב בארם כ' שנה ובמצרים היו רד"ו שנה). באותם המקומות לא היה להם טוב ועמרו עליהם לבלותם, והקב"ה עשה עמם חסד והצילם והביאם "אל המקום הזה" ונתן להם טוב הבא מהמקום עצמו (ואלו הצלת עקב מעשו היהיה בהיותו בדרך, והמדרך אינו מקום ישוב). אור החיים

ברוך הוא מחשבה כמעשה. ויחד מצרימה. ועוד אחרים באו עלינו לבלותנו, שאחרי זאת, ירד יעקב למצרים. במתי מעט. בשבעים נפש.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יד עמ' 93)

מזכיר חסדי המקום (רש"י כו, ה)

יש לשאול, מדוע מזכיר רק הצלת יעקב מלבן וגאלת מצרים, ולא הצלת יעקב מעשו ונסי המדבר. ויש לומר, דהנה מצות בכורים לא נתחייבו בה אלא לאחר כבוש וחלוקת הארץ בהתישבות קבועה, ולכן מזכיר את חסדי ה' שעשה לאבותינו

(ו) וירעו אתנו המצרים ונאבאישו לנא מצרים ויעגונו ויתנו עלינו עברה ועגבא ויהבו עלנא פלחנא קשיא: קשה:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כל מעשה האדם אין לנו בו יתרון כי לפי שמפעלו פלו הוא באמצעות עולם שהוא בו ולה' הארץ ומלאה, לזה אמר אשר ה' אלהיך נתן לך:

ואמרו ושמע בטנא. ירמז שצריך כל מפעלות הטובות שעשה יהיה על פי דבריהם, כאמרו (לעיל י"ז א') על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט וגו', והתורה והמשפטים בארו אותם חכמים בס' מסכתות כמנן טנא, שזולת זה הגם שעשה כל מצוות שבעולם ישרף הוא והם, ואמרו והלקת אל המקום וגו' לפי שבעלית הנפש לעולם העליון לא תלך תכף ומיד להקביל פני ה' עד שיכין עצמו בפרוידור, ויש שמתעקבים עד שבעה ימים, או חמש, או ימים, כאמור בס' הזהר (ח"א פ"א), ואחר כך עולה לגן עדן העליון הנקרא צירי החיים, והוא המקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם:

ואמרו וקאת אל הכהן. על דרך אמרם ז"ל (תניא י"ב). כי מיכאל עומד לכהן לפני ה' להקריב הנפשות לפני אלהי עולם, ואליזא אמר כדברים האלה הגדתי היום וגו', ואמרו אשר יהיה בימים ההם יתבאר על פי דבריהם שאמרו שישתנה הכהן העומד שם, צא ולמד מה שאמרו בזהר תדש (פ' לה) בענין מיכאל אימתי זכה להיות במצב זה שהוא מצת שהעלה נפשו של דוד לג"ע העליון אחר שבנה שלמה בית המקדש וכו', הרי שלפעמים ישתנה הכהן, לז"א אשר יהיה בימים ההם, ואמרת אליו הגדתי היום לה' כי באתי אל הארץ היא ארץ שממנה בא, ואמר נשבע ה' לתת לנו היא ארץ ישראל שבאמצעותה ישיגו קיום התורה ומצוות ומעשים טובים, ואמרו ולקח הכהן הטנא מידך פרוש שלא יקבל שר עליון אלא הבא בידו מיד על דברי תורה שבעל פה הרמזו בתבט טנא כמו שכתבנו, והניחו לפני וגו': ואמרו ויעני ואמרת וגו'. פרוש לפי שכל אשר יעשה האדם מהטובות בעד"ה אין די לרצות מלך עליון, צא ולמד ממה שאמרו ר"ל (ערוכי י"ז). אם יבוא במשפט עם אברהם יצחק ויעקב אינן יכולין לעמוד

ה' ועני ואמרת. אמר ויעני יש מפרשים לשון התחלה וכמו (א"יב ג') ויען איוב, ואפשר שהוא עני באדם פחות שקבל טובה גדולה ממלך שמעני עצמו לפניו בלב נשבר כמו בן הוא יכניע עצמו לפני ה', ויאמר ארמי אבד אבי כי אבינו היה אובר ותועה וגולה במצרים במתי מעט וגו', ויזאנו ה' במצרים ויבאנו וגו', וינגד מאמר זה שיש בו עליו וחשיבות אמר ואמרת, וכיוצא בזה אמר רבותינו ז"ל (פסחים קט"ז). בענין הגדת פסח מתחיל בגנות ומסיים בשבח:

והצאתי בפרשה זו שרומזת גם בן ביאת ארץ העלינה, ואמר והיה פי תבוא שאין ראוי לאדם לשמח אלא כשיבוא לארץ העלינה על דרך אמרו (משלי ל"א) ותשחק ליום אחרון, כי שמחת עוה"ז אינה אלא הכל וירעות רוח, וחסר ופרש על אינה ארץ מדבר ואמר אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה כי לזו יקרא נחלת עולם, ודקדק לומר נתן לך, כי בערך מה ששנה עולם העליון כל מה שסיגל אדם בעדו לא יגיע לחלק מאלהי אלהים משוויו, ולזה אמר נתן לך בתורת מתנה, ויצד שצריך האדם לטרח בעולם הזה לקיים תורה ומצוות לז"א וירשמה, ואמר וירשמה בה על דרך אמרם (ברכות ל"ה). צדיקים יושבים ועטוריהם בראשיהם, ואמרו ולקחת וגו' על דרך אמרו בס' הזהר (ח"ב י"ט) כי כל אשר יעשה האדם מהמצוות ומעשים טובים בעודו חי מתקבץ על יד על יד עד יום נסיעתו ובהם מקבל פני המלך כדרך אמרו (ישע' י"ח) ויהלך לפניך צדקך, והוא אמרו ולקחת מראשית כל פרי וגו' פרוש לא יקח בידו להקביל פני ה' אלא מדברים המבחרים שעשה בעולם הזה:

עוד רמז על התורה שנקראת ראשית (כ"ד פ"א), ואמרו אשר ה' אלהיך נתן לך יתבאר על דרך אמרם ז"ל (ברכות ל"ה). בתיב לה' הארץ ומלאה ותיב והארץ נתן לבני אדם לא קשיא כאן קדם ברכה כאן לאחר ברכה ע"כ, הרי שאחר שעשה האדם מה שצוהו ה' נחשב הדבר שבאמצעותו עשה המעשה שהוא נתון לו במתנה, שזולת זה

לפניו כי מה יצדק אנוש, ותיב (איוב ד') אם מעשהו יטהר גבר, לזה אמר תורה שיתן תשובה לה' והתנצלות על אשר לא עשה רצונו יתברך במצטרף, והוא אמרו ויעני ואמרת לפני ה', ארמי אבד אבי ארמי זה יצה"ר שהוא רמאי גדול כאמרו (בראשית ג' א') והנחש היה ערום, שמרמה הבריות לאבדם, והוא אמרו אבד אבי פרוש אדם הראשון על דרך אמרו (ישע' מ"ג כ"ז) אביך הראשון חטא, ואבדו וגרם מיתה לו ולדורות הבאים אחריו והשריש בכל הנפשות חלק הרע, והוא סוד ערלה הדבוקה בדם מבטן ומהיריון, עוד ירצה באמרו אבד אבי על דרך אמרו (תהלים י"ד) אמר נכל בבלו אין אלהים:

עוד ירצה באמרו אבי שהיא הנשמה שכל מוצעותיו של השטן לאבד הנשמה והנשמה נקראת אב כאמרו בזהר פרשת לך (ע"ז). והוא הוא המונע האדם מעשות חיובו בעבודת ה', ולא זו בלבד אלא ויחד מצרימה פרוש המקום שבא בו הוצר שהוא גופו של אדם הוא מצריו של הוצר הקרובים אליו בסוד (ישע' ס"ה) ונחש עפר לחמו, וחפצים באשר יחפץ מדברי עולם הזה ומטעמיו אשר התעבי ה', כי ד' יסודות שבו הן היום אחר חטא האדם נגשמו ונטמאו שלסבה זו גזר ה' מיתה להאדם, ובזה נשמעים דבריו ופתגמיו ליסודי האדם, גם יקרא הגוף מצרים לפי שמצר לנפש בתאוותיו, ואמרו ויגר שם כי בתחלה נכנס גור כאמרו (ש"ב י"ב) ויבא הלך וגו', (ספד י"ב) במתי מעט פרוש בנחות מועטים, ואח"כ מתרבים כחותיו על ידי האדם עצמו והוא אמרו ויהי שם לגוי גדול עצום, ורב בסוד (תהלים כ"ה) וסלקת לעוני כי רב הוא, ופירש הרב האר"י ז"ל שחזור אל המפתח כי רב הוא, והרצאה שצוה ה' ביום הכפורים גורל א' לה' וגורל א' לעזאזל:

ואמרו וירעו אתנו המצרים וגו'. פרוש שבאמצעות יסודות האדם גרמו גם לנפש להרשיע כמותם, והוא אמרו וירעו אתנו פרוש עשו אותנו רעים כמותם כי המנג

ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי יהוה והנחתו לפני יהוה אלהיך והשתחוית לפני יהוה אלהיך:

כ"ט • והנחתו • מוגיד שנוטלו אחר הנפת (ספרים אחרים: הנחת) הפה, ואחוז בגידו כשהוא קורא, וחוזר ומניף (ספרי: בכורים פ"א).

(יא) ושמחת בכל-השוב אשר נתן לך יהוה אלהיך ולביתך אתה והלוי והגר אשר בקרבך:

כ"ט • ושמחת בכל-השוב • (בכורים שם) מביא אומר: אין קורין מקרא בכורים אלא בזמן שמחה: הנינו מעשרת ועד החג, שאדם מלקט תבואתו ופרותיו וינינו ושמנו, אבל מוקח ואילן, מביא ואינו קורא. אתה והלוי • אף הלוי חייב בכורים, אם נטעו בתוך עריהם. והגר אשר בקרבך • (שם. מכות יט) מביא ואינו קורא, שאינו יכול לומר: "לאבותינו".

(י) ונצטק אל-יהוה אלהי אבותינו וישמע יהוה את-קולנו וירא את-ענינו ואת-עמלנו ואת-לחצנו:

(ח) ויציאנו יהוה ממצרים ביד חזקה ובזרע נטויה ובמרא גדל ובאותות ובמפתים: אור החיים

(ט) ויבאנו אל-המקום הזה ויתן-לנו את-הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש: כ"ט • אל-המקום הזה • (ספרי) זה בית המקדש. ויתן-לנו את-הארץ • כמשמעו.

(י) ועתה הנה הבאתי את-י ובעצן הא איתתי ית ריש

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

על דרך אומנם (ברכות י"ז) אשרי מי שעמלו בתורה וגו', ומה גם בדרות האחרונים שרוב עמלה להוציא לאור משפט א' ונלקח אחת, ואת לחצנו כי כל הנסמך לתורה רבו לוחציו וצנינו כל אליו ושבחו:

(ח) ואומר ויציאנו ה' ממצרים. זו הצלת יצר הרע וכחותיו המצרים אותנו, כי הוא המציל ממצר הרע כאומנם ז"ל (קדושין ל':) שלולי שה' עזר לאדם כנגד יצר הרע אין אדם שליט להנצל ממנו דכתיב צופה רשע יצר הרע לצדיק להמיתו ה' לא יעזבנו בגידו, ואומר בגיד חזקה וגו' רמז לדברים שבאמצעותם יצילהו ה' וכו' והוא על דרך אומנם ז"ל (שם) אומר הקב"ה בראיתי לכם יצר הרע בראיתי לו תכלין שהיא התורה, והוא אומר ויציאנו ה' וגו', בגיד חזקה זו תורה שנתנה מימינו של הקב"ה דכתיב (לקמן ל"ג ב') מימינו אש דת למו, גם נתנה בגבורות מתוך האש:

ואומר ובזרע נטויה. וגו' רמז לג' דברים שבאמצעותם נצול אדם ממצר הרע כאומנם ז"ל (מנחות מ"ג:) כל מי שיש לו תפלין בורעו וציצית בבגדו ומזונה בפתחו לא במהרה הוא חוטא, כנגד תפלין בורעו אומר ובזרע נטויה שמצות תפלין בורעו, ואמר ובמרא גדל כנגד תפלין של ראש, וכנגד ציצית אומר ובאותות כי מצות ציצית הוא סימן לנו שאנו עבדי הקב"ה וכמו שפרשנו בפירוש ציצית (פ' שלח) גם תפלה בן ברקו התבטל שבו כמו שכתב רמב"ן (פ' שלח) שרומז אל מדה הפוללת שנקרא אותה, וכנגד

קשיסרים ימשך אליו רצון הנפש, ואומר וינעונו זה אפיסת כח הלוותם כנגד היצירה, צא ולמד מפעשה רב עמכם חסידא (קדושין פ"א.) שלא היה בו כח להתעצם כנגד הפחיתא עד שקרא נורא פי עמכם וכו', ואומר ויתנו עלינו עבדה קשה פרוש שלא נהג המצר בדרך זה בעתים מרובות אלא תמיד בכל שעה ובכל רגע מתגבר על האדם ולזו קרא עבדה קשה, עוד נתפנו על פי דבריהם ז"ל (שם ל':) שאמרו בכל יום מתחדש המצר על האדם בתגבורת חדש וינגד זה אומר עבדה קשה, כל אלה הדברים יאמר עבד ישראל לפני הבורא להתנצל על מנוח קטנה:

ואומר ונצטק אל ה'. כאן רמז שצריך האדם להתפלל לה' בכל יום שיצילהו ממצר הרע, והוא אומר ונצטק אל ה' וגו', ואומר וישמע ה' את קולנו וגו' פרוש גם שה' הוא שברא יצר הרע לבחון האדם בעבודת בוראו אף על פי כן שצוהו אלו שומע קולם מטעם שראו את הרשעים ענינו ועמלנו ולחצנו, העני הוא אפיסת כח הלוותם שאין כח בנו המספיק להלחם בו לגרוש ממנו, העמל הוא שאנו צריכין לעמל במלחמתו, הלחץ הוא הדחק שדוחק המצר את האדם לחטא בעל כרחו, ולג' סבות שמע ה' את קולנו, עוד ירצה ענינו זה העניות הנספק עם לומדי תורה כאומנם ז"ל (מדרש תהלים ה') שאמרה תורה מפני מה בני עניים, והגם שימצא בן תורה שאין שקט עני עליו אף על פי כן יתנהג במדות עני כאומנם (אבות פ"ו) כף היא דרבה של תורה וגו', ואת עמלנו

המזונה אומר ובמפתים כמשמעה, גם תפרא המזונה מופת להיוותה מופת לזון מות מישראל כאומנם בספר הזהר (ח"ג רס"ה) שפמה כמות הקלפות נרתעים בראותם שם שדי על פתח בית ישראל: עוד אפשר שכל הכתוב ירמז אל התורה שבה נצול אדם ממצר הרע ומתאוות עולם הזה, ואמר ה' ענינים כנגד ה' חמשי תורה, בגיד חזקה כנגד ספר בראשית כי שם נאמר מצשה ידי יוצר אשר כוננו ידיו עולם ומלואו, ואמר ובזרע נטויה כנגד ספר שמות כי בו חשף את ורועו והקרא גבורותיו במעשה מצרים וכו' ובכתיבת התורה, ואמר ובמרא גדל כנגד ויקרא כי שם צוה מצשה [עבודת] המשכן ושכונת שכינתו וצוה על מורה המקום וקדש הבית ב' גדולי ישראל ולזה חס לספר זה מורה גדול, ואמר ובאותות כנגד ספר חמש הפקודים על שם (פסוק ב' ב') איש על דגלו באתה, ואמר ובמפתים כנגד ספר דברים כי בו דבר משה אל כל ישראל והוכיח במפתים על פחיתותם ועל טוב ה' וחסדו עמם, והוכיח כי לא שלם ה' להם במעשיהם הרעים וגבר עליהם חסדו, גם בו נאמר מופתי הנביאים שבהם יצדיקו הנביא, ואומר ויבאנו אל המקום הזה מדבר על עולם העליון שהנשמה בו, והנה אין הנשמה מוגעת לדבר כל הדברים האלה אלא אחר עלייתה לעולם העליון שנקרא גן עדן של מעלה אחר ששכר שבעה ימים בגן עדן שלמשה, ולזה כנגד עמידתה לפני ה' לדבר הדברים האלו אומר ויבאנו אל המקום הזה

♦ יום שני י"ג אלול ♦

(יב) כִּי תִכְלֶה לֶעֱשׂוֹר אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂי תְבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לַלְוִי לֶגֶר לִיתָמוֹם וְלֹא־לַמִּנְחָה וְאָכְלוּ בַשְּׂעִירֶיךָ וְיִשְׁבְּעוּ:

יב ארי תשצי לעשרא זת כל מעשר עללתך בשתא תליתאה שנת מעשרא ותתן ללווי לגיורא ליתמא ולאקמלא וכלון בקרדך וישבעון:

(יג) וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּעֶרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן־הַבֵּית וְגַם נִתְּתִיו לַלְוִי וְלֶגֶר לִיתָמוֹם וְלֹא־לַמִּנְחָה כְּכֹל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֹא־עֲבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכַחְתִּי:

כ"י < וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ • (סוטה לב) הַתּוֹדָה שְׁנֵתָת מַעֲשֻׁרוֹתֶיךָ. בְּעֶרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן־הַבֵּית • (ספרי) • זֶה מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְנִטְעָה רַבְעִי, וְלִמְדָה שֶׁאִם שִׁיחָה מַעֲשֻׁרוֹתָיו שֶׁל שְׁתֵּי שָׁנִים וְלֹא הָעֵלֶם לִירוּשָׁלַם, שְׂצִירָךְ לְהַעֲלוֹתָם עִכְשָׁיו. וְגַם נִתְּתִיו לַלְוִי • (שם) • זֶה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְגַם, לְרִבּוֹת תְּרוּמָה וּבִכּוּרִים. וְלֶגֶר לִיתָמוֹם וְלֹא־לַמִּנְחָה • זֶה מַעֲשֵׂר עֲנִי. כְּכֹל־מִצְוֹתֶיךָ • נִתְּתִים כְּסֻדְרוֹ, וְלֹא הַקְדַּמְתִּי תְּרוּמָה לְבִכּוּרִים, וְלֹא מַעֲשֵׂר לְתְּרוּמָה, וְלֹא שְׁנִי לְרִאשׁוֹן, שֶׁהַתְּרוּמָה קְרוּיָה 'רִאשִׁית', שֶׁהִיא רִאשׁוֹנָה מִשְׁנַעֲשֵׂה דָגָן, וְכָתִיב: (שמות כב) "מִלֵּאֲתָךְ וְדַמְעָךָ לֹא תֹאחֲרֹר, לֹא תִשְׁנֶה אֶת הַסֹּדֶר. לֹא־עֲבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ. לֹא הִפְרַשְׁתִּי מִמִּין עַל שְׂאִינוֹ מִיָּנוּ, וּמִן הַחֹדֶשׁ עַל הַיָּשׁוֹן, (וְלֹא מִן הַתְּלוּשׁ עַל הַמְּחָבֵר, וְלֹא מִן הַמְּחָבֵר עַל הַתְּלוּשׁ). וְלֹא שָׁכַחְתִּי. מְלַבְּרֶךָ עַל הַפֶּרֶשֶׁת מַעֲשֻׁרוֹת.

(יד) לֹא־אֲכַלְתִּי בְּאִנִּי מִמֶּנּוּ וְלֹא־בְעֶרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא וְלֹא־נִתְּתִי מִמֶּנּוּ לְמַת שְׂמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵי עֲשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי:

כ"י < לֹא־אֲכַלְתִּי בְּאִנִּי מִמֶּנּוּ • מִכָּאן שֶׁאִסּוּר לֵאמֹנָה. וְלֹא־בְעֶרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא • בֵּין שְׂאִנִּי טָמֵא וְהוּא טָהוֹר. בֵּין שְׂאִנִּי טָהוֹר וְהוּא

כ"י < כִּי תִכְלֶה לֶעֱשׂוֹר אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂי תְבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית • כְּשֶׁתִּגְמֹר לְהַפְרִישׁ מַעֲשֻׁרוֹת שֶׁל הַשָּׁנָה שְׁלִישִׁית, קָבַע זְמַן הַבַּעוֹר וְהוֹדִיו בְּעֶבֶר הַפֶּסַח שֶׁל שָׁנָה הַרְבִּיעִית, שְׁנָאָמֹר: (דברים יד) "מִקְצֵה שְׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא וְגו'", נֶאֱמַר כָּאן "מִקֶּץ", וְנֶאֱמַר לְהֵלֵךְ: "מִקֶּץ שִׁבְעֵי שָׁנִים", לַעֲנֹן הַקֹּהֵל, מִה לְהֵלֵךְ רָגֵל, אִם מִה לְהֵלֵךְ חֵג הַסְּכּוֹת, אִם כָּאן חֵג הַסְּכּוֹת? תִּלְמֹד לֹמַר: "כִּי תִכְלֶה לֶעֱשׂוֹר", מַעֲשֻׁרוֹת שֶׁל שָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית, רָגֵל שֶׁהַמַּעֲשֻׁרוֹת כְּלִין בּוֹ וְזֶה פֶסַח, שֶׁהִרְבָּה אֵילָנוֹת יֵשׁ שְׁנִלְקָטִין אַחֵר הַסְּכּוֹת, נִמְצְאוּ מַעֲשֻׁרוֹת שֶׁל שְׁלִישִׁית כְּלִין בְּפֶסַח שֶׁל רְבִיעִית, וְכָל מִי שֶׁשָּׂהָה מַעֲשֻׁרוֹתָיו, הִצְרִיכוֹ הַכָּתוּב לְבַעֵר מִן הַבֵּית. שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר • שָׁנָה שְׂאִין נוֹהֵג בָּהּ אֵלָּא מַעֲשֵׂר אֶחָד מִשְׁנֵי מַעֲשֻׁרוֹת שְׁנֵהֶגוּ בְּשְׁתֵּי שָׁנִים שְׁלִפְנֵיהָ, שֶׁשָּׁנָה רִאשׁוֹנָה וְשָׁנָה שֶׁל שְׁמִיטָה נוֹהֵג בָּהּ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, כְּמוֹ שְׁנָאָמֹר: (במדבר יט) "כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר", וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי, שְׁנָאָמֹר: (לעיל יז) "וְאֲכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעֲשֵׂר דָגָנְךָ וְתִירוֹשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ", הֵרִי שְׁתֵּי מַעֲשֻׁרוֹת, וְכֹא וְלִמְדָה כָּאן בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית שְׂאִין נוֹהֵג מֵאוֹתָן שְׁתֵּי מַעֲשֻׁרוֹת אֵלָּא הָאֶחָד, וְאִי זֶה? זֶה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְתַחַת מַעֲשֵׂר שְׁנִי יִתֵּן מַעֲשֵׂר עֲנִי. שְׁנָאָמֹר כָּאן: "וְנָתַתָּה לַלְוִי" אֶת אֲשֶׁר לוֹ, הֵרִי מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן. לֶגֶר לִיתָמוֹם וְלֹא־לַמִּנְחָה • זֶה מַעֲשֵׂר עֲנִי. וְאָכְלוּ בַשְּׂעִירֶיךָ וְיִשְׁבְּעוּ. תֵּן לָהֶם כִּדֵּי שְׂבָעוֹ, (פאה. ספרי) מִכָּאן אָמֹר: 'אִין פּוֹחֲתִין לַעֲנִי בְּגֵרִן פָּחוֹת מִחֲצִי קַב חֲטִים וְכו'.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום. אברמוביץ

וְאָמַרְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי ה' בְּזֶה הַעֵיר רֹחַ חַיִּים בְּטוֹכָה הַמִּפְלָאָה בְּעֵדֵיךָ הַמִּפְלָג אֲשֶׁר יִזְכּוּ אֵלָיו הַצַּדִּיקִים, וְהוּא שֶׁתִּתְקַבֵּל נֶפֶשׁ הַצַּדִּיק לִפְנֵי אֹר הַנֶּעְרָב וְהִשְׁתַּחֲוֶה לִפְנֵי בָאִין מִסָּף מִדְּבִיל אֲשֶׁרִי נֶפֶשׁ אָדָם שְׂתִּגִּיעַ לְגֵדֵר מִפְּלָג כְּזֶה, וְהוּא אֹמַרְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ שֶׁם תִּפְרֹשׁ הַנֶּפֶשׁ אֱלֹהֶיךָ, וְאָמַר סְמוּךְ לָזֶה וְשִׁמְחָתָה בְּכָל הַטּוֹב, עַל דֶּרֶךְ אֹמַרְתָּ (תהלים קמ"ה) טוֹב ה', וְלִהְיוֹתָ עַל זֶה אָמַר בְּכָל הַטּוֹב פְּרוּשׁ דָּבָר הַכּוֹלֵל כָּל הַטּוֹב וְאִין זֶה אֵלָּא הַקְּבִי"ה שֶׁהוּא מְקוֹר הַטּוֹב אֲשֶׁר זָמֵן לָךְ פְּרוּשׁ כִּי דָבָר זֶה אִין עֲרֵךְ אֵלָיו אֵלָּא מִתְּנֵת חֲנֻם:

וְאָמַר לָךְ לִשְׁלַל וְזִלְתָּ לֹא מִלֵּאָךְ וְלֹא שְׂרָף יִזְכָּה לָזֶה, גַּם יִרְמֹז בְּמִאֲמַר בְּכָל הַטּוֹב אֵל הַתּוֹרָה כְּאֹמְרָם ז"ל (ברכות ה:) וְאִין טוֹב

אֵלָּא תוֹרָה, שֶׁאִם הָיָה בְּנֵי אָדָם מְרַגִּישִׁין בְּמִתְקִינָה וְעִרְבּוֹת טוֹב הַתּוֹרָה הָיָה מִשְׁתַּעֲבִים וּמִתְלַהֲטִים אַחֲרֶיהָ וְלֹא יִחַשְׁבּוּ בְּעִינֵיהֶם מִלֹּא עוֹלָם כֶּסֶף וְזָהָב לְמֵאוּמָה כִּי הַתּוֹרָה כּוֹלֵלָת כָּל הַטּוֹבוֹת שְׂבָעוּלָם:

וְאָמַרְתָּ וְלִבְיָתָךְ כִּי לֹא לִנְשָׁמָה לְבַד יִגִּיעַ הַטּוֹב אֵלָּא גַם לְבֵית הַנְּשָׁמָה שֶׁהוּא רֹחַ וְנֶפֶשׁ שֶׁהֵם מִשְׁפָּן הַנְּשָׁמָה כָּל א' יִתְעַדֵּן כְּפִי יְכָלָתוֹ: וְאָמַרְתָּ וְהִלִּי יִתְבָּאָר עַל פִּי דְבָרֵיהֶם ז"ל שְׁאָמְרוּ בְּזֶה (ח"ב צ"ד) וְזֶה לְשׁוֹנָם זֶה יִתִּיר יִתְבָּאָר לִיָּה נִשְׁמָתָה וְכו' זֶה יִתִּיר יִתְבָּאָר לִיָּה נִשְׁמָתָה מֵאוֹר אֲצִילוֹת וְכו' ע"כ, וְלִבְיָתָה זֶה יִתְבָּאָר הַתּוֹבָה לֹא לְפִי שְׂמִחָתָה עִם הָאָדָם מִתְּנֵת:

וְאָמַרְתָּ וְהִגֵּר יִתְבָּאָר עַל פִּי דְבָרֵיהֶם ז"ל (וזה ח"ג ר"י:) שְׁאָמְרוּ כִּי כְּשִׁיגִיעַ לִיד אָדָם

כִּי עֲמִידַת הַנֶּפֶשׁ שֶׁם לְבַד יֵשׁ לָהּ בּוֹ שְׂעִשׁוּעַ גְּדוֹל וְיִגְדֵּל גֵּן עֵדֶן שְׁלֵמָה שְׂכָבָר זָכָה בּוֹ אָמַר וְיִתֵּן לָנוּ אֶת הָעָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְיִדְבֹשׁ עַל דֶּרֶךְ אֹמַרְתָּ (ש"ה ד') דְּבִשׁ וְחֶלֶב תַּחַת לְשׁוֹנֶךָ:

וְאָמַרְתָּ וְעִתָּה הִנֵּה פְרוּשׁ אֹמַרְתָּ וְעִתָּה לְשׁוֹן תְּשׁוּבָה שְׂשָׁב לִפְנֵי ה' עַל פְּרָטִי דְקָדוּקִי הַמִּצְוֹת וְהֵגַם שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּמִי שְׂכָבָר זָכָה בְּגֵן עֵדֶן שְׁלֵמָה אִם עַל פִּי כֵן כְּדִי לְזַכּוֹת לְגֵדֵר עֲלִיּוֹן יִדְקָדְקוּ עֲלֵיו בְּיוֹתֵר, וְהוּא סוֹד הַמִּשְׁפָּט שֶׁיִּשְׁפֹּט ה' לְעִתִּיד לְבּוֹא בְּעֵמֶק יְהוֹשֻׁפָט (מִדְּרַשׁ תְּהִלִּים ח') שְׁמִמְנוּ פֶּחַד וְרִיבָה שְׂמוּאֵל שֶׁהִעֲלֵתוּ בְּעֵלְת אֹב (תְּהִינָה ד'):

וְאָמַרְתָּ הִנֵּה הִבָּאתִי אֶת רִאשִׁית וְגו' אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי כְּמוֹ שְׂפָרְשִׁית לְמַעַלָּה בְּמִאֲמַר אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ:

טמא, והיכן הזהר על כך? (לעיל יב) "לא תוכל לאכל בשעריך", (יבמות עד. מכות י) זו אכילת טמאה, כמו שגאמר בפסולי המקדשים: (לעיל טו) "בשעריך תאכלנו הטמא והטהור וגו'", אבל זה לא תוכל לאכל דרך אכילת שעריך האמור במקום אחר. ולא נתתי מנונו למת. (ספרי) לעשות לו ארון ותכריכין. שמעתי בקול ה' אלהי. (מעשר שני פ"ה) הביאותיו לבית הבחירה. עשיתי ככל אשר צויתני. שמחתי ושמחתי בו.

עשה אתה מה שעליך לעשות, שאמרת (ויקרא כ): "אם בחקתי תלכו, ונתתי גשמיכם בעתם". אשר נתת לנו כאשר נשבעת לאבותינו. לתת לנו, וקומת, "אָרץ זבת חלב ודבש".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ט ב עמ' 427)

עשינו מה שגזרת עלינו, עשה אתה מה שעליך לעשות (רש"י כו, טו)

כל השקפה שפותרת ארורה, וזה לשון ברכה (ירושלמי מעשר שני ה, ה)

שני המאמרים עולים בקנה אחד. עשה אתה מה שעליך לעשות – מבאר בחסידות שברכה זו באה מבחינה שאין אתערותא דלתתא מגיעה לשם, בחינת כתר. כל השקפה שפותרת. וזה לשון ברכה – ברכה זו באה בלשון של הפך הברכה להיותה מבחינת סתים, שלמעלה מגלוי והתלבשות בעולם, בחינת כתר. וכמבאר בלקוטי תורה (בחוותי מח, ב) שבאמת קללות התוכחה אינן אלא ברכות, רק שהברכה באה מבחינת סתים שפותרת. אור החיים

(טו) השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את־עמך את־ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש:

רש"י השקיפה ממעון קדשך. (ספרי) עשינו מה שגזרת עלינו,

♦ יום שלישי י"ד אלול ♦

לכאורה היה לו לומר תביא לשנה הבאה. ויש לומר, דהנה בפסוקים הבאים מדגש שהקב"ה משלם שכר באפן של מדה כנגד מדה: את ה' האמרת. וזה האמירה. ואף כאן השכר הוא מדה כנגד מדה: בשנה הבאה תשוב ותחזור על אותו מעשה שעשית בשנה זו. ואף שמיעת בת קול היא "וענית" כנגד בהרמת קול (רש"י פסוק ה), ולכן זוכה לשמע בת קול המברכת אותו. אור החיים

(יז) את־יהוה האמרת היום להיות לך לאלהים וללכת בדרכיו ולשמור חקיו ומצותיו ומשפטי ו לשמור בקולו:

(טז) היום הזה יהוה אלהיך מצוד לעשות את־החקים האלה ואת־המשפטים ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל־נפשך:

רש"י היום הזה ה' אלהיך מצוד. בכל יום יהיו בעיניך חידשים, כאלו בו ביום נצטוית עליהם. ושמרת ועשית אותם. בת קול מברכתו: הבאת בפורים היום, תשנה לשנה הבאה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יט עמ' 230)

בת קול מברכתו, הבאת בפורים היום תשנה לשנה הבאה (רש"י כו, טז)

אור החיים על התורה – מהדורת בלום. אברמוביץ

(טז) היום הזה וגו'. וכי היום הוא מצנה וזה לא כבר צנה בהר סיני, ורש"י ז"ל פירש בכל יום יהיו בעיניך חידשים. ונראה שבפגנת הכתוב היא על זה הדרך לפי שכל התורה צנה אותה ה' בהר סיני בין דברים שיש בהם קיום עשה באותו זמן בין דברים שאינם בקיום עשה אלא לאחר זמן באותם האמרים הנאמרים בפרשה זאת וצנה ה' אותם הגם שלא היה זמן משעם כדי ללמד אותם ולקבל שכר על קבלתם, ואמר להם משה כי הן היום מצנה אותם לעשות החקים האלה שהם בפורים ומעשרות שעד היום נצטוו ללמד דיניהם לבר והיום הזה מצנה אותם לעשות כי הגיעו לארץ, ותבת היום לא דוקא אלא זכר זמן המוקדש בשם היום הזה:

ובחינת נשפע תכנונו בשם זיווג, ואמרו המקבלים שמיום שנחבר הבית נפסק השפעת הנשמות ולא נשאר אלא השפעת חיות העולמות שהוא מוכרח לקיים העולמות, והוא אומרו השקיפה ממעון קדשך כנגד השפעת הנשמות, והשקפה זו היא עליהם במקום גבוה הנקרא קדש, וכבר גלו המקבלים (זהר ח"ב קכ"א). מה בין הדרגת קדש להדרגת קדוש כי קדש למעלה והמשכיל לבין, וכנגד השפעת חיות העולמות אמר מן השמים זה זיווג למשה מהראשון, ואמר כנגד מאמר השקיפה וברך את עמך ופרשו רבותינו ז"ל (מע"ש פ"ה מ"ג) בבנים ובנות, וזה צדיק פרושנו שעל זיווג הנשמות הוא אומר, וכנגד מאמר את השמים אמר ואת האדמה שהיא ברפת מקוון ונכון:

מצנה מאותם מצוות שאינם נהגות תמיד, אותם הנשמות ששכר נסתלקו מהעולם והם חסרי מצנה זו באים וגרים עם העושה המצנה על זה הדרך קרובים לשכר ורחוקים מן הספקס באמור אברך בדברי המקבלים, וכנגד בחינה זו אמר והגר אשר בקרבך:

(טו) השקיפה ממעון וגו'. צריך לדעת למה כפל לומר ממעון וגו' מן השמים, ואם לכנות שם מקומו ותברך בלשון קדשה היה לו לומר על זה הדרך השקיפה ממעון וגו' השמים, ונראה שהכתוב יציר סוד אחד והוא כי הארון ברוך הוא הכין ב' השפעות למעלה, א' השפעת הרוחניות שהם הנפשות הטהורות, ואחד השפעת הטוב לחיות הנבראים שהוא מזון לכל, ושנים אלו יקראו להם רבותינו ז"ל (זוח"ק) זיווג, שכל שיש בבחינת משפיע

רש"י • באשר דבר־לך • (שמות יט) "והייתם לי סגלה" • אור החיים

(יט) ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת ולהיתך עם קדש ליהוה אלהיך באשר דבר:

רש"י • ולהיתך עם קדש וגו' באשר דבר • (ויקרא כ) "והייתם לי קדושים" •

רש"י • האמרת והאמירך • אין להם עד מוכיח במקרא. ולי נראה שהוא לשון הפרשה והבדלה: הבדלתי לך מאלי עובדי כוכבים להיות לך לאלהים, והוא הפרישך אליו מעמי הארץ להיות לו לעם סגלה. (ומצאתי להם עד, והוא לשון 'תפארת', כמו: (תהלים צד) "ותאמרו כל פועלי און" • אור החיים

(יח) ויהיה האמירך היום להיות לו לעם סגלה באשר דבר־לך ולשמוך כל־מצותיו:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שהשיג אדם לדעת כל האמור וקיומו אף על פי כן לא יאמר מה לי ללמד תורה אם לדעת מה יעשה ישראל הנה ידעתי וקניתי כל דברי ה' אלא אף על פי כן חייב הכתוב תלמוד תורה, והוא אמרו אחר כל מה שחייב לעשות ולשמע בקולו כי מצות תלמוד תורה היא מצוה בפני עצמה שאין זמן לפטר ממנה עד יום מותו דכתיב (במדבר י"ט י"ד) זאת התורה אדם כי ימות באהל:

(יח) וה' האמירך וגו'. אמרו להיות לו לעם סגלה, שהגם שתבוא אמה אחת ותיטיב מעשיה ותשתדל להדבק בשכינה לא ישיגו מדרגת ישראל, ובחינה זו תקרא סגלה וזו היא גדלתם, ואמרו באשר דבר לך, במעשה הר סיני דכתיב (שמות י"ט ה') והייתם לי סגלה מכל העמים:

או ירצה שהגם שיהיה זמן שיקעיסו ישראל את הבורא אף על פי כן לא ימיר אותם באמה אחת, ואמרו באשר דבר באומכם ז"ל (ברכות ד') בפסוק (שמות ל"ג ט"ו) ונפלינו אני ועמך, שבקש משה מה' שלא ישרה שכינתו על האמות, ופרשנוהו במקומו (חפץ ה') שהפנהו היא הגם שתקשר מעשיה אמה מאמות וישראל עוברי רצונו, והסכים ה' ודבר לעשות כדברי משה:

ולשמוך כל מצותיו. יש להעיר בדבר הלא דבר זה הוא מתנאי הכבוד שרשם במעשה ישראל לה' כמו שכתוב בפסוק את ה' האמרת ומה מקום להזכירו בדברים שמה' לישראל: ואולי כי תפארת ישראל היא מה שהעלה ורומם אותם בדת להם כל המצוות, מה שלא עשה כן לראשונים שהגם שנתן מצותיו יתברך לאדם ולנח ולהאבות לא נתן אלא ב' ג' ג' ג' אלא לישראל נתן שמירת כל מצותיו יתברך, ויש לך לדעת כי כל המצוות אינם אלא שמירה מהתעורר ומלכלוך הנפש ובהשלמת שמירת המצוות יהיה האדם שלם מכל מום ומכל לבלוף:

(יז) את ה' האמרת היום להיות וגו'. אמרו היום יתקבר על דרך אומנם ז"ל (תבואת ק"י:) כל הדר בחיזו לארץ דומה כמי שאין לו אלה ע"כ, והוא אמרו את ה' האמרת היום דוקא פרוש ביון שהיו בארץ המקדשת, והגם שעדין היו בארץ סיחון ועוג עם כל זה כבר כתבנו שהיא מקדשת ביון שנבקשה בבוש רבים על פי נביא, וכמו שהוכחנו בפרשת מטות (ל"ב ג') ומעשה אין מקומה נחשב חוצה לארץ ולזה האמירו ה' להיות להם לאלהים, והוא אמרו להיות לך לאלהים:

עוד ירצה על דרך אומנם ז"ל (זהר ח"א ק"ח:) ששאר הארצות נמסרו ביד שרי מעלה מה שאין בן ארץ ישראל אין עליה שופט מבפניו ה', והוא אמרו את ה' האמרת היום בכניסתך לארץ להיות לך לאלהים על דרך אומרו (תהלים י"ז) מלפניך משפטי יצא ולא יבוא משפטנו לפני שר ושופט:

עוד נתפס לומר כי יאמירו ה' הגם כי יביאם במשפט לתת לאיש בדרךיו וכמעשי הרעים, והוא אמרו את ה' האמרת וגו' להיות לך לאלהים, וידוע כי אלהים הוא מדת הדין אף על פי כן יאמיר ה' ויברך על הרעה מעין הטובה:

ואמרו וללכת בדרךיו, פרוש הגם שלא צוה ה' ללכת בהם אף על פי כן כשימירו בהם שהם דרכי ה' כל אשר הוא עושה יעשו כן בני ישראל, כגון בקור חולים קבורת מתים וכדומה שמצינו לה' עושה אותם ילכו גם הם בדרךיו, חקיו הם מצוות שאין בהם טעם, מצותיו הם מצוות שהשכל גם כן מסכים עליהם, משפטיהם הם דינים שפטר לשפט בין איש ובין רעהו, ולשמע בקלו זה תלמוד תורה, ודקדק לומר בקלו על דרך אומנם ז"ל (במדבר פ' י"ד) וז"ל מניין לשומע מפי קטן וכו' כשומע מפי הגבורה דכתיב (לעיל ט"ו ה') אם שמע תשמע בקול ה' אלהיך, וטעם שצוה על עסק התורה באתונה, להעיר שהגם

ב' ירצה כי ה' יחזק ורועות לשמוך כל המצוות, כי לא הכל זוכים לדבר זה הגם שיחפצו לשמוך לא יזדמן להם, ואם יזדמן לא תשיג ידם, ואם תשיג לחלק מהמצוות לא תשיג לכל המצוות, ואמר כאן כי ה' האמירם לשמוך כל מצותיו:

ג' ירצה על דרך אומרו (קטלת ח') שומר מצוה לא ידע דבר רע, ואמרו ז"ל (פסחים ה:) שלוחי מצוה אינם נזקין, והוא מאמר הכתוב כאן ולשמוך פרוש ה' ישמר כל מצותיו וכל יצא מהם דבר תעלה:

ד' ירצה להעירם בדבר שלא השיגו משה עצמו ע"ה הגם הייתו בכלל עם סגלה, והוא על דרך אומנם ז"ל (סוטה י"ד) בענין תפלת משה לכנס לארץ וכי לאכל מפרותיה וגו' אלא אמר משה יש הרבה מצוות שתליות בארץ וכו' ע"כ, והוא מה שנתפס לומר להם ראו מעלתכם שה' האמיר אתכם וגו' ולשמוך כל מצותיו, ולזה דקדק לומר האמירך היום פרוש בזמן זה שאתם באים אל הארץ וישם תשמרו כל המצוות, וזו מעלה שלא השיגה אפלו משה:

והנה תמצא ר' מעלות בפסוק את ה' האמרת, א' להיות לך לאלהים, ב' ללכת בדרךיו, ג' לשמוך חקיו, ד' ומצותיו, ה' ומשפטי, ו' ולשמע בקלו, כנגדם אמר ה' שש מעלות לכנסת ישראל, א' להיות לו לעם סגלה זה כנגד להיות לך לאלהים, ב' ולשמוך כל מצותיו זה כנגד ללכת בדרךיו, ג' ד' וה' ולתתך עליון וגו' לתהלה ולשם ולתפארת הם כנגד שמירת חקיו ומצותיו ומשפטי, ו' ולהיתך עם קדש לה' זה כנגד ולשמע בקלו כי על ידי עסק התורה יתיחס להם שם זה של קדוש, ואמרו באשר דבר דכתיב (שמות י"ט ו') ואתם תהיו לי וגו' וגו' קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל:

♦ יום רביעי ט"ו אלול ♦

כז (א) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
אֶת־הָעָם לֵאמֹר שְׂמֹר אֶת־
כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצִוֶּה
אֵתְכֶם הַיּוֹם:

א ופקיד משה וסבי
ישראל ית צמא למימר
טר ית כל תפקדא די
אנא מפקד תתבין יומא
דין:

כז"י שְׂמֹר אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה • לשון הנה, גרדנ"ט בלע"ז
(בעאבאכטענד) • אור החיים

(ב) וְהָיָה בַּיּוֹם אֲשֶׁר תַּעֲבֹדוּ
אֶת־הַיְיָ אֱלֹהֵי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
יְהוָה אֱלֹהֵיךָ נָתַן לְךָ וְהִקְמַתָּ
לְךָ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת וְשִׂדְתָּ אֹתָם:

ב ויהי ביומא די תעבדון
ית יידינא לארעא דינא
אלהך יתב לך ותקיס לך
אבנין וברבין ותסוד
יתהון בסיידא:

בשיר:

כז"י וְהִקְמַתָּ לְךָ • בידון, ואחר כך תוציאו משם אחרות ותבנו
מהן מזבח בהר עיבל. נמצאת אמה אומר: שלשה מיני אבנים היו:
שתיים עשרה בידון, וינגדון בגלגל וינגדון בהר עיבל, כדאיתא
במסכת סוטה (דף לה) •

(ג) וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת־כָּל־
דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּעֵבֶרֶךָ
לְמַעַן אֲשֶׁר תִּבְאֵ אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיךָ נָתַן לְךָ
אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי־אַבְרָהָם
לְךָ: אור החיים

ג ותכתוב עליהן את-כל
פתגמי אורייתא דינא
במעברך בדיל די תעול
לארעא דינא אלהך יתב לך
ארעא עבדא חלב ודבש
כמא די מליל יי אלהא
באברהם לך:

(ד) וְהָיָה בְּעֵבֶרְכֶם אֶת־הַיְיָ
תִקְיִמוּ אֶת־הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה
אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצִוֶּה אֵתְכֶם הַיּוֹם
בְּהָר עֵיבֵל וְשִׂדְתָּ אוֹתָם
בְּשִׁיר:

ד ויהי במעברכון ית
יידינא תקימון ית אבניא
האלין די אנא מפקד
יתבון יומא דין בטורא
דיעבל ותסוד יתהון
בסיידא:

(ה) וּבְנִיתָ שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ מִזְבֵּחַ אֲבָנִים לֹא־תִנֶּיף
עֲלֵיהֶם בְּרוֹחַ:

ה ותבני תמן מדבחא קדם
יי אלהך מדבח אבנין לא
תרים עליהון פרזלא:

(ו) אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת־
מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִעַלִּיתָ
עָלָיו עֹלֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ:

ו אבנין שלמין תבני ית
מדבחא דיי אלהך ומסך
עלוי עולות קדם יי אלהך:

(ז) וּבַחֲתָ שְׁלָמִים וְאַכְלַתָּ שֶׁם
וְשִׂמַּחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

ז ותכוס נכסת קודשין
ותיכול תמן ותחדי קדם יי
אלהך:

(ח) וְכָתַבְתָּ עַל־הָאֲבָנִים אֶת־
כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בָּאֵר
הַיּוֹם:

ח ותכתוב על אבניא ית כל
פתגמי אורייתא דינא פּרש
יאת:

כז"י בָּאֵר הַיּוֹם • (שם) בשבעים לשון.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לו עמ' 40)

בשבעים לשון (רש"י כז, ח)

בָּאֵר אֶת הַתּוֹרָה, בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן פֶּרֶשָׁה לָהֶם (רש"י דברים
א, ה)

משה רבנו פרש את התורה בשבעים לשון, כדי שִׁיְחִיל שֵׁם
"תורה" על לשון האמות. והינו, שִׁכְאֶשֶׁר יהודי אומר עניני תורה
בלשונות אלה, הוא אומר דברי תורה (ואסור לומר אותם קדם
ברכת התורה). וכאן, באמצעות הפתיחה בשבעים לשון, חלה
קדשת התורה גם על פתח האמות. והינו, שִׁסְפֵּר בעניני תורה
שנכתב בכתב האמות, הוא ספר קדוש (ואסור לנהוג בו מנהג
בדין).

(ט) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים
הַלְוִיִּם אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
הַסֵּכֶת וְשִׁמְעָה יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם
הַזֶּה נְהִייתָ לָעַם לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ:

ט ומליל משה וכהנאי
לואי לכל ישראל למימר
אצית ושמע ישראל יומא
הדין תייתא לעמא קדם יי
אלהך:

כז"י הַסֵּכֶת • כתרגומו • היום הזה נהיית • בכל יום יהיו בענין
פאלו היום באת עמו בבית.

(י) וְשִׁמְעַתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וַעֲשִׂיתָ אֶת־מִצְוֹתָיו וְאֶת־חֻקֵּיו
אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצִוֶּה הַיּוֹם:

י ותקבל למימרא דינא
אלתך ותעבד ית פקודותי
ות קימוהי די אנא
מפקדך יומא דין:

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

ורמק"ן פרש לרמז אל התורה וכו', ואין
הכתוב מתאים לב' הפרושים ויש להעיר עוד
אומרו באשר דבר ה' אלהי אברהם לך שלא
היה צריך לומר תבת לך אחר שאמר אשר
תבא אל הארץ באשר וגומר הדבר מוכן
שאליהם הוא הדבר:

א ויצא משה וזקני ישראל. טעם זכרון זקני
ישראל כאן, נתפנן משה בזה מה שאמרו
רבתינו ז"ל (בכז"ט): שִׁבְמָקוֹם שִׁישׁ חִלּוּל
ה' אין חולקין בכוד לרב דכתיב (משלי כ"א
ל) אין חקמה וגו' לנגד ה', והוא אומרו ויצא
משה, ולפניו שהוא רבן של ישראל עשה

♦ יום חמישי ט"ז אלול ♦

(יא) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא לְאֹמֶר: יא ופקיד משה ית עמא ביומא ההוא למימר: **הָהוּא לְאֹמֶר:**

(יב) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם לְבָרֶךְ אֶת־הָעָם עַל־יְהוָה גְּרוֹזִים בְּעִבְרָתָם אֶת־הַיָּרְדֵּן שְׂמֹעוֹן וְלֹאֵי וַיְהוּדָה וַיִּשְׁשָׁכָר וַיֹּסֶף וּבְנֵימִן: יב אלין יקומון לברכא ית עמא על טורא דגרוזים במעברכון ית ירדנא שמעון ולוי ויהודה ויששכר ויוסף ובנימין: **וַיִּשְׁשָׁכָר וַיֹּסֶף וּבְנֵימִן:**

כש"י לברך את העם • כדאיתא במסכת סוטה: (דף לו) ו'ששה שבטים עלו לראש הר גרוזים, וששה לראש הר עיבל, והכהנים והלוים והארון למשה, באמצע. הפכו ליום פניהם כלפי הר גרוזים ופתחו בברכה: "ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה וגו'", ואלו ואלו עונין אמן, חזרו והפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה, ואומרים: "ארור האיש אשר יעשה פסל וגו'", וכן כלם עד "ארור אשר לא יקים". כש"י לברך את העם • כדאיתא במסכת סוטה: (דף לו) ו'ששה שבטים עלו לראש הר גרוזים, וששה לראש הר עיבל, והכהנים והלוים והארון למשה, באמצע. הפכו ליום פניהם כלפי הר גרוזים ופתחו בברכה: "ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה וגו'", ואלו ואלו עונין אמן, חזרו והפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה, ואומרים: "ארור האיש אשר יעשה פסל וגו'", וכן כלם עד "ארור אשר לא יקים".

(יג) וַאֲלֵהָ יַעֲמֹדוּ עַל־הַקֶּלֶהּ בְּתֵר עֵיבָל רְאוּבֵן גָּד וְאִשָּׁר וּבִלְוֵן דֵּן וּנְפֹתָלִי: יג ואלין יקומון על לטרא בטורא דעיבל ראובן גד ואשר ובלוין דן ונפתלי: **בְּתֵר עֵיבָל רְאוּבֵן גָּד וְאִשָּׁר וּבִלְוֵן דֵּן וּנְפֹתָלִי:**

(יד) וַעֲנוּ הַלְלוּם וְאָמְרוּ אֵל־כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל רַם: אור החיים יד ויתבונן לנאי לכל אנש ישראל קלא רמא: **וְאָמְרוּ אֵל־כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל רַם:**

(טו) אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמִסְכָּה תוֹעֵבַת יְהוָה: טו ליט גברא די יעבד צלם ומתכא מרתקא גודם יי: **אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמִסְכָּה תוֹעֵבַת יְהוָה:**

אכן פנות הכתוב לפי שקדם מאמר משה לישראל כי ביצאת הארץ לא בזכות ישראל כאומר (לעיל ט' ה) לא בצדקתך וגו' אלא ברשעת הגוים וגו' ולמען הקים וגומר, לזה בא דברו כאן כי באמצעות המעשה האמור בענין תהיה ביאתם לארץ בזכות עצמם, וגזרת הכתוב היא תבת לך האמור לבסוף, וזה שעור הכתוב למען אשר תבא פרוש תהיה ביאתך לארץ אשר ה' אלהיך נתן לך כאשר וגו' לך פרוש למען שאתה נאי ולא תצטרך לזכות ברית אבות והבן: יד ויענו הלוים. פרוש והתחילו שהם יתחילו לדבר והעם יענו אחריהם אמן, ואנקלוס תרגם ויתבונן, ולדבריו ויענו הלוים תשובה להעמדת ישראל בסדר זה על הקרים שהוא להשמיעם אמרות האמורות מפיהם ברוך אשר וגו' וארור אשר, וינגזן תרגם ויכרוז לנאי, אכן פנות הכתוב לפי שקדם מאמר משה לישראל כי ביצאת הארץ לא בזכות ישראל כאומר (לעיל ט' ה) לא בצדקתך וגו' אלא ברשעת הגוים וגו' ולמען הקים וגומר, לזה בא דברו כאן כי באמצעות המעשה האמור בענין תהיה ביאתם לארץ בזכות עצמם, וגזרת הכתוב היא תבת לך האמור לבסוף, וזה שעור הכתוב למען אשר תבא פרוש תהיה ביאתך לארץ אשר ה' אלהיך נתן לך כאשר וגו' לך פרוש למען שאתה נאי ולא תצטרך לזכות ברית אבות והבן: יד ויענו הלוים. פרוש והתחילו שהם יתחילו לדבר והעם יענו אחריהם אמן, ואנקלוס תרגם ויתבונן, ולדבריו ויענו הלוים תשובה להעמדת ישראל בסדר זה על הקרים שהוא להשמיעם אמרות האמורות מפיהם ברוך אשר וגו' וארור אשר, וינגזן תרגם ויכרוז לנאי,

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וקשה לי הרי הוא אומר קול רם, ואולי כי הסכנה תהיה בקול לבד הרמת קול במאמר עצמו:

(טו) ויענו כל העם ואמרו. ולא הספיק לומר ואמר כל העם בדרך שואמר בכל הארורים האמורים בענין, העיר ה' בראשונה שצריך שישאל ישיבו זה לא שהלויים יצטרכו לומר ואמר כל העם אלא דברי הכתוב הוא שמצוה שיענו העם ויאמרו אמן, ואין על הלוים לומר ואמר כל העם וגו':

טו ארור מקלה וגו'. צריך לדעת למה לא בחר מכל העבירות לומר עליהם הארורים אלא אלו, גם בעריות למה לא יחד הארורים אלא לאלו והלא יש עריות חמורים כאלו והם תבא על אשת איש, ואולי כי לא אמר כאן אלא העבירות השמונים והנסתרים, ולזה רשם בראשונה ואמר ושם בסתר כי העושה

בדרך שיהיה מתגלה הנה נתחייבו ישראל בערבות זה על זה, וכן מה שואמר ארור מקלה פרוש שיעשה לו קלון בדרך שאינו נתפס עליו בבית דין של משה, וכן השגת גבול הוא דבר שאינו נכר, וכן משנה עור בדרך אין רואה, וכן השית משפט השפלים, וכן תבא על אשת אביו ועל הכהן ועל אחותו וחזמתו כלם אין הרגש לזולת המצאו עמקם לחקר בו, וכן מפה רעהו דקדק לומר בסתר, וכן לזאת שחד וגו' כגון שהיה בית דין שקול וקא אחד והכריע בסברתו בשביל שחד גם זה הוא מדיכרים המסורים ללב ואין הרגש לזולת, וטעם שכתב ארור שכתב עם בהמה בין אשת אביו לאחותו, לומר כי כל כך מרתק הדבר של אשת אב ואחות כשוכב עם בהמה שהוא דבר זר ומתעב לטבע אנושי:

בנייתו עלך כל ברכתא
האליו וידקדקו ארי תמבל
למימרא דיי אלהיך:

(ב) וּבָאוּ עֲלֶיךָ בְּלִיַּהֲבָרוֹת
הָאֵלֹהִי וְהַשִּׁינָךְ כִּי תִשְׁמַע
בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

ג. בריך את ברכתא וברוך
את ברכתא:

(ג) בָּרוּךְ אַתָּה בְּעִיר וּבְרוּךְ
אַתָּה בְּשָׂדֶה:

ד. בריך ולדא דמצד ואבא
דארצד וולדא דבעירך
בקרי תוריד ופדרי ענד:

(ד) בָּרוּךְ פְּרִי-בִטְנֶךָ וּפְרִי
אֲדָמָתְךָ וּפְרִי בְּהֶמְתְּךָ שָׂגַר
אֲלֵפֶיךָ וְעִשְׂתָּרוֹת צֹאנֶךָ:

ה"י • שגר אלפיר • ולדות בקרך, שהבהמה משגרת ממשעה.
ועשתרות צאנך • כתרגומא. ורבותינו דרשו: למה נקרא שמם
'עשתרות'? שמעשירות בעליהן ומחזיקות אותם כעשתרות הללו,
שהן סלעים חזקים.

(ה) בָּרוּךְ טַנְאֶךָ וּמִשְׁאֲרֵתְךָ:
ה. בריך סלד ואצותך:
ה"י • ברוך טנאך • פרותיך. דבר אחר: "טנאך", דבר לח שאתה
מסנן בסלים. ומשארתך • דבר יבש, שנשאב בכלי ואינו זב.

(ו) בָּרוּךְ אַתָּה בְּבִיאָךְ וּבְרוּךְ
אַתָּה בְּצִאתְךָ:
ו. בריך את במעלך וברוך
את במפךך:

ה"י • ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך • (ב"מ קז) שיתנה
יצאתך מן העולם בלא חטא, כביאתך לעולם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 309)

ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך (כח, ו)
בבואך - הינו אתערותא דלעילא הנאח לפני העבודה, והיא
נתינת כח לאתערותא דלתתא. בצאתך - הינו אתערותא דלעילא
הנאח אחרי העבודה. וכאשר אדם מתנגע ועובד עבודתו
בשלמות, ישנו ה"ברוך" - האתערותא דלעילא גבוהה בהרבה
מכפי ערך עבודתו ויגיעתו, כי קודשא בריך הוא שרין באתר
שלים (שלמות העבודה).

תורה גדול כחו שמביא לידי מעשה, והוא
אומרו ולעשות ועוד לך ונתת ה' עליו וגו',
וחיון מדקדקו וכו' הנחית לומר שצריך שיעסק
בתורה בגדר מעלתם על הדברים שממקום
קדוש עליון באו, והוא אומרו תשמע פרוש
תהיה שמיעתך אותם כפי ערך המדבר אותם
שהוא ה' אלהיך, ועוד לשמר ולעשות על
דרך אומנם ו"ל (אבות פ"ד) הלומד על מנת
ללמד מספיקין בידו ללמד וללמד והלומד
על מנת לעשות וכו' ע"כ, הרי שמדבר הלמוד
הוא לקים, והוא אומרו אם שמוע תשמע
וגו' פרוש שתשמע לשמר ולעשות:

אור החיים על התורה - מהדורת בלום. אברמוביץ

ידו עשות, ולזה לא אמר אשר לא יקים או אשר
לא יעשה אלא אשר לא יקים לעשות פרוש יקים
בלבו הדברים לעשותם כשתשיג ידו:

(א) והיה אם שמוע וגו'. צריך לבדל מקום גבורת
הכתוב, אם הוא מאמר ונתת וגו' הנה
לו לומר נתת ה', כי מאמרו ונתת משמע
שמוסיף על הקודם, ואולי שגבורת הכתוב
הוא תשמע בקול ה', והפנה בזה כי על ידי
עסק התורה יעלה במעלות לזכות שיה' ידבר
בו, והוא אומרו תשמע בקול ה' אלהיך, עוד
ימשך לך מהשמיעה לשמר ולעשות שהתורה
מאצלת מן החטא הנמוז בשמירה, גם תלמוד

(כא) אָרוּר שֹׁכֵב עִם-כָּל-
בְּהֵמָה וְאָמַר כָּל-הָעָם אָמֵן:
כא ליט דישכוב עם כל
בעירא וימר כל עמא
אמן:

(כב) אָרוּר שֹׁכֵב עִם-אֲחֵתוֹ
בִּתְּאָבִיו אוֹ בִּתְּאֵמוֹ וְאָמַר
כָּל-הָעָם אָמֵן:
כב ליט דישכוב עם אחתה
בת אבוי או בת אמה
וימר כל עמא אמן:

(כג) אָרוּר שֹׁכֵב עִם-חֵתָנָתוֹ
וְאָמַר כָּל-הָעָם אָמֵן:
כג ליט דישכוב עם חמותה
וימר כל עמא אמן:

(כד) אָרוּר מִכָּה רָעָהוּ בִּסְתָר
וְאָמַר כָּל-הָעָם אָמֵן:
כד ליט דימחי לסברה
בסתרא וימר כל עמא
אמן:

ה"י • מכה רעהו בסתר • על לשון הרע הוא אומר. ראיתי ביסודו
של רבי משה הדרשן: י"א ארורים יש כאן כנגד י"א שבטים, וכנגד
שמועון לא כתב ארור, לפי שלא היה בלבו לברכו לפני מותו
כשברך שאר השבטים, לכך לא רצה לקללו.

(כה) אָרוּר לֹקֵחַ שֹׁחַד לְהַכּוֹת
נַפְשׁ דָּם נָקִי וְאָמַר כָּל-הָעָם
אָמֵן:
כה ליט די מקבל שחדא
למקטל נפש דם נקי וימר
כל עמא אמן:

(כו) אָרוּר אֲשֶׁר לֹא-יָקִים אֶת-
דְּבָרֵי הַתּוֹרָה-הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת
אוֹתָם וְאָמַר כָּל-הָעָם אָמֵן:
כו ליט די לא יקים ית
פתגמי אורייתא הדא
למעבד יתהון וימר כל
עמא אמן:

ה"י • אשר לא יקים • כאן כלל את כל התורה כלה, וקבלה
עליהם באלה ובשבועה. אור החיים

כח (א) וְהָיָה אִם-שָׁמַעַתְּ
תִּשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְשֹׁמֵר לַעֲשׂוֹת אֶת-כָּל-
מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֶנֶכִּי מֵצִוֶּה הַיּוֹם
וְנִתְּנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עֲלֶיךָ עַל
כָּל-גּוֹי הָאָרֶץ: אור החיים

(כו) ארור אשר לא יקים וגו' לעשות וגו'. יש
במשמעות הכתוב שפננתו לומר על דברים
האמורים בענין, ויש במשמעותו שכל כל
התורה הוא מדבר וכן פשוטה ו"ל (סוטה ל"ה),
לדבריהם ו"ל טעם אומרו יקים לעשות, שאם
היה אומר אשר לא יקים לבד או אשר לא יעשה
לא היתה תקומה לשונאי ישראל כי מי הוא זה
שיוכל לקים את דברי התורה הזאת, ומה גם מי
שאינו ספיק בידו לקים כגון אין לו שדה לקים
מצוות התלויות בה או אין לו עבד לקים מצוות
התלויות בו, לזה אמר לעשות פרוש שאינו בכלל
ארור אלא מי שלא יקים עליו לעשות כשתשיג

• יום שישי י"ז אלול •

- (ו) יתן יהוה את-איביו
הקמים עליו נגפים לפניו
ברוך אחד יצאו אליו
ובשבעה דרכים ינוסו לפניו:
- זיתן יי ית בעלי דבבך
דקמין עלו תבירין גרמך
בארמא חד פקון לומר
בשבעא ארסן זעקון
מקדמך:
- (ז) וראו כל-עמי הארץ כי שם
יהוה נקרא עליו ויראו ממוך:
- (ח) ויהוה יתן את-הברכה
באסמיו ובכל משלח ידו
וברכו בארץ אשר-יהוה
אלהיו נתן לו:
- ח פסד יי עמך ית ברמא
בארצך ובכל אושטות
ידך וברכנך בארעא דיי
אלהך יתב לך:
- (ט) ויקמך יהוה לו לעם קדוש
כאשר נשבע-לך כי תשמר
את-מצות יהוה אלהיו
והלכת בדרכיו: אור החיים
- ט קימנך יי לה לעם קדוש
כמא די קיים לך ארי תשר
ית פקודיא דיי אלהך
ותהפך בארסן דתקנן
קדמוהי:
- י ויתרון כל עממי ארעא
ארי שמא דיי אתקרי עלך
וידתלון ממוך:
- יא ויתרנך יי לטבא פולדא
דמך ויבולדא דבעיך
ויבאבא דארעך על ארעא
די קיים יי לאכדמך למתן
לך:

כ"י - ובשבעה דרכים ינוסו לפניו • בן דרך הנבדלים לברח, להיות מתפזרין לכל צד.

ואת שבתתי וגו' אל תפנו אל וגו' ושאר
אזהרות האמורים, וגם לדברי חז"ל (ויק"ר
פכ"ד) שעל אזהרת העריות נאמר קדושים,
הנה היא בכלל לשמר, ולזה אמר כנגד שמירת
מצוות לא תעשה קימך ה' לו לעם קדוש,
ודקדק לומר תבת לו להעיר שיהיו ישראל
במקום המלאכים שבר ה' לו לעמד לפניו
שנקראים קדושים דתיב (דניאל ח') ויאמר
אחד קדוש, קיים ה' אותנו במקומם לעם
קדוש ויהיו המלאכים שירים להם, וכן אמר
(במדבר כ"ג) כעת נאמר ליעקב וגו' (במד"ר
פ"ט):

ואמרו וראו כל עמי הארץ וגו' גם זה הוא
מבין כנגד שמירת מצוות לא תעשה,
כי כל זמן שהאדם שומר עצמו מהעברות
אין אצלם אלהים עובר מעל פניו וכל הנבדלים
אדם ובהמה מודעושים ממנו משא"כ המתעב
מעשיו מעבירין ממנו העולם וכמאמר קין
(בראשית ד' י"ד) והנה כל מציא וגו':

והוה ה' לטובה בפרי בטנו. הגם שכבר
אמר למעלה ברוך פרי בטנו, לפי
שיעור הראשון הוא כנגד תלמוד תורה ויעוד
זה הוא כנגד שמירת המצוות לזה הענין
לפרט שבר כל א' שאין א' נלמד מהבדל,
ודקדק לומר והוה ה' לטובה ולא אמר
ברוך פרי בטנו, לפי שיעור זה הוא מדה
טובה שמבנות כנגד שמירת מצוות לא תעשה,
והפונה היא כי לפי שבאמצעות שמירת האדם
עצמו מהעברות לא ידבקו בו כחי הרע
שמה יסובב שהבנים היוצאים ממנו יהיו
מבחינת הרע, וצ"ל מה שכתבנו בארץ בפרשת
ויחי בפסוק ראובן בכרי אתה ויערבו לך
הדברים, לזה אמר ביעוד שמירת מצוות לא

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ
ואמרו ברוך אתה בבאך וגו'. שתהנה יציאתו
מן העולם בלא חטא וכי, (ב"מ ק"ו),
וזה יהיה באמצעות תלמוד תורה שתגן עליו
מהחטא:

ואמרו יתן ה' את איביו וגו'. על דרך אמרו
(ד"ה ב כ') ובעת החלו ברעה נתן
ה' מארבים על בני עמון וזה שיעור וגו'
וינגפו, ואמרו רבותינו ז"ל (שמו"ר פמ"ו)
אין רעה אלא תורה:

ואמרו יצו ה' אתה את הברכה וגו', גם לא
סדר ברכה זו למעלה עם הצלחות
קניני הטובות כי שם מקומה ולא אחר מפלת
אויב, בא להבטיח שלא יאדע לו אשר יאדע
לבעל הנס אשר יתקנאו בו המקטרגים על
שנעשה לו דבר חדש ושמשוהו עליונים וזה
הפך הטבע, וצא ולמד ממשע רבא (תענית
כ"ד:) שהוריד גשמים שלא בעתם וכדומה
לזה, אשר על בן אמר סמוך למאמר יתן ה'
את איביו וגו' שזה הוא גם יצו ה' אתה את
הברכה שלא ישלט עין הרע בה, גם אמר
וברכו בארץ וגו' פרוש שלא יאספו האומות
עליכם לנקם נקמת הנגפים כמו שאמר יעקב
לבניו במעשה שכם (וישלה ל"ד ל:):

ט קימך ה' וגו'. מכאן עד לפתח ה' לך את
אוצרו הטוב הוא יעוד הטוב שכנגד
שמירת מצוות לא תעשה שרשם בתבת לשמר,
והוא מה שגמר אמר כי תשמר את מצוות
ה', ואמרו והלכת בדרכיו לומר שלא צוה
ה' אלא על הדברים שהוא מרחקם ויעוד זה
מבין הוא כנגד שמירת מצוות לא תעשה כי
באמצעות שיהיה האדם נשמר מהעברות יקרא
קדוש, דתיב קדשים תהיו ופירש הפתוח
הדברים שבהם יהיו קדושים איש אמו וגו'

יתנה ה' עליון וגו'. הנה הארון חלק יעודי
הטובה כנגד קיום המצוות כל אחד
כפי מה שראוי לו, כללות המצוות הם ג'
הרשומים בפסוק אם שמע תשמע, והם תלמוד
תורה, ושמירת לא תעשה, וקיום מצוות עשה,
כנגד תלמוד תורה ועד ברכה ויתנה ה' עליון
ובאו עליו כל הברכות האלה והשיגה, ופירש
הפתוח שזה יהיה כנגד שבר אם שמע וגו'
במה שגמר אמר כי תשמע בקול ה' אלהיו
הרי שיעוד זה הוא כנגד שבר תלמוד תורה,
והוא גם בן מבין אליו כי באמצעות התורה
לשתנו למעלה מכל האמות שאינם בני תורה,
ואמר עוד ובאו עליו כל הברכות וגו' פרוש,
נוסף על יעוד ויתנה ה' עליון עוד לו ברכות
אלו בשכר תורה, ואמרו והשיגה. יתבאר
על דרך אומנם ז"ל (תלמוד ראובן פ' וקרא) כי
הארון אלהי ישראל מודתיו רחמים על הדופק
על רחמיו ומלא ה' משאולותיו להריק עליו
טובה כאשר יחפץ אלא שבהנעת הטוב ההוא
למשה ישפטו סנהדרין מעלה אם ראוי אם
אינו ראוי לא יגיעו, לזה אמר והשיגה הברכות
שזה הוא עקר ההבטחה שלא יתעכבו בבתי
דינים שלמשה:

והנה תמצא שכל הברכות האמורות בענין
מבנים כנגד שבר תלמוד תורה על זה
הדרך, ואמרו ברוך אתה בעיר וגו' על דרך
אומנם ז"ל (ע"י י"ט:) דבר זה כתוב בתורה
ושנוי בנביאים ומשלים בכתובים כל העוסק
בתלמוד תורה נקטי מלחים, ואמרו ברוך
פרי בטנו צא ולמד מעובד אדם הגתי אשר
נכנס אצלו ארון התורה מה עצמו פרי בטנו
בזמן מועט כאומנם ז"ל (ברכות ס"ג:) שאשתו
וח' פלוטיו ללדו באחד ששה בָּרָס אחד:

(יב) יִפְתַּח יְהוָה לִּי אֹזֶר אוֹצְרוֹ הַטּוֹב אֶת־הַשָּׁמַיִם לַתַּת מַטְר־אַרְצֶךָ בְּעֵתוֹ וּלְבָרְךָ אֶת כָּל־מַעֲשֵׂה יָדְךָ וְהַלִּיט גוֹיִם רַבִּים וְאֶתָּה לֹא תִלָּוֶה: אור החיים

יב יפתח יי לך ית אוצרה טבא ית שמאי למתן מטר ארצך בעתה ולברכא ית כל עובדי ידך ותוֹרַךְ לעממין סגיאין ואת לא תלוּה: יב יפתח יי לך ית אוצרה טבא ית שמאי למתן מטר ארצך בעתה ולברכא ית כל עובדי ידך ותוֹרַךְ לעממין סגיאין ואת לא תלוּה:

אֲנֹכִי מִצִּוְתָּה הַיּוֹם וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וְהִשְׁיגוּךָ: (טז) אֲרוּר אַתָּה בָּעִיר וְאֲרוּר אַתָּה בַּשָּׂדֶה: אור החיים

יומא דין וייתון עלך כל לנטא האלין וידברגנך: טז ליט את בקרתא וליט את בחקלא:

(יז) אֲרוּר מִנְאֶךָ וּמִשְׁאֲרֵתְךָ: יז ליט סלך ואצנתך:

יח ליט ולדא דמעך ואבא דארצך בקרי תוריד וצדרי ענך:

(יח) אֲרוּר פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי אֲדָמָתְךָ שָׁנָה אַלְפִיךָ וְעִשְׂתֶּרֶת צִאנְךָ:

יח ויתגנך יי לסקיך ולא לחלש ותהי ברם לעלא ולא תהי למחטא ארי תקבל לפקודיא דיי אלקך די אגא מפקדך יומא דין למטר ולמעבד:

יט ליט את במעלך וליט את במקדך:

(יט) אֲרוּר אַתָּה בְּבֵאֵךְ וְאֲרוּר אַתָּה בְּצִאתְךָ:

(יג) וּנְתַתֶּךָ יְהוָה לְרֹאשׁ וְלֹא לִזְנֵב וְהִיִּיתָ רֶק לְמַעַלָּה וְלֹא תִהְיֶה לְמַטָּה פִּי־תִשְׁמַע אֶל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצִּוְתָּה הַיּוֹם לְשֹׁמֵר וּלְעֹשֹׂת:

יד ולא תסטון מקל פתגמאי די אגא מפקד יתכון יומא דין מינא ושקמאלא למקה בטר טעות עממאי למפלחנון:

(יד) וְלֹא תִסּוֹר מִכָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֹתְכֶם הַיּוֹם יָמִין וּשְׂמֹאל לִלְבַּת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים לַעֲבֹדָם:

טו ויהי אם לא תקבל במימרא דיי אלקך למטר למעבד ית כל פקודוהי וקממיה די אגא מפקדך:

(טו) וְהָיָה אִם־לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו אֲשֶׁר

(כ) יִשְׁלַח יְהוָה לְךָ אֶת־הַמָּאֲרָה אֶת־הַמְּהוּמָה וְאֶת־הַמּוֹעֵרֶת בְּכָל־מִשְׁלַח יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַד הַשְׁמֹדָה וְעַד־אֲבֹדְךָ מִיָּד מִפְּנֵי רָע מַעֲלָלֶיךָ אֲשֶׁר עֹבְדָתָנִי:

כ יגרי יי בך ית מארתא וית שגושיא וית מזופיתא בכל אושטות ידך די מעבד עד דתשפצי ועד דתיבד בפריע מן קדם בישות עובדיך דשבקתא דחלתי:

כ"ז • המארה • חסרון, כמז: (ויקרא יג) "צרעת ממארת". • המהומה • שגשג קול בהללות.

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

די האמות, לזה אמר והלוי'ת גוים רבים ואתה לא תלנה ממנו, הצריך לומר ואתה לא תלנה, שאם לא כן אין הכרח כי ידך העולם הוא שהגדולים והעשירים לווים זה מזה ולאחר מכן חוזר גם כן המלנה ולזה ממנו, לזה אמר ואתה לא תלנה וכן יהיה הכרח למאמר והלוי'ת, ואומר ונתנה ה' לראש וגו', פרוש שיהיו ישראל תחת ממשלת ראש העולם שהוא אלהי ישראל, ולא לזנב שהם שרי מעלה וכן תמיד יהיו במדרגה העליונה כאומרו והיית רק למעלה ולא תהיה למטה, על דרך אומנם ז"ל (מדרש תנחומא ר"פ וצא) בפסוק (דברים ל') ואתה אל תירא עבדי יעקב שראה יעקב בפסלם עולים ואחר כך יורדים חשב שגם הוא כן אחר שיעלה ירד ת"ל אל תירא וגו', והוא אומר ולא תהיה למטה, הטעם כי תשמע וגו' פרוש כנגד מצוות עשה כמו שגמר אמר ולעשות, וטעם שלא אמר בפרוש כי תעשה מצוות, לפי שיש מצוות כמה וכמה שאינם ביד האדם לעשותם, לזה אמר כי תשמע וגו' ולעשות פרוש תקבל עליך לעשות, וטעם אומר לשומר ביעוד זה, בא הכתוב להודיע כי אין יעוד למצוות עשה אלא אחר שהקדים להם שמירת מצוות לא

תעשה והותרך ה' לטובה בפרי בטןך שיהיו הבנים הנותנים אחריך למדה טובה ולא למדה רעה, ואומר בפרי בהמתך ובפרי אדמתך לומר שמצד שמירת מל'ת תתקנמו בידו ב' דברים אלו כמו שיעד לשכר תלמוד תורה בכתוב למעלה: (יב) יפתח ה' וגו'. מכאן מתחיל יעוד הטוב שנגנב מעשה המצוות עד לבסוף, ולזה גמר אמר כי תשמע אל מצות ה' אלהיך אלו מצוות עשה, והנה יעודים אלו הם מכונים כנגד קיום המצוות כי על ידי המצוות מתפתחים צדורי השפע ומתחדדים המדות העליונות: ואמר יפתח ה' לך בכנאי, שמכטיחו ה' שיתפתח לו פרוש בשבילו לבר, הכונה הגם שיתכבדו אחרים לסתם, באמצעות הצדיק יפתח אוצר הטוב וישם הטוב הוא סוד הנזהר, והוא סוד (משלי י') צדיק יסוד עולם, ואומר את השמים הוא סוד השפעה עליונה למעלה כידוע לידועי חן, ואומר והלוי'ת גוים רבים ואתה לא תלנה, הנה ידוע שבזמן שישראל עושים רצונו של מקום השפע של כל העולם בא על ידי ישראל והעולם כלו נזון מתמצית עם בני ישראל ולהפך נזנזין ישראל מתחת

תעשה, שאם לא כן זכתי וישעים תועבה, וכל מצוות שעושה בעל עבדות שורה עליה סטרא אחרא ואינה עושה פרי, לזה הקדים לומר לשומר ואמר כך אמר ולעשות שהוא מעשה המצוות שעליו באו היעודים הטובים האמורים מהותרך עד סוף: (טו) והנה אם לא תשמע וגו'. התנה הכתוב על ג' דברים תלמוד תורה, ושמירת מצוות לא תעשה, וקיום מצוות עשה, שצריך שיהיו שלשם יחד, הכונה שהגם שלמד תורה אם לא ישמר, או אם ישמר ולא יעשה, או אם יעשה שניהם ויבטל מתלמוד תורה, כבואו עליו הקללות רח"ל בפאשר יבאר מה שנוגע לכל אחת מהנה ענש כל אחד בפני עצמו, והתחיל בענש בטול תלמוד תורה ואמר ארוּר אתה בעיר וגו' עד מאמר ועד אבדך מהר, וגמר אמר מפני רע מעלליך אשר עזבתני, הגרי שהקללות התמורות עד עתה הם כנגד עזיבת התורה כי העונש התורה כעונש ה', וכן תמצא שהקפיד ה' כל כך על עזיבת התורה ואמר (דברים ט') על מה אבדה הארץ ויאמר ה' על עזבת את תורתך, והוא אומר כאן ועד אבדך מהר מפני רע מעלליך אשר עזבתני:

שיעור יומי ליום שישי י"ז אלול ושנים מקרא ואחד תרגום – כח – פרשת כי-תבוא

והארץ תהא מזיעה כדרך שהנחשית מזיעה, והיא מוקבת פרותיה, וכן הוא אומר: שמיך נחשת וארצה ברזל, שיהיו שמים מזיעין, אף על פי שלא יריקו מטר, מכל מקום לא יהיה חרב של אבדון בעולם, והארץ לא תהא מזיעה כדרך שאין הברזל מזיע ואין הפרות מרקבין, ומכל מקום קללה היא, בין שהיא כנחשת בין שהיא כברזל, לא תוציא פרות, וכן השמים לא יריקו מטר.

(כד) יתן יהוה את-מטר ארצך
אבק ועפר מן-השמים ירד
עליך עד השמדה:

כ"י מטר ארצה אבק ועפר (תענית א) יקרא דבתי מטר. מטר יורד ולא כל צרכו, ואין בו כדי להרביץ את העפר, והרוח באה ומעלה את האבק, ומכסה את עשב הזרעים שהן לחים מן המים, ונדבק בהם ונעשה טיט ומתנבש, ומרקבין.

(כה) יתנגד יהוה נגף לפני
איביך בדרך אחד תצא אליו
ובשבועה דרכים תנוס לפניו
והיית לזעוה לכל ממלכות
הארץ:

כ"י לזעוה. לאימה ולזע, שיוזעו כל שומעיו מכותיו ממה, ויאמרו: 'אוי לנו, שלא יבא עלינו כדרך שבא על אלו'.

(כו) והייתה נבלתך למאכל
לכל-עוף השמים ולבהמת
הארץ ואין מחריד:

(כז) יכבה יהוה בשחין מצרים
ובבטחרים ובגרג ובחרס אשר
לא-תוכל להרפא:

בענין יסובכו ממעשה הרעה:
ואמרו והיי כד לאות ולמופת כי העובר עברה
אחת נרשמת על מצחו:
ואמרו ויבזעך עד עולם כי נפש אדם רע על
ידי שדוכוקים בה חלקי השמאה כמו
שאמרנו בניהם אשר ילידו כמוהם יהי, כמו
שבארנו באר היטב דבר זה בפרשת ויחי
בפסוק ראובן בכרי אתה, גם זה הוא סוד
מיתה שנגזרה על אדם ועל כל דורות הבאים
ממנו מטעם שכל היצאים ממנו טעמו מות
בחסדא, והוא סוד ערלת אדם, לזה אמר
ויבזעך עד עולם כי כשידבק חלק הרע עם
האדם ישתלשל מזה לזה עד עולם וצריך
עצם רב לנקותו מנפשו:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הרע הם ענפיו של ס"מ ויקראו על שמו,
גם קללת שחפת וקדחת וכו' הם דברים
המסוככים מהעברות על דרך אומנם בנק'
(שבת נ"ה) אמר ר' אמי אין מיתה בלא חטא
ואין יסורין בלא עון, כי העון יוליד תחלואים
בגוף באומרו (תרי"ב) תיפטר דעתך וגו',
וכן אומרו והיו שמיך וגו' על דרך אומנם
ז"ל (והר"ח א"ר) שבאמצעות העברות יסתחמו
פתחי השפעות בסוד (איוב י"ד) ונהר יתרחב
ויבש, וכן אומרו יתנגד ה' נגף וגו' גם זה
יסובכו העברות' פרמנו בפסוק (קהלת ח') אשר
ישלט האדם באדם לרע לו, פרוש לסבת
הרע אשר לו דבוקה בו פרמנו בפאמר ידבק
ה' בד את הדבר, וכן כל הקללות האמורים

(כא) ידבק יהוה בך את-הדבר
עד בלתו אתך מעל האדמה
אשר-אתה בא-שמה
לרשתה: אור החיים

(כב) יכבה יהוה בשחפת
ובקדחת ובדלקת ובחרחר
ובחרב ובשדפון ובירקון
וררפוד עד אבדך:

כ"י בשחפת. שבשרו נשחף ונפוח. ובקדחת. לשון: (דברים לב)
"כי אש קדחה באפי", והוא אש של חולי, מלוח"י בלע"ז (פיבער
היטץ), שהיא חמה מאד. ובדלקת. חמה יותר מקדחת, ומיני
קלאים הם. ובחרחר. חלי המוקמום תוך הגוף, וצמא תמיד למים,
ובלע"ז לשון: (איוב ל) 'ועצמי חרה מני חרב', (ירמיה ו) "נהר מפוח
מאש". ובחרב. יבא עליך גיסות. ובשדפון ובירקון. מפת
תבואה שבשדות. שדפון. רוח קדים, אשילד"ה בלע"ז
(זאנענפערבראנט). ירקון. יבש, ופני התבואה מקסיפין ונהפכין
לירקון, קמ"א בלע"ז (געלב). עד אבדך. תרגום: 'עד דתיבד',
כלומר עד אבוד אותך, שתכלה מאליך.

(כג) והיו שמיך אשר על-
ראשך נחשת והארץ אשר-
תחתיד ברזל:
מלמעבד פריץ:

כ"י והיו שמיך אשר על-ראשך נחשת. קללות הללו, משה
מפי עצמו אמרן, ושהיה סיני מפי הקדוש ברוך הוא אמרן כמשמען.
וכן נאמר: (ויקרא כו) 'ואם לא תשמעו לי, ואם תלכו עמי קרי', וכן
הוא אומר: 'לקול ה' אלהיך, ידבק ה' בך... יכבה ה'". הקל משה
בקללותיו לאמרן בלשון יחיד, וגם כן בקללה זו הקל, שבראשונות
הוא אומר: (שם) "את שמיכם כברזל וארצכם כנחושה", שלא יהיו
השמים מזיעין כדרך שאין הברזל מזיע, ומתוך כך יהא חרב בעולם,

(כד) ידבק ה' וגו'. ענש זה וקללות האמורות
עד ואתה תהיה לזנב, הם כנגד בטול
מצוות לא תעשה, ולזה גמר אמר ויבא עליך
כל הקללות וגו' כי לא שמעת בקול ה'
לשמר מצוותי, הרי שקללות האמורות בענין
הם על בטול מצוות לא תעשה, והמשכיל
יבין בכל הקללות שהם רעות הנמשכות
מהעברות ואמרו ידבק ה' בך וגו', לפי
שהעובר אפלו עברה אחת קונה לו חלק רע
שיהיה נדבק בנפשו לטמאה, והוא סוד
תחלואי הגוף פיזי, וחלק הרע נקרא דבר
על דרך אז"ל (תוס' מס' שבת פ"ט ד"ה תורה)
בפסוק (תקדק ג') לפניו ילך דבר, שידבר על
ס"מ הרשע שנקרא דבר, וידוע שכל כחי

כש"כ בשחין מצרים • רע היה מאד: לח מבפנים ויבש מבחוץ, פדאיתא בבכורות (דף מא) • גרב • שחין לח • חרס • שחין יבש כחרס •

(כח) יפכה יהוה בשגעון ובטפשותא וכסמיותא ובשעממות

כש"כ ובתמהון לבב • אטם הלב, אשטורדישו"ן בלע"ז • לבא:

(כט) והיית ממשש בצהרים באשר ימשש העור באפלה ולא תצליח את דרכיך והיית אך עשוק וגזול פלתימים ואין מושיע:

כש"כ עשוק • בכל מעשיך יהיה ערעור.

(ל) אשה תארש ואיש אחר ישכבנה בית תבנה ולא תשב בו פרם תטע ולא תחללנו:

כש"כ ישגלנה • לשון שגל פילגש, והפסוק פנהו לשבח: ישכבנה, (מגילה כח) ותקון סופרים הוא זה • תחללנו • בשנה הרביעית, לאכל פרי •

(לא) שורך טבוח לעיניך ולא תאכל ממנו חמך גזול מלפניך ולא ישוב לך צאנך נתנות לאיביך ואין לך מושיע:

(לב) בניך ובנותיך נתנים לעם אחר ועיניך ראות וכלות אליהם פלתיים ואין לאל ידך:

כש"כ וכלות אליהם • מצפות אליהם שישובו, ואינם שבים. כל תוחלת שאינה באה, קרויה: 'פליון עינים'.

(לג) פרי אדמתך וכליגעיך יאכל עם אשר לא ידעת והיית רק עשוק ורצוץ פלתיים:

(לד) והיית משגע מפראה עיניך אשר תראה:

(לה) יפכה יהוה בשחין רע על-הברכים ועל-השקים אשר לא יתוכל להרפא מפרג רגלך ועד קדקדך:

(לו) יולך יהוה אתך ואת מלכך אשר תקים עליך אל-גוי אשר לא ידעת אתה ואבותיך ועבדת שם אלהים אחרים עין ואבן:

(לז) והיית לשמה למשל ולשנינה בכל העמים אשר ינהגך יהוה שמה:

כש"כ לשמה • אש"ו אשטורדישו"ן, כל הרוצה אותך ישום עליך. למשל • כשתבא מפה רעה על אדם, יאמרו: 'זו דומה למפת פלוגי' • ולשנינה • לשון (לעיל ו) 'ושננתם', ידברו בך, וכן תרגומו: 'ולשוני', לשון ספור ואשתעי •

(לח) זרע רב תוציא השדה ומעט תאסף כי יחסלנו הארבה:

כש"כ יחסלנו • יכלנו, ועל שם כך נקרא 'חסיל', שמכלה את הכל •

(לט) פרמים תטע ועבדת ויין לא תשתה ולא תאגר כי תאכלנו התלעת:

(מ) זיתים יהיו לך בכל-גבולך וישמן לא תסוד כי ישל זיתך:

כש"כ כי ישל • ישיר פרותיו, לשון (לעיל ט) "ונשל הבדולח" •

(מא) בנים ובנות תוליד ולא יהיו לך כי ילכו בשבי:

(מב) פלעצך ופרי אדמתך יירש הצלצל:

כש"כ יירש הצלצל • יעשנו הארבה רש מן הפר • יירש • יעני • הצלצל • מין ארבה. ואי אפשר לפרש יירש לשון ירשה, שאם פן היה לו לכתב: יירש. ולא לשון הורשה וגירושין, שאם פן היה לו לכתב: יוריש •

(מג) הגר אשר בקרבך יעלה:

לה ימחנך יי בשחנא כישא על רבכא ועל שקיא די לא תפול לאתפאה מפרסת רגלך ועד מוחך:

לו יגלי יי תד וית מלכך די תקים עלך לעם די לא ידעת את ואבקהיך ותפלח תמן לעממיא פלחי טעותא אעא ואבנא:

לז ויהי לצדו למתל וילשוני בכל עממיא די ידרגו יי למסן:

לח בר זרע סגי תפק לחקלא וזער תכנוש ארי יחסלנה גובא:

לט פרמין תצוב ותפלח וחמרא לא תשתי ולא תכנוש ארי תיכלנה תלעתא:

מ זיתין יהיו לך בכל תחומך ומשחא לא תסוד ארי יתרון זיתך:

מא בגין ויגן תוליד ולא יהיו לך ארי יתרון בשביא:

מב כל אילנך ואבא דארעך יחסננה סקאה:

כש"כ יירש הצלצל • יעשנו הארבה רש מן הפר • יירש • יעני • הצלצל • מין ארבה. ואי אפשר לפרש יירש לשון ירשה, שאם פן היה לו לכתב: יירש. ולא לשון הורשה וגירושין, שאם פן היה לו לכתב: יוריש •

מג תותב ערל די בינך יחי

שיעור יומי ליום שישי י"ז אלול ושנים מקרא ואחד תרגום - כח - פרשת כי-תבוא לז

עֲלֶיךָ מַעֲלָה מַעֲלָה וְאַתָּה סֵלִיק עַל מִנְּךָ לַעֲלֹא
תָּרַד מִטָּה מִטָּה: לַעֲלֹא וְאַתָּה תְּהִי נֹחַת
לְתַחְתָּא לְתַחְתָּא: (מו) וְהָיוּ בְּךָ לְאוֹת וּלְמוֹפֶת
וּבְיָרְעָךָ עַד-עוֹלָם: וּבְכִנְיֹךָ עַד עַלְמָא:

(מד) הוּא יְלֹוֹךְ וְאַתָּה לֹא תִלְוֶנּוּ מַד הוּא יִזְכְּנֶנּוּ וְאַתָּה לֹא
הוּא יְהִי לְרֹאשׁ וְאַתָּה תְּהִי: תוֹכְנֶנּוּ הוּא יְהִי לְתַקִּיף
לְזַנֵּב: וְאַתָּה תְּהִי לְחֹלֶשׁ:

(מה) וּבָאוּ עֲלֶיךָ בְּלִי-הַקְּלָלוֹת מַה וְיִיתֵן עֲלֶיךָ כֵּל לְטִיטָא
הָאֵלֶּה וְרַדְפוּךָ וְהַשִּׁיגוּךָ עַד הָאֵלֶּין וְיִרְדְּפֶנּוּ וְיִדְבְּקֶנּוּ
הַשְּׂמִדָה בִּי-לֹא שְׂמַעְתָּ בְּקוֹל עַד דְּתַשְׁתַּצִּי אֲרִי לֹא
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר מִצְוֹתָיו קַבֵּלְתָּא לְמִמְרָא דִּי
וְחֻקֵּי אֲשֶׁר צִוָּךְ: אֱלֹהֶךָ לְמִטְר פְּקוּדֵיהִי
וְקִימֵיהִי דִּי פְקֻדָּךְ:

(מז) תחת אשר לא עבדת וגו'. ענש זה והבא
אחריו עד אומרם אם לא תשמר הוא נגד
בטול מצוות עשה שרשם בפסוק (כח) אם
לא תשמר לעשות וגו', ואמר תחת אשר לא
עבדת את ה' פרוש לעשות מצוות אשר צוה
לעשות בשמחה לזה ועבדת את איביך ברעב
ובצמא וגו', אתה פרקת על המצוה מעליך
יתן איביך על ברזל על צווארך, וענשים אלו
הם מבוגרים כנגד פריקת על מצוות עשה,
אתה שלא רצית לטרוח להבין ולהשפיל סדר
מעשה המצוות ישא ה' עליך גוי אשר לא
תשמע לשונו וגו' וכן בלן:

וגמר אמר אם לא תשמר לעשות להודיע כי
על קיום מצוות עשה הוא מעניש, וכלל
כל מצוות עשה במצוות היראה כי היא מצות
עשה כמו שכתב רמב"ם בתחלת ספר המדע
(הל' יסודי התורה פ"ב) וז"ל השם הנכבד
וכו' מצוה ליראה וכו', וטעם שלא אמר אם
לא תעשו, בתבתי למעלה (כו"ז כ"ח) טעם
שלא יחייב לעשות בדרך כלל אלא לשמר
לעשות כשיבוא לידו וכשישיג לעשות:

וא אפשר שפסוק זה בא לומר על דרך אומרו
(ויקרא כ"ו כ"ג) ואם באלה לא תנסו לי
פרוש שאם אחר כל האמור לא ישמר לעשות
וגו' ליראה ה' הנכבד והנורא, שאחר שהביא
עליו כל הקללות יהיה בעיניו נורא מאד כי
ראה אשר יסור, ודקדק לומר תשמר לעשות
כנגד מצוות לא תעשה ומצוות עשה, והודיע
שיפליא ה' עוד בו מכות גדולות וכל האמור
בענין, וגמר אמר ונשארתי במתי מצט וגו'
תחת אשר וגו' כי לא שמעת בקול ה'
אלהיך זה כנגד מה שלא עשה תשובה על
בטול תלמוד תורה, והיה באשר שש וגו'
לכל יאמר אדם אחר שידענו כי ה' אלהינו
מדותיו בלן מדות הסוד והרחמים ומעוהו

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מהאריך עוד בצרות ויגף ידו, לזה הודיע
כי שמחה היא לו באשר שש וגו' וכפי זה
אין הטבע קץ מהשמחות, וכיוצא בזה אמר
הכתוב (משלי י"א) באבד רשעים רעה, וכן
דרשו רבותינו ז"ל (סנהדרין ל"ט:) בפסוק (מ"א
כ"ג) ותעבר הרעה שהיה באבד אחאב בן
עמרי רעה לפני ה', ויונתן תרגם ישיש ה'
יחדי ממרא דה' עליכון עממין נכראין וכו'
ודקדק ישיש פעל יוצא לאחרים, אף על
פי כן פשט הכתוב אינה נצטרקת ממקומה
וכמו שתרגם אנקלוס, אלא שיונתן בן ציאל
דרש הכתוב:

וראיני להעיר למה לא נאמרו נחמות בקללות
האלו בסדר האמור בקללות שבפנישת
בחקתי, גם יש להעיר למה כפל הקללות ולא
הספיק קללות שאמר בפנישת בחקתי:
ונראה כי הצרך לכפל הקללות לפי שקללות
שבפנישת בחקתי נאמרו לכללות ישראל
שכן נאמרו בלם בלשון רבים מתחלתם ועד
סופם, ויש מקום לומר שאם חלק מ ישראל
ייטיבו מעשיהם אין ה' מקפיד על חלק
הפרשי, לזה באו קללות האמורים בפנישה
זו ונאמרו בלן בל', יחיד, ונתפנו לומר בין
בערך יחיד ממש בין בערך חלק מ ישראל
הגם שיהיו רבים בערך קללות ישראל יתיחס
להם יחיד, ולזה תמצא שאמר והיו שמייך
אשר על ראשך וגו' ישא ה' עליך גוי מרחק,
זה כנגד חלק מ ישראל הגם שהם רבים ואמר
להם לשון יחיד משעם שכתבנו, ואמר גם
כן אשה תאגרש וגו' בית תבנה וגו' סתמו
ביחיד ממש:

ומעשה הרוחנו למה לא נאמרה נחמה בהם,
כי לא נאמרה נחמה אלא בקללה שהם
לכללות ישראל כי לא יעזבו לכליותם ושיכפר
להם ברית אבותם גם יזכר הארץ, משא"כ

היחידים מהם כי ירשיעו אש תאכלם עד
עולם, והלא תמצא שצוה ה' לאבד עיר
מישראל ולשומה תל עולם והיא עיר הנדחת,
ואין צריך לומר אדם כי ירשיע להמיתו בבית
דין, ומה נחמה יש לזה אחר אובדו, וכן
תמצא בפנישת נצבים קשהזכיר ה' רשעת
משפחה אחת ושפט אמר (כ"ט י"ט) ומחה ה'
את שמו וגו' ולא הזכיר נחמתו, וכמו כן
בקללות האמורים בפנישה זו להיותם ליחידים
מישראל. ואל יקשה בעיניך מה שדבר הכתוב
ב' או ג' תבות בפנישה זו בלשון רבים כאומרו
ונשארתי במתי מספר, להאכיד אתכם,
והתמפרתם, כי אחר שקדם לומר בלשון יחיד
לא הקפיד לגמר אמר בלשון רבים, כי הדיברים
מבוגרים שעל רבים שבחידים הוא אומר,
והעד לאיביך לשון יחיד:

ואם תאמר והנה לו לומר קללות שבבחקתי
בלשון יחיד ולא הנה צריך לכפל קללות
אלו, שהייתי אומר שלא יעניש הכתוב כל
הענש הקמור אלא ליחידים אבל לכללות
ישראל לא, או הגם שנאמר שחטאם גדול
ונלמד מענש היחידים אין לנו הבטחת הנחמה
שיוכר ה' ברית האבות, תלמוד לומר קללות
שבבחקתי לומר שגם הקללות יענשו בזה,
וכי יש להם נחמה לכל יפר ה' ברית אבותינו
ושב את שבטנו:

נמצאו אומרים שיענש ה' על בטול תלמוד
תורה, ועל העובר על מצוות לא תעשה
ועל המבטל מצוות עשה, והגם שאמרו בגמרא
(מנחות מ"א.) שאין מענישים על עשה אלא
בעצן ותחא, יש מצוות עשה שחייבין עליהם
כגון מילה ופסח, גם המסכים בדעתו לכפר
במצוות עשה לכל עשות אותם את זה יקלל
ה' ויכניחו לפרענות ככל הכתוב:

קצה בדבר מאוס, ימתק לו לרעבונו בשר בניו ובנותיו, עד כי תרע עינו בבניו הנותרים מותת לאחד מהם מבשר בניו - אחיהם, אשר יאכל. דבר אחר: "הרף ברך", הרחמני ורף הלכב, מרב רעבתנות יתאכזרו, ולא יתנו מבשר בניהם השחוטים לבניהם הנותרים.

(מט) **יִשָּׂא יְהוָה עִלְיָךְ גּוֹי מִרְחֹק מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּאִשֶּׁר יֵדָאָה הַנָּשֶׁר גּוֹי אֲשֶׁר לֹא תִשְׁמַע לְשׁוֹנוֹ:**
מט ייתי יי עלך עם מרחיק מספי ארעא כמא די משתדי נשרא עמא די לא תשמע לישנה:

(נה) **מִתַּת לְאַחַד מֵהֶם מִבֶּשֶׂר בְּנֵיוֹ אֲשֶׁר יֹאכֵל מִבְּלִי הַשְּׂאִירֵלּוֹ כֹּל בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק אֲשֶׁר יֵצִיק לָךְ אִיבֹךְ בְּכָל־שַׁעְרֶיךָ:**
נה מלמתן למד מנהון מבשר בנזיה די ייכול מדלא אשתאר לה כלא בצירא ובעקתא די יעק לה סנאף בכל קרויף:

כס"א **כָּאֲשֶׁר יֵדָאָה הַנָּשֶׁר • פֶּתַח, וְדָרָךְ מִצְלַחַת וְזָקְלוֹ סוֹסִיו. לֹא־תִשְׁמַע לְשׁוֹנוֹ • שְׁלֹא תִפְדִּיר לְשׁוֹנוֹ, וְכֵן: (בראשית מט) "תִּשְׁמַע חִלּוֹם לִפְתָּר אוֹתוֹ", וְכֵן: (שם מב) "כִּי שׁוֹמֵעַ יוֹסֵף", אִינְטֵינֵדִיר "בלעז" (פערשטעהען).**

(נו) **הֲרַפָּה בָךְ וְהִעֲנֵנָה אֲשֶׁר לֹא־נִסְתָּה כִּפְּדֻלָּה הַצֵּג עַל־הָאָרֶץ מִהֲתַעֲנֵג וּמִרֹד תִּרַּע עֵינָהּ בְּאִישׁ חִיקָה וּבִבְנָהּ וּבִכְרֶתָה:**
נו הרפכא בך והעננה אשר די לא נסיאת פרסת רגלה לאחתא על ארעא ממפנקו ומרפכו תכאש עינה בגבר קנמה ובכרה ובכרתה:

(ג) **גּוֹי עַז פָּנִים אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָּנִים לְזֶקֶן וְנָעַר לֹא יִחַן:**
ג עם פנין אפיין די לא יסב אפיין לסבא ועל נקא לא מרחם:
נא ויכחול ולדא דרעירף ואבא דארעף עד דתשתצי די לא נשאר לה עבדא חמרא ומשחא בקרי תורף ועדרי ענף עד דיוכד יתד:

(נז) **וּבְשִׁלִּיתָהּ הִיֹצֵאתָ מִבֵּין רִגְלֶיהָ וּבִבְנֶיהָ אֲשֶׁר תֵּלַד כִּי־תֹאכְלֶם בְּחֶסֶר־כָּל בִּסְתָר בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק אֲשֶׁר יֵצִיק לָךְ אִיבֹךְ בְּשַׁעְרֶיךָ:**
נז ויבזער בניה בניה די תלד ארי תיכלנון בחסירות כלא בסתא בצירא ובעקתא די יעק לה סנאף בקרויף:

(גב) **וְהִצִּיר לָךְ בְּכָל־שַׁעְרֶיךָ עַד רֹדֶת חֲמֹתֶיךָ הַגִּבְהֹת וְהַבְּצֻרוֹת אֲשֶׁר אֵתָהּ בְּמַח בָּהֶן בְּכָל־אַרְצָךְ וְהִצִּיר לָךְ בְּכָל־שַׁעְרֶיךָ בְּכָל־אַרְצָךְ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ:**
גב ויצק לה בכל קרויף עד דיקבש שורף רמא ובריכא די את רחץ לאשתובא בהן בכל ארעף ויעק לה בכל קרויף בכל ארעף די יסב יי אלסד לה:

כס"א **וּבְשִׁלִּיתָהּ • בְּנִיָּה הַקְטָנִים. בְּכֹלן תִּהְיֶה עֵינָה צָרָה כְּשֶׁתֹּאכַל אֶת הָאֶחָד מִלִּיתָן לְאִשֶּׁר אֵצֶלָה מִן הַבֶּשֶׂר.**

כס"א **עַד רֹדֶת חֲמֹתֶיךָ • לְשׁוֹן רְדוּי וְכּוֹבֵשׁ.**

(נח) **אִם־לֹא תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת הַכְּתוּבִים בְּסֵפֶר הַיְּרֵאָה אֶת־ה'שֵׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:**
נח אם לא תשר למעבד זת כל פתגמי אורייתא הדא דכתיבין בספרא הדין למדחל זת שמא נקרא ודחילא הדין זת יי אלסד:

(גג) **וְאִכְלִיתָ פְּרִי־בִטְנְךָ בֶּשֶׂר בְּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק אֲשֶׁר־יֵצִיק לָךְ אִיבֹךְ:**
גג ויכחול ולדא דרעף בשר בניו ובנותיו די יסב לה יי אלסד בצירא ובעקתא דיעק לה סנאף:

(נט) **וְהִפְלֵא יְהוָה אֶת־מִכְתָּךְ וְאֵת מִכּוֹת זִרְעֶךָ מִכּוֹת גְּדֻלַּת וְנֶאֱמָנוֹת וְחִלּוֹם רָעִים וְנֶאֱמָנִים:**
נט ויפרש יי זת מכתך וזת מכות בניו מכות וימחשין בישין וימחשין:

כס"א **וְאִכְלִיתָ פְּרִי בִטְנְךָ בֶּשֶׂר בְּנֶיךָ וְגו' בְּמִצּוֹר • מִחֲמַת שִׁיחִיו צָרִין עַל הָעִיר, וְיִהְיֶה שֵׁם מִצּוֹק, עֶקֶת רַעְבּוֹן.**
נד גברא דרפיד בך ודמפנק למדא תכאש עינה באחזיה ובאמת קנמה ובשאר בנזיה די נשאר:

כס"א **וְהִפְלֵא ה' אֶת־מִכְתָּךְ • מִפְּלֹאוֹת וּמִבְּדִלוֹת מִשְׁאֵר מִכּוֹת. וְנֶאֱמָנוֹת • לִיִּסְרָךְ, לְקִנָּם שְׁלִיחוֹתָם. אִוֵּר הַחַיִּים**

כס"א **הָרָף בְּךָ וְהִעֲנֵג • הוּא הָרָף הוּא הַעֲנֵג, לְשׁוֹן פְּנוּק, ו"מִהֲתַעֲנֵג וּמִרֹד", מוֹכִיחַ עֲלֵיהֶם שְׁשֻׁנֵּיהֶם אֶחָד, אֵף עַל פִּי שְׁהוּא מִפְּנֵן וְדַעְתּוֹ**

שיעור יומי ליום שישי י"ז אלול ושנים מקרא ואחד תרגום – כח – פרשת כי-תבוא

וַתֵּן יְהוָה לְךָ שֵׁם לֵב רָגֹז וְכִלְיוֹן עֵינַיִם וְדַאֲבוֹן נֶפֶשׁ:
תָּמָן לֵב דָּחַל וְחִשְׁבַת עֵינַיִן
וּמִפְחָן נֶפֶשׁ:

כ"י • לא תרגיע • לא תנוח, כמו: (ישעיה כח) "וזאת המרגעה". לב רגז • לב חרד, כתרגומו: 'דחל', כמו: "שאל מתחת רגזה לך", (שמות טו) "שמעו עמים ירגזון". (שמואל ב-כב) "מוסדות השמים ירגזו". וכליון עינים • מצפה לישועה, ולא תבא.

(סו) וְהָיוּ חֲיִיד תִּלְאִים לָךְ מַנְגֵּר וּפְחַדֵּי לֵילָה וְיוֹמָם וְלֹא תֵאֱמִין בְּחִיד:
סו ויהיו חייך תלאים לך
מנגר ופחד לילה ויומם ולא
תאמין בחייד

כ"י • חייך תלאים לך • על הספק, כל ספק קרוי 'תלוי': 'שפא אמות היום בחרב הבאה עלינו'. (מנחות ק"א) ורבותינו דרשו: זה הלוקח תבואה מן השוק. ולא תאמין בחייד • זה הסומך על הפלטר.

(סו) בִּבְקָר תֹּאמַר מִיִּיתָן עֶרֶב וּבְעֶרֶב תֹּאמַר מִיִּיתָן בֶּקֶר מִפְּחַד לִבְבִּי אֲשֶׁר תִּפְחַד וּמִפְּרָאָה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאָה:
סו בצפרא תימר מן ערב
ובפרא תימר מן
תפחד אשר תפחד
ומפראה עיניך אשר תראה

כ"י • בבקר תאמר מי ייתן ערב • (סוטה מט) ויהיה הערב של אמש. ובערב תאמר מי ייתן בקר • של שחרית, שהצרות מתחזקות תמיד, וכל שעה מרבה קולתה משלפניה.

(סח) וְהִשְׁכִּיבְךָ יְהוָה מִצָּרִים בְּאֲנִיּוֹת בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לָךְ לֹא־תִסְרֶף עוֹד לְרֹאשֶׁתָּה וְהִתְמַכְּרְתָּ שֵׁם לְאִיִּבֶיךָ לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת וְאִין קִנְיָה:
סח והשיבך יהוה מצרים
באניות בדרך אשר אמרתי
לך לא תסרף עוד לראשתה
והתמכרת שם לאיביך
לעבדים ולשפחות ואין קנייה

כ"י • באניות • בספינות בשביה. והתמכרת שם לאיביך • אתם מבקשים להיות ומכרים להם לעבדים ולשפחות. ואין קנייה • כי יגזרו עליך הרג וכליון. והתמכרתם • בלע"ז איפורונדרי"ץ ווי"ש (און איהר וועט זיך אליין פערקויפען), ולא יתכן לפרש "והתמכרתם", בלשון 'ומכרתם' על ידי מוכרים אחרים, מפני שצאמר אחריו: "ואין קנייה".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יט עמ' 239)

וְהִשְׁכִּיבְךָ ה' מִצָּרִים . . וְאִין קִנְיָה (כח, סח)
מטרת התוכחה היא שבני ישראל יגיעו לבחינת תשובה, כפתיח (נצבים ל, א-ב) "הנה כי יבואו עליך כל הדברים האלה . ושבך עד ה' אלוקיך". והדבר נרמז בסיום התוכחה. והשיבך – לשון תשובה. שם לאויבך – בעל תשובה מכר גם את נצוצות הקדושה שבשלוש קלפות השמאות לגמרי, "שם", מקום ה"אויב". ואין קנייה – נצוצות אלו באים ממקום גבוה ביותר

(ס) וְהִשְׁכִּיבְךָ אֶת כָּל־מְדוּנָה ס ויתב כך ית כל מבחשי
מִצָּרִים אֲשֶׁר יִגְרֹת מִפְּנֵיהֶם מִצָּרִים די דחלתא
מַנְדְּמִיהוֹן וְיִדְבְּקוֹן כָּךְ:
וידבקו כך:

כ"י • אשר יגרת מפניהם • מפני המפות, כשהיו ישראל רואים מפות משנות הבאות על מצרים, היו יראים מהם שלא יבואו גם עליהם, תדע שכן פתיב: (שמות טו) "והיה אם שמע תשמע וגו', כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך", אין מיראין את האדם, אלא בדבר שהוא יגור מפניו.

(סא) גַּם כָּל־חֲלִי וְכָל־מִכָּה אֲשֶׁר לֹא כְתוּב בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הִנֵּאת יַעֲלֶם יְהוָה עֲלֶיךָ עַד הַשְּׁמֹדָה:
סא אף כל מרע וכל מחא
די לא כתיבין בספרא
דאורייתא תדא יתתון יי
עלך עד דישתמד:

(סב) וְנִשְׁאַרְתֶּם בְּמַתִּי מַעֲטַ תַּחַת אֲשֶׁר חֵייתֶם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב כִּי־לֹא שְׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:
סב ותשארין במתי מעט
חלף די חיותין ככוכבי
שמאי למסגי ארי לא
קבלתא למימרא דיי
אלהך:

כ"י • ונשארתם במתי מעט תחת וגו' • מועטין חלופ קרבין. (סג) וְהָיָה כַּאֲשֶׁר־שָׁשׁ יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהִיטִיב אֶתְכֶם וּלְהַרְבּוֹת אֶתְכֶם בֶּן יֵשׁוּשׁ יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם וּלְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וּנְסַחְתֶּם מֵעַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר־אַתֶּה בָּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:
סג ויהי כמא דחדי יי
עליכון לאוטבא יתכון
ולאסגא יתכון בן יחדי
יי עליכון לאובדא יתכון
ולשגא יתכון ותשלטון
מעל ארעא דאת על
תמן למירתה:

כ"י • בן ישיש ה' • (מגילה י) את אויביכם עליכם, להאבד וגו'. ונסחתם • לשון עקירה, וכן: (משלי טו) "בית גאים יסח ה'". (סד) וְהִפְצִיחַ יְהוָה בְּכָל־הָעַמִּים מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד־קִצֵּה הָאָרֶץ וְעַבְדְּתָ שֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יִדְעַתְּ אֶתָּה וְאֶבְתִּיךָ עַן וְאֶבֶן:
סד ויפצחך יי בכל עממי
מספי ארעא ועד ספי
ארעא ותפלח תמן
לעממי פלחי טעותא די
לא ידעת את ואבחתך
אעא ואבנא:

כ"י • ועבדת שם אלהים אחרים • כתרגומו, לא עבודת אלהות מממש, אלא מעלים מס וגלגליות לכמרי עבודת כוכבים.

(סה) וּבְגוֹיִם הָהֶם לֹא תִרְגִּיעַ וְלֹא־יִהְיֶה מְנוּחַ לְכַפ־רִגְלְךָ
סה ובעממי האנון לא
תניח ולא יהא מנוח
לפרסת רגלך ויתן יי לך

אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִזְרָא עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ
מִלְכָּד הַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּרַת
אַתֶּם בְּחֶרֶב:

כ"י • לַכָּרַת אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • שִׁקְבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַתּוֹרָה בְּאֵלָה
וּבְשִׁבְעָה. מִלְכָּד הַבְּרִית • קָלָלוֹת שֶׁתּוֹרַת כְּהֻנִּים שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּסִינַי •

(שֶׁלֶכֶן נִפְלוּ לְמִשָּׁה יוֹתֵר), וְכֹאשֶׁר מְכַרִּים אוֹתָם נִמְשָׁךְ וּמִתְנַלָּה
בְּחֵינַת "אֵין", שֶׁלִּמְעַלָּה מִבְּחֵינַת "קוֹנֵה" שֶׁבְּאַצִּילוֹת (פִּידוּעַ
שֶׁ"בְּרוּךְ קוֹנֵה" הוּא דְרַגְתַּת הָאֲצִילוֹת): "אֵין" הוּא "קוֹנֵה".

(כט) אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר־ סט אֵלִין פִּתְגָמִי קִימָא דִּי
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לְכָרַת פִּקִּיד יֵי יַת מֹשֶׁה לְמַגֵּר

• שבת קודש י"ח אלול •

(ו) וַתָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיֵּצֵא סִיחֹן מִלֶּדֶת־חֲשֹׁבֹן וַעֲזֹג
מִלֶּדֶת־חֲבִישֹׁן לִקְרֹאתָנוּ
לְמַלְחָמָה וְנָכַם:

כ"י • וַתָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה • עֵתָה אַתֶּם רוֹאִים עֲצָמֶיכֶם בְּגִדְלָה
וְכְבוֹד, אֵל תִּבְעִטוּ בְּמָקוֹם וְאֵל יְרוֹם לְבַבְכֶּם, וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דְּבָרֵי
הַבְּרִית הַזֹּאת. דָּבָר אַחֵר: "וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב לְדַעַת", (ע"ז ה) שְׂאִין
אָדָם עוֹמֵד עַל סוֹף דַּעְתּוֹ שֶׁל רַבּוֹ וְחֻקְמַת מִשְׁנָתוֹ עַד אַרְבַּעִים
שָׁנָה, וּלְפִיקָךְ לֹא הִקְפִּיד עֲלֵיכֶם הַמָּקוֹם עַד הַיּוֹם הַזֶּה, אָבֵל מִכָּאן
וְאֵילָךְ יִקְפִּיד, וּלְפִיקָךְ וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְגו'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לד עמ' 166)

שְׂאִין אָדָם עוֹמֵד עַל סוֹף דַּעְתּוֹ שֶׁל רַבּוֹ . . עַד אַרְבַּעִים
שָׁנָה (רש"י כט, ג-ח)
ז' לְשָׂאֵל, אֵיךְ שִׁיף לֹמֵר כֵּן לְגַבִּי "הַמַּסּוֹת הַגְּדוֹלוֹת"
וְ"הַקְּלוֹת וְהַמְּפֹתִים", וְהָיָה כֹּאשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רָאוּ אוֹתָם בַּעֲפֶם
הַרְאֻשָּׁנָה כְּכֹר "תִּפְסוּ אֶת הַכֹּל"? וְעַל כִּרְחֹף, שֶׁהַקִּבָּה עָשָׂה
נִסִּים אֵלּוֹ אֵלּוֹ בְּדֵי שְׂבָגִי יִשְׂרָאֵל יִפְיֶקוּ מִהֶם הוֹרָאוֹת שׁוֹנוֹת בַּעֲבוּדַת
ה' - וּבִכְרִטֵי הוֹרָאוֹת אֵלָה אֶפְשֶׁר לְהַתְעַמֵּק יוֹתֵר וְיוֹתֵר, עַד
שְׁעוֹמְדִים עַל סוֹף דַּעְתּוֹ שֶׁל הַקִּבָּה, כְּכֹכּוֹל. וּמִכָּאן מְקוֹר
לְתוֹרַת הַבַּעַל שֶׁם טוֹב, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁיְהוּדֵי רוֹאֶה אוֹ שׁוֹמֵעַ הוּא
הוֹרָאָה בַּעֲבוּדַת ה', וְעַלֵּי "לִלְמֹד" אֶת הַדָּבָר עַל מִנַּת לְהוֹצִיא
מִמֶּנּוּ הוֹרָאָה זוֹ.

(ז) וַנִּקַּח אֶת־אַרְצָם וְנִתְּנָה
לְנַחֲלָה לְרֹאשֵׁי וְלַגְדֵי וְלַחֲצֵי
שִׁבְטֵי הַמִּנֵּשִׁי:

(ח) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־דְּבָרֵי הַבְּרִית
הַזֹּאת וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם לְמַעַן
תִּשְׁכְּלוּ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ:

קכ"ב פסוקים לעבדיו סימן חסלת פרשת תבא

כט (א) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־כָּל־
יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אִתְּם
רְאִיתֶם אֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה
יְהוָה לְעֵינֵיכֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
לְפָרְעָה וּלְכָל־עַבְדָּיו וּלְכָל־
אֶרְצוֹ: אור החיים

(ב) הַמַּסּוֹת הַגְּדוֹלֹת אֲשֶׁר רָאוּ
עֵינֵיךְ הָאֵתֶת וְהַמְּפֹתִים
הַגְּדוֹלִים הָהֵם:

(ג) וְלֹא־נָתַן יְהוָה לָכֶם לֵב
לְדַעַת וְעֵינֵיכֶם לְרֹאוֹת וְאָזְנוֹיִם
לִשְׁמֹעַ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

כ"י • וְלֹא־נָתַן ה' לָכֶם לֵב לְדַעַת • לְהַכִּיר אֶת חֲסִדֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא, וְלִידְבָק בוֹ. עַד הַיּוֹם הַזֶּה • שִׁמְעִיתִי שְׂאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁנֶּתַּן מֹשֶׁה
סֵפֶר הַתּוֹרָה לְבְנֵי לֵוִי, כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמָר: (לִקְמ"א) "וַיִּתֶּנָּה אֵל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי
לֵוִי, בָּאוּ כָל יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאָמְרוּ לוֹ: מֹשֶׁה רַבִּינוּ, אֵיךְ אָנוּ עוֹמְדִינוּ
בְּסִינַי, וְקִבְּלָנוּ אֶת הַתּוֹרָה וְנִתְּנָה לָנוּ, וְכֹה אִתָּה מִשְׁלִיט אֶת בְּנֵי שִׁבְטֶךָ
עֲלֵיהֶם, וַיֹּאמְרוּ לָנוּ יוֹם מָחָר: 'לֹא לָכֶם נִתְּנָה, לָנוּ נִתְּנָה'? וְשִׁמַּח מֹשֶׁה
עַל הַדָּבָר, וְעַל זֹאת אָמַר לָהֶם: (לע"ז כז) "הַיּוֹם הַזֶּה נִתְּנִיתְּ לָעַם וְגו'",
הַיּוֹם הַזֶּה הִבְנִיתִי שְׂאוֹתָם דְּבָקִים וְחַפְצִים בְּמָקוֹם.

(ד) וְאֵלֶּיךָ אִתְּכֶם אַרְבַּעִים
שָׁנָה בְּמִדְבָּר לֹא־בָלוּ
שְׁלֹמֹתֵיכֶם מֵעַלֵיכֶם וְנִעְלָךְ
לֹא־בָלָתָה מֵעַל רִגְלֶיךָ:

(ה) לֶחֶם לֹא אֵכְלִיתֶם וַיִּין וְשִׁכָּר
לֹא שְׁתִּיתֶם לְמַעַן תִּדְּעוּ כִּי
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

הפטרת כי תבוא נדפס בעמוד קנו

אור החיים על התורה - מהדורת בלום. אברמוביץ

וגו': חסלת פרשת תבוא

הוסיף לקבץ הנשים והטף והגרים כממור
בסמוך אדם נצבים היום פלגם וגו' טפסם

(א) ויקרא משה אל כל ישראל וגו'. הגם
שעז עתה היה מדבר אל כל ישראל,

שיעורי תהלים לשבוע פרשת תבוא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מניין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו עניין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום רביעי - ט"ו אלול מפרק עז עד סוף פרק עח ופרקים מג-מה	יום ראשון - י"ב אלול מפרק סו עד סוף פרק סח ופרקים לד-לו
יום חמישי - ט"ז אלול מפרק עט עד סוף פרק פב ופרקים מו-מח	יום שני - י"ג אלול מפרק סט עד סוף פרק עא ופרקים לז-לט
יום שישי - י"ז אלול מפרק פג עד סוף פרק פז ופרקים מט-נא	יום שלישי - י"ד אלול מפרק עב עד סוף פרק עו ופרקים מ-מב
שבת קודש - י"ח אלול מפרק פח עד סוף פרק פט ופרקים נב-נד	

יום ראשון י"ב אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיט, יג מה רב טובך... עד עמ' קיט, די כו'.

1 יג. "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו'". - פסוק בתהלים,
2 המסתתרים: "פעלת לחוסים כך נגד בני אדם". מתחילת הפסוק יוצא
3 שהשכר צפון ומוסתר, ואילו מסוף הפסוק יוצא, שהשכר הוא "נגד
4 בני אדם", שכר גלוי, נגד בני אדם הרואים אותו. יסביר רבנו הזקן,
5 שבעבודת בני ישראל
6 (המביאה את השכר), ישנם
7 אותם שני אופנים: עבודה
8 סמויה ועבודה גלויה.¹
9 ובלשון רבנו הזקן: הנה,²
10 ככלל עובדי ה' - מקימי
11 תורה ומצוות, יש ב'³
12 פחינות ומדרגות חלוקות
13 מצד שרש נשמתם
14 למעלה, מפחינת ימין
15 ושמאל. - חסד וגבורה,⁴
16 שנשמה אחת באה מבחינת
17 ה"ימין" שלמעלה, ונשמה
18 שניה באה מבחינת
19 ה"שמאל" שלמעלה, דהיינו,⁵
20 - ההשפעה שבכך בעבודתו
21 של יודעי, היא - שפחינת
22 שמאל היא מדת הצמצום
23 והסתרת פעולת ה', -
24 עבודת הנשמה, הבאה
25 מבחינת ה"שמאל"
26 וה"גבורה" למעלה - היא

אגרת הקדש

יג מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו'.

הנה בכלל עובדי ה' יש ב' בחי'

ומדרגות חלוקות מצד שורש נשמתם למעלה מבחי'

ימין ושמאל דהיינו שבחי' שמאל היא מדת הצמצום

וההסתר בעבודת ה' כמ"ש והצנע לכת כו' במסתרים

תבכה כו' כל העוסק בתורה בסתר כו'. והנה ממדה

זו נמשכה ג"כ בחי' הצמצום והגבול בעבודת ה' כמו

בצדקה להיות נידון בהשג יד והמכובז אל יכובז

יותר מחומש וכה"ג בת"ת ושאר מצות די לו שיוצא

י"ח מחיוב מפורש שחייבתו התורה בפי' לקבוע עתים

כו'. אך בחי' ימין היא מדת החסד וההתפשטות

בעבודת ה' בהתרחבות בלי צמצום והסתר כלל

כמ"ש ואתהלכה ברחבה כו' וממנה נמשך ג"כ מ"ש

רו"ל זרוק מרה בתלמידים כו' (צ"ע, ונראה שצ"ל קודם אך

בח' ימין כו') וגם בלי צמצום וגבול כלל ואין מעצור

לרוח נדבתו בין בצדקה ובין בת"ת ושאר מצות ולא

די לו לצאת י"ח כלכד אלא עד בלי די כו'.

27 א) בצמצום, וב) בהסתר, בעבודת ה', כמו שכתוב: - בנוגע
28 להסתרת: "והצנע לכת כו'" - עם ה' אלקיך, וכמו שכתוב בפסוק
29 שני: "במסתרים תבכה כו'", - נפשי, וכמו שאומרים רבותינו
30 ז"ל: "כל העוסק בתורה בסתר כו'". - שבכל זה מדובר
31 שהעבודה היא בסתר: במצוות - "הצנע לכת", בתפלה - "במסתרים
32 תבכה", ובתורה - "עוסק בתורה בסתר". להלן יאמר רבנו הזקן,
33 שמה בא גם כן צמצום והגבלה. והנה, מדרגה זו - מ"שמאל",
34 נמשכה גם כן פחינת הצמצום והגבול בעבודת ה', כמו
35 בצדקה להיות נידון - ולחשוב את חובתו, בהשג יד, - לפי
36 יכולתו, ו"המכובז" - בצדקה, אל יכובז יותר מחמש, - הרי
37 שהצדקה שהוא נותן היא בהגבלה, ובהאי גו' - וכך גם,
38 בתלמוד תורה ושאר מצות - די לו שיוצא ידי חובתו מחיוב

39 מפרש שחייבתו התורה בפרוש לקבוע עתים כו'. - הרי כמה
40 שהתורה מחייבת אותו לקבוע עתים לתורה - באותה מדה הוא
41 קובע. כל ההגבלות האמורות בעבודתו את ה' הן מפני ששורש
42 נשמתו הוא מבחינת ה"שמאל" שלמעלה. אף פחינת ימין - נשמה
43 שבאה מבחינת ה"ימין" שלמעלה, היא מדת החסד
44 וההתפשטות בעבודת ה',
45 בהתרחבות בלי צמצום
46 והסתרת כלל, כמו
47 שכתוב: "ואתהלכה
48 ברחבה כו'", וממנה -
49 מבחינת ה"ימין", נמשך גם
50 כן מה שאמר רבותינו
51 זכרונם לברכה: "זרק
52 מרה בתלמידים כו'".
53 (צ"ע, ונראה שצ"ע)
54 להיות קדם אף פחינת
55 ימין כו') - צריך עיון אם
56 יש שייכות לענין "זרוק מרה
57 בתלמידים" לבחינת ה"ימין".
58 שהרי לכאורה זה להיפך,
59 ענין של גבורה וחומרא, ולא
60 ענין של חסד. וכפי הנראה,
61 זה צריך לבוא לפני המלים
62 "אך בחינת ימין", שאז
63 המשמעות של "וממנה" היא
64 על בחינת ה"שמאל" והגבורה, שממנה נמשך "זרוק מרה
65 בתלמידים". על כל פנים, הוא אומר כאן, שמבחינת ה"ימין" באה
66 אי ההתחבאות בהצנע, אלא ללכת בהרחבה בעבודת ה', וגם - לא
67 רק אופן העבודה הוא בהרחבה, אלא גם עצם העבודה הוא בלי
68 צמצום וגבול כלל, ואין מעצור לרוח נדבתו, בין בצדקה ובין
69 בתלמוד תורה ושאר מצות, - הכל הוא עושה ברוח נדיבה
70 שלא בהגבלה, נותן צדקה בלי גבול ולומד תורה בשופי - לא רק
71 כפי שהוא מחוייב על פי דין לקבוע עתים לתורה, והוא מקיים
72 מצוות באופן כזה של רוח נדיבה. ולא די לו לצאת ידי חובתו
73 בלבד, - בענינים של תורה ומצוות, אלא עד בלי די כו' - אלה
74 הם האופנים והמדרגות בעבודת ה' הבאים מצד השוני של שורש
75 נשמתם למעלה, מ"ימין" או מ"שמאל".
76

1. תהלים לא, כ. 2. מיכה ו, ח. 3. ירמי' יג, יז. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה מו"ק טז, ב: מבפנים כו' בסתר". 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "טושו"ע ריש הלי' צדקה". 6. כתובות נ, א. 7. תהלים קיט, מה. 8. כתובות קג, ב.

יום שני י"ג אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיט, והנה כל איש ישראל... עד עמ' 238, א"א ע"ה.

1 והנה, כל איש ישראל צריך להיות כלול מב' בְּחִינֹת אֱלֹהִים, –
2 של "ימין" ו"שמאל", זה שנשמתו באה מבחינת "ימין" וחסד, צריך
3 שתהיה בו גם בחינת "שמאל" וגבורה, וכן להיפך, וְאִין לְךָ דְּכָר
4 שְׂאִין לוֹ מְקוֹם. – גם חסד וגם גבורה יש להם מקום וזמן אצל
5 האדם, מתי יש להשתמש
6 בהם. וְלִכֵּן מְצִינוּ – מוצאים
7 אנו, בְּמִה דְּכָרִים מְקוּלִי 1
8 בֵּית שְׂמַאי וּמַחְמְרֵי בֵּית 2
9 הֶלֶל, – שבית שמאי מקילים 3
10 בהם, ובית הלל מחמירים 4
11 בהם, לְלַמְּדֵנוּ שְׂאֵה בֵּית 5
12 שְׂמַאי שְׁעָרֵשׁ נִשְׁמָתָם 6
13 מִבְּחִינַת שְׂמַאל הֶעֱלִיזוּ¹⁰, 7
14 וְלִכֵּן הָיוּ דִּנְיָן לְהַחמיר 8
15 תָּמִיד בְּכָל אֲסוּרֵי הַתּוֹרָה, 9
16 – להחמיר, הוא ענין של
17 גבורה ודין, שהדבר יהיה
18 אסור ושלא יוכל להתעלות
19 בקדושה, וּבֵּית הֶלֶל שְׁהָיוּ 12
20 מִבְּחִינַת יָמִין הֶעֱלִיזוּ, הָיוּ 13
21 מְלַמְּדֵינָם זְכוֹת לְהִקָּל 14
22 וּלְהַחמיר אֲסוּרֵי בֵּית שְׂמַאי, 15
23 שְׁהָיוּ מְתָרִים מֵאֲסוּרִים – 16
24 ל"סטרא אחרא". איסור הוא
25 הרי מלשון "אסור וקשור",
26 שהדבר קשור ל"סטרא
27 אחרא" ולחיצונים, כפי

אגרת הקדש

והנה כל איש ישראל צ"ל כלול מב' בחי' אלו ואין
לך דבר שאין לו מקום ולכן מצינו כמה
דברים מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה ללמדנו שאף ב"ש
ששרש נשמתם מבחי' שמאל העליון ולכן היו דנין
להחמיר תמיד בכל איסורי התורה. וב"ה שהיו מבחי'
ימין העליון היו מלמדין זכות להקל ולהתיר איסורי
ב"ש שיהיו מותרים מאיסורם ויוכלו לעלות למעלה
אעפ"כ בכמה דברים היו ב"ש מקילין מפני התכללות
שרש נשמתם שהוא כלול גם מימין וכן שורש נשמת
ב"ה כלול גם משמאל כידוע דרך ומדות קדש העליון
דלית תמן קיצוץ ופירוד ח"ו וכל המדות כלולות זו
מזו. ולכן הם מיוחדות זו בזו כידוע לי"ח וכדרכיב
באברהם שהוא מדת החסד והאהבה עתה ידעתי כי
ירא אלהים אתה ע"י שלכש מדת הגבורה ויעקוד
את יצחק בנו ויקח את המאכלת כו'. ומה שאמר
הכתוב אברהם אהבי ופחד יצחק הנה ההפרש
וההבדל הזה הוא בבחי' גילוי והעלם שבמדת יצחק
הפחד הוא בבחי' גילוי והאהבה מסותרת בבחי'
העלם והסתר וההיפך במדת א"א ע"ה

28 שאומר בפרק ז' בחלק ראשון של ספר ה'תניא', ויוכלו לְעֵלֹת
29 לְמַעְלָה – בקדושה, הרי, למרות שכך היה הסדר בכלל שבית שמאי
30 החמירו ובית הלל הקילו – אֶת־עַל־פִּי־בֵן בְּכִמְה דְּכָרִים הָיוּ בֵּית
31 שְׂמַאי מְקוּלִין, – וזאת מִפְּנֵי הַתְּכַלְלֹת שֶׁרֶשׁ נִשְׁמָתָם – של בית
32 שמאי, שְׂהוּא כָּלֹל גַּם מִיָּמִין – וחסד, וְכֵן שֶׁרֶשׁ נִשְׁמָתָם בֵּית הֶלֶל
33 כָּלֹל גַּם מִשְׂמַאל, – וגבורה, כִּידוּעַ דְּרָךְ וּמִדּוֹת¹¹ – השיעורים
34 והאופנים של קדש הֶעֱלִיזוּ, – של בחינת "קדש" שלמעלה, דְּלִית
35 תָּמָן – שאין שם, קָצוּץ וּפְרוּד חֵם וְשָׁלוֹם, וְכָל הַמִּדּוֹת – הבאות
36 מ"קדש העליון", כְּלֹלֹת זו זו, כּוּן, – כגון: חסד מגבורה וגבורה

37 מחסד, וְלִכֵּן הֵם מְיֻחָדוֹת זוּ בְּזוּ, כִּידוּעַ לִידוּעֵי חֵן; – ללומדי
38 תורת הקבלה, שלמרות שחסד וגבורה הם הרי הפכים, מדות
39 מנוגדות אחת לשניה, בכל זאת, מצד זה שחסד יש בה גם מן
40 הגבורה, וגבורה יש בה גם מן החסד – הן מתאחדות ומאוזנות,
41 וּכְדָרְכֵיב – וכמו שכתוב¹²
42 בְּאַבְרָהָם, שְׂהוּא מִדַּת 4
43 הַחֶסֶד וְהָאֱהָבָה: "עֲתָה 4
44 יִדְעָתִי כִּי יִרְא אֱלֹהִים 4
45 אֶתָּה", – אתה עובד את
46 השם יתברך במדת היראה
47 והגבורה, עַל יְדֵי שְׁלֻכְש 4
48 מִדַּת הַגְּבוּרָה, – שלא
49 היתה ה"עצם" שלו, אלא
50 כמו לבוש והוספה
51 לעצמותו, "וַיַּעֲקֹד אֶת 5
52 יָצֶחֶק בְּנוֹ", "וַיִּקַּח אֶת 5
53 הַמֵּאֲכֹלֶת כּוּ"¹³. – לשחוט
54 את בנו יחידו, שזה הרי ענין
55 של תכלית הגבורה. הרי,
56 שבאברהם, שהיה בעצם
57 איש החסד, היו אצלו זמנים
58 שבהם נגלתה בו מדת
59 הגבורה, עד לידי נכונות
60 לשחוט את בנו יצחק, וְכֵה
61 שְׂאֵמֶר הַכְּתוּב: "אַבְרָהָם 6
62 אֶתָּה"¹⁴ 1 – בפסוק אחר¹⁵
63 נאמר: "פָּחַד יָצֶחֶק", –
64 שעבודת אברהם היא במדת החסד והאהבה, ועבודת יצחק – במדת
65 הפחד והגבורה, כיצד, איפוא, זה תואם למה שנאמר קודם,
66 שאברהם עובד את השם יתברך גם במדת הגבורה, ויצחק עובד את
67 השם יתברך גם במדת החסד והאהבה? הֵנָּה הַהִפְרָשׁ וְהַהֲבָדֵל הַזֶּה
68 הוּא בְּבְּחִינַת גִּלּוּי וְהֶעֱלֵם, שְׂבִמְדַת יָצֶחֶק הַפָּחַד – והגבורה, הוּא
69 בְּבְּחִינַת גִּלּוּי וְהָאֱהָבָה – והחסד, מְסַתֶּרֶת בְּבְּחִינַת הֶעֱלֵם
70 וְהַסְתֵּר, וְהַפָּחַד בְּמִדַּת אֲבְרָהָם אֲכִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם. – שהפחד
71 והגבורה הם אצלו בבחינת העלם והסתר, והאהבה והחסד בבחינת
72 גילוי.

9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עדיות פ"ד-ה". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה זח"ג רמח, א". 11. "הלשון צריך עיון קצת" (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"הערות ותיקונים"). 12. וירא כב, יד. 13. שם כב, יד. 14. ישעי' מא, ח. 15. וישלח לא, מב.

יום שלישי י"ד אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 238, וזהו שאמר דהע"ה... עד עמ' קב, בסוכה וגו'.

1 וזהו שאמר דוד המלך עליו השלום: - שהוא בחינת גבורה:¹⁶
2 "מה רב טובך וגו'". - ומסיים "אשר צפנת ליראיך", כלומר,
3 שמדת הטוב והחסד אשר היא בבחינת העלם והסתר אצל כל
4 מי ששרש נשמתו מבחינת שמאל, - בחינת הגבורה, הנקרא -

5 בחינת הגבורה, בשם

6 "יראיך", - שעבודת מי

7 ששורש נשמתו מבחינת 1

8 ה"שמאל" - היא בבחינת 2

9 יראה, גבורה וצמצום, 3

10 כמדת בית שמאי, - 4

11 שכאמור שורשם הוא 5

12 מבחינת ה"שמאל" והגבורה, 6

13 אלא שהיא כלולה גם 7

14 מבחינת הטוב והחסד, הנה 8

15 אף שהוא טוב הנגזר 9

16 וצפון - שכן, מדת היראה 10

17 והגבורה היא אצלם הרי 11

18 בגילוי, אף-על-פי-כן הוא 12

19 רב וגדול מאד כמו מדת 13

20 הנדלה והחסד ממש 14

21 שמבחינת ימין, - כלומר, 15

22 למרות שאצלם מדת החסד 16

23 היא זו הכלולה בבחינת 17

24 הגבורה (שכן שורש נשמתם 18

25 הוא הרי מבחינת הגבורה, 19

26 אין זה אלא מה שהוא כלול 20

27 גם מחסד) - בכל זאת גם 21

28 בחינה זו של טוב וחסד היא 22

29 בבחינת "רב" ו"גדול" כמו

30 בחינת החסד שב"ימין". ושתיהן - בחינת החסד שמבחינת ה"ימין",

31 ובחינת החסד הכלולה בבחינת ה"שמאל" והגבורה, שתיהן הן

32 מבחינת גילוי כלי גבול ומדה ושיעור. - שזה הרי מדת החסד

33 והגדולה - ענין של גילוי בלי מדה ובלי גבול, שכן המדה והגבול

34 בגילוי זה באים ממדת הגבורה, ואילו מצד מדת החסד, הגילוי הוא

35 בלי מדה ובלי גבול. וזהו שכתוב: "מה רב טובך", כלומר - שזה

36 מוסב על שני הענינים, גם על ה"צפנת" וגם על ה"חוסים בך", כלי

37 גבול ומדה, בין הטוב אשר צפנת ליראיך", - הטוב שבהעלם

38 והסתר, ובין - הטוב, אשר פעלת לחוסים בך, שהם בעלי

39 הבטחון שמבחינת ימין, - שכן ענין הבטחון קשור לענין האהבה,

40 כלומר, כמו מי שיש לו אוהב שהוא אוהב אותו, הרי הוא בוטח שהלו

41 יעשה לו רק טוב, כך גם ענין הבטחון בא מצד האהבה; הרי אלה שהם

42 מבחינת ה"ימין" ועבודתם היא בבחינת חסד ואהבה - הם בעלי

43 בטחון, וחסדם וטובם הוא גם בן בבחינת גילוי והתפשטות נגד

אגרת הקדש

וזהו שאמר

דהע"ה מה רב טובך וגו' כלומר שמדת הטוב והחסד

אשר היא בבחינת העלם והסתר אצל כל מי ששורש

נשמתו מבחי' שמאל הנק' בשם יראיך כמדת ב"ש.

הנה אף שהוא טוב הנגזר וצפון אעפ"כ הוא רב וגדול

מאד כמו מדת הגדולה והחסד ממש שמבחי' ימין

ושתיהן הן מבחי' גילוי בלי גבול ומדה ושיעור. וז"ש

מה רב טובך כלומר בלי גבול ומדה בין הטוב אשר

צפנת ליראיך ובין אשר פעלת לחוסים בך שהם בעלי

הבטחון שמבחי' ימין וחסדם וטובם הוא ג"כ בבחי'

גילוי והתפשטות נגד בני אדם ולא בבחינת צמצום

והסתר כלל. (ומ"ש ליראיך ולא ביראיך היינו משום

שכל מה שהוא בבחינת העלם בכל נשמה הנה בחי'

זו אינה מלוכשת תוך הגוף במוחו ולבו אלא הוא

בבחינת מקיף מלמעלה ומשם היא מאירה למוחו ולבו

לעתים הצריכים להתעוררות בחי' זו שתתעורר ותאיר

למוחו ולבו כדי לבא לידי מעשה בפועל ממש).

ואמר ע"כ אשר רב טוב לבית ישראל הצפון והגלוי

הוא בבחי' בלי גבול ומדה לפי ערך נפשותם המלוכשת

בגוף לכן גם אתה ה' תתנהג עמם כמדת חסדך

הגדול בלי גבול ותכלית הנק' רב חסד. דאית חסד

בחינה זו, שתתעורר ותאיר למוחו ולבו, כדי לבא לידי מעשה

בפעל ממש). - למשל מי שעבודתו בצדקה היא תמיד בשיעור

וגבול, תהיה אצלו אי פעם התגלות המדה מהחסד הנסתר שלו שהוא

בלתי מוגבל, לתת צדקה בלי מדה ובלי גבול, וכו'. ואמר על כן, -

ולכן הוא אומר, אשר "רב טוב לבית ישראל", הצפון - באלה

שהטוב והחסד מוסתרים אצלם, והגלוי, - באלה שהחסד אצלם הוא

בבחינת גילוי, הוא בבחינת כלי גבול ומדה לפי ערך נפשותם

המלוכשת בגוף, - שהרי אינו בלי-גבול אמיתי, שכן זה הרי חסד של

נברא שבכלל הוא מוגבל, אך לפי ערך נפשותיהם זה הרי בלי גבול,

לכן גם אתה ה' תתנהג עמם כמדת חסדך הגדול - חסד

שבבחינת גדולה, חסד שלמעלה מהשתלשלות, כלי גבול ותכלית,

הנקרא "רב חסד". - לא חסד סתם של השתלשלות שבבחינת "עזיר

אנפין", כי אם חסד שבבחינת "רב חסד" - חסד של "אריך אנפין".

דאית חסד ואית חסד¹⁷: - יש חסד ויש חסד, ישנן שתי בחינות

כב"ש - צד"ג (שאינ מוכרחים לצדקה (עדמשנ"ת באגה"ק ס"י) כי
לא תמנו" - "רב וגדול מאד" החסד שבהם ו"לעתים הצריכים"
"בא לידי מעשה בפועל ממש". וכמפורש בסיום האגה"ק שלא
נדרס "ע"י הרבנים שי' בני הגאון המחבר ז"ל נ"ע" ו"ל"י: ואחר
הרבנים האלה - שבאגרת
קודש זו, נפשי בשאלתי
לעורר רב טוב - מדת
החסד באופן בלתי מוגבל,
הגנוז והצפון בלב כל
אנשי שלומינו, שיתגלה מן
ההעלם אל הגילוי, לבא
לידי מעשה - בפועל,
למלאות ידם לה' - על ידי
נתינת צדקה, ביד מלאה
ורחבה, על ידי ציר - שליח, נאמן, מוסר כתב זה בו' - שהיה
ה"שלוחא דרחמנא" ששלח רבנו הזקן, ודי למבין, כמו שכתוב
באגרת, ואין אני כותבו מחמת שלא נצרך ודי למבין.
הכ"ד אוהב נפשם דורש שלומם מלב ונפש חפצה.
שניאור ולמן בן לאדוני אבי מורנו ורבנו הרב ר' ברוך
הרבי שליט"א מוסיף: "ע"פ הנ"ל יומתק שייכות ח"א לכאן
[ולכאורה צ"ל ההתחלה "הנה כל איש..."]. [אלא הקשר הוא -
מפני שמדובר כאן אודות צדקה].

1 בחסד, אית - יש, חסד עולם, - חסד של "עולם", כלומר חסד
2 מוגבל, שכן "עולם" הוא הרי מוגבל, שיש כנגדו ולעומתו מדת
3 הדין חס ושלום, למעט ולצמצם חסדו וטובו. אבל חסד
4 עליון הנקרא "רב חסד" - אין כנגדו מדת הדין למעט
5 ולצמצם רב חסדו
6 מלהתפשט בלי גבול
7 ותכלית, - הרי במילא
8 כשנמשך מחסד זה, זה חסד
9 וטוב בתכלית, בלי גבול, כי
10 הוא נמשך מקחינת
11 "סוכה כל עלמין" -
12 שלמעלה מ"עולם" והגבלה,
13 ו"ממירא דכל ממירין", -
14 בחינה שהיא טמירה
15 ונעלמה גם לגבי העולמות שהם טמירין ונעלמים, הנקרא "כתר
16 עליון". - בחינה של "כתר" ו"מקף", וזהו שכתוב: - בפסוקים
17 שלאחר מכן¹⁸: "תסתירם בסתר פניך וגו' תצפנם בסכה וגו'":
18 - בבחינה של סוכה ומקף, חסד שלמעלה מהשתלשלות - חסד
19 שמבחינת "כתר" ו"מקף".
20 הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א
21 המורם מאגרת הקודש הנ"ל שהיתה על ידי ציר בו' לגביית צדקה
22 דאפילו אלו שהם עובדי ה' בזה ששרשם מהשמאל, ואפילו הם

יום רביעי ט"ו אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קב, יד לעורר את... עד עמ' 240, ר"ה ור"ה.

היה זה מתוך אהבה וחיבה מיוחדת, מצד הזכות שזיכה אותם רבנו הזקן
במצות הצדקה לארץ ישראל, אך משעבר הזמן נחלשה אהבה זו, לכן כותב
רבנו הזקן אגרת זו, כדי לעורר מחדש את האהבה כפי שהיתה בתחילה.
לעורר את האהבה הישנה וכתב ארץ הקדש, - ארץ ישראל,
להיות בוערת כרשפי אש
מקרב איש ולב עמק,
כאלו היום ממש נתן ה'
רוחו עלינו, רוח נדיבה,
בהתנדב עם למלאות ידם
לה', ביד מלאה ורחבה,
כרפוי אחר רפוי, מדי
שנה בשנה, - שמבלי הבט
שבשנה שעברה נתנו
בהוספה, נתנו בשנה השניה
בהוספה נוספת - הוספה על
הוספה, הולך ועולה למעלה ראש, כמדת "קדש העליון"
המאיר לארץ הקדש, - בה מאירה בחינת וספירת ה"חכמה"
הנקראת "קודש העליון", המתחדש ומתרחב תמיד, - בחינת
"קדש העליון" המאירה בארץ ישראל, מתחזקת ומתרבה תמיד, היא
מאירה ביתר כמות, ומתחדשת באור חדש באיכות, כדכתיב: - כמו

45 יד. רבים מאגרות קודש (הנדרסים בחלק זה "אגרת הקדש") כתב רבנו הזקן
46 בקשר לעורר על ענין הצדקה בכלל, ובמיוחד בקשר לצדקת ארץ ישראל,
47 להחזקת החבריא קדישא של רבי מענדעלע מהורודוק ורבי אברהם מקאליסק
48 ותלמידיהם (שעלו לארץ ישראל), על ידי "כולל חב"ד" שיסד רבנו הזקן.
49 באגרת הקודש זו (סימן י"ד),
50 מדגיש רבנו הזקן במיוחד,
51 שהצדקה לארץ ישראל צריכה
52 להינתן כל שנה ביתר חיות
53 באיכות, ובהוספה בנתינות
54 בכמות - כפי שהדבר בהמשכה
55 הרוחנית של החיות האלקית
56 בארץ ישראל, שהיא באופן כזה,
57 כפי שיסביר להלן.
58 רבנו הזקן מתחיל, שהכוונה
59 באגרת זו היא, לעורר את
60 האהבה הישנה והחיבה לארץ הקודש (ארץ ישראל), שהאהבה היתה בוערת
61 כרשפי אש, כאילו היום ממש נתן ה' רוחו עלינו - הרוח הנדיבה לתת ביד
62 רחבה ובכל שנה יותר ויותר.
63 "האהבה הישנה" משמעותה לכאורה, האהבה והחיבה ששררה בענין צדקה
64 זו מיד בתחילה, כשרבנו הזקן יסד את ה"כולל", שכפי טבעו של דבר חדש,

1 שכתוב: "תמיד עיני ה' אליהם בזה, - בארץ ישראל, מרשית
2 השנה ועד אחרית שנה"; - "עינים" למעלה, הוא (כפי שסיביר
3 להלן) כינוי לבחינת "חכמה", והיינו שבחינת חכמה, "קדש העליון",
4 היא (מאירה) שם תמיד, מתחילת השנה עד סוף השנה. אך, כדי

5 להסביר איך למדים מהפסוק

6 שבחינת ה"חכמה" המאירה

7 בארץ ישראל, היא בכל

8 פעם ביתר ריבוי והתחדשות

9 - מקדים רבנו הזקן בשאלה:

10 דהאי - מה שכתוב, "ועד

11 אחרית כו'" אינו מוכן

12 לבאורה, שהרי באחרית

13 שנה זו מתחלת שנה

14 שניה, ואם כן הו' ליה

15 למימר - היה צריך לומר,

16 "לעולם ועד": - שהאור

17 של ה"עינים" שלמעלה

18 מאיר שם תמיד?

19 אך הענין יובן, על פי מה

20 שכתוב: "ה' בחכמה יסד

21 ארץ", ש"סוד ה"ארץ

22 העליונה" - היא בחינת

23 "מלא כל עולם", -

24 "מלכות" של עולם

25 ה"אצילות" הנקראת "ארץ"

26 מפני שהיא הספירה

27 האחרונה מהספירות

28 העליונות, והיא מתלבשת

29 בעולמות ובנבראים

30 להחיותם, שזו "הארץ

31 העליונה", ו - ארץ

32 התחתונה - היא "ארץ

33 חפץ" - ארץ ישראל הנקראת "ארץ חפץ", המכונה בנגד

34 הארץ העליונה, ממש, ו - ארץ ישראל נקראת על שמה - על

35 שם הארץ העליונה, "ארץ החיים", הנה - יסוד זה, הוא נמשך

36 מהמשכת והארת חכמה עלאה, - חכמה עליונה, מקור החיים

37 העליונים, - מבחינת "חיים" שלמעלה, בדרגתיב: - כמו שכתוב:

38 "החכמה תתה בעליה וכו'". - הרי שמ"חכמה" נמשך היסוד

39 לארץ זו, שזה "בחכמה יסד ארץ", ומ"חכמה" מאיר בבחינת "ארץ",

40 בארץ שלמעלה - מלכות דאצילות, ובארץ שלמטה - ארץ ישראל.

41 והארה ותמשכה זו - המאירה ב"ארץ" מהחכמה העליונה, היא

42 מתחדשת באור חדש ממש בכל שנה ושנה, - שכל שנה מאיר

43 אור חדש שלא היה כמוהו אף פעם אור כזה, כי הוא יתברך

44 וחכמתו אחד בתכלית היותו, ונקרא בשם "אור-אין-סוף"

45 בריק-הוא, שאין סוף ואין קץ למעלת וגדלת האור והחיות

אגרת הקדש

אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה דהאי
ועד אחרית כו' אינו מוכן לכאורה שהרי באחרית
שנה זו מתחלת שנה שניה וא"כ הל"ל לעולם ועד:

אך הענין יובן ע"פ מ"ש ה' בחכמה יסד ארץ
שיסוד הארץ העליונה היא בחי' ממלא כ"ע

והתחתונה היא ארץ חפץ המכוונת כנגדה ממש ונק'
על שמה ארץ החיים הנה הוא נמשך מהמשכת

והארת חכמה עילאה מקור החיים העליונים כדכתיב
החכמה תחיה בעליה וכו' והארה והמשכה זו היא

מתחדשת באור חדש ממש בכל שנה ושנה כי הוא
יתברך וחכמתו אחד בתכלית היחוד ונק' בשם אוא"ס

ב"ה שאין סוף ואין קץ למעלת וגדולת האור והחיות
הנמשך ממנו יתברך ומחכמתו בעילוי אחר עילוי

עד אין קץ ותכלית לרום המעלות למעלה מעלה
ובכל שנה ושנה יורד ומאיר מחכמה עילאה אור

חדש ומחודש שלא היה מאיר עדיין מעולם לארץ
העליונה כי אור כל שנה ושנה מסתלק לשרשו בכל

ער"ה כשהחדש מתכסה בו ואח"כ ע"י תקיעת שופר
והתפלות נמשך אור חדש עליון מבחי' עליונה יותר

שבמדרגת חכמה עילאה להאיר לארץ עליונה ולדרים
עליה הם כל העולמות העליונים והתחתונים המקבלים

חיותם ממנה דהיינו מן האור א"ס ב"ה וחכמתו
המלוכש בה כדכתיב כי עמך מקור חיים באורך

נראה אור דהיינו אור המאיר מחכמה עילאה מקור
הנקרא "סיהרא" (לבנה) - מתעלם ומסתלק לשורשו, ואחר כך על

ידי תקיעת שופר והתפלות נמשך אור חדש עליון מבחינה
עליונה יותר שבמדרגת חכמה עלאה, - חכמה עליונה, להאיר

לארץ עליונה ולדרים עליה, - כפי הביטוי "המאיר לארץ ולדרים
עליה", הם כל העולמות העליונים והתחתונים המקבלים חיות

ממנה, דהיינו - מה שהם מקבלים חיות מהבחינה העליונה יותר,
אין זה ממנה מצד עצמה, אלא מן האור-אין-סוף בריק-הוא

וחכמתו המלכש בה, - ב"ארץ העליונה", בדרגתיב: - כמו
שכתוב: "כי עמך מקור חיים", - חכמה עליונה שהיא המקור של

חיים, היא "עמך", בטלה ומאוחדת עם "אין סוף", באורך - המאיר
מ"חכמה" ל"ארץ העליונה", נראה אור, - האור המאיר מה"ארץ

העליונה" לכל הנבראים המקבלים חיותם ממנה, דהיינו אור המאיר
מחכמה עלאה - מהחכמה העליונה, מקור החיים (ובכוננו

46 הנמשך ממנו יתברך ומחכמתו, בעלוי אחר עלוי, עד אין קץ
47 ותכלית, לרום המעלות למעלה מעלה. - הרי כיוון שאין סוף
48 ותכלית לעליונות ההמשכות הנמשכות מ"חכמה עילאה", מהחכמה
49 העליונה, הרי מבלי הבט עד כמה נעלה, במדרגה, האור שנמשך

50 בשנה שעברה - יכול

51 להימשך אור נעלה יותר

52 בשנה החדשה, ובכל שנה

53 ושנה יורד ומאיר מחכמה

54 עלאה - מהחכמה

55 העליונה, אור חדש

56 ומחודש, שלא היה מאיר

57 עדיו מעולם לארץ

58 העליונה, - האור הנמשך

59 מ"חכמה" הוא חדש

60 ומחודש, שב"חכמה" עצמה

61 נמשך אור חדש מ"אין סוף"

62 שלמעלה מ"חכמה", ואור

63 זה נמשך ב"ארץ העליונה",

64 כי אור כל שנה ושנה

65 מסתלק לשרשו בכל ערב

66 ראש השנה - בכל ערב

67 ראש השנה מסתלק האור

68 של השנה החולפת לשורשו

69 בעצמות "אור אין סוף",

70 ב"שנה חדש" - הלבנה,

71 בחכמה בו, - ראש השנה

72 נקרא "חג שהחדש מתכסה

73 בו",⁵ הלבנה איננה מאירה

74 אז, ומשמעות הדבר

75 ברוחניות היא, שבחינת

76 "מלכות", האור המחיה את

77 העולמות והנבראים -

78 הנקרא "סיהרא" (לבנה) - מתעלם ומסתלק לשורשו, ואחר כך על

79 ידי תקיעת שופר והתפלות נמשך אור חדש עליון מבחינה

80 עליונה יותר שבמדרגת חכמה עלאה, - חכמה עליונה, להאיר

81 לארץ עליונה ולדרים עליה, - כפי הביטוי "המאיר לארץ ולדרים

82 עליה", הם כל העולמות העליונים והתחתונים המקבלים חיות

83 מ"מנה, דהיינו - מה שהם מקבלים חיות מהבחינה העליונה יותר,

84 אין זה ממנה מצד עצמה, אלא מן האור-אין-סוף בריק-הוא

85 וחכמתו המלכש בה, - ב"ארץ העליונה", בדרגתיב: - כמו

86 שכתוב: "כי עמך מקור חיים", - חכמה עליונה שהיא המקור של

87 חיים, היא "עמך", בטלה ומאוחדת עם "אין סוף", באורך - המאיר

88 מ"חכמה" ל"ארץ העליונה", נראה אור, - האור המאיר מה"ארץ

89 העליונה" לכל הנבראים המקבלים חיותם ממנה, דהיינו אור המאיר

90 מחכמה עלאה - מהחכמה העליונה, מקור החיים (ובכוננו

1. עקב יא, יב. 2. משלי ג, יט. 3. קהלת ז, יב. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מלקו"ת (שה"ש נ, ב): ודאי גם בח"ע נמשך אור"ח זה מלמע' כו'". 5. ר"ה ח, א. 6. תהלים לו, י.

- 1 לְיִדְעֵי חָן, – לְיִדְעֵי חֲכָמַת הַקְּבִלָּה, שֶׁכָּבֵל רֹאשׁ הַשָּׁנָה הִיא
2 הַנְּסִירָה, וּמְקַבְּלָתָּ מִחֵין חֲדָשִׁים עֲלִיוֹנִים יוֹתֵר כּו'. – זֶה עֵנִן
3 בְּתוֹרַת הַקְּבִלָּה בַּחֲשֵׁר לַעֲנִין בְּנִין הַמַּלְכוּת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְכַפִּי
4 שְׁכָתוֹב בְּיוֹם בְּרִיאַת הָאָדָם
5 (הוא יום ראש השנה): "ויפל
6 ה' אלקים תרדמה על 1
7 האדם" וכו', הפרדת הצלע 2
8 שממנו נבנתה חוה. כתוב 3
9 בתורת הקבלה שאדם 4
10 הכוונה ל"אדם העליון", 5
11 בחינת ד"א דאצילות (בחינת 6
12 המדות של עולם האצילות),
13 ו"ויפל ה' אלקים תרדמה" – הסתלקות המוחין מז"א (מהמדות), כפי
14 שהדבר בשעת השינה שהשכל מסתלק, ואז נמשכים מוחין חדשים
- 15 ל"מלכות" שלא על ידי ז"א (שלא על ידי המדות), שכן, המוחין
16 החדשים האלה הם למעלה מאשר כפי שהיה כש"מלכות" קיבלה
17 על ידי ז"א. ובפרטי פרטיות, בן הוא בכל יום יום, נמשכין
18 מוחין עליונים יותר בכל
19 תפלת השחר, ואינן מוחין
20 הראשונים שנסתלקו אחר
21 התפלה, – של אתמול, רק
22 גבוהין יותר. ודרך כלל
23 בקבלות העולם – לא רק
24 באדם (כמו בשעת התפלה)
25 אלא בכל העולם, ב"שית
26 אלפי שנים", – בששת אלפי
27 שנה של קיום העולם, בן הוא בכל ראש השנה וראש השנה. –
28 שבכל ראש השנה נמשכים מוחין חדשים – חיות עליונה וחדשה.

יום חמישי ט"ז אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 240, וז"ש תמיד עיני... עד עמ' קכא, וד"ל.

- 29 וְהוּא שְׁכָתוֹב: "תָּמִיד עֵינֵי ה' אֵלֶיךָ בָּה", שֶׁ"עֵינִים" הֵם בְּנוֹיִם
30 לְהַמְשִׁכַת וְהָאֵרַת אֹרֶךְ הַחַכְמָה, שֶׁלֹּבֵן נִקְרָא חֲכָמִים "עֵינֵי
31 הָעֵדָה"⁹, – שֶׁכֵּן בָּהֶם מֵאִיר אֹרֶךְ הַחַכְמָה הַמְצִיין בְּכִינוֹי "עֵינִים",
32 וְ"אִוִּירָא דְאַרְצֵן יִשְׂרָאֵל מְחָכִים"¹⁰. – הָאִוִּיר שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
33 מְחָכִים, מִפְּנֵי שֶׁשֶׁם מֵאִירָה
34 בְּחִינַת ה' חֲכָמָה", הִרִי "תָּמִיד
35 עֵינֵי ה' אֵלֶיךָ" – שְׁתָּמִיד
36 מֵאִירָה שֶׁם בְּחִינַת
37 ה' חֲכָמָה".
38 וְהַמְשִׁכָּה זֶה, אֵף שֶׁהִיא
39 תְּמִידִית, אֵף-עַל-פִּיֶּבֶן
40 אֵינָה בְּבִחִינָה וּמְדִינָה
41 אַחַת – וְשׁוּחָה, לְבָדָה מִיָּמִי
42 עוֹלָם, אֵלָּא שֶׁכָּבֵל שָׁנָה
43 וְשָׁנָה הִיא אֹרֶךְ חֲדָשׁ
44 עֲלִיוֹן, כִּי הָאֹרֶךְ שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ
45 וְהָאִיר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה זֶה,
46 הוּא מְסַתֵּלֵק בְּעֶרְבֵי רֹאשׁ
47 הַשָּׁנָה תְּפִאָה לְשָׁרְשׁוֹ. –
48 כִּי שֶׁהָאֹרֶךְ הַנִּמְשָׁךְ שׁוֹב,
49 הוּא אֹרֶךְ חֲדָשׁ וְנִעְלָה יוֹתֵר.
50 וְהוּא שְׁכָתוֹב: – שֶׁ"עֵינֵי ה'
51 אֵלֶיךָ" בַּה "מְרִשִׁית הַשָּׁנָה
52 וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה" לְבָדָה. – וְלֹא כְּתוּב "לְעוֹלָם וְעַד", שֶׁכֵּן,
53 הַהֲמַשְׁכָּה הַנִּמְשַׁכַת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הִיא רַק לְאוֹתָהּ שָׁנָה, וּבְעֶרְבֵי רֹאשׁ
54 הַשָּׁנָה הִיא מְסַתֵּלֵק כְּדֵי שִׁימֶשֶׁךְ אֹרֶךְ חֲדָשׁ וְנִעְלָה יוֹתֵר. וְלֹבֵן
55 בְּתִיב – כְּתוּב, "מְרִשִׁית חֲסֵר א'" – שֶׁהִיא צָרִיךְ לִהְיוֹת כְּתוּב
56 "רִאשִׁית" (בִּאל"ף אַחֲרֵי הִרִי"ש) וְכֵאן כְּתוּב בְּלִי אֵל"ף – וְעַמְּמוֹ שֶׁל
- דבר על פי פנימיות, הוא: רומז על הסתלקות האור שמסתלק
כליל ראש השנה – שאז פנימיות החיות של העולם היא
בהסתלקות, שכן אז "עליית המלכות", פנימיות ה"מלכות" עומדת
בעליה והסתלקות, עד אחר התקיעות, שיוֹרֵד – אחרי התקיעות,
אור חדש עליון יותר שלא
היה מאיר עדין מימי
עולם אור עליון בזה,
והוא מתלבש ומסתתר
ב"ארץ החיים" שלמעלה
– ב"מלכות" של עולם
ה"אצילות", מקור כל
העולמות והנבראים,
ושלמטה, – בארץ ישראל,
ההשפעה בעולם זה עוברת
דרך ארץ ישראל, בתחילה
באה החיות בארץ ישראל,
ומארץ ישראל היא נמשכת
בכל העולם, להחיות את
כל העולמות כל משך
שנה זו. אף גלוי
מתקשר הנה, – אור זה
נהיה מוסתר בארץ החיים
שלמעלה ושלמטה, וכדי
שאור זה יתגלה ויושפע שפע חיות בעולמות ובנבראים, הרי זה,
תלוי במעשה התחתונים וזכותם ותשובתם בעשרת ימי
תשובה, – כפי מדת הזכות שזכו, והתשובה שעשו במשך עשרת
ימי התשובה, באותה מדה מתגלה האור החדש והנעלה יותר
שנמשך בראש השנה, נדי למבין:

1 לסיכום: הוסבר באגרת זו, שהאור האלקי של "חכמה" ד"אצילות" המאיר
2 בארץ ישראל, הוא בכל שנה בהוספה בכמות ובאיכות, יותר אור, ואור נעלה
3 יותר. על דרך זה על הצדקה של ארץ ישראל להיות באופן כזה, שבכל שנה

4 תינתן בהוספה בכמות ובאיכות. מסיים האגרת יוצא, שהדבר נוגע גם
5 להתגלות האור, שהאור שירד באופן של הסתר – הרי כדי שיתגלה יותר
6 ויותר – תלוי הדבר בריבוי מתן הצדקה לארץ ישראל יותר ויותר.

יום שישי י"ז אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קבא, טו להבין משל ומליצה... עד עמ' קבא, מהן.

45 הכסא דמות כמראה אדם⁴, שכן "אדם" משמעו פרצוף של עשר ספירות.
46 בתורת הקבלה מדובר בעיקר אודות ענין ה"ספירות" של העולמות הרוחניים,
47 ה"ספירות" של עולם ה"אצילות" ושל שאר העולמות, ואילו בתורת החסידות
48 מדובר יותר אודות ענין עשר הספירות והכוונות שישנם בנשמתו של כל
49 יהודי, שהיא – הנשמה – באה
50 ומשתלשלת מעשר הספירות⁵ –
51 ישנן גם בה עשר הספירות,
52 ועבודתו של יהודי בעשרת
53 כוחות נשמתו, "פועלות" גם
54 למעלה ב"ספירות" של
55 העולמות העליונים שמחן באות
56 הספירות והכוונות של הנשמה.
57 הידיעה וההשגה במציאות ענין
58 ה"ספירות" למעלה, הידיעה

59 בסדר ההשתלשלות – היא עצמה "מצוה רבה ונשאה" (או "רמה ונשאה"),
60 כפי שרבנו הזקן אומר להלן ב"קונטרס אחרון"⁶, וזה מביא לאהבת ה' וליראת
61 ה' שהן יסוד ושוורש לכל המצוות (כפי שזמבא גם ב"לקוטי תורה"⁷), והידיעה
62 וההשגה בספירות ובכוונות הנשמה מעניקה חיות והתעלות אחרות לגמרי
63 בעבודתו של יהודי.

64 "להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם" בענין הספירות.
65 – הלשון "להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם" הוא מפסוק⁸,
66 וכפי שמפרשים אומרים שם, הרי הכוונה ב"משל ומליצה" היא
67 לתורה שבכתב, שישנם ענינים בתורה שבגלוי הם ענין של משל
68 לענין נעלה יותר, למרות שגם המליצה בה הוא מתבטא, הוא גם כן
69 תורה, הוראה ולימוד (כמו למשל "ראה חיים עם האשה אשר
70 אהבת"⁹, שזה משל על חכמת התורה, אך גם פשט הדברים הוא
71 תורה והוראה), ו"דברי חכמים וחידותם" הכוונה לתורה שבעל פה:
72 "דברי חכמים" הם גלויים, ו"חידותם" הם דברים שמן ההכרח להזדקק
73 לכך שיגלו ויפתרו את החידה. מציין רבנו הזקן, שבענין ה"ספירות"
74 ישנם גם כל הענינים של משל ומליצה, ודברי חכמים וחידותם, שכן,
75 ענין ה"ספירות" הוא גם למעלה בעולמות העליונים וגם למטה
76 בנפש של יהודי. מודעת זאת – ידוע הדבר ב"ארץ מפי קדושי
77 עליון נשמתם עין, לקרב קצת אל השכל מאי דכתיב: – מה
78 שכתוב¹⁰: "ומבשרי אחזה אלוה", שהכוונה – של הפסוק, היא
79 להבין קצת אלהותו יתברך מנפש המלבישת בבשר האדם, –
80 כלומר, הנפש המזוהה את הגוף, הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א: שכן,
81 במהות הנפש כלשעצמה – כמו, ברוחניות בכלל בפני עצמה – אין
82 כל הבנה כלל, ועל פי מאמר ר"ל¹¹ על פסוק¹²: "פרכי נפשי

7 זון. ענין "עשר ספירות", עשר הספירות של עולם ה"אצילות" ושל שאר
8 העולמות (בהן מדובר באגרת זו), היא ענין יסודי בתורת הקבלה ובתורת
9 החסידות. כל ענין בריאת העולמות והנהגת העולמות – הוא על ידי
10 ה"ספירות", כפי שנאמר במאמר "פתח אליהו"¹: "אנת הוא דאפיקת עשר
11 תיקונין וקרינן להון עשר ספירן
12 לאנהגא בהון עלמין סתימין
13 דלא אתגליין ועלמין דאתגליין"
14 – אתה – "אור אין סוף" –
15 האצלת (הבאת מהעלם
16 להתגלות) עשרה לבושים
17 הנקראים "עשר ספירות",
18 להנהיג בהם העולמות שלא
19 התגלו והעולמות הגלויים.
20 בעשר הספירות מתבטא גם

21 הכוח הבלי-גבול של "אין סוף" וגם כוח הגבול של "אין סוף", כפי שהוא אומר
22 ב"עבודת הקודש"²: "אור אין סוף הוא שלימותא דכולא, כשם שיש לו כח
23 בבלי בעל גבול כך יש לו כח בגבול, שאם תאמר יש לו כח בבלי בעל גבול
24 ואין לו כח בגבול הרי אתה מחסר שלימותו ואין סוף הוא שלימותא דכולא".
25 כלומר – "אור אין סוף" יש לו כוח ב"בלי גבול", ויש לו גם כוח ב"גבול". שכן,
26 אם תאמר שיש לו כוח רק ב"בלי גבול" ואין לו כוח ב"גבול", הרי אתה מחסר
27 בשלימותו, ו"אור אין סוף" הוא דרי השלימות של הכל. הרי, כיוון שענין
28 ה"גבול" הוא שלימות, מן ההכרח שתהיה ל"אור אין סוף" השלימות של כוח
29 ה"גבול".

30 שני כוחות אלה, כוח ה"בלי גבול" וכוח ה"גבול", באים ב"ספירות" באופן של
31 בריאת והנהגת העולמות: ה"אורות" של הספירות, שהם פשוטים בלי ציור
32 והגבלה של "חכמה" או "חסד", והם בבחינת "אין סוף" – הם ההתגלות של
33 הכוח ה"בלי גבול" כפי שהוא "עומד" בענין ה"ספירות"; וה"כלים" שיש להם
34 ציור פרטי והגבלה של "חכמה" ו"חסד" – הם ההתגלות של כוח ה"גבול". ועל
35 ידי ה"ספירות" נמשך מ"אור אין סוף" שהוא ענין של אין סוף ובלי גבול –
36 לברוא ולהנהיג העולמות שהם הרי מוגבלים.

37 כשם שהספירות, גם האורות וגם הכלים, מאוחדות בתכלית עם "אור אין
38 סוף", ש"איהו וחידוהו חד איהו וגרמוהי חד"³, אור אין סוף והאורות הם דבר
39 אחד, אור אין סוף והכלים הם דבר אחד, הרי שהתהוות והנהגת העולמות –
40 היא מ"אור אין סוף", ובכל זאת העולמות הם ענין של גבול ולא "אין סוף"
41 ובלי גבול (כמו שזה ב"אור אין סוף" המהווה ומזוהה אותם). שכן, זה הרי בא
42 על ידי ענין ה"ספירות" שבהן ישנה ירידת כוח ה"גבול" להיות ולהחיות
43 עולמות בעלי גבול.

44 ההתלבשות של "אור אין סוף" בענין ה"ספירות", נקראת "אדם", ו"על דמות

1. הקדמת תיקוני הזוהר. 2. ח"א רפ"ח. 3. תקו"ז בהקדמה (ג, ב). ע"ח שמ"ז פ"ב ובכ"מ. וראה להלן ס"כ. 4. יחזקאל א, כו. 5. ראה תניא
ח"א פ"ג. 6. קנו, ב. 7. ד"ה ולא תשביית. 8. משלי א, ו. 9. קהלת ט, ט. 10. איוב יט, כו. 11. ברכות י, א. 12. תהלים קג, א.

1 וְגו' - "מִה הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כו', - מלא כל העולם, אִם
2 הַנְּשֻמָּה כו'", - מלאה את כל הגוף, ורבותינו ז"ל מונים שם
3 דברים נוספים אשר כשם שהם אצל הקב"ה כך הם בנשמה, הרי,
4 כיוון שרבותינו ז"ל משווים את הנשמה, שיש בה ענינים שישנם

5 אצל הקדוש ברוך הוא,

6 יכולים הרי להבין מהנשמה

7 ענינים כפי שהם אצל

8 הקדוש ברוך הוא, להבין

9 ענינים באלקות. אלא, מהו

10 באמת הדמיון ואיך אכן

11 אפשר להשוות ענינים של

12 הנשמה אל הקדוש ברוך

13 הוא? - יביא רבנו הזקן

14 מהזוהר, שהנשמה באה

15 מפנימיות האלקות ויש בה

16 ענינים מהספירות העליונות

17 ומאלקות, לכן יכולים

18 להבין מהנשמה ענינים

19 באלקות, ובלשון רבנו הזקן:

20 וְעַל פִּי מֵאֵמֶר הַזֶּה¹³ עַל פְּסוּק¹⁴: "וַיִּפֹּחַ בָּאָפִי נְשֻמַּת חַיִּים"

21 - "מֵאֵן דְּנִפְחָה, מֵתוּכִיָּה נִפְחָה", - הנופח - נופח מפנימיותו, שלא

22 כמו בדיבור, כשאחד מדבר, הרי הוא מוציא את ההבל החיצוני,

23 אך הנופח - מוציא את פנימיות ההבל, וכשאומרים הלשון

24 "נפחיה" על הכנסת הנשמה בגוף, משמעה, שהנשמה באה

25 מפנימיות האלקות, וכפי שרבנו הזקן מסביר זאת ב"אגרת

26 התשובה"¹⁵, וּפְּאֵלּוּ נֶפֶשׁ דַּעֲשִׂיָּה - "עשיה" הוא העולם התחתון

27 ביותר, ו"נפש" היא התחתונה בחמש המדרגות נפש, רוח, נשמה,

28 חיה, יחידה, הִיא בָּאָה מְזוּוּג - יחוד, זו"נ - "ד"א" ו"נוקבא",

29 דַּעֲשִׂיָּה, - של עולם העשיה, מיחד וזיווג ז"א (מדות) ונוקבא

30 (מלכות) של עולם ה"עשיה" באות הנפשות של עולם העשיה,

31 וְהַמְחִין שְׁלֵהֶם - של ז"א ונוקבא ד"עשיה", שֵׁהֶם בְּחִינַת חַיָּה

32 וְנִשְׁמָה דְּזו"נ, - "חיה" היא בחינת "חכמה", "החכמה תחיה"¹⁶,

33 ו"נשמה" היא בחינת "בינה", "נשמת שדי תבינם"¹⁷, כך, בנשמה

34 שהיא רק המדרגה של נפש ד"עשיה" - ישנן כל הספירות,

35 מ"ז"א, שש מדות, מ"נוקבא", מלכות, מ"חכמה" ומ"בינה", שֵׁהֶן

36 הֵן אֲחֻרָיִם - החיצוניות, דְּכָלִּים דְּזו"נ דַּאֲצִילוֹת, - שכן, הכלים

37 של זו"נ של "אצילות" מאירים ב"עשיה", ומתלבשים בספירות

38 עולם ה"עשיה"¹⁸; הרי שהספירות של עולם ה"עשיה", הן

39 החיצוניות והאחוריים של הכלים של זו"נ ד"אצילות", שֵׁהֶם -

אגרת הקדש

הקב"ה כו' אף הנשמה כו' וע"פ מאמר הזהר ע"פ
ויפח באפיו נשמת חיים מאן דנפח מתוכי נפח ואפי'
נפש דעשיה היא באה מזיווג זו"נ דעשיה והמוחין
שלהם שהם בחי' חיה ונשמה דזו"נ שהן הן אחוריים
דכלים דזו"נ דאצילות שהם אלהות ממש שבתוכם
מאיר אור א"ס ב"ה המלוכש וגנוז בחכמה דאצי'
דאיהו וגרמוהי חד באצילות וע"כ גם בנשמת האדם
מאיר אור א"ס ב"ה מלוכש וגנוז באור החכמה שבה
להחיות את האדם וממנה יוכל האדם להבין קצת
בספירות העליונות שכולן מאירות בנשמתו הכלולה

הכלים ד"אצילות", הם אלהות ממש, שבתוכם - בכלים
ד"אצילות" מאיר אור-אין-סוף ברוך-הוא מלכש וגנוז
בְּחֻכְמָה דַּאֲצִילוֹת, - כפי שאומר בהגה"ה שבפרק ל"ה בחלק
הראשון של ספר ה"תניא", טעמו של דבר, מדוע "אור אין סוף"

שורה ב"חכמה" דוקא; הרי,

"אור אין סוף" שב"חכמה",

מאיר בכל הספירות

שבעולם ה"אצילות", "אבא

עילאה מקנא באצילות"¹⁹,

חכמה עליונה מקננת

באצילות, והרי שבכלים של

הספירות שבעולם

ה"אצילות" מאיר "אור אין

סוף" ברוך הוא, דְּ"אִיהוּ

וְגִרְמוֹהֵי חַד" בַּאֲצִילוֹת, -

שהוא, "אור אין סוף" ברוך

הוא, והכלים של

ה"ספירות" - הם דבר אחד

בעולם ה"אצילות", וכיוון

שהספירות ד"אצילות" הן פנימיות הספירות של עולם ה"עשיה",

הרי שבספירות של עולם ה"עשיה" מתלבש "אור אין סוף" ברוך

הוא, וְעַל כֵּן - ולכן, גַּם בְּנִשְׁמַת הָאָדָם - הבאה מהספירות,

מֵאִיר אֲוֶר-אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא, מְלַכֵּשׁ וְגִנּוּז בְּאֹר הַחֻכְמָה

שִׁבְהָ, - שבנפש, לְהַחְיֹת אֶת הָאָדָם. וּמִמֶּנָּה - מהנשמה, יוֹכֵל

הָאָדָם לְהִבִּין קִצֵּת בְּסַפִּירוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת, שֶׁבֶלָן - כל הספירות

העליונות, מְאִירוֹת בְּנִשְׁמַתוֹ הַכְּלוּלָה מֵהֶן. - שכן, הנשמה הרי

באה מהספירות ויש בה עשרה כוחות כנגד עשר הספירות, לכן

יכול האדם להבין באמצעותם בספירות העליונות. אלא,

כשאומרים שבנשמה ישנם גם כן עשרה כוחות וספירות, מפני

שהיא באה מעשר הספירות שלמעלה, ובה מאירות כל הספירות

העליונות, ושכך סיבה שמהנפש יוכל האדם להבין בספירות

שלמעלה - נדרש לציין, שלא יחשבו שישנו איזה ערך ודמיון

ביניהם, שלספירות העליונות יש איזה דמיון לכוחות שבנשמה,

ושלכוחות הנשמה יש איזה ערך שהוא לספירות העליונות; לכן,

בא רבנו הזקן להלך לשלול ולציין, שיש להפשיט פשטות הפירוש,

שכן אין שום דמיון ושום ערך ביניהם, שהרי גם על מדת החסד

של אברהם אבינו, שהיה "מרכבה" להקדוש ברוך הוא²⁰, אף על

פי כן אומרים עליה שאין לה שום ערך ודמיון למדת החסד

שלמעלה. ובלשון רבנו הזקן:

13. הובא לעיל ח"א רפ"ב; ח"ג (אגרת התשובה) פ"ד - בשם הזוהר. 14. בראשית ב, ט. 15. שם. 16. קהלת ז, יב. וראה לעיל סי"ד. 17. איוב לב, ח. 18. ראה ע"ח שמ"ז פ"ב. 19. תקנ"ז ת"ו. 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב"ר פמ"ז, ח. ובכ"מ. נת' בתניא ח"א פ"ח. פכ"ג. ועוד."

שבת קודש י"ח אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קבא, אך צריך להקדים... עד עמ' קבב, במשל ומליצה.

ומדותיו, הכלים של הספירות, הם דבר אחד, במילא הרי גם המדות
העליונות הן בבחינה של "אין סוף", מה שאין בן בנשמת האדם
המלבשת בחסר, – בגוף שהוא חומרי, שיש למדותיה קץ וגבול,
– הרי מובן במילא, שמדת החסד שלמעלה גדולה ועליונה
בעליונות בלתי מוגבלת
ממדת החסד ואהבה של

אברהם אבינו כפי שנשמתו
מלוכשת בגוף, אבל מכל
מקום סלקא דעתך אמינא
– היו יכולים לחשוב,
שמדותיה – של נשמת
אברהם אבינו, הן מעין
וסוג מדות העליונות. –
קודם שלל רבנו הזקן
מלמעלה למטה, שמדת
החסד שלמעלה איננה מעין
ומסוג החסד והאהבה של
אברהם אבינו. וכעת הוא
שולל גם מלמטה למעלה,
שמדת החסד של אברהם
אבינו איננה מעין ומסוג
מדת החסד שלמעלה –
וזאת, כדי לשלול ענין זה
מכל הצדדים. ולזה אמר: –
ולכן אמר אברהם אבינו:
"ואנכי עפר ואפר", דכמו
שהאפר הוא מהותו
ועצמותו של העץ
הנשרף, ש – העץ לפני
שנשרף, היה מרוב מו'

יסודות: אש רוח מים עפר, – כל דבר הרי מורכב מארבעה
יסודות אלה²², וג' יסודות: אש מים רוח – חלפו והלכו להם
ובלו פעשן תחתיה מהרפכתו פגוע, – העשן יש בו משלשה
יסודות אלה, אש, רוח, מים, שהיו בהרכבתו של העץ, ויסוד הד'
שהיה בעץ, שהוא העפר שבו – הוא אינו עולה עם העשן, אלא
היורד למטה ואין האש שולטת בו, הוא הנשאר קיים, והוא
האפר. – מה שנשאר מיסוד העפר שבעץ. הרי, שהאפר הוא מהות
העץ, שלפני זה היה עץ וכעת הוא אפר, כך, יאמר רבנו הזקן להלן,
שגם קודם כשהעץ היה עץ, היה עיקר מהות העץ – העפר, שבעת
הוא אפר. והנה, כל מהות העץ וממשו – שהעץ יש לו "ממש"
ויכולים למששו, שזה הרי לא מהאש, או הרוח או המים שבו,
וקמרו וצורתו בארץ ורחב ועבי שהיה נראה לעין כדם שנשרף
– עקרו היה מיסוד העפר שבו, – שבעץ, רק שאש מים רוח
כלולים בו, – שהעץ כולל בתוכו גם מהיסודות אש, מים ורוח, אך

אך צריך להקדים, מה ששמעתי ממורי עליו השלום – הרב
המגיד ממזיטש, על פסוק²¹: "ואנכי עפר ואפר", שאמר
אברהם אבינו עליו השלום על הארת נשמתו המאירה בגופו
מאור חסד עליון, – שמהאור של מדת החסד ד"אצילות" האירה
הנשמה בגופו של אברהם
אבינו, והיא מדתו – של

אברהם אבינו, מדת "אהבה
רבה", (נפש אחר: שפה
היה) שהיה אוהב את
הקדוש ברוך הוא –
ה"אהבה רבה" של אברהם
אבינו להקדוש ברוך הוא,
באה מהאור של החסד
העליון ד"אצילות", אהבה
גדולה ועליונה כל פה, עד
שנעשה "מרפכה"
להקדוש ברוך הוא. –
כלומר, אברהם אבינו היה
בטל לגמרי להקדוש ברוך
הוא עד לאופן הביטול של
"מרכבה", שהוא למעלה
מביטול העבד לאדונו, שכן,
העבד למרות שהוא בטל
לאדון, יש לו בכל זאת רצון
עצמי, אלא שהוא מבטל את
רצונו בפני רצון האדון,
ואילו "מרכבה" בטלה לגבי
הרוכב באופן שאין למרכבה
שום רצון עצמי, ובאופן כזה
היה ביטולו של אברהם

אבינו להקדוש ברוך הוא. וסלקא דעתך אמינא, – והיה עולה על
הדעת לומר, שבחינת חסד ואהבה שלמעלה בספירות
העליונות היא מעין וסוג מהות מדת "אהבה רבה" של אברהם
אבינו עליו השלום, רק שהיא – החסד והאהבה שלמעלה, הן
גדולה – בכמות, ונפלאה – באיכות, ממנה – ממדתו של אברהם
אבינו, למעלה מעלה עד אין קץ ותכלית, – אמנם גדולה
ונפלאה ממנה – אך על כל פנים איזה דמיון יש ביניהם, פגוע
ממדות העליונות שאין להם (נפש אחר: קץ) סוף ותכלית
מצד עצמן, – כשהשפעה מהמדות העליונות יורדת למטה, היא
באה בקץ וסוף ותכלית, כלומר בענין של גבול, שלכן מתהווים
ממנה עולמות ונבראים בעלי גבול, אך, מצד עצמן, כפי שהמדות
העליונות הן בעצמם, הן בלי גבול ואין בהן קץ וסוף ותכלית, כי
אור-אין-סוף ברוך הוא מאיר ומלבש בתוכם – בתוך המדות
העליונות, ממש, ו"איהו ונרמוהי חר", – הוא, "אור אין סוף"

מַמְדְּרָנָה לְמַדְרָנָה עַל יְדֵי צִמְצוּמִים רַבִּים – יוֹרֵד הָרִי הָאוֹר שֶׁל
מִדַּת הַחֶסֶד דְּ"אֲצִילוֹת" דֶּרֶךְ הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת מִדְרִיגוֹת רַבּוֹת וּמִצְטַמֵּם
עַל יְדֵי צִמְצוּמִים רַבִּים – הָרִי אֵז, אֵין דְּמִיּוֹן וְעֶרֶךְ מַהוּת אֹרֶךְ הָאֱהָבָה
הַמֵּאִיר בּוֹ אֵל מַהוּת אֹרֶךְ אֱהָבָה וְחֶסֶד עֲלִיּוֹן שְׁבָאֲצִילוֹת, אֱלֹא
בְּעֶרְךָ וְדְמִיּוֹן מַהוּת הָעֶפֶר
שְׁנַעֲשֶׂה אֶפֶר אֵל מַהוּתוֹ
וְאִיכּוּתוֹ בְּשִׁהִיָּה עֵץ נְחֹמֵד
לְמַרְאֶה וְטוֹב לְמַאֲכָל²³ עַל
דְּרָךְ מִשְׁלַל, – שְׁאֵין הָרִי שׁוֹם
עֶרֶךְ וְשׁוֹם דְּמִיּוֹן בֵּין הָאֶפֶר
לְבֵין הָעֵץ, כִּךְ אֵין שׁוֹם עֶרֶךְ
וְשׁוֹם דְּמִיּוֹן בֵּין מִדַּת הָאֱהָבָה
שֶׁל אֲבִרְהָם אֲבִינוּ לְגַבִּי מִדַּת
הַחֶסֶד וְהָאֱהָבָה שֶׁל
"אֲצִילוֹת". יוֹתֵר מִזֶּה,
לְהַבְדִּיל בְּאַלְפִּים הַבְּדִלּוֹת,
– בֵּין הָאֶפֶר וְהָעֵץ הַגֶּשֶׁמִּי
לְגַבִּי רִחוּנוֹת מִדּוֹת הָאֱהָבָה
שֶׁל אֲבִרְהָם אֲבִינוּ וְחֶסֶד
דְּ"אֲצִילוֹת", רַק שְׁדַּבְּרָה
תּוֹרַת כְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם
בְּמִשְׁלַל וּמִלֻּצָּה: – קוֹרְאִים,
לְכֹן, לְמִידַת הַחֶסֶד וְהָאֱהָבָה
שֶׁל אֲבִרְהָם אֲבִינוּ עַל שֵׁם
הַחֶסֶד וְהָאֱהָבָה שֶׁל
"אֲצִילוֹת". כִּךְ יוֹבֵן גַּם בְּמַכֵּל
שְׁכֵן, שֶׁהַמִּדּוֹת הַכּוֹחוֹת
וּסְפִירוֹת הַנִּשְׁמָה שֶׁל יְהוּדֵי לְמַטֵּה, אֵין לָהֶם שׁוֹם עֶרֶךְ וְשׁוֹם דְּמִיּוֹן לְגַבִּי
הַסְפִּירוֹת שֶׁמֶהֱן הֵם בָּאִים. אֵךְ בְּכָל זֹאת, כִּיּוֹן שֶׁהֵם בָּאִים מִזֶּה
וְהַסְפִּירוֹת מֵאִירוֹת בְּנִשְׁמָתוֹ שֶׁל יְהוּדִי, יִכּוֹל יְהוּדִי לְהַבִּין מִנִּשְׁמָתוֹ
(הַמַּחֲיָה אֶת גּוּפוֹ) קֶצֶת בְּסְפִירוֹת הָעֲלִיוֹנוֹת, שׁוּזָה תּוֹכֵן הַפֶּסוּק "וּמִבְשָׂרִי
אֲחֻזָּה אֶלְקָה".

הַעִיקָר שֶׁבוֹ הוּא מִיִּסּוּד הָעֶפֶר, שֶׁמִּמֶּנּוּ בָאִים הָאוֹרֶךְ, הָרוּחָב וְהַעֻבִּי
שֶׁל הָעֵץ, כִּי הָעֶפֶר – יִסּוּד הָעֶפֶר שֶׁבוֹ, הוּא חֲמָרִי יוֹתֵר מִכָּלֵן, –
מֵאִשֶׁר שָׂאֵר שְׁלֹשַׁת הִיסּוּדוֹת, וְיֵשׁ לוֹ אֶרֶךְ וְרוּחָב וְעֵבִי, מִה שְׁאֵין
בֵּין בָּאֵשׁ וְרוּחַ, – שְׁאֵין בֵּהֶם אֹרֶךְ רוּחָב וְעֻבִּי, וְגַם הַמִּים – לְמִירוֹת
שְׁלֵמִים יֵשׁ כִּכֵּר הָרִי מִמְשׁוֹת,
וְאוֹרֶךְ וְרוּחָב וְעֻבִּי, אֵךְ הֵם
מַעֲט מְזֻעֵר – בְּמִדָּה
מִעוּטָה בְּיוֹתֵר, בְּעֵץ, וְכָל
אֶרְכּוֹ וְרוּחָבוֹ וְעֵבִיו – שֶׁל
הָעֵץ, "הַכֵּל הֵיךְ מִן הָעֶפֶר"
וְהַכֵּל שֶׁב־אֵל הָעֶפֶר,
שֶׁהוּא הָאֶפֶר הַנִּשְׁאָר
אַחֲרֵי שֶׁנִּפְרְדּוּ מִמֶּנּוּ אֵשׁ
מִים רוּחַ. – וְהָאֶפֶר שֶׁנִּשְׁאָר
הוּא הָעֶפֶר שֶׁהִיָּה קוֹדֵם עֵיקֶר
מַהוּת הָעֵץ. וְהֵנָּה, כִּמוֹ
שֶׁהָאֶפֶר אֵין לוֹ דְּמִיּוֹן
וְעֶרֶךְ אֵל מַהוּת הָעֵץ
הַגָּדוֹל בְּאֶרֶךְ וְרוּחָב וְעֵבִי
קֹדֵם שֶׁנִּשְׁרָף, לֹא בְּכַמּוּתוֹ
וְלֹא בְּאִיכּוּתוֹ, – אֵין לָאֶפֶר
שׁוֹם דְּמִיּוֹן וְשׁוֹם עֶרֶךְ לֹא
לְכַמּוּת הָעֵץ וְלֹא לְאִיכּוּתוֹ
וְלַחֲשִׁיבוֹתוֹ, אֵךְ שֶׁהוּא
[הוּא] מַהוּתוֹ וְעֶצְמוּתוֹ –
הָעֵץ הוּא מַהוּתוֹ וְעֶצְמוּתוֹ
שֶׁל הָאֶפֶר, וּמִמֶּנּוּ – מִהָעֵץ,
נִתְּהוּה – הָאֶפֶר; כִּךְ עַל דְּרָךְ מִשְׁלַל אֲבִינוּ עֲלִי
הַשְּׁלוֹם עַל מִדַּתוֹ, מִדַּת הַחֶסֶד וְהָאֱהָבָה הַמֵּאִירָה בּוֹ וּמִלְבִּישָׁתָהּ
בְּגוּפוֹ, דָּאֵף שֶׁהִיא [הִיא] מִדַּת הָאֱהָבָה וְחֶסֶד הָעֲלִיּוֹן שְׁבָאֲצִילוֹת
הַמֵּאִיר בְּנִשְׁמָתוֹ שֶׁהִיָּתָה מְרַבֶּכָה עֲלִיוֹנָה, אֵף-עַל-פִּי־כֵן בְּרִדְתָּהּ
לְמַטָּה לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּגוּפוֹ – שׁוּזָה הָרִי, עַל יְדֵי הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת

23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ענינו ראה זח"א כו, א. וצ"ע השייכות לנדר"ד".

יום ראשון יב אלול ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבוא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: סוֹסַח. לד־לו.
תנאי: יד. לעזר . . . 240 מעלה.

הַמֶּשֶׁךְ הַגָּדוֹל, הַיָּדוּעַ בְּשֵׁם "בְּשַׁעָה שֶׁהִקְדִּימוֹ, תַּעֲר"ב" הַתְּחִיל אֲדֹנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] לְאַמְרוֹ יוֹם א' דְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת תַּעֲר"ב בְּלִיבְאֻוִיטֶשׁ, וְסִימּוֹ שֶׁבֶת פְּרִשֶׁת וַיֵּרָא תַּרַע"ו בְּרוֹסְטוֹב, בְּמֵאמֶר הַמִּתְחִיל "וְה' אָמַר הַמִּכְסֶּה אֲנִי מֵאֲבָרְהָם". וְבוֹ קמ"ד מֵאמָרִים.
וַיֵּשׁ בַּכְּתוּבִים חֶלֶק שְׁנֵי שְׁלֹא אָמְרוּ, וְלֹא נִחְלַק לְמֵאמָרִים.

יום שני יג אלול ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבוא, שני עם פירש"י.
תהלים: סט־עא. לז־לט.
תנאי: ובכל שנה . . . וד"ל.

הַחֲסִיד ר' הַעֲנָדִיל סִיפֶר: יָדוּעַ הִ' לְכָל הַחֲסִידִים, אֲשֶׁר בִּיחִידוֹת הָרֵאשׁוֹנָה הִיטָה הָעֵבֶרֶת הָעֵרְלָה, וּוָאָס נִיט וּוָאָס, פֹּה עֵרְלַת הַלֵּב אִיזוּ מַעַן גְּלִיךְ פֶּטוֹר גַּעוּוֹאֲרַעַן.

הַחֲסִיד ר' הַעֲנָדִיל סִיפֶר: יָדוּעַ הִיזָה לְכָל הַחֲסִידִים, אֲשֶׁר בִּיחִידוֹת הָרֵאשׁוֹנָה הִיטָה הָעֵבֶרֶת הָעֵרְלָה. מָה שְׁלֹא יִהְיֶה – מַעֲרַלַת הַלֵּב נִפְטָרוּ מִיָּד.

יום שלישי יד אלול ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבוא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: עב־עו. מ־מב.
תנאי: טו. להבין . . . קבא הכלולה מהן.

מֵהוֹרָאוֹת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב]: לְהַנְזֹר מִמְּלַחֲמַת תְּנוּפָה עַד קֶצֶה הָאַחֲרוֹן, לֹא מִפְּנֵי שְׁאִין לָנוּ בְּמָה לְנֻצֵחַ אוּ מִפְּנֵי מָרָךְ לֵב, אֲלֹא מִפְּנֵי שְׁאֵת כָּל כַּחוֹתֵינוּ עֲלֵינוּ לְהִקְדִּישׁ אֶף וְרַק לְחֻזִּיק בְּנִינֵינוּ, בְּנִין הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת בְּקִדְשָׁה וּבִטְהָרָה. וְעַל זֶה עֲלֵינוּ לְמַסֵּר אֶת נַפְשׁוֹתֵינוּ בְּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ בְּפַעַל וְלֹא רַק בְּכַח.

יום רביעי טו אלול ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: עז־עח. מג־מה.
תנאי: אך צריך . . . קבב ומליצה.

הַתִּיִסְדוֹת יְשִׁיבַת "תּוֹמְכֵי תְּמִימִים": יוֹם א טו אֱלּוּל תַּרְנ"ז.
הַתְּחִלַת הַלְמוּד בְּנִגְלָה וְדֹא"ח [=חֲסִידוֹת, דְּבָרֵי אֱלֹקִים חַיִּים]: יוֹם ד חֵי אֱלּוּל תַּרְנ"ז.
בְּלִיל שְׁמַחַת תּוֹרָה תַּרְנ"ט אַחֲרֵי הַהִקְפּוֹת הַכְּרִיז אֲדֹנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב]: הִיִּשִּׁיבָה שְׁמָה "תּוֹמְכֵי תְּמִימִים", וְתִלְמִידִים הַלּוֹמְדִים וּמִתְנַהֲגִים בְּרוּחָה שְׁמָם "תְּמִימִים".

ה'תש"ג

טז אלול

יום חמישי

שיעורים. חומש: תבוא, חמישי עם פירש"י.

תהלים: עט"פב. מו"מח.

תניא: והנה כללות . . . קכג כמו שית'.

רבינו הזקן פי' המאמר כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא, אויף א אידען דארף מען קוקען ווי ער שטייט אין מחשבה הקדומה דא"ק, און דארטען שטייט יעדער נשמה מיט אלע דורות וואָס קומען ארויס פון איהר ביז ביאת המשיח גואל צדק, און אז מען טוט א אידען אַ טובה, טוט מען אַ טובה אָט די אלע נשמות עד סוף כל הדורות.

רבינו הזקן פרש המאמר "כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא", על יהודי יש להביט כפי שהוא "נמצא" במחשבה הקדומה דא"ק [=אדם קדמון, דרגה עלאית ביותר בקדשה, שהיא מקור בו נשמות ישראל אֲחֻדוּת], וְשֵׁם "נמצאת" כל נשמה עם כל הדורות היוצאות ממנה עד ביאת המשיח גואל צדק, וכשעושים ליהודי טובה, עושים טובה לכל הנשמות הללו עד סוף כל הדורות.

ה'תש"ג

יז אלול

יום שישי

שיעורים. חומש: תבא, ששי עם פירש"י.

תהלים: פג"פז. מט"נא.

תניא: והנה מדות . . . קכג מדותיהם.

רבינו הזקן הי' בעצמו הקורא בתורה. פעם אחת לא הי' בליאזנא ש"פ תבא, ושמע אדמו"ר האמצעי – והוא עודנו נער קודם הבר מצוה – הקריאה מאחר. העגמת נפש מהקללות שבתוכה הביאתו לכאב לב, עד שביוהכ"פ נסתפק רבינו הזקן אם יוכל להתענות. כששאלו את אדהא"מ הרי בכל שנה קוראים פרשה זו, ענה: כשאבא קורא "הערט זיך ניט קיין קללות".

רבינו הזקן היה בעצמו הקורא בתורה. פעם אחת לא היה בליאזנא שבת פרשת תבא, ושמע אדמו"ר האמצעי – והוא עודנו נער קדם הבר מצוה – הקריאה מאחר. העגמת נפש מהקללות שבתוכה הביאתו לכאב לב, עד שביום הכפורים נסתפק רבינו הזקן אם יוכל להתענות. כששאלו את אדמו"ר האמצעי הרי בכל שנה קוראים פרשה זו, ענה: כשאבא קורא "לא בשמעות שום קללות".

ה'תש"ג

חי אלול

שבת

לששי עולה הבעל קורא, ומעצמו.

שיעורים. חומש: תבא, שביעי עם פירש"י.

תהלים: פח"פט. נב"נד.

תניא: והנה כ"ז . . . שיתבאר במקומן.

יום הולדת את הבעש"ט בשנת תנ"ח. יום שנתגלה אליו מורו ורבו הק' – תפ"ד. יום שנתגלה הבעש"ט – תצ"ד.

יום הולדת את רבינו הזקן – תק"ה.

תוכן תורת הבעש"ט בש"פ תבוא ח"י אלול תרנ"ב אחר קבלת שבת: והי' כי תבוא אל הארץ גו'. ארץ ל' מרוצה ול' רצון כדאיתא במדרש. אז דו וועסט צוקומען צום רצון וואָס איז א מתנה מלמעלה און בירושה בכל אחד מישראל, איז די עבודה דארף זיין וישבת, אראפטרעגען אין התישבות, ולקחת

גו' ושמת בטנא, ממשיך זיין אורות בכלים, והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך, א איד דארף וויסען אז ער גייט פון איין ארט אין דעם אנדערען, איז נישט ער גייט אליין נאָר מ'פירט איהם מלמעלה, און די כוונה איז לשכן שמו שם, אויף מפרסם זיין אלקות אין דעם ארט וואו ער איז.

אחר תפלת ערבית חזר עוד הפעם תורה הקודמת והוסיף: והי' כי תבוא גו' בכדי דו זאָלסט צוקומען צום רצון כו', איז דאָס דורך דעם אז והלכת אל המקום גו' לשכן שמו שם, זאָלסט זיך מוסר נפש זיין אויף מפרסם זיין דאָרטען אלקות, מיט וואס איז מען מפרסם אלקות, מיט א ברכה און א פסוק תהלים.

יום הַלְדָּת אֶת הַבְּעַל שֶׁם טוֹב בְּשֵׁנֶת תנ"ח. יום שְׁנֵתִּגְלָה אֱלֹיו מוֹרוֹ וְרֵבּוֹ הַקָּדוֹשׁ – תפ"ד. יום שְׁנֵתִּגְלָה הַבְּעַל שֶׁם טוֹב – תצ"ד.

יום הַלְדָּת אֶת רַבְּנֵי הַזֶּקֶן – תק"ה.

תכן תורת הַבְּעַל שֶׁם טוֹב בְּשֵׁנֶת פְּרֶשֶׁת תְּבוּא ח"י אֱלוֹל תרנ"ב אַחֲרֵי קִבְּלַת שְׁבֹת: "וְהָיָה כִּי תָבוֹא אֶל הָאָרֶץ גו'". 'אַרְצִי' לְשׁוֹן מְרוֹצָה וּלְשׁוֹן רְצוֹן, כְּדֹאִיתָא בַּמְדְּרָשׁ. כְּשֶׁתִּגִּיעַ אֶל הָרְצוֹן שֶׁהוּא מִתְּנָה מִלְמַעְלָה וּבִירוּשָׁה בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, צְרִיכָה הָעֲבוּדָה לְהִיּוֹת 'וְיִשְׁבֹּת' ל"הוֹרִידוּ", לַעֲשׂוֹתוֹ מִיִּשְׁבֹּת, 'וְלִקְחָתָהּ גו' וְשִׁמְתָה בְּטָנָא', לְהַמְשִׁיךְ אִירוֹת בְּכָלִים, "וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹקֶיךָ", עַל יְהוּדֵי לְדַעַת שֶׁהִלִּיכְתּוּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם אֵינָה יִזְמְתוּ אֶלָּא מוֹבִילִים אוֹתוֹ מִלְמַעְלָה, וְהַפְּנָה הִיא "לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שֶׁם", לְפָרְסָם אֱלֹקוֹת בְּמָקוֹם שְׁנִמְצָא בּוֹ.

אַחֲרֵי תְּפִלַּת עֶרְבִית חָזַר עוֹד הַפְּעַם תּוֹרַת הַקּוֹדֶמֶת, וְהוֹסִיף: "וְהָיָה כִּי תָבוֹא גו'", עַל מִנַּת שְׁתִּיגִיעַ לְרְצוֹן כּו', הָרִי זֶה עַל יְדֵי שְׁ"וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם גו' לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שֶׁם" – תִּמְסֹר אֶת הַנֶּפֶשׁ כְּדֵי לְפָרְסָם שֶׁם אֱלֹקוֹת. בְּמָה מְפָרְסִמִּים אֱלֹקוֹת? בְּבִרְכָּה וּפְסוּקֵי תְהִלִּים.

אגרות קודש

ב"ה, ח' אלול, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הארוך נעם לי לקבל מכתבו מה' מנ"א בו מבשר טוב אשר קבל כבר הרבנות... ולאט לאט מסתדרים גם שאר הענינים, והרי ידוע מרז"ל (בי"ב י"ב ע"ב) כל המטיבין לו וכו'.

בבקשתו אזכיר את כל אלו שכותב אודותם על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע להמצטרך להם, וכמו שכותב.

במה ששואל חוות דעתי אודות השתתפות בחוברת תורנית, הנה תלוי זה באופי החוברת, היינו אם תשמש להכשיר ענינים שונים - (וכידוע השיטה באיזה חוגים שקבעו לסיסמא שלהם מרז"ל כחא דהיתרא עדיף) - הרי על הראשונים אנו מצטערים, ואם הוא ענין של יגדיל תורה ויאדיר הרי מובן שמתאים לזה משתנית גם ההחלטה, ועי"פ הרוב יש לברר הנ"ל רק עי"י היכירות קרובה עם העומדים בראש והמחליטים בכיוון החוברת, וברובא דרובא מתברר זה רק לאחר הופעת חוברת הראשונה עכ"פ.

והשי"ת ינחהו בדרך הישרה והטוב ואין טוב אלא תורה תמימה ביראת שמים.

לפלא שאינו כותב על דבר קביעות זמן החתונה, וחבל על אשר ממשיכים ודוחים זה.

בברכת הצלחה בהנ"ל וכוח"ט.

יום ראשון י"ב אלול ה'תש"ע

אוסר אדם דבר שאינו שלו?

ומדוע גם "המסכך גפנו על תבואתו של חבירו" לא אסר תבואת חבירו, אף "שאינ כוונתו אלא לצערו", וכי מה משנה הכוונה, הרי סוף סוף התבואה שתצמח מהרכבה זו תהיה כלאים, בניגוד לעבודה זרה שאם אינו מתכוין לכך לא אסר את הבהמה?
והביאור:

גם באיסור כלאים, מחשבת האדם ורצונו לקיים את הגידול היא הקובעת, כמו שכתבו התוספות (ב"ק ק, ב. ד"ה נתיאש) שאיסור כלאים הוא רק כאשר גידול הצמח הוא לרצונו. ולכן, כאשר כוונתו בסיכוך הגפן על תבואת חבירו היא רק לצערו, אין זה כלאים (מקדש דוד כלאים סי' י"ד).

והרדב"ז הוסיף: אמנם אדם יכול לאסור דבר שאינו שלו, כגון הנותן חלב או דם בקדירת חבירו, אך בכלאים יש לימוד מיוחד "לא תזרע כרמך כלאים (דברים כב, ט) - כרמך ולא של אחר".

הלכות כלאים פרק ה, הלכה ח: אין אדם מקדש דבר שאינו שלו. לפיכך, המסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו - קדש גפנו ולא נתקדשה התבואה.

מחלוקת היא בגמרא (חולין מ, א): לדעת עולא בשם ר' יוחנן, אף שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אם עושה מעשה בגוף הדבר יכול לאסור גם את שאינו שלו. לדוגמה: המשתחויה לבהמת חבירו לשם עבודה זרה, לא אסרה, אבל שחטה לשם תקרובת לעבודה זרה - אסרה.

ואילו לדעת רב נחמן ורב שמואל ורב יצחק אין אדם אוסר דבר שאינו שלו גם אם עשה בו מעשה, כי אין כוונתו באמת לעבודה זרה אלא רק לצער את חבירו שיהא סבור שממונו נאסר.

הרמב"ם (הלכות שחיטה פ"ב הכ"א) פסק כדעה השניה, שהמתכוין בשחיטת בהמת חבירו לשם דבר הפוסל את השחיטה - שחיטתו כשרה, כי "אין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו, שאין כוונתו אלא לצערו".

יום שני י"ג אלול ה'תש"ע

טלטול בשבת על ידי קטן

מילה ביום הכיפורים מותר לתת לקטן לשותות מכוס של ברכה כיון שאין זה מנהג קבוע.

ולמה חששו לכך אף לגבי נטיעת כלאים? יש אומרים כי גם זה נחשב לדבר קבוע כי בכל שנה זורעים (ר"ן שבת שם). ויש אומרים כי בברית מילה התירו רק משום צורך מצוה (ריטב"א עירובין שם).

ולפי זה כתב ה'תפארת ישראל' (הובא בשו"ת רעק"א ח"א סט"ו) כי ניתן להתיר לטלטל ספרים בשבת לבית הכנסת על ידי תינוק, שכן איסור הטלטול (במקום שאינו רשות הרבים מן התורה) הוא מדרבנן וגם אין כאן חשש שיתרגל מאחר ואין זה מנהג קבוע.

אך רבי עקיבא איגר (שם) חולק על כך, וכתב שבדבר הנעשה לצורך הגדול אסור אפילו כשאין חשש של הרגל. ומכל מקום ניתן לתת לו לשאת סידור שיתפלל בו בעצמו והגדול יצטרף עמו.

הלכות כלאים פרק ח, הלכה יג: ואם אמר לתינוק נכרי לזרע לו קחוץ לארץ - מותר.

בגמרא (שבת קלט, א) אמרו שאין נותנים לתינוק ישראל לזרוע כדי שלא יתרגל לעשות כן אף בגדלותו.

וכתב הרשב"א (יבמות קיד, א) כי מכאן יש ללמוד שאף שאסור להאכיל לקטן דבר איסור בדידים, באיסור דרבנן מותר, שהרי לא אסרו מחמת עצם האיסור אלא רק בגלל החשש שמא יעשה כן כשיגדיל, ומפני חשש זה אסרו רק כאשר התינוק עושה לצורך הגדול, אך כאשר יש בכך צורך לקטן עצמו לא אסרו. ראה לדבר: מבואר בגמרא (עירובין מ, ב) שאין לברך 'שהחינו' על הכוס ביום הכיפורים (כמו בשאר המועדים) ולתת לקטן לשותות, שמא יתרגל לעשות כך בגדלותו. והרי מאכילים את הקטנים ביום הכיפורים ולא חוששים לכך! אלא שבדבר הנעשה לצורך הקטן עצמו לא אסרו.

וכתבו התוספות (שבת קלט, א) כי החשש שמא יתרגל הוא רק במנהג קבוע, כגון שתיית הכוס ביום הכיפורים, אך בברית

יום שלישי י"ד אלול ה'תש"ע

למה הותרו כלאים באבנט?

נשמע קולו בבואו אל הקודש, הציץ - לכפר על עוון הקדשים (וכו'), ואילו באבנט לא היה שום צורך כלבוש, אף לא להדק בגד אחר, שהרי במכנסיים היו שנצים כדי לאזור אותם (ראה הל' כלי המקדש שם).

ונמצא, שכל עניינו של האבנט הוא היותו בגד מיוחד לעבודת המקדש, על דרך דברי הגמרא (שבת י, א) שחגירת האבנט בתפילה היא משום היכון לקראת אלוהים, וכמובא בשיטה מקובצת (ערכין טז, ב) שהיה כורך האבנט ל"ב פעמים סביב כמניין לב.

הלכות כלאים פרק י, הלכה ל"ב: בָּהֲנִים שֶׁלְבָשׁוּ בְּיָדֵי בָהֶנָּה שֶׁלֹּא בִשְׁעַת עֲבוּדָה, אֵפִילוּ בְּמִקְדָּשׁ - לֹאֵקֵין, מִפְּנֵי הָאֲבֵנִים שֶׁהֵינָם בְּלָאִים.

מלשון הרמב"ם נראה שלדעתו יש כלאים רק באבנט (וכ"כ גם בהל' כלי המקדש פ"ח ה"א). ומדוע נשתנה האבנט מכל בגדי כהונה? ויש לבאר:

בגדי הכהונה הם לבושים המיועדים לכסות את הכהן, אלא שנעשו באופן שיהיו לכבוד ולתפארת. ואף הבגדים המיוחדים לכהן גדול היו להם תפקידים מיוחדים (פעמונים - שיהיה

ועל פי זה יש לומר, שהרמב"ם כתב כי האבנט היה כלאים, לשיטתו שכלאים הותרו רק בעבודה, ומאחר שהאבנט מיוחד

לעבודה וזה כל עניינו, רק בו הותרו כלאים.

(לקוטי שיחות ל"ו, עמ' 153)

אורחים לא רצויים

יום רביעי ט"ו אלול ה'תש"ע

לא באים לזכות בעיר אלא למנוע מאחרים לזכות, ולכך אין להם רשות (לחם רב ס' רטז).

ויש שהוסיפו להקשות כי אדרבה מכאן סתירה לדברי המהרי"ק, כיון שקונסים את העני הראשון על שרצה למנוע מאחרים לזכות, הרי שאסור לגרום שלא יזכו אחרים מהפקר כאשר הוא עצמו אינו זוכה. ויש ליישב:

כאן רצה העני למנוע מהם לזכות באופן שאינו מן הדין, אך מניעת התיישבות על ידי השלטונות היא כדין שהרי 'דינא דמלכותא דינא', וכיון שכדין מנעו הרי זה כמו שהקדימו הם עצמם וזכו בדין.

ועוד: פאה היא ממון העניים וכאשר מונע מהם לממש את זכותם קונסים אותו, אך בדבר של הפקר שעדיין אין לאחר זכות בו, ניתן למנוע ממנו לזכות (אור גדול פאה פ"ד מ"ג).

הלכות מתנות עניים פרק ב, הלכה יח: עני שנטל מקצת הפאה וזרק על השאר, או שנטל עליה... קונסין אותו ומעבירין אותו ממנה, ואפילו מה שנטל לוקחין אותו מידו.

נחלקו ראשונים האם יכולים בני העיר לעכב דיירים חדשים מלבוא לעיר, בנימוק שריבוי הדיירים גורם להם נזק (שו"ע חר"מ סר"ס קנז). וכתב הרמ"א בשם המהרי"ק, כי גם לדעת הסוברים שאין כוח בידם לעכבם בדין, מותר להם לפעול שהשלטונות יאסרו זאת, כי כשם שהדיירים החדשים רוצים לבוא בעל כרחם של אנשי העיר, כך רשאים אנשי העיר לעשות הכל שלא יבואו. וראיה לדבר: עני שזרק טליתו על הפאה מעבירין אותו הימנה, ואפילו קדם לבוא השני להעבירו כיון שעדיין לא זכה. וכל שכן בענייננו שהראשונים קדמו וזכו בישוב העיר (שו"ת מהרי"ק שורש קצא).

אך יש חולקים, ודחו את הראיה בנימוק שאמנם כל זמן שלא זכה אחד יכול השני להקדים ולזכות, אך בני העיר הוותיקים

צדקה "די מחסורו"

יום חמישי ט"ז אלול ה'תש"ע

הוא חייב, לחלק את הכסף על פי צרכיו המיוחדים של העני. וכן שנינו (כתובות סז, א): "גבאי הצדקה] המשיא את היתומה לא יפחות לה מחמישים זוז [לנדונייתה]. אם יש [כסף] בכיס, מפרנסין אותה לפי כבודו". והרמב"ם כאן הביא משנה זו להלכה "לפי מה שחסר העני אתה מצווה ליתן לו... אם אין לו כלי בית, קנין לו; אם אין לו אשה, משיאין אותו... יתום שבא להשיאו אשה, שוכרין לו בית ומציעים לו מטה וכל כלי תשמישו...".

וכתב רבי יעקב עמדין (שאלת יעבץ, ח"א, ס' ג): "צדקה] שהוא דבר תורה, זהו להמציא לעני הגון די מחסורו כל צרכו לפי מה שהוא אדם חסר, אשה [כלומר, הוצאות החתונה] ובית דירה וכלי תשמישים או פרנסה או בריאות או אפילו הצריך למעדנים בטבעו - חובה להזמין לו כל זה בכל היכולת, אם אפשר בצבור".

הלכות מתנות עניים פרק ז, הלכה ד: יתום שביא להשיאו אשה - שוכרין לו בית ומציעים לו מטה וכל כלי תשמישו ואחר כך משיאין לו אשה.

בכל עיר חייבת להיות 'קופה של צדקה' (סנהדרין יז, ב), ואולם הקופה הציבורית נועדה רק לצרכים הדחופים ביותר של העני, שגם אחרי קבלת הסיוע נותר עני, כי מי שאין בידו נכסים שיכול להתפרנס מהם שנה נקרא עני, ומצוה להשלים את חסרונו. והשלמת החסר אינה באחריות הציבור אלא באחריות כל אחד מבעלי האמצעים כפי יכולתו (ראה 'אסיא', ז, עמ' 99). עם זאת, אין להטיל את החובה לעזור לעני מסוים דווקא על פלוני ואלמוני. ולכן היחידים מצטרפים וגובים צדקה מהציבור כנדבת לבם (או בהתאם למה שנפסק עליהם לתת) בין לצדקה כללית שיתפרנסו ממנה הנזקקים על פי צורכיהם המזדמנים ובין במגבית לצרכים מסוימים (רמ"א, יורה דעה, סימן רנ, סע' א).

לפי זה, גבאי הצדקה מוסמך (ואם תקציב הקרן מאפשר זאת

לחזק ידי ישראל

יום שישי י"ז אלול ה'תש"ע

וראיה מדברי הגמרא (ב"מ עא, א), שמוטב להלוות לישראל בחינם מאשר לנכרי בריבית, אף שמפסיד על ידי זה. ואין לומר שהדין אמור רק בהלוואה, היות ואי קבלת ריבית אינה הפסד אלא מניעת הרווח, שהרי מן הפסוק "לא תאכלו כל נבלה, לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה, או מכור לנכרי" (דברים יד, כא) למדו (ע"ז כ, א) שיש להקדים נתינה לגר על פני מכירה לנכרי, אף שבהימנעות ממכירת הנבילה לנכרי מפסיד.

ומעשה שהיה בזמנו של הרמ"א: מהר"ם מפדובה ההדיר את ספרי הרמב"ם ביגיעה ועמל, והנה קם לו מתחרה נכרי שהדפיס

הלכות מתנות עניים פרק י', הלכה ז: מעלה גדולה שאין למעלה ממנה - זה המחזיק ביד ישראל... או ממציא לו מלאכה, כדי לחזק את ידו.

ב'תורת כהנים' (בהר פרשתא ג, א) דרשו חז"ל על הפסוק "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך" (ויקרא כה, יד) — "כשתהא מוכר לא תהיה מוכר אלא לעמיתך", וכן "לא תהיה קונה אלא מיד עמיתך". וכתב הרמ"א (שו"ת ס"י) שיש להעדיף יהודי במקד וממכר גם במקום הפסד, היינו גם כאשר קונה גוי היה משלם יותר ומוכר גוי היה מוזיל את המחיר.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

וכתב בספר 'אהבת חסד' (פ"ה, נתיב החסד ס"ק י"ב), שכל זה הוא כאשר הפרש בין המחירים של היהודי והנכרי אינו גדול, אבל אם המחיר שמציע הנכרי זול בהרבה, אין חובה לקנות מהיהודי. וכן אם היהודי דורש מעל המחיר הקבוע בשוק אין חובה לקנות ממנו.

גם הוא את ספרי הרמב"ם והציעם למכירה במחיר זול יותר. הרמ"א יצא לעזרת המהר"מ והורה לרכוש אך ורק את המהדורה שהדפיס המהר"מ, ובין היתר הסתמך על נימוק זה: ש"לא תהיה קונה אלא מיד עמיתך", גם במחיר גבוה יותר (ש"ת הרמ"א שם).

שבת קודש ח"י אלול ה'תש"ע

'מן המוקף'

והרמב"ם סובר, כשיטת רש"י שדין 'מן המוקף' הוא מדרבנן, ולכן כתב שבדיעבד "אם הפריש שלא מן המוקף תרומתו תרומה". וזאת בתנאי שהמפורש שמור, אבל אם היה טעון כדי יין או שמן וראה שמשתברין ואמר "הרי הן תרומה על פירות שבביתי, לא אמר כלום". והסיבה? מבאר הש"ך (יו"ד ס"ו שלא ס"ק): מכיון שעומדים להשבר לא יוכל לקיים מצות נתינה לכהן. והקשה הגרצ"פ פרנק (כרם ציון, תרומות, פר"ח ס"ח ח): מדוע אין זו תרומה, והרי ההפרשה אינה מתבטלת אף אם לא יקיים מצות נתינה לכהן? וביאר: אכן, התרומה יכולה לחול גם אם לא תהיה נתינה לכהן בפועל, אלא שהש"ך דייק וכתב "שאינו יכול לקיים" את הנתינה. כלומר: בשעת ההפרשה צריכה התרומה להיות ראויה לנתינה, ובכדי יין או שמן העומדים להשבר אין התרומה ראויה לנתינה ולכן "לא אמר כלום".

הלכות תרומות פרק ג, הלכה יז: אין תורמין תרומה גדולה אלא מן המקף... ואם הפריש שלא מן המקף - תרומתו תרומה. והוא שיהיה המפורש שמור; אבל אם היה טעון כדי יין או שמן וראה שמשתברין ואמר: הרי הן תרומה על פירות שבביתי - לא אמר כלום.

ומדוע צריך להפריש תרומה מן המוקף (מפירות הסמוכים לפירות שתורם עליהם, ולא מפירות הנמצאים במקום אחר)? ביאר רש"י (גיטין ל, ב, ד"ה מוקף): חכמים חששו שמא בשעה שמפריש הפירות לא יהיו קיימים ואין כאן תרומה. וכיון שדין זה הוא מדרבנן, "אם עשה עשוי".

אך לדעת התוספות (שם ד"ה לתרום) דין 'מן המוקף' הוא מדאורייתא. וכתב הרשב"א (ש"ת ח"א ס"ע קכ"ז), שהדבר נלמד מהכתוב (דברים יח) "והרמותם ממנו - מן המוקף לו". ורבנן גזרו שאף ב'תרומת מעשר' יש לתרום מן המוקף (משנה למלך).

אגרות קודש

ב"ה, ז' אלול, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, הנה לכל לראש צריך להסיח דעתו מעניינים כמו אלו, ולהיות נזהר בטבילת עזרא, ללמוד בכל יום שיעור בפנימיות התורה הנק' אילנא דחיי וכמבואר בזהר חלק ג' דף קכ"ד ע"ב כי אין בה אחיזה ללעומת זה כמשנ"ת באגרת הקדש לרבנן[ו] הזקן בעל התניא - פוסק בנסתר דתורה - ובעל השו"ע - פוסק בנגלה דתורה. וידע בעל פה איזה פרקים משניות איזה פרקים תניא והדרוש בלקוטי תורה סוף פ' קדושים ד"ה והדרת פני זקן יעיין שם. וכבר מושבעים ועומדים מהר סיני לשמירת וקדושת הלשון שזהו אחת מהסגולות הידועות בעניינים אלו.

כן ידוע ג"כ שצריך לשמור על בריאות הגוף אשר בירורו וטהרתו בימינו אלה הוא ע"י צדקה בזהירות בהנ"ל וכיו"ב ולא ע"י תעניתים וסיגופים, וכמו שהאריך רבנו הזקן באגרת התשובה, ואם יתנהג כהנ"ל בטח יוכל לבשר טוב מהטבת המצב.

ויה"ר אשר מה שכתב שנתקשר בקשר הדוק לחב"ד, הנה לא תהי' זה ח"ו יגיעה לריק וכו' (שזהו ג"כ אחד הרמזים שבמצבו דהיינו הך) אלא שיבוא זה בפועל בהנהגה בלימוד תורת החסידות והליכה בדרכי' ומנהגי' בחיי היום יומי, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

המחכה לבשו"ט ובברכת כוח"ט.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א,

מזכיר

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – י"ב אלול ה'תש"ע

יום ראשון י"ב אלול ה'תש"ע

הלכות כלאים

פרק שלישי

1. ג. וכן אם יש שם זרעים ואילנות אחרות, אף על פי שהן
2. שני מינין בטבען, הואיל ועלין של זה דומין לעלין של זה
3. או פרי של זה דומה לפרי של זה דמיון גדול, עד שיראו
4. כשני גננין ממין אחד - לא חששו להן לכלאים זה עם זה;
5. שאין הולכין בכלאים אלא אחר מראית העין.
6. ו. כיצד? הלא¹⁸ עם הצנון - אינן כלאים זה בזה, מפני
7. שפריהן שוין. והלפת עם הנפוס - אינן כלאים זה בזה,
8. מפני שהעלין שלהן שוין. אבל צנון עם הנפוס, אף על פי
9. שהעלין דומין זה לזה והפרי דומה לפרי - הרי אלו כלאים,
10. הואיל וטעם פרי זה רחוק מטעם פרי זה ביותר. וכן כל
11. כיוצא באלו.
12. ז. כמה מרחיקין בין שני מיני זרעים שהן כלאים זה עם
13. זה? כדי שיהיו נראים מבדלין זה מזה. אבל אם נראין
14. ששורעו בערבוביא - הרי זה אסור.
15. ח. ושעורין רבים יש בהרחקה הזאת, הכל לפי גדל השדה
16. הנורעת ולפי רב העלין ושלוח הינוקות¹⁹.
17. ט. כיצד? שדהו שהיתה זרועה מין תבואה, ובקש לזרע
18. בצדה מין תבואה אחרת בשדה אחת - מרחיק ביניהן בית
19. רבע²⁰. והוא כעשר אמות וחמש אמה²¹ על עשר אמות
20. וחמש אמה מרבע. בין מן האמצע בין מן הצד²². ואם לא
21. היה ביניהן כשעור הזה - אסור; ואינו לוקה עד שיהיו
22. קרובין בתוך ששה טפחים.
23. י. היתה שדהו זרועה ירק, ובקש לזרע בצדה שדה ירק
24. אחר, אפלו דלעת - מרחיק בין שתי השדות ששה טפחים
25. על ששה טפחים מרבע. בין מן הצד בין מן האמצע. ופחות
26. משעור זה - אסור; ואינו לוקה עד שיהיו קרובין בתוך
27. טפח²³.
28. יא. היתה אחת משתי השדות זרועה תבואה, והשניה
29. שבצדה ירק או דלעת - מרחיק ביניהן בית רבע.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

- (1) ולפיכך יש להם שם לזוי כמו: כוסבר הרים, חרדל מצרי ודלעת מצרית. (2) כמו "דלעת רמוצה" על שם שטומנים אותה ברמץ, הוא אפר חם מפני שטעמה מר ואינה ראוייה לאכילה בלי הטמנה זו. (3) במשנה כלאים: "אף על פי שדומין זה לזה כלאים זה בזה". (4) והן "חסא גנית וחסא הררית". (5) יש עולשין של פרס ועולשין של מדבר. (6) כרשין הם כרתים, וזהו החציר הנזכר בתורה. ויש כרתי של גינה וכרתי של מדבר. (7) במשנה שם: "כסבר עם כסבר שדה". "גני ומדברי". והוא זרע גד הנזכר בתורה. (8) חרדל המדינה. (9) והוא מין ממיני החיטה, וישתנה בארץ בתכונתו וטבעו. ועל כן נקרא זונין מעין היציאה מדרך היושר, כמו ליבם הזונה. (10) שעורים מדבריות. (11) חיטה מדברית. (12) מין ממיני החיטים המדבריות. (13) גרגרים לבנים עגולים קשים להשתבר, וטבעו קרוב לטבע השעורים, וקראוהו הרופאים: קרטומין. (14) כרוב מדברי שקלחיו דקים. (15) תפוח יערי. ומשליכים פריו לחזירים. (16) וכשהם קטנים, בתחילת צאתם, דומים לשקדים. (17) בירושלמי מפרש: הנוטע זיתים ורימונים יחד יוצאים שזיפים. (18) [אף על פי שהלפת היא משאר זרעונים שאינם נאכלים, ובזרעים כאלה אין איסור כלאים כלל - הרי כתב רבינו שכל זמן שלא ניכר הזרע היא בכלל ירק]. (19) הענפים הרכים. (20) והוא מקום שזורעים בו רובע הקב תבואה, ושיעורו אחד מעשרים וארבעה בסאה, שהרי הסאה שישה קבים. (21) דקדק לכתוב "כעשר", וכן כתב בפירוש המשנה: "בית רובע עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש בקירוב". מפני שאין החשבון מדויק, שהרי עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש אינן אלא מאה וארבע אמות ועוד אחד מעשרים וחמש באמה, ואילו בית רובע, הוא מאה וארבע אמות ושני שלישי אמה בקירוב. (22) כלומר, אין צורך להפסק של בית רובע שבכל אורך השדות, אלא במקום אחד: או באמצע או מן הצדדים. (23) ירושלמי שם: "באיסור - שישה על שישה, ללקות - טפו".

בְּלֵאִים - אֵין הָאִסּוּר אֶלָּא שֶׁיִּזְרַע שָׂדֵהוּ בְּלֵאִים; שְׂלֹא
נֶאֱמַר: הָאֶרֶץ לֹא תִזְרַע בְּלֵאִים³⁵. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֶפְלוּ זֶרַע
בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ שְׁעוּרִים סְמוּךְ לַחֲטָיִם, וּמִשּׁוֹךְ זֶרַע הַשְּׁעוּרִים עַד
שֶׁסֶמְכוּ לַשָּׂדֶה חֲבָרוּ שֶׁהֵיא זְרוּעָה שְׁעוּרִים - הָרִי זֶה מִתֵּר,
מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאוּ הַשְּׁעוּרִים שֶׁבְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ שֶׁהֵן סוֹף שָׂדֶה חֲבָרוּ.
יִז. הֵיתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה חֲטָיִם, וּשְׂדֵה חֲבָרוּ בְּצִדָּה זְרוּעָה
חֲטָיִם³⁶ - מִתֵּר לוֹ לִזְרַע תֵּלֶם אַחַד שֶׁל פֶּשֶׁתָּן בְּצִד חֲטָיִם
שֶׁלוֹ סְמוּךְ לַשָּׂדֶה חֲבָרוּ. שֶׁהִרְאָה יוֹדֵעַ שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הָעֵם
לִזְרַע תֵּלֶם אַחַד שֶׁל פֶּשֶׁתָּן, וְלֹא נִתְּכָן זֶה אֶלָּא לְבִדּוֹק שָׂדֵהוּ
אִם רְאוּיָה הֵיא לִזְרַע פֶּשֶׁתָּן אִם לֹא, וּנְמַצָּא כְּזוֹרֵעַ
לְהַשְׁתַּחֲתֶה³⁷. לְפִיכָךְ³⁸ אִסּוּר לִזְרַע מִן אַחֵר בֵּין שְׁתֵּי שׁוּרוֹת
אֵלוֹ שֶׁהֵן מִמֵּין אַחַד עַד שִׁירְחִיק בְּתוֹךְ שְׁלוֹ³⁹.

יח. הֵיתָה שָׂדֵהוּ⁴⁰ וּשְׂדֵה חֲבָרוּ שֶׁבְּצִדָּה זְרוּעִין שְׁנֵי מִיָּנִי
תְּבוּאָה⁴¹ - לֹא יִזְרַע בֵּינֵיהֶם חֲרָדֵל וְחִרְיֵעַ אֶפְלוּ תֵּלֶם אַחַד,
מִפְּנֵי שֶׁהָעֵם זוֹרְעִים מֵאֵלוֹ תֵּלֶם אַחַד⁴². אֲבָל אִם הָיוּ שְׁתֵּי
הַשְּׂדוֹת זְרוּעִין שְׁנֵי מִיָּנִי יִרְקוֹת - מִתֵּר לִזְרַע בֵּינֵיהֶן חֲרָדֵל
אוֹ חִרְיֵעַ. שֶׁמִּתֵּר לְהַקְיָה חֲרָדֵל אוֹ חִרְיֵעַ לְכָל מִין, חוּץ מִן
הַתְּבוּאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מִזִּיקִין אוֹתָהָ⁴³. וְכֵן אִם הֵיתָה זְרוּיָה⁴⁴
שֶׁל זֶרַע זֶה נוגַעַת בְּצִלְעֵה שֶׁל זֶרַע הָאֵחֵר בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - הָרִי
זֶה מִתֵּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִרְאִין מְבֻדְּלִין זֶה מִזֶּה. וְאֵין צְרִיף לִזְמַר,
אִם הֵיתָה זְרוּיָה שֶׁל זֶרַע זֶה נוגַעַת בְּזוּיָה שֶׁל זֶרַע הָאֵחֵר;
מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִרְאִין כְּסוּף שָׂדֵה⁴⁵ שְׁנוּעַ בְּסוֹף שָׂדֵה⁴⁶, שֶׁהֵיא
מִתֵּר בְּלֹא הִרְחָקָה וְלֹא הִבְדְּלָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

פֶּרֶק רְבִיעִי

א. מִתֵּר לִזְרַע שְׁתֵּי שׁוּרוֹת זוֹ בְּצִד זוֹ שֶׁל קִשּׁוּאִין, וּשְׁתֵּי
שׁוּרוֹת בְּצִדָּן שֶׁל דְּלוּעִין, וּשְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל פּוֹל הַמַּצְרִי, וְתֵלֶם
בֵּין כָּל מִין וּמִין. אֲבָל לֹא יִזְרַע שׁוּרָה אַחַת שֶׁל קִשּׁוּאִין

יב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁצְרִיף לְהִרְחָקָה בְּשְׁעוּרִין הִלְלוּ?
בֵּין שְׁתֵּי שְׂדוֹת²⁴; אֲבָל אִם הֵיתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה יִרְק, וְרִצָּה
לִזְרַע בְּצִדָּה שׁוּרָה שֶׁל יִרְק מִמֵּין אַחֵר - דִּיּוֹ לַעֲשׂוֹת בֵּין
הַשָּׂדֶה וּבֵין הַשׁוּרָה תֵּלֶם אַחַד, אֲרָכּוֹ שֶׁשֶׁה טְפָחִים בְּלִבָּד
וְרִחְבּוֹ כַּעֲמָקוֹ²⁵.

יג. הֵיתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה תְּבוּאָה, וְרִצָּה לִזְרַע בְּתוֹכָהּ שׁוּרָה
שֶׁל יִרְק, אֶפְלוּ שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִין שֶׁעֲלִין שְׁלֵהֵן אֲרָכִים
וּמִסְתַּבְּכִין - מִרְחִיק בֵּינֵיהֶן שֶׁשֶׁה טְפָחִים. וְאִם נִמְשְׁכוּ
הָעֲלִים שֶׁל דְּלַעַת וְנִכְנסוּ לַתְּבוּאָה וְנִסְתַּבְּכוּ בָּהּ - יַעֲקֹר מִן
הַתְּבוּאָה שְׁלִפְנֵי הַדְּלַעַת עַד שֶׁלֹּא יִתְעַרְבוּ הָעֲלִין. וְאֵין צְרִיף
לִזְמַר, שֶׁאִם זֶרַע שׁוּרָה מִמֵּין זֶה וּשׁוּרָה מִמֵּין אַחֵר - שְׂדִיּוֹ
לְהִיּוֹת בֵּינֵיהֶן תֵּלֶם אַחַד²⁶, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר.

יד. הִרְחִיק²⁷ בֵּין שְׁנֵי הַמִּיָּנִין הִרְחָקָה הָרְאוּיָה לָהֶן, וְהֵיא
מִין זֶה נוֹטָה עַל גְּבִי מִין זֶה, בֵּין שְׁנֵי טַחֲתָה תְּבוּאָה עַל
הַתְּבוּאָה אוֹ יִרְק עַל גְּבִי יִרְק, אוֹ יִרְק עַל הַתְּבוּאָה אוֹ
תְּבוּאָה עַל הַיִּרְק - הַכֹּל מִתֵּר, שֶׁהִרְחִיק בְּשְׁעוּר. חוּץ
מִדְּלַעַת יוֹנִית, שֶׁהֵיא נִמְשְׁכַת הַרְבֵּה. לְפִיכָךְ, אִם נִטָּתָה -
יַעֲקֹר מִלְּפָנֶיהָ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

טו. הֵיא בֵּין שְׁנֵי הַמִּיָּנִים בּוֹר²⁸ אוֹ נִיר²⁹ אוֹ גֶפֶה³⁰ אוֹ
דֶּרֶךְ³¹, אוֹ גֶּדֶר שֶׁהֵיא גְבוּהָ עֲשָׂרָה טְפָחִים, אוֹ חִרְיֵין שֶׁהֵיא
עֶמֶק עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרִחְבּ אַרְבָּעָה, אוֹ אֵילָן שֶׁהֵיא מִסָּף עַל
הָאֶרֶץ הֵיא³², אוֹ סִלַּע שֶׁהֵיא גְבוּהָ עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרִחְבּ
אַרְבָּעָה³³ - הָרִי זֶה מִתֵּר לְסִמּוֹךְ הַמִּין הָאֵחֵד לְצִד אַחַד מֵאֵלוֹ,
וְהַמִּין הָאֵחֵר לְצִד הַשֵּׁנִי. הוֹאִיל וְאֵחֵד מִכָּל אֵלוֹ מְבֻדְּלִי
בֵּינֵיהֶן, הָרִי הֵן נִרְאִים מְבֻדְּלִין זֶה מִזֶּה.

טז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁצְרִיף הִרְחָקָה אוֹ דְּבַר הַמְּבֻדְּלִי?
בְּשְׁזָרַע בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ; אֲבָל אִם הֵיתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה חֲטָיִם -
מִתֵּר לְחֲבָרוּ לִזְרַע³⁴ בְּצִדָּה שְׁעוּרִים. שֶׁנֶּאֱמַר: שָׂדֶךְ לֹא תִזְרַע

(24) שיעור השדה לא נתבאר, ובעניין פאה אמרו ששיעורו, של שדה קטנה הוא חמישים אמה על רוחב שתי אמות. ובעניין חלוקת שותפין אמרו ששיעורה כדי זריעת סאה וחצי. (25) "ורוחב מלואו", וכתב רבינו בפירוש המשנה: "צריך להיות רוחב החפירה ההיא כפי עומקה. והוא מה שאמר מלואו, רוצה לומר מלא התלם ואפילו יהיה עומקו אמה", ונראה שעמקו אינו פחות מטפח. (26) שהרי שני המינים, שורות בודדות ולא שדות. [וכן מפורש בתוספתא "היו לו שתי שורות אחת זרועה חטים ואחת זרועה שעורים, מותר לעשות ביניהן תלם להיות זורע אחת חטים ואחת שעורה"]. (27) "תבואה נוטה על גבי תבואה, וירק על גבי ירק, תבואה על גבי ירק, ירק על גבי תבואה - הכל מותר". (28) מקום שאינו חרוש וזרוע. ויש אומרים, שצריך שיהא בית רובע. והרשב"א מפרש: בור חפור בקרקע ושיעורו כמו חריץ עמוק עשרה ורוחב ארבעה. (29) מקום חרוש. (30) גדר אבנים סדורות בלי טיט. (31) סתם דרך ארבע אמות רוחב. (32) הוא שידבקו ענפיו לארץ. והרע"ב פירש שאינו גבוה מן הארץ שלושה טפחים. (33) יש מפרשים, שרוחב זה הוא עובי. ואף על פי שגדר עביו כל שהוא, כנ"ל - בסלע שלא נעשה בידי אדם לשם גדר, החמירו. (34) "שלו חטים ושל חבירו מין אחר, מותר לסמוך לו מאותו המין". (35) למד כן רבינו ממה שנאמר בספרא פרשת קדושים בעניין הרבעת בהמה: "אין לי אלא בהמתך כו' בהמת אחרים מניין? תלמוד לומר את חוקותי תשמרו" ואילו בכלאי זרעים לא אמרו כן, הרי ש"שדך" ממעט של אחרים. (36) השמיענו רבינו בזה, שאף על פי ששתי השדות ממין אחד, ונראה כאילו זורע פשתן באמצע שדהו, שזה בוודאי אסור - ובכל זאת התירו. וכל שכן שמותר לזרוע פשתן בסוף שדהו, כשאין לחבירו שדה במקום זה. (37) ובזרוע להשחתה אין איסור כלאים. (38) וכל ההיתר הוא מפני שהכל יודעים שזהו כזורע להשחתה, בשאר מינים שאין לומר כן - אסור. (39) אבל לצד חבירו מותר לסמוך. (40) כן פירש רבינו מה שאמרו שם פרק ב משנה ה: "אין סומכין לשדה תבואה חרדל וחריע, אבל סומכין לשדה ירקות חרדל וחריע". (41) אף כאן השמיענו, שאפילו בשני מיני תבואה אסור לזרוע ביניהם חרדל וחריע, וכל שכן אם הם מין אחד, שבוודאי יחשדוהו שזורע באמצע שדהו. (42) למעלה פרק א הלכה ט כתב, שחרדל דרכו להזרוע שדות, וצריך עיון. (43) כלומר, החרדל והחריע אינם מזיקים לתבואה, ודרך העם לזרוע תלם אחד בין שני מיני תבואה, ולפיכך אסור. אבל בין שני מיני ירקות, שהחרדל והחריע מזיקים להם, מותר, שוודאי לא נתכווין אלא לבדוק שדהו. (44) שם משנה ז: "היה ראש תור חטים נכנס בתוך של שעורים מותר". (45) של האחד. (46) של בעל זרע אחר.

1 וְשׁוּרָה אַחַת שֶׁל דְּלוּעִין וְשׁוּרָה אַחַת שֶׁל פֹּל הַמַּצְרִי, אֵף עַל
2 פִּי שֶׁהִתְלַם מִבְּדִיל בֵּין כָּל מִין וּמִין; מִפְּנֵי שְׁמִינִין אֵלוֹ עֲלִים
3 שֶׁלֶּהֶן אֲרָפִין וְנִמְשְׁכִין וּמִסְתַּבְּכִין, וְאִם זָרְעַן שׁוּרָה בְּצַד שׁוּרָה
4 - יִתְעַרֵּב הַכֹּל, וְנִרְאוּ כְּנִזְרָעִין בְּעֶרְבוּבָא.

5 ב. הִיתָה שְׂדֵהוּ זְרוּעָה מִן מִמְיֵי יִרְקוֹת, וּבִקֵּשׁ לְזָרַע
6 בְּתוֹכָהּ שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת שֶׁל דְּלוּעִין - עוֹקֵר מִן הַיֶּרֶק מְקוֹם
7 שְׂזוּרָע בּוֹ שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִין וּמִבְּדִיל בֵּינָהּ וּבֵין הַיֶּרֶק בְּתֵלָם,
8 וּמֵינִיחַ מִן הַיֶּרֶק רַחֵב שְׁתֵּים עָשָׂרָה אַמָּה וְעוֹשֶׂה שׁוּרָה שְׁנֵי
9 שֶׁל דְּלוּעִין, וּמִבְּדִיל בֵּינָהּ וּבֵין הַיֶּרֶק בְּתֵלָם, וְכֵן עַד מְקוֹם
10 שְׂזִירָצָה; שְׂנִמְצָא בֵּין כָּל שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל דְּלוּעִין שְׁתֵּים
11 עָשָׂרָה אַמָּה. אֲבָל פָּחוֹת מִכֵּן - אֲסוּר, מִפְּנֵי הַעֲלִין
12 שֶׁמִּסְתַּבְּכִין מִכֵּן וּמִכֵּן בִּירֵק שְׂבִינֵיהֶם, וְנִרְאָה הַכֹּל כְּאִלוֹ
13 נִזְרָע בְּעֶרְבוּבָא.

14 ג. הִיתָה שׁוּרָה שֶׁל דְּלַעַת זְרוּעָה, אֲפֹלוּ דְלַעַת יַחֲדִידִית, וּבֵא
15 לְזָרַע בְּצִדָּהּ תְּבוּאָה - מִרְחִיק בֵּית רַבַּע; שְׁהָרִי נִמְשְׁכוּ עָלֶיהָ
16 וְהִחְזִיקָהּ מְקוֹם גְּדוּל. וְכֵן דָּבָר שִׁיְהִיָּהּ בְּתוֹךְ בֵּית רַבַּע
17 שֶׁמִּרְחִיקִין בֵּין שְׁנֵי הַמִּינִין - עוֹלָה מִן הַמִּדָּה, כְּגוֹן הַקֶּבֶר
18 וְהַסֵּלַע וְכוּיָצָא בְּהֵן.

19 ד. הִתְלַם אוֹ אֲמַת הַמַּיִם שֶׁהֵן עֲמָקִים טַפַּח - זוֹרָעִין לְתוֹכוֹ
20 שְׁלֹשָׁה מִינֵי זֵרַעִים: אֶחָד עַל שְׂפַת הַתֵּלָם מִכֵּן, וְאֶחָד מִכֵּן,
21 וְאֶחָד בְּאֲמָצֵעַ.

22 ה. וּמִתֵּר לִנְטֵעַ שְׁנֵי מִינֵין בְּתוֹךְ גִּמָּא אַחַת, וְאֲפֹלוּ קִשּׁוֹת
23 וְדִלְעַת. וְהוּא שִׁיְהִיָּהּ מִין זֶה נוֹטֵה מַעַל שְׂפַת הַגִּמָּא לְכֹאֵן
24 וְהַמִּין הָאֲחֵר נוֹטֵה לְצַד הַשְּׁנִי, וְנִרְאוּ נִבְדְּלִין זֶה מִזֶּה. וְכֵן
25 אִם נָטַע אַרְבָּעָה מִינֵין בְּתוֹךְ הַגִּמָּא וְהִפְכֵן לְאַרְבַּע רִחוּתֶיהָ
26 - הָרִי זֶה מִתֵּר.

27 ו. הַרוּצָה לְזָרַע שְׂדֵהוּ מִשֵּׁר מִשֵּׁר מִכָּל מִין וּמִין - מִרְחִיק
28 בֵּין כָּל מִשֵּׁר וּמִשֵּׁר שְׁתֵּי אַמּוֹת עַל שְׁתֵּי אַמּוֹת, וּמִצָּר וְהוֹלֵךְ
29 עַד שֶׁלֹּא יִשָּׂאֵר בִּינֵיהֶן כְּסוּף הַמִּשֵּׁר אֲלֹא כָּל שְׂדֵהוּ; שְׁהָרִי
30 הֵן נִרְאִין שֶׁלֹּא נִזְרָעוּ בְּעֶרְבוּבָא.

31 ז. רָצָה לַעֲשׂוֹת שְׂדֵהוּ קִרְחַת קִרְחַת מִכָּל מִין וּמִין - לֹא
32 יַעֲשֶׂה בְּתוֹךְ כָּל בֵּית סָאָה יִתֵּר עַל תִּשְׁעַת קִרְחוֹת, כָּל קִרְחַת
33 מִהֵן בֵּית רַבַּע; וְנִמְצָא רְחוֹק בֵּין קִרְחַת וְקִרְחַת קְרוֹב לַעֲשׂוֹר
34 אַמּוֹת פָּחוֹת רַבִּיעַ, שֶׁכָּל בֵּית סָאָה חֲמִשִּׁים עַל חֲמִשִּׁים.

35 ח. וּמָה בֵּין הַמִּשֵּׁר לְקִרְחַת? שֶׁהַמִּשֵּׁר אֶרֶץ וְהַקִּרְחַת
36 מִרְבַּעַת.

37 ט. מִינֵי יִרְקוֹת שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּגִי אָדָם לְזָרַע מֵהֶם אֲלֹא מַעַט
38 מַעַט, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ - מִתֵּר לְזָרַע מֵהֶם אֲפֹלוּ חֲמִשָּׁה מִינֵין
39 בְּתוֹךְ צִרוּגָה אַחַת שֶׁהִיא שְׁשֶׁה טַפָּחִים עַל שְׁשֶׁה טַפָּחִים.
40 וְהוּא שִׁיזְרָע אַרְבָּעָה מִינֵין בְּאֲרָבַע רִחוּתוֹת הַצִּרוּגָה וְאֶחָד
41 בְּאֲמָצֵעַ, וְיִרְחִיק בֵּין מִין וּמִין כְּמוֹ טַפַּח וּמִחְצָה, כְּדִי שֶׁלֹּא
42 יִינָקוּ זֶה מִזֶּה. אֲבָל יוֹתֵר עַל חֲמִשָּׁה מִינֵין - לֹא יִזְרַע, אֵף
43 עַל פִּי שֶׁמִּרְחִיק בִּינֵיהֶם; לְפִי שְׁמִינֵין הִרְבֵּה בְּצִרוּגָה כְּזוֹ הָרִי
44 הֵן כְּנִטְוִעִין בְּעֶרְבוּבָא.

45 י. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּצִרוּגָה שֶׁהִיא בְּחִרְבָּה וְאֵין שֵׁם
46 זָרַע חוּצָה לָהּ; אֲבָל צִרוּגָה בֵּין צִרוּגוֹת - אֲסוּר לְזָרַע בָּהּ
47 חֲמִשָּׁה מִינֵין; שֶׁאִם יִזְרַע בְּכָל רִיחַ מִצִּרוּגָה זֶה וּבְכָל רִיחַ
48 מִצִּרוּגוֹתֶיהָ שֶׁסְּבִיבוֹתֶיהָ - יִרְאָה הַכֹּל כְּמַעֲרָב. וְאִם הִטָּה

49 עֲלִין שֶׁבְּצִרוּגָה זֶה לְכֹאֵן וְעֲלִין שֶׁבְּצִרוּגָה שֶׁבְּצִדָּהּ מִכֵּאֵן, עַד
50 שִׁירָאוּ מִבְּדְּלִים - מִתֵּר. וְכֵן אִם עָשָׂה תֵּלָם בֵּין כָּל צִרוּגָה
51 וְצִרוּגָה - מִתֵּר.

52 יא. וְאֲסוּר לְזָרַע חוּץ לַצִּרוּגָה בְּלֹא תֵּלָם וּבְלֹא נִטְיָה וְאֲפֹלוּ
53 כְּנִגְדַּת הַקִּרְנוֹת שֶׁל צִרוּגָה שֶׁאֵין בָּהֶן זָרַע; גִּזְרָה שֶׁמָּא יִזְרַע
54 אַרְבַּעַת הַמִּינֵין בְּאֲרָבַע זְרוּיֹת צִרוּגָה, וְיִזְרַע מִינֵין אַחֲרֵים
55 חוּצָה לָהּ כְּנִגְדַּת הַזְרוּיֹת, וְנִמְצָא הַכֹּל כְּמַעֲרָב.

56 יב. הִיתָה הַצִּרוּגָה שֶׁשָּׂה עַל שְׁשֶׁה וְהָיָה לָהּ גָּבוּל גָּבוּהַ
57 טַפַּח וְרַחֵב טַפַּח סָבִיב - מִתֵּר לְזָרַע בָּהּ אֲפֹלוּ שְׁמוֹנֶה עָשָׂר
58 מִינֵין, שְׁלֹשָׁה עַל כָּל גָּבוּל וּגָבוּל וְשִׁשָּׁה בְּאֲמָצֵעַ, וְיִרְחִיק
59 בֵּין כָּל מִין וּמִין טַפַּח וּמִחְצָה. וְלֹא יִזְרַע רֹאשׁ הַלֶּפֶת בְּתוֹךְ
60 הַגָּבוּל, שֶׁמָּא יִמְלֹאֲהוּ. יוֹתֵר עַל זֶה - לֹא יִזְרַע.

61 יג. וְאֲסוּר לְזָרַע בְּצִרוּגָה מִינֵי זֵרַעִים בְּעֵנִין זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן
62 נִרְאִין כְּלֹאִים. אֲבָל מִינֵי יִרְקוֹת, הוּאִיל וְאֵין דֶּרֶךְ בְּגִי אָדָם
63 לְזָרַע מִהֵן אֲלֹא מַעַט מַעַט - הָרִי זֶה מִתֵּר, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.
64 יד. גָּבוּל שֶׁהָיָה גָּבוּהַ טַפַּח וְזָרַעוּ בּוֹ מִינֵין הִרְבֵּה כְּמוֹ
65 שֶׁבִּאֲרָנוּ, וְנִתְמַעַט מִטַּפַּח מֵאֲחֵר שֶׁנִּזְרַע בּוֹ - כְּשֹׁר, שֶׁהָיָה
66 כְּשֹׁר מִתְחַלְתּוֹ.

67 טו. הַרוּצָה לְמִלְאֵת כָּל גִּנְתּוֹ מִינֵי יִרְקוֹת רַבִּים וְלֹא יִרְחִיק
68 בִּינֵיהֶם - עוֹשֶׂה כָּל הַגִּנָּה צִרוּגוֹת מִרְבַּעוֹת, אֲפֹלוּ שֶׁשָּׂה עַל
69 שְׁשֶׁה, וְעוֹשֶׂה בְּכָל צִרוּגָה חֲמִשָּׁה עֲגוּלִין, אַרְבָּעָה בְּאֲרָבַע
70 רִחוּתֶיהָ וְאֶחָד בְּאֲמָצֵעַ, וְזוֹרַע מִן כָּכָל עֲגוּלָה, וְזוֹרַע אַרְבָּעָה
71 מִינִים אַחֲרֵים בְּאֲרָבַעָה קִרְנוֹת צִרוּגָה. נִמְצָאוּ תִּשְׁעָה מִינֵין
72 בְּכָל צִרוּגָה וְהֵן נִרְאִין מִבְּדְּלִין זֶה מִזֶּה. וְאֵינוּ מִפְּסִיד אֲלֹא
73 מִה שֶׁבֵּין הָעֲגוּלִין בְּלִבָּד, שֶׁהוּא מֵינִחוֹ חֲרִב כְּדִי שִׁירָאוּ
74 הָעֲגוּלִין מִבְּדְּלִין מִן הַקִּרְנוֹת וּמִבְּדְּלִין זֶה מִזֶּה. וְאִם רָצָה
75 שֶׁלֹּא יִפְסִיד כָּלוּם: אִם הָיוּ הָעֲגוּלִין זְרוּעִים שְׁתֵּי - זוֹרַע מִה
76 שְׂבִינֵיהֶן עָרֵב, וְאִם הָיוּ זְרוּעִין עָרֵב - זוֹרַע מִה שְׂבִינֵיהֶן
77 שְׁתֵּי, כְּדִי שִׁירָאוּ מִבְּדְּלִין.

78 טז. מִכָּל אֵלוֹ הַדְּבָרִים נִתְבָּאֵר לָךְ, שֶׁבְּזִמְנֵן שִׁישׁ בֵּין שְׁנֵי
79 הַמִּינֵין הַרְחֵקָה הָרְאוּיָה לָהֶם כְּדִי שֶׁלֹּא יִינָקוּ זֶה מִזֶּה - אֵין
80 חוֹשְׁשִׁין לְמִרְאִית הָעֵין, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ; וּבְזִמְנֵן שִׁירָאוּ
81 מִבְּדְּלִים זֶה מִזֶּה - אֵין חוֹשְׁשִׁים לִינִיקָתָן אֲפֹלוּ הֵן זֶה בְּצַד
82 זֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר עֲתָה.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

83 א. הַזוֹרַע שְׁנֵי מִינֵי תְּבוּאָה אוֹ שְׁנֵי מִינֵי יִרְקוֹת עִם זָרַע
84 הַפֶּרֶם - הָרִי זֶה לֹאִקָּה שְׁתֵּים: אַחַת מִשּׁוּם שְׂדֵךְ לֹא תִזְרַע
85 כְּלֹאִים, וְאַחַת מִשּׁוּם לֹא תִזְרַע כְּרָמָךְ כְּלֹאִים.

86 ב. וְאֵינוּ לֹאִקָּה מִשּׁוּם זוֹרַע כְּלֹאִי הַפֶּרֶם עַד שִׁיזְרַע בְּאֶרֶץ
87 יִשְׂרָאֵל חֲטָה וְיִשְׁעוּרָה וְחִרְצָן בְּמַפְלַת יָד. וְכֵן אִם חָפֵה אוֹתָם
88 בְּעֶפֶר - לֹאִקָּה. וְכֵן אִם זָרַע שְׁנֵי מִינֵי יֶרֶק וְחִרְצָן אוֹ זָרַע
89 אֶחָד יֶרֶק וְזָרַע אֶחָד מִן תְּבוּאָה וְחִרְצָן בְּמַפְלַת יָד - הָרִי
90 זֶה לֹאִקָּה.

91 ג. וְאֵינוּ חֵיֵב מִן הַתּוֹרָה אֲלֹא עַל קִנְפוֹס וְלוֹף וְכוּיָצָא בָּהֶן
92 מִזְרָעִים שְׂנִימָרִים עִם תְּבוּאֹת הַפֶּרֶם, אֲבָל שֶׁאֵין הַזְרָעִים
93 אֲסוּרִים מִדְּבָרֵיהֶם. וְכֵן אֲסוּר מִדְּבָרֵיהֶם לְזָרַע כְּלֹאִי הַפֶּרֶם
94 בְּחוּצָה לְאֶרֶץ.

מותר. ואם עקר הזרע קדם שייעשו הענבים כפול הלכן - 49
הרי זה מותר בהנחה. מקצתן נעשו כפול הלכן ומקצתן לא 50
נעשו: את שנעשו - נתקדשו, ואת שלא נעשו - מותרין. 51
טו. ענבים שנעשו כפול הלכן וזרע בצדן תבואה או מיני 52
ירקות, ולקט הזרע קדם שישריש - הרי זה מותר בהנחה. 53
ואם השריש - אסור. 54
טז. גפן שביכשו העלין שלה ונפלו, כדרך שתיבש הגפן בימי 55
הקר - אסור לזרע בצדה ירק או תבואה; ואם זרע - לא קדש. 56
וכן הזרע בעציץ שאינו נקוב המנח בפרם - לא קדש, ומפני 57
אותו מפת מרדות. אבל עציץ נקוב - הרי הוא כפאריץ. 58
יז. היה עובר בפרם ונפלו ממנו זרעים, או שיצאו עם 59
הזבלים או עם המים, או שהיה זורע או זורה בשדה לכן 60
וסערתו הרוח לאחוריו ונפלו הזרעים בפרם, וצמחו - הרי זה 61
לא נתקדש; שנגמר: אשר תזרע - וזה לא זרע. וחיב לעקר 62
כשיראה; ואם קימן - הרי זה קדש. סערתו הרוח לפניו 63
ורואה הזרעים שנפלו לפרם - הרי זה כזורע. וכיצד יעשה? 64
אם צמחו העשבים - יתפכם במחרשה ודי. ואם מצאן 65
שנעשו אביב - ינפץ אותו אביב כדי להשחיתו, שהכל אסור 66
בהנחה. ואם מצא ששעשית דגן - הרי זו תשרף. ואם ראה 67
אותו וקימן - הרי אלו ישרפו עם הגפנים הסמוכות להן. 68
יח. הרואה בפרם עשב שאין דרך בני אדם לזרעו, אף על 69
פי שהוא רוצה בקיימו לבהמה או לרפואה - הרי זה לא 70
קדש, עד שיקים דבר שזממו מקימן רב העם באותו 71
מקום. כיצד? המקים קוצים בפרם בערב, שרוצים בקוצים 72
לגמליהם - הרי זה קדש. 73
יט. הארוס והקיסוס ושושנת המלך וישאר מיני זרעים - 74
אינן כלאים בפרם. הקנבוס והקנרס וצמר גפן - הרי הן 75
כשאר מיני ירקות ומקדשים בפרם. וכן כל מיני דשאים 76
שעולין מאליהן בשדה - הרי הן מקדשין בפרם. ופול 77
המצרי - מין זרעים הוא ואינו מקדש. הקנים והגורד 78
והאטדין - מיני אילן הן ואינן כלאים בפרם. 79
כ. זה הכלל: כל המוציא עלין מעקרו - הרי זה ירק, וכל 80
שאינו מוציא עלין - הרי זה אילן. והצלה - אילן לכל דבר. 81
כא. הרואה ירק בפרם ואמר: כשאגיע לו אלקטנו - מותר. 82
הגיע לו ועבר מעליו ואמר: כשאחזור לו אלקטנו, אם שהה 83
עד שהוסיף אחד ממאמנים - הרי זה קדש. 84
כב. וכיצד משערין שעור זה? רואין, אם נחתך ירק זה או 85
מין תבואה זה מן הארץ, בכמה זמן ייבש. הגע בעצמך 86
שייבש עד שלא תשארו בו לחה במאה שעה, אם נשתהה 87
בארץ משהגיע לו חצי שעה - הרי הוסיף במאמנים לאסור; 88
ואם שהה פחות מחצי שעה - מותר. 89
כג. אסור לעבר בעציץ נקוב שזרוע בו ירק בתוך הפרם. 90
ואם הניחו תחת הגפן ונשתהה שם בארץ כדי להוסיף אחד 91
ממאמנים - הרי זה קדש. 92
כד. בצל שנטעו בפרם, ואחר כך נעקר הפרם, ואחר כך 93
צמחו בצלים מן העקר הנטוע, אף על פי שרבו הגדולים 94
על עקרו במאמנים - הרי אותו העקר באסורו; שאין גדולי 95
התר מעלין את העקר האסור. 96

ד. ולמה אסור כלאי הפרם בחוצה לארץ ולא אסור כלאי 1
זרעים? מפני שכלאי הפרם חמורין הם, שאם נזרעו בארץ 2
ישאל - הרי הן אסורין בהנחה, וכיון שהן אסורין בהנחה 3
בארץ אסור לזרען בחוצה לארץ. 4
ה. ואין עודרין עם הנכרי בכלאים, אבל עוקרין עמו, כדי 5
למעט התפלה. 6
ו. אין אסור משום כלאי הפרם אלא מיני תבואה ומיני 7
ירקות בלבד; אבל שאר מיני זרעים - מותר לזרעם בפרם, 8
ואין צריך לומר שאר אילנות. 9
ז. אסור לזרע ירקות או תבואה בצד הגפנים או לטע גפן 10
בצד הירק או תבואה. ואם עשה כן, אף על פי שאינו לוקה 11
- הרי זה קדש, ונאסרו שניהם בהנחה, הירק או התבואה 12
או הגפנים, ושורפין את שניהן; שנגמר: פן תקדש המלאה 13
הזרע. ואפלו הקש של תבואה והעצים של גפנים האלו - 14
אסורין בהנחה ושורפין אותם. ולא יסיק בהן תנור וכירים 15
ולא יבשל בהם בעת שרפתן. 16
ח. אחד הנוטע ואחד המקים, כיון שראה כלאים צמחו 17
בכרמו והניחם הרי זה קדש. ואין אדם מקדש דבר שאינו 18
שלו. לפיכך, המספד גפנו על גבי תבואתו של חברו - קדש 19
גפנו ולא נתקדשה התבואה. ספד גפן חברו על תבואתו - 20
קדש תבואה ולא קדש גפן חברו. ספד גפן חברו על תבואת 21
חברו - לא קדש אחד מהן. ומפני זה, הזרע פרמו 22
בשביעית - לא קדש. 23
ט. הרואה כלאים בפרם חברו וקימן - הרי זה הרואה אסור 24
בהנחתו, וכל אדם מותרין בהן. ואלו קימן בעל הפרם - היה 25
מקדש אותן לכל אדם, כמו שבארנו. 26
י. האנס שזרע כלאים בפרם חברו: אם נשתקעו הבעלים, 27
אף על פי שלא נתיאשו - הרי זה קדש מן התורה; ואם 28
לא נשתקעו הבעלים, אף על פי שנתיאשו - אינו מקדש 29
אלא מדברי סופרים. 30
יא. הרוח ששקרה פארות הגפן ושלחה אותן על התבואה 31
- יגדל אותן מיד. ואם ארעו אנס ולא סלקן - הרי אלו 32
מותרין ולא נתקדשו. 33
יב. אנס שזרע הפרם - כשיצא האנס יקצר הזרע מיד, 34
ואפלו בחלו של מועד. ואם לא מצא פועלים - יוסיף להן 35
עד שליש בשכרן. בקשו ממנו יותר מכן או שלא מצא 36
פועלים - הרי זה מבקש בנחת וקוצר. ואם נשתהה הזרע 37
עד שהגיע לעונת שיקדש - הרי זה יקדש ונאסרו שניהם. 38
יג. מאמתי תבואה או ירק מתקדשין? מששירישו. ענבים 39
- משיעשו כפול הלכן. שנגמר: המלאה הזרע אשר תזרע 40
ותבואת הפרם - עד שיעזר זה ויהיה זה תבואה. אבל 41
תבואה שביבשה כל צרפה וענבים שבשלו כל צרפן - אינן 42
מתקדשות. [כיצד? תבואה שביבשה כל צרפה ויבא ונטע גפן 43
בתוכה, וכן ענבים שבשלו כל צרפן וזרע תבואה או ירק 44
בצדן, אף על פי שזה אסור - אינן מתקדשות]. 45
יד. פרם שלא הגיעו ענביו להיות כפול הלכן אלא עדין 46
הן בסר, וזרע בתוכו ירק או תבואה והשרישו - הרי זה לא 47
קדש. ואף על פי כן, קונסין אותו ואוסרין הזרע; אבל הבסר 48

יום שני י"ג אלול ה'תש"ע

פרק ששי

1. א. הזורע ירק או תבואה בכרם, או המקימו עד שהוסיף
במאתים¹ - הרי זה מקדש מן הגפנים שסביבותיו שש
עשרה אמה² לכל רוח. עגלות³ ולא מרבעות. ורואין כל
העגול שרחבו שטים ושלשים אמה כאלו הוא פלו מלא
ירק⁴, וכל גפן שתהיה בתוך עגול זה - נתקדשה עם הירק,
וכל שחוצץ לעגול - אינן מתקדשות.
2. ב. במה דברים אמורים? כשהיה בין שפתי העגול הזה⁵
ובין שורות הגפנים שחוצה לו יותר על ארבע אמות; אבל
אם היה ביניהם ארבע אמות מצמצמות או פחות - רואין
את העגול כאלו הגיע לשורה הסמוכה לו⁶, וכאלו רחב
העגול ארבעים אמה; ורואין, כל גפן שתפל בתוך עגול זה
של ארבעים אמה - הרי היא מתקדשת.
3. ג. במה דברים אמורים? בזרע או מקים תוך הכרם; אבל
הזורע חוץ לכרם וסמוך לו - הרי זה מקדש שתי שורות⁷
של גפנים הסמוכות לזרע בארץ כל הזרע, ויתר ארבע
אמות חוץ לזרע, ומתקדש מן הזרע רחב ארבע אמות בארץ
כל השורה של כרם. ואם זרע בצד גפן יחידית - אינו
מקדש מן הזרע אלא ששה טפחים לכל רוח.
4. ד. ילדה פחות מטפח - אינה מקדשת את הזרעים⁸. במה

- דברים אמורים? בשטים כנגד שטים ואחת יוצאה זנב⁹; אבל אם היה כל הכרם כן - הרי זה מקדש¹⁰.
- ה. שתי גנות זו על גב זו: התחתונה עשויה כרם - זורע
את העליונה עד שהוא מגיע לאויר עשרה טפחים קרוב
לכרם; שאויר עשרה טפחים סמוך לכרם או לגפן יחידית
- אסור לזרע¹¹ בו זרעים. ואם היתה העליונה עשויה כרם
- הרי זה זורע את התחתונה עד שהוא מגיע למטה
משלשה טפחים מעקר הגפנים.
- ו. מי שהיתה שדהו זרועה ירק או תבואה, ונמלך לטע בזה
גפנים - הופך את הזרעים במחרשה¹² ואחר כך נוטע, ולא
יטע ואחר כך יחפץ. היתה נטועה גפנים, ונמלך לזרע בזה
זרעים - משרש את הגפנים ואחר כך זורע את הזרעים. ואם
רצה לקץ את הגפנים עד שלא ישאר מהן אלא פחות
מטפח סמוך לארץ - הרי זה מתיר לזרע¹³ ואחר כך יחזור
וישרש את הנשאר בארץ מן הגפנים.
- ז. המכריז¹⁴ את הגפן בארץ, אפילו הכריכה בתוך הדלעת
שביכשה ונעשת כסילון או בתוך סילון של חרש¹⁵: אם היה
העפר על גבה שלשה טפחים או יותר - הרי זה מתיר לזרע
על גבה; ואם היה על גבה פחות מזה - אסור לזרע על
גבה, ומתיר לזרע בצדה¹⁶.
- ח. הכריכה בסלע¹⁷, אף על פי שאין עפר על גבה אלא
שלש אצבעות - מתיר להביא זרע עליה. במה דברים

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) בכרם שהיה מקודם, אבל הירק או התבואה, שנזרעו עכשיו באיסור - נאסרו מיד בהשרשה. (2) אף על פי שהזורע ירק או תבואה סמוך לכרם אינו מקדש אלא שתי שורות: השורה הסמוכה והשורה שלפנים הימנה - בזרע בתוך הכרם וגפנים סביב לה, החמירו, ונתנו לו דין של קרחת הכרם שדינו בשש עשרה אמה. (3) וראה בפרק י"ב מהלכות שבת הלכה יח, שלעניין שבת חושבים אותן מרובעות, ויש שם הוספה של אמה ושלושה חומשי אמה, כפי הכלל ש"כל אמה ברבוע - אמה ושני חומשים באלכסון". (4) מקור דברים אלו בירושלמי "שתהא האמצעית עגולה ירק". (5) כלומר, חוץ לעיגול הנ"ל, שמידתו שלושים ושתים על שלושים ושתים. (6) למד זאת רבינו ממה שנאמר שם במשנה: "הנוטע ירק בכרם או מקיים הרי מקדש ארבעים וחמישה גפנים. אימתי, בזמן שהיו נטועות על ארבע ארבע או על חמש חמש". וכשהן נטועות על חמש חמש אמות אין שם אלא שלושים ושבע גפנים. ומתוך זה הכריע שגם הגפנים שחוץ לעיגול, אם אינן רחוקות אלא ארבע אמות בלבד, הן נאסרות. (7) כדעת בית הלל. (8) רש"י (שם) פירש, שהמדובר בשאר מיני זרעים שאינם אסורים אלא מדרבנן וכשהגפנים פחותים מטפח לא גזרו חכמים. אבל בקנבוס ולוף שהם אסורים מן התורה - אסור גם בילדה פחות מטפח, ולדעת ר"י קורקוס, כן היא דעת רבינו שהעתיק לשון הגמרא: "אינה מקדשת את הזרעים". והכסף משנה והרדב"ז כתבו, שכיוון שרבינו לא חילק בין זרעים לזרעים, נראה שאפילו קנבוס ולוף, שהם אסורים מן התורה, אינם מתקדשים על ידי ילדה פחות מטפח. (9) שדינם ככרם קטן. [והנה בגמרא (סוטה שם) אמר עוד ר' אליעזר בן יעקב: "ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה כל שנותיה כו' והני מילי שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב" וכתב רבינו בפרק י מהלכות מעשר שני הלכה יט: "ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה כו' ומכיוון שכאן בהלכות כלאים לא כתב רבינו "בנטיעה אחת או בשתיים כנגד שתיים וכו'", נראה מדבריו שילדה פחותה מטפח אין דינה ככרם, אף על פי שיש בה שיעור אילנות בכרם, אבל מדין גפן יחידית אינה יוצאה, ויש להרחיק שישה טפחים לפחות, כדין זורע על יד הגפן]. (10) שאז נחשב הוא ככרם. (11) אבל אינו נאסר. (12) לפי מה שכתב רבינו למעלה פרק ב הלכה יג צריך גם התלעה לפני ההיפוך. (13) [ואף על פי שילדה פחותה מטפח כתב רבינו שאם כל הכרם כן הרי זה מקדש, וראה למעלה שכתבנו שם שמה שכתב "אינה מקדשת" היינו בתורת כרם, אבל בתורת גפן יחידית היא מקדשת - כאן כיוון שקצץ עד פחות מטפח, גילה דעתו שאינו רוצה בכלאים, ולפיכך מותר]. (14) והוא שיטמינה בארץ. כלומר: כל הגפן טמונה בארץ, ואין ערוביאי למעלה. ולדעת הרא"ש לא אסרו אלא במבריק, שכבר היה שם אילן על הענף, אבל הרכבת שרשים בשרשים אינה אסורה. אבל דעת רבינו שגם הרכבת שרשים בשרשים אסורה. [וראה שם שכתבנו שלדעת רבינו נקטו "המבריק" לרבותא, שאפילו במבריק ענפים יש חשש של הרכבה, וכל שכן בשרשים שהם רכים יותר, אולם במבריק לא אסרו אלא בגפן, שענפיה רכים, אבל בשאר אילנות שענפיהם קשים לא אסרו]. (15) אבל בסילון של מתכת אין השרשים עוברים. (16) ברייתא בבבא בתרא יט: "אבל זורע את הצדין אילן ואילך", שאין השרשים מתפשטים לצדידים, לא השרשים של התבואה, ולא השרשים של הגפן. (17) משנה שם. ובפירושו שם כתב: "סלע היא הקרקע הקשה". וכן הוא בירושלמי שם שבסלע רך אסור, מפני שהשרשים מפעפעים ועוברים.

34 - הרי זה מתר לזרע תחת החבל⁴⁰. ואם מתח חבל זה כדי
35 שיהלכו עליו השריגים והעלים - הרי הוא כאפיפירות,
36 ואסור לזרע תחתיו.

פרק שביעי

37
38 א. הבא לזרע בצד הפרג - מרחיק ממנו ארבע אמות
39 מעקרי הגפנים וזורע. ואם גפן יחידית היא - מרחיק ממנה
40 ששה טפחים וזורע. היתה שורה אחת של גפנים זו בצד
41 זו, אפילו הן מאה - אין זה פרג, אלא כגפן יחידית, ומרחיק
42 מן השורה ששה טפחים וזורע. היו שתי שורות - הרי אלו
43 פרג, וצריך להרחיק ארבע אמות מכל צד ואחר כך יזרע.
44 ב. וכמה יהיה בכל שורה? שלש גפנים או יותר. במה
45 דברים אמורים? בשדה בין כל גפן וגפן מארבע אמות עד
46 שמונה אמות; אבל אם היה בין שתי השורות שמונה אמות
47 חוץ ממקום הגפנים עצמן - הרי אלו כמבדלות זו מזו ואינן
48 פרג אחד, ואינו מרחיק אלא ששה טפחים מכל שורה. וכן
49 אם היה ביניהן פחות מארבע - הרי אלו כגפן אחת,
50 ומרחיק ששה טפחים לכל רוח.
51 ג. היו שלש שורות, אף על פי שיש ביניהן פחות מארבע
52 - הרי אלו פרג, ורואין את האמצעיות כאלו אינם. וכן אם
53 היו שלש שורות ובין כל שורה ושורה שמונה אמות או
54 יותר - הרי זה זרע בין השורות.
55 ד. לפיכך, הנוטע את פרמו מתחלה והרחיק בין כל שורה
56 ושורה שמונה אמות - מתר להביא זרע בתוכו, ומרחיק
57 מכל שורה ששה טפחים בלבד. אבל אם זרע חוצה לו -
58 צריך להרחיק משורה החיצונה ארבע אמות כשאר
59 הפרגים. ואין דין בין השורות של זה הפרג כפרג שחרב
60 באמצעו, שהרי מתחלה נטען מרחקין.
61 ה. היתה בשדה זו שורה אחת של גפנים ובשדה חבירו
62 שורה אחת כנגדה קרובה לה, אף על פי שמפסיק ביניהן
63 דרך היחיד או דרך הרבים או גדר שהוא נמוך מעשרה
64 טפחים - הרי אלו מצטרפות להיות שתייהן פרג. והוא
65 שיהיה ביניהן פחות משמונה.

1 אמורים? שאין עקר הגפן נראה¹⁸; אבל אם נראה¹⁹ - צריך
2 להרחיק ששה טפחים לכל רוח ואחר כך יזרע, כמו
3 שמרחיק מכל גפן יחידית שלא הברכה, כמו שיתבאר.
4 ט. המכריך שלש גפנים ועקריהם נראין: אם יש ביניהן²⁰
5 מארבע אמות עד שמונה²¹ - הרי אלו מצטרפין לשאר
6 גפנים העומדות²², וכאלו לא הברכן²³; ואם לאו - אינם
7 מצטרפות.
8 י. היו פחות משלש²⁴ - אין מצטרפין²⁵, אלא מרחיק מהן
9 ששה טפחים²⁶ לכל רוח וזורע.
10 יא. כל הזרע תחת השריגים²⁷ והעלין היוצאין מן הגפן
11 - הרי זה קדש, ואף על פי שהזרע רחוק מעקר הגפן כמה
12 אמות.
13 יב. הדלה²⁸ את הגפן על מקצת אפיפירות²⁹ - לא יזרע תחת
14 מותר האפיפירות, ואף על פי שאין עליהן לא עליון ולא
15 שריגים. ואם זרע, הואיל ואין הזרע תחת סכך הגפן - הרי
16 זה מתר. וכן אם הדלה³⁰ הגפן על מקצת בדי³¹ אילן שאינו
17 עושה פרות, כגון הארז והברוש. אבל אם הדלה על מקצת
18 אילן מאכל - הרי זה מתר לזרע תחת בדי האילן שלא
19 נמשכו עליהן שריגי הגפן; שאין אדם מבטל אילן מאכל
20 ועושה אפיפירות לגפן. ואם נמשכו השריגים אחר שזרע
21 וסככו על הזרע - הרי זה מוזירם למקום אחר.
22 יג. הזרע תחת מותר האפיפירות או תחת מותר אילן
23 שאינו עושה פרות³², ונמשכו שריגי הגפן וסככו על
24 הזרעים - הרי זה אסור לקימו³³ או להחזיר השריגים. אלא
25 כיצד עושה? עוקר הזרע.
26 יד. קנים היוצאין מן העצים³⁴ וחס עליהן לפסקן כדי שלא
27 ינשחית האפיפירות³⁵ - הרי זה מתר לזרע³⁶ תחתיהן. ואם
28 הניחם³⁷ כדי שיהלכו עליהן השריגים והעלין היוצאין -
29 הרי זה אסור לזרע תחתיהן.
30 טו. פרח³⁸ היוצא מן העצים או מן הדלית³⁹ - רואין אותו
31 כאלו משקלת תלויה בו עד הארץ, ואסור לזרע תחתיו. וכן
32 המותח זמורה מאילן לאילן - אסור לזרע תחתיה.
33 טז. קשר חבל או גמי בזמורה, וקשר הראש האחד באילן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

18) שהוברכה הגפן כולה. 19) שהוברכה רק זמורה. 20) בין הגפנים האלו וכן ביניהם לבין השורה השנייה של הגפנים.
21) שזהו שיעור המרחק בין הגפנים להחשיבם ככרם. 22) להחשיב ככרם. הרשב"ד כתב: "כי מצטרפות שאמרו חכמים, אפילו
אין שם יותר הן מצטרפות להיות כרם, שהן נידונות כשש גפנים, שהעיקר כגפן וראש הברכה היוצא ממנה, "גפן אחרת". וכן
פירש הרשב"ם בבבא בתרא פג. אבל לפי זה לא יתיישב מה בין שלוש לשתיים, הרי אם ישנה גפן אחת היוצאת בזנב, יצטרפו
גם שתיים לכרם, ולכן פירש רבינו באופן אחר. 23) [כלומר, אף על פי שאמרו בכלאים שם: "הארכובה שבגפן אין מודדין לה
אלא מן העיקר השני" כלומר, מסוף הארכובה שנמשכה אל הארץ, ולא מעיקר הגפן - זה אינו אלא לחומרא, אבל לא לקולא,
ולפיכך מצטרפות כאן הגפנים האלו אל השורה שעל ידה ואינן בטלות לגבי ההברכות שלהן]. 24) כן נראה במשנה ששינו
"המכריך שלוש גפנים", הרי שפחות מכן - לא. 25) [אל השורה הסמוכה, אלא בטלות לגבי ההברכות שלהן]. 26) כההרחקה
מגפן יחידית. 27) הענפים. 28) הגביה. 29) "ואותם הקנים וכיוצא בהם, שעשה מהם מטה או שבכה והדלה עליהם את נוף
הגפן, הם הנקראים אפיפירות". 30) "וכן המדלה על מקצת אילן סרק". 31) ענפי. 32) באילן נקראו בדים. ובגפן נקראו שריגים.
33) שדינו כאפיפירות. 34) משנה שם: "ואם הלך החדש אסור" שכיוון שבתחילה זרע באיסור - קנסוהו לעקור. 35) היא
אפיפירות שלמעלה. 36) חמל עליהם לכרות אותם שלא יתקלקל העצים. 37) שאינן חשובות בכלל האפיפירות אלא אם כן
הייתה מחשבתו לדלות עליהם הענפים הצומחים. 38) כן הוא במשנה שם: "עשאן כדי שיהלך עליהן החדש אסור". 39) והוא
מלשון "הפרחה הגפן". 40) הוא הגפן בלא ערים. 41) כיוון שאין מחשבתו להעלות עליו את השריגים.

הפרצה אסור עד שירחיק מן הגפנים בשעור. ופרצו בו
 פרצות רבות: אם היה העומד פרוץ - הרי זה מתר כאלו
 אין שם פרצה; היה פרוץ מרבה על העומד - לא יזרע כנגד
 כל המקומות הפרוצים עד שירחיק בשעור.
 יז. מחצית הפרס שנפרצה - אומרים לו 'גדר'. גדרה
 ונפרצה - אומרים לו 'גדר'. נתיאש ממנה ולא גדרה - הרי
 זה קדש.
 יח. בית שחציו מקרה וחציו אינו מקרה, וגפנים נטועות
 בצד זה - מתר לזרע ירקות בצד האחר; שהרי פי תקרה
 כאלו ירד וסתם, ונעשה ביניהן במחיצה. ואם השנה את
 קריו - אסור.
 יט. חצר קטנה שנפרצה במלואה לגדולה, והיו הגפנים
 בגדולה - אסור לזרע בקטנה. ואם זרע - הורעים אסורין,
 והגפנים מתרין. היו הגפנים בקטנה - מתר לזרע בגדולה.
 הואיל ויש בגדולה פסין מפאן ומכאן - הרי היא כמבדלת
 מן הקטנה, ואין הקטנה מבדלת מן הגדולה.
 כ. חריץ שהוא עובר בכרם עמק עשרה ורחב ארבעה: אם
 היה מפלש מראש הכרם ועד סופו - הרי זה נראה כבין
 שני הכרמים ומתר לזרע בתוכו; ובלבד שלא יהיו הגפנים
 מספקין עליו, כמו שבארנו. ואם לא היה מפלש - הרי הוא
 כגת שבאמצע הכרם, שאף על פי שהיא עמק עשרה
 ורחבה ארבעה או יותר - אסור לו לזרע בתוכה, אלא אם
 כן היה בקרחת שש עשרה אמה.
 כא. שביל שבין שני הכרמים - הרי הוא ככרם שחרב
 מאמצעו: אם יש ביניהם שש עשרה אמה - מרחיק מזה
 ארבע אמות ומזה ארבע אמות וזרע את המותר; ואם היה
 פחות מכאן - לא יביא זרע לשם.
 כב. שומרה שבכרם, אם גבוהה עשרה ורחבה ארבעה -
 מתר לזרע בראשה ירק; ובלבד שלא יהיו השריגין נוגעין
 בה, כדי שלא יראה ירק בתוך הכרם מלמעלה. במה דברים
 אמורים? במרבעת; אבל אם היתה השומרה עגלה - צריכה
 שיהיה בתוכה חלל ארבעה טפחים, כדי שתהיה מפלגת מן
 הארץ, וצריכה עפר על ראשה מלמעלה שלשה טפחים.
 כג. הבית שבכרם: אם היה יותר משלשה טפחים על
 שלשה טפחים עד ארבעה - זורעין בתוכו ירק; ואם היה
 פחות משלשה על שלשה - הרי הוא כסתום ואין זורעין
 בתוכו.
 כד. גפן יחידית שהיתה נטועה בתוך הנקע או בתוך
 החריץ - מרחיק ממנה ששה טפחים לכל רוח וזרע את
 כל החריץ, בדרך שעושה במישור. ואם היה עמק עשרה
 והיה רחב שפת החריץ למעלה ארבעה - אסור לזרע בתוכו
 אף על פי שהרחיק ששה.
 כה. וכן גפן יחידית שהיתה מקפת גדר גבוה עשרה ורחב
 ארבעה - לא יזרע בכל המחיצה ואף על פי שהרחיק ששה.
 ואם הרחיק ששה וזרע - לא קדש. וכמה ירחיק לכתחלה
 ויזרע? ארבע אמות לכל רוח, ואחר כך יזרע שאר החריץ
 או שאר המקום המקף גדר.

ו. נטע שורה אחת בארץ ושורה אחת במדרגה: אם גבוהה
 המדרגה מן הארץ עשרה טפחים - אינם מצטרפין; פחות
 מכן - מצטרפין.
 ז. הנוטע חמש גפנים שמים כנגד שמים ואחת יוצאת ונב
 - הרי זה נקרא כרם קטן וצריך להרחיק מהן ארבע אמות
 לכל רוח. אבל אם נטען שמים כנגד שמים ואחת באמצע,
 או שלש בשורה זו ושמים כנגדן בשורה שניה - אינם כרם,
 ואינו מרחיק מהן אלא ששה טפחים לכל רוח.
 ח. כרם שחרב, אם יש בו ללקט עשר גפנים לכל בית סאה
 ויהיו נטועות שמים כנגד שמים ואחת יוצאה ונב, או יש
 בו לכוון שלש כנגד שלש - הרי זה נקרא כרם דל, ואסור
 לזרע בכלו.
 ט. כרם שאינו נטוע שורות שורות אלא מערבב: אם יש
 בו לכוון שמים כנגד שלש - הרי זה כרם; ואם לאו - אינו
 כרם, אלא דיו להרחיק ששה טפחים מפל גפן וגפן וזרע.
 י. היו העקרים מכניין והנוף אינו מכנין - הרי זה כרם;
 הנוף מכנין והעקר אינו מכנין - אינו כרם. היו דקות ואין
 מכונות, העבו והרי הן מכונות - הרי זה כרם. כיצד הוא
 יזרע אם הן מכונות - מביא חוט המדה ומותח מזו לזו.
 יא. כרם שחרב באמצעו ונשאר שלם מפל סביביו: אם יש
 בקרחת שבאמצעו שש עשרה אמה - הרי זה מרחיק מעקרי
 הגפנים ארבע אמות לכל רוח וזרע באמצע הקרחת; ואם
 אין בה שש עשרה אמה - הרי זה לא יביא זרע לשם; ואם
 הביא, הואיל והרחיק ארבע אמות לכל רוח מן הגפנים של
 כרם - הרי זה לא קדש.
 יב. וכן מקום שנשאר פנוי בלא גפנים בין סוף הכרם ובין
 הגדר שלו, והוא הנקרא מחול הכרם: אם יש בו שמים
 עשרה אמה - מרחיק מן הגפנים ארבע אמות וזרע את
 השאר.
 יג. היה בו פחות משמים עשרה אמה - לא יביא זרע
 לשם; ואם הביא, הואיל והרחיק ארבע אמות - הרי זה לא
 קדש. במה דברים אמורים? בכרם גדול; אבל בקטן - אין
 לו מחול, אלא מרחיק ארבע אמות מסוף הגפנים וזרע עד
 הגדר. וכן כרם גדול שהיה בין כל שורה ושורה שמונה
 אמות או יותר - אין לו מחול.
 יד. היה הגדר המקיף את הכרם פחות מעשרה טפחים, או
 שהיה גבוה עשרה טפחים ואין בו רחב ארבעה טפחים -
 אין לו מחול, אלא מרחיק מסוף הגפנים ארבע אמות וזרע
 עד המחיצה. אפלו היה בין הגפנים ובין המחיצה ארבע
 אמות ומחיצה - זרע את חצי האמה.
 טו. גדר שהוא גבוה עשרה טפחים, וכן חריץ שהוא עמק
 עשרה טפחים ורחב ארבעה - הרי זה מתר לטע כרם בצדו
 מכאן וירקות בצדו מכאן. אפלו מחיצה של קנים, אם אין
 בין קנה לחברו שלשה טפחים - הרי זה מבדלת בין הכרם
 והירק כגדר.
 טז. גדר המבדיל בין כרם וירק שנפרץ עד עשר אמות -
 הרי זה כפתח ומתר; היתה פרוצה יותר מעשר - כנגד

ומסבך על השדה: אם עומד בארץ ובוצר את כלו - רואין
כל המקום שתחת הערים כאלו הוא מקום עקרי הגפנים,
ואוסר ארבע אמות בשדה לכל רוח משפת הערים; ואם
אינו יכול לבצר עד שיעלה במדרגה או בסלם - אין אסור
לזרע אלא תחת הערים בלבד.

ט. שני בתלים הסמוכין זה לזה והגפנים נטועים בנזירות
בניהם, והערים יוצא עם הכתלים מתוך הקרן וכלה -
מרחיק מעקרי הגפנים בפשעור וזורע במקום הפלה שאין
עליו ערים. ואף על פי שהזרע מכניז בין שני הכתלים
שביניהן הערים, הואיל והרחיק בפשעור - הרי זה זורע בין
הכתלים.

י. גפן שעלה העץ שלה מן הארץ מעט ואחר כך נצקם
ונמשך על הארץ וחזר ועלה כמו ארכבה, כשמודדין בין
הגפן ובין הזרע ששה טפחים או ארבע אמות - אין מודדין
אלא מסוף הארכבה, לא מעקר הגפן הראשון.

יא. כבר בארנו, שאף על פי שמרחיק בין הזרע ובין הגפן
בפשעור, צריך להזהר שלא תסבך הגפן על הירק או בסבך
הירק על הגפן. זרע ירק או תבואה וצמחה, ואחר כך סבך
עליה את הגפן - הקשין מטרין, והדגן ידלק. היו שרשי הגפן
יוצאין לתוך הארבע אמות שבין הכרם והתבואה - יעקר.
היו שרשי התבואה יוצאין לתוך הארבע אמות - מטר.

יב. כל ההרחקות והשעורים האמורים בכלאים - באמה בת
ששה טפחים שוחקות. ולא יצמצם במדות הכלאים, שאין
מצמצמים אלא להחמיר.

יג. כל השעורים האלו שמרחיקין בין הגפנים והתבואה או
הירק - אינן אלא בארץ ישראל או בסוריא; אבל בחוצה
לארץ - מטר לזרע בצד הגפנים בתוך הכרם לכתחלה. ולא
אסרו בחוצה לארץ אלא לזרע שני מיני ירק או תבואה עם
החרצן במפלת יד. ואם אמר לתינוק נכרי לזרע לו בחוצה
לארץ - מטר. אבל לא יאמר לנכרי גדול, שלא יתחלף
בישראל.

יד. ואף על פי שמטר לזרע הירק בצד הכרם בחוצה
לארץ, הרי אותו הירק הזרוע שם אסור באכילה ואפלו
בחוצה לארץ. והוא שיראה אותו לוקט ומוכר; אבל ספקו
- מטר, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות.

יום שלישי י"ד אלול ה'תש"ע

פרק תשיעי

א. המרקיב זכר על נקבה שאינו מינו, בין בבקמה בין
בחיה ובדוף², ואפלו במיני חיה שבים³ - הרי זה לוקה מן

פרק שמיני

א. הגפנים שגדלו בכריתן, והרי השריגים והאשכולות
שלהן משלכין בארץ - הן הנקראין פרים. אבל העושה כמו
מטה או כמו שבכה גבוהה מעל הארץ, כדי שיהיו
האשכולות והשריגים נמשכין עליה, והגביה נוף הגפנים
מעל הארץ על אותה המטה והדלה אותו - הרי זה נקרא
עריס. ואותם הקנים וכיוצא בהן שעשה מהן מטה או
שבכה והדלה עליהן את נוף הגפן - הן הנקראים
אפיפירות. ודינים אחרים יש בערים.

ב. הנוטע שורה אחת של חמש גפנים או יותר וערסן על
גבי כתל גבוה עשה עשה וכיוצא בו, או שנטען בצד חריץ עמק
עשה ורחב ארבעה - הרי אלו נקראין ערים. וצריך
להרחיק מן הערים ארבע אמות ואחר כך יזרע, בדרך
שמרחיק מן הכרם.

ג. ומהיכן מודדין? מעקר הגדר שערסן עליו. ביצר? הרחיק
את השורה של גפנים מן הכתל אמה, ונמצא הערים מן
הגפנים ולכתל - מודד מן הכתל ארבע אמות וזורע, ונמצא
בין הזרע ובין עקרי הגפנים חמש אמות. ואם בא לזרע מצד
הגפנים - מרחיק מעקרי הגפנים ארבע אמות, שנמצא רחוק
מן הכתל חמש אמות. ועל דרך זו דנין בכל ערים.

ד. אחד הבונה את הגדר ואחר כך נטע או שנטע ואחר כך
עשה הגדר, הואיל וערסן - הרי זה עריס. נהרס הגדר או
נסתם החרץ - אין כאן עריס, אלא הרי כל השורה כגפנים
יחידים.

ה. עריס שחבר אמצעו ונשתירו בו חמש גפנים בצד הגדר
מכאן וחמש גפנים בצד הגדר האחר מכנגדן - זהו הנקרא
פסקי ערים. אם יש ביניהן שמונה אמות ואחד מששים
באמה - הרי זה מרחיק מכל שורה ששה טפחים וזורע;
והוא שלא יזרע תחת האפיפירות, כמו שבארנו.

ו. היה ביניהן שמונה אמות בצמצום - הרי זה לא יזרע
לשם. ואם זרען, הואיל והרחיק מכל שורה ששה טפחים -
הרי זה לא קדש. ואם אין שם גדר - מרחיק מכל שורה ששה
טפחים וזורע; שאין כאן לא עריס ולא פסקי ערים. חזר ובנה
הגדר - חזר עריס למקומו, וחזרו פסקי ערים למקומן.

ז. גנה קטנה שהיא מקפת גדר, וערס את הגפנים סביב לה
מבחוץ על כל כתליה: אם יש בה מלא בוצר וסלו מכאן
ומלא בוצר וסלו מכאן, הואיל והיא מקפת גדר - זורעין
בתוכה ירקות; ואם אין [בה] בפשעור הזה - אין זורעים
בתוכה, מפני שנראה הפל בערים אחד וירק בתוכו.

ח. גפנים שהיו ורועים במדרגה גבוהה והערים שלהן יוצא

(1) אפילו שניהם ממין טהור. ודווקא בשאינו מינו, אבל מין במינו, כגון שור שחור על גבי פרה לבנה - מותר. ולמדו כן מכלאי בגדים שתפרו בהם שני מינים "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים". (2) והנה בתורה לא נאמר אלא "בהמתך לא תרביע כלאים" ולא נזכרו חיה ועופות. אבל חכמינו ז"ל אמרו: "אחד שור ואחד כל בהמה כו' לכלאים וכו' וכן חיה ועוף" ולמדו כן בגזירה שווה "בהמתך" - "בהמתך" משבת, שכשם שבשבת נתרבו גם חיה ועוף שנאמר "לא תעשה כל מלאכה וגו' ושוורך וחמורך וכל בהמתך", - "וכל בהמתך" מרבה כל מיני בעלי חיים, כמו כן לעניין כלאים. (3) "המרביע שני מינים שבים לוקה". ולמדו כן בגזירה שווה "למינהו" - "למינהו", נאמר "למינהו" ביבשה ונאמר "למינהו" בים, ללמדך שכשם שביבשה יש איסור כלאים, כמו

- ה. מין שיש בו מדברי וישובי, כגון שור הפר²⁰ עם¹⁹ השור²¹, והרמך²² עם הסוס – מתר להרפיקן זה עם זה, מפני שהן מין אחד. אבל אלו עם אלו בר – כלאים זה בזה.²¹ מפני שהאזן (ביתי) – ביציו מבפנים, ואזן בר – ביציו מבחוץ, מקלל שהם שני מינין. והכוי – כלאים עם החיה²³ ועם בהמה; ואין לוקין עליו, מפני שהוא ספק²³.
- ו. הילודים מן הכלאים: אם היו אמיתיהן מין אחד²⁴ – מתר להרפיקן זה על זה; ואם היו שני מינין²⁵ – אסור להרפיקן זה על זה, ואם הרפיב – לוקה²⁶. וכן אם הרפיב זה הנולד²⁷ אפלו על מין אמו²⁸ – לוקה²⁹. ביצד? פירד שאמו חמור – מתר להרפיקו על פירדה שאמה חמור³⁰, ואסור להרפיקו³¹ אפלו על החמור; אבל פירד שאמו סוס – אסור להרפיקו³² על פירדה שאמה חמור. וכן כל פירדא בזה. לפיכך, הרוצה להרפיק פירד על פירדה או למשך בשתי פירות – בודק בסימני אוננים וזנב וקול; אם דומין זה לזה – בידוע שאמן ממין אחד ומתין.
- ז. כל העושה מלאכה בשני מיני בהמה או חיה כאחד, והיה אחד מהן מין טהורה והשני מין טמאה³³ – הרי זה
- התורה בכל מקום, בין בארץ בין בחוץ לארץ⁴; שנאמר: בהמתך לא תרביע כלאים. ואחד בהמה חיה ועוף שלו או של חברו⁵. ואינו לוקה עד שיכניס בידו במכחול בשפופרת⁶; אבל אם העלם זה על זה בלבד או שעוררן בקול⁷ – מפין אותו מכת מרדות⁸.
- ב. מתר להכניס שני מינין לסהר אחד. ואם ראה אותם רובעים זה את זה – אינו זקוק להפרישן. ואסור לישאל לתן בהמתו לעובד פוכבים להרביעה⁹ לו¹⁰.
- ג. מי שעבר והרפיב בהמתו¹¹ כלאים – הרי הנולד מהם מתר בהנאה¹². ואם היה מין טהורה עם מין טהורה¹³ – מתר באכילה¹⁴, כמו שבארנו במאכלות אסורות.
- ד. שני מיני בהמה או חיה שדומין זה לזה, אף על פי שמתעברין זה מזה ודומין זה לזה, הואיל והם שני מינין – הרי הם כלאים ואסור להרפיקן. ביצד? הנאב עם הקלב, והקלב הפפרי¹⁵ עם השועל, והעצבים¹⁶ עם העזים, והיעלים¹⁷ עם הרחלים, והסוס עם הפירד¹⁸, והפירד עם החמור, והחמור עם העורד¹⁹, אף על פי שדומין זה לזה – הרי הן כלאים זה בזה.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

כן יש בים. וצריך לומר ש"מיני חיה" שכתב רבינו אינו מין חיה בלבד אלא כוונתו לנפש חיה, והכל בכלל. (4) שהרי אינה מן המצוות התלויות בארץ. (5) ספרא פרשת קדושים פרק ד הלכה יד "בהמת אחרים על בהמת אחרים מניין? תלמוד לומר את חוקתי תשמורו". (6) כך קבלו חכמים שלא אסרה התורה אלא אם האדם עושה מעשה ההרבעה בידיו ממש. (7) עוררם בקול להרבעה. [ואף על פי שבחרישה בכלאים אמרו: "הנהיגם בקול – לוקה" שהקפידה התורה גם אם אין האדם עושה מעשה החסימה בידו, וגם המנהיג בקול עובר על הלאו של "לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו", אלא שיש סברא לומר כי זהו לאו שאין בו מעשה, ואין לוקים עליו – בזה אמרו כי בקולו הוא עושה מעשה, וחייב מלקות, אבל בהרבעה לא אסרה התורה אלא בעושה מעשה, אבל בלי מעשה אינו עובר על הלאו]. (8) שאסור מדרבנן. וראה לכך ממה שהתירו להכניס מין ושאינו מינו לדיר, ולא אמרו שמותר גם להעלות זה על זה. (9) באינו מינה. (10) כלומר, בשביל הישראל, ואיסורו משום "אמירה לנכרי שבות". [אבל להרבעה בשביל הגוי אין איסור אמירה לנכרי שבות. ואף על פי שהגוי מוזהר על רביעת בהמה באינו מינה – כאן מדובר, כנראה, באופן שאומר לו להרביע על ידי העלאה זה על זה, בלי מעשה של "כמכחול בשפופרת", שבישראל אינו אסור מן התורה אלא מדרבנן, ובגוי לא שייך איסור דרבנן. אבל אם אומר לו להרביע במעשה, עובר על לפני עיוור לא תיתן מכשול, אפילו אם אומר לו להרביע בשביל הגוי. (11) המדובר בשני מינים טמאים. (12) אבל באכילה לא, שהרי הם טמאים. (13) כגון בהמה עם חיה. (14) "בהמתך לא תרביע כלאים וכו'" מה בהמתך היצא ממנה מותרת כו' מדאסר רחמנא כלאים לגבוה (=לקרבן), מכלל דלהדיוט שרי (=מותר אף באכילה). (15) כלב הצייד מיוחס לכפר. (16) עפרים. (17) הם מין חיה. (18) נולד מן הסוס והחמור. (19) חמור מדברי. (20) השור המדברי. (21) לפי ששניהם מין בהמה. (22) מין ממיני הסוסים וזנכר במגילת אסתר "בני הרמכים". (23) אם הוא מין חיה או מין בהמה. (24) וכן אבותיהם מין אחד. (25) וגם אבותיהם שני מינים. (26) זה לא ייתכן אלא אם נפסוק שבוודאי "אין חוששין לזרע האב", אבל אם זה ספק – אינו לוקה. שהרי אם וודאי הוא שחוששין לזרע האב – מותר לכתחילה, כמו שאמרו בחולין עט. לדעת חנניה, שכל הפרדות מין אחד הם. ואם כן קשה כאן כמה קושיות: א. איך כתב בסמוך "וכן אם הרכיב זה הנולד אפילו על מין אמו לוקה", הרי שם אמרו שאם אין חוששין לזרע האב מותרים לכתחילה, שהרי אמותיהם שוות, ואיך כתב רבינו שאסור ולוקה. ב. הרי שם אמרו במסקנא, שספק הוא אם חוששין לזרע האב או לא. ג. הרי בפרק י"ב מהלכות שחיטה הלכה י"א פסק רבינו שספק הוא אם חוששין לזרע האב או לא. לכן נראה שיש להגיה גם כאן וגם בסמוך, כדלהלן: "ואם הרכיב [אין] לוקה, וכן אם הרכיב זה הנולד אפילו על מין אמו [אין] לוקה". ולפי זה פסק רבינו כמסקנת הגמרא שם, וכמו שפסק בהלכות שחיטה שם, שספק הוא אם חוששין לזרע האב או לא. ולפיכך בשני מינים אסור שמא אין חוששין לזרע האב ואינו לוקה שמא חוששין. ואם הרכיבו על מין אמו אסור שמא חוששין לזרע האב, ואינו לוקה שמא אין חוששין. (27) מסוס וחמורה. (28) חמור הבא מחמור וחמורה. (29) צריך להיות: "אינו לוקה", כמבואר למעלה. (30) ממה נפשך: אם אין חוששין לזרע האב הרי הם מין אחד מצד האם, ואם חוששין לזרע האב, הרי כל הפרדות מין אחד, כנ"ל. (31) אין כאן אלא איסור בלבד מחמת ספק, אבל אינו לוקה, כנ"ל. (32) ואינו לוקה, כנ"ל. (33) בכלאים פרק ח משנה א"ב: "כלאי בהמה וכו' ואינם אסורים אלא מלהרביע, בהמה עם חיה, בהמה עם חיה וחיה עם בהמה, טמאה עם טמאה וטהורה עם טהורה, טמאה עם טהורה וטהורה עם טמאה אסורין לחרוש ולמשוך ולהנהיג". ומפרשה רבינו שם: "כשאמר כלאי בהמה אינם אסורים אלא מלהרביע (=כלומר, אבל לחרוש מותר) אמר שאינו זה אלא לבהמה עם בהמה וכו'". אבל בהמה טמאה עם טהורה וטהורה עם טמאה יש בה תוספת על איסור ההרבעה, והוא: שהם אסורים לחרוש ולמשוך ולהנהיג וכו' וזה ענין שאמר הכתוב

1 לוקה בכל מקום³⁴; שגאמר: לא תחרש בשור ובחמור יחדו.
2 אחד החורש או הזורע³⁵ או המושך בהם עגלה או אבן
3 באחד³⁶, או הנהיגם באחד ואפלו בקול - לוקה; שגאמר:
4 יחדו - מפל מקום³⁷. אבל המזונג³⁸ - פטור, עד שימשך או
5 ינהיג.

פרק עשירי

34 א. אין אסור בכלאי בגדים אלא צמר ופשתן בלבד,
35 שגאמר: לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו. ויש בכרכי
36 הים כמו צמר שגדל על האבנים שבים המלח, תבניתו
37 כתבנית הזקב, והוא רך ביותר, וכלך שמו. ואסור עם
38 הפשתן מפני מראית העין, שהיה דומה לצמר רחלים. וכן
39 השירים והכלף אסורין מפני מראית העין.
40 ב. רחל בת עז - צמרה אין לוקין עליו משום כלאים, אבל
41 אסור הוא מדבריהם מפני מראית העין. כיון שנתחבר
42 הצמר עם הפשתן צד חבור בעולם - הרי זה כלאים מן
43 התורה. כיצד? צמר ופשתים שטרפן זה עם זה וישע אותן
44 ועשה מהן לבדין - הרי אלו כלאים. טרפן וטוה אותן
45 באחד וארג בגד משוי זה - הרי זה כלאים.
46 ג. תפר בגד צמר בשל פשתן, ואפלו תפרן במשי, או
47 שתפר בגד צמר בחוטי פשתן או בגד פשתים בחוטי צמר,
48 או קשר חוטי צמר בחוטי פשתים או גדלן, אפלו נתן צמר
49 ופשתים בשק או בקפה וכרכן - הרי אלו כלאים. ואפלו
50 קשר גדיל של צמר בגדיל של פשתן, אף על פי שהרצועה
51 באמצע, וכן אם כפל בגדי צמר ופשתן וקשן - הרי אלו
52 כלאים. שגאמר: צמר ופשתים יחדו - מפל מקום, כיון
53 שנתאחד נאסר.

6 ח. אחד שור וחמור ואחד כל שני מינין שאחד טמא ואחד
7 טהור, בין בהמה עם בהמה כחזיר³⁹ עם הפכש, או חיה
8 עם חיה כחמור עם הפיל, או חיה עם בהמה ככלב⁴⁰ עם
9 העז או צבי עם החזיר וכיוצא בהם - על כל אלו לוקה מן
10 התורה; שחיה בכלל בהמה⁴¹ היא, כמו שבארנו בהלכות
11 מאכלות אסורות. אבל מדברי סופרים⁴², שני מינין שהן
12 כלאים בהרפעה - אסורים לחרש בהן באחד ולמשכן
13 ולהנהיגן. ואם עשה בהן מלאכה באחד או משך או הנהיג
14 - מכין אותו מכת מרדות. ואסור להנהיג בהמה מן היבשה
15 עם חיה שבים, כגון עז עם שבוט⁴³; ואם עשה - פטור⁴⁴.
16 ט. עגלה שהיו מושכין אותה כלאים - היושב בעגלה
17 לוקה, ואף על פי שלא הנהיג; ששיבתו גורמת לבהמה
18 שתמשך העגלה. וכן אם היה יושב אחד בעגלה ואחד
19 מנהיג - שניהן לוקין. ואפלו מאה שהנהיגו כלאים באחד
20 - כלן לוקין.
21 י. מתר לעשות מלאכה באדם ובבהמה או חיה באחד, כגון
22 אדם שחורש עם השור או מושך עגלה עם חמור וכיוצא
23 בזה; שגאמר: בשור ובחמור יחדו - לא באדם וחמור או
24 באדם ושור.
25 יא. בהמת פסולי⁴⁵ המקדשין, אף על פי שהיא גוף אחד,
26 עשאה הכתוב כשני גופין. מפני שהיתה קדש⁴⁶, ונעשת⁴⁷
27 פקדש וכחל מערבין זה בזה⁴⁸, ונמצאת בהמה זו בבהמה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

לא תחרש בשור ובחמור יחדו, רוצה לומר: לענין הרבעה שנאמר "בהמתך לא תרביע כלאים" כל שהם שני מינים הרי הם בכלל כלאים ואפילו שניהם טהורים, אבל בחרישה לא פרט הכתוב אלא באופן שאחד טמא ואחד טהור - "שור וחמור", וכן הוא בתוספתא שם פרק ה: "לא יקשור סוס לפרד ופרד לחמור וחמור לערוד כו' אם עשה כן כו' וחכמים פוטרין". (34) אפילו בחוצה לארץ. שכל מצוה שאינה תלויה בארץ, נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ. (35) בספרי פרשת כי תצא: "לא תחרש, אין לי אלא חורש, מניין לרבות את הדש וכו' תלמוד לומר יחדו מכל מקום". (36) בפירוש המשנה שם כתב רבינו: "ואמרו שענין יחדו, רוצה לומר לחבר ביניהם ולייחדם על איזה דרך שיהיה, או לחרישה וזולתה. (37) [זה מוסב על זורע ומושך ומנהיג, וכדברי הספרי (שהובא למעלה) שמ"יחדו" למדו שחרישה לאו דווקא]. (38) ברייתא בבבא מציעא שם. ופירש רש"י: "המזונג שור וחמור לקרון ולא הנהיג בהם". (39) חזיר הוא מין בהמה. (40) שהוא מין חיה. (41) בבא קמא נד: ושם למדו כלאים דחרישה בגזירה שווה "שור" - "שור" משבת, מה שור האמור בשבת גם עוף בכלל, אף כלאים כן. וכן הוא בספרי שם: "מניין לרבות שאר בהמה וחיה ועוף כיוצא בשור תלמוד לומר לא תחרש". ורבינו השמיט כאן "עוף". (42) שהרי אמרו בבבא קמא שם "אחד השור ואחד כל בהמה". כלומר, מזה משמע שגם כששניהם טהורים או שניהם טמאים הם בכלל האיסור, ולדעת רבינו זה אינו אלא מדברי סופרים. (43) בעיא היא שם נה. אם יש בזה איסור כלאים או מכיוון שאינם יכולים להתחבר, שהרי העז לא ייכנס לים והדג לא ייצא ליבשה. ולא נפשטה הבעייתא. (44) מאחר שלא נפשטה הבעייתא, אינו לוקה מספק. ורוצה לומר פטור ממכת מרדות, שהרי גם העז וגם השבוט שניהם ממין טהור. (עין שבת קיט. וקידושין מא. "רבא מלח שיבוטא" ובחולין קט: אסר לנו חזיר - התיר לנו מוח של שיבוטא), ומן התורה אינו חייב מלקות אלא במין אחד טהור ומין אחד טמא. (45) כלומר, פסולי המקדשין שנפדו. (46) לפני שפדו אותה. [וצריך עיון למה הוצרך רבינו לכתוב כן, הלא גם בלי זה הוא כלאים, כמו שמבאר להלן: שיש בו תורת חולין ותורת קדשים]. (47) לאחר פדיון. (48) כלומר, חולין, שמותרת באכילה מחוץ לפתח אהל מועד, וקודש שאסורה בגיזה ועבודה כקדשים. וכן כתב רש"י במכות שם. וטעם זה מספיק, לדעת רבינו, רק בהרבעה שאסורה אפילו בשני מינים טהורים, אבל בחרישה הוצרך רבינו להא דלהלן. (49) הוצרך רבינו לכך לשיטתו שאין איסור חרישה בכלאים אלא במין טהור ומין טמא. [ולפי זה אין בכור בעל מום בכלל זה, שהרי עליו לא אמרו שהוא בכלל בהמה טמאה שהרי הוא אינו טעון פדיון ולא העמדה והערכה. אבל לענין הרבעה, שאסור מן התורה אפילו בשני מינים טהורים, גם בכור בכלל, שהרי גם הוא מעורב קודש וחול].

תופרים בארץ. וכן מוכרי כסות - מוכרין דרפן, ובלבד
שלא יתכוננו בחמה שציל להם הכלאים ששל כפתן מן
החמה, ולא יתכוננו בגשמים להתחמם בו. והצנועין
מפשילין במקל לאחוריהן.

יז. לא יקח אדם ביצה כשהיא חמה בבגד פלאים, שהרי
הוא נהנה בכלאים מפני החמה או מפני הצנה. וכן כל
פיוצא בזה.

יח. לא ילבש אדם כלאים צרא, ואפלו על גבי עשרה
בגדים שאינו מהנהו כלום, ואפלו להכריח את המכס. ואם
לבש בן - לוקה.

יט. אין אסור משום כלאים אלא בגדים שהן דרך חמום,
כגון הכתנת והמצנפת והמכנסים והצנבט והשמלה ובגדים
שמחפין בהן את השוקים ואת הידים וכיוצא בהם. אבל
צלצולין קטנים שעושין אותן העם בבית יד שלהן לצר
בהן מעות או תבלין, וסמרטוט שמניחין עליו רטיה או
מלוגמא או אספגנית וכיוצא בהן - הרי אלו מותרין, אף
על פי שבשרו נוגע בהן, שאין דרך חמום בקף.

כ. ציץ של עור או משי וכיוצא בהן שתלה בו חוטי צמר
וחוטי פשתן מרדלין על פני האדם כדי להפריח הנבובין
- אין בו משום כלאים, שאין דרך חמום בקף.

כא. המנהיג בהמות ומכניס חבליים לתוך ידו, מהן פשתים
ומהן צמר - הרי זה מותר ואף על פי שפוכן על ידו. אבל
אם קשרו בלן - נעשו כלאים ואסור לו לכרפן על ידו.
כב. מטפחות שמקנחין בהן את הידים, ומטפחות
שמספגין בהן הפלים והקרקעות, (ומטפחת ספר תורה),
ומטפחות ספרים - אסורים משום כלאים, שהרי הידים
נוגעות בהן והן נכרכין על היד תמיד ומתחממין.

כג. אותות שעושין הכובסין והגדירין בבגדים כדי שיהא
כל אחד מפיר את שלו, אם היתה אות של צמר בפשתן או
פשתן בצמר - הרי זה אסור, אף על פי שאינו חשוב אצלו.
כד. בגד צמר שחברו עם בגד פשתן בתכיפה אחת - אינו
חבור ואין זה כלאים. קבץ שני ראשי החוט כאחד או
שתבף שתי תכיפות - הרי זה כלאים.

כה. מותר לעשות מן הכלאים תכריכין למת, שאין על
המתים מצוה. ולעשות ממנו מרדעת לחמור ויושב עליה,
והוא שלא יהיה בשרו נוגע בה. ולא יניח מרדעת זו על
כתפו, אפלו להוציא עליהן את הנבל.

כו. המת והבהמה שהיו מלבשין כלאים - מותר לנשואן על
כתפו.

כז. בגד צמר שאבד בו חוט של פשתן, או בגד פשתן
שאבד בו חוט של צמר - הרי זה לא ימכרנו לנכרי, שמא
ימכרנו הנכרי לישראל. ולא יעשונו מרדעת לחמור, שמא
ימצא אותו אחר ויקרענו מעל המרדעת וילבשונו, שהרי אין
הכלאים נפר בו. וכיצד תקנת בגד זה? צובעו, שאין הצמר
והפשתים עולים בצבע אחד, ומיד הוא נפר לו ושומטו.
ואם לא נפר - הרי זה מותר; שמא נשמט והלך לו, שהרי
בדק ולא מצאו. וכבר בארנו בהלכות ביאות אסורות, שכל
אסור ספקות מדברי סופרים, ולפיכך הקלו בספק.

ד. ומניין שכל אסורין אלו של תורה? שהרי הצרף הכתוב
להתיר כלאים בציצית, כמו שלמדו מפי השמועה שלא
נסמכה פרשת כלאים לפרשת ציצית אלא להתיר כלאים
בציצית, והציצית חוטין קשורין בלבד הן, מכלל שחבור
כזה שלא במקום מצוה אסור מן התורה, שאינו ממעט
בתורה דבר שהוא אסור מדברי סופרים.

ה. הכלאים אין לו שעור, אפלו חוט כל שהוא של צמר
בבגד גדול של פשתן או של פשתן בצמר - אסור.

ו. צמר רחלים וצמר גמלים וכיוצא בו שטרפן זה בזה
וטרף מהן טרי: אם היה החצי מן הרחלים - הרי הכל בצמר
רחלים, והרי הוא כלאים עם הפשתן; ואם היה הרב מן
הגמלים - מותר לערבם עם הפשתן, מפני שצורת הכל צורת
צמר גמלים, ואין חוששין לנימות של צמר המערבין בהן,
מפני שאינן חוטי צמר.

ז. לפיכך, עורות הכבשים שעושין מהן בגדים, אף על פי
שתופרין אותן בפשתן - מותרין, ואין חוששין לנימות של
צמר, אף על פי שנוכרו בכלל חוט הפשתן שתפרו בו,
שהרי בטלו במעוטן.

ח. וכן הקנבוס והפשתן שטרפן זה בזה: אם רב מן
הקנבוס - מותר לארג הטרי מהן עם חוטי צמר; ואם היו
מחצה למחצה - אסור.

ט. העושה בגד פלו צמר גמלים או צמר ארנבים או
קנבוס, וארג בו חוט של צמר מצד זה וחוט של פשתן מצד
זה - הרי זה אסור משום כלאים.

י. בגד צמר שנופרם - מותר לפרו אותו בחוטי פשתן.
וקושר, אבל לא יתפר.

יא. לובש אדם בגדי צמר ובגדי פשתן וחוגר עליהם
מבחוץ, ובלבד שלא יכרך את המשיחה ויקשר בה בין
כתפיו.

יב. פלאי בגדים - מותר לעשותם ולמכרם, ואין אסור אלא
ללבשן בלבד או להתפסות בהן. שגאמר: לא תלבש
שעטנך, וגאמר: לא יעלה עליך; העליה שהיא דרך לבישה
- אסור, אבל עליה שאין דרך לבישה, כגון אהל שהוא
כלאים - מותר לישוב תחתיו. וכן מותר מן התורה לישוב על
מצעות של כלאים; שגאמר: לא יעלה עליך - אבל אתה
מציעו תחתיו. ומדברי סופרים, אפלו עשר מצעות זו על
גבי זו והתחתון שבהן כלאים - אסור לישוב על העליון,
שמא תכרך נימא על בשרו.

יג. במה דברים אמורים? ברכין, כגון יריעות ושמלות;
אבל בקשין שאינן נכרכין, כגון פרים וכסותות - מותר לישוב
ולהסב עליהן, והוא שלא יהיה בשרו נוגע בהם.

יד. וכן הפרכת שהיא כלאים: אם היתה רפה - אסורה,
שמא יסמך לה השמש ותעלה על בשרו; ואם היתה קשה
שאינה נכרכת - מתרת.

טו. מנעל שהוא כלאים ואין לו עקב - מותר ללבושו לה;
שעור הרגל קשה הוא, ואינו נהנה פשאר עור הגוף.

טז. תופרי כסות - תופרין דרפן, ובלבד שלא יתכוננו
בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. והצנועין

ב. וכשם שמניח בשדה, כך באילנות. כשאוסף את פרותיהן - מניח מעט לעניים. עבר וקצר את כל השדה או אסף כל פרות האילן - לוקח מעט ממה שקצר או ממה שאסף ונותנו לעניים; שנותנתו מצות עשה, שנאמר: לעני ולגר תעזב אתם. ואפלו טחן הקמה ולשו ואפאו פת - הרי זה נותן ממנו פאה לעניים.

ג. אבד כל הקציר שקצר או נשרף קדם שנתן הפאה - הרי זה לוקח; שהרי עבר על מצות לא תעשה, ואינו יכול לקיים עשה שבה שנתק לו.

ד. וכן בלקט, כשקוצר ומאלם - לא ילקט השבילים הנופלות בשעת הקציר, אלא יניחם לעניים; שנאמר: ולקט קצירך לא תלקט. עבר ולקטן, אפלו טחן ואפה - נותן לעניים; שנאמר: לעני ולגר תעזב אתם. אבדו או נשרפו אחר שלקטן קדם שנתן לעניים - לוקח.

ה. וכן בפרט שנפרט מן הענבים בשעת הבצירה, וכן בעוללות; שנאמר: וכרמך לא תעולל, ופרט כרמך לא תלקט, לעני ולגר תעזב אתם. וכן המעמר ושכח אלמה אחת בשדה - הרי זה לא יקחנה; שנאמר: ושכחת עמר בשדה, לא תשוב לקחתה. עבר ולקחו, אפלו טחנו ואפאו - הרי זה נותנו לעניים; שנאמר: לגר ליתום ולאלמנה יהיה - זו מצות עשה. הא למדת, שכלן מצות לא תעשה הנתק לעשה הן, ואם לא קים עשה שבהן - לוקח.

ו. כשם שהשכחה בעמרים, כך היא במקמה. אם שכח מקצת הקמה ולא קצרה - הרי זו לעניים. וכשם שהשכחה בתבואה וכיצא בה, כך יש שכחה לאילנות כלן; שנאמר: כי תחבט זיתך לא תפאר אחרך, והוא הדין לשאר האילנות.

ז. נמצאת למד, שארבע מתנות לעניים בפרט: הפרט והעוללות והפאה והשכחה. ושלש מתנות בתבואה: הלקט והשכחה והפאה. ושנים באילנות: השכחה והפאה.

ח. כל מתנות עניים אלו - אין בהן טובת הנזה לבעלים, אלא העניים באין ונוטלין אותן על פרחן של בעלים. ואפלו עני שבישראל - מוציאין אותן מידו.

ט. כל גר האמור במתנות עניים - אינו אלא גר צדק. שהרי הוא אומר במעשר שני: ובא הלוי והגר; מה הלוי בן ברית, אף הגר בן ברית. ואף על פי כן, אין מונעין עניי עובדי כוכבים ומזלות ממתנות אלו, אלא באין בכלל עניי ישראל ונוטלין אותן, מפני דרכי שלום.

י. נאמר במתנות עניים: לעני ולגר תעזב אתם - כל זמן שהעניים תובעין אותן. פסקו העניים לבקש ולחזר עליהם - הרי הנשאר מהן מתר לכל אדם; שאין גופו קדוש פתרמות. ואינו חייב לתן להן דמיהן; שלא נאמר בהן ונתן לעניים, אלא 'תעזב אתם'. ואינו מצוה לעזב אותן לחיה ולעופות, אלא לעניים, והרי אין עניים.

יא. מאימתי מתרין כל אדם בלקט? משפינסו המלקטים שניים וילקטו אחר מלקטים הראשונים ויצאו. מאימתי מתרין כל אדם בפרט ובעוללות? משיהלכו העניים בפרט

כח. הלוקח כלי צמר מן הנכרי - צריך לבדקו יפה יפה, שמא הן תפורין בפשתן.

כט. הרוצה פלאים של תורה על חברו, אפלו היה מהלך בשוק - קופץ לו וקורעו עליו מיד. ואפלו היה רבו שלמדו חכמה. שאין כבוד הבריות דוחה אסור לא תעשה המפרש בתורה. ולמה נדחה בהשב אבדה? מפני שהוא לאו של ממון. ולמה נדחה בטמאת מת? הואיל ופרט הכתוב 'ולאחתו'. מפי השמועה למדו: לאחתו אינו מטמא, אבל מטמא הוא למת מצוה. אבל דבר שאסורו מדבריהם - הרי הוא נדחה מפני כבוד הבריות בכל מקום. ואף על פי שכתוב בתורה: לא תסור מן הדבר, הרי לאו זה נדחה מפני כבוד הבריות. לפיכך, אם היה עליו שעטנז של דבריהם - אינו קורעו עליו בשוק, ואינו פושטו בשוק, עד שמגיע לביתו. ואם היה של תורה - פושטו מיד.

ל. הלובש פלאים או המתכסה בו - לוקח. היה לבוש בכלאים כל היום כלו - אינו לוקח אלא אחת. הוציא ראשו מן הגדר והחזירו, הוציא ראשו והחזירו, אף על פי שלא פשט הגדר כלו - הרי זה חייב על כל אחת ואחת. במה דברים אמורים שהוא חייב אחת כל היום? כשהתרו בו התראה אחת; אבל אם התרו בו ואמרו לו: פשט פשט, והוא לבוש בו, ושהה כדי לפשט וללבוש אחר שהתרו בו - הרי זה חייב על כל שהיה ושהיה שהתרו בו עליה ואף על פי שלא פשט.

לא. המלביש את חברו פלאים: אם היה הלובש מזיד - הלובש לוקח, והמלביש עובר משום ולפני עור לא תתן מכשל; ואם לא ידע הלובש שהגבד הוא פלאים, והיה המלביש מזיד - המלביש לוקח, והלובש פטור.

לב. כהנים שלבשו בגדי כהנה שלא בשעת עבודה, אפלו במקדש - לוקין, מפני האבגט שהוא פלאים; ולא התרו בו אלא בשעת עבודה, שהיא מצות עשה, בציצית. סלקו להו הלכות פלאים בסייעתא דשמיא.

הלכות מתנות עניים

יש בכללן שלש עשרה מצות. שבע מצות עשה, ושש מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) להניח פאה. (ב) שלא יכלה אותה. (ג) להניח לקט. (ד) שלא ילקט הלקט. (ה) לעזוב עוללות הפרם. (ו) שלא יעולל הפרם. (ז) לעזוב פרט הפרם. (ח) שלא ילקט פרט הפרם. (ט) להניח שכחה. (י) שלא ישוב לקחת השכחה. (יא) להפריש מעשר לעניים. (יב) לתן צדקה כמסת יד. (יג) שלא יאמץ לבבו על העניים. ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

א. הקוצר את שדהו - לא יקצר את כל השדה בלה, אלא יניח מעט קמה לעניים בסוף השדה; שנאמר: לא תכלה פאת שדה בקצרך. אחר הקוצר ואחד התולש. וזה שמניח

יום רביעי ט"ו אלול ה'תש"ע

פרק שני

1 ויבואו. הנשאר אחרי כן - מתר לכל אדם. מאימתי מתרין
2 כל אדם בשכחה של זיתים? בארץ ישראל, אם שכח אותה
3 בראש הית - הרי זה מתר בה מראש חדש פסלו, שהוא
4 זמן רביעה שניה בשנה אפילה. אבל צבורי זיתים ששכחן
5 תחת האילן - הרי זה מתר בהן משיפסקו העניים מלחור
6 אחריהן.

7 יב. כל זמן שיש לעני לטל שכחת הזיתים המנחות בארץ
8 תחת האילנות - נוטל, ואף על פי שפכר התר כל אדם
9 בשכחה שבראש האילן. וכל זמן שיש לו לטל שכחה
10 שבראש האילן - נוטל, ואף על פי שעדין אין לו שכחה
11 תחתיה.

12 יג. מתנות עניים שבשדה שאין העניים מקפידים עליהן -
13 הרי הן של בעל השדה, ואף על פי שעדין לא פסקו העניים
14 מלחור על מתנותיהם.

15 יד. כל מתנות העניים האלו אינן נוהגות מן התורה אלא
16 בארץ ישראל, בתרומות ומעשרות. הרי הכתוב אומר:
17 ובקצרכם את קציר ארצכם, כי תקצר קצירך בשדה. ויכר
18 נתפרש בגמרא, שהפאה נהגת בחוצה לארץ מדבריהם.
19 ויראה לי, שהוא הדין לשאר מתנות עניים אלו, שכלן
20 נוהגות בחוצה לארץ מדבריהם.

21 טו. כמה הוא שעור הפאה? מן התורה אין לה שעור.
22 אפלו הניח שבלת אחת - יצא ידי חובתו. אבל מדבריהם
23 אין פחות מאחד מששים, בין בארץ בין בחוצה לארץ.
24 ומוסיף על האחד מששים לפי גדל השדה, ולפי רב
25 העניים, ולפי ברפת הדור. כיצד? שדה שהיא קטנה ביותר,
26 שאם הניח ממנה אחד מששים אינו מועיל לעני - הרי זה
27 מוסיף על השעור. וכן אם היו העניים מרבין - מוסיף. ואם
28 זרע מעט ואסוף הרבה, שהרי נתפרך - מוסיף לפי הברכה.
29 וכל המוסיף על הפאה - מוסיפין לו שכר. ואין לתוספת
30 זאת שעור.

31 א. כל אכל, שגדוליו מן הארץ, ונשמר, ולקטתו כלו
32 כאחת, ומכניסין אותו לקיום - חייב בפאה; שנאמר:
33 ובקצרכם את קציר ארצכם.
34 ב. כל הדומה לקצירי בקמח דרכים אלו - הוא שחייב
35 בפאה. כגון התבואה והקטניות והחרובין והאגוזין
36 והשקדים והרמונים והענבים והזיתים והתמרים בין יבשים
37 בין רכים², וכל פיוצא באלו³. אבל אפסטי⁴ ופואה וכיוצא
38 בהן - פטורין, מפני שאינן אכל⁵. וכן כמהין ופטוריות -
39 פטורין, מפני שאין גדוליהן מן הארץ כשאר פרות הארץ.
40 וכן ההפקר - פטור, שאין לו מי שישמרנו, שהרי הוא
41 מפקר לכל. וכן התאנים - פטורין, מפני שאין לקטתן
42 כאחת, אלא יש באילן זה מה שיגמר היום ויש בו מה
43 שיגמר לאחר כמה ימים. וכן ירק - פטור, שאין מכניסין
44 אותו לקיום. השומים והבצלים - חייבין בפאה, שהרי
45 מבישין אותן ומכניסין אותן לקיום. וכן האמהות של
46 בצלים, שמניחין אותן בארץ לקח מהן הדורע - חייבות
47 בפאה. וכן כל פיוצא בהן.
48 ג. קרקע כל שהוא⁸ - חייבת בפאה, ואפלו היתה של
49 שתפיץ; שנאמר: קציר ארצכם - אפלו של רבים.
50 ד. שדה שקצרוה נכרים לעצמן, או שקצרוה לסטים, או
51 קרסמוה¹⁰ נמלים, או שברתה הרוח או בהמה - הרי זו
52 פטורה מן הפאה¹¹; שחובת הפאה בקמה¹².
53 ה. קצר חציה וקצרו הלסטים חציה שנשאר - הרי זו
54 פטורה; שהחייב בחצי שקצרו הלסטים¹³. אבל אם קצרו
55 הלסטים חציה וחרור הוא וקצר השאר - נותן פאה כשעור
56 מה שקצרו¹⁴. קצר חציה ומכר חציה - הלוקח נותן פאה
57 (לכל¹⁵). קצר חציה והקדיש חציה - הפודה מיד הגזבר

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

1 בספרא שם: "מה קציר מיוחד שהוא אוכל ונשמר (שסתם קציר הוא כן - ר"ש פאה שם), וגידולו מן הארץ, ולקטתו כאחת
ומכניסו לקיום" (שסתם קציר מתבשל ביחד ומכניסו לקיום - שם). 2 כדעת חכמים בירושלמי, שגם רוטבי תמרים (=תמרים
רכים) חייבים בפאה שאף הם נגמרים כאחת, ולא כדבר ר' יוסי בן רבי יהודה שם הפוטרים מפאה מפני שאינם נלקטים כאחת.
3 [במשנה ובספרא שם נזכר גם אוג ולפי שהאוג שביהודה הוא מהקלים שבדמאי שחזקתם מן ההפקר, השמיטו רבינו בכדי שלא
להאריך ולפרט. באוג שאינו מן ההפקר, שהרי ההפקר פטור מפאה, וכללו בכלל "כל פיוצא באלו"]. 4 [בשבת סח. אמרו:
"אוכל למעוטי ספיחי סטים". אבל בכתב יד אוקספורד שם חסרה המלה ספיחי, וכן הוא בפירוש רבינו לתלמוד מסכת שבת. וסובר
רבינו שרק סטים אינו אוכל, אבל הספיח שלו הוא אוכל. ומקור דבריו ממה ששנינו בכלאים פרק ב משנה ה: "תבואה שעלה בה
ספיחי אסטיס", הרי שהוא אוכל, שאם לא כן אין בו משום כלאים כלל, שצריך שיהא מאכל אדם]. 5 והם מיני צבעים.
6 כלומר, אף על פי שגדלים הם מן הארץ - אינם יונקים מן הארץ כשאר אילנות. 7 הבצלים השמורים לזרע. 8 וכדעת רבי
עקיבא, ש"שרך" משמע אפילו שדה כל שהוא. ובירושלמי שואל: הגע עצמך שהייתה שכולת אחת, עד שלא קצרה - אין כאן
חייב, משקצר אין כאן שיעור? ומתוך שהיה קלח אחד ובו ה' שבלים. 9 ירושלמי שם: "מתניתא כשקצרוה לעצמן, אבל קצרוה
לישראל חייבת". ובספרא פרשת קדושים: "ובקצרכם פרט לשקצרוה גויים, מיכן אמרו נכרי שקצר שדהו ואחר כך נתגייר פטור
מן הלקט והשכחה והפאה". ואם כן "קצרוה גויים לעצמן" כאן, הוא מה שהביא רבינו להלן הלכה ט "גוי שקצר שדהו ואחר כך
נתגייר וכו'". 10 כמו כרסמוה, והוא מעניין כריתה. 11 שאמר הכתוב בחיוב הפאה ובקוצרכם שנהיה אנחנו הקוצרים.
12 כלומר, אף על פי שאם לא נתן פאה מן הקמה, מפרש מן העמרים היינו דווקא כשנתחייב בקמה, אבל כאן שבקמה פטור -
אינו מתחייב אחר כך. 13 "שחובת הפאה בקמה". 14 "נותן פאה ממה שקצר". 15 ובפירוש המשנה שם כתב: "כשידע
הלוקח שקצרו חציה נתחייב בלא ספק לתת כל הפאה שמחוייבת לתת לאותה שדה, לפי שאין לו רשות למכור מתנות
הקדוש-ברוך-הוא, ולפיכך יהיה כאילו לא מכר לו אלא מה שנשאר בשדה אחר הוצאת הפאה שנתחייבה אותה השדה".

- 1 נותן פאה לכל¹⁶. קצר חציה והקדישו¹⁷ - מניח מן הנשאר
- 2 פאה הראויה לכל¹⁸.
- 3 ו. פהם שהיה בוצר¹⁹ ממנו ענבים למכר בשוק²⁰, ובדעתו
- 4 שניח השאר לגת לדרך אותו: אם היה בוצר לשוק מכאן
- 5 ומכאן - הרי זה נותן פאה למה שבוצר לגת כפי הנשאר²¹;
- 6 ואם היה בוצר לשוק מרוח אחת בלבד - הרי זה נותן פאה
- 7 מן הנשאר כפי הראוי לכל הפרס; הואיל ובצר מרוח אחת
- 8 - אינו כבוצר צראי, מעט מכאן ומעט מכאן, שהוא פטור.
- 9 וכן כל הקוטף מלילות²² מעט מעט ומכניס לביתו, אפילו
- 10 קטף בן כל שדהו - פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה.
- 11 ז. הקוצר כל שדהו קדם שתגמר²³ ועדין לא הביאה שליש
- 12 - הרי זו פטורה²⁴. ואם הגיעה לשליש - חייבת. וכן בפרות
- 13 האילן²⁵, אם נגמרו שליש גמירתן - חייבין.
- 14 ח. המקדיש שדהו והיא קמה - חייבת בפאה²⁶. קצרה
- 15 הגזבר ואחר כך פדאה - פטורה; שבשעת חיוב הפאה
- 16 היתה קדש, שאינו חייב בפאה²⁷.
- 17 ט. נכרי שקצר שדהו ואחר כך נתגזר - הרי זו פטורה מן
- 18 הפאה ומן הלקט ומן השכחה, אף על פי שאין השכחה
- 19 אלא בשעת העמור²⁸.
- 20 י. אין שוכרין פועלים נכרים לקצר, מפני שאינן בקיאי
- 21 בלקט ופאה²⁹. ואם שכר וקצרו את פלה³⁰ - הרי זו חייבת
- 22 בפאה³¹.

- 1 יא. בעל הבית שקצר כל שדהו ולא הניח פאה - הרי זה
- 2 נותן מן השבילים פאה לעניים, ואינו צריך לעשר. ואם נתן
- 3 להם רב הקציר³² משום פאה - הרי זה פטור מן המעשרות.
- 4 וכן אם דש ועדין לא נגה³³ - נותן להם הפאה קדם
- 5 שיעשר³⁴. אבל דש ונגה ברחת ובמורה וגמר מלאכתו -
- 6 מעשר³⁵ ונותן להם מן הפרות המעשרין שעור הפאה
- 7 הראויה לאותה שדה³⁶. וכן באילנות.
- 8 יב. אין מניחין³⁷ את הפאה אלא בסוף השדה, כדי שיהיו
- 9 עניים יודעין מקום שיבואו לו³⁸. וכדי שתהיה נפרת
- 10 לעובדים ולשבים ולא יחשדו³⁹. ומפני הרמאים, שלא יתפנו
- 11 לקצר הכל ואומר לאלו שרואים אותו קוצר סוף השדה:
- 12 בתחלת השדה הנחת. ועוד, שלא ישמר שעה שאין שם
- 13 אדם ויניחנה ויתגנה לעני הקרוב לו⁴⁰. עבר והניח הפאה
- 14 בתחלת השדה או באמצעה - הרי זו פאה⁴¹. וצריך שניח
- 15 בסוף השדה כשעור הפאה הראויה למה שנשאר בשדה
- 16 אחר שהפריש את הראשונה.
- 17 יג. בעל הבית שנתן פאה לעניים, ואמר לו: תן לנו מצד
- 18 זה, ונתן להם מצד אחר - זו פאה. וכן בעל השדה
- 19 שהפריש פאה ואמר: הרי זו פאה וגם זו⁴², או שאמר: הרי
- 20 זו פאה וזו⁴³ - הרי שתיהן פאה.
- 21 יד. אסור לפועלים לקצרה⁴⁴ את כל השדה, אלא מניחין
- 22 בסוף השדה כשעור הפאה. ואין לעניים בה פלים עד

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(16) יוציא הפאה כולה מן החצי שפדה. (17) כלומר, את החצי הזה שקצר. (18) מפני שחובת הפאה בקמה וחייב הפאה על מה שקצר - בנשאר. (19) "כרם המדל נותן מן המשואר על מה ששייר, והמחליק מאחת יד נותן מן המשואר על הכל". וכתב רבינו בפירושו שם: "וכרם המדל, כרם מדולדל, גזור ממלת דל, והוא שיבצור מקצתו וימכור ויעזוב הנשאר לדרך או לייבש, אמר שחייב לתת פאה מן השארית הנשארת כפי מה שנשאר לא כפי הכרם כולו, וזה כשיבצור הענבים מכל צד מצידי הכרם, אבל כשיבצור מצד אחד ומכר והניח הנשאר, ייתן ממה שנשאר, פאה המחוייבת לכל הכרם, וזהו פירושו מה שאמר המחליק מאחת יד, רוצה לומר הבוצר או הקוצר מצד אחד". (20) אבל מדל לבית נותן מן המשואר על הכל. כלומר, המדל לשוק הרי הוא כבוצר עראי מעט מעט, כדלהלן. אבל מדל לבית לעשותו גורן הכל מצטרף והרי זו בצירת קבע. (21) לפי שהוא כבוצר עראי. (22) תוספתא פרק א: "המקטף ומכניס לביתו אפילו כל שדהו, פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה". ומפרשה רבינו משום בצירה עראית ולא משום שקטיפה אינה כקצירה שהרי בדברים שדרכם בקטיפה חייבים בפאה. (23) שתתבשל. (24) שאינה קצירה. (25) ושיעור שליש גמירתן נאמר לעניין מעשרות. (26) שבשעת חובתה, היינו קצירתה, הייתה ביד הדיוט. (27) שכשם שממעטים קצירת גויים מהפסוק "ובקוצרם" - "פרט לשקצורו גויים", כמו כן ממעטים קציר הקדש. (28) כחכמים הפוטרים, וטעמם בירושלמי: "כתוב ושכחת עומר בשדה ושכחת קמה (כלומר, מן המלה "בשדה" למדו לרבות שכחת קמה), את שיש לו שכחת קמה יש לו שכחת עומרין, את שאין לו שכחת קמה, אין לו שכחת עומרין". (29) ולא יניחו לעניי ישראל ליטול לקט ופאה. [והנה בתוספתא וירושלמי שם לא נזכר אלא "לקט", ורבינו הוסיף גם "פאה", והשמיט "שכחה", מפני שפאה ולקט תלויים בקוצרים. אבל בשכחה, אם שכחו הפועלים ולא שכחו בעל השדה אינה שכחה, ואם ישכח גם בעל השדה, עליו לברר, אם שכחו גם הפועלים יעזוב אותה לעניים]. (30) [כלומר, אף על פי שקצרו את כולה והישראל לא קצר כלום בכל זאת חייבת בפאה]. (31) היינו מן העמרין. (32) ולא כל הקציר, ש"העושה כל שדהו פאה אינה פאה". ומה שאמרו בנדרים "שאם רצה לעשות כל שדהו פאה - עושה", היינו לאחר שהתחיל לקצור ו"כל שדהו" לא דווקא. (33) לא פיזר ברוח את המוצץ מן הזרעים. (34) שלפני גמר המלאכה לא חלה עליו חובת המעשר. (35) שכבר חלה עליו חובת מעשר מן השדה. (36) ואינו מנכה שיעור המעשר שנתן. (37) דברי ר' שמעון: "מפני ארבעה דברים לא ייתן אדם פאה אלא בסוף מפני גזל העניים, ומפני ביטול עניים, ומפני מראית העין ומפני הרמאין". (38) שלא יהו עניים יושבין ומשמרין כל היום ואומרים עכשיו הוא נותן פאה, עכשיו הוא נותן פאה". וזה הוא "ביטול עניים", האמור בכל המקורות הנ"ל. (39) שלא יהו עוברין ושביין ואומרים ראו היאך פלוני שקצר את שדהו ולא הניח ממנו פאה". וזהו "מפני מראית העין" האמור שם. (40) זהו "מפני גזל עניים". (41) כלומר, הרי היא לעניים ופטורה מתרומות ומעשרות. פאה פרק א משנה ג: "נותנין פאה מתחילת השדה ומאמצעה". ולמדו שם בירושלמי ממה שנאמר "לקצור" - "אפילו יש לו כמה לקצור. (42) בנדרים ו: אמרו שפשוט הדבר שכיוון שאמר "וגם זו", שוודאי היא פאה. (43) כיוון שלא אמר "וגם זו", אין זו אמירה מפורשת לפאה, אלא הרי היא כיד (=רמז בעלמא), והתספקו שם אם יש יד לפאה כמו לקרבנות, או לא. ופסק רבינו לחומרא בספק ממון עניים. (44) כי יד פועל כיד בעל הבית וחלה עליהם חובת לא תכלה פאת שדך.

1 שִׁפְרִישָׁנָה בַּעַל הַבֵּית מַדְעֵתוֹ⁴⁵. לְפִיכָּה, עָנִי שֶׁרָאָה פָּאָה
2 בְּסוּף שָׂדֶה - אָסוּר לָגַע בָּהּ מִשּׁוּם גָּזֵל עַד שֶׁיִּדְעַה לּוֹ שֶׁהִיא
3 מַדְעֵת בַּעַל הַבֵּית.

4 טו. הַפָּאָה שֶׁל תְּבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת וְכִיּוּצָא בְּהֵן מְזַרְעִים
5 הַנִּקְצָרִים, וְכֵן פָּאָה הַכֶּרֶם וְהָאֵילָנוֹת⁴⁶ - נִתְּנָה בְּמִחְבָּר
6 לְקַרְקַע. וְהָעֲנִיִּים בּוֹזְזִין⁴⁷ אוֹתָהּ בְּיָדָם, וְאֵין קוֹצְרִין אוֹתָהּ
7 בְּמַגְלוֹת⁴⁸ וְאֵין עוֹקְרִין אוֹתָהּ בְּקַרְדָּמוֹת, כְּדִי שֶׁלֹּא יָכוּ אִישׁ
8 אֶת רַעְהוּ. רָצוּ הָעֲנִיִּים לְחַלְקָהּ בִּינֵיהֶם⁴⁹ - הָרִי אֵלֹ
9 מְחַלְקִין⁵⁰. אָפְלוּ תַשְׁעִים וְתַשְׁעָה אוֹמְרִין לְחֶלֶק, וְאֶחָד אוֹמֵר
10 לְבֹ - לְזֶה הָאֶחָד שׁוֹמְעִין, שְׁאֹמֵר בְּהִלְכָּהּ.

11 טז. פָּאָה שֶׁל דְּלִית⁵¹ וְשֶׁל דָּקָל, שְׁאֵין עֲנִיִּים מְגִיעִין לְבֹ
12 אוֹתָהּ אֲלָא בְּסַפָּנָה גְדוֹלָה - בַּעַל הַבֵּית מוֹרִיד אוֹתָהּ וּמְחַלֵּק
13 אוֹתָהּ בֵּין הָעֲנִיִּים. וְאִם רָצוּ כָּלָן לְבֹ אוֹתָהּ לַעֲצֹמֶן - בּוֹזְזִין.
14 אָפְלוּ תַשְׁעִים וְתַשְׁעָה אוֹמְרִים לְבֹ, וְאֶחָד אוֹמֵר לְחֶלֶק -
15 שׁוֹמְעִין לְאֶחָד, שְׁאֹמֵר בְּהִלְכָּהּ, וּמְחַבֵּין בַּעַל הַבֵּית לְהוֹרִיד
16 וּלְחַלֵּק בֵּינֵיהֶן.

17 יז. בְּשֵׁלֶשׁ עֲתוֹת בַּיּוֹם⁵² מְחַלְקִין אֶת הַפָּאָה לְעֲנִיִּים בְּשָׂדֶה
18 אוּ מְגִיחִין אוֹתָם לְבֹ: בְּשֹׁחַר, וּבְחֻצֵי הַיּוֹם, וּבְמִנְחָה⁵³. וְעָנִי
19 שָׁבָא שֶׁלֹּא בְּזִמְנָה זֶה - אֵין מְגִיחִין אוֹתוֹ לְטַל. כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה
20 עֵת קְבוּעָה לְעֲנִיִּים שֶׁיִּתְקַבְּצוּ בּוֹ כָּלָן לְטַל. וְלָמָּה לֹא קָבְעוּ
21 לָהּ עֵת אַחַת בַּיּוֹם? מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ שָׁם עֲנִיּוֹת מְגִיחוֹת, שֶׁצָּרִיכוֹת
22 לְאָכַל בְּתַחֲלַת הַיּוֹם. וְיֵשׁ שָׁם עֲנִיִּים קְטָנִים, שְׁאֵין נְעוּרִין
23 בְּבִקְרָא וְלֹא יִגִּיעוּ לְשָׂדֶה עַד חֻצֵי הַיּוֹם. וְיֵשׁ שָׁם זְקָנִים,
24 שְׁאֵינָם מְגִיעִין עַד הַמִּנְחָה.

25 יח. עָנִי שֶׁנִּטַּל מִקְצֵת הַפָּאָה וְנָרַק עַל הַשָּׂאָר⁵⁴, אוּ שֶׁנִּפְל
26 עָלֶיהָ, אוּ שֶׁפָּרַשׁ טְלִיתוֹ עָלֶיהָ - קוֹנְסִין אוֹתוֹ וּמַעֲבִירִין אוֹתוֹ
27 מִמֶּנָּה⁵⁵, וְאָפְלוּ מִה שֶׁנִּטַּל לּוֹקְחִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ⁵⁶ וְיִנְתֵּן לְעָנִי
28 אַחֵר⁵⁷. [וְכֵן בְּלָקֵט וְכֵן בְּעֶמֶר הַשִּׁבְחָה].

29 יט. מִי שֶׁלָּקַח אֶת הַפָּאָה⁵⁸ וְאָמַר: הָרִי זֶה לְאִישׁ פְּלוֹנִי
30 הָעֲנִי, אִם עָנִי הוּא זֶה שֶׁלָּקַח - מֵתוּךְ שְׂדֵוְכָה בּוֹ⁵⁹ לַעֲצֹמוֹ
31 זָכָה בּוֹ לְאוֹתוֹ פְּלוֹנִי; וְאִם עֲשִׂיר הוּא - לֹא זָכָה לוֹ, אֲלָא
32 תִּתְּנָה לְעָנִי שְׁנִמְצָא רָאשׁוֹן.

33 כ. בַּעַל הַבֵּית שֶׁהֵנִיחַ פָּאָה לְעֲנִיִּים אֵלֹ הָעוֹמְדִים לְפָנָיו,

34 וּבָא עָנִי אַחֵר מֵאַחֲרָיו וְנִטְּלָה - זָכָה בָּהּ; שְׁאֵין אָדָם זָכָה
35 בְּלָקֵט שִׁבְחָה וּפָאָה וְסָלַע שֶׁל מְצִיאָה עַד שֶׁיִּגִּיעַ לְיָדוֹ⁶⁰.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

36 א. אֵין מְגִיחִין אֶת הַפָּאָה מִשָּׂדֶה עַל חֲכָרְתָּהּ. כִּיצַד? הִיוּ
37 לוֹ שְׁתֵּי שְׂדוֹת - לֹא יִקְצֹר אֶת הָאֶחַת כְּלָה וְיִנְיֵחַ בְּשֵׁנִיה פָּאָה
38 הָרְאוּיָה לְשִׁתִּיהָ. שְׁנָאָמַר: לֹא תְכַלֶּה פָּאָה שְׂדֵךְ בְּקִצְרָךְ -
39 שִׁנְיִחַת בְּכָל אַחַת וְאַחַת פָּאָה הָרְאוּיָה לָהּ. וְאִם הֵנִיחַ מִשָּׂדֶה
40 עַל חֲכָרְתָּהּ - אֵינָה פָּאָה.

41 ב. הִיתָה שְׂדֵהוּ זְרוּעָה כְּלָה מִן אֶחָד, וְהִיא נִחַל בְּתוֹךְ
42 הַשָּׂדֶה, אָף עַל פִּי שְׁאֵינוֹ מוֹשֵׁךְ, אוּ אֶמֶת הַמַּיִם, שְׁאֵינוֹ יָכוֹל
43 לְקַצֹּר מִה שֶׁבִּשְׁנֵי צַדֵּיָהּ כְּאַחַת, וְהוּא שִׁתְהִיָּה מוֹשְׁכָת
44 וּקְבוּעָה - הָרִי זֶה כְּשִׁתֵּי שְׂדוֹת, וְנוֹתֵן פָּאָה מִצַּד זֶה לַעֲצֹמוֹ
45 וּמִצַּד זֶה לַעֲצֹמוֹ.

46 ג. וְכֵן אִם הִיא מִפְּסִיק דֶּרֶךְ הַיְחִיד שֶׁהוּא רָחֵב אַרְבַּע אַמּוֹת,
47 אוּ דֶּרֶךְ הַרְבֵּים הַרְחֵב שֶׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה. אֲבָל שְׁבִיל הַיְחִיד
48 וְהוּא פָּחוֹת מֵאַרְבַּע, אוּ שְׁבִיל הַרְבֵּים פָּחוֹת מִשֵּׁשׁ עֶשְׂרֵה
49 אַמָּה: אִם הִיא קְבוּעָה בִּימּוֹת הַחֲמֵה וּבִימּוֹת הַגִּשְׁמִים -
50 מִפְּסִיק; וְאִם אֵינוֹ קְבוּעָה בִּימּוֹת הַגִּשְׁמִים - אֵינוֹ מִפְּסִיק,
51 אֲלָא הָרִי הוּא כְּשָׂדֶה אַחַת.

52 ד. הִיא מִפְּסִיק בָּה אֶרֶץ בּוֹרָה, שְׁאֵינָה זְרוּעָה וְלֹא חֲרוּשָׁה,
53 אוּ אֶרֶץ נִירָה, וְהִיא שְׁנִיחָרְשָׁה וְלֹא נִזְרָעָה, אוּ שֶׁהַפְּסִיק בָּה
54 זָרַע אַחֵר, כְּגוֹן שֶׁהִיא חֲטִים מִכָּאן וְחֲטִים מִכָּאן וְשְׂעוּרִים
55 בְּאַמְצָע, אוּ שֶׁקָּצַר בְּאַמְצָעָהּ, אָפְלוּ קִדְּם שֶׁתְּכַיֵּא שְׁלִישׁ,
56 וְחֲרַשׁ מְקוֹם שֶׁקָּצַר - הָרִי זֶה נִפְסַקְתָּ לְשִׁתֵּי שְׂדוֹת. וְהוּא
57 שִׁתְהִיָּה רָחֵב כָּל אֶחָד מֵאֵלֹ שֶׁשִּׁלְשָׁה תְּלָמִים שֶׁל פְּתִיחַ, וְהוּא
58 פָּחוֹת מִבֵּית רִבְעֵי. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּשָׂדֶה קְטָנָה,
59 שֶׁהִיא חֲמִשִּׁים אַמָּה עַל שְׁתֵּי אַמּוֹת אוּ פָּחוֹת; אֲבָל אִם
60 הִיתָה יִתְרָה עַל זֶה - אֵין הַבּוֹר אוּ הַנִּיר מִפְּסִיקָה לְשִׁתֵּים,
61 אֲלָא אִם כֵּן הִיתָה בּוֹ רָחֵב בֵּית רִבְעֵי; אֲבָל זָרַע אַחֵר כָּל
62 שֶׁהוּא - מִפְּסִיק בָּה.

63 ה. אֲכָלָה גּוֹבָאֵי אוּ קֶרְסוּמָה נְמָלִים בְּאַמְצָעָהּ, אִם חֲרַשׁ
64 מְקוֹם שְׁאֲכָלוּ - הָרִי זֶה מִפְּסִיק.

(45) ש"אין פאה אלא שיש להם שם", היינו שצריך לקרוא לה שם פאה. (46) שאינם גבוהים ביותר, ואין סכנה בעלייה עליהם. (47) חוטפים וקוטפים. ולמדו כן בספרא שם מ"תעזוב" - "הנה לפניהם והם יבזבזו". (48) בחרמשים. (49) היינו שבעל הבית יחלק ביניהם. (50) למד כן ממה שנאמר שם במשנה א: "אפילו תשעים ותשעה אומרים לחלק אחד ואומר לבז, לזה שומעין שאמר כהלכה" מכלל שאם כולם אומרים לחלק - מחלקין ביניהם. (51) שם. גפן מודלה על גבי כותל גבוה. (52) לא פחות ולא יותר. (53) היינו מנחה קטנה. (54) בכוונה לקנות על ידי זה את השאר. ואין זה אלא טעות מצידו של העני כי לפי האמת אין זה קניין כלל. (55) זה מוסב על "נפל עליה" ו"פירש טליתו עליה". (56) זה מוסב על נטל מקצת הפיאה וזרק על השאר. והנה במשנה שם: "נטל מקצת פאה וזרק על השאר אין לו בה כלום" ובתוספתא פרק ב הלכה א נוסף לזה: "ר' מאיר אומר קונסין אותו ונוטלין הימנו זו וזו". וסבור רבינו כי ר' מאיר לא בא לחלוק על דברי התנא הראשון אלא לפרש דבריו, וכן כתב בפירוש המשנה. ואף לדברי האומרים שר' מאיר חולק על דברי תנא קמא יש מקום לפסקו של רבינו לפי מה שפסק בפרק ג מהלכות בכורות הלכה ד כר' מאיר בענין בכור שנשחט שלא על פי מומחה, הרי ש"הלכה כר' מאיר בגזירותיו ובקנסותיו". (57) ואין בעל השדה יוצא ידי חובתו בעזיבה אלא צריך ליתן. (58) שם משנה ט: "מי שלקט את הפאה ואמר הרי זו לאיש פלוני עני ר' אליעזר אומר זכה לו, וחכמים אומרים יתנה לעני הנמצא ראשון". ופירשה עולא במסכת בבא מציעא, כשהיה המלקט עשיר שאסור לו ללקט לעצמו, אבל עני, שרשאי ללקט לעצמו, וזכה גם לאחרים. ופסק רבינו כחכמים ולפי פירושו של עולא. (59) כלומר, מתוך שיכול לזכות בו. (60) כלומר, עד שיקנה באחד מדרכי הקניין.

החצי האחר בשתפות - כל אחד מהן מפריש מחלקו
שבקמה על חלק חברו שבקמה, אבל לא על החצי שנקצר.
יז. שדה שהגיע חציה עד שליש וחציה לא הגיע, והתחיל
וקצר בחצי שהגיע חציו, ואחר כך הביאה פלה שליש,
ואחר כך גמר החצי הראשון שהגיע בתחלה - מפריש מן
הראשון על האמצעיים, ומן האמצעיים על הראשון ועל
האחרון.

יח. המוכר מקומות מקומות משדהו לאנשים הרבה, אם
מכר כל השדה - כל אחד ואחד נותן פאה אחת מחלקו
שלקח. ואם התחיל בעל השדה לקצר ומכר מקצת ושיר
מקצת - בעל השדה נותן פאה הראויה לכל; שכינן
שהתחיל לקצר נתחייב בכל. ואם מכר תחלה - מפריש
הלוקח על מה שלקח, ובעל השדה על מה ששיר.

יט. שדה אילן - אין מפסיק בה אלא גדר גבוה המבדיל
בין האילנות. אבל אם היה הגדר מבדיל מלמשה, והבדים
והפאות מערבין למעלה ונוגעין בגדר על גבו - הרי זה
כשדה אחת ונותן פאה לכל.

כ. שנים שלקחו אילן אחד - נוטין ממנו פאה אחת. לקח
זה צפוניו וזה דרומי - זה נותן פאה לעצמו וזה נותן פאה
לעצמו.

כא. החורבין, כל שאדם עומד בצד חרוב זה וחברו עומד
בצד חרוב זה וראין זה את זה - הרי הן פלן שדה אחת,
ופאה אחת לכלן. היו שני הצדדין רואין את האמצעיים
ואין הצדדים רואין זה את זה - מפריש מצד אחד מן
הראשונים על האמצעיים, ומן האמצעיים על הראשונים;
אבל לא יפריש מצד זה על הצד האחר.

כב. הזיתים, כל מה שיש מהן ברוח אחת מרוחות העיר,
כגון זיתים שיש במערב העיר פלן או במזרח - הרי הן
כשדה אחת, ופאה אחת לכלן.

כג. הבוצר את מקצת פרמו מפאן ומפאן כדי להקל מעל
הגפן עד שימצאו שאר האשכולות רוח ויסיפו - הוא
הנקרא מדל. וכבר בארנו, שהבוצר מרוח אחת - אינו מדל,
ולפיכך נותן מן הנשאר פאה הראויה לכל, ואף על פי
שבוצר לשוק. אבל אם הדל למכר בשוק - אינו נותן פאה
לזה שהדל. הדל להביא בביתו - נותן מן הנשאר שהניח
לדרך פאה אחת הראויה לכל.

פרק רביעי

א. איזהו לקט? זה הנופל מתוך המגל בשעת קצירה או
הנופל מתוך ידו כשקמץ השבלים וקצר. והוא שיהיה
הנופל שבלת אחת או שתיים; אבל אם נפלו שלש כאחד
- הרי שלשתן לבעל השדה. והנופל מאחר המגל או מאחר
היד, אפלו שבלת אחת - אינה לקט.

ב. היה קוצר ביד בלא מגל, הנופל מתוך ידו - אינו לקט.
אבל התולש דברים התולשים אותם, הנופל מתחת ידו -
לקט. היה קוצר או תולש דבר שדרכו להתלש, ואחר שקצר
מלא זרועו או תלש מלא קמצו הפהו קוצ' ונפל מידו על
הארץ - הרי זה של בעל הבית.

ו. הזורע בהר שאינו פלו שוה, אלא יש בו תלים גבוהים
ומקומות מקומות עמקות, אף על פי שאינו יכול לחרש
אותו פלו ולזרעו כאחת, אלא נחרש המקום הגבוה בפני
עצמו והנמוך בפני עצמו - הרי זה כשדה אחת, ומניח פאה
אחת בסוף ההר על כל ההר.

ז. מדרגות שהן גבוהות עשרה טפחים - נותן פאה מפל
אחת ואחת. ואם היו ראשי שורות מערבים - נותן מאחת
על הכל. היו פחות מעשרה, אף על פי שאין ראשי השורות
מערבין - נותן מאחת על הכל. היה סלע על פני כל השדה:
אם עוקר הוא את המחרשה מצד זה ונותנה מצד זה -
מפסיק, ואם לאו - אינו מפסיק.

ח. הזורע שדה שיש בה אילנות, אף על פי שהיא מלבנות
מלבנות בין האילנות ואין כל הזרע מערב - נותן פאה אחת
לכל השדה; שדבר ידוע ששדה אחת היא, ומפני מקום
האילנות נחלק הזרע.

ט. במה דברים אמורים? בשדה האילנות כל עשרה בתוך
בית סאה; אבל אם היו כל עשרה אילנות ביותר מבית סאה
- הרי זה נותן פאה מפל מלבן ומלבן; ששדה האילנות
מרחקים הרבה, ולא מפני האילנות זרע מלבנות מלבנות.
י. וכן מלבנות הבצלים שבין הירק - נותן פאה אחת לכל
הבצלים, ואף על פי שהירק מבדיל ביניהן ומשימם
מלבנות מלבנות.

יא. שדה שפלה זרעה מין אחד, וכיין שהתחילו בה
מקומות ליבש עקר או תלש מה שייבש מפאן ומפאן, עד
שנשאר הלח מפרד מלבנות מלבנות מרחקות זו מזו: אם
היה דרך בני אדם שם לזרע מאותו המין צרוגות צרוגות,
כגון שבת או חרדל - הרי זה מניח פאה מפל מלבן ומלבן;
שהרואה אומר: צרוגות צרוגות נזרעו. ואם היה מין אחד
שזורעין אותו שדות, כגון תבואה וקטניות - נותן אחת לכל.
יב. במה דברים אמורים? כשהיה יבש מפאן ויבש מפאן
ולח באמצע; אבל לח מפאן ומפאן ויבש באמצע - מניח
מן היבש בפני עצמו ומן הלח בפני עצמו.

יג. שדה שזרעה בצלים או פולים או אפונים וכיוצא בהן,
והיה בדעתו למכר מקצתן לחין בשוק, ומניח מקצת השדה
יבש ונעשה ממנו גרן - חייב להניח פאה לזה שמוכר לח
בפני עצמו ולזה שקוצר אותו יבש בפני עצמו.

יד. הזורע את שדהו מין אחד, אף על פי שהוא עושהו
שתי גרנות - מניח פאה אחת. וזרעה שני מינים, אף על פי
שהוא עושה אותה גרן אחת - נותן פאה למין זה בפני
עצמו ופאה למין זה בפני עצמו.

טו. זרע שני זרעים ממין אחד, כגון שזרעה שני מיני חטים
או שני מיני שעורים: אם עשאן גרן אחת - נותן פאה
אחת; שתי גרנות - נותן שתי פאות. ודבר זה הלכה למשה
מסיני.

טז. האחין שחלקו - נותנין שתי פאות. חזרו ונשתתפו -
נותנין פאה אחת. השתמין שקצרו חצי השדה ואחר כך
חלקו - זה שלקח הקציר אינו מפריש כלום, וזה שלקח
הקמה מפריש על החצי שלקח בלבד. חזרו ונשתתפו וקצרו

ג. הִיָּה קוֹצֵר וְנִשְׁאַרָה שְׂבִלַת אַחַת שְׁלֹא נִקְצָרָה וְנִקְצָר כָּל
שְׂסָבִיבוֹתֶיהָ: אִם הִיָּה רֹאשָׁה מְגִיעַ לַקֶּמֶה שֶׁבְּצִדָּהּ וַיְכֻלָּה
לְהִקְצֹר עִם הַקֶּמֶה - הָרִי הֵיא שָׁל בְּעַל הַשָּׂדֶה; וְאִם לֹא -
הָרִי הֵיא שָׁל עֲנִיִּים.
ד. הָיוּ שְׁתֵּי שְׂבִילוֹת זֶה בְּצִד זֶה, הַפְּנִימִית יְכֻלָּה לְהִקְצֹר
עִם הַקֶּמֶה, וְהַחִיצוֹנָה יְכֻלָּה לְהִקְצֹר עִם הַפְּנִימִית וְאֵינָה
יְכֻלָּה לְהִקְצֹר עִם הַקֶּמֶה - הַפְּנִימִית נִצְלָת וּמִצְלָת אֶת
הַחִיצוֹנָה. שֶׁהָרִי הֵיא כְּנוֹפֶלֶת מִתּוֹךְ הַמַּגֵּל, וְאָף עַל פִּי
שְׁעָדִין לֹא נִקְצָרָה. וְהַשְּׂבִילִים שֶׁבִּקְשׁ - הָרִי הֵן שָׁל בְּעַל
הַשָּׂדֶה.
ה. הָרוּחַ שִׁפְזָרָה אֶת הַעֲמָרִים וְנִתְעָרַב קִצְרֵי שָׁל בְּעַל הַשָּׂדֶה
עִם הַלֵּקֶט - אוֹמְדִין אֶת הַשָּׂדֶה כַּמָּה לֵקֶט הֵיא רְאוּיָה
לְעִשּׂוֹת וְנוֹתֵן לְעֲנִיִּים, מִפְּנֵי שְׁזָה אֲנִס. וְכַמָּה הוּא שְׁעוֹר זֶה?
אֲרַבְעָה קָבִין תְּבוּאָה לְכָל בֵּית כּוֹר.
ו. לֵקֶט שֶׁנִּפְל לְאֶרֶץ וְלֹא לִקְטוּהוּ עֲנִיִּים, וְכֹא בְּעַל הַשָּׂדֶה
וְהַגְדִּישׁ אֶת הַקִּצְרֵי שָׁלוּ עַל הָאֶרֶץ - בִּיצֵד הוּא עוֹשֶׂה?
מִפְּנֵי הַגְדִּישׁ שָׁלוּ כָּלוּ לְמָקוֹם אַחֵר, וְכָל הַשְּׂבִילִים הַנוֹגְעוֹת
בָּאֶרֶץ - כָּלָן לְעֲנִיִּים. מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִי זֶה הֵיא מִהֶם
שֶׁהִיָּתָה לֵקֶט, וְסִפֵּק מִתְּנוּת עֲנִיִּים - לְעֲנִיִּים; שֶׁנֶּאֱמַר: תַּעֲזֹב
הַנֶּחֱס לְפָנֶיהֶם מִשְׁלָךְ.
ז. וְלָמָּה אֵין אוֹמְדִין אוֹתָהּ וַיִּתֵּן לְעֲנִיִּים מִה שֶׁרְאוּיָה לְעִשּׂוֹת
לֵקֶט? מִפְּנֵי שֶׁעֲבָר וְהַגְדִּישׁ עַל הַלֵּקֶט, קִנְסוּהוּ. וְאֶפְלוּ הִיָּה
שׁוּגֵג, וְאֶפְלוּ הִיָּה הַלֵּקֶט שְׁעוֹרִים וְהַגְדִּישׁ עָלָיו חֲטִין, וְאֶפְלוּ
קָרָא לְעֲנִיִּים וְלֹא בָּא, אֶפְלוּ הַגְדִּישׁוּהוּ אַחֲרֵים שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ
כל הַנוֹגְעוֹת בָּאֶרֶץ הָרִי הֵן לְעֲנִיִּים.
ח. הַצְרִיף לְרֹבֵץ אֶת שְׂדֵהוּ קֹדֶם שֶׁיִּלְקֹטוּ הַעֲנִיִּים לֵקֶט
שָׂבָה: אִם הָיוּ מְרַבֵּה עַל הַפֶּסֶד הַלֵּקֶט - מִתֵּר לְרֹבֵץ; וְאִם
הַפֶּסֶד הַלֵּקֶט מְרַבֵּה עַל הַפֶּסֶד - אֲסוּר לְרֹבֵץ. וְאִם קָבִץ אֶת
כָּל הַלֵּקֶט וְהִנִּיחוֹ עַל הַגֹּדֶר עַד שֶׁיָּבֹא הָעֲנִי וְיִטְלְנוּ - הָרִי
זֶה מִדַּת חֲסִידוּת.
ט. זָרְעִים הַנִּמְצָאִים בַּחוּרֵי הַנְּמָלִים: אִם הָיוּ הַחוּרִים בְּתוֹךְ
הַקֶּמֶה - הָרִי הוּא שָׁל בְּעַל הַשָּׂדֶה, שֶׁאֵין לְעֲנִיִּים מִתְּנָה
בְּתוֹךְ הַקֶּמֶה; וְאִם הָיוּ בְּמָקוֹם שֶׁנִּקְצָר - הָרִי זֶה שָׁל עֲנִיִּים,
שֶׁמָּא מִן הַלֵּקֶט גָּרְרוּהוּ. וְאָף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא שְׁחוּר - אֵין
אוֹמְרִים: הָרִי זֶה מִשְׁנֵה שְׁעִבְרָה; שֶׁסִּפֵּק הַלֵּקֶט - לֵקֶט.
י. שְׂבִילַת שָׁל לֵקֶט שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּגָדִישׁ - הָרִי זֶה מִפְּרִישׁ שְׁתֵּי
שְׂבִילוֹת וְאוֹמֵר עַל אַחַת מֵהֶן: אִם הַלֵּקֶט הֵיא זֶה - הָרִי הֵיא
לְעֲנִיִּים, וְאִם אֵינָה לֵקֶט - הָרִי הַמַּעֲשָׂרוֹת (שֶׁהֵיא) שֶׁחִיבָתָהּ
כֶּהֵן שְׂבִילַת זֶה קְבוּעִים בְּשְׂבִילַת שְׁנֵי; וְחוּזֹר וּמִתְּנָה כֶּהֵן עַל
שְׂבִילַת שְׁנֵי, וְנוֹתֵן אַחַת מֵהֶן לְעֲנִי וְהַאֲחֵרֶת תִּהְיֶה מַעֲשֹׂר.
יא. לֹא יִשְׁכַּר אָדָם אֶת הַפּוֹעֵל עַל מִנַּת שֶׁיִּלְקֹט בְּנוֹ אַחֲרָיו.
אֲבָל הָאֲרִיסִין וְהַחֲכִירִין וְהַמּוֹכֵר קִמְתּוֹ לְחִבְרוֹ לְקָצֵר - לֵקֶט
בְּנוֹ אַחֲרָיו. וְיֵשׁ לַפּוֹעֵל לְהִבְיָא אֲשֶׁתּוֹ וּבְנָיו לְלִקֵּט אַחֲרָיו,
וְאֶפְלוּ שֶׁכָּרוּ לְטַל חֲצִי הַקִּצְרֵי אוֹ שְׁלִישׁוֹ אוֹ רִבְעֵי בִשְׁכָרוֹ.
יב. מִי שֶׁאֵינוֹ מְנִיחַ אֶת הַעֲנִיִּים לְלִקֵּט, אוֹ שֶׁהוּא מְנִיחַ אֶחָד
וּמוֹנֵעַ אֶחָד, אוֹ שֶׁמְסִיעַ אֶת אֶחָד מֵהֶן עַל חִבְרוֹ - הָרִי זֶה
גּוֹזֵל אֶת הַעֲנִיִּים.
יג. וְאֲסוּר לְאָדָם לְהַרְבִּיץ אֲרִי וּכְיוֹצֵא בּוֹ בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ, כְּדִי

שֶׁיֵּרְאוּ הַעֲנִיִּים וַיִּכְרְחוּ. הָיוּ שְׁם עֲנִיִּים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְטַל
לֵקֶט: אִם יְכֻל בְּעַל הַבֵּית לְמַחֲוֹת בִּידָן - מִמַּחָה; וְאִם לֹא
- מִנִּיחָן, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם.
יד. הַמִּפְקִיר אֶת הַלֵּקֶט עִם נְפִילַת רֶבֶו - אֵינוֹ הַפְּקָר; מֵאַחֵר
שֶׁנֶּשֶׂר רֶבֶו, אֵין לוֹ בּוֹ רְשׁוּת.
טו. אִי זֶהוּ פֶּרֶט? זֶה גִּרְגָר אֶחָד אוֹ שְׁנֵי גִּרְגָרִים הַנִּפְרָטִים
מִן הָאֲשָׁכּוֹל בְּשַׁעַת הַבְּצִירָה. נִפְלוּ שְׁלֹשָׁה גִּרְגָרִים בְּבֵת אַחַת
- אֵינוֹ פֶּרֶט.
טז. הִיָּה בּוֹצֵר וְכֹרֵת אֶת הָאֲשָׁכּוֹל וְהַסִּפֵּף בְּעָלָיו וְנִפְל לְאֶרֶץ
וְנִפְרָט - אֵינוֹ פֶּרֶט. הִיָּה בּוֹצֵר וּמִשְׁלִיף לְאֶרֶץ, כְּשֶׁמִּפְנֵה
הָאֲשָׁכּוֹלוֹת, אֶפְלוּ חֲצִי אֲשָׁכּוֹל הַנִּמְצָא שָׁם - הָרִי הוּא פֶּרֶט.
(וְכֵן אֲשָׁכּוֹל שָׁלֵם שֶׁנִּפְרָט שָׁם - הָרִי הוּא פֶּרֶט). וְהַמְנִיחַ אֶת
הַכִּלְפָּלָה תַּחַת הַגֶּפֶן בְּשַׁעַת שֶׁהוּא בּוֹצֵר - הָרִי זֶה גּוֹזֵל אֶת
הַעֲנִיִּים.
יז. אִי זֶה הֵיא עוֹלָלָת? זֶה אֲשָׁכּוֹל הַקֶּטֶן שֶׁאֵינוֹ מַעֲבָה,
כְּאֲשָׁכּוֹל שֶׁאֵין לוֹ כֶּתֶף וְאֵין עֲנָבִיו נוֹטְפוֹת זֶה עַל זֶה, אֲלֹא
מִפְּזוּרוֹת. יֵשׁ לָהּ כֶּתֶף וְאֵין לָהּ נֶטֶף, אוֹ יֵשׁ לָהּ נֶטֶף וְאֵין לָהּ
כֶּתֶף - הָרִי הֵיא שָׁל בְּעַל הַפֶּרֶס; וְאִם סִפֵּק - לְעֲנִיִּים.
יח. אִי זֶה הֵיא כֶּתֶף? פְּסִיגִין הַמַּחֲבֵרוֹת בְּשִׁדְרָה זֶה עַל גְּבִי
זֶה. נֶטֶף? עֲנָבִים הַמַּחֲבֵרוֹת בְּשִׁדְרָה וַיִּזְרְדוּת. וְהוּא שֶׁהִיָּה כָּל
הָעֲנָבִים שֶׁבְּעוֹלָלוֹת נוֹגְעִין בְּפֶס יָדוֹ. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ
עוֹלָל? מִפְּנֵי שֶׁהוּא לִשְׂאֵר הָאֲשָׁכּוֹלוֹת כְּעוֹלָל לְאִישׁ.
יט. וְאֵין בְּעַל הַבֵּית חֵיב לְבָצֵר הָעוֹלָלוֹת וְלִתְּנָן לְעֲנִיִּים, אֲלֹא
הֵן בּוֹצְרִין אוֹתָן לְעֶצְמָן. וְגִרְגָר יְחִידִי - הָרִי הֵיא עוֹלָלָת.
כ. זְמוּרָה שֶׁהִיָּה בָּהּ אֲשָׁכּוֹל וּבְאַרְבָּעָה שָׁל זְמוּרָה עוֹלָלָת:
אִם נִקְרָצָה עִם הָאֲשָׁכּוֹל - הָרִי הֵיא שָׁל בְּעַל הַפֶּרֶס, וְאִם
לֹא - הָרִי הֵיא לְעֲנִיִּים.
כא. כֶּרֶם שֶׁכָּלוּ עוֹלָלוֹת - הָרִי הוּא לְעֲנִיִּים; שֶׁנֶּאֱמַר:
וְכִרְמָךְ לֹא תַעֲוֹלֵל - אֶפְלוּ כָּלוּ עוֹלָלוֹת. וְאֵין הַפֶּרֶט
וְהָעוֹלָלוֹת נוֹהֲגִין אֲלֹא בְּכֶרֶם בִּלְבַד.
כב. אֵין הַעֲנִיִּים זֹכִינִן לְקַח פֶּרֶט וְעוֹלָלוֹת עַד שֶׁיִּתְחַיֵּל בְּעַל
הַכֶּרֶם לְבָצֵר כְּרָמוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי תִבְצֹר כְּרָמְךָ לֹא תַעֲוֹלֵל. וְכַמָּה
יִבְצֹר וְיִהְיֶה זֹכִינִן בִּהֶן? שְׁלֹשָׁה אֲשָׁכּוֹלוֹת שֶׁהֵן עוֹשִׂין רְבִיעַ.
כג. הַמַּקְדִּישׁ כְּרָמוֹ עַד שְׁלֹא נִדְעוּ הָעוֹלָלוֹת - אֵין
הָעוֹלָלוֹת לְעֲנִיִּים; וְאִם מִשְׁנֹדְעוּ הָעוֹלָלוֹת - הָעוֹלָלוֹת
לְעֲנִיִּים, וַיִּתְּנוּ שֹׁכֵר גְּדוּלָם לְהַקְדִּישׁ.
כד. הַזּוֹמֵר אֶת הַגֶּפֶן אַחֵר שֶׁנִּדְעוּ הָעוֹלָלוֹת - הָרִי זֶה זּוֹמֵר
כְּדִרְכּוֹ; וְכִשֶּׁם שְׂכוּרֵת הָאֲשָׁכּוֹלוֹת, כֶּף כּוֹרֵת הָעוֹלָלוֹת.
כה. נִכְרִי שֶׁמְכַר כְּרָמוֹ לְיִשְׂרָאֵל לְבָצֵר - חֵיב בְּעוֹלָלוֹת.
יִשְׂרָאֵל וְנִכְרִי שֶׁהִיָּה שְׂתִפִּים בְּכֶרֶם - חֵלְקוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל חֵיב,
וְשֶׁל נִכְרִי פְטוּר.
כו. כֶּהֵן לֹוי שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ מַעֲשֹׂר טָבֵל, וּמִצָּא בּוֹ עוֹלָלוֹת - נוֹתֵן
לְעֲנִי. וְאִם נִקְרָצָת עִם הָאֲשָׁכּוֹל - יֵשׁ לוֹ לְעִשּׂוֹת תְּרוּמַת
מַעֲשֹׂר עַל מָקוֹם אַחֵר.
כז. מִי שֶׁהִיָּה לוֹ חֲמֵשׁ גִּפְנִים וּבְצָרָם לְתוֹךְ בֵּיתוֹ: אִם לְאָכֵל
עֲנָבִים - פְּטוּר מִן הַפֶּרֶט וּמִן הַשְּׂכָחָה וּמִן הַרְבָּעִי, וְחֵיב
בְּעוֹלָלוֹת; וְאִם בְּצָרָן לְעִשּׂוֹת יֵין - חֵיב בְּכָל, אֲלֹא אִם כֶּהֵן
שֶׁיֵּר מִקְצָתָן.

פרק חמישי

א. העמר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל השדה¹, שכחו בעל השדה ולא שכחוהו פועלים, שכחוהו אלו ואלו והיו שם אחרים עובדין ורואין אותן בעת ששכחוהו - אינה שכחה², עד שישכחוהו כל אדם³. ואפלו עמר הטמון⁴, אם נשכח - הרי זה שכחה.
ב. הנה בעל השדה בעיר ואמר: יודע אני שהפועלים שכחו עמר שבמקום פלוני, ושכחוהו⁵ - הרי זה שכחה⁶. ואם הנה בשדה ואמר בן, ושכחוהו⁷ - אינה שכחה. שהשכות מעקר⁸ בשדה - הוא השכחה⁹; אבל בעיר, אפלו זכור ולבסוף שכוח - הרי זה שכחה¹⁰; שנאמר: ושכחת עמר בשדה - ולא בעיר¹¹.
ג. עמדו העניים בפניו¹² או חפזו בקש¹³ והוא זוכר את הקש¹⁴, או שהחזיק בו להוליכו לעיר והניחו בשדה¹⁵ ושכחו - אינו שכחה¹⁶. אבל אם נטלו¹⁷ מקום למקום¹⁸, אף על פי שהניחו סמוך לגפה¹⁹ או לגדיש או לבקר או לפלים²⁰, ושכחו - הרי זה שכחה.

ד. נטל עמר להוליכו לעיר והניחו על גבי חביו ושכח את שניהן: אם זכר העליון²¹ קדם שיפגע בו - אין התחתון שכחה, ואם לאו - התחתון שכחה²².
ה. עפו עמרי ברוח תזקה לתוך שדה חביו ושכח שם עמר - אינו שכחה; שנאמר: קצירך בשדה. אבל אם פזר²³ העמרים בתוך שדה ושכח - הרי זה שכחה.
ו. הנוטל עמר ראשון ושני ושלישי ושכח הרביעי: אם הנה שם ששני²⁴ - אין הרביעי שכחה עד שיטל החמישי²⁵; ואם היו חמשה בלבד²⁶ - משלישה כדי לטל החמישי²⁷ הרי הרביעי שכחה.
ז. שני עמרים מערבבין ושכח אחד מהן - אינה שכחה²⁸ עד שיטל את כל סביבותיו.
ח. הלוחץ²⁹ והשום והבצלים וכיוצא בהן, אף על פי שהן טמונים בארץ³⁰ - יש להן שכחה. הקוצר בלילה ושכח קמה³¹, או שעמר בלילה ושכח עמר, וכן הסומא ששכח - יש להן שכחה³². ואם הנה הסומא או הקוצר בלילה מתבונן לטל את הגס³³ - אין לו שכחה³⁴. וכל האומר: הריני קוצר על מנת מה שאני שוכח אני אטל - יש לו שכחה; שכל המתנה על מה שכתוב בתורה³⁵ - תנאו בטל³⁶.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) המדובר כשבעל השדה זוכרהו גם עכשיו. ובאופן ששכחו אחר כך - יש הבדל בין עומד בעיר לבין עומד בשדה. (2) כששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל השדה, שנאמר "קצירך - ושכחת", שבעל הקציר ישכח. וכששכחוהו בעל השדה ולא שכחוהו פועלים, שנאמר "כי תקצור - ושכחת", שהקוצר ישכח. וכששכחוהו אלו ואלו [=הפועלים ובעל השדה] ורואים אותו אחרים, אינה שכחה, שדרך בני אדם להזכיר לאחרים דבר ששכחו. (3) כן הוא בתוספת פרק ג (לפי נוסחת כתב-יד ווין וכתב-יד בעל פני משה): "אפילו אחרים עובדים בדרך וראו את העומר ששכחוהו אין שכחה". ומפרשה רבינו בשכחוהו גם פועלים וגם בעל השדה. (4) כחכמים, ולא כר' יהודה, ולמדו כן ממה שנאמר (שם) "ושכחת עומר בשדה", "בשדה לרבות את הטמון" שהם מפרשים, "בשדה": בתוך השדה. (5) צריך-להיות: "ושכחהו", כלומר, בעל השדה שכח אותו אחר כך. (6) כיוון שסוף סוף שכחוהו שניהם. (7) אף כאן צריך להיות: "ושכחהו", כלומר, בעל השדה. (8) כלומר, לפני ששכחוהו הפועלים. (9) אבל זכור בעת ששכחוהו הפועלים, שמיד זכתה לו שדה, אינו שכחה, אף על פי ששכח הוא אחר כך. (10) שכיוון שאינו עומד בצד שדהו, שאינה משתמרת, לא זכתה לו. ומכיוון שאחרי כן שכח גם הוא הרי זה שכחה. (11) כלומר, בשדה - שכוח מעיקרו הרי זה שכחה, אבל זכור ולבסוף שכוח אינה שכחה, ואילו בעיר - אפילו זכור ולבסוף שכוח הרי זה שכחה. ואין לומר שגזירת הכתוב שבשדה יש שכחה ובעיר אין שכחה כלל, שהרי הכתוב אומר (שם): "לגר ליתום ולאמנה יהיה", ואמרו חז"ל (שם) "יהיה - לרבות שכחת העיר". (12) [=הסתירו לן] ועל ידי זה באו לידי שכחה. (13) ומתוך זה באו לידי שכחה. (14) שבאופן זה נגרמה השכחה על ידי החיפוי, ואינה שכחה. אבל אם שכח גם את הקש הרי זה שכחה. שיש שכחה בטמון. (15) כן מפורש בסוטה שם "אפילו בשדה נמי". (16) שכיוון שהחזיק בו להוליכו לעיר - זכה בו. (17) וכדברי ר' אליעזר ור' אלעזר בן עזריה בירושלמי שם, שבאופן זה נחלקו בית שמאי ובית הלל שם, ולדעת בית הלל - הרי זה שכחה, והלכה כבית הלל. (18) היינו שלא החזיק בו ולא גילה בדעתו שהעומר לא יהיה בו שכחה, אלא הניחו סתם ממקום למקום, לפיכך יש בו שכחה, אבל בבבא ראשונה שהחזיק בו להוליכו לעיר, שגילה בדעתו שהעומר לא יהיה בו שכחה, אם שכחו אחר כך אינו שכחה. (19) גפה הוא שער המגולה, והוא ממלת גיפון הדלתות. (20) כלי חרישה. (21) ירושלמי שם: "ר' זעירא אומר בזוכר את העליון" ואף על פי שהדברים אמורים שם לדעת רבי שמעון - כיוון שהירושלמי כך דברי ר' זעירא עם דברי ר' יונה על מה שאמר "עמדו עניים בפניו או שחיפיהו בקש הרי זה אינו שכחה": "אתיא דר' זעירא כר' יונה דר' יונה אמר בזוכר את הקשין, כן ר' זעירא אמר בזוכר את העליון". וטעמו של דבר, כמו למעלה בחיפיהו בקש, שאם זכר את העליון נמצא שהתחתון נשכח על ידי גרמא של העליון, שכיסהו. (22) אבל העליון, לעולם אינו שכחה מאחר שנטלו להוליכו לעיר. (23) בעיא שם ונפשטה. (24) ואם כן נשאר ששלושה עמרים. (25) שכיוון שנטלו ודילג על הרביעי הרי היא שכחה, אבל אם לא נטל החמישי, ייתכן כי לא דלג כלל על הרביעי ולא שכחו אלא חילק עבודתו שורות שורות: בתחילה שלושה שהם שורה מצד זה, ואחר כך שלושה מצד שני. (26) שלא נשאר בצד שני רק שניים שאינם מהווים שורה, ואין סברה שיתחיל מצד שני כדלעיל בשלושה. (27) כלומר, משדלג על הרביעי והלך לחמישי זהו הזמן המוכיח על שכחה. (28) שמחמת הערוביאי לא נראה העומר, והרי זה שכחה מחמת דבר אחר. אבל צריך עיון הרי יש שכחה בטמון? (29) והוא מין ממיני הבצלים. (30) "רוצה לומר: הנאכל מהן מתחתית לארץ". (31) שהחשיכה גרמה לו לשכוח. (32) ואינם דומים לעמדו עניים בפניו שאין זה שכחה, מפני שדבר אחר גרם לו לשכוח - אבל כאן שידוע שעכשיו לילה ושהוא סומא, בוודאי בדק יותר. (33) הגדולים. (34) לקטנים, הואיל ולא כיוון לקצורם, ואין כאן "כי תקצור קצירך". (35) שאמרה: "כי תקצור קצירך בשדה ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו". (36) [המדובר בתבואה שיש קוצרים אותה גם לבהמה, והוא

- 1 ט. תבואה שקצרה³⁷ עד שלא נגמרה³⁸ להאכילה לבהמה,
- 2 וכן אם קצרה אגדות קטנות³⁹ ולא עשאה עמרים, וכן
- 3 השומים והבצלים שתלשן אגדות קטנות להמכר לשוק ולא
- 4 עשאו עמרים להעמיד מהן גרן - אין להם שכחה⁴⁰.
- 5 י. הקוצר שהתחיל לקצר מראש השנה ושכח לפניו
- 6 ולאחריו: של אחריו - שכחה, ושלפניו - אינו שכחה;
- 7 שנאמר: לא תשוב לקחתו - אינו שכחה עד שייעבר ממנו
- 8 ויניחנו לאחריו. זה הכלל: כל שהוא בכל תשוב - שכחה,
- 9 וכל שאינו בכל תשוב - אינו שכחה.
- 10 יא. שנים שהתחילו לקצר מאמצע השנה, זה פניו לצפון
- 11 וזה פניו לדרום, ושכחו לפניהם ולאחריהם: שלפניהם -
- 12 שכחה⁴¹, מפני שכל אחד מהן זה שלפניו הוא לאחריו של
- 13 חברו⁴²; והעמר⁴³ ששכחוהו לאחריהן במקום שהתחילו
- 14 ממנו - אינו שכחה, מפני שהוא מערב עם השורות שמן
- 15 המזרח למערב, והן מוכיחין עליו שאינו שכוח⁴⁴. וכן
- 16 השורות של עמרים שפנו אותן לגרן, והתחילו שנים
- 17 מאמצע שנה, ושכחו עמר באמצע בין אחריהן - אינו
- 18 שכחה, מפני שהוא באמצע השנה ששמן מערב למזרח,
- 19 שעדין לא התחילו בה, והיא מוכחת עליו שאינו שכוח.
- 20 יב. הקוצר⁴⁵ ואלם אלוטות, ופנה האלוטות - והן
- 21 הנקראין עמרים - במקום זה למקום אחר, ומקום השני

- 22 למקום השלישי⁴⁶, ומקום השלישי לגרן, ושכח העמר
- 23 בשעה שפנה ממקום למקום: אם פנה העמרים למקום
- 24 שהוא גמר מלאכה ושכחם - יש לו שכחה, וכשיפנה⁴⁷
- 25 ממקום שהוא גמר מלאכה לגרן - אין לו שכחה⁴⁸; ואם
- 26 פנה העמרים למקום שאינו גמר מלאכה ושכח - אינו
- 27 שכחה, וכשיפנה ממקום שאינו גמר מלאכה לגרן - יש לו
- 28 שכחה.
- 29 יג. אי זהו מקום שהוא גמר מלאכה? זה מקום שדעתו
- 30 לקבץ כל העמרים שם ולדוש אותן שם⁴⁹ או להוליכן שם
- 31 למקום גדיש שהוא הגרן⁵⁰. ומקום שאינו גמר מלאכה הוא
- 32 המקום שמקבצין בו העמרים כדי לעשות מהן אלוטות
- 33 גדולות כדי להוליכן למקום אחר.
- 34 יד. שתי פריכות⁵¹ המבדלות⁵² זו מזו - שכחה, ושלש -
- 35 אינן שכחה. שני עמרים המבדלין זה מזה - שכחה, ושלשה
- 36 - אינן שכחה.
- 37 טו. שני צבורי זיתים וחרובין המבדלין זה מזה - שכחה,
- 38 ושלשה - אינם שכחה. שני העני פשתן⁵³ - שכחה, ושלשה
- 39 - אינם שכחה.
- 40 טז. שתי גפנים, וכן בשאר האילנות⁵⁴ שנים המבדלין זה
- 41 מזה - שכחה, ושלשה - אינן שכחה. שנאמר: לעני ולגר
- 42 תעזב אתם - אפלו היו שנים, אחד לעני ואחד לגר.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

קצרה לאדם, אבל פירש בתנאו שהוא קוצר להאכיל לאדם, על מנת שגם מה שישכח יהיה שלו, ואם תיפסק ההלכה שהשכוח הוא לעניים, אינו קוצר לאדם אלא להאכיל לבהמה, שאינה קצירה ואינה מחייבתו בשכחה, ועל זה אמרו שהוא מתנה על מה שכתוב בתורה, שהרי אם השכחה היא שלו, הרי זו קצירה לאדם, כמו שאמר, וזה לא ייתכן כי התורה אמרה שאם קצר ושכח הרי זו שכחה והיא לעניים. (37) שם משנה י: "תבואה שנתנה לשחת וכו' אין להן שכחה". ופירש שם רבינו: "כבר בארנו, שחת הוא הגז הקצור לאכילת סוסים". ובירושלמי (שם הלכה ז): "לא סוף דבר ניתנה אלא אפילו נזרעה למאכל אדם, ואחר כך נמלך וקצרה להאכיל לבהמה אין לה שכחה. (38) כלומר, לא נגמרה לגמרי, אבל כבר הביאה שליש בישולה, שאם לא כן - אינה קצירה כלל. (39) במשנה שם: "או לאלומה", ופירש רבינו שם: "ולאלומה הוא עומרים [קטנים], והעניין ההוא שיקצצה כולה ויחלוק אותה לאלומות [ולא] יקבוצ מן האלומות ההם עומרים [גדולים], כי האלומות כשיתקבצו נעשים עומרים". (40) שהרי הוקשה שכחת קמה לשכחת קציר, (שנאמר: "כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה", מה קציר שאין אחריו קציר אף עומר שאין אחריו עומר), ודרך הקוצרים לקצור לגורן וכל שאינו עושה כן - אינו שכחה. (41) אף על פי שיחיד הקוצר ושכח לפניו - אינו שכחה. (42) ששניים אלו מוטל עליהם קצירת השדה, והרי הם כאיש אחד, וכיוון שאם היה בא ליטול מה ששכח חברו, היה צריך לחזור לאחוריו - קוראים אנו בו "לא תשוב לקחתו". ולפי זה מה שאמרנו בסוף המשנה שם "זה הכלל כל שהוא בכל תשוב שכחה", זה מוסב גם על הבבא הראשונה כשיחיד שכח לאחריו, וגם על הבבא השנייה כששניים שכחו לפניהם. (43) צריך-להיות: ו"הקמה" (רדב"ז). (44) כן הוא במשנה (גד-ד) שם: "ראשי שורות, העומר שכנגדו מוכיח - ואלו הן ראשי שורות: שניים שהתחילו מאמצע השורה, זה פניו לצפון וזה פניו לדרום, ושכחו לפניהם ולאחריהם כו' ואת שלאחריהם אינו שכחה". הרי שהטעם שלאחריהם אינו שכחה הוא מפני שהעומר שכנגדו מוכיח, שכיוון שהם שניים, לא מסתבר לומר ששניהם שכחו את העומר האמצעי, אלא וודאי הניחוהו בכוונה כדי שתהיה שורה ממזרח למערב. וראייה לכך מזה שלא התחילו זה מתחילת צפון וזה מתחילת דרום, אלא בכוונה עשו כן, והעומר שביניהם אינו שכוח כלל. (45) שם פרק ה משנה ח: "המעמר לכובעות ולכומסאות לחררה ולעומרים, אין לו שכחה, ממנו ולגורן יש לו שכחה. המעמר לגדיש יש לו שכחה, ממנו ולגורן אין לו שכחה. זה הכלל: כל המעמר למקום שהוא גמר מלאכה יש לו שכחה, ממנו ולגורן אין לו שכחה. למקום שאינו גמר מלאכה אין לו שכחה. ממנו ולגורן יש לו שכחה, שאין שכחה אלא בעימור שאין אחריו עימור. (46) כן מפרש רבינו מה שאמרנו במשנה (שם) "לכובעות ולכומסאות לחררה" שהם מקומות שמביאים לשם את התבואה. (47) כלומר, אם נמלך לפנותה מכאן לגורן - נתברר שכאן לא היה מקום שהוא גמר מלאכה. (48) כלומר, זה שנשכח בעת שהולך למקום הזה כיוון שעתה נתברר שלא פניה למקום שהוא גמר מלאכה, אלא זה שמפנה מכאן לגורן הרי הוא שכחה. (49) ואינו מכון לעימור חדש. (50) רוצה לומר, שדעתו שהמקום הזה יהיה גם גדיש וגם גורן. (51) הן אגודות קטנות יותר מהעומרים. (52) שאם הן מחוברות גם שלוש הן כאחת והיא שכחה. (53) וכתב הרא"ש שם בפירושו: "הוצני פשתן כשעוקרים אותם הם כהוצני דקל. ולכן קרי ליה הוצני. ונראה לי דמיירי כשהוצני, שאז הוא מאכל אדם כדאיתא בראש המוכר פירות, אבל שאר פשתן לא שייך ביה שכחה". (54) לדעת הרשב"א גם בשכחה אינם חייבים אלא האילנות החייבים בפאה.

היה בו סאתים⁷³ - אינו מציל אותה, והרי השכות לעניים.
 אין קמת חבירו מצלת על עמר שלו, ואין קמת שעורים
 מצלת על עמר חטים, עד שתהיה הקמה ממין העמר.
 כב. השוכח אילן בין האילנות, אפילו היה בו כמה סאין
 פרות⁷⁴, או ששכח שגני אילנות - הרי הן שכתה; שלשה -
 אינן שכתה.
 כג. כמה דברים אמורים? באילן שאינו ידוע ומפרסם
 במקום⁷⁵, כגון שהיה עומד בצד הגת או בצד הפרצה, או
 במעשיו⁷⁶, כגון שהיה עושה זיתים הרבה, או בשמו, כגון
 שהיה לו שם ידוע, כגון זית הנטופה בין הזיתים, שהוא
 נוטף שמן הרבה, או השפכני⁷⁷ או הבישני⁷⁸; אבל אם היה
 בו אחד משלשה דברים אלו - אינו שכתה. שגאמר:
 ושכתה עמר בשדה - עמר שאמה שוכחו לעולם ואין אמה
 יודע בו אלא אם תשוב ותראה; יצא זה, שאמה זוכר
 לאחר זמן ואף על פי שלא תפגע בו, מפני שהוא ידוע
 ומפרסם.
 כד. היה מסים בדעתו⁷⁹ - הרי זה כמפרסם וידוע. היה
 עומד בצד הדקל - הדקל מסימו⁸⁰. היו שניהן זית נטופה
 - זה מסים את זה⁸¹. היתה פל שדהו זית נטופה ושכח אחת
 מהן או שתים - יש לו שכתה⁸². כמה דברים אמורים?
 שלא התחיל⁸³ באילן זה המפרסם; אבל אם התחיל בו
 ושכח מקצתו - הרי זה שכתה, ואף על פי שהוא מפרסם⁸⁴.
 והוא שהיה הנשאר בו פחות מסאתים; אבל סאתים -
 אינה שכתה⁸⁵, אלא אם כן שכח כל האילן⁸⁶, כמו שבאנו.

יז. היו כל העמרים של קב וקב ואחד של ארבעה קבין
 ושכחו - הרי זה שכתה⁵⁵; יתר על הארבעה - אינו
 שכתה⁵⁶. וכן אם היו של שני שני קבין ואחד יתר על
 שמונה קבין - אינו שכתה⁵⁷.
 יח. העמר שיש בו סאתים⁵⁸ ושכחו - אינו שכתה;
 שגאמר: ושכתה עמר בשדה - ולא גדיש. אף על פי שכלן
 סאתים סאתים⁵⁹. שכח שני עמרים, אף על פי שיש משניהן
 סאתים⁶⁰ - הרי אלו שכתה⁶¹. וכן יראה לי, שהן שכתה
 אפילו היה בשניהן יותר מסאתים⁶².
 יט. כמה שיש בה סאתים ושכתה⁶³ - אינה שכתה⁶⁴. אין
 בה סאתים⁶⁵ - רואין את השבלים הדקות כאלו הן בריאות
 וארכות, ואת השדופות כאלו הן מלאות, ואם היתה ראויה
 (להיות) הקמה אחר אמדן זה לעשות סאתים ושכתה -
 אינה שכתה.
 כ. שכח סאה תבואה עקורה וסאה שאינה עקורה - אינן
 מצטרפים⁶⁶, ושניהם שכתה. וכן בשום ובכבצלים ובפרות
 האילן⁶⁷, אם שכח מקצתן בקרקע⁶⁸ ומקצתן תלוש
 ובשניהם סאתים - אינן מצטרפין, אלא שניהם שכתה.
 כא. השוכח עמר בצד הקמה⁶⁹ שאינה שכותה⁷⁰ - אינה
 שכתה. שגאמר: כי תקצר ושכתה עמר; עמר שסביבותיו
 קציר⁷¹ - שכתה, אבל עמר שסביבותיו קמה - אינה שכתה.
 וכן אם שכח קמה בצד קמה שאינה שכותה, אפילו קלח
 אחד⁷² - הרי זו מצלת את השכותה, ויהיה מתר לקחתה.
 אבל אם שכח עמר או קמה בצד עמר שאינו שכותה, אפילו

(55) כבית הלל שם. ואף על פי שיכול לחלקו לקב וקב ויהיה ארבעה עומרים, ואין שכתה אלא בשניים - כל זמן שלא חולקו, יש להם שכתה. (56) מזה שלא אמרו במשנה אלא ארבעת קבין הם שכתה, למד רבינו שיותר מארבעת קבים הם דבר מסויים ואינו שכתה. (57) נלמד ממה שלמעלה (בדין יתר על הארבעה). ועוד ראינו מן הירושלמי (שם סוף הלכה א) שלא הסתפקו אלא באופן שכל עומרי השדה של שני קבים ואחד של שמונת קבין - הרי שיותר משמונת קבים, אינה שכתה. ונראה מדברי רבינו, שאם אין בו אלא שמונת קבים הרי זו שכתה. ומה שאמרו בירושלמי שם: "רבי יונה בעי" אין "בעי" בירושלמי כ"בעי" בבבלי, אלא "בעי" היינו שרוצה לומר כן, כלומר סובר כן. (58) הם שנים עשר קבים. הם כשבעה עשר קילוגרם. (59) שהרי הוא כגדיש. (60) בכתב"ד מעשה רוקח נוסף: "הואיל ואין בכל אחד מהם סאתיים". (61) שאינם מצטרפים והרי הם עמרים ולא גדיש, וכדעת חכמים במשנה שם ולא כרבן גמליאל. (62) פשוט הוא, שגם אלה אינם גדיש, אלא עמרים. (63) כולה. (64) אף על פי ששכתה קמה נלמדה ממה שנאמר "בשדה" (=ושכתה עומר בשדה) - "לרבות את הקמה" ואין כאן לימוד למעט "גדיש" - למדו שכתה קמה משכתה עומר, שכשם שבעומר אמרו עומר ולא גדיש, כמו כן בקמה. (65) כלומר, אינה עושה סאתיים מחמת כחש השיבולים, אבל ראויה היא לעשות סאתיים. (66) לשיעור סאתיים שאינו שכתה. (67) [במשנה שם: "וכן באילן", ורבינו שינה וכתב: "ובפירות האילן", לפי שיטתו להלן שבשוכח כל האילן, אפילו אם יש בו סאתיים הרי זו שכתה, לפיכך כתב, "ובפירות האילן", לומר שכאן מדובר כשהתחיל באילן, ושכתה מקצת מפירותיו, שבאופן זה אם שכח סאתיים אין זה שכתה, ולא ששכתה את כל האילן. (68) כלומר, מחוברים לקרקע. (69) שם פרק ו משנה ח: "הקמה (שלא שכתה) מצלת את העומר ואת הקמה, העומר אינו מציל לא את העומר ולא את הקמה". (70) יש אומרים שאפילו אם שכתה, אם יש בה סאתיים, שאינה שכותה, מצלת היא על העומר שבצידה. (71) שלא שכתה, שאם שכתה - כיוון שאינה מצלת עצמה, כל שכן שאינה מצלת אחרים. (72) שלא שכתה. (73) שדינו כגדיש אפילו שכחו אינה שכתה, ואף על פי כן אינו מציל את השכות. (74) שאף על פי שבקמה ובעומרים אמרנו שאם יש בהם סאתיים, אינה שכתה - אין זה אלא בקמה ובעומרים, שסאתיים שלהם חשובים, אבל אילן שיש בו סאתיים אינו חשוב כל כך. (75) ידיעתו מפני הגבלת מקומו. (76) ידוע לרוב זיתיו או לרוב שמנו. (77) שהיה מוציא שמן הרבה, ועל כן פירשוהו שפכוני, ועניינו שפכת שמן לרוב נגוד ממלת שפך. (78) הזיתים ההם לא היו עושים שמן הרבה, על כן נקרא שמו בישיני לקוח מבושה. (79) שהוא נחשב בעיניו של בעל האילן. (80) שם, שהרי הוא כעומד בצד הגת או בצד הפרצה וידוע במקום. (81) ואינם שכתה. (82) לפי שאז בטלה חשיבותם. (83) ושכחו כולו. (84) שכיוון שהתחיל בו בטלה חשיבותו, והרי זה דומה למה ששנינו בערלה פרק ג משנה ח, שאם נתפתחו החביות בטלה חשיבותן. (85) שכיוון שהתחיל בו ודאי יזכרנו. (86) שאפילו אם יש בו סאתיים - הרי זה שכתה, שכיוון שלא התחיל בו - עלול הוא לשכחו.

מַעֲשֵׂר אַחֵר וְנוֹתְנוֹ לְעֲנִיִּים, וְהוּא הַנִּקְרָא מַעֲשֵׂר עֲנִי. וְאֵין
בְּשֵׁנִי שְׁנִים אֶלּוּ מַעֲשֵׂר שְׁנִי, אֶלֹא מַעֲשֵׂר עֲנִי. וְעַלּוֹ נֶאֱמַר:
מִקְצָה שְׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא אֶת כָּל מַעֲשֵׂר תְּבוּאָתְךָ בְּשָׁנָה הַזֹּאת
וְהַנִּחַתָּ בְּשַׁעֲרֶיךָ וּבֵאתָ הַלֹּי. וְעַלּוֹ נֶאֱמַר: כִּי תִכְלֶה לַעֲשֹׂר.
ה. שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה כָּלֶה הַפֶּקֶר, וְאֵין בָּהּ לֹא תְרוּמָה וְלֹא
מַעֲשֵׂרוֹת כָּלֶל, לֹא רֹאשׁוֹן וְלֹא שְׁנִי וְלֹא מַעֲשֵׂר עֲנִי. וּבַחֲנֻצָּה
לְאַרְצָה, שָׂאִין בָּהּ שְׁמִטַּת קֶרֶקֶע - מִפְּרִישֵׁין בְּאַרְצָה מִצְרַיִם
וּבְעֵמֻן וּבְמִזְבֵּחַ מַעֲשֵׂר רֹאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר עֲנִי; מִפְּנֵי שֶׁהָאֲרָצוֹת
אֵלּוּ קְרוּבוֹת לְאַרְצָה יִשְׂרָאֵל, כְּדִי שִׁיְהִי עֲנִי יִשְׂרָאֵל נִסְמָכִין
עֲלֶיהָ בְּשִׁבְעִית. וְהִלְכָה לְמֹשֶׁה מִסִּנֵּי, שִׁיְהִי מִפְּרִישֵׁים
בְּאַרְצָה עֵמֻן וּמִזְבֵּחַ מַעֲשֵׂר עֲנִי בְּשִׁבְעִית. אֲבָל בְּאַרְצָה שְׁנַעַר
- מִפְּרִישֵׁין בְּשִׁבְעִית מַעֲשֵׂר שְׁנִי, כְּסֶדֶר רַב הַשָּׁנִים.
ו. מַעֲשֵׂר רֹאשׁוֹן שֶׁלֶקַח הַלֹּי - מִפְּרִישׁ מִמֶּנּוּ אֶחָד מַעֲשֶׂרָה
וְנוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן, וְהוּא הַנִּקְרָא תְרוּמַת מַעֲשֵׂר. וְעַלּוֹ נֶאֱמַר: וְאֵל
הַלֹּוִים תִּדְבֹּר.
ז. בַּעַל הַשְּׂדֶה שֶׁעָבְרוּ עָלָיו עֲנִיִּים, וְהָיָה לוֹ שֵׁם מַעֲשֵׂר עֲנִי
- נוֹתֵן לְכָל עֲנִי שִׁיעֵבֵר עָלָיו מִן הַמַּעֲשֵׂר כְּדִי שֶׁיָּבֹעַ;
שְׁנַאֲמַר: וְאֲכָלוּ בְּשַׁעֲרֶיךָ וּשְׁבִעוּ.
ח. כְּדִי שֶׁיָּבֹעַ כִּמְהָ? אִם מִן הַחֲטִיִּים נוֹתֵן - לֹא יִפְחַת מִחֲצִי
קֶב. וְאִם מִן הַשְּׁעוּרִים - לֹא יִפְחַת מִקֶּב. וְאִם מִן הַפְּסָמִין -
לֹא יִפְחַת מִקֶּב. וּמִן הַגְּרוֹגְרוֹת - לֹא יִפְחַת מִקֶּב. וְאִם מִן
הַדְּבָלָה - לֹא יִפְחַת מִמֶּשְׁקַל חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים סָלַע. וְאִם מִן
הַיֵּין - לֹא יִפְחַת מִחֲצִי לֵג. וְאִם מִן הַשֶּׁמֶן - לֹא יִפְחַת
מִרְבִּיעִית. וְאִם מִן הָאֲרֹז - רִבְעֵי הֶקֶב. נִתֵּן לוֹ יָרֵק - נוֹתֵן לוֹ
מִשְׁקָל לִטְרָא, וְהוּא מִשְׁקָל חֲמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים דִּינָר. מִן
הַחֲרוֹבִיִּין - שְׁלֹשָׁה קֶבִין. מִן הָאֲגֹזִיִּים - עֶשְׂרֶה. מִן
הָאֲפֶרֶסְקִין - חֲמִשָּׁה. מִן הָרְמוֹנִים - שְׁנַיִם. אֲתֵרוֹג - אֶחָד.
וְאִם נִתֵּן לוֹ מִשְׁעָר הַפְּרוֹת - לֹא יִפְחַת מִכְּדִי שִׁימְכָרָם וְיִקַּח
בְּדַמִּיתָן מִזֵּין שְׁנֵי סַעֲדוֹת.
ט. הָיָה לוֹ דָּבָר מוֹעֵט וְהָעֲנִיִּים מְרַבִּין וְאֵין בּוֹ כְּדִי לִתֵּן לְכָל
אֶחָד וְאֶחָד בְּשַׁעֲרוֹ - נוֹתֵן לַפְּנִיָּהם וְהֵן מִחֲלִקֵין בִּינֵיהֶם.
י. וּמַעֲשֵׂר עֲנִי הַמִּתְחַלֵּק בִּגְרָן - אֵין בּוֹ טוֹבַת הַנָּאָה
לְבַעֲלִים, אֶלֹא הָעֲנִיִּים בָּאִים וְנוֹטְלִין עַל כֶּרְחוֹ. וְאֶפְלוּ עֲנִי
שְׁבִישְׂרָאֵל - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִדְּרוֹ. אֲבָל הַמִּתְחַלֵּק בְּבֵית - יֵשׁ
לוֹ טוֹבַת הַנָּאָה לְבַעֲלִים וְנוֹתְנוֹ לְכָל עֲנִי שִׁיְרָצָה.

כח. זֵית הַעוֹמֵד בְּאֶמְצַע הַשּׁוּרוֹת לְבָדוֹ וְשֵׁלֶשׁ שּׁוּרוֹת שֶׁל
זֵיתִים מִקִּיפִין אוֹתוֹ מִשְׁלֹשׁ רוּחוֹתָיו, אִף עַל פִּי שָׂאִין בְּכָל
שׁוּרָה מִקֵּן אֶלֹא שְׁנֵי זֵיתִים, שְׂכַח אֶת הָאֶמְצָעִי - אֵינוֹ
שְׂכַחָה, שֶׁהָיָה הַשּׁוּרוֹת הַסְתִּירוּהוּ⁸⁷. וְלִמָּה אֶמְרוּ⁸⁸ זֵית
בְּלִבְדוֹ⁸⁹? מִפְּנֵי שֶׁהָיָה חָשׁוּב בְּאַרְצָה יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן⁹⁰.
כו. אֵיזָהוּ שְׂכַחָה? בְּעָרִים⁹¹ - כָּל שָׂאִינוֹ יְכוּל לִפְשֹׁט אֶת
יָדוֹ וְלִטְלֶה⁹². וּבְכָרְם⁹³ - מִשְׁיַעֲבֹר מִן הַגֶּפֶן וּמִן הַגִּפְנִים⁹⁴
וְיִשְׁכַּח אוֹתָהּ. בְּדִלִית וּבְדִקְלָה⁹⁵ - מִשְׁיַרֵּד הִימְנוֹ⁹⁶. וְשָׂאֵר כָּל
הָאֵילָנוֹת - מִשְׁיַפְנָה וְלֶלֶךְ לוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלֹא
הַתְּחִיל בּוֹ⁹⁷; אֲבָל אִם הַתְּחִיל בּוֹ⁹⁸ וְשִׁכְחוֹ - אֵינָה שְׂכַחָה
עַד שֶׁיִּבְצֹר אֶת כָּל סְבִיבּוֹ.
כז. הַמִּפְקִיר אֶת כֶּרְמוֹ, וְהַשָּׂפִים בְּבִקְרָה וְזָכָה בּוֹ לַעֲצֻמוֹ
וּבְצֻרוֹ - חַיִּב בְּפִרְט וּבְעוֹלָלוֹת וּבְשִׁכְחָה וּבְכַפָּאָה; שֶׁהָיָה
'שִׁדְךָ' וְ'כִרְמְךָ' אֵינִי קוֹרֵא בּוֹ⁹⁹, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה שְׁלֹו וְהָיָה הוּא
שְׁלֹו. אֲבָל אִם זָכָה מִן הַהִפְקָר בְּשָׂדֶה שֶׁל אַחֲרִים - הָיָה זֶה
פְּטוּר מִן הַכֹּל. וּבֵין כֶּף וּבֵין כֶּף - פְּטוּר מִן הַמַּעֲשֵׂרוֹת, כִּמּוֹ
שִׁיתְבָּאָר.

פֶּרֶק שְׁשִׁי

א. מִתְּנָה אַחֲרַת שְׁשִׁית יֵשׁ לְעֲנִיִּים בְּזֶרַע הָאֲרָץ, וְהוּא
הַמַּעֲשֵׂר שְׁנוֹתָנִין לְעֲנִיִּים, וְהוּא הַנִּקְרָא מַעֲשֵׂר עֲנִי.
ב. וְזֶהוּ סֶדֶר תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת: אַחֵר שְׁקוּצֵר זֶרַע הָאֲרָץ
אוֹ אוֹסֵף פְּרִי הָעֵץ וְהַגֶּמֶר מִלֵּאכְתּוֹ מִפְּרִישׁ מִמֶּנּוּ אֶחָד מִן
הַחֲמִשִּׁים, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא תְרוּמָה גְדוּלָּה, וְנוֹתְנָה לַכֹּהֵן. וְעַל זֶה
נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: רִאשִׁית דִּגְנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְאַחֵר כֶּף
מִפְּרִישׁ מִן הַשָּׂאֵר אֶחָד מַעֲשֶׂרָה, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא מַעֲשֵׂר רֹאשׁוֹן,
וְנוֹתְנוֹ לַלֹּי. וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: כִּי אֶת מַעֲשֵׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְגוֹמֵר; וְנֶאֱמַר: וְלִבְנֵי לֹי הִנֵּה נִתְּנִי אֶת כָּל מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל.
ג. וְאַחֵר כֶּף מִפְּרִישׁ מִן הַשָּׂאֵר אֶחָד מַעֲשֶׂרָה, וְהוּא הַנִּקְרָא
מַעֲשֵׂר שְׁנִי, וְהוּא לְבַעֲלֵי, וְאֲכָלִין אוֹתוֹ בִּירוּשָׁלַיִם. וְעַלּוֹ
נֶאֱמַר: וְאִם גָּאֵל יִגְאֹל אִישׁ מִמַּעֲשָׁרוֹ. וְעַלּוֹ נֶאֱמַר: עֲשֹׂר
תַּעֲשֹׂר וְאֲכַלְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחֹר.
ד. עַל הַסֶּדֶר הַזֶּה מִפְּרִישֵׁין בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה מִן הַשְּׁבִיעִי
וּבְשָׁנָה וּבְרִבְעִית וּבְחִמִּישִׁית. אֲבָל בְּשָׁלִישִׁית וּבְשִׁשִּׁית מִן
הַשְּׁבִיעִי, אַחֵר שְׁמִפְרִישֵׁים מַעֲשֵׂר רֹאשׁוֹן מִפְּרִישׁ מִן הַשָּׂאֵר

(87) שהרי זה כמו חיפוהו בקש שאינו שכחה. אבל הדברים צריכים עיון: הרי יש שכחה בטמון כמפורש למעלה בהלכה א. ורק בחיפוהו העניים אינה שכחה, לפי שקנסום חכמים. (88) החכמים במשנה. (89) הלא הוא הדין בשאר אילנות. וזה מוסב על כל מה שלמעלה, על הלכות כג-כח. (90) בזמן אדריאנוס שהחריב הזיתים. ולדעת רבי יוסי אין אז שכחה בזיתים - מאותו הטעם. (91) הוא הנוטע גפנים וערסם על גבי כותל גבוה. (92) פירוש אם שכחה ועבר ממנה כל כך, שאם היה נזכר באותו מקום לא היה יכול לפשוט ידיו וליטלה. (93) במשנה: "וברגליות", ו"הם הגפנים השטוחים על הארץ, שהרגל נוגעת בהם כמו הכרמים כולם, והוא נגזר ממלת רגל". (94) היינו שתי גפנים שהן שכחה. (95) והיא גפן גדולה המודלית על גבי עצים גדולים או על גבי אילנות אחרים. (96) שכן היה הדרך לעלות עליו ולבצרו. (97) תוספתא שם. ולפי זה צריך לפרש בכל האמור למעלה "כל שאינו יכול לפשוט", "משיעבור", "משירד" - שבצר גפן אחרת, ועוד לא התחיל בזר. (98) שאז הוא עלול להיזכר בו יותר. (99) בבבא קמא שם למדו זאת ממה שכתוב "תעזוב" מיותר במתנות עניים לרבות המפקיר את כרמו וכו'. אבל זה אינו אלא לדעת חכמים אבל לר' ישמעאל דרשו "תעזוב" הנ"ל למי שעבר וקצר ולא עזב פאה שחייב ליתן אפילו לאחר אפייה. ולפיכך הוצרך ללמוד מ"שירד" ו"כרמן".

עליו ועבד לרוץ לפניו; שנאמר: די מחסרו אשר יחסר לו. 48
ומצנה אתה להשלים חסרונו, ואין אתה מצנה לעשרו. 49
ד. יתום שבא להשיאו אשה - שוכרין לו בית ומציעים לו 50
מטה וכל כלי תשמישו ואחר כך משיאין לו אשה. 51
ה. בא העני ושאול די מחסורו ואין יד הנותן משנת - נותן 52
לו כפי השגת ידו. וכמה? עד חמישית נכסיו - מצנה מן 53
המבקר; ואחד מעשרה בנכסיו - בינוני; פחות מכאן - עני 54
רעה. ולעולם לא ימנע עצמו משלישית השקל בשנה, וכל 55
הנותן פחות מזה - לא קים מצנה. ואפלו עני המתפרנס מן 56
הצדקה - חייב לתן צדקה לאחר. 57
ו. עני שאין מפירין אותו ואמר: רעב אני, האכילוני - אין 58
בודקין אחריו שמא רמאי הוא, אלא מפרנסין אותו מיד. 59
היה ערם ואמר: פסוני - בודקין אחריו שמא רמאי הוא. 60
ואם היו מפירין אותו - מכסין אותו לפי כבודו מיד, ואין 61
בודקין אחריו. 62
ז. מפרנסין ומכסין עני עובדי כוכבים ומזלות עם עניי 63
ישראל, מפני דרכי שלום. ועני המחזיר על הפתחים - אין 64
נוקדין לו למתנה מרבה, אבל נותנין לו מתנה מועטת. 65
ואסור להחזיר את העני ששאל ריקם, ואפלו אתה נותן לו 66
גרונת אחת; שנאמר: אל ישוב דף נבלם. 67
ח. אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מכפר אחד 68
הנמכר בפונדיון כשהיו החטים ארבע סאין בסלע. ובכר 69
בארנו כל המדות. ואם לן - נותנין לו מצע לישון עליו, 70
וכסת לתן תחת מראשותיו, ושמן וקטנית. ואם שבת - 71
נותנין לו מזון שלש סעודות, ושמן וקטנית, ודג וירק. ואם 72
היו מפירין אותו - נותנין לו לפי כבודו. 73
ט. עני שאינו רוצה לקח צדקה - מערימין עליו ונותנין לו 74
לשם מתנה או לשם הלואה. ועשיר המרעיב את עצמו 75
ועינו צרה בממונו שלא יאכל ממנו ולא ישתה - אין 76
משגיחין בו. 77
י. מי שאינו רוצה לתן צדקה או שיתן מעט ממה שראוי 78
לו - בית דין כופין אותו ומכין אותו מכת מרדות עד שיתן 79
מה שאמדהו לתן. ויורדין לנכסיו בפניו ולוקחין ממנו מה 80
שראוי לו לתן. וממשקנין על הצדקה, ואפלו בערבי 81
שבתות. 82
יא. אדם שזע שהוא נותן צדקה יותר מן הראוי לו, או 83
שמצר לעצמו ונותן לגבאים כדי שלא יתביש - אסור 84
לתבעו ולגבות ממנו צדקה. וגבאי שמכלימו ושואל ממנו 85
- עתיד להפרע ממנו; שנאמר: ופקדתי על כל לחציו. 86
יב. אין פוסקין צדקה על יתומים ואפלו לפדיון שבויים, 87
ואף על פי שיש להם ממון הרבה. ואם פסק הדין עליהם 88
כדי לשום להן שם - מותר. גבאי צדקה לוקחין מן הנשים 89
ומן העבדים ומן התינוקות דבר מועט, אבל לא דבר 90
מרבה; שחזקת המרבה גובה או גזל משל אחרים. וכמה 91
הוא מועט שלהן? הכל לפי עשר הבעלים וענייתן. 92
יג. עני שהוא קרובו - קודם לכל אדם. עני ביתו קודמין 93
לעני עירו. עני עירו קודמין לעני עיר אחרת. שנאמר: 94
לאחיד לעניו ולאביו בארץ. 95

יא. היה לו מעשר בגרן ורצה לתנו לעני קרובו או מידעו 1
- יש להפריש מחצה לתנו לו, והחצי מחלקו לכל עני 2
שיעבר בשעור שאמרנו. 3
יב. כמה דברים אמורים שאינו נותן לעני אלא כדי שבעו? 4
בשדה; אבל אם היה המעשר בבית - מחלקו לכל העניים 5
אפלו פזית פזית. שאינו מצנה לתן כדי שבעו אלא בשדה, 6
שהרי אינו מוצא שם לקח; שנאמר: ואכלו בשעריך 7
ושבעו. 8
יג. באו איש ואשה לבית - נותנין לאשה תחלה ופותרין 9
אותה ואחר כך נותנין לאיש. אב ובנו, איש וקרובו, שני 10
אחין, שני שתפין, שהיה אחד מהן עני - נותן לו האחר 11
מעשר עני שלו. 12
יד. שני עניים שקבלו שדה באריסות - זה מפריש מעשר 13
עני מחלקו ונותנו לחברו, וכן חברו מפריש מחלקו ונותן 14
לו. 15
טו. המקבל שדה לקצר - אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר 16
עני. אימתי? בזמן שקבלה ממנו לקח חלק בכל השדה, 17
כגון שנתן לו שלישה או רביעה בשכרו. אבל אם אמר לו 18
בעל השדה: שלישי מה שאתה קוצר בלבד הוא שלך או 19
רביעי מה שתקצר - הרי זה אין לו כלום עד שיקצר, ובשעת 20
הקציר הוא עני, לפיכך מותר בלקט שכחה ופאה. ואסור 21
במעשר עני; שאין מפרישין מעשר עני אלא אחר שקצר, 22
והרי זכה בחלקו שקצר. 23
טז. המוכר את שדהו קרקע ופרות והעני - הרי זה מותר 24
בלקט שכחה ופאה ומעשר עני שלה. והלוקח אסור בהן, 25
אף על פי שצדין לא נתן דמים. ואפלו לזה הדמים ולקחה 26
- הרי זה אסור במתנות עניים. 27
יז. מעשר עני - אין פורעין ממנו מלנה, ואין משלמין 28
ממנו את התגמולין; אבל משלמין ממנו דבר של גמילות 29
חסדים. וצריך להודיעו שהוא מעשר עני. ואין פודין בו 30
שבויים, ואין עושין בו שושביונות, ואין נותנין ממנו דבר 31
לצדקה, ונותנין אותו לחבר עיר בטובת הנאה. ואין 32
מוציאין אותו מהארץ לחוץ לארץ, שנאמר: והנחת 33
בשעריך, ונאמר: ואכלו בשעריך ושבעו. 34
פרק שביעי 35
א. מצות עשה לתן צדקה לעניים, כפי מה שראוי לעני, 36
אם היתה יד הנותן משגת. שנאמר: פתח תפתח את ירך 37
לו. ונאמר: והתזקת בו גר ותושב וחי עמך. ונאמר: וחי 38
אחיד עמך. 39
ב. וכל הרואה עני מבקש והעלים עינו ממנו ולא נתן לו 40
צדקה - עבר בלא תעשה, שנאמר: לא תאמץ את לבבך 41
ולא תקפץ את ירך מאחיד האביון. 42
ג. לפי מה שחסר העני אתה מצנה לתן לו: אם אין לו 43
כסות - מכסים אותו, אם אין לו כלי בית - קונין לו, אם 44
אין לו אשה - משיאין אותו. ואם היתה אשה - משיאין 45
אותה לאיש. אפלו היה דרכו של זה העני לרפב על הסוס 46
ועבד רץ לפניו, והעני וירד מנכסיו - קונין לו סוס לרפב 47

- 1 יד. מי שהלך בסחורה ופסקו עליו אנשי העיר שהלך שם
2 צדקה - הרי זה נותן לעניי אותה העיר. ואם היו רבים
3 ופסקו עליהן צדקה - נותנין, וכשבאין - מביאין אותה
4 עמהן ומפרנסין בה עניי עירם. ואם יש שם חבר עיר -
5 יתנוהו לחבר עיר, והוא מחלקה כמו שיראה לו.
6 טו. האומר: תנו מאתים דינר לבית הכנסת, או תנו ספר
7 תורה לבית הכנסת - יתנו לבית הכנסת שהוא רגיל בו. ואם
8 היה רגיל בשנים - יתנו לשניהן. האומר תנו מאתים דינרין
9 לעניים - יתנו לעניי אותה העיר.
- 10 יום שישי י"ז אלול ה'תש"ע
- 11 פרק שמיני
- 12 א. הצדקה הרי היא בכלל הנדבנים. לפיכך, האומר: הרי
13 עלי סלע לצדקה, או הרי סלע זו²¹ צדקה - חייב לתנה
14 לעניים מיד. ואם אחר - עבר בכל תאחר³; שהרי בידו לתן
15 מיד, ועניים מצויין הן. אין שם עניים - מפרש ומניח⁴ עד
16 שימצא עניים. ואם התנה שלא יתן עד שימצא עני - אינו
17 צריך להפרישו⁵. וכן אם התנה בשעה שגדר בצדקה או
18 התנדב אותו שיהיו הגבאים רשאים לשנותה ולצרפה בזהב⁶
19 - הרי אלו מתרין.
- 20 ב. המתפס בצדקה - חייב, בשאר הנדבנים. כיצד? אומר:
21 הרי סלע זו פזו - הרי זו צדקה. המפרש סלע ואמר: הרי
22 זו צדקה, ולקח סלע שניה ואמר: וזו - הרי שניה צדקה,
23 ואף על פי שלא פרש⁷.
- 24 ג. הנודר צדקה ולא ידע כמה נדר - יתן עד שיאמר לא
25 לכה נתכונתי⁸.
- 26 ד. אחד האומר 'סלע זו צדקה', או האומר 'הרי עלי סלע
- 1 לצדקה' והפרישו, אם רצה לשנותו באחר⁹ - מתר. ואם
2 משהגיע ליד הגבאי - אסור לשנותו. ואם רצו הגבאים
3 לצרפה¹⁰ המעות ולשנותן דינרין - אינן רשאים¹¹; אלא אם
4 אין שם עניים לחלק - מצרפין לאחרים, אבל לא לעצמן¹².
5 ה. היה לעניים הנאה בעכוב המעות ביד הגבאי כדי
6 לעשות¹³ לאחרים לתן - הרי אותו הגבאי מתר ללוות אותם
7 המעות של עניים ופורע; שהצדקה אינה בהקדש שאסור
8 להנות בו.
9 ו. מי שהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת - אסור לשנותה.
10 ואם לדבר מצוה - מתר לשנותה¹⁴, אף על פי שלא נשתקע
11 שם בעליה מעליה, אלא אומרים: זו המנורה או נר של
12 פלוני. ואם נשתקע שם הבעלים מעליה - מתר לשנותה
13 אפילו לדבר הרשות¹⁵.
- 14 ז. כמה דברים אומרים? בשהיה המתנדב ישראל; אבל אם
15 היה עובד כוכבים ומזלות - אסור לשנותה אפילו לדבר
16 מצוה עד שישתקע שם בעליה מעליה¹⁶; שפא יאמר
17 העובד כוכבים ומזלות: הקדשתי דבר לבית הכנסת של
18 יהודים ומכרהו לעצמן.
- 19 ח. עובד כוכבים ומזלות שהתנדב לבדק הבית - אין
20 מקבלין ממנו לכתחלה; ואם לקחו ממנו - אין מחזירין
21 לו¹⁷. היה הדבר מסים, כגון קורה או אבן - מחזירין לו,
22 כדי שלא יהא להן דבר מסים במקדש; שגאמר: לא לכם
23 ולנו וגומר¹⁸. אבל לבית הכנסת - מקבלין מהן לכתחלה¹⁹.
24 והוא שיאמר: כדעת ישראל הפרשתי. ואם לא אמר - טעון
25 גניזה, שפא לבו לשמים²⁰. ואין מקבלין מהם לחומת
26 ירושלים²¹ ולא לאמת המים שבה; שגאמר: ולכם אין חלק
27 וזכרון בירושלים²².
- 28 ט. אסור לישראל²³ לטל צדקה מן העובדי כוכבים ומזלות

(1) לשון נדר בקרבנות, והיינו "אמר ולא הפריש". (2) לשון נדבה בקרבנות, והיינו הפריש ולא הקריב. (3) "כי תדור נדר - לא תאחר לשלמו". (4) שאף על פי שאינו יכול לקיים הנתינה, יקיים לפחות את ההפרשה. והרי עבירת "בל תאחר" יש בין אמר ולא הפריש ובין הפריש ולא נתן. (5) שתנאו קיים. (6) שאלמלא התנה, אינם רשאים. (7) וזו לצדקה, הרי זו צדקה משום יד, שכיוון שאמרו שם: "אם תמצא לומר יש יד לצדקה", נפשטה הבעיא. (8) למד כן ממשנה בפרק בתרא דמנחות ק: שאם אמר: "פרשתי (נדרתי זהב למקדש) ואיני יודע מה פירשתי, יהא מביא עד שיאמר לא לכה נתכונתי", והוא הדין לנדרי צדקה. (9) כלומר: ללוות סלע זה ולפרוע אחר במקומו, אבל לשנותו למצוה אחרת אסור. (10) "גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק פורטין וכו'". הרי שרק אם אין להם עניים מותר לפרוט, אבל אם יש להם עניים אסור. (11) שפא יחסרו, ולפירוש רש"י שפא יפרטו ויקנו הדינרים ביוקר. (12) שפא יחשדום שהחסירו מעט בצירוף או שפרטו בזול. (13) לכוף. שאומר להם שאין לו מעות לחלק לעניים. (14) והיינו דווקא בני העיר. אבל הגבאי אסור לשנות. (15) כן נראה בסוגיית הגמרא שם: "גוי שהתנדב וכו' משנשתקע כו' מותר. למאי? אילימא לדבר הרשות - אפילו ישראל נמי", הרי שאם נשתקע מותר גם לדבר הרשות. (16) ואז מותר אפילו לדבר הרשות. (17) כן מפרש רבינו מה שאמרו שם: "תני חדא גוי שהתנדב נדבה לבדק הבית מקבלין הימנו ותניא אידך אין מקבלין - לא קשיא הא בתחילה הא בסוף". (18) "לכנות בית לאלוקינו". (19) אפילו דבר מסויים. לפי שמהפסוק "לא לכם ולנו", אין ללמוד אלא לבית המקדש בלבד. וכן הוא בברייתא שם: "גוי שהתנדב קורה וכו' בודקין אותו אם אמר כדעת ישראל הפרשתי וכו' ואם לאו - טעונה גניזה, שפא בלבו לשמים" ומכיוון שקורה היא דבר מסויים, כמבואר למעלה, על כרחנו שכאן אין המדובר בבית המקדש אלא בבית הכנסת. (20) לשם הקדש, שאסור בהנאה. (21) וברור הדבר כי דינם כדון בדק הבית, שלכתחילה אין מקבלין מהם שום דבר, ובדיעבד מחזירים דבר מסויים, ודבר שאינו מסויים אין מחזירים. (22) רבינו קיצר הפסוק, כי שם נאמר: "ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים". (23) בסנהדרין כו: "אמר רב נחמן אוכלי דבר אחר פסולים לעדות. הני מילי בפרהסיא אבל בצניעה לא, ובפרהסיא נמי לא אמרן אלא דאיפשר ליה לאיתווי (=לקבל ממנו מזון) בצניעה וקא מבזי נפשיה בפרהסיא, אבל לא איפשר ליה (=לקבל בצניעה) - חיותיה הוא (=פרנסתו היא)". ופירשו שם ש"דבר אחר"

- 1 בפרהסיא. ואם אינו יכול לחיות בצדקה של ישראל, ואינו
- 2 יכול לטלה מן העובדי פוכבים ומזלות בצנעה - הרי זה
- 3 מתר. ומלך או שר²⁴ מן העובדי פוכבים ומזלות ששלח
- 4 ממון לישראל לצדקה - אין מחזירין אותו לו, משום שלום
- 5 מלכות²⁵; אלא נוטלין ממנו, וינתן לעניי עובדי פוכבים
- 6 ומזלות בסתר, כדי שלא ישמע המלך²⁶.
- 7 י. פדיון שבויים קודם²⁷ לפרנסת עניים ולכסותן. ואין לה
- 8 מצוה גדולה בפדיון שבויים, שהשבוי הרי הוא בכלל
- 9 הרעבים והצמאים והעזרמים ועומד בסכנת נפשות²⁸.
- 10 והמצעים עיניו מפדיונו - הרי זה עובר על לא תאמץ את
- 11 לבבך ולא תקפץ את ירך, ועל לא תעמד על דם רצף²⁹,
- 12 ועל לא ירדנו בפרך לעיניך³⁰. ובטל מצות פתח תפתח את
- 13 ירך לו, ומצות וחי אחיך עמך, ואהבת לרעך כמוך³¹, והצל
- 14 לקחים למנות, והרבה דברים באלו³². ואין לה מצוה רבה
- 15 בפדיון שבויים.
- 16 יא. אנשי העיר שגבו מעות לבגין בית הפנסת, ובא להן
- 17 דבר מצוה³³ - מוציאין בו המעות. קנו אבנים וקורות - לא
- 18 ממכרום לזכר מצוה, אלא לפדיון שבויים. אף על פי
- 19 שהביאו את האבנים וגדרום³⁴, ואת הקורות ופסלום,
- 20 והתקינו הכל לבגין - מוכרין הכל לפדיון שבויים בלבד.
- 21 אכל אם בנו וגמרו - לא ימכרו את בית הפנסת³⁵, אלא
- 22 יגבו לפדיון מן הצבור.
- 23 יב. אין פודין את השבויים ביתר על דמיהן³⁶, מפני תקון

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

הוא קבלת צדקה מן הגוי, ולא רק היחידים אסורים בזה, אלא גם גבאי צדקה אין להם לקבל מהגויים, ורק משום שלום מלכות מותר. (24) שם. במעשה של איפרא הורמיז אמו של שבור מלכא. (25) אבל אלולא זה אסור משום שנאמר "ביבש קצירה תשברנה", כלומר, כשתכלה זכות הצדקה של הגויים יישברו. (26) ויקפיד. אבל רש"י שם יא. דיבור המתחיל דלא סיימוה, כתב שבמעות המתחלקות לעניים אין גניבת דעת, שאף הם יודעים שישאלו רגילים לפרנס עניי נכרים כמו שאמרו: "מפרנסין עניי גויים עם עניי ישראל". (27) סברת רבינו היא, מאחר שהשבוי הוא בכלל הרעבים והצמאים וגם עומד בסכנת נפשות. (28) שם: "שבי קשה מכולם וכולהו איתנהו ביה", שהוא ביד הגוי לעשות בו כל חפצו, אם למות, אם לחרב, אם לרעב. (29) שעומד בסכנת נפשות. (30) כי בשבי מעבדים אותו בעבודת פרך. (31) שהוא כולל המצוות שבין אדם לחברו. (32) כמו: "הלא פרוס לרעב לחםך ... כי תראה ערום וכסיתו", ועוד. (33) שם ג: "לא ליסתר אינש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי - משום פשיעוה"א שמא יארע אונס ויפשעו ולא יבנו אחרת - "גבו זוזי ומחתי מאי (=גבו כספים והם מונחים למטרה זו מה הדין)? דילמא מיתרמי מילתא דמצוה ומפקי לה". (34) [אולי צריך להיות "וגררום", כעין "ופסלום" שלהלן]. (35) כן הוא שם: שדירתו של אדם אין מוכרין לפדיון שבויים, ולא ישא איסור בדבר שהרי ספר תורה, קדושתו גדולה מקדושת בית הכנסת, היתירו למכור לפדיון שבויים, אלא שכיוון שאפשר לגבות פדיון מן הצבור, אין למכור את בית הכנסת, ואולם, אם אין אפשרות לגבות מן הצבור, מוכרים אותו. (36) ושמים אותם כעבד הנמכר בשוק. (37) כפי הלשון השנייה שם: "דלא ליגרבו ולייתו טפיי". ולא משום דוחק הציבור כפי הלשון הראשונה שם. ולפי זה אפילו אם בא אחד מן הקרובים לפדותו יותר מכדי דמיו, אין מניחים לו. וכן נראה בכתובות נב. באשה שנשבת, שאין הבעל פודה אותה אלא בכדי דמיה. (38) כדעת תנא קמא ואפילו אם אין כאן אלא שבי אחד. (39) היינו על שבויים אחרים. (40) שלא יוטמעו בין הגויים וילמדו מעשיהם, אבל בחיי אביהם, הוא שומר עליהם. (41) שם לו: "כשם שמצוה לפדות בני חורין כך מצוה לפדות את העבדים". (42) לאחר שמל. (43) שהוא אפיקורוס, ומצוה להרגו. (44) שם שנינו: "האיש קודם לאשה להחיות ולהשיב אבדה והאשה קודמת לאיש לכסות ולהוציא מבית השבי". ובברייתא בכתובות אמרו: "יתום ויתומה שבאו להתפרנס מפרנסין את היתומה ואחרי כן מפרנסין את היתום, מפני שהאיש דרכו לחזר על הפתחים ואין אשה דרכה לחזור על הפתחים", הרי שכסות במשנה היא לאו דווקא. והוא הדין מזונות ו"להחיות", היינו באופן שיש סכנת נפשות ואז האיש קודם. (45) במשנה שם: "בזמן ששניהם עומדים בקלקלה", האשה לזנות והאיש למשכב זכור. (46) "ולא יפחתו לה מחמישים זוז", כלומר, חמישים דינרים. (47) חלל הוא זה שנולד מאיסור כהונה, כגון כהן שנשא גרושה, חללה וזונה. וקדימה זו של ישראל לחלל ושתי הקדימות שלאחריה: חלל לשחוקי ושחוקי לאסופי, לא נזכרו במשנה, אבל חידשם רבינו מדעתו וכן כתב בפירוש המשניות שם. ובטעם קדימת ישראל לחלל כתב שם: "לפי שבת חלל פסולה לכהונה ובת ישראל כשרה לכהונה".

1 לשתוקי⁴⁸, ושתוקי לאסופי⁴⁹, ואסופי לממזר⁵⁰, וממזר
2 לנתין⁵¹, ונתין לגר, שהנתין גדל עמנו בקדשה⁵². וגר קודם
3 לעבד משחרר, לפי שהיה בכלל ארור⁵³.
4 יח. במה דברים אמורים? בשחיו שניהן שוין בחכמה;
5 אבל אם היה כהן גדול⁵⁴ עם הארץ וממזר תלמיד חכם⁵⁵
6 - תלמיד חכם קודם. וכל הגדול בחכמה⁵⁶ - קודם את
7 חברו. ואם היה אחד מהן רבו או אביו, אף על פי שיש
8 שם גדול מהן בחכמה - רבו או אביו שהוא תלמיד חכם⁵⁷
9 קודם לזה שהוא גדול מהם בחכמה.

פרק תשיעי

10
11 א. כל עיר שיש בה ישראל - חביבין להעמיד מהם גבאי
12 צדקה, אנשים ידועים ונאמנים, שיהיו מחזירין על העם
13 מערב שבת לערב שבת ולוקחין מכל אחד ואחד מה שהוא
14 ראוי לתן ודבר הקצוב עליו. והן מחלקין המעות מערב
15 שבת לערב שבת, ונותנין לכל עני ועני מזונות המספיקין
16 לשבעה ימים. וזו היא הנקראת קפה.
17 ב. וכן ממעמדין גבאין שלוקחין בכל יום יום מכל חצר
18 וחצר פת וימיני מאכל או פרות או מעות ממי שמתנדב לפי
19 שעה, ומחלקין את הגבוי לערב בין העניים, ונותנין לכל
20 עני ממנו פרנסת יומו. וזהו הנקרא תמחוי.
21 ג. מעולם לא ראינו ולא שמענו בקהל מישראל שאין להן
22 קפה של צדקה; אבל תמחוי - יש מקומות שנהגו בו, ויש
23 מקומות שלא נהגו בו. והמנהג הפשוט היום, שיהיו גבאי
24 הקפה מחזירין בכל יום ומחלקין מערב שבת לערב שבת.
25 ד. בתעניות מחלקים מזונות לעניים. וכל תענית שאכלו
26 העם ולנו ולא חלקו צדקה לעניים - הרי אלו פשוטפי
27 דמים, ועליהם נאמר בקבלה: צדק לין בה, ועתה מרצחים.
28 במה דברים אמורים? בשלא נתנו להן הפת והפרות
29 שאוכלים בהם הפת, כגון תמרים וענבים; אבל אם אחרו
30 המעות או החטים - אינן פשוטפי דמים.
31 ה. הקפה אינה נגבית אלא בשנים, שאין עושים שדרה על
32 הצבור במזון פחות משנים. ומתן להאמין לאחד המעות
33 של קפה. ואינה נחלקת אלא בשלשה, מפני שהיא כדוני
34 ממונות, שנותנים לכל אחד די מחסורו לשבת. והתמחוי
35 נגבה בשלשה, שאינו דבר קצוב, ומתחלק בשלשה.
36 ו. התמחוי נגבה בכל יום, והקפה - מערב שבת לערב
37 שבת. והתמחוי - לעני עולם, והקפה לעני אותה העיר
38 בלבד.

39 ז. ושאין בני העיר לעשות קפה תמחוי, ותמחוי קפה,
40 ולשנותן לכל מה שיצרכו מצרכי צבור, ואף על פי שלא
41 התנו כן בשעה שגבו. ואם היה במדינה חכם גדול, שהכל
42 גובין על דעתו והוא יחלק לעניים כפי מה שיצרכה - הרי
43 זה ראוי לשנותן לכל מה שיצרכה לו מצרכי צבור.
44 ח. גבאי צדקה אין ושאין לפרש זה מזה בשוק, אלא כדי
45 שיהיה זה פורש לשער וזה פורש לתנות וגובין.
46 ט. מצא הגבאי מעות בשוק - לא יתנם לתוך כיסו, אלא
47 לתוך ארנקי של צדקה, וכשיגיע לביתו יטלם.
48 י. היה הגבאי נושא בחברו מנה, ופרעו בשוק - לא יתנם
49 לתוך כיסו, אלא לתוך ארנקי של צדקה, וכשיגיע לביתו
50 יטלם. ולא ימנה מעות הקפה שנים שנים, אלא אחד אחד,
51 מפני החשד; שנאמר: והייתם נקים ממי ומישראל.
52 יא. גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק - מצרפין המעות
53 דינרין לאחרים, אבל לא לעצמן. גבאי תמחוי שאין להם
54 עניים לחלק - מוכרים לאחרים, ואין מוכרים לעצמם. ואין
55 מחשבים בצדקה עם גבאי צדקה, ולא בהקדש עם
56 הגוברים; שנאמר: אף לא יחשב אתם הפסד הנתן על דם,
57 כי באמונה הם עושים.
58 יב. מי שישב במדינה שלשים יום - כופין אותו לתן צדקה
59 לקפה עם בני המדינה. ישב שם שלשה חדשים - כופין
60 אותו לתן התמחוי. ישב שם ששה חדשים - כופין אותו
61 לתן צדקה בפסות שמכסים בה עניי העיר. ישב שם תשעה
62 חדשים - כופין אותו לתן צדקה לקבורה שקוברין בה את
63 העניים, ועושים להם כל צרכי קבורה.
64 יג. מי שיש לו מזון שתי סעודות - אסור לו לטל מן
65 התמחוי. היו לו מזון ארבע עשרה סעודות - לא יטל מן
66 הקפה. היו לו מאתים זוז, אף על פי שאינו נושא ונותן
67 בהם, [או שיש לו חמשים זוז ונושא ונותן בהם] - הרי זה
68 לא יטל לקט שכתה ופאה ומעשר עני. היו לו מאתים חסר
69 דינר, אפלו אלף נותנין לו כאחד - הרי זה מתר לקח. היו
70 בידו מעות והרי הן עליו חוב או שהיו ממשכנים לכתבת
71 אשתו - הרי זה מתר לקח.
72 יד. עני שצריך ליש לו חצר וכלי בית, אפלו היו לו כלי
73 כסף וכלי זהב - אין מחביין אותו למכר את ביתו ואת כלי
74 תשמישו, אלא מתר לקח, ומצוה לתן לו. במה דברים
75 אמורים? בכלי אכילה ושתיה ומלבוש ומצעות וכיוצא
76 בהן; אבל אם היו כלי כסף וכלי זהב כגון מגרדת או עלי
77 וכיוצא בהן - מוכרין ולוקח פחות מהן. במה דברים

(48) "שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו ודאי". (49) שנאסף מן השוק ואינו מכיר לא את אביו ולא את אמו. (50) "לפי שהממזר ודאי והאחרים (=השתוקי והאסופי) ספק". (51) נתין הוא מן הגבעונים שנתנם יהושע לחוטבי עצים ושואבי מים ודוד גור עליהם ואסרם לבוא בקהל ישראל. והטעם מבואר בברייתא הוריות שם: "זה בא מטיפה כשרה וזה בא מטיפה פסולה". (52) שהרי אבות אבותינו נתגייירו. (53) לפני שנשתחרר כשהיה עבד, ועבד הוא בכלל ארור, שנאמר "ארור כנען, עבד עבדים יהיה לאחיו". (54) שהוא קודם לכהן הדיוט. (55) כן הוא במשנה שם. וכנראה שרק ממזר תלמיד חכם שבא מטיפה כשרה, קודם לכהן גדול עם הארץ, אבל נתין שבא מטיפה פסולה - לא. (56) כן נראה בהוריות יד. ששאלו: "סיני (=בקי) ועוקר הרים (=חריף) הי מיניהו עדיף". (57) שבאופן זה הוא קודם אפילו לרבו.

ענינו מן הצדקה הוא אומר: השמר לך פן יהיה דבר עם
לכך בליעל. ונקרא רשע, שנאמר: ורחמי רשעים אכזרי.
ונקרא חוטא, שנאמר: וקרא עליך אל יי והיה בך חטא.
והקדוש ברוך הוא קרוב לשונות עניים, שנאמר: שונות
עניים אתה תשמע. לפיכך צריך להזהר בצעקה, שהרי
ברית ברוחה להם; שנאמר: והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי
חננו אני.
ד. כל הנותן צדקה לעני בסכר פנים רעות ופניו כבושות
בקרנע, אפלו נתן לו אלף זהובים - אבד זכותו והפסידה;
אלא נותן לו בסכר פנים יפות ובשמחה. ומתאונן עמו על
צרותו, שנאמר: אם לא בכיתי לקשה יום, עגמה נפשי
לאביון. ומדבר לו דברי תחנונים ונחומים, שנאמר: ולב
אלמנה ארנן.
ה. שאל העני ממך ואין בך דבר כלום לתן לו - פסידהו
בדברים. ואסור לגער בעני או להגביה קולו עליו בצעקה,
מפני שלבו נשבר ונדכא. והרי הוא אומר: לב נשבר ונדכא
אלהים לא תבזה. ואומר: להחיות רוח שפלים ולהחיות לב
נדכאים. ואוי למי שהכלים את העני, אוי לו. אלא יהיה לו
כאב בין ברחמים בין בדברים, שנאמר: אב אנכי לאביונים.
ו. הפוסה אחרים לתן צדקה ומעשה אותן - שכוונו גדול
משכר הנותן; שנאמר: והיה מעשה הצדקה שלום. ועל
גבאי צדקה וכיוצא בהם אומר: ומצדיקי הרבים פכוכבים.
ז. שמנה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו: מעלה גדולה
שאין למעלה ממנה - זה המחזיק ביד ישראל שמן ונותן
לו מתנה או הלואה, או עושה עמו שתפות, או ממציא לו
מלאכה, כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות לשאל.
ועל זה נאמר: והחזקת בו, גר ותושב וחי עמך. כלומר:
החזק בו עד שלא יפל ויצטרך.
ח. פחות מזה - הנותן צדקה לעניים, ולא ידע למי נתן,
ולא ידע העני ממי לקח; שהרי זו מצוה לשמה. כגון לשפת
חשאים שהיתה במקדש, שהיו הצדיקים נותנים בה בחשאי,
והעניים בני טובים מתפרנסין ממנה בחשאי. וקרוב לזה -
הנותן לתוך קפה של צדקה. ולא יתן אדם לתוך קפה של
צדקה, אלא אם כן יודע שהמנה נאמן ויודע להנהיג
בשורה כרבי חנניה בן חרדין.
ט. פחות מזה - שידע הנותן למי יתן, ולא ידע העני ממי
לקח. כגון גדולי החכמים, שהיו הולכין בסתר ומשליכין
המעות בפתחי העניים. וכזה ראוי לעשות, ומעלה טובה
היא, אם אין הממנה בצדקה נוהגין בשורה.
י. פחות מזה - שידע העני ממי נטל, ולא ידע הנותן. כגון
גדולי החכמים, שהיו צוררים המעות בסדיניהן ומפשילין
לאחוריהן, ובאין העניים ונוטלין, כדי שלא יהיה להן
בושה.
יא. פחות מזה - שיתן לו בידו קדם שישאל.
יב. פחות מזה - שיתן לו אחר שישאל.
יג. פחות מזה - שיתן לו פחות מן הראוי בסכר פנים יפות.
יד. פחות מזה - שיתן לו בעצב.

אמורים? קדם שיגיע לגבות מן העם; אבל אחר שגבה
הצדקה - מחזיקים אותו למכר בלוי ולקח אחרים פחותין
מהם ואחר כך יטל.
טו. בעל הבית שהיה מהלך לעיר ותמו לו המעות בדרך
ואין לו עתה מה יאכל - הרי זה מתר לקח לקט שכחה
ופאה ומעשר עני ולהנות מן הצדקה. ולכשיגיע לביתו -
אינו חייב לשלם, שהרי עני היה באותה שעה. הא למה זה
דומה? לעני שהעשיר, שאינו חייב לשלם.
טז. מי שהיה לו בתים שדות וכרמים, ואם מוכרן בימי
הגשמים מוכרן בזול, ואם הניחן עד ימות החמה מוכרן
בשוה - אין מחזיקין אותו למכר, אלא מאכילין אותו
מעשר עני עד חצי דמיהן, ולא ידחק עצמו וימכר שלא
בזמן מכירה.
יז. היה שאר האדם לזקחין ביקר, והוא אינו מוצא שיקח
ממנו אלא בזול מפני שהוא דחוק וטרוד - אין מחזיקין
אותו למכר, אלא אוכל מעשר עני והולך עד שימכר בשוה
ויודעו הכל שאינו דחוק למכר.
יח. עני שגבו לו כדי להשלים מחסורו והותירו על מה
שהוא צריך - הרי המותר שלו. מותר עניים - לעניים. מותר
שבוים - לשבוים. מותר שבו - לאותו שבו. מותר מתים
למתים. מותר המת - ליורשיו.
יט. עני שנתן פרוטה לתמחוי או פרוטה לקפה - מקבלים
ממנו; ואם לא נתן - אין מחזיקין אותו לתן. נתנו לו בגדים
חדשים והחזיר להן את השחקין - מקבלין ממנו; ואם לא
נתן - אין מחזיקין אותו לתן.

פרק עשירי

א. חזקין אנו להזהר במצות צדקה יותר מכל מצות עשה.
שהצדקה סימן לצדיק זרע אברהם אבינו; שנאמר: כי
ידעתיו למען אשר יצוה את בניו לעשות צדקה. ואין פסא
ישראל מתכוונן ודת האמת עומדת אלא בצדקה; שנאמר:
בצדקה תכוננו. ואין ישראל נגאלין אלא בצדקה; שנאמר:
ציון במשפט תפדה, וישיבה בצדקה.
ב. לעולם אין אדם מעני מן הצדקה, ואין דבר רע ולא
הזק נגלל בשביל הצדקה; שנאמר: והיה מעשה הצדקה
שלום. כל המרחם - מרחמין עליו; שנאמר: ונתן לך
רחמים ורחמך והרבה. וכל מי שהוא אכזרי ואינו מרחם -
יש לחוש ליחסו; שאין האכזריות מצויה אלא בעובדי
כוכבים ומזלות, שנאמר: אכזרי המה ולא ירחמו. וכל
ישראל והנלוה עליהם - פאחים הם, שנאמר: בנים אתם
ליי אלהיכם; ואם לא ירחם האב על האב - מי ירחם עליו?
ולמי עניי ישראל נושאים עיניהן? הלעובדי כוכבים ומזלות
ששונאים אותן ורודפין אחריהן? הא אין עיניהן תלויות
אלא לאחיהן.
ג. כל המעלים עניו מן הצדקה - הרי זה נקרא בליעל,
כמו שנקרא עובד עבודת כוכבים ומזלות בליעל. ובעבודת
כוכבים הוא אומר: יצאו אנשים בני בליעל; ובמעלים

שבת קודש י"ח אלול ה'תש"ע

הלכות תרומות

טו. גדולי החכמים היו נוהגין פרוטה לפני קדם כל תפלה ואחר כך מתפללין; שגאמר: אני בצדק אהיה פניך.
טז. הנותן מזונות לבניו ולבנותיו הגדולים שאינו חיב במזונותיהן, כדי ללמד הזכרים תורה ולהנהיג הבנות בדרך ישרה ולא יהיו מבוזות; וכן הנותן מזונות לאביו ולאמו - הרי זה בכלל הצדקה. וצדקה גדולה היא, שהקרוב קודם - וכל המאכיל ומשקה עניים ויתומים על שלחנו - הרי זה קורא אל יי ויענהו ומתענג; שגאמר: אז תקרא וייענה. יז. צווי חכמים, שיהיו בני ביתו של אדם עניים ויתומים במקום העבדים. מוטב לו להשתמש באלו, ויהנו בני אברהם יצחק ויעקב מנכסיו, ולא יהנו בהם זרע חם. שכל המרבה עבדים - בכל יום מוסיף חטא ועון בעולם; ואם יהיו עניים בני ביתו - בכל שעה ושעה מוסיף זכיות ומצות.
יח. לעולם ידחק אדם עצמו ויתגלגל בצער ואל יצטרך לבריות ואל ישליך עצמו על הצבור. וכן צווי חכמים ואמרו: עשה שבתך חל ואל תצטרך לבריות. ואפלו היה חכם ומכבד וקעני - יעסק באמנות, ואפלו באמנות מנולת, ולא יצטרך לבריות. מוטב לפשט עור בהמות ובלות, ולא יאמר לעם: חכם גדול אני, כהן אני, פרנסוני. ובכך צווי חכמים. גדולי החכמים היו מהם חוטבי עצים ונושאי הקורות ושוואבי מים לגנות ועושי הפרזל והפחמים, ולא שאלו מן הצבור, ולא קבלו מהם כשנתנו להם.
יט. כל מי שאינו צריך לטל ומרמה את העם ונוטל - אינו מת מן הזקנה עד שיצטרך לבריות. והרי הוא בכלל ארור הגבר אשר יבטח באדם. וכל מי שצריך לטל ואינו יכול לחיות אלא אם כן נוטל, כגון זקן או חולה או בעל יסורין, ומגיס דעתו ואינו נוטל - הרי זה שופך דמים, ומתחייב בנפשו, ואין לו בצערו אלא חטאות ואשמות. וכל מי שצריך לטל, וצער ודחק את השעה וחתה חיי צער כדי שלא יטריח על הצבור - אינו מת מן הזקנה עד שיפגנס אחרים משלו. ועליו ועל כל פיוצא בזה נאמר: ברוך הגבר אשר יבטח ביי.
סלקו להו הלכות מתנות עניים בסיעתא דשמיא

שבת קודש י"ח אלול ה'תש"ע
ש כללן שמונה מצות. שתיים מצות עשה, ושש מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) להפריש תרומה גדולה.¹ (ב) להפריש תרומת מעשר. (ג) שלא יקדים תרומות ומעשרות זה לזה אלא פריש על הסדר. (ד) שלא יאכל זר תרומה. (ה) שלא יאכל אפלו תושב כהן או שכירו תרומה. (ו) שלא יאכל ערל תרומה. (ז) שלא יאכל כהן טמא תרומה. (ח) שלא תאכל חללה תרומה ולא מורס מן הקדשים.² ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

א. התרומות והמעשרות אינן נוהגין מן התורה אלא בארץ ישראל,³ בין בפני הבית בין שלא בפני הבית.⁴ ונביאים התקינו,⁵ שיהיו נוהגות אפלו בארץ שנער,⁶ מפני שהיא סמוכה לארץ ישראל ורב ישראל הולכין ושכין שם. והחכמים הראשונים⁸ התקינו, שיהיו נוהגות אף בארץ מצרים ובארץ עמון ומואב,⁹ מפני שהם סביבות לארץ ישראל.¹⁰
ב. ארץ ישראל האמורה בכל מקום היא בארצות¹¹ שכבשן מלך ישראל¹² או נביא¹³ מדעת רב ישראל.¹⁴ וזהו הנקרא כבוש רבים. אבל יחיד מישראל או משפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמן¹⁵ מקום, אפלו מן הארץ שנתנה לאברהם - אינו נקרא ארץ ישראל כדי שיהיה בו כל המצות. ומפני זה חלק והושע ובית דינו כל ארץ ישראל לשבטים אף על פי שלא נכבשה, כדי שלא יהיה כבוש יחיד¹⁶ כשיעלה כל שבט ושבט ויכבש חלקו.
ג. הארצות שכבש דוד חוץ לארץ כנען, כגון ארם נהרים וארם צובה ואחלב¹⁷ וכיוצא בהן, אף על פי שמלך ישראל הוא ועל פי בית דין הגדול הוא עושה¹⁸ - אינן בארץ ישראל לכל דבר ולא כחוצה לארץ לכל דבר, כגון בכל ומצרים; אלא יצאו מכלל חוצה לארץ, ולהיותן בארץ ישראל לא הגיעו. ומפני מה ירדו מפעלת ארץ ישראל? מפני שכבש אותם קדם שיכבש כל ארץ ישראל, אלא

(1) [ובכלל ההפרשה גם הנתינה. (2) היינו חזה ושוק של קדשים קלים. (3) שכל מצוה שהיא תלויה בארץ (היינו חובת קרקע), אינה נוהגת אלא בארץ. (4) ודווקא בזמן שכל ישראל שם. (5) ידים פרק ד משנה ג: "בכל מעשה נביאים". (6) בכל. (7) [אף על פי שרחוקה היא יותר ממצרים ועמון ומואב ולפיכך תקנו בה מעשר שני בשביעית - סמוכה היא לארץ ישראל יותר מארצות אחרות]. (8) במשנה שם: "מצרים מעשה זקנים". ואף עמון ומואב מעשה זקנים. ולפי שלא היו רוב ישראל הולכים לשם, לא תקנו בה הנביאים. (9) שלא נכבשו על ידי סיחון ולא נתקדשו מעולם בקדושת ארץ ישראל. (10) כלומר, קרובים לארץ ישראל. (11) כולל גם הארץ שניתנה לאברהם. (12) בספרים אחרים נוסף "או שופט". (13) כמו שמצאנו ששמואל הנביא הוציא את ישראל למלחמה בפלשתים. (14) אבל שלא מדעת רוב ישראל, אינו אלא כיבוש יחיד, וכדעת רבי יוסי בעבודה זרה כא. (15) שלא מדעת רוב ישראל. (16) [שכיוון שחלקו לכל שבט חלקו כשהלכו לכבוש, הרי זה מדעת רוב ישראל]. (17) [אין זו אחלבה שנזכרה בספר שופטים "אשר לא הוריש את יושבי עכו וגו' ואת אחלב", שהיה אינה חוצה לארץ. (18) [שהרי מלחמה זו היא מלחמת הרשות ולמלחמת הרשות אין המלך מוציא אלא על פי בית דין הגדול של שבעים ואחד, אבל במלחמת ארץ ישראל שהיא מלחמת מצוה אין צורך בבית הדין הגדול, ולפיכך לא הזכיר רבינו בהלכה הקודמת אלא רוב ישראל].

- 1 נשאר בה משכבה עממים; ואלו תפס כל ארץ כנען
 - 2 לגבולותיה ואחר כך כבש ארצות אחרות¹⁹ - היה כבוש
 - 3 פלו ארץ ישראל לכל דבר. והארצות שכבש דוד הן
 - 4 הנקראין סוריא.
 - 5 ד. סוריא - יש דברים שהיא בהן ארץ ישראל²⁰, ויש
 - 6 דברים שהיא בהן חוצה לארץ²¹. והקונה בה קרקע -
 - 7 בקונה ארץ ישראל לענין תרומות ומעשרות ושביעית.
 - 8 והכל בסוריא מדברי סופרים²².
 - 9 ה. כל שהחזיקו²³ עולי מצרים ונתקדש קדשה ראשונה -
 - 10 כיון שגלו בטלה קדשתן; שקדשה ראשונה, לפי שהיתה
 - 11 מפני הפכוש בלבד²⁴, קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד
 - 12 לבוא. כיון שעלו בני הגולה²⁵ והחזיקו במקצת הארץ²⁶,
 - 13 קדשה קדשה שניה העומדת לעולם, לשעתה ולעתיד
 - 14 לבוא²⁷. והניחו אותם המקומות שהחזיקו בהם עולי מצרים
 - 15 ולא החזיקו בהם עולי ככל פשיה²⁸, ולא פטרום מן
 - 16 התרומה והמעשרות²⁹, כדי שייסמכו עליהם עניים
 - 17 בשביעית³⁰. ורבנו הקדוש³¹ התיר בית שאן מאותם
- המקומות שלא החזיקו בהם עולי ככל³². והוא נמנה על
- אשקלון³³ ופטרה מן המעשרות³⁴.
- ו. נמצא כל העולם לענין מצות התלויות בארץ נחלקת
- לשלוש מחלוקות: ארץ ישראל, וסוריא, וחוצה לארץ. וארץ
- ישראל נחלקת לשנים: כל שהחזיקו עולי ככל - חלק
- אחד; וכל שהחזיקו עולי מצרים בלבד - חלק שני. וחוצה
- לארץ נחלקת לשנים: ארץ מצרים וסנער³⁵ ועמון ומואב -
- המצות נוהגות בהם מדברי סופרים ונביאים; ושאר
- הארצות - אין תרומות ומעשרות נוהגות בהן.
- ז. אי זו היא ארץ שהחזיקו בה עולי מצרים? מרמז שהיא
- במזרח ארץ ישראל עד הים הגדול³⁶; מאשקלון שהיא
- לדרום ארץ ישראל עד עכו שהיא בצפון³⁷. היה מחלף
- מעכו לכזיב³⁸: כל הארץ שעל ימיו, שהיא מזרח הדרך³⁹
- הרי היא בחזקת חוצה לארץ⁴⁰, וטמאה משום ארץ
- העמים⁴¹, ופטורה מן המעשר וכן השביעית, עד שיועד לה
- שאותו המקום מארץ ישראל⁴²; וכל הארץ שעל שטחאלו,
- שהוא מערב הדרך - הרי היא בחזקת ארץ ישראל, וטהורה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(19) על פי בית דין הגדול, אבל שלא על פי בית דין הגדול אינו מתקדש בקדושת ישראל, לא יהא אלא ארץ ישראל גופה, שאף היא אינה מתקדשת אלא בכיבוש שהיא מדעת רוב ישראל. ולא כדעת התוספות בגיטין שם שאף אם כבשה יחיד מתקדשת. (20) שאווריה טהור ושהקונה בה בית מן הגוי, מותר לו לומר לגוי לכתוב שטר אפילו בשבת ולעניין תרומות ומעשרות ושביעית. (21) שעפרה טמא, והמביא גט מסוריא כמביא מחוצה לארץ וצריך לומר: בפני נכתב ובפני נחתם. והמוכר עבדו לסוריא כמוכר לחוצה לארץ. (22) שמן התורה "כיבוש יחיד לאו שמיא כיבוש". (23) כלומר, קנו בכיבוש. (24) "וכיוון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש". (25) בימי עזרא. (26) ש"הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשום עולי ככל". (27) בהלכות בית הבחירה שם כתב: "וכיוון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה, ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי ככל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום ואף על פי שנלקח הארץ ממנו". והכסף משנה שם תמה: "איני יודע מה כח חזקה גדול מכח כיבוש, ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משנלקחה הארץ מידינו בטלה חזקה, ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש וכי לא היה שם חזקה?". [ואולם הדברים מתבארים על פי ההקדמות שלפנינו: א. הכסף משנה כתב, שמלך גוי קונה קניין הגוף בכיבוש מלחמה, משום "דינא דמלכותא דינא", ב. בשיטה מקובצת כתב, ש"דינא דמלכותא" אינו הקנאה ליחיד, אלא הוא צריך לעשות קניין. הרי שכיבוש אינו אלא קניין כללי, למלכות הכובשת, אבל לא ליחידים שבאותה מלכות. ג. רבינו פוסק להלכה, שאין קניין לגוי להפקיע את ארץ ישראל מקדושתה. מעתה הדברים מבוארים: הקדושה הראשונה הייתה על ידי הכיבוש הכללי, ואף על פי שהיו אחר כך חזקות של כל אחד ואחד לקנות חלקו, כמפורש בקידושין כו. בברייתא של ר' ישמעאל - לא נתכוונו לקדש בהן את הארץ, מאחר שכבר נתקדשו על ידי הכיבוש הכללי, ומכיוון שהכיבוש הזה, הכללי, בטל על ידי הכיבוש, הקניין הכללי של הגויים - בטלה הקדושה, אבל הקדושה השנייה שלא היה בה כיבוש כלל, אלא חזקה ברשיון המלך כורש, ועל ידה נתקדשה הארץ - אף על פי שנכבשה, כיוון שלא בטלו קנייני החזקות של כל אחד ואחד מישראל על ידי הכיבוש הכללי - לא בטלה הקדושה גם אחרי שעשה כל יחיד ויחיד מהגויים קניין פרטי בקרקע שזכה בה, כיוון שהקניין הזה אינו אלא קניין יחיד, כמבואר למעלה, אין קניין לגוי להפקיע את ארץ ישראל מקדושתה]. (28) כלומר, לא כבשום ולא קדשום. (29) כלומר, מעשר עני. (30) ואף על פי ששביעית נוהגת בהם מדרבנן - חייבים בתרומה ובמעשר עני בשביל העניים. (31) הוא רבי - רבי יהודה הנשיא. (32) ופטרה מן מעשרות, כמו אשקלון. והיינו "מפני שלא היו ישראל מצויין שם כל כך והיו מקומות רחוקים מעיקר מקומות הישוב של כיבוש שני". (33) שלא כבשוה עולי ככל. (34) כן מפורש בירושלמי שם, שרבי השתתף בעת שפטרוה מן המעשרות. (35) היא נזכרת בתורה: "ותהי ראשית ממלכתו ככל וארך ואכד וכלנה בארץ סנער". (36) שהוא הגבול שבמערב, שנאמר: "וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגבול". (37) [לדעת הרמב"ם נכבשה עכו על ידי עולי מצרים ולמד כן ממה שנאמר "אשר לא הוריש את יושבי עכו וגוי וישב האשרי בקרב הכנעני". ואף על פי שמפורש נאמר: "לא הוריש" - גם בבית שאן נאמר כן "ולא הוריש מנשה את יושבי בית שאן וגוי", ואף על פי כן אמרו בחולין ז. שהיא מארץ ישראל. אבל מדברי רבינו (כאן ולהלן הלכה ט), נראה שלא כבשוה גם עולי מצרים, וכפשוטו הפסוק הנ"ל, ורק בית שאן שנאמר בה (שם) "וישם את הכנעני למס" - זהו כיבושה, אבל בעכו שלא נאמר כן, אין זה כיבוש. וכמו כן לא נכבש על ידי עולי מצרים כל השטח שמעכו ואילך לצפון מזרח (כדלהלן, שהמהלך מעכו לכזיב - כל הארץ שהמזרח בה היא חוצה לארץ), ולצד מערב עד טורי אמנום כבשו עולי מצרים, ואילו עולי ככל לא כבשו משטח זה אלא עד כזיב בלבד]. (38) היא אכזיב שנזכרה בשופטים שם, והיא צפונה מעכו. (39) שכיוון שהולך מעכו לכזיב צפונה, לעולם ימינו הוי למזרח הדרך. (40) שלא כבשוה גם עולי מצרים. (41) היא תקנת יוסי בן יעזר ויוסי בן יוחנן איש ירושלים. (42) שכבשוה גם עולי ככל.

- 1 משום ארץ העמים, וחיבת במעשר ובשביעית, עד שיגדע
 - 2 לך שאותו מקום חוצה לארץ. וכל ששופע ויורד מטורי
 - 3 אֲמָנוֹם⁴³ וְלִפְנֵים⁴⁴ - אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁴⁵; מטורי אֲמָנוֹם וְלַחֲוִץ⁴⁶
 - 4 - חוצה לארץ. והנסיס שבפנים⁴⁷ - רואין אותן כאלו חוט
 - 5 מתוח עליהם מטורי אֲמָנוֹם ועד נחל מצרים⁴⁸, מן החוט
 - 6 וְלִפְנֵים⁴⁹ - אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מן החוט וְלַחֲוִץ⁵⁰ - חוצה לארץ.
 - 7 וזו היא צורתה:
 - 8 ח. מהיכן החזיקו עולי בבל? מקזיב וְלִפְנֵים⁵¹ כנגד
 - 9 המזרח⁵². ומקזיב⁵³ וְלַחֲוִץ⁵⁴ עד אֲמָנָה, והיא אֲמָנוֹם, ועד
 - 10 הנהר⁵⁵, והוא נחל מצרים - לא החזיקו בו⁵⁶. וכזיב עצמה
 - 11 - לא החזיקו בה.
 - 12 ט. אי זו היא סוריא? מארץ ישראל ולמטה⁵⁷ כנגד ארם
 - 13 נהרים וארם צובה, כל יד פרת עד בבל, כגון דמשק ואחלב
 - 14 וחרן ומגבת וכיוצא בהן עד שנער. וצהר - הרי היא
 - 15 פסוריא. אבל עכו - חוצה לארץ⁵⁸, פאשקלון⁵⁹, והם תחומי
 - 16 ארץ ישראל.
 - 17 י. עובד כוכבים ומזלות שנקנה קרקע בארץ ישראל - לא
 - 18 הפקיעה מן המצוות⁶⁰, אלא הרי היא בקנשתה⁶¹. לפיכך,
 - 19 אם חזר ישראל ולקחה ממנו - אינה ככבוש יחיד⁶², אלא
 - 20 מפריש תרומות ומעשרות ומביא בפורים. והפל מן התורה,
 - 21 כאלו לא נמכרה לעובד כוכבים ומזלות מעולם⁶³. ויש קנן
- לעובד כוכבים בסוריא⁶⁴ להפקיע מן המעשרות⁶⁵ ומן
 - השביעית, כמו שיתבאר.
 - יא. פרות העובד כוכבים שגדלו בקרקע שנקנה בארץ
 - ישראל: אם נגמרה מלאכתם ביד עובד כוכבים ומרחן⁶⁶
 - העובד כוכבים - פטורין מכלום⁶⁷; שגאמר: דגנך - ולא
 - דגן עובד כוכבים⁶⁸. ואם לקחן ישראל אחר שנתלשו קדם
 - שתגמר מלאכתן, וגמרן ישראל⁶⁹ - חייבין בכל מן התורה.
 - ומפריש תרומה גדולה ונותנה לכהן, ותרומת מעשר
 - ומזכרה לכהן⁷⁰, ומעשר ראשון הוא שלו. מפני שהוא אומר
 - ללוי במעשר ולכהן בתרומת מעשר: אני באתי מכח איש
 - שאין אתם יכולין לטל ממנו כלום. ומפני מה אמרו לא יתן
 - תרומת מעשר לכהן בתרומה גדולה⁷¹? לפי שגאמר
 - בתרומת מעשר: כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר⁷²;
 - טבל שאתה לוקח מישראל - אתה מפריש ממנו תרומת
 - מעשר ונותנה לכהן, אבל טבל שאתה לוקח מן העובד
 - כוכבים - אין אתה נותן לכהן תרומת מעשר שהפריש
 - ממנו, אלא מזכרה לכהן ולקוח דמיה.
 - יב. מכר העובד כוכבים הפרות שלו לישראל כשהן
 - מחפרין בקרקע: אם עד שלא בא לעונת המעשרות ונגמרו
 - ביד ישראל - חייבין בכל, ונותן התרומות והמעשרות
 - לבעלים⁷³; ואם מכרן אחר שבאו לעונת המעשרות -

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(43) הוא הר ההר הנזכר בבבבדר בגבולה הצפוני של ארץ ישראל ותרומת יונתן שם: "טורוס אומנים". (44) לדרום. (45) [פרט למקומות שבצפון מזרח לעכו, שהם חוצה לארץ]. (46) היינו לצפון. (47) איי הים שבמערב. (48) והוא תחום ארץ ישראל, כמו שנאמר: "ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים". ומהו נחל מצרים? - יש אומרים שהוא הנילוס, ויש אומרים שהוא "וואדי אל עריש". אבל צריך עיון שהרי למעלה כתב שהגבול הדרומי הוא אשקלון. (49) לצפון. (50) לדרום. (51) היינו לדרום. וכן מפורש בשביעית שם: "כל שהחזיקו עולי בבל מארץ ישראל ועד כזיב". (52) [היינו לצד מערב]. (53) כלומר, אבל מכזיב. (54) היינו לצפון. (55) בדרום. (56) כלומר, לא החזיקו בו עולי בבל, אלא עולי מצרים. (57) [כלומר, מחוצה לה. וכתב "למטה" לפי שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות]. (58) כן הוא במשנה גיטין שם (שרבינו מפרש לעניין כיבוש עולי מצרים): "ועכו כצפון", הרי שגם עולי מצרים לא כבשוה. (59) במשנה שם: "ואשקלון כדרום". ולדעת רבינו, היינו שלא כבשוה אפילו עולי מצרים, כנ"ל לגבי עכו. אבל כבר העירו התוספות מהפסוק המפורש: "וילכוד יהודה וגו' ואת אשקלון". ואולי היו שני אשקלון (רדב"ז). אבל מה שכתב רבינו "עכו חוצה לארץ כאשקלון", שמשמע שבאשקלון פשוט לו יותר שהיא חוצה לארץ, צריך עיון מניין לו זה. (60) שאין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מידי מעשר. (61) [שגם קנה הישראל מפירותיה חייב הוא להפריש מהם תרומות ומעשרות מן התורה]. (62) שאינו כיבוש ואינו חייב שם במעשר מן התורה. (63) [לעניין תרומות ומעשרות אין צורך שיקנה ממנו בחזרה את הקרקע, ואפילו אם לא קנה אלא את הפירות ומרחם, חייב להפריש תרומות ומעשרות מן התורה ואם קנה אותם לפני עונת המעשרות, חייבים גם בנתינה. ומה שכתב רבינו, "חזר ישראל ולקחה ממנו" אינו אלא משום ביכורים, שאף הלוקח פירות מישראל אינו מביא ביכורים, אלא אם קנה גם גוף הקרקע. וכן כתב רבינו "המוכר שדה לגוי וחזר ולקחה ממנו הרי זה מביא ממנה ביכורים מן התורה". (64) שהכל בה מדברי סופרים. (65) אם קנה הפירות בלבד, ולא קנה הקרקע. (66) הוא גמר מלאכה. (67) [כיוון שנגמרה מלאכתם ברשות הגוי ועל ידי הגוי, אבל אם מרחם הגוי כשהם ביד ישראל הם חייבים במעשר מדבריהם, וכמו כן אם מרחם הישראל כשהם ביד גוי אף הם חייבים]. (68) רוצה לומר: ולא דיגון עובד כוכבים, כמו שאמרו בגיטין מז. "דגנך ולא דיגון גוי" (כלומר, ולא מירוח גוי) וכתב רבינו בתשובה "בעניין מרוח הגוי יראה לי שמירות הגוי שגזרו חכמים עליו והוא חייב במעשרות מדבריהם (משום גזירת בעלי כיסין) שיש להם קרקעות הרבה וחסים על רוב מעשרות ויקנהו לגוי וימריחום הגוי ומפקע ליה ממעשר" הוא דגן ישראל שמכרו ישראל לגוי אחר שבא לעונת המעשרות - חייב - משום בעלי כיסין וכו' אבל דגן הגוי עצמו שמרחו הגוי, מעולם לא נגזרה עליו גזרה, אלא פטור הוא לגמרי כדאמרינן התם וכו' דגנך ולא דגון גוי וכו' וכל אלו הדברים מבוארים הן בתחילת הלכות תרומה מחיבור זה שהוא משנה תורה". (69) [כלומר, דווקא אם נתמרחו כשהם ברשות ישראל, ועל ידו, אז הם חייבים במעשר מן התורה, אבל אם נתמרחו על ידי גוי כשהם ברשות הישראל, אינם חייבים אלא מדבריהם, וכמו כן אם נתמרחו על ידי ישראל כשהם ברשות גוי אינם חייבים במעשר מן התורה אלא מדרבנן. וכן כתב רבינו בתשובה "ואם היה ישראל הוא אשר מרח אותם הטבלים וביד ישראל נגמרו, הוא חייב". (70) לפי שהיא שלו כמו המעשר, אלא שאסורה לו באכילה, ולפיכך מוכרה לכהן. (71) בנתינה, אלא מוכרה. (72) וגומר "והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר". אבל תרומה גדולה, שלא נזכרה באותו פסוק - דינה בנתינה לכהן. (73) התרומה ותרומת מעשר לכהן והמעשר

פטורין; ואם עדין לא הגיעו לעונת המעשרות, הואיל וקנה
 אותם עם הקרקע - חייב לעשר.
 יז. ישראל שהיה ארס לעובד כוכבים בסוריא - פרוטיו
 פטורין מן המעשרות; לפי שאין לו בגוף הקרקע כלום⁸²,
 ויש לעובד כוכבים קנן בסוריא להפקיע מן המעשרות,
 כמו שבארנו. וכן החזק והמקבל והשוכר⁸³ שדה מן
 העובד כוכבים בסוריא - פטור מן התרומות ומן המעשרות.
 יח. ישראל שלקח בסוריא שדה מן העובד כוכבים עד
 שלא הביאה שליש, וחזר ומכרה לעובד כוכבים מאחר
 שהביאה שליש, אם חזר ישראל ולקחה⁸⁴ פעם שנייה - הרי
 זה חייב בתרומות ומעשרות, שהרי נתחייבה ביד ישראל⁸⁵.
 יט. ישראל שהיה לו קרקע בסוריא והוריד לה ארס,
 ושלח לו הארס פרות⁸⁶ - הרי אלו פטורים; שאני אומר:
 מן השוק לקחן. והוא שיהיה אותו המין מצוי בשוק⁸⁷.
 כ. שתפות העובד כוכבים - חייבת בתרומות ומעשרות.
 כיצד? ישראל ועובד כוכבים שלקחו שדה בשתפות, אפלו
 חלקו שדה בקמתה⁸⁸, ואין צריך לומר אם חלקו גדיש⁸⁹ -
 הרי טבל וחליץ⁹⁰ מערבין בכל קלח וקלח מחלקו של עובד
 כוכבים, אף על פי שמרחן העובד כוכבים. וחייבם
 מדבריהם⁹¹, כמו שבארנו.
 כא. במה דברים אמורים? בארץ ישראל, שהמעשרות של
 תורה, ובשל תורה אין ברה; אבל אם לקחו שדה בסוריא,
 הואיל והמעשרות שם מדבריהם, אפלו חלקו הגדיש -
 חלקו של עובד כוכבים פטור מכלום⁹².
 כב. פרות ארץ ישראל שיעצו חוצה לארץ⁹³ - פטורין מן

מפריש תרומת מעשר ומעשר, ונותן מהן לבעלים לפי
 חשבון⁷⁴. כיצד? לקח תבואה וזרעה מן העובד כוכבים
 אחר שהביאה שליש ונגמרה ביד ישראל - מפריש תרומות
 ומעשרות כמו שבארנו, ונותן שני שלישי המעשר ללוי
 ושני שלישי תרומת מעשר לכהן, ומוכר לו השליש.
 יג. ישראל שמכר פרוטיו לעובד כוכבים קדם שיבואו
 לעונת המעשרות וגמרן העובד כוכבים - פטורין מן
 התרומה ומן המעשרות⁷⁵. ואם אחר שבאו לעונת
 המעשרות, אף על פי שגמרן העובד כוכבים - חייב בכל
 מדבריהם⁷⁶. וכן העובד כוכבים שגמר פרות ישראל, הואיל
 ודגונן ביד עובד כוכבים - אינן חייבין בתרומה ומעשרות
 אלא מדבריהן⁷⁷.
 יד. מכר עובד כוכבים לישראל פרות מחברין אחר שבאו
 לעונת המעשרות, ומרחן העובד כוכבים⁷⁸ ברשות ישראל
 - אינן חייבין בתרומה ומעשרות; הואיל ויבאו לעונת
 המעשרות ברשות עובד כוכבים ומרחן העובד כוכבים, אף
 על פי שהן ברשות ישראל.
 טו. הקונה שדה בסוריא⁷⁹ - חייב בתרומות ומעשרות
 מדבריהם כמו שיתחייב מן התורה הקונה בירושלים, כמו
 שבארנו⁸⁰. אבל הקונה פרות מן העובד כוכבים⁸¹ בסוריא,
 בין תלושין בין מחברין, אפלו קדם שבאו לעונת
 המעשרות, אף על פי שמרחן ישראל, הואיל ואינו מקרקע
 שלו - פטור.
 טז. קנה קרקע מן העובד כוכבים בסוריא ופרות מחברין
 בה: אם הגיעו לעונת המעשרות ביד העובד כוכבים -

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

ללוי. ומקור הלכה זו במעשרות פרק ה משנה ה, שהלוקח שדה ירק בסוריא עד שלא בא לעונת המעשרות - חייב, הרי שגם
 בסוריא שיש בה קניין לגוי להפקיע מידי מעשרות אם קנה ישראל לפני שהגיע לעונת המעשר - נתחייבו ביד ישראל. והוא
 הדין לארץ ישראל לעניין חיוב נתינה לכהן. (74) גם זה נלמד מהמשנה הנ"ל בסוריא, שרבי אומר שאם בא לעונת המעשרות
 חייב לעשר לפי חשבון והוא הדין בארץ ישראל לעניין נתינה לכהן. ותרומה גדולה נותן כולה לכהן. (75) שהם כפירות הגוי
 שמרחן הגוי, שפטורים מכלום. (76) הרי הם כפירות ישראל, מאחר שהיו בידו בעת עונת המעשרות, ופירות ישראל שנתמרחו
 ביד גוי חייבים מדרבנן. (77) משום גזירת בעלי כסין. (78) הרי הם כפירות הגוי (מאחר שהיו בידו בעת עונת המעשרות)
 שמירחן גוי, שפטורים מכלום. (79) וזרעה הישראל, שאפילו היו בה פירות שלא הגיעו לעונת המעשרות - חייב לעשר.
 (80) [למעלה הלכה ד, שאף שיש קניין לגוי בסוריא להפקיע מידי מעשרות - כיוון שחזר וקנה ממנו הקרקע, נתחייבה, שאף על
 פי שקניין זה אינו אלא ככיבוש יחיד, חייב על כל פנים מדרבנן, שהרי כל עיקר חיובה של סוריא מדרבנן היא מטעם כיבוש יחיד.
 (81) [במעשרות פרק ה משנה ה: "הלוקח שדה ירק בסוריא וכו'" ורבינו שינה וכתב "פירות", וייתכן כי טעמו משום שאמרו
 בירושלמי וכן פסק רבינו, שאין מפרישין תרומות ומעשרות על הירק בחוצה לארץ ואפילו במקומות שמפרישים בהם מעשרות].
 (82) והרי הוא כקונה פירות. (83) ששכירות אינה קניין הגוף. (84) כלומר, לקח הקרקע. (85) כיוון שהקרקע ביד ישראל, וגם
 עונת המעשרות והמירוח בידו, אבל אם לא חזר ולקח הקרקע ממנו, אין הישראל חייב לעשר, שהרי זה כלוקח פירות מן הגוי
 קודם שבאו לעונת המעשרות, שפטור אף על פי שמירחם הישראל. (86) בירושלמי שם נוסף: "ואמר הרי אלו מעושרין".
 (87) ואפילו יש מאותו המין בשדהו, שספק דרבנן לקולא. (88) שיש מקום לומר שהוברר הדבר למפרע שחצייה זה של ישראל
 וחצייה זה של גוי, אף על פי כן אמרו אין ברירה. (89) שבזה גם רבן שמעון בן גמליאל מודה שאין ברירה, שהרי נתערבו
 השיבולים. (90) המדובר כשהגוי מירח, ואם כן שלו פטור לגמרי, ושל הישראל חייב מדרבנן. (91) וקיימא לן בדרבנן יש ברירה
 - כיוון שעיקר חיוב הפירות בארץ ישראל הוא מן התורה, אין בהם ברירה, כמו בדבר שהוא מן התורה. (92) שבדרבנן יש ברירה,
 וכאילו הוברר מתחילה שחלק שלקח הגוי לא היה מעולם של ישראל. [ולא הזכיר כאן רבינו מי מרח את הפירות. וייתכן כי אם
 מרחם הגוי, גם חלקו של ישראל פטור, שלא חייבו מירוח הגוי בפירות של ישראל משום גזירת בעלי כסין, אלא בארץ ישראל
 שחייבת מן התורה]. (93) לפני המירוח, ובחלה - לפני הגלגול. אבל אם נתחייבו במעשרות ובחלה בארץ ישראל, שוב לא נפטור
 בחוצה לארץ.

ב. הפרשנין, אף על פי שאינם מאכל אדם, הואיל ואוכלין
 אותן בשני רעבון - חביבין בתרומה ומעשרות. הסיאה
 והאזוב והקוננית שזרען מתחלה לאדם - חביבין במעשר.
 וכן כל פיוצא בהן. זרען למאכל בהמה, אף על פי שנמלך
 וחשב עליהן לאדם כשהן מחברין - פטורין; שמתשבת
 חבור אינה כלום. עליו מאליהן בחצר: אם היא חצר
 המשמרת פרותיה - הרי אלו חביבין, שסתמן לאדם; ואם
 אינה משמרת פרותיה - פטורין.
 ג. זרעוני גנה שאינן נאכלים, כגון זרע לפת וזרע צנון וזרע
 בצלים וכיוצא בהן - פטורין מן התרומה ומן המעשרות,
 מפני שאינן אכל אדם. אבל הקצח - חביב בתרומה
 ובמעשרות.
 ד. תמרות של תלתן ושל חרדל ושל פול הלכן ושל צלף
 והקפרסין של צלף - פטורין, מפני שאינן פרי. במה דברים
 אמורים? בשזרען לזרע; אבל זרען לירק - הרי אלו חביבים.
 וכן האביונות של צלף - חביבים, מפני שהן פרי.
 ה. בסבר שזרעה לזרע - ירק פטור מן התרומה ומן
 המעשרות; וזרעה לירק - מפריש תרומות ומעשרות מן
 הירקות ומן הזרע. וכן השבת שזרעה לזרע - ירקה פטור;
 וזרעה לירק - מתעשרת זרע וירק, ואינה מתעשרת זרין.
 וזרעה לזרין - מפריש תרומה ומעשרות מן הזרע ומן הירק
 ומן הזרין. וכן השחלים והגרגר שזרען לזרע - מתעשרין
 זרע וירק. פיצד מתעשרין לזרע ולירק? שאם לקט הירק
 לאכלו - מפריש תרומה ומעשרות ואחר כך יאכל;
 וכשייבש ונאסף הזרע שלו - מפריש מן הזרע.
 ו. הירקות, אף על פי שהן מאכל אדם - אינן חביבין
 במעשרות אלא מדבריהן. לפי שנגאמר במעשר: תבואת
 זרעך - תבואה וכיוצא בה; אבל הירקות אינן בכלל
 התבואה. וכן ירצה לי, שהוא הדין בתרומה. שהרי נאמר
 בה: דגנך תירשך ויצהרך - כל הדומה לאלו; אבל תרומת
 הירק - מדבריהם, כמעשר.
 ז. אין מפרישין תרומות ומעשרות מן הירק בחוצה לארץ,
 ואפלו במקומות שאמרנו שפרישין בהן מעשרות. וכן ירק
 הפא מחוצה לארץ לארץ, אף על פי שיש עפר בעקרה -

החלה ומן התרומות ומן המעשרות; שנגאמר: אשר אני
 מביא אתכם שמה - שמה אתם חביבין, בחוצה לארץ -
 פטורין. ואם יצאו לסורא - חביבין מדבריהם⁹⁴. וכן פרות
 חוצה לארץ שנכנסו לארץ⁹⁵ - חביבין בחלה; שנגאמר: שמה
 - שמה אתם חביבין בין בפרות הארץ בין בפרות חוצה
 לארץ. ואם נקבעו למעשר⁹⁶ ביד ישראל⁹⁷ אחר שנכנסו
 לארץ - חביבין במעשרות מדבריהם⁹⁸.
 כג. עפר חוצה לארץ שפא בספינה⁹⁹ לארץ, בזמן
 שהספינה גוששת¹⁰⁰ לארץ - הרי הצומח בו חביב בתרומה
 ומעשרות ושביעית בצומח בארץ ישראל עצמה.
 כד. אילן שעומד בחוצה לארץ ונופו נוטה לארץ, או עומד
 בארץ ונופו נוטה לחוצה לארץ - הפל הולך אחר העקר¹⁰¹.
 ה'יו מקצת שרשיו בארץ ומקצתן חוצה לארץ, אפלו היה
 צחיח סלע מבדיל ביניהן¹⁰² - הרי טבל וחלין מערבין זה
 בזה¹⁰³.
 כה. עציץ נקוב שהיה בו זרע שלא השריש¹⁰⁴, והיה עקרו
 בארץ ונופו חוצה לארץ - הולכים אחר הנוף.
 כו. התרומה בזמן הזה, ואפלו במקום שהחזיקו עולי בבל,
 ואפלו בימי עזרא - אינה מן התורה, אלא מדבריהן¹⁰⁵.
 שאין לה תרומה של תורה אלא בארץ ישראל בלבד, ובזמן
 שכל ישראל שם; שנגאמר: כי תבואו - ביאת כלכם, כשהיו
 בירשה ראשונה וכמו שהן צתידין לחזור בירשה שלישית,
 לא כשהיו בירשה שניה שהיתה בימי עזרא, שהיתה ביאת
 מקצתן, ולפיכך לא חביבה אותן מן התורה. וכן יראה לי,
 שהוא הדין במעשרות¹⁰⁶, שאין חביבין בזמן הזה אלא
 מדבריהם בתרומה¹⁰⁷.
פרק שני
 א. כל אכל אדם, הנשמר, שגדוליו מן הארץ - חביב
 בתרומה, ומצות עשה להפריש ממנו ראשית לפהן.
 שנגאמר: ראשית דגנך תירשך ויצהרך תתן לו; מה דגן
 תירוש ויצהר - מאכל בני אדם וגדוליו מן הארץ ויש לו
 בעלים, שנגאמר 'דגנך', אף כל פיוצא בהן חביב בתרומות
 וכן במעשרות.

(94) דמאי פרק ו משנה יא: "המוכר פירות בסוריא ואמר משל ארץ ישראל הן חייב לעשר". (95) במעשרות - לפני המירוח, ובחלה - לפני הגלגול. (96) והוא הדין לחלה. (97) בחוצה לארץ. (98) בין במעשר ובין בחלה. ואם נקבעו בארץ ישראל חייבים בכל מן התורה. (99) של עץ, שאף על פי שאינה נקובה, דינה כנקובה, לפי שהרטיבות עוברת דרך העץ. (100) "דבקה בארץ וגוש - כמו עפר". (101) שאם העיקר בחוצה לארץ אף על פי שנופו נוטה לארץ, פטור הוא מתרומות ומעשרות. ואף על פי שאחר המירוח בארץ, הם חייבים בתרומות ומעשרות מן התורה - לפני המירוח הם פטורים לגמרי ואף אם תרם מהם בעודם בשיבולים, אין תרומתו תרומה כמו בפירות של גוי. ואם העיקר בארץ ישראל, אף על פי שנופו נוטה לחוצה לארץ - דינו כארץ ישראל, ואם הפריש בשיבולים, תרומתו תרומה ומעשרותיו מעשר. אלא שאם מירח בחוצה לארץ, פטור הוא מתרומות ומעשרות. (102) וכל אחד מובדל מחבירו. (103) כרבי שם. שלמעלה האוויר מבלבלם ומערבם, ובדבר שהוא מן התורה אמרו: "אין ברירה" וכן אמרו בשותפות גוי וישראל, שטבל וחולין מעורבין זה בזה. (104) חוץ לנקב בתוך קרקע ארץ ישראל, שאם השריש בוודאי הולכים אחר העיקר. (105) כן הוא בפסחים מד. "הנח לתרומה בזמן הזה דרבנן". (106) שהרי הוקשו התרומות והמעשרות אלו לאלו. (107) וכן כתב רבינו בפירושו לתלמוד מסכת שבת סח. "שימעשר בזמן הזה חיובו מדרבנן". ומה שכתב רבינו בתחילת הפרק, שהתרומות והמעשרות נוהגות בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, היינו לומר שאינם תלויים בבית המקדש, אבל תלויים בביאת כולם.

49 - לא תאכל, מפני שהיא טמאה בארץ הכותים; ולא תשרף,
50 שלא יאמרו: ראינו תרומה שלא נטמאת נשרפת; ולא תחזר
51 לחוצה לארץ, שמא יאמרו: מוציאין תרומה לחוצה לארץ.
52 אלא מניחין אותה עד שתטמא טמאה ידועה לכל, או עד
53 שיבוא ערב הפסח, אם היתה חמץ, ותשרף.

פרק שלישי

54 א. תרומה גדולה - אין לה שעור מן התורה; שנגמר:
55 ראשית דגן - כל שהוא. אפלו חטה אחת פוטרת הכרי.
56 ולכתחלה לא יפריש אלא כשעור שנתנו חכמים. וכן
57 הנה, שהיא עומדת לשפרה מפני הטמאה - יש לו להפריש
58 כל שהוא לכתחלה.
59 ב. וכמה הוא שעורה שנתנו חכמים? עין יפה - אחד
60 מארבעים, והבינונית - אחד מחמשים, רצה - אחד
61 מששים. ולא יפחת מאחד מששים.
62 ג. כל תרומה שאין הפהנים מקפדין עליה, כגון תרומות
63 החריבין והקלסין - נטלת לכתחלה אחד מששים. ואלו
64 נטלין אחד מששים: תרומת גדולי תרומה וערובי תרומה,
65 ותרומה טמאה שהיתה הטמאה באנס או בשגגה, ותרומת
66 הקדש, ותרומת חוצה לארץ, ותרומת הקצח והקלסין
67 והחריבין והגמזיות והתורמוסין ושעורים אדומיות וכיוצא
68 בהן, ופרות עציץ שאינו נקוב. וכן האפטרופסין,
69 כשתורמין פרות יתומים - תורמין אחד מששים.
70 ד. אין תורמין תרומה זו לא במדה ולא במשקל ולא
71 במנזן, לפי שלא נאמר בה שעור, אלא אומד ומפריש
72 בדעתו כמו אחד מששים; אבל תורם הוא את המדוד ואת
73 השקול ואת המנוי. ולא יתורם בסל ובקפה שמדתן ידועה;
74 אבל תורם הוא בהן חצין או שלישן. ולא יתורם בסאה
75 חציה, שחציה מדה.
76 ה. המרבה בתרומה, הואיל וישיר מקצת חלין - הרי זו
77 תרומה. אבל אם אמר: כל הפרות האלו תרומה - לא אמר
78 כלום. המתכונן לתורם אחד מעשרה, ועלמה בידו אחד
79 מששים - תרומתו תרומה. נתכונן לתורם אחד מששים,
80 ועלמה בידו אחד מחמשים - אינה תרומה.
81 ו. המפריש תרומה ועלמה בידו אפלו אחד מעשרים -
82 תרומתו תרומה. תורם ועלמה בידו אחד מששים, ויחזר
83 והוסיף לשם תרומה - אותה התוספת חייבת במעשרות,
84 ומפריש ממנה הכהן המעשרות ואחר כך יאכלנה. תורם
85 ועלמה בידו אחד מששים ואחד - הרי זו תרומה, ויחזר
86 ויתורם פעם שניה כדי להשלים השעור שבדעתו. והתוספת
87 הזאת יש לו להפרישה במדה או במשקל או במנזן, אבל
88 לא יפרישנה אלא מן המקף כראשונה.
89 ז. המפריש מקצת התרומה - אותו המקצת אינו תרומה,
90 והרי הוא כחלק הכרי. ואף על פי כן צריך להפריש תרומת
91 אותו מקצת ממנו, ולא יפריש עליו מפרות אחרות.
92 ח. המפריש מקצת תרומה מכרי זה ומקצת תרומה מכרי
93 אחר ממנו - הרי זה לא יתורם מזה על זה. האומר: תרומת
94 הכרי זה לתוכו, אם אמר: בצפוניו או בדרומו - קרא שם,

1 הרי זה פטור, ולא גזרו עליו. התבואה והקטנית שזרעו
2 לירק - בטלה דעתו אצל כל אדם, והירק שלהן פטור,
3 והזרע חייב בתרומה ומעשרות.
4 ח. התלתן, אף על פי שאינו אכל אדם כשיקשו, הואיל
5 ורב האדם אוכלין אותו בתחלתו - הרי הן חייבין בתרומה
6 ומעשר.
7 ט. ואלו פטורין מן התרומה ומן המעשרות: הלקט
8 והשכחה והפאה והפטר והעוללות, אפלו העמיד מהן כרי.
9 ואם עשה מהן גרן בשדה - הקבעו למעשרות, ומפריש מהן
10 תרומה ומעשרות. אבל אם עשה הגרן בעיר - פטורין; שהרי
11 קול יש להן, שהכל יודעין שהן לקט או שכחה או פאה.
12 י. הלקט והשכחה והפאה של עובד כוכבים ומזלות -
13 חייבין בתרומה ומעשרות, אלא אם פן הפקיר. וכן התבואה
14 והזיתים שלא הביאו שלישי - פטורין מן התרומה ומן
15 המעשרות. ומנזן ידוע? כל שזרעה ומצמחת - בידוע
16 שהביאה שלישי. עבר והפריש מתבואה וזיתים שלא הביאו
17 שלישי - אינה תרומה.
18 יא. וכן ההפקר - פטור מן התרומה ומן המעשרות, ואפלו
19 הפקירו העובד כוכבים ומזלות לו. אבל הזרע שדה הפקר
20 - חייב בתרומה ומעשרות.
21 יב. הפקיר קמה וזכה בה, ועבר והפריש ממנה תרומה -
22 הרי זו תרומה. אבל אם הפקיר שגלים וזכה בהן, ועבר
23 והפריש מהן תרומה - אינה תרומה. וכן כל המפריש מדבר
24 שאינו חייב תרומה - אינה תרומה. וכן במעשרות. דברים
25 שאין דרך רב בני אדם לזרען בגנות ובשדות, אלא חזקתן
26 מן ההפקר - פטורים מן התרומה ומן המעשרות. כגון
27 השום בעל בכי, ובצל של רכפה, וגרים הקלקלי, ועדשים
28 המצריות, וכיוצא בהן.
29 יג. נתערב דבר שחייב בתרומה בדבר שאינו חייב, כגון זיתי
30 נקוף שנתערבו בזיתי מסיק וענבי עוללות בענבי בציר: אם
31 יש לו פרות אחרות - מוציא על החייב לפי חשבון; ואם
32 אין לו אלא אלו - מפריש תרומה ותרומת מעשר על הכל,
33 וכאלו הכל חייב בתרומה, ומפריש מעשר ראשון ושני לפי
34 חשבון דבר החייב.
35 יד. התרומה - לפהן, בין טהורה בין טמאה. אפלו נטמא
36 הדגן או התירוש פלו קדם שיפריש - הרי זה חייב להפריש
37 ממנו תרומה בטמאה ולתנה לפהן; שנגמר: ואני נתתי לך
38 את משמרת תרומתי - אחת טהורה ואחת טמאה. הטהורה
39 - נאכלת לפהנים, והטמאה - יתנו בשרפתה. אם היה שמן
40 מן דליקין אותו, ואם היה דגן וכיוצא בו - מסיקין בו את
41 התנור.
42 טו. וכן תרומת מעשר, אם נטמאת או נטמא המעשר -
43 מפרישין אותה בטמאה, ונתנת לפהן להנות בשרפתה.
44 טז. כל המפריש תרומה גדולה או תרומת מעשר - מברך
45 קדם שיפריש, בדרך שמברכין על כל המצות, כמו שבארנו
46 בברכות.
47 יז. אין מוציאין תרומה מהארץ לחוצה לארץ, אפלו
48 טמאה. ואין מביאין תרומה מחוצה לארץ לארץ. ואם הביא

1 וְחֵיב לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְרוּמָתוֹ; וְאִם לֹא צִיָּן בְּמָקוֹם - לֹא
2 אָמַר כָּלוּם.
3 ט. אָמַר: תְרוּמַת הַכִּרִי זֶה, וְהַכִּרִי זֶה הִנֵּה כֶּזֶה - מָקוֹם
4 שְׁנִסְתִּימָה תְרוּמָתוֹ שֶׁל רֹאשׁוֹן, שֶׁשֶׁם נִסְתִּימָה תְרוּמָתוֹ שֶׁל
5 שְׁנִי.
6 י. תְרוּמַת מַעֲשֵׂר - אֵין מִפְרִישִׁין אוֹתָהּ בְּאֶמֶד, אֲלֹא מְדַקְדָּק
7 בְּשַׁעֲרָהּ, וְאֶפְלוּ בְזִמָּן זֶה, שֶׁהָרִי שַׁעֲרָהּ מִפְרֵשׁ בַּתּוֹרָה.
8 יא. דָּבָר שֶׁדָּרְכּוֹ לְמַדָּד - מוֹדָד, וְדָבָר הַנִּשְׁקָל - שׁוֹקֵל, וְדָבָר
9 שֶׁאִפְשָׁר לְמַנּוֹתוֹ - מוֹנֶה. הֵיךְ אִפְשָׁר לְמַנּוֹתוֹ וּלְשַׁקְלוֹ
10 וּלְמַדְדוֹ - הַמוֹנֶה מִשְׁבַּח, וְהַמּוֹדָד מִשְׁבַּח מִמֶּנּוּ, וְהַשׁוֹקֵל
11 מִשְׁבַּח מִשְׁנִינָהוּ.
12 יב. מִצְוַת תְרוּמַת מַעֲשֵׂר - שִׁפְרִישׁ אוֹתָהּ בֶּן לֹוי מִמַּעֲשָׂרוֹ;
13 שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר. וְיֵשׁ
14 לְיִשְׂרָאֵל לְהַפְרִישׁ אוֹתָהּ וּלְתַנּוּהָ לִכְהֵן, וְיִתֵּן הַמַּעֲשֵׂר לְלֹוי
15 אַחֵר שִׁפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְרוּמָתוֹ, שֶׁהִיא מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר.
16 יג. יִשְׂרָאֵל שֶׁהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר רֹאשׁוֹן כִּשְׁהוּא שְׁבָלִים, קִדְּם
17 שִׁדְּוֹשׁ וַיִּפְרִישׁ תְרוּמָה גְדוֹלָה, וַיִּתְּנוּ לְלֹוי - אֵין הִלּוּ חֵיב
18 לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְרוּמָה גְדוֹלָה אַחֵר שִׁדְּוֹשָׁנּוּ, אֲלֹא תְרוּמַת
19 מַעֲשֵׂר בְּלִבָּד. אָבֵל אִם דָּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַפְרִישׁ הַמַּעֲשֵׂר מִן
20 הַדֶּגֶן קִדְּם שִׁפְרִישׁ תְרוּמָה גְדוֹלָה וַיִּתְּנוּ לְלֹוי - חֵיב הִלּוּ
21 לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְרוּמָה גְדוֹלָה וְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר; מֵאֲחֵר
22 שֶׁנֶּעֱשֶׂה דֶגֶן נִתְחַיֵּב בְּתְרוּמָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: רֹאשִׁית דֶּגְנְךָ.
23 יד. בֶּן לֹוי שֶׁלָּקַח מַעֲשֵׂר שְׁבָלִים - לֹא יִתֵּן תְרוּמָתוֹ לִכְהֵן
24 שְׁבָלִים, אֲלֹא קוֹנְסִין אוֹתוֹ לְדוֹשׁ וּלְזֵרוֹת וּלְתֵן לוֹ מַעֲשֵׂר מִן
25 הַמַּעֲשֵׂר מִן הַדֶּגֶן, וְאֵינוֹ חֵיב לְתֵן לוֹ מַעֲשֵׂר מִן הַתֵּבֶן אוֹ
26 הַעֲצָה. וְאִם הַפְרִישׁ תְרוּמַת מַעֲשֵׂר שְׁבָלִים כִּמוֹ שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ -
27 הָרִי זֶה כּוֹתֵשׁ וְנוֹתֵן לִכְהֵן אֶת הַזֶּרַע וְאֶת הַתֵּבֶן. וּמִפְּנֵי זֶה
28 קִנְסוּהוּ לְכַתֵּשׁ? מִפְּנֵי שֶׁלָּקַח הַמַּעֲשֵׂר שְׁבָלִים וְהַפְקִיעַ מִמֶּנּוּ
29 תְרוּמָה גְדוֹלָה.
30 טו. בֶּן יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לְלֹוי: כֶּף אָמַר לִי אָבִא: מַעֲשֵׂר לָךְ
31 בְּיָדִי - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שָׁבוּ; שֶׁהָרִי אָבִיו
32 הַפְרִישׁ תְרוּמָתוֹ, וּלְפִיכֶךָ צִוָּהוּ שֶׁזֶה הַמַּעֲשֵׂר לְפָלוּנִי הִלּוּ.
33 וְאִם אָמַר לוֹ: כֶּף אָמַר לִי אָבִא: כּוֹר מַעֲשֵׂר יֵשׁ לָךְ בְּיָדִי -
34 חוֹשְׁשִׁין לְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שָׁבוּ.
35 טז. תְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁהִי בָּהּ אֶחָד מִשְׁמוֹנֶה בְּשִׁמְנִית -
36 מוֹלִיכָה לִכְהֵן; פָּחוֹת מִזֶּה - אֵינוֹ מִטְפֵּל לְהוֹלִיכָהּ, אֲלֹא
37 מִשְׁלִיכָהּ בְּאוֹר וְשׁוֹרְפָהּ. וּבִיָּין וּבִשְׁמֵן, אֶפְלוּ כָּל שֶׁהוּא -
38 מוֹלִיכָה לִכְהֵן. וּבְלִבָּד שֶׁתִּהְיֶה תְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְדֹאִית וְטִהוֹרָה;
39 אָבֵל אִם הִתָּה טְמֵאָה אוֹ שֶׁהִתָּה שֶׁל דְּמָאִי, אִם אֵין בָּהּ
40 בְּשַׁעֲוֹר - אֵינוֹ מִטְפֵּל בָּהּ, אֲלֹא שׁוֹרְפָהּ.
41 יז. אֵין תּוֹרְמִין תְרוּמָה גְדוֹלָה אֲלֹא מִן הַמֶּקֶף. בִּיצַד? הֵיךְ
42 לוֹ חֲמִשִּׁים סָאָה בְּבֵית זֶה וְחֲמִשִּׁים סָאָה בְּבֵית אַחֵר - לֹא
43 יִפְרִישׁ מֵאֶחָד מֵהֶן שְׁתֵּי סָאִים עַל הַמֶּאָה, שֶׁנֶּמְצָא מִפְרִישׁ
44 מִמָּקוֹם זֶה עַל מָקוֹם אַחֵר. וְאִם הַפְרִישׁ שֶׁלֹּא מִן הַמֶּקֶף -
45 תְרוּמָתוֹ תְרוּמָה. וְהוּא שִׁינִיָּה הַמִּפְרֵשׁ שְׁמוֹר; אָבֵל אִם הִיָּה
46 טָעוֹן בְּדִי יָיִן אוֹ שֶׁמֶן וְרָאָה שֶׁמִּשְׁתַּבְּרִין וְאָמַר: הָרִי הֵן
47 תְרוּמָה עַל פְּרוֹת שְׁבָבִיתִי - לֹא אָמַר כָּלוּם.

48 יח. פְּרוֹת הַמִּפְרִישִׁין בַּתּוֹךְ הַבֵּית, אוֹ שְׁתֵּי מְגוּרוֹת שְׁבָבִית
49 אֶחָד - תּוֹרֵם מֵאֶחָד עַל הַכֹּל. שְׁקִי תְבוּאָה וְעִגּוּלֵי דְבִלָּה
50 וְחִבּוֹת שֶׁל גְּרוֹגְרוֹת, אִם הֵיוּ בְּהִקְפָּה אַחַת - תּוֹרֵם מֵאֶחָד
51 עַל הַכֹּל. חִבּוֹת שֶׁל יָיִן: עַד שֶׁלֹּא סָתַם אֶת פִּיהֶן - תּוֹרֵם
52 מֵאֶחָד עַל הַכֹּל; מִשְׁסָּתֵם - תּוֹרֵם מִכָּל אַחַת וְאַחַת.
53 יט. הֵיךְ מִלְקֻט גָּפִי יָרֵק וּמִנִּיחַ בַּגָּנָה - תּוֹרֵם מֵאֶחָד עַל
54 הַכֹּל. הֵבִיא מִין אֶחָד בִּינִינָהוּ - תּוֹרֵם מִכָּל אֶחָד וְאַחַד. הֵבִיא
55 מִנִּין הַרְבֵּה בְּקַפָּה, כְּרוּב מִלְמַעְלָה וְכְרוּב מִלְמַטָּה וּמִין אַחֵר
56 בְּאֶמְצָע - לֹא יִתֵּם מִן הָעֲלִיּוֹן עַל הַתַּחְתּוֹן. וְאִם הָקִיף
57 חֲמִשָּׁה צְבוּרִים בַּגֶּרֶן - תּוֹרֵם מֵאֶחָד עַל הַכֹּל, בְּזִמָּן שֶׁעָקַר
58 הַגֶּרֶן קָיָם; אֵין עָקַר הַגֶּרֶן קָיָם - תּוֹרֵם מִכָּל אֶחָד וְאַחַד.
59 כ. תְרוּמַת מַעֲשֵׂר - מִפְרִישִׁין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא מִן הַמֶּקֶף. שֶׁנֶּאֱמַר:
60 מִכָּל מַעֲשְׂרוֹתֶיכֶם תְּרִימוּ תְרוּמָה; אֶפְלוּ מַעֲשֵׂר אֶחָד בְּמַדִּינָה
61 זֹאת וּמַעֲשֵׂר אֶחָד בְּמַדִּינָה אַחֶרֶת - מִפְרִישׁ תְרוּמָה מֵאֶחָד עַל
62 הַכֹּל. וְתִלְמִידֵי חֻכְמִים אֵין תּוֹרְמִין אֲלֹא מִן הַמֶּקֶף וְאֶפְלוּ
63 תְרוּמַת מַעֲשֵׂר.
64 כא. בֶּן לֹוי שֶׁהִיָּה לוֹ מַעֲשֵׂר רֹאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְלָה מִמֶּנּוּ
65 תְרוּמָתוֹ, וְהִנִּיחוֹ לְהִיּוֹת מִפְרִישׁ עָלָיו וְהוֹלֵךְ הוּא בְּטָבָלוֹ -
66 מֵה שֶׁעָשָׂה עָשׂוּי. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אֶת מַעֲשֵׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
67 יִרְיֻמוּ לָהּ תְרוּמָה - מִלְּמַד, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אֶת כָּלוֹ תְרוּמָה
68 לְאַחֵר.
69 כב. הַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְרוּמַת מַעֲשֵׂר תַּחֲלָה וְאַחֵר כֶּף הִנִּיחוֹ
70 לְהִיּוֹת מִפְרִישׁ עָלָיו וְהוֹלֵךְ עַד שִׁיעֲשֶׂה כָּלוֹ תְרוּמַת מַעֲשֵׂר
71 וְיִתְּנוּ לִכְהֵן - לֹא עָשָׂה כָּלוּם. שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת מִקְדָּשׁוֹ מִמֶּנּוּ;
72 בְּזִמָּן שֶׁקִּדְּשׁוּ בַּתּוֹכוֹ - עוֹשֶׂה אוֹתוֹ תְרוּמָה לְאַחֲרִים, אֵין
73 קִדְּשׁוֹ בַּתּוֹכוֹ - אֵינוֹ עוֹשֶׂה אוֹתוֹ תְרוּמָה לְאַחֲרִים. וְכֵן
74 הַמִּנִּיחַ פְּרוֹת לְהִיּוֹת מִפְרִישׁ עָלֵיהֶם תְרוּמָה גְדוֹלָה - צָרִיךְ
75 שִׁינִי טְבוּלִין לְתְרוּמָה. וְאִם הִנִּיחֵן לְהִיּוֹת מִפְרִישׁ עָלֵיהֶן
76 מַעֲשֵׂר - צָרִיךְ שִׁינִי טְבוּלִין לְמַעֲשֵׂר.
77 כג. בְּשִׁמְפְרִישִׁין תְרוּמָה וּמַעֲשֵׂר - מִפְרִישִׁין אוֹתָן עַל
78 הַסֶּדֶר. בִּיצַד? מִפְרִישׁ בְּכּוּרִים תַּחֲלָה לְכָל, וְאַחֵר כֶּף תְרוּמָה
79 גְדוֹלָה, וְאַחֵר כֶּף מַעֲשֵׂר רֹאשׁוֹן, וְאַחֵר כֶּף מַעֲשֵׂר שְׁנִי אוֹ
80 מַעֲשֵׂר עֲנִי. וְהַמִּקְדֵּים שְׁנֵי לְרֹאשׁוֹן, אוֹ מַעֲשֵׂר לְתְרוּמָה, אוֹ
81 תְרוּמָה לְבְכוּרִים, אֵף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה - מֵה
82 שֶׁעָשָׂה עָשׂוּי. וּמִנִּין שֶׁהוּא בְּלֹא תַעֲשֶׂה? שֶׁנֶּאֱמַר: מִלְּאֲתָךְ
83 וְדִמְצָף לֹא תֹאחֵר - לֹא תֹאחֵר דָּבָר שֶׁרָאוּי לְהַקְדִּימוֹ. וְאֵין
84 לוֹקִין עַל לֹא זֶה.
85 כד. הַרְצָה לְהַפְרִישׁ תְרוּמָה גְדוֹלָה וְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר כְּאֶחָד
86 - מִפְרִישׁ אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה וּשְׁלִשִׁים וּשְׁלִישׁ וְאוֹמַר: אֶחָד
87 מִמֶּאָה שְׁלֹשׁ כָּאֵן - הָרִי הוּא בְּצַד זֶה שֶׁהַפְרִישְׁתִּי וְהָרִי הוּא
88 חֲלִין; וְהַנִּשְׁאָר מִזֶּה שֶׁהַפְרִישְׁתִּי - הוּא תְרוּמָה עַל הַכֹּל.
89 וְהַמַּעֲשֵׂר שֶׁרָאוּי לְהִיּוֹת לְמֵאָה חֲלִין אֵלּוּ - הָרִי הוּא בְּצַד זֶה
90 שֶׁהַפְרִישְׁתִּי; וְזֶה הַנִּשְׁאָר יִתֵּר עַל הַתְרוּמָה מִמֶּה שֶׁהַפְרִישְׁתִּי
91 - הָרִי הוּא תְרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל הַכֹּל.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ב-י"ח אלול ה'תש"ע

יום ראשון י"ב אלול ה'תש"ע

הלכות ביאת המקדש

יש בכללן חמש עשרה מצות. שתי מצות עשה, ושלוש
עשרה מצות לא תעשה, וזהו פרטן: (א) שלא יכנס כהן
שכור למקדש. (ב) שלא יכנס בו כהן פרוע ראש. (ג) שלא
יכנס בו כהן קרוע בגדים. (ד) שלא יכנס כהן בכל עת
להיכל. (ה) שלא יצא כהן מן המקדש בשעת העבודה. (ו)
לשלח טמאים מן המקדש. (ז) שלא יכנס טמא למקדש.
(ח) שלא יכנס טמא להר הבית. (ט) שלא ישמש טמא. (י)
שלא ישמש טבול יום. (יא) לקדש העובד ידיו ורגליו. (יב)
שלא יכנס בעל מום להיכל ולמזבח. (יג) שלא לעבד בעל
מום. (יד) שלא יעבד בעל מום עובר. (טו) שלא יעבד זר.
ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

א. כל כהן הכשר לעבודה, אם שטה זין - אסור לו להכנס
מן המזבח ולפנים. ואם נכנס ועבד - עבודתו פסולה, וחיב
מיתה בידי שמים; שנאמר: ולא תמתו. והוא ששטה
רביעית זין חי בבת אחת מזין שעברו עליו ארבעים יום;
אבל אם שטה פחות מרביעית זין, או שטה רביעית והפסיק
בה, או מזגה במים, או ששטה זין מגתו בתוך ארבעים
אפלו יתר מרביעית - פטור, ואינו מחלל עבודה. שטה יתר
מרביעית מן הזין, אף על פי שהיה מזוג ואף על פי
שהפסיק ושתה מעט מעט - חיב מיתה, ופוסל העבודה.
ב. היה שכור משאר משקין המשכרין - אסור להכנס
למקדש. ואם נכנס ועבד והוא שכור משאר משקין
המשכרין, אפלו מן החלב או מן הדבילה - הרי זה לוקה,
ועבודתו כשרה. שאין חיבין מיתה אלא על הזין בשעת
עבודה, ואין מחלל עבודה אלא שכור מן הזין.

ג. וכשם שאסור לכהן להכנס למקדש מפני השכרות, כך
אסור לכל אדם, בין כהן בין ישראל, להורות כשהוא שתוי.
אפלו אכל תמרים או שתה חלב ונשתכשך דעתו מעט -
אל יורה. שנאמר: ולהורות את בני ישראל. ואם הורה בדרך
שהוא מפרש בתורה עד שיצדעוהו הצדוקים - מת. כגון
שהורה שהשרץ טמא, והצפרדע טהור, והדם אסור, וכיוצא
בזה.

ד. ומתיר לשכור ללמד תורה, ואפלו הלכות ומדרשות,
והוא שלא יורה. ואם היה חכם קבוע להוראה - לא ילמד,
שלמודו הוראה היא.

ה. שטה כדי רביעית בלבד והיה בה מים כל שהוא, או
ישן מעט, או הלך כדי מיל - כבד עבר הזין ומתיר לעבד.
אבל אם שטה יותר מרביעית, אפלו מזוג - שנת מעט או
הדרך מוסיפין בשכרותו. אלא ישקא לפי השכרות עד שלא
ישאר משכרותו שום דבר שבעולם.

ו. אנשי משמר מתרין לשטות זין בלילות, אבל לא בימי
שבת. ואפלו שאר בתי אבות של משמר שאין עבודתן
היום; שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב של יום,
ויצטרכו לאחרים מאנשי משמרתן לסייע. ואנשי בית אב
של אותו היום אסורים לשטות בין ביום בין בלילה; שמא
ישטה בלילה וישפכים לעבודתו ועדין לא סר יינו מעליו.
ז. כל כהן שיודע מאי זה משמר הוא ומאי זה בית אב
הוא, ויודע שבתו אבותיו קבועים בעבודה [היום] - אסור
לו לשטות זין כל אותו היום. היה יודע מאי זה משמר הוא,
ואינו מפיר בית אב שלו - אסור לו לשטות כל אותה שבת
שמשמרתו עובדין בה. לא היה מפיר משמרתו ולא בית
אבותיו - הדין נותן שאסור לשטות זין לעולם; אבל תקנתו
קלקלתו, והרי הוא מתיר לשטות תמיד, שאינו יכול לעבד
עד שיקבע בבית אב שלו ובמשמרתו.

ח. כהן שגדל שער - אסור לו להכנס מן המזבח ולפנים.
ואם נכנס ועבד - חיב מיתה בידי שמים, כשכור שעבד.
שנאמר: וזין לא ישתו כל כהן, וראשם לא יגלחו ופרע לא
ישלחו - מה שתויי זין במיתה, אף מגדלי פרע במיתה.
ט. ואין פרועי הראש מחללין עבודה. אף על פי שהוא
במיתה - עבודתו כשרה.

י. כשם שאין הכהנים מזרחין על הזין אלא בשעת ביאה
למקדש, כך אין אסורין לגדל פרע אלא בשעת ביאה
למקדש. במה דברים אמורים? בכהן הדיוט; אבל כהן
גדול אסור לגדל פרע ולקדש בגדיו לעולם, שהרי תמיד
הוא במקדש. ולכך נאמר בו: את ראשו לא יפרע ובגדיו
לא יפרם.

יא. במה הוא גדול פרע? שלשים יום. כנזיר, שנאמר בו:
גדל פרע שער ראשו, ואין נזירות פחותה משלשים יום.
לפיכך, כהן הדיוט העובד - מגלח משלשים יום לשלשים
יום.

יב. ואנשי משמר אסורין לספר ולכבס בשבת, כדי שלא
יעלו למשמרתן כשהן מגולין, אלא מגלחין ורוחצין
ומכבסין קדם שיצלו.

יג. מי ששלמה משמרתו בתוך הרגל - מתיר לגלח ברגל.
אבל אם שלמה בערב הרגל - אינו מגלח אלא בערב הרגל.
יד. דין קרועי בגדים ודין פרועי ראש אחד הוא. שנאמר:
ראשיכם לא תפרעו ובגדיכם לא תפרמו ולא תמתו; הא
אם עבד והוא קרוע בגדים - חיב מיתה בידי שמים, אף
על פי שעבודתו כשרה ולא חללה.

טו. יראה לי, שכל כהן הכשר לעבודה, אם נכנס מן
המזבח ולפנים והוא שתוי זין או שכור משאר המשכרין,
או פרוע ראש, או קרוע בגדים כדרך שקורעין על המתים,
אף על פי שלא עבד עבודה - הרי זה לוקה; הואיל והוא
ראוי לעבודה ונכנס בשעת העבודה מגול ככה, והרי הוא
מזרח שלא יכנס.

צב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני-שלישי י"ג-י"ד אלול ה'תש"ע - הלכות ביאת המקדש

מתוך מהדורת וגשל

ח. ואף על פי שפנה גדול עובד אוגן - אסור לאכל בקדשים; 47
שנאמר: ואכלתי חטאת היום היטב בעיניי יי. וכן אינו חולק 48
לאכל בערב. אוגן שעבד - אינו לוקה. ומתיר לזע בקדשים 49
אף על פי שלא טבל; שלא עשו מעלה אלא באכילה, אכל 50
בנגיעה - הרי זה טהור, כמו שיתבאר במקומו. 51
ט. אי זהו אוגן? זה שמת לו מת מן הקרובים שהוא חייב 52
להתאבל עליהן, ביום המיתה בלבד - הוא הנקרא אוגן דין 53
תורה, ולילה הוא אוגן מדברי סופרים. 54

י. ומת ששקה ימים ואחר כך נקבר - כל אותם הימים 55
שאחר יום המיתה הוא אוגן מדבריהם, וכן יום הקבורה, 56
ואינו תופש לילו. לפיכך, מי שמת לו מת וקברו לאחר יום 57
המיתה - כל יום הקבורה אינו מקריב ואינו אוכל בקדשים 58
מדבריהם, וטובל ואוכל לערב. ויום שמועה קרובה ויום 59
לקוט עצמות - הרי הוא כיום קבורה, שאינו תופש לילו 60
ואפלו מדבריהם. לפיכך טובל ואוכל בקדשים לערב. אכל 61
יום המיתה - כשם שאסור לאכל בו קדשים מן התורה, כך 62
אסור לאכל בלילו מדבריהם; חוץ מן הפסח בלבד, שהוא 63
אוכל לערב, כמו שיתבאר במקומו. 64
יא. האכל אינו משלח קרבנותיו כל שבעה, אפלו יין או 65
עצים או לבונה. וכן מצרע אינו משלח קרבנותיו. כל זמן 66
שאינו ראוי לביאה אל המחנה - אינו ראוי להקרבה. אכל 67
המנדה יש בו ספק אם משלח אם אינו משלח. לפיכך, אם 68
הקריבו עליו - נרצה. 69
יב. טמא שרץ וכיוצא בו והערל משלחין את קרבנותיהם 70
ומקריבין עליהן; חוץ מפסח, שאין שוחטין אותו על טמא 71
שרץ, ואין שוחטין על הערל פסח, כמו שיתבאר. אכל 72
טמא מת - אין מקריבין עליו קרבן כלל עד שיטהר. 73

יום שלישי י"ד אלול ה'תש"ע

פרק שלישי

א. מצות עשה לשלח כל הטמאים מן המקדש, שנאמר: 76
וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש. 77
ב. זה המחנה האמור כאן הוא מחנה שכניה, שהוא מפתח 78
עזרת ישראל ולפנים. שומע אני, שהמצרע והזב וטמא מת 79
שולשין במקום אחד. תלמוד לומר לומר במצרע: בדר ישב, 80
מחוץ למחנה מושבו - זה מחנה ישראל, שהוא מפתח 81
ירושלים ולפנים. מה מצרע, שטמאתו חמורה, חמור 82
שלוחו משלוח חבירו; אף כל שטמאתו חמורה, חמור 83
שלוחו משלוח חבירו. לפיכך משלחין את המצרע חוץ 84
לשלוש מחנות, שהוא חוץ לירושלים, מפני שהוא מטמא 85
בביאה מה שאין הזב מטמא. 86
ג. ומשלחין זבין וזבות נדות ויולדות חוץ לשתי מחנות, 87
שהוא חוץ להר הבית, מפני שהן מטמאין המשכב והמושב 88
אפלו מתחת האבן מה שאין המת מטמא. 89
ד. טמא מת, אפלו המת עצמו - מתיר להכנס להר הבית; 90
שנאמר: ויבא משה את עצמות יוסף עמו - עמו במחנה 91
הלויה. 92

טז. ודין הנכנס ככה מן המזבח ולפנים ודין היוצא משם 1
אחד הוא. כיצד? כגון ששטה רביעית יין בין האולם 2
ולמזבח או קרע בגדיו שם ויצא - לוקה. וכן אם עבד 3
ביציאתו - חייב מיתה. 4
יז. וכן אסור לכל אדם, בין כהן בין ישראל, להכנס 5
למקדש בלו, מתחלת עזרת ישראל ולפנים, כשהוא שתי 6
יין או שבור או פרוצ ראש דרך נוול או קרוע בגדים, אף 7
על פי שאינו באזהרה; שאין זה כבוד ומורא לבית הגדול 8
והקדוש שיכנס בו מנוול. אכל ישראל שגדל שעריו עד 9
שנעשה מחלפת ולא היה דרך נוול - הרי זה מתיר להכנס 10
לעזרת ישראל. 11

יום שני י"ג אלול ה'תש"ע

פרק שני

א. אין כהן גדול נכנס לקדש הקדשים אלא מיום הפפורים 14
ליום הפפורים. ולכהן הדיוט נכנס לקדש לעבודה בכל יום. 15
ב. והזהירו כל הפקדים שלא יכנסו לקדש או לקדש 16
הקדשים שלא בשעת עבודה. שנאמר: ואל יבא בכל עת 17
אל הקדש - זה קדש הקדשים; מבית לפרכת - להזהיר על 18
כל הבית. 19
ג. כהן שנכנס לקדש הקדשים בשאר ימות השנה, בין כהן 20
הדיוט בין כהן גדול, או כהן גדול שנכנס לו ביום הפפורים 21
שלא בשעת העבודה - חייב מיתה בידי שמים; שנאמר: 22
ולא ימות. וכמה פעמים הוא נכנס לשם ביום הפפורים? 23
ארבע, כמו שיתבאר במקומו. ואם נכנס חמישית - חייב 24
מיתה בידי שמים. 25
ד. והנכנס לקדש חוץ לקדש הקדשים שלא לעבודה או 26
להשתחוות, בין הדיוט בין גדול - לוקה, ואינו חייב מיתה. 27
שנאמר: אל פני הפרכת ולא ימות - על קדש הקדשים 28
במיתה, ועל שאר הבית בלא ולוקה. 29
ה. כהן שיצא מן המקדש בשעת העבודה בלבד - חייב 30
מיתה. בין כהן גדול בין כהן הדיוט. שנאמר: ומפתח אהל 31
מועד לא תצאו פן תמתו. כלומר, לא תניחו עבודה ותצאו 32
מבהלים ורחופים מפני גזרה זו. וכן זה שנאמר בכהן גדול: 33
ומן המקדש לא יצא - אינו אלא בשעת העבודה בלבד, 34
שלא יניח עבודתו ויצא. 35
ו. אם כן, מפני מה נשנת אזהרה זו בכהן גדול? שכהן 36
הדיוט שהיה במקדש בעבודתו ושמע שמת לו מת שהוא 37
חייב להתאבל עליו, אף על פי שאינו יוצא מן המקדש - 38
אינו עובד, מפני שהוא אוגן; ואם עבד והוא אוגן של 39
תורה - חלל עבודתו, בין בקרבן יחיד בין בקרבן צבור. 40
אכל כהן גדול עובד כשהוא אוגן, שנאמר: ומן המקדש 41
לא יצא ולא יחלל. כלומר, ישב ויעבד עבודה שהיה עוסק 42
בה ואינה מתחללת. 43
ז. ומניין שעבודת האוגן פסולה? מקל וחמר: אם בעל מום, 44
שאוכל בקדשים, אם עבד - חלל; אוגן, שהוא אסור 45
בקדשים, שנאמר: לא אכלתי באני ממנו - דין הוא שיחלל. 46

במת - פטור מן הכרת, אבל חייב מלקות. שנאמר: ואם לא
יכבס וגומר. מפני השמועה למדו: על רחיצת גופו ענוש
כרת, ועל כבוס בגדיו לוקה ארבעים.
יז. יראה לי, שאינו לוקה אלא על בגדים שהן אב טמאה,
כגון בגדים שנגע בהן זה הטמא למת, שהן אב הטמאה,
כמו שיתבאר; אבל בגד שהוא ראשון, אם הכניסו למקדש
- אינו לוקה עליו, אבל מפני אותו מפת מרדות.
יח. וכן טמא שהכניס ידו למקדש - מפני אותו מפת
מרדות. וכן כל טמא באב מאבות הטמאות של דבריהם,
או שאכל אכלין טמאים ושתה משקין טמאין, ונכנס
למקדש במזיד קדם שיתבול - מפני אותו מפת מרדות.
יט. טמא שנכנס למקדש דרך גגות - פטור; שנאמר: ואל
המקדש לא תבא - דרך ביאה חיצה תורה. ואף על פי
שהוא פטור מכרת, מפני אותו מפת מרדות. [ואפלו נכנס
במגדל הפורח באויר] - בין שנכנס למקדש [במגדל] דרך
גגות בין שנכנס בו דרך פתחים.
כ. כל מקום שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו קרבן, אם
נמצאת שם טמאה בשבת - מוציאין אותה; ושאר
המקומות - כופין עליו כלי עד אחר שבת. וכשהן מוציאין
- אין מוציאין אותה אלא בפשוטי כלי עץ שאין מקבל
טמאה, שלא לרבות את הטמאה.
כא. אחד טמא שנכנס למקדש טהור, או טהור שנכנס
למקדש שיש בו טמאה, כגון שהיה מת תחת אהל במקדש
ונכנס הוא תחת האהל - הרי זה חייב כרת, שהרי ביאתו
וטמאה באין כאחת. נכנס למקדש ונטמא שם אחר שנכנס,
אפלו טמא עצמו במזיד - ימחר ויבהל ויצא בדרך קצרה.
כב. ואסור לו לשהות או להשתחוות או לצאת בדרך
ארצה. ואם שהה, או שיצא בארצה אף על פי שלא שהה,
או שהחזיר פניו להיכל והשתחוה אף על פי שלא שהה -
חייב כרת. ואם היה שוגג - מביא קרבן.
כג. לא החזיר פניו, אלא השתחוה דרך יציאתו כלפי חוץ
- אינו חייב, אלא אם כן שהה כשעור. וכמה שעור שהיתו?
כדי לקרות: ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו
והודות ליי כי טוב כי לעולם חסדו. וזהו שעור השתחויה.
כד. ואי זו היא דרך ארצה? כל שאפשר לו לצאת מן
המקדש בדרך קצרה ממנה. יצא בקצרה, אף על פי שלא
רץ אלא הלך עקב בצד גודל, אפלו כל היום - פטור. יצא
בארצה, אף על פי שרץ ודחק עצמו בכל כחו, ונמצא שעור
זמן שהלך בו הארצה פחות משעור הזמן שמהלך כל אדם
בקצרה, הואיל ויצא בארצה - חייב. יצא בקצרה והלך מעט
ועמד ושהה מעט, עד שנצטרף מכל השהיות כדי
השתחויה: במזיד - אינו לוקה, בשוגג - אינו מביא קרבן,
מפני שהדבר ספק; אבל מפני אותו מפת מרדות.

יום רביעי ט"ו אלול ה'תש"ע

פרק רביעי

א. טמא שעבד במקדש - חלל עבודתו, וחייב מיתה בידי

ה. החיל - משלחין ממנו עובדי כוכבים וטמאי מת ובוטלי
נדות; אבל טבול יום נכנס לשם, שכבר טבל.
ו. עזרת הנשים - משלחין ממנו טבול יום, אבל לא מחסר
כפורים; שמחסר כפורים העריב שמשו. ואסור טבול יום
במחנה לזיה מדברי סופרים.
ז. מעזרת ישראל ולפנים - אפלו מחסר כפורים לא נכנס
לשם, שעדיין לא טהר טהרה גמורה; שנאמר: וכפר עליה
הכהן וטהרה, מכלל שעדיין לא נגמרה טהרה.
ח. הטמא המשלח מהר הבית, אם נכנס - עובר בלא
תעשה; שנאמר: ויצא מחוץ למחנה - זה מחנה שכינה,
ולא יבא אל תוך המחנה - זה מחנה לזיה. וכן מצרע
שנכנס לירושלים - לוקה. אבל אם נכנס לשאר הערים
המקפות חומה, אף על פי שאינו רשאי, לפי שנאמר: בדרך
ישב - אינו לוקה.
ט. נכנס המצרע להר הבית - לוקה שמונים. אבל טמא מת
או טבול יום שנכנס לעזרת נשים, או מחסר כפורים שנכנס
לעזרת ישראל, אף על פי שאינו לוקה - מפני אותו מפת
מרדות.
י. וכשם ששלוח טמאים מן המקדש בעשה, כך אם נכנסו
- עוברים בלא תעשה; שנאמר: ולא יטמאו את מחניהם -
זה מחנה שכינה.
יא. ומנין שאינו עובר אלא אם כן נכנס, אבל אם נגע
בעזרה מאחוריה - פטור? שנאמר ביולדת: ואל המקדש
לא תבא.
יב. טמא שנכנס למקדש במזיד - ענוש כרת; שנאמר: ואם
לא יכבס ובשרו לא ירחץ ונשא עונו. בשוגג - מביא קרבן
עולה ויורד; שנאמר: או נפש אשר תגע בכל דבר טמא.
ואין חייבין כרת או קרבן אלא מעזרת ישראל ולפנים, או
על תוספת העזרה שנתקדשה קדשה גמורה, כמו שבארנו.
יג. ואי זהו הטמא שחייב כרת על המקדש? כל שנטמא
בטמאה מן המת שהחזיר מגלח עליה, שכבר נתפרש
בגזירות; או שיגע באדם או בכלים שנטמאו באותן
הטמאות שהחזיר מגלח עליהם, שהרי הוא שני לראשון
שנגע במת; או שנטמא בשאר אבות הטמאות של תורה
שיחפרשו במקומן.
יד. כללו של דבר: כל הטעון ביאת מים מן התורה - חייב
כרת על ביאת המקדש, ואפלו אחר שטבל, עד שיעריב
שמשו. אבל המתטמא בטמאות מן המת שאין החזיר מגלח
עליהן, אף על פי שהוא טמא טמאת שבועה - הרי זה פטור
על ביאת המקדש.
טו. וכן הנוגע בכלים שנגעו באדם שנגע במת, או שנגע
באדם שנגע בכלים הנוגעים במת, אף על פי שהוא טמא
ראשון לענין תרומה ולטמא בשר קדשים - הרי זה פטור
על ביאת המקדש; שדברים אלו הלכה מפני הקבלה. ואף
על פי שהוא פטור, מפני אותו מפת מרדות.
טז. המקנים שרץ וכיוצא בו במקדש או שהכניס אדם
טמא למקדש - הרי זה חייב כרת, שהרי טמא מקדש יי.
אבל הזורק בלים טמאים למקדש, אפלו היו בלים שנגעו

והיו רב הקהל שמקריבין אותו טמאין למת, או שהיו
 הקהל טהורים והיו הכהנים המקריבין טמאים למת, או
 שהיו אלו ואלו טהורין והיו כלי השרת טמאים למת - הרי
 זה יעשה בטמאה, ויתעסקו בו הטמאים והטהורים כאחד,
 ויכנסו כלן לעזרה. אבל הטמאים בטמאה אחרת, כגון זבין
 וזבות ונדיות [ויולדות] וטמאי שרץ ונבלה וכיוצא בהן -
 לא יתעסקו ולא יכנסו לעזרה, ואף על פי שנעשה בטמאה.
 ואם עברו ועשו או נכנסו לעזרה - חייבין פרת על הביאה
 ומיתה על העבודה; שלא נדחית אלא טמאת המת בלבד.
 יג. ופסח שבא בטמאה, ודחקו טמאי מת ונכנסו להיכל -
 פטורין. אף על פי שלא התירו אלא לעזרה, הואיל ואין אנו
 קורא בהם אל מחוץ למחנה תשלחום - הרי אלו פטורין.
 יד. היו מקצת בית אב טמאים ומקצתם טהורים, אף על
 פי שרבן טמאי מת - לא יקריבו אלא הטהורים. הנה כל
 בית האב טמאי מת - יביאו בית אב אחר. היתה כל
 המשמרה טמאי מת - מחזירין על משמרה אחרת. אם היו
 רב הכהנים הנכנסין שם בירושלים בזמן הקבוע טמאין -
 יעשו בטמאה.
 טו. ומפני מה מחזירין על הטהור מבית אב אחר? מפני
 שהטמאה לא התירה בצבור, אלא באסורה עומדת, ודחיה
 היא עתה מפני הדחק, ואין דוחין כל דבר הנדחה אלא
 במקום שאי אפשר. ומפני זה צריכה ציץ לרצות עליה.
 טז. ומנין שטמאת מת דחיה בצבור? שנאמר: ויהי
 אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם. כך למדו מפי
 השמועה, שאנשים יחידים הם שינחיו לפסח שני אם היו
 טמאים; אבל צבור שהיו טמאי מת - אינן נדחין, אלא
 הטמאה תדחה ויעשו פסח בטמאה. והוא הדין לכל קרבן
 שקבוע לו זמן כפסח, שהוא דוחה את הטמאה.
 יז. והרי הדבר מפרש בפתוכים. שנאמר שם: כי רבת
 בקהל אשר לא התקדשו, והלויים על שחיטת הפסחים לכל
 לא טהור [להקדיש לה']. כי מרבית העם רבת מאפרים
 ומנשה יששכר וזבולון לא הטהרו. ומהו זה שנאמר: כי
 אכלו את הפסח בלא כפתוב? מפני שעברו אותה השנה
 מפני הטמאה. שנאמר: ויועץ המלך ושריו וכל הקהל
 בירושלים לעשות הפסח בחדש השני. כי לא יכלו לעשותו
 בעת ההיא, כי הכהנים לא התקדשו למדי. וכבר בארנו
 בקדוש החדש, שאין מעברין את השנה לכתחלה מפני
 הטמאה.
 יח. ועוד אחרת היתה שם באותה השנה: שעבר חזקיה
 המלך את השנה ביום שלשים של אדר, שראוי להיות ראש
 חדש ניסן, ועשה אותו החדש אדר שני. ולא הודו לו
 חכמים, שאין מעברין ביום זה, כמו שבארנו בקדוש
 החדש. ומפני דברים אלו שעשה שלא בהלכה נאמר: כי
 אכלו את הפסח בלא כפתוב. ובקש רחמים על עצמו ועל
 החכמים שהסכימו על מעשיו. שנאמר: כי התפלל יחזקיהו
 עליהם לאמר ה' הטוב יכפר בעד. ונאמר: וישמע ה' אל
 יחזקיהו וירפא את העם - שנרצה קרבנם.

שמים על עבודתו, אף על פי שלא שהה שם. שנאמר:
 וינורו מקדשי בני ישראל, ולא יחללו את שם קדשי - הרי
 זו אזהרה לעבד בטמאה. ולהלן הוא אומר: ומתו בו כי
 יחללוהו; מה חלול האמור [שם] - חייב מיתה בידי שמים,
 אף כאן - מיתה בידי שמים. וכל לאו שחייבין עליו מיתה
 בידי שמים - לוקין עליו.
 ב. אף על פי שאם עבד בטמאה - אינו חייב בבית דין אלא
 מלקות, אחיו הכהנים לא היו מביאין אותו לבית דין, אלא
 מוציאין אותו לחוץ ופוצעין את מוחו, ואין ממחין עליהן
 בקף.
 ג. והיאך אפשר לו לעבד ולא ישהה, עד שלא יתחייב פרת
 אלא מיתה בידי שמים בלבד? כגון שנשטמא בעזרה ויצא
 בקצרה, וביציאתו היה צנור בידו והפך בו אבר על האש
 במזבח וקרב שרפתו; שכל קרוב עבודה - הרי הוא פעבודה.
 ד. וכן טמא ששבל ועבד קדם שיעירב שמשו - עבודתו
 פסולה, וחייב מיתה בידי שמים. שנאמר: ולא יחללו שם
 אלהיהם. מפי השמועה למדו, שזו אזהרה לטבול יום
 שעבד, שעדין טמא הוא; שנאמר: ובא השמש וטהר,
 מפלל שעדין לא טהר. אבל מחסר כפורים שעבד, אף על
 פי שעבודתו פסולה וחלל - הרי זה פטור.
 ה. ומנין שעבודתו פסולה? שנאמר: וכפר עליה הכהן
 וטהרה, מפלל שעדין לא נגמרה טהרתה. והוא הדין לכל
 מחסרי כפורים.
 ו. כהן שעבד ואחר כך נודע שהיה טמא: אם היא טמאה
 ידועה - כל הקרבנות שהקריב פסולין, שהרי עבודתו חלין;
 ואם היא טמאת התהום - הציץ מרצה, וכל הקרבנות
 שהקריב נרצו. ואפלו נודע לו שהוא טמא קדם שיזרק הדם
 וזרק - הרצה; שהציץ מרצה על טמאת התהום אף על פי
 שהוא מזיד. וכבר בארנו טמאת התהום בגזירות.
 ז. וכן הציץ מרצה על טמאת דברים הקרבים; שנאמר:
 והיה על מצח אהרן ונשא אהרן את עון הקדשים. אבל
 אינו מרצה על טמאת הנאכלין, ולא על טמאת האדם
 שנשטמא בטמאה ידועה; אלא אם כן היתה הטמאה הדחיה
 בצבור, שהציץ מרצה עליה.
 ח. ואין הציץ מרצה אלא בזמן שהוא על מצחו; שנאמר:
 והיה על מצחו תמיד לרצון להם לפני יי.
 ט. כל קרבן שאין קבוע לו זמן - אינו דוחה לא את השבת
 ולא את הטמאה; שאם לא יקרב היום - יקרב למחר
 ולמחרת מחר. וכל קרבן שקבוע לו זמן, בין קרבן צבור
 בין קרבן יחיד - דוחה את השבת ודוחה את הטמאה. ולא
 כל הטמאות הוא דוחה, אלא טמאת המת לבדה.
 י. כל קרבנות הצבור קבוע זמנם. לפיכך כלן דוחין את
 השבת ואת טמאת המת.
 יא. וכל קרבן מזה שיקרב בטמאה - אינו נאכל, אלא
 מקטירין ממנו דברים הראויין להקטרה, והשאר הראוי
 לאכילה נשרף, כשאר קדשים שנשטמאו.
 יב. כיצד דוחה את הטמאה? הגיע זמנו של אותו קרבן

פרק חמישי

א. מצות עשה לקדש כהן העובד ידיו ורגליו ואחר כך יעבד; שנאמר: ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם. וכהן שעבד ולא קדש ידיו ורגליו שחרית - חייב מיתה בידי שמים; שנאמר: ורחצו מים ולא ימתו. ועבודתו פסולה. בין כהן גדול בין כהן הדיוט.

ב. ומניין שעבודתו פסולה? שנאמר: חקת עולם לו ולזרעו, ובבגדי כהנה הוא אומר: חקת עולם; מה מחסר בגדים מחלל עבודה, כמו שבאנו, אף מי שלא רחץ ידיו ורגליו מחלל עבודה.

ג. אין הכהן צריך לקדש בין כל עבודה ועבודה, אלא פעם אחת מקדש בבקר ועובד והולך כל היום בלו וכל הלילה. והוא שלא יצא מן המקדש, ולא יישן, ולא יטיל מים, ולא יסיח דעתו. ואם עשה אחד מארבעתן - צריך לחזור ולקדש. ד. יצא מן המקדש וחזר ועבד ולא קדש, אם לא הסיח דעתו - עבודתו כשרה. וזה הכלל היה במקדש: אין אדם נכנס לעזרה לעבודה, אף על פי שהוא טהור, עד שהוא טובל.

ה. וכל המסיף את רגליו - טעון טבילה; וכל המטיל מים - טעון קדוש ידים ורגלים. יצא חוץ לחומת העזרה: אם לשהות בחוץ יצא - נכשחזור טעון טבילה, ואם לחזור מיד יצא - נכשחזור טעון קדוש ידים ורגלים בלבד. ואם לא טבל ולא קדש ועבד, הואיל ולא הסיח דעתו ולא הסיח רגליו ולא הטיל מים - עבודתו כשרה. הוציא ידיו חוץ לחומת העזרה - אינו צריך לחזור ולקדש.

ו. נטמא ידיו - מטבילין והן טהורות, ואינו צריך לחזור ולקדש. נטמא גופו באכילת אכלין טמאין או שתיית משקין טמאין וטבל, אף על פי שאינו צריך הערב שמש - חוזר ומקדש אחר טבילה; שכל טובל מקדש ידיו ורגליו ואחר כך עובד. ואם לא קדש, הואיל ולא הסיח דעתו - לא חלל. ז. כהן גדול שלא טבל ולא קדש ידיו ורגליו בין בגדים לבגדים ובין עבודה לעבודה ביום הפפורים ועבד - עבודתו כשרה. הואיל ואותן הטבילות והקדושים אינן שוים באהרן ובניו, ונאמר: ורחצו אהרן ובניו ממנו - דבר השונה בכל הכהנים מעבד, שהוא קדוש ראשון.

ח. קדש ידיו היום - צריך לחזור ולקדש למחר, אף על פי שלא ישן כל הלילה; שהידים נפסלות בלינה. קדש בלינה והקטיר החלבים כל הלילה - צריך לחזור ולקדש ביום לעבודה היום.

ט. קדש ידיו ורגליו לתרומת הדשן, אף על פי שהוא מקדש קדם שמתעלה השמש - אינו צריך לחזור ולקדש אחר שהאיר היום; שהרי בתחלת עבודה קדש.

י. מצוה לקדש ממי הפיור. ואם קדש מאחד מקלי השרת - חרי זה כשר. אבל כלי החל אינם מקדשין. קדש בכלי שרת בחוץ או בכלי חל בפנים ועבד - עבודתו פסולה. ואין

מקדשין בתוך הפיור או בתוך כלי השרת, אלא מהו; שנאמר: ורחצו אהרן ובניו ממנו - ולא בתוכו. ואם קדש בתוכו ועבד - לא חלל.

יא. הטביל ידיו ורגליו במי מקנה, אפלו במעין - אין זה קדוש כלל, עד שירחץ בכלי. ובכל כלי הקדש מקדשין, בין שיש בהן רביעית בין שאין בהן רביעית.

יב. כל המימות כשרים לקדוש, בין מים חיים בין מי מקנה; ובלבד שלא ישתנה מראיהן, אלא יהיו כמים הפשרים לטבילה. טיט הנרוק שהפירה שוחה ושוחה ממנו משלים למי פיור. זה הכלל: כל המשלים למי מקנה - משלים למי פיור.

יג. כמה מים צריכין להיות בפיור? אין פחות מכדי לקדש ממנו ארבעה כהנים. שנאמר: אהרן ובניו. והיו אלעזר ואיתמר, ופינחס עמיהם - הרי ארבעה.

יד. מי פיור נפסלין בלינה, כמו שבאנו. וכיצד היו עושין? משקעים אותו במי מקנה או במעין ולמחר מעלין אותו, או ממלאין אותו בכל יום בבקר.

טו. הים שעשה שלמה - כמקנה היה, מפני שאמה של מים היתה עוברת בתוכו מעין עיטס, לפיכך לא היו מימיו נפסלין בלינה כמי הפיור, וממנו היו ממלאין הפיור.

טז. כיצד מצות קדוש? מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית, וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית, ושוחה ומקדש. וכל החוצץ בטבילה - חוצץ בקדוש ידים. ואינו מקדש כשהוא יושב, מפני שהוא פעבודה, ואין עבודה אלא מעמד, שנאמר: לעמד לשרת.

יז. וכל העובד והוא יושב - חלל, ועבודתו פסולה. ואינו לוקה, מפני שאזהרה שלו מכלל עשה היא. וכן כל העוסק בעבודה מעבודת המקדש - צריך שיהיה עומד על הרצפה. ואם היה דבר חוצץ בינו ובין הקרקע, כגון שעמד על גבי פלים או בהמה או על רגלי חבירו - פסולה. וכן אם היה דבר חוצץ בין ידו ובין הכלי שעובד בו - פסול.

יח. ואין עבודה אלא בימין. ואם עבד בשמאל - פסולה, ואינו לוקה. רגלו אחת על הכלי ורגלו אחת על הרצפה, רגלו אחת על האבן ורגלו אחת על הרצפה - רואין: כל שאלו ינטל הכלי או האבן יכול לעמד על רגלו אחת - עבודתו כשרה, ואם לאו - עבודתו פסולה. קבל בימין ושמאל מסיעתו - עבודתו כשרה, שהמסיע אין משגיחין עליו.

יט. נתנדרה אבן מאבני העזרה - לא יעמד עליה בשעת עבודה עד שתחבר בארץ. ואם עבד - עבודתו כשרה, והואיל ובמקומה עומדת.

יום שישי י"ז אלול ה'תש"ע

פרק ששי

א. כל כהן שיש בו מום, בין מום קבוע בין מום עובר, לא יפנס למקדש מן המזבח ולפנים; שנאמר: אל הפרכת לא יבא ואל המזבח לא יגש. ואם עבר ונכנס - לוקה, אף

העצים ומחלע עצים למערכה. וחולק בקדשים עם אנשי
בית אב שלו ואוכל, שנאמר: לחם אלהיו מקדש הקדשים
ומן הקדשים יאכל.

שבת קודש י"ח אלול ה'תש"ע

פרק שביעי

א. כל המומין הפוסלים באדם ובבהמה - חמשים. וזהו
פרטן:
ב. חמשה באזן, ואלו הן: מי שנפגם סחוס אָזְנוּ כְּדִי
שפתגור הצפרן בפגם. אבל העור המקף לסחוס האזן - אין
בו מום, בין נקב בין נסדק.
ג. מי שנסדק סחוס אָזְנוּ בכל שהוא, אף על פי שלא חסר.
מי שנקב סחוס אָזְנוּ ככרשינה. בין נקב עגל בין נקב ארץ,
אם מצטרף לכרשינה - הרי זה מום. מי שיבשה אָזְנוּ כְּדִי
שתנקב ולא תוציא דם. מי שהיתה אָזְנוּ כפולה לשתיים.
אפלו הגדי, שדרף אָזְנוּ להיותן נטות וכפולות. ובלבד
שהיה לו שני סחוסין; אבל אם אין לה אלא סחוס אחד
והרי הוא כגוף אחד שנכפל - כשר.
ד. שלשה בריס של עין, ואלו הן: מי שנקב ריס מריסי
עיניו בכל שהוא. מי שנסדק ריס מריסי עיניו בכל שהוא.
[מי שנפגם ריס מריסי עיניו בכל שהוא] ושלשה מומין
אלו בכלל חרוץ האמור בתורה.
ה. שמונה בעין, ואלו הן: העור, בין באחת מעיניו בין
משתייהן. מי שאינו רואה בשתי עיניו או באחת מהן, אף
על פי שאין נראה בהן שנוי כלל, מחמת שירדו מים
קבועים כנגד ראותיו. מי שאינו רואה בעיניו או באחת מהן
ראיה ברורה מחמת שהיה בה סגורים קבועים. מי שבעיניו
כמו ענב, אף על פי שהוא רואה. מי שיצא בשר יתר בעינו
עד שחפה מעט מן השחור של עין. מי שנמשך הלך של
עין ונכנס ממנו מעט בשחור, עד שנמצא השחור מערב
בלבן. והוא תכלול האמור בתורה. אבל אם יצא מן השחור
לתוך הלבן - אינו מום; שאין מומין בלבן. מי שהיתה
נקדה לבנה בתוך השחור. וזהו דק האמור בתורה. והוא
שתהיה צפה על גבי השחור; אבל אם לא היתה צפה או
שהיתה משקעת בשחור - אינו מום. וכן אם היתה נקדה
שחורה בתוך הלבן, אפלו צפה - אינו מום; שאין מומים
בלבן. היתה נקדה שחורה שוקעת בתוך השחור - אף זה
נקרא דק. אבל אם היתה צפה, הואיל והיא שחורה בשחור
- אינו מום.
ו. שלשה בחטם, ואלו הן: מי שנקב חטמו, אפלו מצד
אחד. מי שנסדק חטמו. מי שנפגם חטמו.
ז. ששה בפה, ואלו הן: מי שנקבה שפתו, אפלו אחת מהן.
מי שנפגמה שפתו. מי שנסדקה שפתו. והוא שתסדק מזר
שלה עד שתחלק לשני ראשים. מי שעצם לחיו התחתון
עודף על העליון כל שהוא. מי שפיו נכלם מחמת גופו
ובריתו. אבל אם נכלם מחמת הרוח - אינו מום. מי שנשטל
רב המדבר של לשונו.

על פי שלא עבד. ואם עבד במקדש - פסל וחלל עבודה,
ולוקה אף על העבודה. שנאמר: אשר יהיה בו מום לא
יקרב. מפי השמועה למדו, שאזהרה זו שלא יקרב לעבודה.
ב. וכן בעל מום עובר שעבד - פסל, ולוקה. שנאמר: כל
איש אשר בו מום לא יקרב. מפי השמועה למדו, שזו
אזהרה לבעל מום עובר. ואין בעלי מומין שעבדו במיתה,
אלא במלקות בלבד.
ג. כל המומין בלן, אחד שהיו בו מתחלת ברייתו ואחד
שנולדו בו אחר כן, בין עוברין בין שאינן עוברין - הרי זה
פסול עד שייעברו.
ד. מום קבוע - כגון שבר רגל או שבר יד; ומום עובר -
כגון גרב או ילפת, והיא החזזית. ולא המומין הכתובין
בתורה בלבד הן שפוסלין בכהנים, אלא כל המומין הנראין
בגוף; שנאמר: כל אשר בו מום - מכל מקום. ואלו
הכתובים בתורה דגמא הן.
ה. שלשה מיני מומין הם: יש מומין שהן פוסלין הכהן
מלעבד והבהמה מלקרב. ויש מומין שפוסלין באדם בלבד
מלעבד. ויש מומין שאין פוסלין, אבל מפני מראית העין
אמרו: שכל כהן שיש בו אחד מהן - אינו עובד.
ו. כל מי שיש בו מום שפוסל באדם ובבהמה ועבד, בין
בשוגג בין במזיד - עבודתו פסולה. ואם היה מזיד - לוקה.
וכל מי שיש בו מום מן המומין המיוחדין לאדם ועבד, אף על
פי שהוא לוקה - לא חלל עבודתו. ואם היה בו דבר מדרגים
שהם מפני מראית העין - אינו לוקה, ועבודתו כשרה.
ז. אין פוסל באדם אלא מומין שבגלוי; אבל מומין
שבחלל הגוף, כגון שנשטל פליתו של אדם או טחול שלו
או שנקבו מעיו, אף על פי שנעשה טרפה - עבודתו כשרה.
שנאמר: שבר רגל או שבר יד - מה אלו בגלוי, אף כל
בגלוי.
ח. הערל - הרי הוא כבן נכר, שנאמר: כל בן נכר ערל לב
וערל בשר. לפיכך, ערל שעבד - חלל עבודתו ולוקה, כזר
שעבד; אבל אינו חזב מיתה.
ט. כהן שהיה נושא נשים בעברה - אינו עובד, עד
שידירוהו בית דין על דעת רבים, כדי שלא יהיה לו הפרה,
שלא יוסיף לחטא; ועובד יורד ומגרש. וכן אם היה מטמא
למתים - פסול, עד שיקבל עליו בבית דין שלא ישמא. ואם
עבר ועבד קדם שידייר או שיקבל, אף על פי שהוא נשוי
בעברה - לא חלל עבודה.
י. כהן שעבד ונבדק ונמצא חלל - עבודתו כשרה לשעבר,
ואינו עובד להבא. ואם עבד - לא חלל; שנאמר: ברה יי
חילו ופעל ידיו תרצה - אף חלין שבו תרצה.
יא. בית דין הגדול היו יושבין בלשפת הגזית, ועקר
מעשיהם התדיר - שהיו יושבין ודינין את הפהגה, ובודקין
הכהנים ביוחסין ובמומין. כל כהן שנמצא פסול ביחוסו -
לובש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא מן העזרה; וכל מי
שנמצא שלם וכשר - לובש לבנים ונכנס ומשמש עם אחיו
הכהנים.
יב. מי שנמצא כשר ביחוסו ונמצא בו מום - יושב בלשפת

17 שִׁישׁ בּוֹ חֲזוֹת מִצְרִית כָּל שֶׁהִיא, וְהִיא חֲזוֹת קָשָׁה וּכְעוּרָה. 18
19 יֵא. כָּל עֵצִים שֶׁבִּגְלוֹי שֶׁנִּתְחַרְץ בּוֹ חֲרִיץ - הָרִי זֶה מוֹם, וְהוּא 20
21 בְּכָלל חֲרוּץ הָאֱמֹר בַּתּוֹרָה. וְאֵין הַצְלָעוֹת בְּכָלל עֲצָמוֹת 22
23 שֶׁבִּגְלוֹי. וְעוֹד יֵשׁ שֵׁם שְׁלֹשָׁה מוֹמִין אֲחֵרִים, וְאֵלּוּ הֵן: הַזֶּקֶן 24
25 שֶׁהִגִּיעַ לְהֵיוֹת רוֹתֵת וְרוֹעֵד כִּשְׁהוּא עוֹמֵד. הַחֹלָה כִּשְׁהוּא 26
27 רוֹעֵד מִפְּנֵי חֲלִיו וְכִשְׁלֹן כָּחוֹ. אָבֵל הַטְּרָפָה - כִּשֶּׁר בָּאֲדָם 28
29 וּפְסוּל בְּבִהֶמָה. וְכֵן יוֹצֵא דָפֶן - כִּשֶּׁר בָּאֲדָם וּפְסוּל בְּבִהֶמָה. 30
31 יֵג. הַמְזֻהָם. וְכֵהֵן שֶׁהוּא מְזֻהָם בְּזוּעָתוֹ - רוּחִץ וְשֶׁף כָּל גּוֹפּוֹ 32
33 בְּבִשָּׁם וְעוֹבֵד. הִזָּה רֵיחַ פִּיּוּרָע - נוֹתֵן כְּפִיו פֶּלֶס אוֹ זִנְגָבִיל 34
35 וְכִיּוֹצֵא בִּהֵן וְעוֹבֵד. וְאֵם עֹבֵד בְּזֻהוּם וְזֻעָתוֹ אוֹ בְּזֻהוּם פִּיּוּ - 36
37 הָרִי חָלַל עֲבוּדָתוֹ, כִּשְׁאֵר אֵלּוּ הַכְּבָלִי מוֹמִין כָּלָם. 38

1 ח. שְׁנִים עָשָׂר בְּאִיבְרֵי הַזֶּרַע, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁנִּמְעָף הַגִּיד 2
3 שְׁלוֹ, אוֹ נִכְתַּת, אוֹ נִתְקַן, אוֹ נִכְרַת. מִי שֶׁנִּמְעָכוּ הַבִּיציִים שְׁלוֹ 4
5 אוֹ אֶחָת מֵהֶן, אוֹ נִכְתַּתוֹ אוֹ אֶחָת מֵהֶן, אוֹ נִתְקַן אוֹ אֶחָת 6
7 מֵהֶן, אוֹ נִכְרַתוֹ אוֹ אֶחָת מֵהֶן. מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא בִּיצָה אֶחָת, 8
9 אִף עַל פִּי שִׁישׁ לוֹ שְׁנֵי כִּיסִּין. מִי שֶׁשְׁתֵּי בִּיצָיו בְּכִיס אֶחָד. 10
11 הַטְּמֵטוֹם. הַאֲנֶדְרוּגִינוֹס. 12
13 ט. שֶׁשָּׁה בִּידִים וּבִרְגָלִים, וְאֵלּוּ הֵן: הַפֶּסֶח. וּמִי שֶׁנִּשְׁמָטָה 14
15 יָרְכוּ. הוּא שְׂרוּעַ הָאֱמֹר בַּתּוֹרָה. מִי שֶׁאֶחָת מִן־כּוֹתְמֵי גְבוּהָה 16
17 מִחֻבְרָתָהּ. מִי שֶׁנִּשְׁשָׁבַר עֵצִים יָדוֹ. וְהוּא שִׁיחֶיהָ נִפְרָ. מִי 18
19 שֶׁנִּשְׁשָׁבַר עֵצִים רִגְלוֹ. וְהוּא שִׁיחֶיהָ נִפְרָ. אִף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נִפְרָ 20
21 כִּשְׁעוֹמֵד, אִם נִפְרָ כִּשִּׁיחֶלֶף - הָרִי זֶה מוֹם. מִי שֶׁרָגְלָיו 22
23 מִבְּלָמוֹת מִחֻמַּת עֲצָמָן וּבִרְיָתָן. אָבֵל אִם הָיוּ מִבְּלָמוֹת מִחֻמַּת 24
25 הָרוּחַ - אֵינוֹ מוֹם. 26
27 י. אַרְבָּעָה רְאוּיִין לְהֵיוֹת בְּכָל הַגּוֹף, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שִׁישׁ בּוֹ 28
29 גֶּרֶב יָבֵשׁ כָּל שֶׁהוּא. וְזֶהוּ הַגֶּרֶב הָאֱמֹר בַּתּוֹרָה. מִי שִׁישׁ בּוֹ 30
31 יִבְלָת שִׁישׁ בָּהּ עֵצִים. וְזֶה הוּא יִבְלָת הָאֱמֹרָה בַּתּוֹרָה. מִי 32

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ב-י"ג אלול ה'תש"ע

51 יום שני י"ג אלול ה'תש"ע 52
53 מצות לא תעשה ריז. ריח. 54
55 המצוה הרי"ז — האזהרה שהזהרנו מלהרביע 56
57 (להכליא לצורך גידול צאצאים) בלאי (שני מיני) 58
59 בהמה, והוא אמרו: "בהמתך לא-תרביע בלאים" 60
61 (ויקרא יט, יט), ואם הרביע בהמה — לוקה, 62
63 ובתנאי שיירפיב בידו אבר הזכר בנקבה במכחול 64
65 בפופרת, ובפרוש אמרו (בבא מציעא צא.) 66
67 בנואפים (שאינן נסקלן אלא): עד שייראו כשהם 68
69 מנאפין, ובכלאים: עד שיכניס במכחול 70
71 בפופרת, ואז ילקה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו 72
73 בפרק ח' מכלאים. 74
75 המצוה הרי"ח — האזהרה שהזהרנו מלעשות 76
77 מלאכה בכלאי בהמה ביחד, והוא אמרו: "לא- 78
79 תחרש בשור-ובחמר יחדו" (דברים כב, י). ואם 80
81 עשה בהם מלאכה, כגון שחרש בהם או דש או 82
83 הנהיגם יחד — לוקה, שנאמר "יחדו" הפונה 84
85 בזה שלא יאחדם ביחד בשום מלאכה מן- 86
87 המלאכות. מן-התורה אינו חייב מלקות אלא על 88
89 שני מינים: שאחד מהם בהמה טהורה והאחר 90
91 בהמה טמאה כשור וחמור, שאם חרש בהם או 92

30 יום ראשון י"ב אלול ה'תש"ע 31
32 מצות לא תעשה רטז. 33
34 המצוה הרט"ז — האזהרה שהזהרנו מלזרוע 35
36 תבואה בכרם, וכן שאר ירקות. ומין זה מן- 37
38 הכלאים נקרא: בלאי הכרם, והוא אמרו יתעלה: 39
40 "לא-תזרע בךמך בלאים" (דברים כב, ט). ולשון 41
42 ספרי (פרשת דברים כב, ט): "לא-תזרע בךמך 43
44 בלאים" — מה אני צריך, והלא כבר נאמר: 45
46 "שדך לא-תזרע בלאים", וזה כולל בלי ספק 47
48 הכרם והזרעים? אמרו: מלמד שכל-המקום 49
50 בלאים בכרם — עובר בשני לאוין. ודע שאין 51
52 בלאי הכרם אסורים מן-התורה אלא בארץ 53
54 ישראל, והזרעם בארץ ישראל — לוקה מלקות 55
56 דאורייתא. ובתנאי שיזרע חטה ושעורה וחרצן (= 57
58 גידולי הכרם) במפלט יד (בבת אחת). ומדרבנן 59
60 אסור לזרעם גם בחוצה לארץ, והזרע בחוצה 61
62 לארץ חטה ושעורה וחרצן (= גידולי הכרם) 63
64 במפלט יד — לוקה מדרבנן. אבל הרב ר' אילן 65
66 לוקין עליה בכל-מקום, והאזהרה על כך נכללת 67
68 בכלל אמרו: "שדך לא-תזרע בלאים". וכבר 69
70 נתבארו גם דיני מצוה זו במסכת בלאים. 71

1 מִשָּׁן אוֹ הִנֵּהיג — לוֹקָה; אֲכַל מִדְּרִבָּנָן לוֹקָה עַל
2 כָּל-שְׁנֵי מִינִים שִׁיִּהְיוּ. וּכְבֵר נִתְבָּאֲרוּ דִינֵי מַצֹּה זוֹ
3 בְּפֶרֶק ח' מִכְּלָאִים.

יום שלישי י"ד אלול ה'תש"ע

5 מצות לא תעשה מב.

6 מצות עשה קכ. מצות לא תעשה רי.

7 המצוה המ"ב — האזהרה שהזהרנו מללבוש
8 בגד הארוג מצמר ופשתים כמו שהיו לובשים
9 כמרי עבודה זרה באותו הזמן, והוא אמרו
10 יתעלה: "לא תלבש שעטנז" (דברים כב, יא). וזה
11 מפרסם היום אצל נזירי הקבטים המצרים. העובר
12 על לאו זה — חייב מלקות; וכבר נתבאר דיני
13 מצוה זו במסכת פלאים (פרק ט) וגם בשפת (נד).
14 ובסוף מכות (כ).

15 המצוה המשלמת ק"כ — הצווי שנצטוינו להניח
16 פאה (קצה בשדה) מן-התבואה והפרות וכיוצא
17 בהן והוא אמרו יתעלה: "תעזב אתם" (ויקרא יט,
18 י) אחר שהזכיר הפאה. וכבר נתבאר בגמרא מכות
19 (טז), שהפאה היא לאו שנפק לעשה. הלאו —
20 הוא אמרו: "לא תכלה פאת שדך" (לא תעשה
21 רי): והעשה — הוא אמרו (בהמשך): "לעני ולגר
22 תעזב אתם". וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת
23 פאה. ודין תורה, שלא תהא נוהגת אלא בארץ.

24 המצוה הר"י — האזהרה שהזהרנו מלקצור
25 כל-הנורע, אלא יניח ממנו שארית לעניים בפאת
26 השדה, והוא אמרו יתעלה: "לא-תכלה פאת שדך
27 בקצריך" (שם כג, כב), ולאו זה נפק לעשה, לפי
28 שאם עבר וקצר כל-הנורע, יתן לעניים בשעור
29 הפאה מן-הקציר, והוא אמרו יתעלה: "לעני ולגר
30 תעזב אתם" (שם) כמו שבארנו במצות עשה
31 (מצות עשה קכ — לעיל). והפאה חובה גם לאילן
32 כמו שהיא חובה לשדה. ומצוה זו חובה מן-
33 התורה בארץ ישראל בלבד. וכבר נתבאר דיני
34 מצוה זו במסכתא שחברה לה ("פאה").

יום רביעי ט"ו אלול ה'תש"ע

35 מצות עשה קכא. מצות לא תעשה ריא.

36 מצות עשה קכג. מצות לא תעשה ריב.

38 המצוה הקכ"א — הצווי שנצטוינו להניח את-

39 תלקט (שבילים הנופלות בשעת הלקט) והוא אמרו:
40 "ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם"
41 (ויקרא כג, כב), וגם זה לאו (לא תעשה ריא) שנפק
42 לעשה, כמו שנתבאר במסכת מכות (טז): לגבי
43 פאה. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו במסכת פאה
44 (פרק ד). ודין תורה, שלא תהא נוהגת אלא בארץ.

45 המצוה הר"א — האזהרה שהזהרנו מלקחת
46 השבילים הנופלות בשעת הקצירה, אלא ינחו
47 לעניים, והוא אמרו יתעלה: "ולקט קצירך לא
48 תלקט" (שם). וגם זה נפק לעשה (מצות עשה
49 קכא), כמו שבארנו בפאה. וכבר נתבאר דיני
50 מצוה זו במסכת פאה (פרק ד משנה י).

51 המצוה הקכ"ג — הצווי שנצטוינו להניח
52 לעניים את-השאירות הנשארות בפרם בשעת
53 בציר פרותיו, והן הנקראות עוללות (אשכול קטן
54 שיחסו הגדול כעולל-תינוק), וגם בהן אמר
55 הכתוב: "לעני ולגר תעזב אתם" (שם יט, י), אחר
56 שהזכיר את-העוללות. וכבר נתבאר דיני מצוה
57 זו במסכת פאה (פרק ז). ואינה נוהגת מן-התורה
58 אלא בארץ.

59 המצוה הר"ב — האזהרה שהזהרנו מלכלות
60 את-הפרם בשעת בצירתו (לא לבצור את העוללות),
61 והוא אמרו יתעלה: "וכרמך לא תעולל" (שם),
62 אלא ינחו האשכולות הקיצוניות (העוללות
63 נמצאות בקצה) — לעניים. אבל אין דבר זה בשאר
64 האילנות ואפלו הדומים לפרם (וזהו אזהרה יחודית
65 בפרם), לפי שהאזהרה באמרו: "כי תחבט זיתך לא
66 תפאר אחריו" (דברים כד, כ) היא שלא יקח את-
67 השכחה ומן-הזית נלמד הדין (אך ורק) בשכחה
68 לשאר האילנות. וגם זה (הלאו של "עוללות") נפק
69 לעשה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פאה
70 (פרק ז משנה ד).

יום חמישי ט"ז אלול ה'תש"ע

71 מצות עשה קכד. מצות לא תעשה ריג.

72 מצות עשה קכב. מצות לא תעשה ריד.

73 המצוה הקכ"ד — הצווי שנצטוינו להניח לעניים
74 מה-שנשר ונפל מן-הענבים בשעת הבציר, והוא
75 אמרו: "ופרט פרמך לא תלקט לעני ולגר תעזב

40 להתחייב מלקות), ונתקיים (ומתברר שם בגמרא)
 41 שאותה ה"אחרת" היא הפאה (אל תחשוב)
 42 שמשמע שלא יהא דין זה אלא בפאה בלבד —
 43 לא, אלא ענין "אחרת" רצונו לומר: הפאה וכל-
 44 מה-שדינו כדין הפאה. לפי שהפטר והלקט
 45 והשכחה והעוללות כל-אחד מהם הוא לאו שיש
 46 בו מעשה, ואפשר בו (בהם) מה שאפשר בפאה
 47 מענין קימו ולא קימו (צורת קיום העשה או אי-
 48 קיומו) או בטלו ולא בטלו (צורת בטול אפשרות
 49 קיום העשה או אי ביטולו). לפי שהכתוב שממנו
 50 למדנו לפאה שיש בה קיום עשה הוא אמרו
 51 יתעלה: "לעני ולגר תעזב אתם" — וזה נאמר
 52 בפאה ובלקט ובפטר ובעוללות. אמר: "לא-תכלה
 53 פאת שדך. ולקט קצירך לא תלקט, וכרמך לא
 54 תעולל ופטר כרמך לא תלקט לעני ולגר תעזב
 55 אתם". ואמר עוד בעמר השכחה: "לא-תשוב
 56 לקחתו לגר ליתום ולאלמנה יהיה". וכיון שמצאנו
 57 לשון הגמרא שהפאה היא לאו שנתק לעשה
 58 ולמדו על עשה שבה שמה שאמר: "לעני ולגר
 59 תעזב אתם", משמע שכל-אלו חמשת הלואין לאו
 60 שנתק לעשה, וכל-זמן שקיים עשה שבה — אינו
 61 לוקה, כמו שזכרנו; ואם נבצר ממנו קיום עשה
 62 שבה — לוקה. וכל-זמן שאפשר לו לקימו,
 63 אף-על-פי שלא קימו עתה — אינו לוקה, אלא
 64 נצוהו לקימו בלבד עד שגדע שפכר אי אפשר
 65 ושעבר על הלאו ולא נשארה שום אפשרות לקיום
 66 עשה שבו — (רק) אז לוקה. ודע ענין זה והבינהו.

יום שישי י"ז אלול ה'תש"ע

67 מצות עשה קל. קצה.
 68 מצות לא תעשה רלב.
 69 המצוה הק"ל — הצווי שנוצטוינו להפריש מעשר
 70 עני בכל-שנה שלישית מן-השמיטה, וגם
 71 בשלישית אחרי השלישית, כלומר: בששית
 72 מן — השמיטה, והוא אמרו יתעלה: "מקצה
 73 שלש שנים תוציא את-כל-מעשר תבואתך וגו'"
 74 (דברים יד, כח). וגם זו אינה חובה מן-התורה אלא
 75 בארץ ישראל וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת
 76 פאה (פרק ח) ובמסכת דמאי (פרק ד) ובמסכת
 77 מעשרות. וכמה ענינים ממנה מפזרים במקומות

1 אתם" (ויקרא יט, י), וכבר נתבאר גם דיני מצוה
 2 זו במסכת פאה (פרק ו) ואינה נוהגת מן-התורה
 3 אלא בארץ.

4 המצוה הרי"ג — האזהרה שהזהרנו מלאסוף
 5 את-הגרגרים הנופלים מן-הפרם בשעת בצירתו,
 6 אלא ינחו לעניים, והוא אמרו: "ופטר כרמך לא
 7 תלקט" (שם), וגם זה נתק לעשה. וכבר נתבאר
 8 דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ז משנה ג).

9 המצוה הקכ"ב — הצווי שנוצטוינו להניח עמר
 10 השכחה (אלומות ואגודות שנשכחו בשדה), והוא
 11 אמרו יתעלה: "ושכחת עמר בשדה לא-תשוב
 12 לקחתו לגר ליתום ולאלמנה יהיה" (דברים כד,
 13 יט), זה שאמר "לגר ליתום ולאלמנה יהיה", —
 14 הוא הצווי להניחו והוא העשה, כמו שאמר
 15 בלקט ופאה "תעזב אתם", שהוא העשה כמו
 16 שבארנו (מצוות עשה קכ"בא), וגם זו אינה נוהגת
 17 מן-התורה אלא בארץ. וכבר נתבאר גם דיני
 18 מצוה זו במסכת פאה (פרק ה ופרק ו).

19 המצוה הרי"ד — האזהרה שהזהרנו מלקחת
 20 עמר השכחה, והוא אמרו: "ושכחת עמר בשדה
 21 לא-תשוב לקחתו" (שם), וכן השכחה נוהגת לכל
 22 בין בתבואה בין באילן. וגם זה נתק לעשה, שאם
 23 עבר ולקחה — חייב להחזיר לעניים, והוא אמרו
 24 יתעלה: "לגר ליתום ולאלמנה" (שם, כא). וכבר
 25 נתבאר דיני מצוה זו במסכת פאה. ודע שכלל
 26 הוא אצלנו: שכל-מצות לא-תעשה שיש בה
 27 (אפשרות ל)קיום עשה, כשקיים (=כל זמן שניתן
 28 לקיים) עשה שבה — אינו לוקה; ואם לא יקימנו
 29 — לוקה, כגון הפאה — שאם קצרה (=לעניים)
 30 לא יתחייב מלקות בזמן שיקצר אלא יכול לתנה
 31 שבליים. וכן אם דש את-החטים וטחנן ולשן —
 32 נותן מן-הבצק שעור מה-שהיה חייב בו מן-
 33 הפאה. אבל אם ארע שאבדו אותן החטים לגמרי
 34 או שגשגו — הרי זה לוקה, כיון שלא קיים
 35 עשה שבה; כל-שכן אם בטלו בידו, כגון שאכל
 36 את כל-אותן החטים עד גמירא. ואל תחשוב
 37 שאמרם בגמרא מפות (טז): "אנו אין לנו אלא
 38 זאת (שילוח הקן) ועוד אחרת" (מצב שבו שייך
 39 לבטל בהן את העשה הניתק ללאו — ועל ידי כך

1 מספר משאָר מַסְכָּתוֹת זָרְעִים וּמַסְכָּת מַכְשִׁירִין
2 (סוף פרק ב) וַיִּדְּם (פרק ד משנה ג).

3 הַמְצָוָה הַקִּצָּה — הַצְוִי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לִתֵּן צִדְקָה
4 וּלְחַזֵּק הַחֲלָשִׁים וּלְהַרְחִיב לָהֶם. וְכָבֵר בָּא הַצְוִי
5 עַל מְצָוָה זוֹ בְּלִשׁוֹנוֹת שׁוֹנִים, אָמַר: "פֶּתַח תִּפְתָּח
6 אֶת־יָדְךָ" (שם טו, ח), וְאָמַר: "וְהִחֲזַקְתָּ בּוֹ גֵר
7 וְתוֹשֵׁב וְחֵי עִמָּךְ" (ויקרא כח, לה), וְאָמַר: "וְחֵי
8 אַחִיךָ עִמָּךְ" (שם, לו), הַפְּנוּהָ בְּכָל־הַפְּסוּקִים
9 הָאֵלֶּה הִיא אַחַת, וְהִיא: שֶׁנִּכְלָל עֲנִיָּנוּ וְנִתְמַכְנוּ
10 דֵּי מַחֲסוּרֵינוּ. וְכָבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מְצָוָה זוֹ בְּמִקְוֹמוֹת
11 שׁוֹנִים, רַבָּם בְּכַתְּבוֹת (טו) וּבִתְרָא (בבא בתרא טז),
12 וְכֵן בְּקִבְלָהּ, שֶׁאֶפְלוּ עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצִּדְקָה
13 חַיֵּב בְּמְצָוָה זוֹ, כְּלוּמַר: הַצִּדְקָה לְמִי שֶׁנִּמְוָה מִמֶּנּוּ
14 אִם לְמִי שֶׁפְּמוּהוּ — אֶפְלוּ בְּדָבָר מוּעָט.

15 הַמְצָוָה הַרְל"ב — הָאֲזָהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהַמְנַע
16 מִלֵּתֵת צִדְקָה וּרְוָחָה לְעַנְיִים מֵאַחֲרֵינוּ שֶׁנֶּדַע
17 דִּחַק מַצָּבָם וְשִׁישׁ לָנוּ יְכָלֵת לְתַמְנֶה בָּהֶם, וְהוּא אָמַר
18 יִתְעַלֶּה: "לֹא תִאֲמָץ אֶת־לִבְּךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת־יָדְךָ
19 מֵאַחִיךָ הָאֶבְיֹן" (דברים טו, ז). וְזוֹ אֲזָהְרָה מִלְּהַתְנַהֵּג
20 בְּמַדַּת הַקְּמָצָנוֹת עַד שֶׁנִּמְנַע מִלֵּתֵת לָרְאוּי לּוֹ.

שבת קודש י"ח אלול ה'תש"ע

22 מַצּוֹת עֲשֵׂה קָבו. קִבֵּט.

23 הַמְצָוָה הַקִּכ"ו — הַצְוִי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְהַפְרִישׁ
24 תְּרוּמָה גְּדוּלָּה, (הגדולה והחשובה שבתרומות,
25 שהיא מופרשת מכל הכמות) וְהוּא אָמַר יִתְעַלֶּה:
26 "רְאֵשִׁית דִּגְנְךָ וְגו' תִּתֵּן־לוֹ" (דברים יח, ד). וּמְצָוָה
27 זוֹ אֵינָה נֹהֲגֶת מִן־הַתּוֹרָה אֲלָא בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל
28 וְכָבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מְצָוָה זוֹ בְּמַסְכַּת תְּרוּמוֹת.

29 הַמְצָוָה הַקכ"ט — הַצְוִי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ הַלּוֹיִם לְהַפְרִישׁ
30 מֵעֶשֶׂר מִן־הַמַּעֲשֵׂר שֶׁמִּקְבָּלִים מִיִּשְׂרָאֵל וּלְתַתּוֹ
31 לַכֹּהֲנִים, וְהוּא אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְאֶל־הַלּוֹיִם תִּדְבֹּר
32 וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
33 הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאֲתָם בְּנִחְלָתְכֶם
34 וְהִרְמַתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה' מֵעֶשֶׂר מִן־הַמַּעֲשֵׂר" (במדבר יח, כו). וּפֶרֶשׁ לָנוּ, שֶׁמַּעֲשֵׂר זֶה — הוּא
35 הַנִּקְרָא, תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר — יִנָּתֵן לַכֹּהֵן. אָמַר: "וְנִתַּתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת־תְּרוּמַת ה' לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן" (שם, כח).
36 וְכָבֵר פֶּרֶשׁ הַכְּתוּב, שֶׁמִּפְּרִישִׁים מַעֲשֵׂר זֶה
37 מִן־הַמִּבְחָר וְהִיפָּה שָׁבוּ, וְהוּא אָמַר יִתְעַלֶּה:
38 "מִכָּל־חֲלָבֹךְ אֶת־מִקְדָּשׁוֹ מִמֶּנּוּ" (שם, כח) אַחֲר־כֵּן
39 הָעִיר, שֶׁהֵם חוֹטְאִים אִם לֹא יִפְרִישׁוּהוּ מִן־הִיפָּה
40 שָׁבוּ, וְהוּא אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלֶיךָ חֲטָא
41 בְּהִרְיַמְכֶם אֶת־חֲלָבֹךְ" ("חלב" הוא החלק המובחר)
42 מִמֶּנּוּ" (שם, לב), וְלֹא זֶה הוּא שְׁלִילָה כְּאֵלֶּיךָ אָמַר:
43 לֹא יִהְיֶה עָלֵיכֶם חֲטָא בְּהִרְיַמְכֶם אוֹתוֹ מִן־הִיפָּה,
44 מִשְׁמַע: שֶׁאִם יִפְרִישׁוּהוּ מִן־הָרַע יִחֲטְאוּ. וְהִרִי זֶה
45 כְּמוֹ לֹא הָבֵא מִכָּל עֲשֵׂה, שֶׁאִינוּ נִמְנָה עִם
46 הַלְאוּיִן, כְּלוּמַר: מִכֵּיּוֹן שֶׁצָּוָה לְהַפְרִישׁוֹ מִן הִיפָּה,
47 מִשְׁמַע שֶׁאִין לְהַפְרִישׁוֹ מִן־הָרַע. וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (סוף
48 פֶּרֶשׁת קֶרַח): "מִנֵּיִן אָתָּה אוֹמֵר, שֶׁאִם הִפְרַשְׁתָּם
49 אוֹתוֹ שְׁלֹא מִן־הַמִּבְחָר שֶׁאַתָּם בְּנִשְׂיָאֵת עוֹן?
50 תִּלְמוּד לֹמַר: "וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלֶיךָ חֲטָא בְּהִרְיַמְכֶם
51 אֶת־חֲלָבֹךְ מִמֶּנּוּ". וְכָבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מְצָוָה זוֹ
52 בְּמַסְכַּת תְּרוּמוֹת וּבְמַסְכַּת מַעֲשְׂרוֹת וְגַם בְּכַמָּה
53 מִקְוֹמוֹת בְּדִמְיָא.

שמואל-א טו כד-לה

כד וַיֹּאמֶר שְׁאוּל אֶל-שְׁמוּאֵל חֲטָאתִי כִּי-עָבַרְתִּי אֶת-פִּי יְהוָה וְאֶת-דְּבָרֶיךָ כִּי יֵרָאֵתִי אֶת-הָעָם וְאֶשְׁמַע בְּקוֹלָם: כֹּה וַעֲתָה שָׂא נָא אֶת-חַטָּאתִי וְשׁוּב עִמָּי וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה: כו וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-שְׁאוּל לֹא אֲשׁוּב עִמָּךְ כִּי מָאֻסְתָּהּ אֶת-דְּבַר יְהוָה וַיִּמָּאֻסְךָ יְהוָה מִהָיוֹת מִלְּךָ עַל-יִשְׂרָאֵל: כז וַיִּסַּב שְׁמוּאֵל לָלֶכֶת וַיִּחָזֶק בַּכֹּנֶף-מְעִילוֹ וַיִּקְרַע: כח וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׁמוּאֵל קְרָע יְהוָה אֶת-מַמְלְכוֹת יִשְׂרָאֵל מֵעַלְיֶךָ הַיּוֹם וּנְתַנָּה לְרַעְךָ הַטּוֹב מִמֶּךָ: כט וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם: לו וַיֹּאמֶר חֲטָאתִי עָתָה כִּבְדַּנִּי נָא נִגְדַּד זִקְנִי-עִמִּי וְנִגְדַּד יִשְׂרָאֵל וְשׁוּב עִמָּי וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ: לא וַיֵּשֶׁב שְׁמוּאֵל אַחֲרֵי שְׁאוּל וַיִּשְׁתַּחֲוֶה שְׁאוּל לַיהוָה: לב וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הִגִּישׁוּ אֵלַי אֶת-אַגֵּל מִלְּךָ עֲמֹלֶךָ וַיֵּלֶךְ אֵלָיו אֶגֶס מִעֲדַנָּת וַיֹּאמֶר אֶגֶס אֲכֹן סָר מִרְ-הַמּוֹת: לג וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל בְּאֶשֶׁר שִׁכְלָה נָשִׁים חֲרָפָה בְּנִתְשָׁפֶל מְנָשִׁים אֲמָךְ וַיִּשְׁפֹּף שְׁמוּאֵל אֶת-אֶגֶס לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל: לד וַיֵּלֶךְ שְׁמוּאֵל הַרְמָתָה וְשְׁאוּל עָלָה אֶל-בֵּיתוֹ וַיִּבְעַת שְׁאוּל: לה וְלֹא-יָסַף שְׁמוּאֵל לָרְאוֹת אֶת-שְׁאוּל עַד-יוֹם מוֹתוֹ כִּי-הִתְאַבֵּל שְׁמוּאֵל אֶל-שְׁאוּל וַיְהוֶה נָחֵם כִּי-הִמְלִיךְ אֶת-שְׁאוּל עַל-יִשְׂרָאֵל: פ

רש"י

מעוני לפניו, לא יועיל עוד ליטול את המלוכה ממי שנתנה לו, כי הקב"ה שהוא נצחונו של ישראל, לא ישקר מלידת הטובה לזה שאמר ליתן: (לב) אגס מעדנות. יונתן תרגם: אגס מפנקא: אכן סר מר המות. באמת ידעתי כי סר וקרב עלי מרירת המות: (לג) כאשר שכלה נשים חרפה. להושיבם אלמנות מבעליהם, שהייתם חותכים זנבי בחורי ישראל: וישסף. חתכו לארבע, ואין לתיבה זו דמיון. ותרגום וישסף, ופשח. ובגמרא שלנו יש הוה מפשח ויהיב לן אלותא, כלומר בוקע:

(כד) יראתי את העם. דואג האדומי, שהיה חשוב ככולם: (כז) ויחזק בכנף מעילו. לפי פשוטו משמעו, שכשפנה שמואל ללכת מאחרי שאול, אחז שאול בכנף של שמואל, לפי שהיה שאול מבקש ממנו שישוב עד שישתחוה בגלגל שהיה שם אהל מועד. ומדרש אגדה (שוחר טוב) חולקים אמוראים, יש אומרים: מעילו של שמואל קרע שאול. ויש אומרים: מעילו של שאול קרע שמואל, ומסר לו סימן זה, מי שיכרות כנף מעילו, הוא ימלוך תחתיו, והוא שאמר לו שאול לדוד ביום שכרת את המעיל (לקמן כד ט): ידעתי כי מלוך תמלוך: (כט) וגם נצח ישראל לא ישקר. ואם תאמר אשוב

מצודת ציון

(כה) שא. ענין מחילה: (כז) בכנף. בקצה שפולי המעיל, כמו (לקמן כד ט): ויכרת את כנף המעיל: (כט) נצח. ענין חוזק והתגברות, כמו (איכה ג יח): אבד נצחי, ועל המקום יאמר, שהוא חוזקן של ישראל: ינחם. ענין הפוך מחשבה: (לב) מעדנות. ענין קשור, כמו (איוב לח לא): התקשר מעדנות כימה: אכן. באמת: (לג) שכלה. מי שבניו מתים, קרוי שכול, כמו (בראשית כו מה): למה אשכל: וישסף. תרגומו ופשח, והוא הבקיעה לשנים, כמו (איכה ג יא): ויפשחני. ובדברי רבותינו ז"ל (בבא בתרא נד א): מאן דפשח דקלא: (לה) יסף. מלשון הוספה:

מצודת דוד

(כד) ואת דבריך. במה שאני מרבה דברים לסתור מאמריך ולומר אשר שמעתי וכו': כי יראתי. ועל ידי זה חטאתי להמרות פי ה', ונמשך מזה לסתור גם דבריך: (כה) ועתה. הואיל ואני מודה שחטאתי גם לך, לזה מחול חטאתי ושוב עמי וכו': (כו) וימאסך ה'. ואם ה' מאס בך, איך אשוב עמך: (כז) ללכת. מעם שאול: ויחזק. שאול אחז בכנף מעיל שמואל למנועו מללכת מעמו, ובהאחזו בו, נקרע הכנף: (כח) קרע ה'. הקריעה ההיא, היא לסימן שכבר קרע ה' וכו': לרעך. זהו דוד: (כט) וגם נצח ישראל. רצה לומר: כבר אבדת המלוכה כי כבר נתנה לאחר, וגם לא ישקר בהבטחתו,

וגם לא ינחם לאחר זמן, כי לא אדם הוא להנחם (ורצה לומר: מפאת עצמו אין בו שינוי להנחם, אבל השינוי בא מפאת המקבל, ולזה נאמר בשאול נחמתי כי המלכתי וכו'): (ל) ויאמר חטאתי. רצה לומר: אף כי חטאתי, עם כל זאת מהראוי הוא שעתה בהיותך פה תכבדני נגד כו': (לב) מעדנות. קשור בשלשלאות: אכן. באמת סר אלי מרירות המות: (לג) כאשר שכלה. כשהרגת האנשים עם בנייהם, היו הנשים שכולות מבעליהן ומבניהן: מנשים. מעין הנשים ההן, ודומה להן תהיה אמן, שכולה ממך: (לה) כי התאבל. רצה לומר: לפי שעם שהיה מתאבל על שאול, עם כל זאת נחם ה' וכו' ולא חש על אבלותו, לזה נעצב מאוד ולא בא עוד לפני

שאול [אבל שאול בא לפני שמואל, כמו שנאמר לקמן יט]:

דברי הימים ב לד טז

מז ויבא שפן את־הספר אל־המלך וישב עוד את־המלך דבר לאמר כל אשר־נתן ביד־עבדך הם עושים: י ויתִּיכוּ את־הכסף הנמצא בבית־יהוה ויתנוהו על־יד המפקדים ועל־יד עושי המלאכה: יח ויגד שפן הסופר למלך לאמר ספר נתן לי חלקיהו הכהן ויקרא־בו שפן לפני המלך: יט ויהי כשמע המלך את דברי התורה ויקרע את־בגדיו: כ ויצו המלך את־חלקיהו ואת־אחיקם בן־שפן ואת־עבדון בן־מיכה ואת שפן הסופר ואת עשיה עבד־המלך לאמר: כא לכו דרשו את־יהוה בעדי ובעד הנשאר בישראל וביהודה על־דברי הספר אשר נמצא ביהודה חמת־יהוה אשר נתכה בנו על אשר לא־שמרו אבותינו את־דבר יהוה לעשות ככל־הכתוב על־הספר הזה: כב וילך חלקיהו ואשר המלך אל־חלדה הנביאה אשת שלם בן־תוקמת (תקמת קרי) בן־חסרה שומר הבגדים והיא יושבת בירושלם. כג במשנה וידברו אליה פזאת: כד ותאמר להם כה־אמר יהוה אלהי ישראל אמרו לאיש אשר־שלח אתכם אלי: כה אמר יהוה הנני מביא רעה על־המקום הזה ועל־יושביו את כל־האלות הכתובות על־הספר אשר קראו לפני מלך יהודה: כו תחת אשר עזבוני וקטירו (וקטרו קרי) לאלהים אחרים למען הכעיסני בכל מעשי ידיהם ותתן חמתי במקום הזה ולא תכבה:

רש"י

האשה רחמנית יותר מן האיש לכן לא שלח אל ירמיהו הנביא: שומר הבגדים. אם תרצה לומר או בגדי כהונה או בגדי מלכות: יושבת בירושלים במשנה. שני חומות היו לעיר והיא יושבת בין שני החומות ותרגומו בית אולפנא פירוש במקום תורה כי לשכה אחת היתה לה לחולדה סמוכה ללשכת הגזית לשכת חולדה היתה פתוחה לחוץ וסתומה כלפי סנהדרין שבלשכת הגזית כך כתוב במסכת מדות מפני צניעות: (כג) אמרו לאיש. לפי שרצה להפסיק חזון העם על המקום הזה ועל יושביו וכששילם אותו חזון אז מבאר הטיב ואל מלך יהודה השולח אתכם ומקצר נבואת המקום ויושביו ומסלקן ותופשו בנבואת המלך שהוא מרובה:

(טז) וישב עוד את המלך דבר. שמתחלה השיב למלך שליחותו ששלחו המלך לחזק בית ה' אלהיו כמו שכתוב למעלה שלח את שפן בן אצליהו וגו': (יז) ויתִּיכוּ. ויציקו כמו (ראשית כ"א) ויצוק שמן ומתרגמין ואתִּיך: (יח) ויגד שפן הסופר. אחר שהשיב המלך דבר משליחותו הגיד לו שליחות של חלקיהו הכהן ויקרא את הספר לפניו: (יט) ויקרע את בגדיו. כששמע שהיו קורין (דברים כ"ח) יולך ה' אותך ואת מלכך וגומר ודרש בעצמו אשר תקים עליך העם המליכו ולא נביא על פי הדבור: (כא) אשר נתכה בנו. לפי שהחמה היא אש נופל עליה לשון נתון ודוגמתו למטה ותתן חמתי במקום הזה ולא תכבה: (כב) אל חולדה הנביאה. רבותינו דרשו לפי כי

מצודת ציון

(יז) ויתִּיכוּ. ענין היציקה ע"י האש כמו כהתוך כסף (שם לב): (כ) עבדון. ובמ"ב נאמר עכבור ובשתי השמות היה נקרא: (כא) נתכה. ענין יציקה והרקה כמו ותתן עלינו האלה (דניאל ט: (כב) תקתה בן חסרה. ובמ"ב נאמר תקוה בן חרס, והוא הוא: (כד) האלות. הקללות: (כה) תתן. ענין יציקה והרקה: תכבה. מל' כבוי והוא מושאל מכבוי האש:

מצודת דוד

(טז) כל אשר נתן. ר"ל דבר המוטל עליהם ונתון בידם: (יז) ויתִּיכוּ. התיכו את הכסף לעשות מטבעות להוציא בהוצאה: על יד המופקדים. הם האומנים הגדולים הקרוים אדרכלין והמה נתנו על יד עושי המלאכה הם האומנים הפועלים: (יח) ספר נתן לי. ר"ל נתן לו ספר הנאבד כשהיא מגוללת בדף הזה: ויקרא בו. בהדף ההוא: (יט) ויקרע וכו'. בעבור התרדה כי גם הוא חשבו לאות וסימן: (כא) דרשו

את ה'. שאלו לנביאים עלי ועל העם הנמצא פה ועל כל יהודה בעבור דברי הספר הנמצא כתוב בה בתחלת הדף אשר מהנראה שהוא לאות אשר גדלה חמת ה' וכו': לעשות. אשר רוצה לעשות ככל הכתוב בתחלת הדף ההוא: (כב) ואשר המלך. ר"ל ושאר השרים אשר שלח המלך: אל חולדה. ארז"ל מפני שהנשים רחמניות הן הלכו אליה שהיא תתפלל בעדם, או יתכן אשר שאר הנביאים לא היו אז בירושלים: שומר הבגדים. של המלך: במשנה. בין שתי החומות שהיא משנה להעיר: כזאת. כדברי המלך: (כד) הנני מביא. ר"ל האות הזה לא במקרה בא כ"א מה' וכאלו אמר הנני מביא רעה וכו':

עין יעקב

רש"י

לרומם את בית אלהינו. ועל ידי כן זכינו לתת לנו גדר ביהודה: קשקושי ואברורי. בירניות ומגדלים (פירוש בנינים העשויים לנו): רב אשי. ראש ישיבה היה במתא מחסיא ומנעם מלהגביה ביתם יותר מבהכ"נ: תחת ישמעאל. לשמשו: ולא תחת עכו"ם. מארמיים שהיו רשעים יותר: חבר. אומה מבני פרסיים: תלמיד חכם. אם יקניטנו יענישנו וכן יתום ואלמנה מפני שדמעתם מצויה:

חולי. הוא חולי ארוך המנוונה והולך ומתיש כח כגון אשתא וחולי הראש: כאב. הוא הולך ובא כגון כאב שן כאב מכה: מיחוש. חששא בעלמא לפי שעה [וקל]: חללה של רשות. עומק לבם שהוא צריך להיות לו לב לכמה מדינות למס הקצוב ולכמה מלחמות ולכמה משפטים והכל ביום אחד:

דף י עמוד ב ואמר רבא בר מחסיא, אומר רב חמא בר גוריא, אומר רב: כל עיר, שנגזתיה גבוהים מבית הכנסת, לסוף חרבה, שנאמר: (עזרא ט) "לרומם את בית אלהינו"⁹⁹, ולהעמיד את חרבתי. והני מילי בבתי¹⁰⁰, אבל בקשקושי ואברורי¹⁰¹, לית לן בה¹⁰². אומר רב אשי: אנא עבדא¹⁰³ למתא¹⁰⁴ מחסיא, דלא חרבה¹⁰⁵. והא חרבה¹⁰⁶? מאותו עון¹⁰⁷, לא חרבה¹⁰⁸. ואמר רבא בר מחסיא, אומר רב חמא בר גוריא, אומר רב: תחת ישמעאל¹⁰⁹ ולא תחת גוי. תחת גוי ולא תחת חבר. תחת חבר ולא תחת תלמיד חכם¹¹⁰. תחת תלמיד חכם ולא תחת יתום ואלמנה¹¹¹.

ואמר רבא בר מחסיא, אומר רב חמא בר גוריא, אומר רב: כל חלי ולא חלי מעים¹¹². כל פאיב ולא פאיב לב¹¹³. כל מחוש ולא מחוש ראש. כל רעה ולא אשה רעה. ואמר רבא בר מחסיא, אומר רב חמא בר גוריא, אומר רב: אם יהיו כל תימים דיו, ואגמים קולמוסים¹¹⁴, ושמים יריעות¹¹⁵, וכל בני אדם לכלרין¹¹⁶, אין מספיקין¹¹⁷ לכתב חללה של רשות¹¹⁸. מאי קראה? אומר רב משרשיא: (משלי כה) "שמים לרום, וארץ לעמק, ולב מלכים אין חקר".

מתוך שיעורים באגדות חז"ל

(111) שהרי למי שגורם להם לעגמת נפש, הקב"ה בכבודו ובעצמו יבא להפרע ממנו בענשים כבדים ביותר, פתוב: "כל אלמנה ויתום לא תענון. (112) כל חלי נתן באפן עקרוני לסבל, העקר שלא היה זה חלי מעים. (113) המשיך רב ואמר: כל פאיב (הפא לפרקס, כגון פאיב שנים, עינים, או מפה בפשר, הפאב אמן לא נעים, אבל נתן לסבל אותו) ובלבד שזה לא יהיה פאיב לב, שהוא קשה מכל הפאבים, (114) מכשירי פתיבה, (115) לכתב בהם (116) סופרים הפותבים. הם לא יצליחו לתאר ו (118) השלטון

(99) [והתוצאה] (100) מגורים (101) מצודות ומגדלים, כגון מגדלי מים (102) אין לנו בזאת, ועליהם לא חל האסור שיהיו גבוהים מבית הכנסת (103) אני עשיתי (104) לעיר ששמה (105) ודאגתי שהיא לא תהיה חרבה, על ידי שפונתי את תושביה מלהגביה את ביתם יותר מבית הכנסת. (106) על ספורו של רב אשי עולה תמיהה גדולה: והרי היא כן חרבה לבסוף?! (107) ועל כך עונים: (108) כפי שהעיד רב אשי שאנשי העיר היו נקיים מעון זה (109) עדיף להיות כפוף תחת ישמעאל. למרות אופים הרע, אף עבדה היא שהם גם מגדלים "אדם", "פרא אדם", (110) כיון שהפוגע בכבודו או ממרה את פיו, יענש

נמרא

58 הגמרא מבארת מתי חלים ימי האיד הנזכרים בתחילת משנתנו: **אמר**
 59 **רב חנן בר רבא, קלנדא** הנזכר במשנה, חוגגים אותו **שמונה ימים**
 60 **רצופים אחר התקופה** – אחר היום שנופלת בו תקופת טבת,
 61 **ו'סטרנוא** הוא **שמונה ימים רצופים לפני התקופה** – לפני היום
 62 ההוא שנופלת בו תקופת טבת. **ו'סימנך** – הסימן כדי לזכור מי
 63 מביניהם לפני התקופה ומי לאחריה, הוא הפסוק **אחור וקדם**
 64 **צרתני** ו'גו' (תהלים קלט ה), שבפסוק זה הוזכר תחלה 'אחור' ואחר כך
 65 'קדם', וכך גם במשנה הוזכר תחילה 'קלנדא' שהוא אחרי התקופה,
 66 ואחר כך 'סטרנוא' שלפני התקופה.
 67 הגמרא מביאה את מקור ימי האיד קלנדא וסטרנוא: **תנו רבנן, לפי**
 68 **שראה אדם הראשון** מתקופת תשרי ועד קרוב לתחילת תקופת טבת
 69 את היום **שמתמעט והולך**, והלילות מתארכים, **אמר, אוי לי, שמה**
 70 **בשביל שפרחתי ואכלתי מעץ הדעת, עולם חשוד בעד** – נגזר על
 71 האור שילך ויתמעט עד שיכלה לגמרי, והעולם חוזר לתוהו ובוהו,
 72 **וזה היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים, כשגזר עלי ה' ואמר 'עד**
 73 **שוכך אל האדמה'** (בראשית ג יט), ומפני זה עמד אדם הראשון וישב
 74 **שמונה ימים בתענית** [ובתפלה]. **בין שראה תקופת טבת, וראה**
 75 **יום שמתאריך והולך, אמר, הובר הדבר שמנהגו של עולם הוא**
 76 **שהימים מתקצרים וחזורים מתארכים, הלך ועשה שמונה ימים**
 77 **טובים כנגד שמונת הימים שהתענה בהם. לשנה האחרת – כשהגיע**
 78 **שוב לאותם ימים בשנה הבאה וראה שהוא מנהג קבוע שהולכים**
 79 **הימים ומתקצרים עד סוף תקופת תשרי וחזורים להתאריך בתחילת**
 80 **תקופת טבת, עשאן לאלו ולאלי ימים טובים** – קבע את שמונת
 81 הימים שלפני תקופת טבת ואת שמונת הימים שלאחריה לימי חג.
 82 מסיימת הברייתא: **הוא – אדם הראשון קבעם ימי חג לשם שמים,**
 83 **והם – עובדי כוכבים קבעום לשם עבודת כוכבים.**
 84 במסכת ראש השנה (א) נחלקו התנאים באיזה חודש היתה בריאת
 85 העולם, רבי אליעזר אומר בתשרי, ורבי יהושע אומר בניסן. הגמרא
 86 מקשה על רבי יהושע מדברי הברייתא: **בשלמא למאן דאמר –**
 87 **הברייתא מובנת לרבי אליעזר הסובר שבתשרי נברא העולם, לפיכך**
 88 **מיום שנברא אדם הראשון ועד תקופת טבת יומי זומי חזא – ראה**
 89 **רק ימים שנעשים קצרים, אבל יומי אריכי אפתי לא חזא – ימים**
 90 **שנעשים ארוכים כמו בתקופת תמוז לא ראה עדיין, לפיכך טעה**
 91 **לחשוב שהעולם הולך ומחשיך וחוזר לתוהו ובוהו, אלא למאן**
 92 **דאמר – לרבי יהושע הסובר ש'בניסן נברא העולם, הא חזא ליה**
 93 **יומי זומי יומי אריכי – הרי ראה ימים קצרים בתקופת ניסן,**
 94 **ואחריהם ימים ארוכים בתקופת תמוז, ואחר כך בסוף תקופת תמוז**
 95 **הימים חזרו ונתקצרו, ואם כן היה לו להבין שכך הוא מנהגו של**
 96 **עולם, ומדוע כשראה שוב שהימים מתקצרים יותר בתקופת תשרי,**
 97 **חשב שהעולם חוזר לתוהו ובוהו. מתרצה הגמרא: [דהוי] זומי כולי**
 98 **האי לא חזא – שיהיו הימים קצרים כל כך, כמו ימים אלו של סוף**
 99 **תקופת תשרי, עדיין לא ראה, לפיכך חשב שהעולם עומד להחריב.**
 100 הגמרא מביאה ברייתא ובה מעשה דומה, שהיה עם אדם הראשון
 101 ביום בריאתו: **תנו רבנן, יום שנברא בו אדם הראשון, בין שישקעה**
 102 **עליו חמה והחשיך העולם, חשב שעומד העולם להחריב ואמר, אוי**
 103 **לי, שבשביל שפרחתי – בגלל שחטאתי ואכלתי מעץ הדעת, עולם**
 104 **חשוד בעד, ויחזור העולם לתוהו ובוהו, וזה היא מיתה שנקנסה**
 105 **עלי מן השמים בחטאי, כשגזר עלי ה' (בראשית ג יט) 'כי עפר אתה ואל**
 106 **עפר תשוב. והיה יושב [בתענית] ובוכה כל הלילה, ויחזר היתה**
 107 **בוכה בנגדי, בין שחטאתי הלילה ועלה עמוד השחר, אמר,**
 108 **הובר הדבר שהחשיך מנהגו של עולם הוא, עמד והקריח לה' שור**
 109 **שקרניו קדמין לפרסותיו – שור שנברא בששת ימי בראשית,**
 110 **שנברא כשור גדול שיש לו קרניים, וכשיצא מן האדמה יצא ראשו**
 111 **תחילה עם קרניו עליו ואחר כך יצא שאר גופו, ונמצא שקדמו קרניו**
 112 **לפרסותיו, שלא כשאר שוורים שפרסותיהם קודמות לקרניהם, מפני**
 113 **שקרניהם צומחות רק אחרי שנולדו. ומהיכן למדנו שהקריב אדם**
 114 **הראשון שור זה, שנאמר על ידי דוד כשהתפלל על תפילתו שתקובל**
 115

המשך בעמוד קלב

1 **רבי יהושע קבר, ולפינן משה – יש ללמוד מתפילת משה רבינו**
 2 **את סדר התפילה לכל אדם המבקש על עניניו הפרטיים, שיתפלל**
 3 **תחילה תפילת שמונה עשרה, ששלשת ברכותיה הראשונות הן**
 4 **שבחו של מקום, ואחר כך ישאל צרכיו. ואילו רבי אליעזר קבר, לא**
 5 **ילפינן משה, כי שאני – שונה הוא משה רבינו משאר אדם, דרב**
 6 **נבירה – גדול כוחו במעשיו ובחכמתו, ורק לו ראוי להקדים את**
 7 **סיפור שבחו של מקום לשאילת צרכיו, אבל שאר אדם אם יעשה**
 8 **כדוגמתו הרי זה נראה כגאווה, ואסור.**

9 הגמרא חוזרת לדברי הברייתא ומביאה את שיטת חכמים: **וחכמים**
 10 **חולקים ואומרים, אין ההלכה לא בדרבא זה ולא בדרבי זה – לא**
 11 **כרבי אליעזר ולא כרבי יהושע, אלא שואל אדם צרכיו בברכת**
 12 **שומע תפלה שבשמונה עשרה. ועל שיטה זו אמר רב אחא בר מניומי**
 13 **(לעיל א) שדין זה, שיש לבקש על צרכים פרטיים בברכת שומע תפילה**
 14 **תלוי בחבלי חזקים, כלומר מחמת חכמים שאמרו כן, ולא מחמת**
 15 **דבריו של נחום המדי.**

16 הגמרא מביאה פסק הלכה של שמואל בענין זה: **(אמר רב יהודה,**
 17 **אמר שמואל, ההלכה היא, ששואל אדם צרכיו בברכת שומע**
 18 **תפלה, כדעת חכמים בברייתא).**

19 מאמר נוסף בענין שאילת צרכיו בתפילה: **אמר רב יהודה בריה דרב**
 20 **שמואל בר שילת, משמיה דרב, אף על פי שאמרו חכמים**
 21 **בברייתא ששואל אדם צרכיו בברכת שומע תפלה, ומשמע**
 22 **שבברכות אחרות אסור לבקש על צרכיו, וזה רק לגבי בקשה שאינה**
 23 **מעין אותה ברכה, אכל אם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה**
 24 **תחינות ובקשות נוספות על דברים שהם מעין כל ברכה וברכה, כגון**
 25 **אם היה שוכח תלמודו ורוצה לבקש בברכת חונן הדעת שלא**
 26 **ישכחנו, הרי זה מוסף ואומר בקשות אלו כרצונו.**

27 מאמר נוסף באותו ענין: **אמר רב חייה בר אשי, אמר רב, אף על**
 28 **פי שאמרו בברייתא ששואל אדם צרכיו בברכת שומע תפלה, מכל**
 29 **מקום אם יש לו חולה בתוך ביתו, אומר בקשה על רפואתו בברכת**
 30 **רופא חולים, ואם צריך לפריקה, אומר בקשה על פרנסתו בברכת**
 31 **'מברך השנים', ולא ב'שומע תפלה', שהיא ברכה כללית.**
 32 מאמר נוסף באותו ענין: **אמר רבי יהושע בן לוי, אף על פי שאמרו**
 33 **חכמים בברייתא ששואל אדם צרכיו בברכת שומע תפלה, אכל**
 34 **אם בא להוסיף ולומר אחר תפלתו קודם שעקר רגליו אפילו וידוי**
 35 **ארוך בסדר שנהוג לומר ביום הכיפורים, אומר כרצונו.**

משנה

36 במשניות הקודמות התבאר האיטור לשאת ולתת עם עובדי כוכבים
 37 בימים שלפני אידיהם. משנתנו מבארת אלו הם ימי אידיהם: **ואלו**
 38 **אידיהן של עובדי כוכבים, קלנדא, וסטרנוא, וקריטיס. ויום**
 39 **גנוסא של מלכיהם – יום תחילת המלוכה של מלך ממלכת העובדי**
 40 **כוכבים, שעושה אותו יום איד בכל שנה ושנה, ויום הלידה של**
 41 **המלך, ויום המיתה של המלך שעושים אותו יום איד כל ימי בנו,**
 42 **דברי רבי מאיר. חכמים חולקים על רבי מאיר בענין יום המיתה:**
 43 **וחכמים אומרים, לא כל יום מיתה אסור, אלא כל מיתה שיש בה**
 44 **שריפה – ששרפו בה לכבוד המלך המת את כלי תשמישו כדרך**
 45 **שעושים למלכים, הרי היא חשובה להם ויש בה עבודת כוכבים –**
 46 **שעובדים באותו יום לעבודת כוכבים, וכל מיתה שאין בה שריפה,**
 47 **אין בה עבודת כוכבים, ומותר לשאת ולתת עמהם.**
 48 ממשיכה המשנה: **אכל יום תגלחת זקנו של עובד כוכבים, שהדרך**
 49 **לגלחו מזמן לזמן לשם עבודה זרה, אך אין לזה זמן קבוע, ויום תגלחת**
 50 **בלוריתו – קבוצת שערות שמניח מאחורי עורפו ומגלח אותה פעם**
 51 **בשנה לשם עבודה זרה, ויום שעלה בו מן הים – שנפל לים וניצל**
 52 **מטביעה, או שחזר מהפלגתו מעבר לים לסחורה, ויום שיצא בו**
 53 **מבית האסורין, ועובד כוכבים שעשה משהתא לנישואי בנו, בכל**
 54 **אלו אינו אסור במשא ומתן אלא באתו היום ועם אותו האיש**
 55 **בלבד, מפני שאין ימים אלו חשובים כל כך בעיני העובד כוכבים ואין**
 56 **חשש שילך ויודה לעבודה זרה שלו אלא באותו היום בלבד.**
 57

עבודה זרה. פרק ראשון – לפני אידיהן דף ח עמוד א – מותר מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קה
רש"י תוספות

רבי יהושע סבר ילפינן ממשנה – להסדיר שבח תחלה, הלכך יתפלל שמונה עשרה
תחלה, דאיכא שבח בתחלתן. דרב גובריה – גדולת מעשיו וחכמתו רבה, ונאה לו
לשבח ולהעדיף בשבחיו של מלך מלכי המלכים, אבל איניש בעלמא מיחזי כיוהרא.
מעין כל ברבך וברבך – אם היה משבח תלמודו – מאריך ב"חזון הדעת", אם בעל
תשובה הוא – מאריך ב"הרצפה בתשובה",
וכן כולל, **משנה ואלו אידיהן** – דאסורין
שלשה ימים לפנין. קלנא וסטנורא –
כולהו מפרש בגמרא. ויום הלידה – של מלך,
עושין כל בני מלכותו יום איד משנה לשנה
ומקריבין זבחים. שריפה – ששרפו עליו כלי
תשמישו כדרך המלכים. יש בה עבודה זרה
כלומר אותו היום עובדין עבודה זרה, והוא
לחן יום איד, וכן משנה לשנה כל ימי בנו.
ובכל הנך דחשבין הכא – חשיבי ליה, ואסור
שלשה ימים לפנין. אבל יום תגלחת וקנו
בו' – שאין זמן קבוע לרבים, אלא כל אחד
ואחד כשמגלח עושה יום איד. בלוריתו –
כשמספר פעמים הרבה מניח בלורית מאחריו
ומגלח משנה לשנה, ויום שמגלח עושה
יום איד. ויום שעלה מן הים – מקריב זבחים
לעבודה זרה על דבר שניצל, ובכל הנך אינו
אסור אלא אותו היום, ולא לפניו ולא
לאחריו, ולא חשיבי כולי האי. **גמרא אחר**
התקופה – היא תקופת טבת, והיו עושין
שמונה ימים רצופין איד, כדלקמן. וסימנך –
שלא תחליף, לומר קלנא קרי אותן דלפני
התקופה. אחר וקדם צרתני – "אחור" כתיב
ברישא. מתניתין נמי, הנך דלאחר התקופה
תנא ברישא. ויום שמתמעקס והולך – מתשרי
ועד טבת. הא חזא ליה – יומי אריכי ביום
תקופת תמוז, והיה לו לידע שמנהגו של
עולם הוא. שקרנותיו קודמות לפרסותיו –
דאמר מר: כל מעשה בראשית בקומתן
נבראו, שור עם קרניו מגודלין, וכיון שיצא
ראשו תחלה נמצאו קרנותיו קודמות
לפרסותיו. ונותיב לה' משור פר – אמר רח:
ותיב לה' תפילתי משור שביום שדיה שור –
דהיינו אותו יום שנוכל, כדכתיב "שור או
כשב" וגו' – הרי עשיר וגנמר כפר שהוא נא
שלשה, שאפילו מקרינו לא חסרו. רומי
שעשתה קלנא – תקנו אותו יום להקריב
זבחים, וכל עיירות הסמוכות לה לרומי יודעין
אנו שחן משתעבדות לה לרומי ליתן המס
ולהביא לחן כל צרכיהן, אבל אותן עיירות
אין עושין קלנא, מי היה אסור לשאת ולתת
עמם, דנימא: הואיל ומשתעבדות לרומי יש
לומר מה שחן קונין עבשיו יביאו לרומי
להקריב בני רומי. או מותרות – הואיל ואין
מקריבין חן ואין יום איד זה שלהן. לעובדיה
– בני רומי. היא עצמה – כלומר, כל עצמה
של אסור אינה אלא לעובדיה. וסטנורא –
וקרטיסים, וספא דבריתא. וכולהו מפרש
לקמן. גוי' – ביום משתה בנו פלח לעבודה
זרה על שהגיע לכך. אף אנן נמי תנינא –
כרבי יוחנן, דעיירות המשועבדות מותרות.
אלא אותו האיש למעוטי מאי – פשיטא דמי
שלא גילה דיומ ושאר גוים שלא עלו בו ביום
מן הים מותרין. **אלא לאו למעוטי אנשים**
משועבדים – לאותו האיש, דמותרין, דלא אמרינן: מאן דובי ממטו ליה למפלה. בטהרה – כלומר, בלא כוונה, ואין שמים על לב. וקרא לך – משמע שאתה קרוי לו, מעלה

אם בא לומר אחר תפלתו אף כסדר יום הכפורים אומר – משמע: אבל באמצע תפלתו
לא. ומה שנהגו עתה בתעניות שני וחמישי שנהגין להאריך בפסוקי דרמיו ובסליחות
בברכת "סלח לנו", איכא למימר דציבור שאני, מידי דהוה אהא דאמרינן (ברכות לה, א):
אל יישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות, והא קמן שנהגו קרובין
בשלש ראשונות, אלא לאו שמע מינה דציבור
שאני. הכי גרס רבינו תם: **מקרא** כתיב – כי אין
נראה לו ד"מקרא" נראה קרא אחת יותר
מ"מקרא".

מבי
רבי יהושע סבר: ילפינן ממשנה, ורבי אליעזר סבר: לא
ילפינן ממשנה, שאני משה דרב גובריה. וחקמים אומרים:
לא כדברי זה ולא כדברי זה, אלא שואל אדם צרכיו
ב"שומע תפלה". אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכת: שואל אדם צרכיו ב"שומע תפלה". אמר
רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב, אף על פי שאמרו: שואל אדם צרכיו
ב"שומע תפלה", אבל אם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה – אומר. אמר
רב חיאי בר אשי אמר רב: אף על פי שאמרו שואל אדם צרכיו ב"שומע תפלה", אם יש לו
חולה בתוך ביתו – אומר בברכת חולים, ואם צריך לפרנסה – אומר בברכת השנים. אמר רבי
יהושע בן לוי: אף על פי שאמרו שואל אדם צרכיו ב"שומע תפלה", אבל אם בא לומר אחר
תפלתו, אפילו בסדר יום הכפורים – אומר. **משנה ואלו אידיהן של גוים:** קלנא, וסטנורא,
וקרטיסים, ויום גנוסיא של מלכיהם, ויום חלידה, ויום המיתה, דברי רבי מאיר; וחקמים אומרים:
כל מיתה שיש בה שריפה – יש בה עבודה זרה, ושאיין בה שריפה – אין בה עבודה זרה; אבל
יום תגלחת וקנו ובלוריתו, ויום שעלה בו מן הים, ויום שיצא מבית האסורין, וגוי שעשה משתה
לבנו – אינו אסור אלא אותו היום ואותו האיש בלבד. **גמרא** אמר רב תנן בר רבא: קלנא –
שמונה ימים אחר תקופה, סטנורא – שמונה ימים לפני תקופה, וסימנך: "אחור וקדם צרתני"
וגו'. תנו רבנן: לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעקס והולך, אמר: אוי לי, שמא בשביל
שפסקתי עולם חשוד בעדי וחזור לתוהו ובוהו, וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים; עמד
וישב שמונה ימים בתענית [ובתפלה]. פיון שראה תקופת טבת וראה יום שפאריך והולך, אמר:
מנהגו של עולם הוא; הלך ועשה שמונה ימים טובים. לשנה האחרת עשאן לאלו ולאלו ימים
טובים. הוא קבעם לשם שמים, והם קבעום לשם עבודה זרה. בשלמא למאן דאמר: בתשרי
נברא העולם, יומי וזמני חזא, יומי אריכי אפתי לא חזא; אלא למאן דאמר: בניסן נברא העולם,
הא חזא ליה יומי וזמני אריכי! – דהוי וזמני כולי האי לא חזא. תנו רבנן: יום שנברא בו
אדם הראשון, פיון ששקעה עליו חמה, אמר: אוי לי, שבשביל שפסקתי עולם חשוד בעדי ויחזור
עולם לתוהו ובוהו, וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים; היה יושב בתענית ובוכה כל הלילה
ותוה בוכה כנגדו. פיון שעלה עמוד השחר, אמר: מנהגו של עולם הוא, עמד והקריב שור
שקרניו קודמין לפרסותיו, שנאמר: "ותיב לה' משור פר מקרא מפרים". ואמר רב יהודה אמר
שמואל: שור שהקריב אדם הראשון – קרא אחת היתה לו במוחו, שנאמר: "ותיב לה' משור
פר מקרא מפרים". – "מקראין" תרתי משמע! אמר רב נחמן בר יצחק: "מקראן" כתיב. אמר רב
מתינה: רומי שעשתה קלנא, וכל העיירות הסמוכות לה משתעבדות לה, אותן עיירות אסורות
או מותרות? רבי יהושע בן לוי אמר: קלנא אסורה לכל היא; רבי יוחנן אמר: אין אסורה אלא
לעובדיה בלבד. תנא כוותיה דרבי יוחנן: אף על פי שאמרו רומי עשתה קלנא, וכל עיירות
הסמוכות לה משתעבדות לה, היא עצמה אינה אסורה אלא לעובדיה בלבד; סטנורא
וקרטיסים, ויום גנוסיא של מלכיהם, ויום שהומלך בו מלך – לפניו אסור, אחריו מותר; וגוי
שעשה (בו) משתה לבנו – אין אסור אלא אותו היום ואותו האיש. אמר רב אשי: אף אנן נמי
תנינא, דקתני: יום תגלחת וקנו ובלוריתו, ויום שעלה בו מן הים, ויום שיצא מבית האסורין
– אין אסור אלא אותו היום בלבד ואותו האיש; בשלמא אותו היום – לאפוקי לפניו ולאחריו,
אלא אותו האיש לאפוקי מאי? לאו לאפוקי משעבדיו? שמע מינה. תניא, רבי ישמעאל אמר:
ישראל שבהוצה לארץ עובדי עבודה זרה בטהרה הו, ביצד? גוי שעשה משתה לבנו ויזמן כל
היהודים שבעירו, אף על פי שאוכלין משלחן, ושותין משלחן, ושמש שלחן עומד לפניהם –
מעלה עליהם הכתוב פאילו אכלו מזבחי מותם, שנאמר: "וקרא לך ואכלת מזבחך". ואימא: עד
דאכיל! אמר רבא: אם כן, נימא קרא "ואכלת מזבחך", מאי "וקרא לך"? משעת קריאתה, הלכך
כל

משועבדים – לאותו האיש, דמותרין, דלא אמרינן: מאן דובי ממטו ליה למפלה. בטהרה – כלומר, בלא כוונה, ואין שמים על לב. וקרא לך – משמע שאתה קרוי לו, מעלה
אני על אכילתך כאילו הוא מזבחך.

מבי רמו שער באסינתי – פירש רש"י לשון ראשון: להטיל שבר. וקשה, דבכל התלמוד לא מצינו שהיו עושין שבר משעורין, אלא מתמרים או מכשותו לכך נראה לשון שני שפירש רש"י. ושני הלשונות האלו פירש רש"י אף בכתובות פרק קמא (ה, א).
קרטמים – אומר הרב רבינו שמעיה: בלשון יון הוא תפוס תפסת שתיים: "קרט" – לשון תפיסה, ר"ס"ם – לשון שתיים. ופירש

דרוצה לומר תפיסה שניה. ונראה דהא דקא אמרינן לקמן: קרטסים ויום שתפסו רומי מלכות, והבי פירושו: "קרטסים" – תפיסה שניה, ויום שתפסה מלכות – בראשונה.
הכי גרסינן: **נשתבחו** לגרסינהו – ולא גרסינן "ליכתבניהו", שהרי אין כותבין הלכות. **אלא** שלא דינו דיני נפשות – ואם תאמר: והא אמרינן בפרק "אלו נערות" (כתובות ל, א): משחרב בית המקדש, אף על פי שבתלו ארבע מיתות, דין ארבע מיתות לא נתבטלו, מי שנתחייב סקילה כו'. ואמאי נקט משחרב בית המקדש? והא אפילו ארבעים שנה בפני הבית לא דנו דיני נפשות! ויש לומר: דמכל מקום כשהיו רואין צורך הדין חזרוין אל הלשכה ודינן שם. ומורי הרב רבינו מנחם אמר לנו בשם רבי יוחנן, ד"משחרב בית המקדש" קאי אחא דקאמר "דין ארבע מיתות לא בטלו", והבי קאמר: אף על פי שבתלו ארבע מיתות לגמרי – לא בטלו דינם, וכל שכן באותם ארבעים שנה קודם חורבן שנהגו דין ארבע מיתות. **מלמד** שהמקום גורם – ואם תאמר: והא ירושלים נמי איקרי "מקום" לגבי אכילת קדשים ומעשר שני, וכתבי: "במקום אשר יבחר ה'! ויש לומר: דלגבי דיני נפשות לא איקרי "מקום" אלא לשכת הגזית שהיתה חציה בקדש וחציה בחול, והיינו טעמא – משום דבעינן סנהדרין סמוך לשכינה. והבי נמי אמרינן (עבודה זרה נב, א): כל המעמיד דין שאינו הגון, כאילו נטע אשרה אצל מזבח, דכתיב: "שופטים ושוטרים" וסמך ליה: "לא תטע לך אשרה אצל מזבח ה'". ולפיכך גלו יושבי בבל. והא על פי שנתנו עצמנו היה בחר הבית, מכל מקום לא היה סמוך לשכינה כלשכת הגזית. ואם תאמר: מנל? קפידא במקום שאר חייבי מיתות שלא בזקן ממרא? דקרא לא כתיב אלא בזקן ממרא! ויש לומר, דדרשין: כל זמן שסנהדרין גדולה במקומה כדן אצל מזבח – אז שופטים תתן לך בכל שערך לשפוט דיני נפשות, נסתלקו הם – בטלו כל דיני נפשות.

וגמרי

שנחרב הבית – פשטה מלכות הרשעה על ישראל, שמונים שנה עד לא חרב הבית – גזרו טומאה על ארץ העמים ועל כלי זכויות, ארבעים שנה עד לא חרב הבית – גלתה סנהדרין וישבה לה בחגות. למאי הלכתא? אמר רבי יצחק בר אבדימי: לומר, שלא דנו דיני קנסות. דיני קנסות סלקא דעתך? והאמר רבי יהודה אמר רב: ברם זכור אותו האיש לטוב ורבי יהודה בן בבא שמו, שאלמלא הוא נשתבחו דיני קנסות מישראל! נשתבחו – לגרסינהו! אלא בטלו דיני קנסות מישראל, שגזרה מלכות הרשעה שמד על ישראל: כל הסמוך יהרג, וכל הנסמך יהרג, ועיר שפומכין בה תחרב, ותחום שפומכין בו יעקר; מה עשה רבי יהודה בן בבא? הלך וישב בין שני הרים גדולים ובין שתי עיירות גדולות, בין שני תחומי שבת, בין אושא לשפרעם, וסמך שם חמשה זקנים: רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמעון, ורב אויא מוסיף: אף רבי נחמיה; פיון שהכירו בהם אויבים, אמר להם: בני, רוצו! אמרו לו: רבי, ואתה מה תהא עליך? אמר להם: הריני מוטל לפניכם פאבן שאין לה הופכין; אמרו: לא זזו משם עד שגעזו לגופו שלש מאות לולגאות של ברזל ועשאוהו לגופו ככבדה! אמר רב נחמן בר יצחק: לא תיקא דיני קנסות, אלא שלא דנו דיני נפשות. מאי טעמא? פיון דהוה דנפשי להו רוצחין ולא יכלי למידן, אמרו: מוטב נגלי במקום למקום פי היכי דלא ליחייבו, דכתיב: "ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא", מלמד שהמקום גורם. מאה ושמונים ותו לא? והתני רבי יוסי ברבי:

מלכות

כל תלתין יומין – דבתר הלולא. בין אמר – גוי זה לישראל: מחמת הלולא אני עושה סעודה זו. ובין לא אמר לו – מסתמא להלולא מכין ואסור, דכל ימי הלולא מקריב לעבודה זרה. ומעיקרא – קודם שיכניס את אשתו, מאימתי חיישין להלולא אם הזמין אנשים לסעוד אצלו? מבי רמו שער באסינתי – לעשות שבר ליום המשתה. אסינתי – עריבות שורין בוק שיעורין לעשות שבר. לשון אחר: ותנין עפר בעריבות חורעין שם שיעורין קודם ימי החופה, ומביאין לפני החתן והכלה כשוקן צמודים, ואומרים להם: פרו ורבו כשעורין הללו שממחר לצאת מכל החבואה. דאדם חשוב הוא – ושמח ממנו הגוי מאד. יום שתפסה בו רומי מלכות – שנלחמו עם יונים ונצחום ומלכו בכל העולם. בימי קלפטרס מלכתא – של אלכסנדריא, כדאמר ב"המפלת" במסכת נדה (ל, ב), ונלחמו רומיים עמה ונצחזה ותפסו הם המלכות. ער דשתפניהו – רומאי לישראל בהדיהו. והבי אתנו – רומאי לישראל: אי מינן מלכי כו'. מרגלית – אינה חשובה כאבן טובה. בסים – כן תרגום "כנו" – בסיסה, למושב חברתה להושיבה עליה. אינך – הוא נופך, קרבנא קלא. כפו להו – רומאי ליונאי. עשין ושית שנין קמו – רומאי בהימנותיהו לישראל. מעיקרא – כי קמו רומאי בהימנותיהו. מאי דרוש – רומי. ואלכה לגנדר – יעקב וישוין באבן טובה. לפני עבד – דרך חשר להלך לפניו. פשטה – שלטה. מלכות (הרשעה) – רומי. בחנות – מקום בחר הבית ונחת שמו. דיני קנסות – אונס ומפתה ושליש של עבד, שנתנה תורה קצבה אחת ליקר ולזולל. ומאחר שלא ישבו בלשכת הגזית לא דנו, ובטלו דיני קנסות, דכתיב: בתשלומי כפל שהוא קנס: "אשר ירשיען אלהים", דהיינו מומחין וסמוכין בשם "רב" כדאמרין בסנהדרין, ומי שאינו סמוך אינו דן דיני קנסות. תחום – אלפים אמה סביבות העיר. וסמך שם ב' – והני רבנן בתר חורבן הבית הוו טובא. לולגאות = חניתות. ב' דיני דלא ליחייבו – רוצחים קטלא, דאין דנין דיני נפשות אפילו בסנהדרין קטנה שבכל עיר אלא בזמן שהיתה סנהדרין גדולה בישיבתה, ובמקום המיוחד לה, והוא לשכת הגזית. המקום גורם – לחייב הנדון, ואם אינם שם לא ידונו. והאי קרא בדיני נפשות קאי: "כי יפלא ממך דבר", בפרשת "שופטים ושוטרים" בזמן ממרא.

מלכות

דְּשִׁתְּיֶנָּהּ לְיִשְׂרָאֵל בְּהִרְיָהּ – עד שעשו הרומאים שותפות עם
 ישראל במלוכה, וְהָיָה אֲתָנוּ בְּהִרְיָהּ – וכך עשו הרומאים תנאי עם
 ישראל, אִי מִיָּנָן מַלְכִּי, מִנִּיכּוֹ הַפְּרָכִי – אם יהיו מלכי העולם
 מאתנו, בני רומי, יהיו מושלי המדינות ממכם, בני ישראל, וְאִי מִנִּיכּוֹ
 מַלְכִּי מִיָּנָן הַפְּרָכִי – אם יהיו מלכי העולם ממכם, יהיו מושלי
 המדינות מאתנו. וְאַחֵר כֵּךְ שָׁלְחוּ לְהוּ רֹמָאִי לְיוֹנָאִי – שלחו
 הרומאים ליוונים ואמרו להם, עַד הָאֵידֵנָּה עֲבִידֵנָּה בְּקִרְכָּא – עד
 תהיה עשינו ריב עמכם במלחמות, אֲבָל הִשְׁתַּא נַעֲבִיד בְּדִינָא – כעת
 נתווכח עמכם בדין, מִי צָרִיךְ לַמְלוֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם, והסכימו היוונים
 לדין עמם, וְמִי שִׁנְעָצ בְּדִין יִזְכֶּה בַּמְלוּכָה. שאלו הרומאים את
 היוונים, מִי שִׁיש לו מְרָגְלִית, וְגַם אֲכָן מִזְבֵּה, שהיא יקרה וחשובה
 ממרגלית, ורוצה לתת את האחת על גבי חברתה, אִיזוּ מִהֵן רָאוּ
 שֶׁנֶּעֱשָׂה בָּסִיס לְחִבְרִי, שיהיה חבירו יושב עליו. שָׁלְחוּ לְהוּ הַיּוֹנִי
 תשובה, הַמְרָגְלִית תהא בסיס ומושב לְאֲכָן מִזְבֵּה, שהרי האבן
 הטובה חשובה ממנה. חזרו הרומאים ושאלו את היוונים, מִי שִׁיש לו
 אֲכָן מִזְבֵּה (וְגַם אֵינָה) – אבן נופך, שהיא יקרה יותר מסתם אבן
 טובה, אִיזוּ מִהֵן יַעֲשֶׂה בָּסִיס לְחִבְרִי. השיבו להם היוונים, אֲכָן
 מִזְבֵּה תיעשה בסיס לְאֵינָה, שהרי האבן חשובה ממנה. חזרו
 הרומאים ושאלו את היוונים, מִי שִׁיש לו אֵינָה וְגַם סִפֵּר תוֹרָה, אִיזוּ
 מִהֵן יַעֲשֶׂה בָּסִיס לְחִבְרִי. השיבו להם היוונים, ראויה האֵינָה
 להיעשות בסיס לְסִפֵּר תוֹרָה, שהרי ספר התורה חשוב ממנה. שָׁלְחוּ
 לְהוּ הַיּוֹנִי הַמְרָגְלִית, [אם בן] הרי מודים אתם שראוי לכם להיות
 כפופים תחתינו, כִּי אֲנִי, סִפֵּר תוֹרָה נָכוֹן, וְיִשְׂרָאֵל בְּהִדּוּן – אנו
 שותפים במלכותנו עם ישראל ולפיכך ספר התורה נמצא אצלנו,
 ואין לכם יותר חשוב ממנו. ובטענה זו נצחו הרומאים את היוונים,
 וְכַפּוּ לְהוּ – כפו אותם להיות משועבדים להם, ונעשתה רומי שולטת
 על העולם כולו. ואחרי שנעשו הרומאים שליטי העולם, עֲשִׂרִין
 וְשִׁית שָׁנִין קָמוּ לְהוּ בְּהִימְנוּתִייהוּ בְּהִדּוּן יִשְׂרָאֵל – במשך עשרים
 ושש שנים עמדו בנאמנותם להיות שותפים עם ישראל בהנהגת
 המלכות שוה בשוה, אֲבָל מִכָּאֵן וְאַלְלָה פָּרוּ אֶת הַבְּסֻחָתָם
 וְאֶתְעַבְּדוּ בָּהוּ – החלו משתעבדים בישראל.
 שואלת הגמרא: מַעֲיָקָא מַאי דְּרוּשׁ וְלִכְסוּף מַאי דְּרוּשׁ – מהיכן
 למדו הרומאים בתחילה שכדי למלוך על כל העולם צריכים הם
 לשותף את ישראל, ומהיכן למדו אחר כך שיכולים הם למלוך על כל
 העולם גם מבלי שותפות עם ישראל. משיבה הגמרא: מַעֲיָקָא דְּרוּשׁ
 – מתחילה למדו ממה שאמר עשוי ליעקב כשבא לקראתו בשוה
 מבית לבן (בראשית לג יב) 'בְּסַעֲהָ וְנִלְכָּה וְאִלְכָּה לְנִגְדָה' – נלך יחד
 בשוה, משמע שיעקב ועשוי שוים לגדולה, לפיכך צריכה מלכות בני
 עשוי, שהם הרומאים, להיות בשיתוף עם בני יעקב. וְלִכְסוּף דְּרוּשׁ
 ממה שנהג לו יעקב (שם לג יד) 'עָבַד נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עֲבָדָי', משמע
 שבני עשוי יעלו לגדולה לפני בני יעקב, ומלכות בני יעקב תהיה רק
 לעתיד לבא.
 מבררת הגמרא: עֲשִׂרִין וְשִׁית שָׁנִין דְּקָמוּ בְּהִימְנוּתִייהוּ בְּהִדּוּן יִשְׂרָאֵל
 מִנָּא לָן – מהיכן למדנו שעשרים ושש שנים שמרו הרומאים את
 הבטחתם לישראל להיות שותפים שוים במלכות. משיבה הגמרא:
 דבר זה נלמד במסורת, דְּאִמְרַי רַב בְּהֵנָּה, בְּשִׁחְלָה רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל פֵּר
 יוֹסִי, שָׁלְחוּ לֵיהּ הַחֲכָמִים וּבִקְשׁוּ מִמֶּנּוּ, רַבִּי, אִמְרוּ לָנוּ שְׁנֵי
 וְשִׁלְשָׁה דְּבָרִים שְׁאִמְרָתָא לָנוּ שִׁיש בִּידָךְ מִשּׁוֹם אֲבִיךָ, רבי יוסי בן
 חלפתא.
 אִמְרַי לְהוּ רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ, מֵאָה וְשִׁמְנֵים שָׁנָה קִדְּם
 שְׁנִיחָרַב הַבֵּית הַשֵּׁנִי, פְּשֻׁמָּה (וְהִשְׁתַּלְטָה) מַלְכוּת רומי הִרְשָׁעָה עַל
 יִשְׂרָאֵל. שבשנים שלפני כן היו ישראל בני חורין, ומאותה העת
 התחילו הרומאים לכבושם ולהשתעבד בהם. וְשִׁמְנֵים שָׁנָה עַד
 שֶׁלֹּא תִרָב הַבֵּית הַשֵּׁנִי, נִזְרָז חֲכָמִים דִּין מִזְמָנָה עַל אֶרֶץ הָעַמִּים
 שכל הנכנס לשם יהיה טמא, כדי שלא יהיו ישראל רגילים לצאת
 לשם. וְכֵן גִּזְרוּ עַל כָּלִי וְכָלִי שֶׁאֵם תִּיגַע בָּהֶם טוּמְאָה יִהְיוּ נְטִמָּאִים,
 משום שדומים הם לכלי חרס שטומאתם מדאורייתא, ששני סוגי
 כלים אלו נעשים מן החול. וְאִיִּבְעִים שָׁנָה עַד שֶׁלֹּא תִרָב הַבֵּית

כָּל תַּלְתֵּין יוֹמִין – כל שלשים יום שאחרי יום חופתו של העובד
 כוכבים, אם מזמין את ישראל להשתתף בסעודה, בֵּין אִם אִמְרַי לֵיהּ
 העובד כוכבים לישראל שעושה סעודה זו מִחֻמַּת הַלּוּלָא – לכבוד
 שמחת נישואיו, וְכֵן אִם לֹא אִמְרַי לֵיהּ מִחֻמַּת הַלּוּלָא אֵלּא הוּמִינוּ
 סתם, אִסּוּר לישראל להשתתף בסעודתו, כיון שכל סעודה שעושה
 באותם שלשים יום ודאי כוונתו לכבוד נישואיו, ומקריב בה זבחים
 לעבודה זרה. מִכָּאֵן וְאַלְלָה – לאחר שעברו שלשים יום, כשזמין
 העובד כוכבים את ישראל לסעודה, אִי אִמְרַי לֵיהּ שעושה סעודה
 זו מִחֻמַּת הַלּוּלָא, אִסּוּר, וְאִי לֹא אִמְרַי לֵיהּ מִחֻמַּת הַלּוּלָא, שְׁרִי –
 מותר לישראל להשתתף בה. כיון שלאחר שלשים יום, מִן הַסֵּתם
 אינו עושה סעודה זו לכבוד נישואיו.
 הגמרא מבררת כמה זמן אחרי יום חופתו של העובד כוכבים,
 כשאומר שהסעודה היא מחמת נישואיו אסור לישראל להשתתף
 בה. מבררת הגמרא: וְכֵן אִמְרַי לֵיהּ – וכאשר אומר העובד כוכבים
 שעושה סעודה זו מִחֻמַּת הַלּוּלָא, עַד אֵימַת – עד מתי יהיה אסור
 לישראל להשתתף בסעודה כזו. משיבה הגמרא: אִמְרַי רַב פִּפְא, עַד
 תְּרִיסַר יְרֵחֵי שְׁתָּא – עד שנים עשר חדשים מיום החופה, שעד אז
 עדיין הדרך לעשות לפעמים סעודות לכבוד הנישואין.
 הגמרא מבררת כמה זמן לפני יום חופתו של העובד כוכבים אסור
 להשתתף בסעודתו: מבררת הגמרא: וְמַעֲיָקָא – קודם יום חופתו,
 מֵאֵימַת אִסּוּר – ממתי נחשבת הסעודה כשייכת לנישואין. מבארת
 הגמרא: אִמְרַי רַב פִּפְא מְשַׁמֵּי דְרַבָּא, מִכִּי רָמוּ שְׁעָרֵי בְּאִסְיָנִי –
 מעת שנתונים את השערים בתוך הגיטות, לשרותם במים כדי
 לעשות מהם שֶׁכֶר לצורך משתה הנישואין, שמאותה עת מתחילה
 כבר שמחת הנישואין, ואם עושה אז העובד כוכבים סעודה אסור
 לישראל להשתתף בה.
 מקשה הגמרא: וְלִבְתֵּר תְּרִיסַר יְרֵחֵי שְׁתָּא שְׁרִי – וכי לאחר שנים
 עשר חדשים מותר לישראל להשתתף בסעודה אף כשהעובד
 כוכבים אומר שעושה אותה לשמחת נישואיו, וְהָא רַב יִצְחָק בְּרִיהּ
 דְּרַב מִשְׁרֵיָא אֵיכְלַע לְבִי הָהוּא עוֹבֵד כּוֹכְבִּים – הודמן לביתו של
 עובד כוכבים לְבִיתו תְּרִיסַר יְרֵחֵי שְׁתָּא – לאחר שנים עשר חדשים
 מיום חופתו של העובד כוכבים, ועשה הלא עשה שער חדשים
 – שמע רב יצחק שהודה הגוי לעבודה זרה על כך שרב יצחק משתתף
 בשמחתו, וּפִיִּדְשׁ רַב יִצְחָק מִהַסְעוּדָה וְלֹא אֲכָל, הרי שגם לאחר
 שנים עשר חדשים יש לסעודה כזו חשיבות בעיני העובד כוכבים,
 שלא כדברי רב פפא. מתרצת הגמרא: שְׁאֵנִי – שונה הוא רַב יִצְחָק
 בְּרִיהּ דְּרַב מִשְׁרֵיָא, דְּאָדָם חָשׁוּב הוּא בְּעֵינֵי הַבְּרִיּוֹת, והעובד
 כוכבים שמח ממנו ביותר. אֲבָל לִסְתָם יִשְׂרָאֵל מוֹתֵר לַהֲשַׁתָּף
 בסעודה שעושה העובד כוכבים לאחר שנים עשר חדש, כִּי אֵין
 שמחה כל כך לעובד כוכבים בסעודה זו.
 שנינו במשנה: 'ואלו אידיהן של עובדי כוכבים וכו' וקְרַטְסִים' וכו'.
 מבררת הגמרא: מַאי 'קְרַטְסִים' – מה טיבו של יום זה ומדוע עשו
 אותו יום איד. משיבה הגמרא: אִמְרַי רַב יְהוֹדָה, אִמְרַי שְׁמוּאֵל, וְהוּ
 יוֹם שְׁתַּפְּסָה בּוּ רֹמִי אֶת הַמְּלָכוּת עַל כָּל הָעוֹלָם מִיַּדִּיהָ שֶׁל יוֹן,
 ועשאוהו יום איד.
 מקשה הגמרא: וְהֵתֵנָּה בְּבִרְיָאָהּ הַמְּפֻרְטָה אֶת יְמֵי אִידִיהָ שֶׁל עוֹבֵד
 כוכבים, 'קְרַטְסִים', וְיוֹם שְׁתַּפְּסָה בּוּ רֹמִי מַלְכוּתָא, הרי שיום
 קרטיס יום תפיסת המלכות הם שני ימי איד שונים. מתרצת
 הגמרא: אִמְרַי רַב יוֹסֵף, שְׁתֵּי תַפְסוֹת תַּפְסָה רֹמִי, תַּפְסָה אֶחָת
 בְּיָמֵי קְלִפְטָרָא מַלְכָּתָא – בימי קלפטרא מלכת מצרים, שבני רומי
 נלחמו בה וניצחנה ותפסו את המלוכה בארץ מצרים, ולאותו יום
 קוראת הברייתא 'יום שתפסה בו רומי מלכות'. ותַּפְסָה אֶחָת
 שְׁתַּפְּסָה אֶת הַמְּלָכוּת בְּיָמֵי יוֹנָיִם, שניצחה רומי את יוֹן ונעשתה
 שולטת על העולם כולו, ויום זה נקרא 'קְרַטְסִים'.
 מוכיח רב יוסף את דבריו, שרומי תפסה את המלכות מידי יוֹן דְּכִי
 אֶתָּא – שכאשר בא רַב דְּיָמִי מארץ ישראל לבבל, אִמְרַי תַּלְתֵּין
 וְיָרִין קְרָבֵי עֲבָדֵי רֹמָאִי בְּהִדּוּן יוֹנָאִי – שלשים ושתים מלחמות עשו
 הרומאים נגד היוונים, וְלֹא יָכְלוּ לְהוּ – ולא הצליחו לנצחם, עַד

מלכות פָּרַם, שהתחילה עוד לפני בית המקדש השני, התקיימה
בפני הבית השני שלשים וארבע שנה, ובטלה, ומלכו בני יון.
מלכות יון התקיימה בפני הבית מאה ושמונים שנה, ובטלה.
מלכות חשמונאי התקיימה בפני הבית במשך מאה ושלש שנים,
ובטלה, ומלך הורדוס. מלכות בית הורדוס התקיימה מאה ושלש
שנים, ואז נחרב בית המקדש ובטלה מלכות הורדוס. וכל מאורע
שהיה מִכָּאן ואילך, אם אתה צריך לציין את זמנו, כגון הבא למנות
את סדר החכמים ומתי חיו, או לכתוב בשטר חוב מתי נעשה, צא
והשוב כִּמְהָ שָׁנִים היה אותו מאורע אחר הוֹרֵבֶן הַבֵּית, ותאמר
שהיה המאורע בשנת כך וכך לחורבנו. ומדייקת הגמרא מדברי רבי
יוסי, אֲלֵמָּה מֵאֵתָּן וְשִׁיתָ הָיוּ – מוכח שמאז שהתחילה רומי למלוך
על העולם ועד חורבן הבית היו מאתיים ושש שנים, שהרי אמר רב
דימי לעיל (ה) שהרומאים וישראל נטלו יחד את המלכות מיון,
ובדברי רבי יוסי מבואר שמעת שנטלו בית חשמונאי את המלוכה
ועד חורבן הבית עברו מאתיים ושש שנים, וְאֵתִי – רבי ישמעאל ברבי
יוסי] אֲמַרְתָּ שֶׁרַק מֵאֵה וּשְׁמוֹנִים שָׁנִים הָיוּ מֵעַתָּה שֶׁפִּשְׁטָה מַלְכוּת רומי
על ישראל ועד החורבן, הרי חסרות מן המנין עשרים ושש שנים.
מתרצת הגמרא: אֵלֶּה על כרחך צריך לומר שְׁעָשְׂרִין וְשִׁיתָ שָׁנִין קָמוּ
בְּהִמְנוּתֵיהֶן בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אִישׁתַּעֲבָדוּ בָּהֶן – במשך עשרים
ושש השנים הראשונות של מלכותם עמדו הרומאים בהבטחתם
לישראל לחלוק עמם את המלכות ולא השתעבדו בהם, וְאֵמָּה
לְהָבִי לֹא קָא חָשִׁיב לָהּ – ומשום כך אין רבי ישמעאל ברבי יוסי
מחשיב שנים אלו בכלל השנים 'בְּשִׁשְׁשָׁמָה מַלְכוּת הִרְשָׁעָה עַל
יִשְׂרָאֵל'. ומכאן ראינו לדברי רב דימי, שאמר שבשנים הללו לא
השתעבדו הרומאים בישראל.

שנינו בברייתא שהבא לציין זמנו של מאורע שהיה אחר חורבן בית
המקדש השני, ימנה את השנים שעברו מאז החורבן. הגמרא מביאה
מאמר של רב פפא בענין זה: אָמַר רַב פָּפָא, אִי מַעֲיָ הָאִי תָנָא וְלֹא
יָדַע פְּרָטֵי כִּמְהָ הָיָה – אם התנא ששנה ברייתא זו, מסתפק איזו שנה
היא כעת, שיודע רק את חשבון מאות השנים לחורבן, אבל לא את
הפרט, כמה שנים הוא עומד בתוך אותה מאה, לִישְׁיִילִיָּה לְסַפְּרָא
כִּמְהָ כְּתִיב – ישאל את הסופר הכותב גיטין ושטרי מכר, שדרכו
למנות את השנים למלכות יון, מה הוא הפרט שכותב עתה בשטרות,
בתוך המאה הנוכחית למנין מלכות יון, וְנִימָפִי עֲלֵיהֶן עֲשָׂרִין שָׁנִין
– ויוסיף על מספר שנות הפרט עוד עשרים שנה, וּמִשְׁכַּח לִיָּה
לְחֻמְרֵיהִי – וימצא את סכום חשבונו, כמה הוא כעת הפרט בתוך
המאה שמונה לה למנין שנות החורבן. וְסִימְנִיָּה – הסימן כדי לזכור
כמה שנים צריך התנא להוסיף, הוא מאמר יעקב ללבן (בראשית לא מא)
זֶה לִי עֲשָׂרִים שָׁנָה (אנכי) בְּבֵיתִי, לרמוז, שבדוספת עשרים שנה
תמצא את חשבון השנים לחורבן 'ביתך', בית המקדש. וכמו כן
במקרה ההפוך, אִי מַעֲיָ סָפְרָא – אם הסופר מסתפק איזו שנה היא
כעת, שיודע רק את חשבון מאות השנים למלכות יון, אבל לא את
הפרט, כמה שנים הוא עומד בתוך אותה מאה, נְשִׁילִיָּה לְתָנָא כִּמְהָ
חָשִׁיב – ישאל את התנא כמה הוא הפרט עתה לפי חשבונו לחורבן
הבית, וְנִבְצָר מִינֵיהֶן עֲשָׂרִין שָׁנִין – ויפחית ממספר שנות הפרט
עשרים שנה, וּמִשְׁכַּח לִיָּה לְחֻמְרֵיהִי – וימצא את סכום חשבונו, כמה
הוא כעת הפרט בתוך המאה שמונה לה למנין שנות מלכות יון.

וְסִימְנִיָּה – הסימן שלא תטעה מי משניהם צריך להוסיף ומי להפחית,
סָפְרָא בְּצִירָא, תָנָא תּוֹסַפְתָּא – הסופר כותב את התורה על פי
המסורה בחסרון אותיות, ואף כאן עליו להחסיר עשרים שנה, והתנא
שונה את ההלכות שבתוספתא, ואף כאן עליו להוסיף עשרים שנה.
הגמרא מביאה ברייתא, שגם עליה אמר רב פפא מאמר דומה: תָנָא
דְּבִי אֱלִיהוּ, שִׁשָּׁת אֲלָפִים שָׁנָה הָיוּ הָעוֹלָם – העולם קיים, מתוכם
שָׁנֵי אֲלָפִים ראשונים הם תוֹהוֹ – שעדיין לא ניתנה התורה ונחשב
העולם כ'תוהו' שאין בו תועלת, שָׁנֵי אֲלָפִים שאחריהם הם של תוֹרָה
בלבד ואינם ראויים עדיין להיות ימות המשיח, וְשָׁנֵי אֲלָפִים
שאחריהם ראויים להיות ימות המשיח, אבל פְּעוֹנוֹתֵינוּ שָׂרְבוּ, וַצָּאוּ
מִהֶן מֶה שִׁצָּאוּ מִהֶן – עברו מאלפים שנה של ימות המשיח כל
אותן שנים שעברו, ועדיין לא בא משיח.
הגמרא מבררת מה כוונת התנא 'שני אלפים תורה'. מבררת הגמרא:
שָׁנֵי אֲלָפִים תוֹרָה, מֵאִית – ממתי התחיל מנין שנים אלו, אִי נִמָּא
מִמֶּתָן תוֹרָה עַד הַשָּׁתָא – אם נאמר שהכוונה משעת מתן תורה ועד
מלאת ארבעת אלפים שנה לבריאת העולם, לִכְאָ כּוֹלֵי הָאִי – הרי
לא תמצא מאז ועד עתה אלפים שנים של תורה. דְּבִי מַעֲיֵינָתָהּ בָּהּ
– שכאשר תבדוק ותעיין באותן שנים של תוהו שלפני מתן תורה,
תִּרִי אֲלֵפִי [וּפְרָטֵי דְּהָאִי אֲלָפָא הוּא דְּהָאִי – הרי הן שני אלפי
שנים ועוד כמה שנים (ארבע מאות ארבעים ושמונה שנים) מתוך
האלף השלישי. שהרי מתן תורה היה בשנת אלפיים ארבע מאות
ארבעים ושמונה לבריאת העולם. ואם כן אין ממתן תורה ועד סוף
האלף הרביעי, אלא אלף חמש מאות חמשים ושנים שנה בלבד.
מבארת הגמרא: אֵלֶּה מנין שני אלפים תורה מתחיל מ'מֵאֵת הַנֶּפֶשׁ
אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרִין' (בראשית יב ה), כשהתחילו אברהם ושרה ללמד תורה
לרבים בהיותם בחורין, וְנִמְרִי – מסורת בידינו, דְּאִבְרָהִם בְּהָיָא
שָׁעָתָא כִּרְ חֲמִשִּׁין וְתִרְתִּי הָיָה – שבאותה שעה היה אברהם בן
חמשים ושנים שנה. כִּמְהָ כְּצָרִין מִדְּתֵי תָנָא – כמה שנים היו חסרות
משני אלפים תורה שהוכיח התנא, מוֹמָן מִתָּן תוֹרָה ועד סוף האלף
הרביעי, הרי אֲרִבְעָה מֵאָה וְאַרְבָּעִים וְתַמְנִיָּא שָׁנִין הָיוּ – ארבע
מאות ארבעים ושמונה שנים היו חסרות, בעתה כִּי מַעֲיֵינָתָהּ בִּיה –
כשתבדוק ותעיין באותן שנים שם 'הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרִין' כשהיה
אברהם בן חמשים ושנים שנה, וְעַד מִתָּן תוֹרָה, תמצא שֶׁאֲרִבְעָה
מֵאָה וְאַרְבָּעִים וְתַמְנִיָּא שָׁנִין הָיוּ, ויחד עם אלף חמש מאות
חמשים ושנים שנה שיש ממתן תורה ועד סוף האלף הרביעי, הרי הן
אלפיים שנות תורה.
ועל ברייתא זו אָמַר רַב פָּפָא, אִי מַעֲיָ תָנָא וְלֹא יָדַע פְּרָטֵיהּ כִּמְהָ
הָיָה – אם התנא ששנה ברייתא זו, מסתפק כמה שנים עברו כבר
מהאלפיים שנה של 'ימות המשיח', שיודע רק איזו מאה היא לאלף
הנוכחי, אבל לא את הפרט, כמה שנים הוא עומד בתוך אותה מאה,
לִישְׁיִילִיָּה לְסַפְּרָא כִּמְהָ כְּתִיב – ישאל את הסופר כמה הוא הפרט
שכותב כעת בשטרות, בתוך המאה הנוכחית למלכות יון, וְנִימָפִי
עֲלֵיהֶן אֲרָבְעִין וְתַמְנִיָּא – ויוסיף על מספר שנות הפרט עוד ארבעים
ושמונה שנים, וּמִשְׁכַּח לִיָּה לְחֻמְרֵיהִי – וימצא את סכום חשבונו,
כמה הוא הפרט שצריך להוסיף על המאות למנין אלפיים שנות ימות
המשיח. וְסִימְנִיָּה – הסימן לזכור כמה שנים צריך תנא זה להוסיף,
הוא מה שנאמר אצל ערי הלויים.

עבודה זרה. פרק ראשון – לפני אידיהן דף ט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קט
רש"י תוספות

מלכות פרס בפני הבית – בזמן הבית, בעודו בני לאחר שבנאו כורש נמשכה מלכותו שלשים וארבע שנים ובטלה, ותפשה בני יון ומלכו מאה ושמונים, הרי מאתים וארבע עשרה. ובני חשמונאי נטלו מלכות מיונים ומלכו מאה ושלש, והורדוס אחריהם מאה ושלש – הרי ארבע מאות ועשרים שנה שהיה בית שני בישובו. מכאן ואילך – ממלכות הורדוס ואילך, חרב הבית ובטלה מלכותו. צא וחשוב – והבא למנות סדר חכמים ודחיהם, או שני שטר חוב, או שום מעשה המאורע – ימנה לחורבן מעבשך כן וכך שנים לחורבן הבית. אלמא מאתן ושית קודם חורבן הבית פשטה, דהא אמרן לעיל דרומיים וישראל נטלו יחד המלכות מיונים, וקתני הבא דישאל מלכו קודם חורבן מאתן ושיתו אמטו להכי לא חשיב להו – רבי ישמעאל

וגמירי דאברהם אביו בהדיא שעתא בר חמשין ותרתי שנין דזה – ואף על גב דכתבי (בראשית יב): "ואברם בן חמש ושנים" ושבעים שנה בצאתו מחרן – שתי יציאות הוה, שהרי בברית בין הבתרים היה בן שבעים ואו היה בארץ ישראל, ושבו חזר לחרן ועשה שם חמש שנים כדאיתא בסדר עולם. ובפרק קמא דשבת (י, א) דבור המתחיל (ושל) הארכתי והטב, דהאי

מלכות פרס בפני הבית שלשים וארבע שנה, מלכות יון בפני הבית מאה ושמונים שנה, מלכות חשמונאי בפני הבית מאה ושלש, מלכות בית הורדוס מאה ושלש, מכאן ואילך צא וחשוב כמה שנים אחר חורבן הבית; אלמא מאתן ושית הוה, ואת אמרת: מאה ושמונים הוה! אלא עשרין ושית שנין קמו בהמנוגותיהו בהי ישראל ולא אישתעבדו בהו, ואמטו להכי לא קא חשיב להו

בשפשפטה מלכות הרשעה על ישראל. אמר רב פפא: אי טעי האי תנא ולא ידע פרטי כמה הוה – לישיליה לספרא כמה פתיב, וניטפי עליהו עשרין שנין, ומשפח ליה לחומריה, וסימניד: "זה לי עשרים שנה אנכי בביתך", אי טעי ספרא – נשיליה לתנא כמה חשיב, ונבצר מיניהו עשרין שנין, ומשפח ליה לחומריה, וסימניד: ספרא בצירא, תנא הוספא. תנא דבי אליהו: ששת אלפים שנה הוי העולם, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח, בעונותינו שרבו יצאו מהן מה שיצאו מהן, שני אלפים תורה מאימת? אי נימא כמותן תורה עד השתא – ליפא כולי האי, דכי מעיינת בהו, תרי אלפי פרטי דהאי אלפא הוא דהוא! אלא מ"את הנפש אשר עשו בחרן", וגמירי, דאברהם בהיהא שעתא בר חמשין ותרתי הוה; כמה בצרן מדתני תנא? ארבע מאה וארבעים ותמניא שנין הוין, פי מעיינת ביה מ"הנפש אשר עשו בחרן" עד מתן תורה, ארבע מאה וארבעים ותמניא שנין הוין. אמר רב פפא: אי טעי תנא ולא ידע פרטיה כמה הוי, לישיליה לספרא כמה פתיב, וניטפי עליהו ארבעין ותמני, ומשפח ליה לחומריה, וסימניד: "ארבעים"

קודם החורבן, כדנתיא לעיל דיון נטלו מלכות לסוף שלשים וארבע לבנין הבית, הוסף עליהם שש שנים שאין מונין להן – הרי תחלת מניינם לסוף ארבעים ולבנינו, דהיינו שלש מאות ושמונים קודם חורבן. נמצא כשהתחיל תנא למנות לחורבן ומנה כבר עשרים שנה נשלם כלל הסופר להיות ארבע מאות, וכשהיה לסופר אחת פרט היה ליה לתנא עשרים ואחת, כשהיה לסופר עשר שנים היה לו לתנא מאה מאות ואחת, דהיינו פרטי עשרים ואחת. והוא הדין דמצי למיתני: נבצר מנייהו תמן, ואידי ואידי חד חושבנא, ודרך קצרה נקט למלתיה. ואי טעי ספרא – בפרטא ידידה, נשיליה לתנא כמה פרטא דיליה ונבצר מינייהו עשרין, וטעמא כדפרישית. ואם יהיו לו לתנא מאתים ושלשים יהיו לו לסופר שש מאות ועשר, ואם יש לתנא מאתים ועשר יהיו לו לסופר חמש מאות ותשעים. והוא הדין דמצי למיתני: ניטפי עלייהו תמן, אלא משום דרך קצרה נקט. ועוד, דבעי לאוקומי כצירותא אספרא ותוספתא אנתא, משום סימנא ד"ספרא בצירא ותנא תוספא". וסימנך – שלא תתחלף הי מבצר ודי מטפי. ספרא בצירא – מדרקך תביבות וכתובן במסורה בחסרון אותיות. תנא תוספא – ששת אלפים שנים – נגזר על העולם להתקיים כמנין ימי השבעה, וביום השביעי שבת, ובשבעת אלפים נוח לעולם. שני אלפים – ראשונים נגזר עליו להיות תורה בלא תורה. ושני אלפים תורה – בלא ימות המשיח. ושני אלפים ימות המשיח ובעונותינו שרבו יצאו – משני אלפים אחרונים מה שיצאו, ומשיח לא בא. אי נימא כמותן תורה ודך עכשיו – עד גמר ארבעת אלפים לבריאת עולם כדאמרת, ליכא שני אלפים. דכי מעיינת בהו – בשני קמאי דתורה קודם מתן תורה, תרי אלפים ופרטי מאלף שלשים ארבע מאות ארבעים ושמונה שנים משכחת בהו. הכי גרסינן: דכי מעיינת בהו בשני דקודם מתן תורה כו' – ולא גרסינן "ועוד דכי מעיינת כו", ופירושם כדפרישית. צא וחשוב שנות דור דור שחי כל אחד קודם שנולד בנו, דשנים שאחרי כן אתה נותן לכן, ותמצא מאדם עד שנולד נח אלף חמשים ושש שנים, ונח חי חמש מאות ושנים שנים קודם שנולד שם, דכתבי (בראשית ה): "יהי נח בן חמש מאות שנה" וגו', כשנולד בנו הראשון היה בן חמש מאות שנים, ויפת הוא הגדול מהם שנה, וחס גדול משם שנה – הרי חמש מאות ושנים שנים לנח כשנולד שם, דכתבי (שם יא): "ושם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול", ואם שם לחמש מאות שנים דנח אתאליד, כי מטו שנתים אחר המבול הוה ליה בר מאה ושנים, דהא כתיב (שם ז): "ונח בן מאת שנה והמבול היה", חשוב מאות ושנים דנח, ומאה דשם עד ארפכשד, והוסף על חמשים וחד פרט – הרי שש מאות וחמשים ושמונה. ורש"י חולק את שלח בשלשים וחמש – הרי חמש מאות ותשעים ושלש, ומשלח עד עבר שלשים – הרי שבע מאות ועשרים ושלש, ומעבר עד פלג שלשים וארבע – הרי שבע מאות וחמשים ושבע, ומפלג עד רעו שלשים – הרי שבע מאות ושמונים ושבע, ומרעו לשרוג שלשים ושנים – הרי שמונה מאות ותשע עשרה, ומשרוג לנחור שלשים – הרי שמונה מאות וארבעים ותשע, ומנחור לתרח עשרים ותשע – הרי שמונה מאות ושבעים ושמונה, ומתרח לאברהם שבעים – הרי תשע מאות וארבעים ושמונה על אלף, ומאברהם עד יצחק מאה – הרי אלפים וארבעים ושמונה. ומיצחק עד מתן תורה ארבע מאות שנים, כיצד? ששים עד שנולד יעקב, וברדתו למצרים כתיב: "ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה" – הרי מאה ותשעים משנולד יצחק, וישראל היו במצרים רדו – הרי ארבע מאות וארבעים ושמונה שנים על אלפים לבריאת עולם. נמצא כמותן תורה עד ארבע אלפים להצאתו של עולם אלף וחמש מאות וחמשים ושנים. אלא מן ואת הנפש וגו' – ומתרגמין: דשעבדו לאורייתא. וגמירי דהדיא שעתא אחר אברהם בר חמשים ושנים – הוסיפם על אלף ותשע מאות וארבעים ושמונה שדויו בידך כשנולד אברהם – הרי אלפים תורה, דכתיב בצירן – לך השתא דתורה דתני תנא. ארבע מאה וארבעים ותמניא שנים – היו בצירן לך. כי מעיינת ביה מאת הנפש אשר עשו עד מתן תורה – הכי הוה. הוסף חסרין על מנין מתן תורה ונמצא אלפים מכוונין מ"ואת הנפש אשר עשו" וגו' עד גמר ארבע אלפים לבריאת עולם, והוא מאה שבעים ושנים לאחר חורבן, כיצד? הרי מניתי עד יציאת מצרים ארבע מאות ארבעים ושמונה על עורף אלפים, וכתיב (מלכים א'): "ידיד בשמנים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל" עד "ויבן שלמה את הבית" – הרי תשע מאות ועשרים ושמונה על אלפים כשנבנה הבית, וימי בית ראשון ארבע מאות ועשר – הרי שלשה אלפים ושלש מאות ושלושים ושמונה שנים, ולגות בבל שבעים שנים – הרי ארבע מאות ושמונה, וימי בית שני ארבע מאות ועשרים – הרי שמונה מאות ועשרים ושמונה. נמצא מאה ושבעים ושנים חסרין מארבע אלפים, והכי תני בסדר עולם. אי טעי תנא – דתני: ובעונותינו שרבו יצאו מהן מה שיצאו, ורצה למנות כמה יצאו מימות המשיח, וטועה בשנה או בשתיים או יותר, דלא ידע פרטי עד כלל המאות כמה הוה, דאין אדם טועה במאות – לפיכך לא הוצרך רב פפא לתת סימן בטענות דכללי. נשיליה לספרא – המונה למלכות יון, כמה פרטי הוה כותב על כללי ידידה. ונבפרי – תנא בספרא ידידה על פרטא דספרא. ארבעים ותמני שנה – שהרי מנין התנא מתחיל לאחר מאה ושבעים ושנים לחורבן הבית ששלמו שני אלפים תורה, ומנין הסופר מתחיל שלש מאות ושמונים שנים קודם חורבן הבית, הרי מנין הסופר קודם לתנא חמש מאות וחמשים ושנים, וכשמונה התנא ארבעים ושמונה שנה נשלמו כללו של סופר לשש מאות והתחיל פרטו. מכאן ואילך כשהיה לו שנה פרט – היו לו לתנא ארבעים ותשע, כשהיו עשר שנים פרט – היו לו לתנא חמשים ושמונה. והוא הדין דמצי למיתני: ונבצר מינייהו חמשים ושנים שנה שהיה לו לסופר קודם שהתחיל תנא למנות, אלא משום דאנן סימנא "ארבעים ושמונה עיר", ועוד דבעי לאוקומי כצירותא אספרא משום סימנא ד"ספרא בצירא תנא תוספא". [מכאן שייך לעמוד הבא] תנא תוספא – קורא מקרא שלם בתוספת אותיות. לישנא אחרינא: קרי תוספא. וזה נראה עיקר, דלענין קריאה דקרא לא שייך "תנא" כלל, אלא "קרא".

האי מאן דלא דע בבמה שני בשבוע קאי נטפי חרא שותא בר – מתוך פירוש רש"י משמע שרוצה לפרש דמוצאי שביעית היה כשחרור הבית בשניה, כלומר שנה שמתחלת משמטה לחור, והבית חרב בשנת ארבע מאות ועשרים לבנינו. ולפי שכבר יצא רוב השנה אין התנא המונה שנה שחורבן מונה אתה, אלא מתחיל משמטה של אחריה שהיא שנה של שמיטה, לפיכך יש להוסיף שנה אחת על מנין

שנות התנא. ועוד פירש בדערביך (וב, ב) פריך
לרבי יהודה: ביתא כמה קם – ארבע מאות
ועשרים, שז' לזו תמני שני לארבע מאה משום
זיבולי, שדינאו אעשרים – הזו לזו עשרים
ותמניא, אשתכח דבשנת שמיטה חרבו ומסיק:
הנך שית ענין עד דסליק עזרא ומקדשך דלא מני
בשמיטת לא קח שטיב, אשתכח בדערשם שני
ותרתין לזיבול חריב, והיא מוצאי שביעית. ונראה
דאגב חורפיה לא דק הוא, מה שפירש דבשנת
ארבע מאות ועשרים חרב הבית – קאן הוּזי כּאם
ארבע מאות ועשרים ואחת, כדמוכח הסוגיא
בהדיא בערביך (שם). ועוד שפירש, מה שפירש
בדערביך פרוש לרבי יהודה – ליתא, ולא פריך
אלא לרבנן, ואילו לרבי יהודה ניחא. והכי איתא
התם בפרק שני דערביך: מוצאי שביעית בשניה
מי משכבת לז: מכדי ביתא כמה קם – ארבע
מאות ועשרים, פירוש: מלבד שנת החרוב,
ארבע מאה תמניא זיבולי, פירוש: כדרבנן,
ועשרים שני – אשתכח בשנת שמיטה חריב,
פירוש: בשנת עשרים ואחת, ואיתא פירוש דגרסי:

בבית בשבוע חרב, וקאי אשנת ארבע מאות ועשרים דאיידי ביה. ומעני: הא מני ריהר הדיה. דאמר: שנת חמשית עולה לכאן ולכאן, פש תמניא מתמניא יובלי, ועשרים שני – הר ועשרים ושמונה. ובשנת ארבע מאות ועשרים ואחת חרב הבית, אשתבח דבמוצאי שביעת ארבע ולאותו תיריזן דגורא דשית שנין פשיש הקנטרס – שניא אחרינא הוא דמסר חרב חריב ליישב את לבנון, ושית שנין עד דסליק עורא לא את חשיב. אבן כן הוה דזה תמני יובלי וארבע עשרה שנה. ושנת ארבע מאות ועשרים ואחת ששחריה חרב הבית, אשתבח דבמוצאי שביעית חרב. אלמא מוכח בהדיא דבשנת ארבע מאות ועשרים ואחת חרב הבית! לכך נראה שחור בו רשי' ממה שפירש כאן בפירושו' מלשם בערכין כמו שפירשתי. וגם רבינו שמואל כן מאיר אמור דרזאי בשנת ארבע מאות ועשרים ואחת חרב הבית. חרבין דבמור: נטפי חרבא שאת. היני פש שאין התנא מונה שנה עשרים ואחת עם שנות חורבן האלא חרבא קדמא ביה. ולפי זה מתרשבת הסוגיא בערכין כמו שפירש. אבן כן קשיא, שמונה שנת ארבע מאות ועשרים ואחת משנות בנין, ובכל דוכתא לא מנינן אלא ארבע מאות ועשרים. ודכי ממי אמר לעיל: מלכות פרס שלשים וארבע, מלכות יון מאה ושמונים, מלכות ויבית חשמונאי מאה וששל, מלכות בית הורדוס מאה וששל, והם שמואל לשנת ארבע מאות ועשרים, אבל שנת ארבע מאות ועשרים ואחת משני חורבן! ועוד קשיא, כי לפי זה ידחה שקר מה שגורו פש העולם לומר: מאה ושבעים וששים אתר חורבן, לשלמה ארבעת ידיה שקר מה שגורו פש העולם לומר: מאה ושבעים וששים אתר חורבן, לשלמה ארבעת

אליפס, ולא היה להם לומר אלא מאה ושבעים ואחת, למנין התנא שמונה ארבע מאות ועשר, שבתחלת המנין לא נמנה כי אם ארבע מאות ועשרים. וכן בסמוך, דקאמר: מתניתין טפאי הם, בין לפירוש זה בין לפירוש ראשון, דקאמר: וסימנך 'כי זה שנתים', דקאי א'נשקול מבזבזי' ו'נטפי' וא'ניבצר', ולא היה לו להניח סימן כי אם א'נטפי חדא שנתא', והוה מצי לאתוי' דלא ידע בכמהו שני בשבוע – ניבצר תרתין שני א' ניטפי חמש שנים, ונחשוב כללי ביבולא ו'קוצינא', ולא קאי כלל אשנים ארבע חורבן, אלא אמנין מלכותו שנים, והתחלת מלכותו לא ו'קוצינא' שנים מלכו שני שנים של פסחה מלכותו לא חשיב – הרי ארבעים, ושעתו ארבעים ורבייתו, וההיא שנה ראשונה של שמיטה לרבי יהודה, דבתחלת הבגין התחילו למנות השמיטין. ו'חסיף חמש שנים על מניינם, ויהיה הדבר מכוון. והשנת נידא, שכל הפסוק הוא סימן לתל' לכאן ולכאן, ואף על גב דבעריך (כ"ב, א) ובפריך קמא דראש השנה (ט, א) קאמר: לאפוקי לאפוקי מדרבן שמעון בן גמליאל דאמר כתובה דאורייתא, אף על גב דהלכה דכתובה דאורייתא שמושבת בהם שנה שמיטה; שבוזמן היום ארבעים ותשע שנה לכל יובל, וכך פירש לפירוש רש"י ששלמו ארבעת אלפים, ויהיה עליהם שנת ארבע מאות ועשרים, ודרי מנא בשבעי וכו' וזמנא ו'חמשים ביבולי, ונשקול מכל מאה תרתי – הרי עשרים ושש שנים שנתו תרתין ו'חמשים ושש שנים שבע שבע – נשארו שנים שנים. הרי לפי זה שנת ארבע עשרה לאלף שש ו'אחת חרב הבית והיא היתה תחלת שמיטה', לא התחילה שמיטה לחזור עד שנת שתיים עשר מלכותו יונים, ומאה ושבעים ושתיים לאחר חורבן ושלמו ארבעת אלפים – הרי חמש מאות לאלף חמישי, וחמש עשרה שנים מן הששי – הרי חמש עשרה מאות וששים וחמש שנים. וה' בשבע שבע, ונשאר עשרים וחמשה, והוא ארבע שנים אחר שביעית – הרי בשנת שתיים עשר ב"חלק' (סנהדרין ע"ב), אמר ליה אליהו לרבי יהודה: לא פחות עלמא שמשנינו חמשה אלפים ומאתים הם שמונים וארבעים יובלות, ונשקול מכל מאה שנים; כשיערי רוב יובל

"אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה עִיר"; וְאִי מַעַי סָפְרָא - נִשְׁיָלִיחָה לְתַנּוּ
 בְּמֵה קִתְנִי, וְנִיבְצֵר מִיְיִהוּ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה, וּמִשְׁפַּח
 לִיָּה לְחֹמְרִיה, וְסִימְנִיד: סָפְרָא בְּצִירָא, תַּנּוּ תּוֹסַפְסָאָה.
 אָמַר רַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: הָאִי מָאן דְּלֹא יָדַע
 בְּמֵה שְׁנֵי בִשְׁבֻעַ הוּא עוֹמֵד - גִּימְפִי חַד שְׁתָּא, וְנַחֲשׁוּב
 בְּלָלִי בִזְבְּלִי וּפְרַטִי בִשְׁבֻעִי, וְנִשְׁקַל מִמָּאָה תְּרִי וְנִשְׁדִּי
 אֶפְרַטִי, וְנַחֲשׁוּבִינְהוּ לְפְרַטִי בִשְׁבֻעִי, וְיָדַע בְּמֵה שְׁנֵי
 בִשְׁבֻעַ, וְסִימְנִיד: "כִּי זֶה שְׁנֵתִים הָרַעַב בְּקֶרֶב הָאֶרֶץ"
 אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: אַחֵר אַרְבַּע מֵאוֹת לְחֹרְבָן הִבִּית, אִם
 יֹאמְרוּ לָךְ אָדָם: קַח שְׂדֵה שְׁוֹה אֶלֶף דִּינָרִים בְּדִינָר אֶחָד
 לֹא תִקַּח. בְּמַתְנִיתָא תַּנּוּ: אַחֵר אַרְבַּעַת אֲלָפִים וּמֵאוֹתִים
 וּשְׁלֹשִׁים וְאַחַת שְׁנֵה לְכִרְיָאָת עוֹלָם, אִם יֹאמְרוּ לָךְ אָדָם:
 קַח לָךְ שְׂדֵה שְׁוֹה אֶלֶף דִּינָרִים בְּדִינָר אֶחָד - אַל תִּקַּח.
 מֵאִי בִינְיִיָּהוּ? אִיבָּא בִינְיִיָּהוּ תַּלְתָּ שְׁנִין, דְּמַתְנִיתָא
 מְפָא תַּלְתָּ שְׁנֵי. הֲוָא שְׁמֵרָא דְּהוּרָה כְּתִיב בִּיה

חמשים, ובחמשים ואחת מתחיל השמטה לכל יובל. ולרבי יהודה שנים לשבע שנים. וסימן – דלא שני בכל מאה – כי זה שנים חורבן בית שני במדבר, שביעית מאות ועשרים, פלא ליה תמני שני עשרים ושמונה, אשכח דבשנת עזרא ומקדיש ליה מגי שמשיך. דבעשרין ותרתין ליובל חרב, והאי ותקבץ לגדל הקדוש לנחלת אבות שנין – לחשבון הברייתא מושך מאה ושבעים ושתים שנים לאתא אתאים שלשים ואחד דקדוני בבב לחורבן. ורובי תינא ארבע מאות עברו עליה.

ושתים אתר החורבן נשלמו ארבעת
 "למנן התנא שמונה ארבע מאות ועשרים ואחת בבנין ועוד, רכל סוגית ההלל
 וכן בספור, דקאמר: מנהיגיתנא ספאי שלש שנים, ואם קם ארבע מאות ועשרים
 "כי זה שנתים", דקא א"נ שקולו מכל מאה תרת"ו, ונותן סימן לעשות כרבי י
 "נסיפא חזא שאת", ורואי מצי לאתויי "כך יודיה לבינו שנת אחת" (ברבא דכר
 "גמטרי חמש שנין, ונחשוב כללי ביבולי ופרטי שבועי, וטימנין: כי זה שנתים
 "מן מלכות יונים, שהתחלת מלכותם לפשוט בעולם בשנת ארבעים ואחת לבנין
 "ב" – הרי ארבעים, ושבת ארבעים ואחת התחילו למנות למלכותם, ואם כן שנת
 "תחלת הבנין התחילו למנות השמיטין. ולחזי דרבי אבהו לידע שנות השמטה,
 "אחא ניהא. וכל הפסוק הוא סימן לתוספת ולפחת, ופסק רבני ברוך בספר התר
 "דראש השנה (ט, א) קאמר: לאפוקי מדרבי יהודה, מכל מקום כן הלכה, ודבאר
 "ויתא, אף על גב דהלכו בכתובה דאורייתא, ובפרק קמא דכתובות הארכת.
 "שנה לכל יובל, וכך פירש לפירוש רש"י בשמעתין, שבשנת ארבע מאות ועשרים
 "מאות ועשרים, הרי מאה שבועים ושלוש, ואף חמישי כולו, וחמש עשרה של
 "עשרים ושש שנים שעלה יתרון היובלית שיהא על שלשים עשרה שנה
 "שלי יפה על שנת אחת עשרה יתרון שנה התחלת שמיטה לחזור. ופירוש רבינו
 "לחזי שמיטה לחזור עד שנת שתיים עשרה לפרט, כן לפירוש רבינו עזר. וצא וד
 "מז ארבעת אלפים – הרי חמש מאות וחמשים ושתים. פירוש מהם שתי שנים, כד
 "עשרה מאות ושתים וחמש שנים, הארבע עשרה מאות הולכים בשבע –
 "מאור שביעיתא – הרי בשנת שתיים עשרה אלפף שני התחיל שמיטה. **לאחר**
 "אחא פחות עולמות משמונים וחסה יובלות ויובל אחתין כן דרד בא. אמר יד
 "ללות, וקאמר הבא: שביעבור רוב יובל אחתין כל, והתם מסיק רב דאמר על דהב
 "אמר יד, וקאמר הבא: שביעבור רוב יובל אחתין כל, והתם מסיק רב דאמר על דהב

1 תחיה. **האי מאן דלא ידע בכמה שני בשבוע**
 2 **וראל מונח והולכין בפני הבית,** דקיימא לן
 3 **יבי מאיר** (לרבי) דאמר בזמן שאתה משמט
 4 **א מדברנך נהגא,** בפרק "השולח וגו'" (גיטין
 5 לו, א) **ר' במשקין בית השלחין** (מועד קטן
 6 כב, ב). **נפסי שראו שאת** – על שני דמחורבן
 7 ועד שראו שחורבן עומד לה, מהאי עעמא
 8 דתניא (תענית כט, א): **מגלגלי זכות ליום**
 9 **זכאי וחובה ליום חייב,** כשחרב הבית
 10 בראשונה מוציא שבת דיה ומוציא שביעית
 11 היתה ותשעה באב היה, וכן בשניה, אלמא
 12 שאת דחורבן אתחלתא דשמטה למהדר
 13 הוות, ומאן דמני לשני חורבן לא מני
 14 להדיא שאת בחד שני דחורבן אלא בחד
 15 שני דקם ביתא, הואיל ונפק ליה רובא
 16 בתשעה באב, הלכך מאן דבעי לממני
 17 שמטה – לוספה לשנת חורבן על מנח שני
 18 דבחר חורבן, ונחשב כללי – המאות, ביזביל
 19 – שתי יובלות למאה, לקצר מניינו, ונשקול
 20 מכל מאה תרתי וינשיד אפריזי – כרבי
 21 יהודה דאמר (ראש השנה ט, א): שנת
 22 חמשים עולה לכאן ולכאן, היא שנת יובל
 23 והיא שנת תחלת השמטה הבאה, וגמנית
 24 שנת יובל הבא. דאי כרבנך, הא אמרי:
 25 "שנת חמשים היא" – שנת יובל היא שנת
 26 יובל הבא, נמצאת שנה מתוספת על סדר
 27 התחילי למנות השמיטין כל זז הסדר שבע
 28 בידי כרבנך אלא שני יהודה, למשקל תרתי
 29 ובמסכת ערכין (יב, ב) פרכינן: לרבי יהודה
 30 נשכחת ליה: מכדי בית שני כמה קם – ארבע
 31 ארבע מאה דיובלי, שדינו אעשרים – הרי
 32 משה חרב! ומשינן: הני שית שני עד דסליק
 33 שני מיהו שני שני קמייתא, אשחב
 34 באי שביעית. אל תקח – שדיק קר האנולה,
 35 ולמה תפסיד הדינר. דמתניתא טפא תלת
 36 גלות שלש שנים יותר, דאמרין לעיל: אחר
 37 חורבן נשלמו ארבע אלפים, הוסיף עליהם
 38 גמא – הרי הקץ לאחר ארבע מאות ושלוש
 39 שנים, כשומר רב חנינא למלתייה עדיין לא
 40 גמא מאות חורבן.

לעיל: ניטפֿן ארבעצן וואָס – הָבֵל לִפִּי אוֹתוֹ דָּרָךְ, וְחַת לֹא טָפִיף אֶלֶּא שְׂתִי שִׁנּוּם וְעוֹד הִקְשָׁה רִבְנִי לֹא אֶרְבֵּן, וְאֵין הָאֵין כְּשֹׂאָר סִימְנֵי הַחֲלֵהָל דְּקִימִי רִנָּה לֹא־רִנָּה וְחֵם כְּנִירֵסֶת רִבְנִי חֲנֻלָּא: הָאֵין מֵאֵן בֵּן בִּקְרָב הָאֵינִי עוֹד חֲמֵשׁ שְׁנֵים אֲשֶׁר אֵין הָרִישׁ תֵּת. שְׁדָרִי מַלְכוּת פֶּרֶס שְׁלִשִׁים וָאַרְבַּע בְּפָנֵי הַבֵּית, לִישִׁית לְמַלְכוּתָם הָיָא שְׁנַת אַרְבַּעִיעַ וְשִׁלֵּשׁ לְבִנְךָ וְחַת מִמְּנִימִים שְׁתֵּי שְׁנִים וּמוֹתִילֵשׁ מִשְׁמַע לְמוֹתָא, אִין הַחֲלֵהָל כִּרְבִּי יְהוּדָה, דֹּאֲמַר: שְׁנַת חֲמִשִּׁים עוֹלָה וְנִתָּן אֲשַׁכְּחָנָא פֶּרֶק קִמָּא בְּדִרְבּוּתָא (י, א) דְּקִאֲמַר: שְׁנַת רִבְנִי יְהוּדָה נִמִּי מִשְׁמַע הַחֲלֵהָל כִּרְבִּי יְהוּדָה, וְחֵלְהָל שְׁמַעֲתָ לְחֹזֹר, וּמֵאֵה וּשְׁבַעִים וְשִׁתִּים לֵאחֹר – הִרִי אֵלֶּךָ מֵאֵה וּשְׁמוֹנִים וְשִׁמְנֵהָ. הֲרִעָא הָאֵלֶּךָ מִן רֹן הָאֵלֶּךָ מֵאֵה וְחֲמִשָּׁן עוֹלָה שְׁנֵים וָאַחַד, וְלֹא בִן מֵאֵה, שְׁפִירֵשׁ דְּבִשְׁנַת אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים וְשִׁלֵּשׁ מֵאוֹת שְׁמוֹנִים וְשִׁבְעִים בְּפָנֵי הַבֵּית הַחֲלֵהָל מֵאֵה: בְּצִיר תִּרִי שְׁנֵי, הָיוּ חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים. וְכֵל מֵאֵה מֵאֵה וְשִׁשִּׁים וְחֲמֵשׁ. וְנִתָּהֵב אַרְבַּעִים הוֹלְכִים וְעַתָּה אֲלַפִּים מֵאֵתִים שְׁלִשִׁים וָאַחַד – הָיוּ דֹאֲמַר וְחֵלְהָל וְאִין כְּסוּפֹה: אֲמַר לִי אֵינִי יוֹדֵעַ, וְאַרְבַּעַת וְאַחַד מֵאֵה לִּידֵה. מֵאֵבָא וְאֵילֵךְ סָבִי לִידֵה.

עבודה זרה דף ט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קיא

מן החשבון, וידע כמה שני בשבוע – וידע לפי המספר שנותר בידו באיוז שנה בתוך השמיטה הוא עומד. וסימניך שצריך להפחית שנתים מכל מאה, הוא לשון הכתוב בדברי יוסף לאחיו (בראשית מה ו) 'כי זה שנתיים הרעב בקרב הארץ וגו'.

לעיל (ט) הביאה הגמרא תנא דבי אליהו בענין ימות המשיח. הגמרא מביאה מאמר נוסף בענין זה: אמר רבי חנינא, אחר ארבע מאות שנים לחורבן הבית השני, אף אם יאמר לך אדם 'קח שדה זו שבחוץ לארץ שהיא שנה אלף דינרים ושלם לי עליה בדינר אחר', לא תקח את השדה ממנו. כי בזמן ההוא יגיע קץ הגלות ותשוב לנחלת אבותיך שבארץ ישראל, וחבל שתפסיד את הדינר.

הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: במתניתא תנא, אחר ארבעת אלפים ומאתים ושלשים ואחת שנה לבריאת העולם, אם יאמר לך אדם 'קח שדה זו שבחוץ לארץ שהיא שנה אלף דינרים ושלם לי עליה בדינר אחר', אל תקח את השדה. כי בזמן ההוא יגיע קץ הגלות ותשוב לארץ ישראל.

מבררת הגמרא: מאי בינייהו – מה הוא הפרש השנים בין הזמן שצינא הברייתא לבין הזמן שצינן רבי חנינא. משיבה הגמרא: איכא בינייהו תלת שנים, דמתניתא טפיא תלת שני – שהברייתא מוסיפה שלש שנים על הזמן שאמר רבי חנינא, ולדעתה תהיה הגאולה אחר ארבע מאות ושלש שנים לחורבן הבית.

הגמרא מביאה מעשה בענין כתיבת מספר השנים בשטרות: תהא שטר – מעשה בשטר חוב אחד, דהוה כתיב ביה

'ארבעים ושמונה עיר' (במדר לה ז). ואי קעי ספרא – ובמקרה ההפוך, שהסופר מסתפק איוז שנה היא כעת, שיודע רק את חשבון מאות השנים למלכות יון, אבל לא את הפרט, כמה שנים הוא עומד בתוך אותה מאה, נשייליה לתנא כמה קתני – ישאל את התנא כמה הוא הפרט שמוכיר עתה לבריאת העולם, וניכצר מינייהו – ויפחית ממספר שנות הפרט ארבעים ושמונה שנים, ומשכח ליה לחומריה – וימצא את סכום חשבונו, כמה הוא כעת הפרט בתוך המאה שמונה לה למנין שנות מלכות יון. וסימניך ספרא בצירא, תנא תוספאה. אמר רב הונא בריה דרב יהושע, האי מאן דלא ידע כמה שני בשבוע הוא עומד – מי שאינו יודע באיוז שנה בתוך השמיטה הוא עומד, והרי צריך לדעת מתי תהיה שנת השמיטה, ניטפי חד שתא – יוסיף שנה אחת על מספר השנים שמונה לחורבן בית המקדש השני, ונחשוב בללי ביובלי – ויחשיב כל מאה שנים כאילו הן שני יובלות ויפחית את כל המאות מן החשבון, ופרטי בשבועי – ואם נותרו שנים שזון פחות ממאה יחשב כמה שביעות שלמות יש בהן ויפחית את כל השנים ההן מן החשבון, וישארו בידו רק השנים שזון פחות מכדי שמיטה שלמה, ונשקל במאה תרי ונשדי אפרטי – וכנגד כל מאה שנים שהיו בידו בתחילה יקח שתי שנים וכיון שהחשיב כל מאה כשני יובלות ולפי האמת אין בין יובל ליובל אלא ארבעים ותשע שנים בלבד, ויצרף אותן אל השנים ההן שנותרו בידו, שהיו פחות מכדי שמיטה שלמה, ונחשביניהו לפרטי בשבועי – ואחרי שיצרפן יחשב כמה שביעות שלמות יש בהן ויפחית גם אותן

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום ראשון עמ' ב

השני, גלתה סנהדרין גדולה ממקומה המיוחד לה בלשכת הגזית שבבית המקדש, וישבה לה במקום הנקרא 'הנות', שהיה בהר הבית מחוץ לבית המקדש.

מבררת הגמרא: למאי הלכתא – לאיזה צורך גלתה הסנהדרין ממקומה הראשון. משיבה הגמרא: אמר רב יצחק בר אבדימי, לומר שלא דנו דיני קנסות, כגון קנס שמשלם האונס והמפתה לאבי הנערה, וקנס שמשלם מי ששורו הרג עבד, לאדונו. ומאחר שלא ישבו בלשכת הגזית, לא יכלו לדון דיני קנסות.

מקשה הגמרא: דיני קנסות סלקא דעתך – וכי תעלה על דעתך שגלתה הסנהדרין מלשכת הגזית כדי שלא תוכל לדון דיני קנסות, והאמר רב יהודה, אמר רב, כרם – אבל – ובור אותו האיש לטוב, ורבי יהודה בן כבא שמו, שאמלל – ואם לאו, הוא, נשתבחו דיני קנסות מישראל.

הגמרא מפסיקה את דברי רב ושואלת: מדוע נשתבחו, הרי ניתן לגרסיניהו – לחזור עליהם ולשננם. מבארת הגמרא: אלא כוונת רב שאלמלא רבי יהודה בן בבא בשלו דיני קנסות מישראל, מאחר שלא היו חכמים שנסמכו, וחכם שאינו סמוך אינו רשאי לדון דיני קנסות.

מביאה הגמרא את המשך דברי רב, מדוע אלמלא רבי יהודה בן בבא בשלו דיני קנסות מישראל: לפי שגזירה מלכות רומי הרשעה גזירה על ישראל, שכל חכם הסומך אחרים, יתרי, וכל הנסמך יתרי, ועיר שסומכין בה תתרי, ותחום שסומכין בו יעקר – אם תהיה הסמיכה מחוץ לעיר בתוך תחום אלפיים אמה ממנה, יעקרו את כל תחומה סביב. מה עשה רבי יהודה בן בבא, הלא וישב בין שני הרים גדולים, שקשה לעוקרם, ובין שתי עיירות גדולות ולא בתוך העיר, כדי שאם יודע הדבר לא יחריבו את העיר, וישב בין שני תחומי שבת של שתי עיירות, כדי שכל אחת מהן תוכל לטעון שלא היה זה בתחומה, והיה זה בין העיר אושא לשפרעם. וסמך שם חמשה זקנים, ואלו הם, רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון ורבי

אלעזר בן שמעון. ורב אמיא מוסיף שסמך עמדם אף את רבי נחמיה. בין שהפירו בהם האויבים שהם עוסקים בסמיכה, אמר להם רבי יהודה בן בבא לתלמידיו, בני, רוצו והימלטו מהם. אמרו לו תלמידיו, רבי, ואתה מה תהא עליך, הרי אתה זקן ואינך יכול לברוח. אמר להם, הריני מוטל לפניכם כאבן שאין לה הופכין – כאבן דוממת שאין מי שיהפכנה. אמרו, לא זו מושם האויבים עד שנגעצו לגופו של רבי יהודה בן בבא שלש מאות לולניאות – חניתות של ברזל, ועשאוהו לגופו מנוקב בכבדה – ונפה. ומבואר מדברי רב שדיני קנסות נוהגים גם לאחר חורבן בית המקדש שהרי החכמים הנזכרים היו אחר החורבן, ואם כן אין לומר שלצורך כך גלתה סנהדרין ממקומה.

מכח קושיא זו אומרת הגמרא טעם אחר מדוע עברה הסנהדרין מלשכת הגזית לחנות: אמר רב נחמן בר יצחק, לא תימא – אל תאמר שאחרי שגלתה הסנהדרין מלשכת הגזית לא דנו דיני קנסות, אלא שלא דנו דיני נפשות. ומאי טעמא שלא רצו לדון דיני נפשות, בין דחזו דנפיש להו רוצחין – מפני שראו שנתרבו הרוצחים בדור ההוא, ולא יכלי למידן – ולא יספיקו לדון את כולם, אמרו חכמי הסנהדרין, מוטב נגלי – נלך בגלותו במקום למקום, בי חייבי דלא ליתייבו – כדי שלא יתחייבו הרוצחים מיתתם, ומהיכן למדנו שאי אפשר לדון דיני נפשות אלא כשהסנהדרין בלשכת הגזית, דכתבין בדיני נפשות (דברים יז ט) 'ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ה' / קלמר שהמקום המיוחד לסנהדרין בבית המקדש הוא הגזית, שיהא בכוחם לחייב דיני נפשות, ואם אינם במקום ההוא אינם יכולים לדונו.

הגמרא חוזרת לדון בדבר הראשון שאמר רבי ישמעאל ברבי יוסי, שמלכות רומי הרשעה שלטה על ישראל מאה ושמונים שנה קודם שנחרב בית המקדש השני. מקשה הגמרא: מאה ושמונים ותו לא – וכי רק מאה ושמונים שנה היו ישראל תחת שלטון מלכות רומי הרשעה, והתני בברייתא, רבי יוסי (ברבי) [אמר],

שית שנין וְתִדְרָא – שבא לפני בית דין בשנה שנכתב והיה מספר
השנים הכתוב בו גדול בשש שנים ממה שנהגו לכתוב בשטרות
באותה שנה. סְבוּר רַבִּין קָמִיָּה (דרב') [דַּרְבַּן נַחֲמָן] לְמִימַר – סברו
החכמים הדיושבים לפני רב נחמן לומר, הָאֵי שְׁמֵר מְאוּחָר הוּא – הזמן
הכתוב בו, מאוחר מזמנו האמיתי, לפיכך נִיעְבְּרִיָּה עַד דְּמִטְיָא וּמִנִּיה
וְלֹא מִיָּדָה – יעבדו את המלוה מלטרופן מיד הלקוחות קרקעות שיקנו
מן הלזה קודם שיעיג הזמן הכתוב. שהכותב בשטר זמן מאוחר, מוחל
על שיעבוד הקרקעות שימכור חבירו עד הזמן ההוא. אָמַר להם רב
נַחֲמָן, אֵין זֶה שֹׁטֵר מְאוּחָר, אֵלָּא הָאֵי סְפָרָא דְּוִקְנָא פְתִיבָּה – סופר
דיקון כתבו, וְהִנֵּה שִׁית שְׁנֵין דְּמִלְכוּ בְּעֵלָם – ואותן שש שנים
שמלכו הדיונים במדינת עילם בלבד, בתחילת מלכותם, דְּאֵינָן לֹא
הַשְׁבִּינָן לָהּ – שאנו לא מונים שנים אלו בכלל שנות מלכות יון לפי
שלא מלכו אז בכל העולם, הוּא קְהָשִׁיב לִיה – סופר זה מוסיף על
שנות מלכות יון, וְכִּימְנִיה פְתִיבָּה – וכתב בו את הזמן למלכות יון
בשנה זו לפי חשבוננו.

רב נחמן מביא ראייה שכך התחילה מלכות יון: דִּתְנִיָּא, רַבִּי יוֹסִי
אָמַר, שֵׁשׁ שָׁנִים מִלְכוּ הַדְּיוֹנִים בְּעֵלָם, וְאַחַר כֵּךְ פָּשְׁטָה מִלְכוּתָן
בְּכָל הָעוֹלָם כּוּלָּהּ.

מלכות יון פשטה בכל העולם שלוש מאות ושמנים שנה קודם חורבן
הבית השני, ואותה שנה היתה שנת האלף ליציאת מצרים. לפיכך
מקשה רב אחא בר יעקב על דברי רב נחמן: מִתְקִיף לֵה רַב אַחָא בַר
יַעֲקֹב, מִמָּאֵי דְלְמַלְכוּת וְיָנִים מְנִינָן – מנין לך שמספר השנים שנהגו
לכתוב בשטרות הוא למלכות יון, דְּלִמָּא לְיַצִּיאת מִצְרַיִם מְנִינָן –
הרי יתכן שמספר השנים שנהגו לכתוב בשטרות הוא ליציאת
מצרים, וְשִׁבְרִיה לְאַלְפָּא קָמָא וְנִקְמִיָּה אֶלְפָּא פְתִיבָּה – ומניחים אנו
את האלף הראשון ומונים מתחילת האלף השני, וְהָאֵי מְאוּחָר הוּא
– ושטר זה שכתוב בו שש שנים יחירות, על כרחך הוא מפני שרצה
המלוה למחול על שעבוד הקרקעות עד לזמן הכתוב בו.

רב נחמן מתירץ את קושיית רב אחא בר יעקב: אָמַר לוֹ רַב נַחֲמָן,
בְּגוּלָּה אֵין מוֹנִין בְּשִׁטְרוֹת אֶלָּא לְמַלְכֵי וְיָנִים בְּלִבְדָּה, וְלֹא לְיַצִּיאת
מִצְרַיִם.

רב אחא בר יעקב מביא ראייה לרב נחמן: הוּא – רב אחא בר יעקב
סָבַר, שֵׁרַב נַחֲמָן דְּחֻזִּי קָא מְדַחֵי לִיה – דוחה אותו בדיחוי בעלמא,
ולפי האמת אין ענין למנות את השנים למלכות יון דווקא, אֶךְ לְבִסּוּף
נִפְסַךְ דִּקְ וְאַשְׁבַּח – יצא ודקדק ומצא לו ראייה, דִּתְנִיָּא, בְּגוּלָּה אֵין
מוֹנִין אֶלָּא לְמַלְכֵי וְיָנִים בְּלִבְדָּה.

ראייה נוספת לרב נחמן: אָמַר רַבִּינָא, מִתְנִיתִין נָפִי דִּיקָא – מן
המשנה מדויק גם כן שהמנין הנהוג בשטרות הוא למלכי יון. דִּתְנִין
בְּמִסְכַּת רֹאשׁ הַשָּׁנָה (ב), בְּאַחַד בְּנִינָן רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַלְכִּים וְלְרַגְלִים,
וְאַמְרִינָן, 'לְמַלְכִּים' לְמָאֵי הִלְכְתָּא – לענין איזו הלכה אומרת זאת
המשנה, וְאַמְרַי רַב חֲסֵדָא, לְשִׁטְרוֹת – לענין כתיבת הזמן בשטרות,
שֵׁשׁ מוֹנִינָן אֵת שְׁנוֹת הַמַּלְכִּים מִתְחִילַת נִיסָן, ואפילו נעשה מלך
באדר מונים לו מאחד בניסן שנה שניה בכתיבת השטר. וְתַנֵּן בְּהַמְשָׁךְ
הַמְשָׁנָה שֶׁם, בְּאַחַד בְּתַשְׁרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְשָׁנִים וְלְשִׁמְיָתִין, וְאַמְרִינָן,
'לְשָׁנִים' לְמָאֵי הִלְכְתָּא – לענין איזו הלכה אומרת זאת המשנה,
וְאַמְרַי רַב חֲסֵדָא, לְשִׁטְרוֹת – שהמנין לשטרות מתחיל מתשרי.
ושאלנו, קִשְׁיָא שְׁטְרוֹת אַחֲרֵי – קשה מן הרישא המונה לשטרות
מניסן על הסיפא המונה להם מתשרי. וּמִשְׁנֵינָן, בָּאֵן לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל,
בָּאֵן לְמַלְכֵי עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, כלומר, לְמַלְכֵי עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים מִתַּשְׁרֵי
מְנִינָן, לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל מְנִינָן מְנִינָן. הִנֵּה מְבֹאֵר שֶׁמֶנִּין הַשָּׁנִים
לְיִשְׂרָאֵל מִתְחִיל מִנִּיסָן, וְאַנֵּן הַשְׁתָּא מִתַּשְׁרֵי מְנִינָן – ואילו אנו
מתחילים כיום את המנין לשטרות מתשרי, וְאֵי סִלְקָא דְּעִתָּךְ
לְיַצִּיאת מִצְרַיִם מְנִינָן, אֵם כֵּן מְנִינָן בְּעֵינֵי לְמִימְנֵי – צריכים אנו
להתחיל את מנין השנים לשטרות מניסן. אֶלָּא לֹא, שְׁמַע מִינָה
לְמַלְכֵי וְיָנִים מְנִינָן – הרי זו הוכחה שהמנין הנהוג בשטרות הוא
למלכי עובדי כוכבים, ועל כרחך הוא למלכות יון. מְסִיקָה הַגְמָרָא,
שְׁמַע מִינָה – אכן יש להוכיח כן.

שנינו במשנה: 'ואלו אידיהן וכו' וְיָנִים גִּינוֹסִיָּא שֶׁל מַלְכִּיהֶם' וכו'.

מבררת הגמרא: מָאֵי וְיָנִים גִּינוֹסִיָּא שֶׁל מַלְכִּיהֶם? ומשיבה: אָמַר רַב
יְהוּדָה, יָנִים שְׁמַעְמִידִין בּוֹ עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים אֵת מַלְכָּם, ועושים
לכבודו יום איד לעבודה זרה.

מקשה הגמרא: וְהַתְנִיָּא, אֵלּוֹ הֵם אִידֵיהֶם שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, יָנִים
גִּינוֹסִיָּא, וְיָנִים שְׁמַעְמִידִין בּוֹ אֵת מַלְכָּם, ומבואר שהם שני ימים
שונים. מתרצת הגמרא: לֹא קִשְׁיָא, הָאֵי דִידֵיהָ הָא דְבִרְיָה – זה
שקוראת לו הברייטא 'יום שמעמידין בו את מלכם' הוא יום המלכת
המלך עצמו, וזה שקוראת לו 'יום גינוסיא' הוא יום המלכת בנו,
שהמלך ממליכו בחייו כדי שבמיתתו יהיה מוחזק במלוכה.

הגמרא מקשה על תירוץ זה מברייטא. מקשה הגמרא: וְכִי מוֹקְמִי
מַלְכָּא בַר מַלְכָּא – וכי בני רומי, שעליהם מדברת הברייטא,
ממליכים מלך בן מלך, וְהַתְנִיָּא רַב יוֹסֵף, נֹאמַר עַל אָדָם (עובדי א) (א)
'הִנֵּה קָמֵן נִתְתִּיד בְּגוֹיִם', ופירוש 'קָמֵן', שְׂאֵין בְּנֵי רומי מוֹשְׁבִינָן מִלְּךְ
בֶּן מִלְּךְ כְּשֶׁאֵר הַגּוֹיִים, מפני פחיתותם, ונֹאמַר (ש) 'בְּזוּי אֲתָה מֶלֶךְ',
ופירוש 'בְּזוּי', שְׂאֵין לָהֶן לֹא בְּתָב וְלֹא לָשׁוֹן מִשֶּׁל עֲצָמָם, אֵלָּא
לְקָחוֹם מֵאֲחֵרִים. לפיכך לא יתכן לומר שכוונת הברייטא ליום
המלכת בן המלך.

הגמרא מבארת את משנתנו באופן אחר: אֶלָּא מָאֵי וְיָנִים גִּינוֹסִיָּא,
יָנִים חֲלִידָה שֶׁל הַמֶּלֶךְ, שעושים לכבודו יום איד לעבודה זרה.

הגמרא מקשה על תירוץ זה מברייטא. מקשה הגמרא: וְהַתְנִיָּא, אֵלּוֹ
הֵם אִידֵיהֶם שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, יָנִים גִּינוֹסִיָּא וְיָנִים חֲלִידָה, ומבואר
שהם שני ימים שונים. מתרצת הגמרא: לֹא קִשְׁיָא, הָאֵי דִידֵיהָ הָא
דְבִרְיָה – זה שקוראת לו הברייטא 'יום חלידה' הוא יום לידת המלך,
וזה שקוראת לו 'יום גינוסיא' הוא יום לידת בן המלך.

הגמרא מקשה גם על תירוץ זה מברייטא. מקשה הגמרא: וְהַתְנִיָּא,
אֵלּוֹ הֵם אִידֵיהֶם שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, יָנִים גִּינוֹסִיָּא שֶׁלּוֹ, וְיָנִים גִּינוֹסִיָּא
שֶׁל בְּנוֹ, וְיָנִים חֲלִידָה שֶׁלּוֹ, וְיָנִים חֲלִידָה שֶׁל בְּנוֹ. ועל כרחך יום
גינסיא אינו יום חלידה.

הגמרא חוזרת אל התירוץ הראשון: אֶלָּא מָאֵי וְיָנִים גִּינוֹסִיָּא, יָנִים
שְׁמַעְמִידִין בּוֹ מַלְכָּם. וְלֹא קִשְׁיָא מַה שֶּׁהִשְׁתֵּנוּ לַעֲלֵי, מדוע נזכר
ברייטא גם יום גינוסיא וגם יום שמעמידין בו את מלכם, כי נתרץ
כמו שתירצנו לעיל, הָאֵי דִידֵיהָ הָא דְבִרְיָה, הָא קִשְׁיָא לָךְ מְבֹאֵר
לַעֲלֵי דְלֹא מוֹקְמִי מַלְכָּא בַר מַלְכָּא, התירוץ הוא שֶׁעַל דִּי שְׂאֵלָה
מוֹקְמִי – על ידי בקשה שמבקש המלך מהם שיסכימו להעמיד את
בנו אחריו, מעמידים. בְּגוֹן הַמַּעֲשֶׂה שְׁהִיָּה בְּאַסְוִירוּם בַּר אֲנְטוֹנִינוּס
מֶלֶךְ רומי, דְּמִלְךְ בַּחֲיֵי אָבִיו מִשּׁוֹם בְּקִשְׁתּוֹ.

הגמרא מביאה אותו מעשה: אָמַר לִיה אֲנְטוֹנִינוּס לְרַבִּי, בְּעֵינָא
דְּיַמְלוֹךְ אֲסוּרִים בְּרֵי תַּחֲוִיתִי – רצוני שימלוך בני אסירוס תחתני,
וְהַתְעַבֵּיד מִבְּרִיא קִלְנִיא – ושתיעשה טבריה בת חורין לעולם, שלא
ישלמו תושביה מס, וְאֵי אִימָא לָהּ – ואם אומר לבני רומי, תְּדָא
עָבְדִי, תְּרִי לֹא עָבְדִי – דבר אחד יעשו, אך את שניהם לא יעשו. ולא
רצה רבי לתת לו עצה בגלוי, אֵלָּא אִיִּתִי גִבְרָא אֲרַבְבִּיָּה אַחֲבָרִיָּה –
הביא אדם והרכיבו על חבירו, ויִּהְיֶה לִיה יוֹנָה לְעֵילָא [בדידה] – ונתן
יונה ביד העליון, וְאַמְרַי לִיה לְתַתָּא – אמר לתחתון, 'אִימַר לְעֵילָא
דְּלְמִסְפָּרָה מִן דִּידֵי יוֹנָה' – אמור לעליון שיפריח היונה מידו. אָמַר
אֲנְטוֹנִינוּס בִּלְבּוֹ, שְׁמַע מִינָה הֵבִי קָאמַר לִי – כך רמו לי, אֲתָּה בְּעֵי
מִינִיָּה דְּאֲסוּרִים בְּרֵי יַמְלוֹךְ תַּחֲוִיתִי – בקש אתה מהם שאסירוס
בני ימלוך תחתני, וְאִימָא לִיה לְאֲסוּרִים דְּתַעַבֵּיד מִבְּרִיא קִלְנִיא –
ואמור לאסירוס שיעשה את טבריה בת חורין מן המס.

מעשה נוסף שהיה בין אנטונינוס לרבי: אָמַר לִיה אֲנְטוֹנִינוּס לְרַבִּי,
מִצְעָרִין לִי חֲשׁוּבֵי [רוֹמָאֵן] – חשובי רומי מציקים לי, כִּיצַד אֲנַצֵּל
מֵהֶם. ולא רצה רבי לתת לו עצה בגלוי, אֵלָּא מְעִילָא לִיה לְגִינָא –
הכניס לגינה בכל יום שבא לבקרה, וְכִי יוֹסֵף עָקַר לִיה פּוֹנְלָא
מִמִּשְׁרָא קָמִיָּה – כל יום היה עוקר צנון אחד מן הערוגה בפניו. אָמַר
אֲנְטוֹנִינוּס, שְׁמַע מִינָה הֵבִי קָאמַר לִי, אֲתָּה קָטוֹל חַד חַד מִינִיָּהוּ –
הרוג כל פעם אחד מהם עד שתכלה את כולם, וְלֹא תַתְּגַרָּה בָּהּ
בְּכוּלָּהּ – ואל תלחם בכולם יחד, כי לא תוכל לנצחם.

הגמרא מפסיקה את המעשה, ומביאה ברייתא כרבי: **תניא נמי הכי**,
נאמר **ולא יהיה שריר לבית עשו**, יכול לכל - לכל צאצאיו,
תלמוד לומר **לבית עשו**, עונש זה אינו אלא בעושה מעשה עשו.
המשך המעשה: **אמר** ליה אנטונינוס, והכתיב בין אלה שירודים
לגיהנם (יחזקאל לב כט) **שמה אדום, מלכיה וכל נשיאיה**, וגו', שם
מקום מלכי ונשיאי רומי, ואף אני בכלל זה. **אמר** ליה, נאמר כאן
מלכיה, ולא כל מלכיה, וכן נאמר כאן **כל נשיאיה, ולא כל**
שריה, שמקצת מלכיה ושריה לא ירדו לגיהנם, והכוונה לך
ולחסידים כמון.
הגמרא מביאה ברייתא כרבי: **תניא נמי הכי, מלכיה, ולא כל**
מלכיה, כל נשיאיה, ולא כל שריה. מלכיה, ולא כל מלכיה,
הכוונה פה ל**אנטונינוס בן אסוריוס**, **כל נשיאיה, ולא כל שריה,**
הכוונה פה ל**קטיעה בר שלום** שהוא משרי רומי. ששניהם לא ירדו
לגיהנם.
מבשרת הגמרא: **קטיעה בר שלום, מאי (הוי). משיבה הגמרא:**
דההוא קיסר, דההוה כני ליהודאי - שהיה הקיסר של רומי שונא
יהודים, **ואמר להו לחשיבין דמלכותא, מי שעתה לו ניקא - בשר**
מת פרנל, האם יקטענה ויחיה - יכרות בשר זה ויבריא, או יניחנה
ויצטער. והבינו שכוונתו לישראל, שהם בעיניו כבשר מת המצער
ואת בעליו. **אמר לו, יקטענה ויחיה.** ראוי להשמידם. **אמר (להו)**
[לית] קטיעה בר שלום לקיסר, אין זה ראוי, משני טעמים. חדא,
דלא יכלת להו לבולחיה - לכלות את כולם, כי יש מהם שאינם
בארצותיה, דכתיב (זכריה ב י) 'כי בארבע רוחות השמים פרשתי
אתכם נאם ה'.
הגמרא מפסיקה את המעשה כדי לדרוש פסוק זה. מבשרת הגמרא:
מאי קאמר הכתוב, אלימא דבדרתהון (-שפירום) בארבע רוחות
השמים, אם כן האי 'בארבע רוחות', לא היה לו לומר 'בארבע'
שמשמע 'כמו ארבע', אלא 'בארבע רוחות' מבעי ליה. אלא הכוונה
שהם כארבע מיני רוחות המנשבות בעולם, ופשם שאי אפשר
לעולם בלא רוחות, כך אי אפשר לעולם בלא ישראל, שמקיימים
אותו בלימודם.
המשך דברי קטיעה בר שלום: **ועוד טעם שני מדוע לא ראוי שתשמיד**
אפילו את אלו שבארצותיה, כי קרו לך מלכותא קטיעה - יקראוך
מלכות קטועה וחסירה, שבכל המלכויות יש יהודים חוץ ממלכותך.
אמר ליה הקיסר, מימר שפיר קאמרת - טוב ויפה דיברת, מיהו כל
דכי (מלכא) שדו ליה לקמוניא חלילא - כל המנצח את המלך
וממיישו, מושלך לבית מלא עפר כדי שימות שם. כך הוה נקמין ליה
ואולין - כשהיו אוזחים בו והולכים להשליכו לשם, אמרה ליה
ההיא מטרונתא - שרה רומית, ווי ליה לאילפא דאלא בלא
מכסא - אי לספינה העוברת בלי לתת את המכס. כלומר, כיון
שזינן מת בגלל ישראל, חבל שלא מלת את עצמך לטול עמהם
חלק לעולם הבא. שמע קטיעה בר שלום, נפל על רישא דעורלתיה
קטיעה - מל את עצמו, ואמר, יהיית מכסי חלפית ועכרית - נתתי
את המכס שלי ולא יעבבני מלעבור. כלומר, מעתה יהיה חלקי
עמהם. כי קא שדו ליה - כשהשליכוהו לאותו בית למות שם, אמר,
כל נכסאי - כל נכסי נתונים לרבי עקיבא וחכיריו. יצא רבי עקיבא
ודרש, נאמר בלחם הפנים (ויקרא כד ט) 'והיה' [והיה] לאהרן ולבניו
ואכלהו, וגו', החשיב הכתוב את אהרן כנגד הכהנים כולם, שהרי
הזכיר את שמו בלבד, ללמד שיחלקו את לחם הפנים **מחצה לאהרן**
ומחצה לבניו. אף כאן החשיבני קטיעה בר שלום כנגד כולם, שהרי
הזכיר את שמי בלבד, לפיכך אקבל חצי מנכסיו, ובחצי השני יתחלקו
שאר החברים.
כשמת קטיעה, יצתה פת קול ואמרה, **קטיעה בר שלום מוזמן לחיי**
העולם הבא.
ומספרת הגמרא: כאשר למד רבי שמועה זו, **בכה רבי ואמר, יש**
קונה עולמו בעמל של שעה אחת, כקטיעה בר שלום, ויש קונה
עולמו בעמל של כמה שנים.
מספרת הגמרא: **אנטונינוס שמשיה לרבי בסעודתו. וכן אדרבן,**
שהיה שר מאומות העולם, שמשיה לרבי. **כי שכיב (-כשמת)**
אנטונינוס, אמר רבי, נתפרדה חבילה - התפרקה אגודתנו, שהיינו
קשורים נפש בנפש באהבתנו. וכן כי שכיב אדרבן, אמר רבי,

תמזה הגמרא: **וליקא ליה מימר [בקהא] -** יאמר לו רבי בגלוי,
מדוע יעץ לו ברמז. משיבה הגמרא: מפני שאמר רבי בלבו, **שמעי**
(בי) חשוכי רומי, ומצעריו ליה - ויציקו לי.
שואלת הגמרא: **וליקא ליה בלחש, כדי שלא ישמעוהו.** משיבה
הגמרא: **משום דכתיב (קהל י ט) 'ובחדרי משכבך אל תקלל עשירי כי**
עוף השמים יוליד את הקול' וגו'. אף מה שתאמר בחדרי חדרים
עלול להתפרסם, כאילו עוף השמים יוליד את דיבורך.
מעשה נוסף שהיה בין אנטונינוס לרבי: **הוה ליה ההוא פרתא דשמה**
גירא - היתה לאנטונינוס בת ששמה גירא, וקעברה אפירא - זנתה.
שדר ליה - שלח לרבי ירק ששמו גרינרא, ורמו לו בזה, 'גר גירא',
נגררה ונמשכה גירא אחר המנאפים. שדר ליה - שלח לו רבי ירק
ששמו פוספרתא, כלומר, 'כוס ברתא', שחוט את הבת. שדר ליה
אנטונינוס ירק ששמו פרתא, אם אעשה כעצתך יכרת זרעי. שלח ליה
רבי ירק ששמו חסא, חוס עליה.
מעשה נוסף שהיה בין אנטונינוס לרבי: **כל יומא הוה שדר ליה**
דהקא פריקא - היה שולח לרבי זהב מפורר לחתיכות קטנות,
במטראתא - בשקים גדולים, וחיפי אפומיהו - וחיטים נתונות בפי
השקים, שלא יבינו שיש בהם זהב, ואמר להו לעבדיו, אמטיו חיפי
- הביאו החיטים לרבי. אמר ליה רבי, לא צריכנא, אית לי מוכא
- יש לי זהב הרבה. אמר לו, קח אותם וליהו למאן דבתרף - יהיו
לבני אחריו, דיהבי לבתריא - כדי שיתנום לבניהם אחריהם. ועוד,
דהאנו בתרף ודאנתי מינייהו - הבנים שיבואו אחריו והבנים היוצאים
מהם, כשיצטרכו לשחד את מלכי רומי הבאים שיבטלו גזירות שיגזרו
על ישראל, נישפן עלייהו - יציאו הוצאותיהם מממון זה.
הוה ליה לאנטונינוס ההיא נקרתא - מערה, דהוה עיילא מבייתה
לבית רבי - שהיה בא דרכה מארמונו לבית רבי ללמוד תורה מפיו.
כל יומא הוה מייתי תרי עבדי - הביא שני עבדים, חד קטליה
אקבא דבי רבי וחד קטליה אקבא דבייתה - אחד לקח עמו עד
לפתח בית רבי והמיתו לפני שנכנס, ואחד המית בחזרתו לפתח
ארמונו. אמר ליה אנטונינוס לרבי, בעידנא דאתנא לא נשכח גבר
קמך - בזמן שאבוא בל ימצא אדם לפניך. יומא חד ואשבחיה לרבי
הנינא בר קמא דהוה ריב - מצא את רבי חנינא בר חמא וישב שם.
אמר אנטונינוס לרבי, לא אמנא לך - וכי לא אמרתי לך, בעידנא
דהאתנא לא נשכח גבר קמך. אמר ליה, לית דין בר איניש - אין
זה בן אדם אלא מלאך, ולא יגלה לאחרים שבאת אלי. אמר ליה
אנטונינוס לרבי חנינא, (אימא) ליה לההוא עבדא דגני אקבא
דקאים וליתי - אמור לעבד השוכב בפתח שיקום ויבא. אזל רבי
הנינא בר קמא ואשבחיה דהוה קטיל - מצאו הרוג. אמר, היכי
אעביד - כיצד אעשה. אי איזיל ואימא ליה דקטיל - אם אלך
ואומר לו שמת, הרי למדנו בהלכות דרך ארץ שאין משיבין על
הקלקלה - אין שליח משיב למשלחו תשובה לא טובה. ואם
אשבחיה ואיזיל - אעזבנו ואלך. קא מוללינא במלכותא - הריני
מולול במלכות, שלא עשיתי מצוות. בעא רחמי עליה ואחיה -
התפלל עליו והחיהו, ושריה - ושלחו לאנטונינוס. אמר אנטונינוס,
דענא, זומי דאית ככו מחיה מתים - אף הקטן שבכם יכול להחיות
מתים. מיהו מכאן ולהבא בעידנא דאתנא לא נשכח איניש קמך.
הגמרא מביאה שאנטונינוס היה מבטל כבודו לפני רבי. **כל יומא**
הוה משמש לרבי - משרתו בסעודתו, מאכיל ליה ומשקי ליה. כי
הוה בעי רבי למיסק לפוריא - לעלות אל המיטה שמיטב עליה,
הוה גחין קמי פוריא - היה אנטונינוס מכופף עצמו למרגלותיה,
ואמר ליה, סק עילואי לפוריף - עלה על גבי למיטתך. אמר לו רבי,
לא אורח אינא לאלולא במלכותא פולי האי - אין דרך ארץ
לדולל במלכות כל כך. אמר לו אנטונינוס, מי ישימני מעץ תחתך
לעולם הבא - הלואי אהיה במחיצתך לעולם הבא כדי לשמשך,
ואפילו להיות מצע תחתך.
מעשה נוסף שהיה בין אנטונינוס לרבי: **אמר ליה אנטונינוס, אתנא**
לעלימא דאתי - האם אבוא לעולם הבא. אמר ליה רבי, אין - כן.
אמר ליה, והכתיב בנבואת עובדיה על עונש אדום באחרית הימים
(עובדיה א יח) 'ולא יהיה שריר לבית עשו', שיכרית המשיח כל שריר
מרומי, ואף אני בכלל זה. השיב לו רבי, הרי זה נאמר רק במי שעושה
כמעשה עשו, ולא בחסיד כמון.

נתפחדה חבילה.

הגמרא מספרת על גר נוסף: אונקלוס בר קלונימוס אינייר – התגייר. שדר קיסר גונרא דרומא אבתריה – שלח הקיסר גידול של חיילים רומאים שיביאודו. משכיניהו בקראי – משך אונקלוס את לבם בדרשות מן המקרא, ואינייר – התגייירו. הדר שדר גונרא דרומא אבתריה – חזר ושלח אחריו גידול שני להביא, ואמר להו הקיסר, לא תימרו ליה ולא מידי – אל תדברו עמו כלום בעניי אמונה. באו ונטלו את אונקלוס. בי הו שקלו ואילו – כשהיו הולכים עמו, אמר להו אונקלוס, אימא לבו מילתא בעלמא – אומר לכם דבר שאינו דבר תורה. מנהגו של עולם, נפיורא נקט נורא קמי פפיורא – פקיד שחשיבותו פחותה אחוז אבוקה להאיר את הדרך לפני פקיד שחשיבותו גדולה יותר. ופיפירא אחוז אבוקה לדוכסא – לשר. ודוכסא אחוז אבוקה להגמונא – למושל המדינה. והגמונא אחוז אבוקה לקומא – למלך. אבל קומא מי נקט נורא מקמי אינשי – האם המלך אחוז אבוקה להאיר את הדרך לשאר בני אדם. אמרי ליה, לא. אמר להו, הקדוש ברוך הוא נקט נורא קמי ישראל, דכתיב בצאת ישראל ממצרים (שמות יג כא) 'וה' הולך לפניכם וימם בעמוד ענן וגו' ויללה בעמוד אש להאיר להם' וגו'. וכי יש אומה בעולם חביבה לפני הקב"ה כישראל. שמעו החיילים, ואינייר [פולחן] – התגייירו כולם. הדר שדר גונרא אחרניא אבתריה – חזר ושלח אחריו גידול שלישי, ואמר להו, לא תשתעו מידי בחדיה – אל תדברו עמו כלום. באו ונטלודו. בי נקמי ליה ואילו – כשהיו אחוזים בו והולכים, חוז מוזותא [דמנחא אפתחא] – ראה מזוזה בפתח הבית, אותיב יריה עלה – נתן ידו עליה, ואמר להו, מאי האי. אמרו ליה, אימא לן את – אמור לנו אתה. אמר להו, מנהגו של עולם, מלך בשר ודם יושב בארמונו מבפנים, ועבדיו משמרים אותו מפחית, ואילו הקדוש ברוך הוא, עבדיו יושבים בביתם מבפנים, והוא משמרן מפחית על ידי מצות מזוזה, שנאמר (תהלים קא ח) 'ה' ישמר צאתך ובוואך מעתה ועד עולם'. וכי יש אומה חביבה לפניו כישראל. אינייר – התגייירו. תו לא שדר בתריה – יותר לא שלח הקיסר אחריו להביאו.

מאמר נוסף בענין רבי ואנטונינוס: נאמר ברבקה אמנו כשהיה לה צער העיבור והלכה לבית מדרשו של שם לשאול מה יהיה עמה, 'ואמר ה' לה, שני גוים בבטןך' וגו' (בראשית כה כג), אלו יעקב ועשו. אמר רב יהודה אמר רב, אל תקרי 'גוים' אלא 'גוים' – גאים וחשובים. זה אנטונינוס מבני עשו, ורבי מבני יעקב, שלא פסקו מעל שולחנם לא חזרת ולא קישות ולא צנון, לא בימות החמה ולא בימות הגשמים.

הגמרא מבארת את חשיבות מאכלים אלו: דאמר מר, צנון מכתה את האוכל וחזרת מהפך את המאכל במעיים, ומועילים לעיכול המזון. וקישות מרחיב את המעיים שיוכל לאכול הרבה.

הגמרא מקשה על האומר שאבילת הקישואים מועילה. מקשה הגמרא: והא תנא דבי רבי ישמעאל, למה נקרא שמן 'קישואין', מפני שקשין לגופו של אדם בפרכות. מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא ברברי הא בוזמרי – מה שאמרה הברייתא שמוזיקים, הוא בקישואים גדולים, ומה שאמר כאן שמועילים, הוא בקטנים.

שנינו במשנתנו 'ואלו אידיהן וכו' ויום הלידה ויום המיתה, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים כל מיתה שיש בה שריפה (ששורפים כלי תשמישו, כדרך המלכים) יש בה עבודת כוכבים, ושאיין בה שריפה אין בה עבודת כוכבים.

הגמרא דנה בטעם מחלוקתם. מדייקת הגמרא: מכלל – ממה שרבי מאיר לא תלה את האיסור בשריפה שעושים למלך, משמע דרבי

מאיר סבר, לא שנא מיתה שיש בה שריפה ולא שנא מיתה שאין בה שריפה, בכל אופן פלגי [עובדים] בה לעבודת כוכבים ולפיכך נאסר לשאת ולתת עמם. אלא ששריפה לאו חוקה היא – מוכח שלדעת רבי מאיר אין להם חוק קבוע לעשות שריפה במיתה כל מלך לשם עבודה זרה, שהרי עושים יום איד גם בלי שריפה. ומכלל – ממה שחכמים אסרו רק מיתה שיש בה שריפה, משמע דרבנן סברי, שריפה חוקה היא – חוק קבוע הוא לעשות שריפה במיתה כל מלך לשם עבודה זרה, ואם לא עשו לו כך, סימן שלא קיבלו מלכותו עליהם ואינם עושים במיתתו יום איד.

הגמרא מקשה על ביאור זה בדברי רבנן. מקשה הגמרא: והא תניא בענין מלכי ישראל, שורפין על המלכים במיתתם, ולא נחשב דבר זה מדרבי האמורי שאסור לעשותם. ואי חוקה היא – ואם השריפה שעושים העובדי כוכבים למלכיהם היא חוק לשם עבודה זרה, אנו היכי שרפין על מלכי ישראל, והכתיב (ויקרא יח א) 'ובחוקותיהם לא תלכו'.

ונמכר קושיא זו דוחה הגמרא את הביאור הראשון, ומבארת באופן אחר: אלא דבולי עלמא שריפה לאו חוקה היא – אין להם חוק קבוע בחוקי העבודה זרה לעשות שריפה למלכיהם, אלא חשיבותא היא – עושים זאת רק כדי להראות חשיבותו של המלך ההוא בעיניהם שמצטערים במיתתו. והכא פהא קמיפלגי, רבי מאיר סבר, לא שנא מיתה שיש בה שריפה ולא שנא מיתה שאין בה שריפה, מכל מקום פלגי בה לעבודת כוכבים, כי חוק הוא להם לעשות יום איד במיתה כל מלך. ורבנן סברי, מיתה שיש בה שריפה, חשיבא להו – סימן שמיתה זו חשובה להם ופלגי בה לעבודה זרה, ושאיין בה שריפה, סימן שלא חשיבא להם, ואינם עושים אותה יום איד ולא פלגי בה לעבודה זרה.

הגמרא חוזרת אל דברי הברייתא: גופא, שורפין ישראל על המלכים במיתתם, ואין בו משום דרבי האמורי. וטעם ההיתר, משום שנאמר בנבואת ירמיה לצדקיהו המלך (ירמיה לד ד-ה) 'לא תמות בחרב. בשלום תמות, ובמשפחות אבותיך המלכים הראשנים אשר היו לפניך בן ישרפו לך' וגו'. ודבר שיש לו מקור בכתוב, אין בו משום דרכי האמורי. ובשם ששורפין על המלכים, כך שורפין על הנשיאים. ומה הם שורפין על המלכים, מיפתן ושאר כלי תשמישן. ומעשה שמת הנשיא רבן גמליאל (הזקן), ושרפו עליו אונקלוס חגר שבעים מנה צורי.

מלשון הברייתא נראה שאונקלוס שרף עליו מטבעות כסף בסך הנזכר. לפיכך מקשה הגמרא על הברייתא: והאמרת מיה הן שורפין עליהם, מיפתן וכלי תשמישן, ומטבעות כסף אינן בכלל זה. מתרצת הגמרא: אימא שכוונת הברייתא היא ששרף עליו כלי תשמישו בשווי שבעים מנה צורי.

מקשה הגמרא: וימדי אחרינא לא – וכי דבר אחר שאינו כלי תשמיש אסור להשחיתו במיתתו, והתניא, בענין מלכי ישראל, עוקרין על המלכים – עוקר וחותר לכבוד המלך במיתתו את הגידים שעל פרסות הבהמה בשתי רגליה האחוריות שלא תהיה ראויה למלאכה, ואין בו משום דרבי האמורי. מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, ברייתא זו מדברת בסוס שרכב עליו המלך, שהוא כלי תשמישו.

מקשה הגמרא: ובהמה מהורה לא – וכי בהמה שלא רכב עליה, כגון בהמה טהורה, אסור לעוקרה במיתתו, והתניא, עיקור שיש בה מריפה – שנעשית בו הבהמה טריפה, אסור לעשותו, ועיקור שאין בה מריפה, מותר לעשותו. ואיזהו עיקור שאין בה מריפה,

הוא עיקור שיש בו מריפה, והוא עיקור שאין בה מריפה,

עבודה זרה. פרק ראשון – לפני אידיהן דף יא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קי"ז תוספות

1 **נתפירה חבילה** – אהבתינו שנקשרה נפש בנפש. גונדא = גודו. **ניפירא נקט גורא**
2 **לאפירורא** – נוטל ומוליך האבוקה לפני אפירור. כולן מיני שררה הן זה למעלה
3 מזה. **קומא** = מלך. **שני גיים** – כתיב, וקרינן: "גוים". **אנמונינוס ורבי** – זה בא מעשו
4 וזה בא מיעקב. **חורת** = לייטוג'א בלעז. **צנון** = רפני'א בלעז. **חיתוך** ו**חיתוף** מועילין
5 למאכל. **פלחי בה** – עושין אותו יום איד קבע
6 כל ימי בנו העומד תחתיו. **אלמא** – מדלא
7 תלי רבי מאיר טעמא בשריפה, אלמא לא
8 חק הגוים הוא לשם עבודה זרה. **ורבנן** –
9 דתלו טעמיהו בה, קסברי: חוקה היא להם.
10 ולא **מדרכי האמורי** – אינה מדרכי האמורי
11 לחוש לילא תעשה כמעשיהם" (שמות כג).
12 **חשיבותא הוא** – מי ששורפין עליו מראין
13 שמיתתו חשובה להם, חשיבא להם המיתה
14 ששרפו עלה ופחלי לעבודה זרה. **בשלוש**
15 **תמות** – בצדקיהו כתיב. **שבעים מנה צורי** –
16 משמע הכסף שרף. **צורי** – משקל של צור.
17 והוא עשרים וחמשה סלעים, והסלע ארבעה
18 דינרים, והדינר הוא משקל חזק קושטנטינ'ה.
19 **בשבעים מנה** – כלי תשמיש היו שוין שבעים
20 מנה. **ומידי אחרינא לא** – מפסדינן, אלא כלי
21 תשמיש? **עוקרין** – בהמה. הגדין לבד שעל
22 פרסותיה עוקר וחותך. **אפוגרימ'ט בלעז**.
23 **כסוס שרכב עליו** – דהוא כלי תשמיש.
24 **עיקור שיש בה טריפה** – שהבהמה נטרפת
25 בה, אסור לעשותו. ואף על פי שאין סופו
26 ליהנות ממנה, אסור לגרום לבהמה טריפת
27 בידים.

מנשר

19 **"גיים"**, זה **אנמונינוס ורבי**, שלא פסקו מעל שולחנם לא **חורת** ולא **קישות** ולא **צנון**, לא בימות
20 החמה ולא בימות הגשמים. **דאמר מר**: **צנון** מחתך אוכל, **חורת** מחתך מאכל, **קישות** מרחיב
21 מעיים. – **והא תנא דבי רבי ישמעאל**: **למה נקרא שמן קישואין?** מפני שקשין לגופו של אדם
22 בחרבות! – **לא קשיא**: **הא ברברבי, הא בזוטרי**. "יום הלילה ויום המיתה". **מכלל דרבי מאיר**
23 **סבר**: **לא שנא מיתה שיש בה שריפה, ולא שנא מיתה שאין בה שריפה** – **פלחי בה לעבודה**
24 **זרה, אלמא: שריפה לא חוקה היא; מכלל דרבנן סברי: שריפה חוקה היא. והא תנאי: שורפין**
25 **על המלכים ולא מדרכי האמורי; ואי חוקה היא, אנה היכי שרפינן? והכתיב: "ובחבתיהם לא**
26 **תלכו!" אלא, דכולי עלמא** – **שריפה לאו חוקה היא, אלא חשיבותא היא; והכא בהא קמיפלגי,**
27 **רבי מאיר סבר: לא שנא מיתה שיש בה שריפה, ולא שנא מיתה שאין בה שריפה** – **פלחי בה**
28 **לעבודה זרה, ורבנן סברי: מיתה שיש בה שריפה** – **חשיבא להו ופלחי בה, ושואין בה שריפה**
29 **– לא חשיבא ולא פלחי בה. גופא: שורפין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי, שנאמר:**
30 **"בשלוש תמות ובמשפחות אבותיך המלכים" וגו'; וכשם ששורפין על המלכים, כך שורפין על**
31 **הנשיאים; ומה הם שורפין על המלכים? מיפתן וכלי תשמישין; ומעשה שמת רבן גמליאל הגדול,**
32 **ושרף עליו אוגולוס הגר שבעים מנה צורי. והאמרתי: מה הן שורפין עליהם? מיפתן וכלי**
33 **תשמישין! – אימא: בשבעים מנה צורי. ומידי אחרינא לא? והתניא: עוקרין על המלכים ואין**
34 **בו משום דרכי האמורי! אמר רב פפא: סוס שרכב עליו. – ובהמה מהורה לא? והתניא: עיקור**
35 **שיש בה טריפה – אסור, ושואין בה טריפה – מותר; ואיזהו עיקור שאין בה טריפה**

נתפירה חבילה. אוגולוס בר קלונימוס איגרי. שדר
קיסר גונדא דרומאי אפתריה, משכינהו בקרא, איגרי.
הדר שדר גונדא דרומאי (אחריןא) אפתריה, אמר להו:
לא תימרו ליה ולא מידו. פי הו שקלו ואולו, אמר להו:
אימא לכו מילתא בעלמא: ניפירא נקט גורא קמי
אפירורא, אפירורא לדופסא, דופסא להנמונא, הנמונא
לקומא, קומא מי נקט גורא מקמי אינשי? אמרי ליה: לא.
אמר להו: הקדוש ברוך הוא נקט גורא קמי ישראל,
דכתיב: "וה' הלך לפניהם יומם" וגו', איגרי פולחו. הדר
שדר גונדא אחרינא אפתריה, אמר להו: לא תשעתו
מידו בחדיה. פי נקמי ליה ואולו, חזא מזוהמא דמנחא
אפתחא, אותיב ידיה עלה ואמר להו: מאי האי? אמרו
ליה: אימא לן את. אמר להו: מנהגו של עולם, מלך בשר
ודם יושב מבפנים ועבדיו משמרים אותו מבחוץ, ואילו
הקדוש ברוך הוא, עבדיו מבפנים והוא משמרו מבחוץ,
שנאמר: "ה' ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם",
איגרי. תו לא שדר בתריה. "ויאמר ה' לה שני גוים
בבבבבב" – אמר רב יהודה אמר רב: אל תקרי "גוים" אלא
החמה ולא בימות הגשמים. דאמר מר: צנון מחתך אוכל, חורת מחתך מאכל, קישות מרחיב
מעיים. – והא תנא דבי רבי ישמעאל: למה נקרא שמן קישואין? מפני שקשין לגופו של אדם
בחרבות! – לא קשיא: הא ברברבי, הא בזוטרי. "יום הלילה ויום המיתה". מכלל דרבי מאיר
סבר: לא שנא מיתה שיש בה שריפה, ולא שנא מיתה שאין בה שריפה – **פלחי בה לעבודה**
זרה, אלמא: שריפה לא חוקה היא; מכלל דרבנן סברי: שריפה חוקה היא. והא תנאי: שורפין
על המלכים ולא מדרכי האמורי; ואי חוקה היא, אנה היכי שרפינן? והכתיב: "ובחבתיהם לא
תלכו!" אלא, דכולי עלמא – **שריפה לאו חוקה היא, אלא חשיבותא היא; והכא בהא קמיפלגי,**
רבי מאיר סבר: לא שנא מיתה שיש בה שריפה, ולא שנא מיתה שאין בה שריפה – **פלחי בה**
לעבודה זרה, ורבנן סברי: מיתה שיש בה שריפה – **חשיבא להו ופלחי בה, ושואין בה שריפה**
– לא חשיבא ולא פלחי בה. גופא: שורפין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי, שנאמר:
"בשלוש תמות ובמשפחות אבותיך המלכים" וגו'; וכשם ששורפין על המלכים, כך שורפין על
הנשיאים; ומה הם שורפין על המלכים? מיפתן וכלי תשמישין; ומעשה שמת רבן גמליאל הגדול,
ושרף עליו אוגולוס הגר שבעים מנה צורי. והאמרתי: מה הן שורפין עליהם? מיפתן וכלי
תשמישין! – אימא: בשבעים מנה צורי. ומידי אחרינא לא? והתניא: עוקרין על המלכים ואין
בו משום דרכי האמורי! אמר רב פפא: סוס שרכב עליו. – ובהמה מהורה לא? והתניא: עיקור
שיש בה טריפה – אסור, ושואין בה טריפה – מותר; ואיזהו עיקור שאין בה טריפה

המנשר

1 **צנון** חורת לא בימות החמה ולא בימות הגשמים – והא דאמרין בפרק "כיצד מעברין"
2 (עירובין נג, א) נראה צנון נראה סם חיים, והא תניא נראה סם המות, לא קשיא: כאן
3 בימות החמה, כאן בימות הגשמים – יש לומר דמיירי הכא בעת שהוא סם חיים, ועוד יש
4 ספרים גרסי התם: "כאן בעלין כאן באמהות", שהאמהות הם לעולם חיים, והכא נמי איירי
5 באמהות. ואף על גב דאמרין שרבי לא נהנה מן
6 העולם אפילו באצבע קטנה, מכל מקום אוכלי
7 שולחו היו רבים. **שלא** פסקו משולחם צנון –
8 אין זה רבותא, אלא שהיו מרבים סעודת
9 שולחנם, שהיו צריכין לחתך ולהפך מאכל
10 ולהרחיב בני מעיים.
11 **ואי** חוקה היא היכי שרפינן – תימה: מאי
12 קפרי? דלמא לעולם חוקה היא, ובין
13 דכתיבא באורייתא לא גמרינן מנייהו! והכי
14 אמרינן בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נב, ב) גבי
15 מצות הנהדרין, דרבנן אמרי בסיף כדרך
16 שהמלכות עושה, ורבי יהודה סבר בקופיץ.
17 ותניא, אמר להם רבי יהודה לחכמים: יודע אני
18 שמיטה מנולת היא זו, אבל מה אעשה שהרי
19 אמרה תורה "ובחוקותיהם לא תלכו", אמרו לה:
20 כיון דכתיב הריגה באורייתא, אנו לא גמרינן
21 מנייהו. דאי לא תימא הכי, הא דתניא: שורפין
22 על המלכים ולא מדרכי האמורי, אנו היכי
23 שרפינן? אלא כיון דכתיבא באורייתא, לאו אנו
24 מנייהו קא גמרינן, הכי נמי וכו'. ואם כן, מאי
25 פריך? ומיהו לא קשיא, דאיכא למימר דרבנן
26 דמתניתין היינו רבי יהודה, דהתם לא חייש
27 לכתיבה דאורייתא. אכן קשיא, דהכא מסקינן
28 דכלולי עלמא שריפה לאו חוקה היא, והתם
29 משמע דחוקה היא לכלולי עלמא, והוא אסירא אי
30 לאו טעמא דכיון דכתיב וכו' לכך פירש רבינו
31 יצחק דתרי גווני חוקה הוה, אחד שעושין לשם
32 חוק לעבודה זרה, ואחד שעושין לשם דעת הכל
33 ושטות שלהם, והכא בשמעתין מיירי באותו חק
34 שעושין לשם עבודה זרה. והכי פירוש: רבי
35 מאיר סבר שריפה לאו חוקה היא לעבודה זרה,
36 להכי פריך: ואי חוקה לעבודה זרה, אנו היכי
37 שרפינן? והא כתיב: "ובחוקותיהם לא תלכו" ואף
38 על גב דכתיבא באורייתא יש לאסור, כיון שלחם
39 הוא חק לעבודה זרה, דמאי דמצבא כחיו
40 מקריבין עליה אבות היתה אהובה לפניו,
41 משעשאה האמורים חק לעבודה זרה שנאה
42 והוזייר עליה, דכתיב (דברים טז) "לא תקים לך
43 מצבה!" ומסיק: אלא דכולי עלמא לאו חוק היא
44 לשם עבודה זרה, ומכל מקום הוא חק הכל
45 ושטות. ובפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נב, ב)
46 משתעי חק הוא משום חשיבותא לפי מסקנא
47 דהכא, ולהכי אפילו רבי יהודה מודי דלא גמרינן
48 מנייהו אי כתיבא דאורייתא ולא חק לעבודה
49 זרה הוא, אבל ודאי אי לא הוה כתיבא
50 דאורייתא לא היה לנו להתנהג אף במנהג של
51 שטות. וסיף אינו כתיב בקרא, אלא לשון הריגה
52 כתיב ויש לקיימו בקופיץ, ואפילו בעיר הגדולה נמי דכתיב (דברים יג): "לפי חרב" איכא למימר דקופיץ הוא בכלל חרב. ורבנן סברי דאיכא טעמא התם, דקופיץ מיתה מנולת לא עבדינן,
53 דאמרין התם. **עוקרין** על המלכים – ואם תאמר, ואמאי לא פריך: והאיכא צער בעלי חיים, כדפריך לקמן (יג, א) גבי נושא ונתן בשוק של עבודה זרה? דבשלמא משום "בל תשחית"
54 ליכא, דכיון דלכבודו של מלך עושין כן אין כאן השחיתות, אלא הוי כמו תכריכין של מאה מנה. אלא צער בעלי חיים איך הוותר? ויש לומר: דשאני כבוד המלך שהוא כבוד לכל ישראל,
55 ואתי כבוד רבים ודחי צער בעלי חיים.
56 **עיקור** שיש בה טריפה – פירש הקונטרס: דאסור לגרום טריפות לבהמה טהורה בידים. ותימה: וכי קדשים הם שיהא אסור לגרום להם טריפות? ואי משום "בל תשחית" הוא, אם כן היכי
57 מוכח מהכא דמיירי בבהמה טהורה? אפילו בבהמה טמאה נמי שייך איסור "בל תשחית"! ועוד קשיא, דבתוספתא משמע דאסור ומותר אבילה קאי לכך נראה לפרש: אסור
58 באבילה. והכי תניא בהדיא בתוספתא דשבת (פרק שמיני): עוקרין על המלכים ולא מדרכי האמורי, עיקור שיש בה טריפה אסור באבילה ומותר בהנאה, עיקור שאין בה טריפה מותר
59 באבילה. ואם תאמר: מאי קא משמע לן ברישא? פישטא דאסור באבילה ויש לומר דמותר בהנאה אצטריכא ליה, שלא לאסור בהנאה מפני כבוד המלך. וגם בסיפא אצטריכא לאשמעין
60 אף היתר אבילה, שלא יאסר מפני כבוד המלך.

תגלחת זקנו והעברת בלוריתו – נראה דלחבי קתני תגלחת זקנו גבי העברת בלוריתו והנחתו, לפי שבשתיקה דיו רגילין לגלח. **מתקל** זוזא פיזא – ואם תאמר: וזא אמרין בפרק "הזקין" (גיטין נח, א): תרין אסתרי פיזא נחית לעלמא, חד ברומי וחד בכל העולם כולו, ואסתריא אמרו בפרק "בית כור" (בבא בתרא קה, א): מאי אסתריא – פלגא דזוזא, ואם כן איך יש מתקל זוזא ברומי? ונראה

לי דתרין אסתרי לאו דוקא, אלא רוצה לומר מועטת, כדאמרין ב"האי שקד" (קדושין מט, ב): עשרה קבין. **סך** קירי פלסתר – פירש הקונטרס: שקרין יעקב "קירי", ולא נהירא שיקראו ליעקב אדון, לכך פירש רבינו תם: זה יצחק שקרין קירי, ולפי שהיה (זקנו) וזקנים) היו נהוגין בו כבוד, כלומר, הברכות שנתן ליעקב פלסתר הם, ואף על גב שגם הוא אמר "וזהה כאשר תירד" (בראשית כז), מכל מקום אינו נוטל עכשיו הברכות.

עטלווא של עזה – פירש הקונטרס: שוק של עזה. והוא חוץ לעיר ומוכרין בו בשר, לשון "נשחטין באיטליד", ומיבעי ליה מי שרי לשאת ולתת עם בני עטלווא ביום איד של בני גוים שבעיר או לא, מי שריא מתניתין בקרב כל כך או לא. ורבינו שמואל בן מאיר פירש: עטלווא הוא שם עבודה זרה שמוחץ לעזה, ועובדין אותה בני המגורש שמוחץ לעזה יום אחד בשנה, ומיבעיא אם מותר לשאת ולתת עם בני עזה ביום איד שחוצה לה. וקשיא להרב רבינו אלחנן על הפירושים, דאם הגוי אינו חשוב כמו הכומר – לא ינחוש לדמי עבודה זרה ביד גוי, בין שיהיה חנוי משוק העבודה זרה ובין שאינו משוק העבודה זרה! לכך פירש רבינו יצחק: דמיידי הכא בשוק עושין לשם עבודה זרה, ולא יום איד הוא, לזה יש לחוש לדמי עבודה זרה ביד גוי בתוכה. ולפי זה אין צריך לחלוק מה שחלק רש"י בין הגוי שחוצה לה בין מבני העיר, כי אפילו הוא מבני העיר לא חיישין לדמי עבודה זרה ביד גוי חוצה לה.

דלמא

המגורש פרסותיה מן הארכובה ולמטה! תרנא רב פפא: **בגולה המושבת בקרן.** "יום תגלחת זקנו". **איבעיא להו:** **היכי קתני? יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו, או דלמא יום תגלחת זקנו והעברת בלוריתו? תא שמע, דתניא תרנייהו:** **יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו, יום תגלחת זקנו והעברת בלוריתו.** אמר רב יהודה אמר שמואל: עוד אחרת יש [להם] ברומי, אחת לשבעים שנה מביאין אדם שלם ומרפיבין אותו על אדם חיה, ומלבישין אותו בגדי אדם הראשון, ומניחין לו בראשו קרקפלו של רבי ישמעאל, ותלו ליה [בצואריה] מתקל [מאתן] וזוזא דפיזא, ומכריזין לפניו: סך קירי פלסתר, אחוה דמנא זיפנא, דחמי חמי ודלא חמי לא חמי, מאי אהני לרמא ברמאותיה ולויפנא בויפנותיה, ומסימין בה הכי: ווי לדין בד יקום דין. אמר רב אשי: הכשילן פיהם לרשעים, אי אמרו: "זיפנא אחוה דמנא" – כדקאמרי, השתא דאמרי: "דמנא זיפנא" – מנא גופיה זיפנא הוא. ותנא דידן מאי טעמא לא קחשיב לה להאי? – דאייתא בכל שתא ושתא קחשיב, דלייתא בכל שתא ושתא לא קחשיב. הני דרומא, ודפרסאי מאי? מומרדי וטוריסקי, מוהרנין ומוהרין. הני דפרסאי ודרומא, דבבלאי מאי? מוהרנין ואקניתיה, בחנוני ועושר באדר. אמר רב חנן בר רב חסדא אמר רב, ואמרי לה אמר רב חנן בר רבא אמר רב: חמושה בתי עבודה זרה קבועין הן, אלו הן: בית בל בבבל, בית נבו בכורסי, תרענתא שבמפג, צריפא שבאשקלון, נשרא שבכרביא. כי

אתא רב דימי, הוסיפו עליהן: יריד שבועין בכי, נדבכה שבועין. ואיפא דאמרי: נתברא שבועין. רב דימי מנהרדעא מתני איפא: יריד שבועין, נדבכה שבועין בכי. אמר רב חנן בר רב חסדא לרב חסדא: מאי קבועין הן? אמר ליה, הכי אמר אבוי דאימך: קבועין הן לעולם, תדירא כולה שתא פלחי להו. אמר שמואל: בגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד. ויום אידם נמי מי אסיר? והא רב יהודה שרא ליה לרב ברונא לזבוגי חמרא, ולרב גידל – לזבוגי חיסין בחגתא דמייעי? – שאני חגתא דמייעי, דלא קביעא. משנח עיר שיש בה עבודה זרה – חוצה לה מותר. והיא חוצה לה עבודה זרה – תוכה לה מותר. מהו לילך לשם? בזמן שהדרדך מיוחדת לאותו מקום – אסור, ואם היה יכול לחלף בה למקום אחר – מותר. גמרא היכי דמי חוצה לה? אמר רבי שמעון בן לקיש משום רבי חנינא: בגון עטלווא של עזה. ואיפא דאמרי, בעא מיניה רבי שמעון בן לקיש מרבי חנינא: עטלווא של עזה, מהו? אמר ליה: לא הלכת לצור ממיד, וראית ישראל וגוי ששפתו

מגורש – משיר וחותר פרסות שני רגליו. מן הארכובה ולמטה – אבל מן הארכובה ולמעלה טריפה. אלמא מדאסור לטרפה – בבמה טהורה עסקין, וטהורה מאי כלי תשמיש איכא? בעגלה המושבת בקרן – שיושב בו המלך, דהיינו כלי תשמיש. יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו – יום שמגלח זקנו, וכן בו ביום הנחת בלוריתו. יום שמגלח זקנו שער ומניח בלורית, אפוד"ל"ץ, מאחורי העורף לשם עבודה זרה. והעברת בלוריתו – לטוף שנה שמגלח אותה בלורית לבדה. דתניא תרנייהו יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו יום תגלחת זקנו והעברת בלוריתו – ותריי מתניתין נכונה, ולא גבי חדדי תניא להו. עוד אחרת – עוד איד אחרת יש להם לרומיים שאינה שניה במשנה. ארם שלם – כנגד עשו. ארם חיה – כנגד יעקב צולע על ירכיו, כלומר עדיין עשו שולט על יעקב. של ארם הראשון – הן בגדי חמודות שהיו לעשו. קרקפלו של רבי ישמעאל – כחן גדול, ומהרגי מלכות היה, ומתוך יפיו נכנס בלב בת קיסר והפשיט עור פניו וחנטה באפרסמון שתהא מקיימת ולא ישתנה, ועדיין מונח בגיזי רומי. דפיזא – פז, והוא אבן יקרה עד מאד ואינו מצוי בעולם. סך קירי פלסתר – חשבון הקצין כוב. [והוא] נבואת יעקב שקרא לבניו לאחריה [והימסן] שסופן ליגאל, כזב הוא. סך – חשבון. קירי – קצין. אחוה דמנא זיפנא – אחיו של אדונינו עשו זיפן הוא, יעקב שרימה לעשו וחשב לטול ברכה להיות גביר לאחיו. דחמי חמי – הרואה בשמחה זו עכשיו רואה, ומי שאינו רואה עכשיו לא יראה עוד, דעו שבעים שנה אינה נעשית. מאי אהני לרמא – ליעקב שרימה את עשו ולקח את ברכתו. ווי לדין – לעשו. בדי יקום – בשרשום יעקב. הכי גרסינן: ותנא דידן מאי טעמא לא קחשיב הא הני דאיתנהו בכל שתא קחשיב הא דלייתא כל שתא לא קחשיב. הני דרומא – הני ימי אידיהן דמתניתין, אין אסורין אלא לבני רומי. מומרדי וטוריסקי מוהרנין ומוהרין – עשוי ימי אידיהן קבועות שיש להן בכל שנה. ועשר באדר – בעשרה באדר. קבועין – ולקמן מפרש: קבועין כל השנה, שכל ימות השנה עושין עובדיהם יום איד ומקריבין ובזחים, ואסורים במשא ובמתן לעולם. תורענתא – שם עבודה זרה. ומפג – שם העיר. יריד שבועין בכי נדבכה שבועין ואית דאמרי נתברא שבועין – הכי גרסינן. ואית איפא הני תרי לישני. הכי גרסינן: ותדיר כולה שתא. בגולה – אין אנו יכולים להעמיד עצמנו מלישא וליתן עמהם, שביניהם אנו יושבין ופרנסתנו מזה, ועוד משום יראה. בחגתא דמייעי – יום לשנה מתקבצין כל סחרי העיר לאכול ולשתות

ולחוג לשם עבודה זרה פלונית, וכאן קורין קופנדר"א. דלא קביעא – אין חוששין כל כך אם אין עושין לה בכל שנה. משנח עיר שיש בה עבודה זרה – שיום איד יש לבני העיר הדיום לעבודה זרה שבעיר. חוצה לה מותר – לשאת ולתת עם היושבין חוץ לעיר, שאין נמשכין אחר אותה עבודה זרה. שכן מנהג, זה עובד את שלו זה עובד את שלו, ויום איד של אלו אינו ביום איד של אלו. היה חוצה לה עבודה זרה – כלומר, עבודה זרה שהיום עובדין ליראה שלהם. תוכה מותר – שאין בני העיר עובדין לאותה יראה. מהו לילך לשם – לאותה העיר ביום עבודה זרה שלהם, לספר עם אחד מבני העיר. בזמן שהדרדך מיוחדת לאותו מקום – שאין דרך יוצאה מאותה העיר לילך לעיר אחרת, דרך הכבושה מכאן לאותה העיר מיוחדת לאותה העיר לבדה – אסור לילך שם מפני חשד, שנראה כמהלך לעובדה. ואם דרך מסלול זה הולך גם לעיר אחרת, דהרואה אומר: למקום אחר הולך. גמרא והכי דמי חוצה לה – כמה יהא רחוק אותו שוק שחוצה לה מן העיר, ויהא מותר לשאת ולתת עם יושביה? עטלווא של עזה – עטלווא = שוק של בחמה, כמו "איטליד", דתנן (בכורות לא, א): שוחטין באיטליד וגמכרין באיטליד. עיר של פלשתים, והיה בה עבודה זרה, והיה חוצה לה ישוב סמוך לעיר מאד. עטלווא של עזה – דסמוכה לעיר מאד, מהו מי שרי מתניתין כדאי גזונא או לא? צור – עיר שישאל וגוים דרין בה.

עבודה זרה דף יא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קיט

53 חסדא, אמר רב, ואמר ליה אמר רב חנן בר רבא, אמר רב, חסדא
54 בתי עבודת פובכים קבועין הן שבכל יום עובדים לעבודה זרה,
55 ואלו הן, בית האליל כל בבבל, ובית נבו בעיר בורס, ובית תרעטא
56 שבעיר מפג, ובית צריפא שבאשקלון, ובית נשרא שבארץ ערבא.
57 כי אתא רב דימי, אמר, חכמים הוסיפו עליהן את בית האליל ויריד
58 שבעין בכי, ובית נדבכה שבעין, ואיכא דאמר שמו נתרבא
59 שבעין. ורב דימי מנהרדעא מתני איפכא – שונה שמוותם בהיפוך,
60 ויריד שבעין ונדבכה שבעין בכי.
61 הגמרא מבררת לאיזה ענין אמר רב, שבתי עבודה זרה אלו קבועים:
62 אמר ליה רב חנן בר רב חסדא לרב חסדא, מאי 'קבועין הן'. אמר
63 ליה, הכי אמר אבהו דאימיה, קבועין הן לעולם לעבודה זרה,
64 ותדירא בולה שתא פלחי להו – כל השנה תמיד עושים איד
65 ומקריבים זבחים, ואסורים במשא ומתן לעולם.
66 לעיל (ב) אסור חכמים לשאת ולתת עם הגויים שלושה ימים לפני
67 אידיהם. שמואל סובר שלא כל המקומות שוים: אמר שמואל,
68 בגולה, שידם תקיפה ויש חשש שאם נמנע ממשא ומתן עמם יפגעו
69 בנו, אינו אסור אלא ביום אידם בלבד. ומשנתינו שאסרה לפני יום
70 האיד, עוסקת בזמן שישראל על אדמתם.
71 הגמרא מקשה על דברי שמואל. מקשה הגמרא: ויום אידם נמי –
72 ואף יום אידם עצמו, מי אסיר במשא ומתן, והא רב יהודה שרא ליה
73 (והתיר לו) לרב ברונא לזבוני חמרא – למכור יין, ולרב גידל לזבוני
74 חיטין, בחמרא דמיינע – ביום סוחרי של סוחרי העיר שעושים פעם
75 בשנה. מתרצת הגמרא: שאני חמרא דמיינע, דלא קביעא – שאינו
76 קבוע ויש שנים שאינם עושים אותו כלל, הרי שאינם אדוקים באותה
77 עבודה זרה ואין חשש שילכו ויודו.

משנה

78 משנתינו עוסקת בעיר שיש כפרים סביבה, מה דינם בימי האיד של
79 העיר, ולהיפך: עיר שיש בה איד לעבודת פובכים, בני הכפרים
80 שחוצה לה מותר לשאת ולתת עמם. וכן אם היה לבני הכפרים
81 שחוצה לה איד לעבודת פובכים, בני העיר היושבים בתוכה (לה)
82 מותר לשאת ולתת עמם. כי אין הנכרים נמשכים זה אחר אידו של
83 זה.
84 המשנה מבררת דין נוסף, הנוגע לעיר העושה יום איד לבדה. מבררת
85 המשנה: הנצרך לדבר עם בן עיר שיש בה איד, מהו לילך לשם ביום
86 זה. משיבה המשנה: בזמן שתהיה שדולך בה מיוחדת לאותו מקום
87 בלבד, אסור, שמא יחשדוהו שדולך להשתתף בעבודתם. ואם היה
88 יכול להלך בה גם למקום אחר, מותר, כי הוראה אומר שלמקום
89 אחר הוא הולך.
90

גמרא

91 הגמרא מבררת מה כוונת משנתינו 'חוצה לה מותר'. מבררת הגמרא:
92 היכי דמי 'חוצה לה', האם דווקא כשיושבים רחוק ממנה מותר, או
93 גם בסמוך. משיבה הגמרא: אמר רבי שמעון בן לקיש משום רבי
94 חנינא, כוונת המשנה אף סמוך לעיר כגון עמלוזא (שוק הבהמות)
95 של עזה שהוא סמוך אליה מאד, לא נאסר לשאת ולתת עמהם, שאין
96 דרכם להשתתף בימי אידה אפילו סמוכים לה ביותר.
97 ואיכא דאמר – ויש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, כעא מיניה
98 רבי שמעון בן לקיש מרבי חנינא, עמלוזא של עזה מהו – מה דינו,
99 האם מותר לשאת ולתת עמהם. אמר ליה, וכי לא הלכת לצור
100 מימיה, וראית שם ישראל ועובדי פובכים
101

1 המנשר – חותך פרסותיה האחוריות עם חלק מהרגל מן הארובה
2 (העצם הגדולה התחתונה) ולמטה – או למטה ממנה, שאינה
3 נטרפת בכך. ועל כרחק ברייתא זו מדברת בטהורה, שיש בה דיני
4 טריפה, ומוכח שמותר לעורקה אף שאינה כלי תשמישו שהרי אין
5 דרך לרכב עליה. מתרצת הגמרא: תרנמא (ביאר) רב פפא את
6 הברייתא, בעגלה המושכת בקרון שהמלך יושב בו.
7 שנינו במשנה 'ואלו אידיהן וכו' יום תגלחת זקנו ובלוריתו' וכו'.
8 הגמרא מסתפקת מה הכוונה 'יום תגלחת זקנו ובלוריתו': איבעיא
9 להו, היכי קתני, האם הכוונה ליום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו –
10 יום שמגלח זקנו וראשו ומניח בלורית לשם עבודה זרה, או דלמא
11 הם שני ימים, יום תגלחת זקנו, ויום העקרת בלוריתו – שמגלח
12 ומסיר את בלוריתו לשם עבודה זרה.
13 הגמרא פושטת את הספק: תא שמע, תתניא תרתייהו, ברייתא אחת
14 אומרת יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו, וברייתא שניה אומרת יום
15 תגלחת זקנו והעקרת בלוריתו. הרי שיום הנחתה ויום העברתה
16 שניהם אסורים.
17 הגמרא מוסיפה יום איד שלא נזכר במשנה: אמר רב יהודה, אמר
18 שמואל, עוד איד אחת יש [להם] ברומי. אחת לשבעים שנה
19 מכאין אדם שלם, כעשו שהיה שלם מכל מום, ומכריזין אותו על
20 אדם חיגר, כיעקב שהיה צולע על ירכו. ורומים בהרכבה זו שעשו
21 שולט על יעקב. ומלבישין אותו – את השלם בגדי אדם הראשון
22 שהיו של עשו, ומניחין לו בראשו את קרקפלו – עור ראשו ופניו
23 של רבי ישמעאל כהן גדול, ותלו ליה [בצוארה] מתקל (ר')
24 [ארבע] זווא דפיו – ותולים לו בצוארו דרך שררה אבן פז במשקל
25 ארבע זה, ומחפין את השווקים של רומי באבני אגד יקרות,
26 ומכריזין לפניו (לפני החיגר) 'סך קיר' – חשבונו של אדון זה
27 שאמר לבניו שיגאלו באחרית הימים, פלסתר' – כוב הוא. 'אחזה
28 דמרנא ויפנא' – זהו אחיו הזויפן של אדוננו, שעשה עצמו כעשו כדי
29 לטול את ברכת יצחק להיות גביר לאחיו. דהמי חמי ודלא חמי לא
30 חמי' – הוראה שמחה זו, רואה, ושאנו רואה לא יזכה שוב לראותה.
31 'מאי אהני לרמאה ברמאותיה ולייפנא בויפנותיה' – מה הועילה
32 לרמאי רמאותו ולייפן זייפנותו, הרי לא התקיימו הברכות בו אלא
33 בנו. ומסיימין בה חבי, – וכך מסיימים הכרזתם, 'ווי לדין בדיקום
34 דין' – אי לזה (עשו) כשיקום זה (יעקב) באחרית הימים.
35 רב אשי מולול בהכרזה זו: אמר רב אשי, הכשילן פיהם לרשעים.
36 אי אמרו 'וייפנא אחיה דמרנא', היו מתפרשים דבריהם בדרקאמרי
37 – כמו שכוונתם לומר. אבל השתא דאמרי 'אחזה דמרנא ויפנא',
38 הרי אפשר לפרש, מרנא גופיה ויפנא הוא – אדוננו עצמו הוא
39 הזויפן.
40 הגמרא מבררת מדוע לא הזכיר איד זה במשנה. מבררת הגמרא:
41 ותנא דידן, מאי מעמא לא קחשיב לה. משיבה הגמרא: להאי
42 דאיתא בכל שתא ושתא קחשיב – את אלו שנחגגים בכל שנה מנה
43 התנא, אבל דליתא בכל שתא ושתא, לא קחשיב.
44 הגמרא מבארת של איזו אומה הם ימי האיד שבמשנתינו, ומה הם
45 ימי האיד של אומות נוספות. מבארת הגמרא: הני דרומא – אלה
46 שבמשנה הם של בני רומי, ואסור לשאת ולתת עמהם בלבד. מבררת
47 הגמרא: ודרסא מא – ומה הם ימי האיד הקבועים לבני פרס,
48 לאסור משא ומתן עמהם. משיבה הגמרא: הם הימים הנקראים
49 מוחרדן ומוחרדן, מוחרדן ומוחרדן. מבררת הגמרא: הני דפרסא
50 ודרומא, דבבלא (של בני בבל) מאי. משיבה הגמרא: הם
51 הנקראים מוחרדן ומוחרדן, ומוחרדן ומוחרדן, והאיד שביום עשר באדר.
52 הגמרא מפרטת שמות בתי עבודה זרה קבועים: אמר רב חנן בר רב

שִׁשְׁתּוֹ – וְשִׁשְׁתּוֹ שְׁנֵי קְדִירֹת עַל גְּבִי בִירָה אַחַת וּמִבְשֵׁל כֹּל
אֶחָד אֶת שְׁלוֹ, וְלֹא חָשׂוּ לָהֶם חֻכְמִים לְאִסּוּר אֶת הַדָּבָר שֶׁמֶּא יִבֹּא
לְיָדִי תִּקְלָה מִפְּנֵי סְמִיכוֹתָן זֶז לָזוֹ. וּמִזֶּה תִּלְמַד לַעֲנִין עֲטִלּוּחַ שֶׁל עֹזָה,
שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁסֻּמוֹךְ הוּא לַעֲזוּה מֵאֵד, מוֹתֵר לִשְׂאֵת וּלְתֵת עִמָּהֶם בְּיוֹם
הָאֵידִי שֶׁל עֹזָה.

הַגְמָרָא מִבְּרִירַת מַה כּוֹונַת רַבִּי חֲנִינָא בְּתוֹשׁוּבָתוֹ זֶז. מִבְּרִירַת הַגְמָרָא:
מֵאִי לֹא חָשׂוּ לָהֶם חֻכְמִים – מַה הִיא הַתִּקְלָה עֲלֶיהָ אָמַר רַבִּי חֲנִינָא
שֶׁלֹּא חָשׂוּ לָהּ, וּמִזֶּה נִלְמַד מִכָּךְ לַעֲנִין עֲטִלּוּחַ שֶׁל עֹזָה.

הַגְמָרָא מִבִּיאָה שְׁלוֹשׁ דְּעוֹת שֶׁל אֲמוּרָאִים, לְמַה הִתְכוּיֵן רַבִּי חֲנִינָא.
דְּעָה רֵאשׁוֹנָה: אָמַר אֲבִי, כּוֹונַת רַבִּי חֲנִינָא שֶׁעַל אֵף סְמִיכוֹת
הַקְדִּירוֹת לֹא חָשׂוּ בּוֹ מִשּׁוּם בָּשָׂר נִבְלָה שֶׁבְּקִדְרֵת הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים,
וְלֹא אֲמִירָנָה, דְּלִמָּא מְהֵרָא אִפִּיהּ וְשִׁחָלָה לְאַחֲזִירָה – אוֹלֵי בַּעַת
הַבִּישׁוּל יִסַּב הָיִשְׂרָאֵל פִּנּוּי לְאַחֲזִירוֹ, וְיִטִּיל הָעוֹבֵד בּוֹכְבִּים מִן
הַנִּבְלָה בְּקִדְרֵתָהּ שֶׁל הָיִשְׂרָאֵל, וְיִכְשִׁילֵנוּ בִּאֲכִילַת נִבְלָה הָאִסּוּרָה
מִדְּאוּרֵייתָא. וּמִזֶּה לּוֹמְדִים, דְּבִנְיָוֹתָהּ חֵקָא נָמִי – שֶׁכָּךְ גַּם כֵּאֵן, אֵף
שֶׁעֲטִלּוּחַ שֶׁל עֹזָה סֻמוֹךְ אֵלֶיהָ מֵאֵד, הִתִּירוּ לִקְבֹּל מַעֲוֹת מִיֵּדָם וְלֹא
חָשׂוּ לָהֶם חֻכְמִים מִשּׁוּם דְּמֵי עֲבֹדַת בּוֹכְבִּים – לֹא חָשׂוּ שֶׁמֶּא
קִיבֵל בֵּן הָעֲטִלּוּחַ מַעֲוֹת אֵלּוֹ מִבֵּן עֹזָה שֶׁהִקְרִיב אֶת הַמַּעֲוֹת הַיּוֹם
לְעִבּוּדָה זָרָה, וְיִכְשֹׁל הָיִשְׂרָאֵל בִּאִיסוּר הַנָּאָה מִדְּמִים שֶׁהוֹקֵרְבוּ
לְעִבּוּדָה זָרָה שֶׁהוּא אִיסוּר דְּאוּרֵייתָא.

דְּעָה שְׁנִיָּה: רָבָה אָמַר, מֵאִי לֹא חָשׂוּ לָהֶם חֻכְמִים, שֶׁלֹּא חָשׂוּ בּוֹ
מִשּׁוּם בִּישׁוּלֵי עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים, שֶׁמֶּא יִבְקֹשׁ הָיִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹבֵד
כּוֹכְבִּים שִׁיבֵשֵׁל לוֹ קִדְרֵתוֹ וְיִכְשֹׁל בִּאֲכִילַת בִּישׁוּל נִכְרֵי הָאִסּוּר
מִדְּרַבְנָן. וּמִזֶּה יֵשׁ לְלַמּוֹד, דְּבִנְיָוֹתָהּ חֵקָא נָמִי, אֵף שֶׁעֲטִלּוּחַ שֶׁל עֹזָה
סֻמוֹךְ אֵלֶיהָ מֵאֵד, לֹא חָשׂוּ לָהֶם חֻכְמִים מִשּׁוּם יוֹם אִידִים – לֹא
חָשׂוּ שֶׁמֶּא בֵּן הָעֲטִלּוּחַ נִמְשָׁךְ אַחֵר בְּנֵי עֹזָה וְהִיִּים הוּא גַּם יוֹם אִידִי,
וְיַעֲבֹר הָיִשְׂרָאֵל עַל אִיסוּר דְּרַבְנָן שֶׁלֹּא לִשְׂאֵת וּלְתֵת עִמָּהֶם בְּיוֹם
אִידִים. אֵךְ אֵין לוֹמַר כְּדִבְרֵי אֲבִי, שְׁכוֹונַת רַבִּי חֲנִינָא שֶׁלֹּא חָשׂוּ מִצַּד
אִיסוּר נִבְלָה וּמִזֶּה רֵאִיָּה שֶׁלֹּא חוֹשְׁשִׁים גַּם לְדְמֵי עִבּוּדָה זָרָה
בְּעֲטִלּוּחַ. כִּי בִּנְבִילָה הַחֲשֵׁשׁ הוּא רַחוּק, שֶׁהִרִי אֵין לְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים
הַנָּאָה אִם יַעֲרִבְנָה בְּקִדְרֵת הָיִשְׂרָאֵל, וְגַם יֵרָא שֶׁמֶּא יִתְפַּסְנוּ הָיִשְׂרָאֵל
בְּמַעֲשֵׂהוּ וְיִתְבַּעַן לְדִין עַל קִלְקוּל קִדְרֵתוֹ, וּבְדְמֵי עִבּוּדָה זָרָה הַחֲשֵׁשׁ
קָרוֹב יוֹתֵר, שֶׁהִרִי בֵּן עֹזָה חָפֵץ לַעֲשׂוֹת רִצּוֹן בְּנֵי הָעֲטִלּוּחַ וְכֹשֶׁר הַדָּבָר
בְּעִינֵי לִתֵּת הַמַּעֲוֹת בִּידָם, לְפִיכָךְ כֹּל הַמַּעֲוֹת שֶׁבְּעֲטִלּוּחַ אִסּוּרוֹת
בְּיוֹם זֶה, אֲלֹא אִם רֹאֵה שֶׁבֵן הָעֲטִלּוּחַ מוֹצִיאָן מִתִּיבָתוֹ שֶׁשֹּׁמֵר בָּהּ
מַעֲוִיתוֹ מֵאֲתַמּוֹל.

דְּעָה שְׁלִישִׁית: רָבָה פְּרִי עוֹלָא אָמַר, כּוֹונַת רַבִּי חֲנִינָא שֶׁלֹּא חָשׂוּ לָהֶם
חֻכְמִים מִשּׁוּם צִינּוּרָא – לֹא חָשׂוּ שֶׁמֶּא יִתְנוּ רוֹטֵב נִבְלָה לְתוֹךְ
קִדְרֵת הָיִשְׂרָאֵל, כִּיֵּן שֶׁהוּא אִיסוּר קֵל, שֶׁאִינוּ שִׁכִּיחַ שִׁינָתוֹ וְאֵף אִם
יִתְנוּ בְּטֵל בְּרֹב. וּמִזֶּה יֵשׁ לְלַמּוֹד, דְּבִנְיָוֹתָהּ חֵקָא נָמִי, אֵף שֶׁעֲטִלּוּחַ
שֶׁל עֹזָה סֻמוֹךְ אֵלֶיהָ מֵאֵד, הִתִּירוּ לִשְׂאֵת וּלְתֵת עִמָּהֶם שְׁלֹשָׁה יָמִים
לְפָנֵי יוֹם הָאֵידִי שֶׁל בְּנֵי עֹזָה, שֶׁהוּא אִיסוּר קֵל יוֹתֵר מִבְּיוֹם הָאֵידִי עֲצֻמוֹ,
וְלֹא חָשׂוּ לָהֶם חֻכְמִים מִשּׁוּם לְפָנֵי אִידֵיהֶן – לֹא חָשׂוּ שֶׁמֶּא בֵּן
הָעֲטִלּוּחַ נִמְשָׁךְ אַחֵר בְּנֵי עֹזָה וְעוֹשֶׂה עִמָּהֶם אֵידִי וְנֹאסֵר לִשְׂאֵת וּלְתֵת
עִמּוֹ שְׁלוֹשָׁה יָמִים קוֹדֵם לָכֵן. אֲבָל אֵין לוֹמַר כְּדִבְרֵי רַבָּא, שְׁכוֹונַת רַבִּי
חֲנִינָא שֶׁלֹּא חָשׂוּ מִצַּד אִיסוּר בִּישׁוּל נִכְרֵי וּמִזֶּה רֵאִיָּה שֶׁלֹּא חוֹשְׁשִׁים
גַּם לְאִיסוּר מִשָּׂא וּמִתֵּן בְּעֲטִלּוּחַ בְּיוֹם הָאֵידִי עֲצֻמוֹ שֶׁל בְּנֵי עֹזָה. מִפְּנֵי
שֶׁבִּישׁוּל נִכְרֵי הַחֲשֵׁשׁ הוּא קֵל, שֶׁהִרִי מִסְפִּיק שֶׁהִיִּשְׂרָאֵל יִתְנָה פֶּעַם
אַחַת בְּגִחְלִים וְשׁוֹב לֹא תֹאסֵר קִדְרֵתוֹ מִצַּד בִּישׁוּל נִכְרֵי, וּבִמְשָׁא וּמִתֵּן
בְּעֲטִלּוּחַ הַחֲשֵׁשׁ חֲמוּר יוֹתֵר, כִּי מִפְּנֵי סְמִיכוֹתָם לְבְנֵי עֹזָה קָרוֹב לְהִיּוֹת
שִׁימְשִׁכוֹ אַחֲרֵיהֶם לַעֲשׂוֹת אֶת הָאֵידִי עִמָּהֶם.

שִׁנּוּי בִּמְשַׁנָּה לַעֲנִין עִיר הָעוֹשֶׂה יוֹם אִידִי, מֵהוּ לִילָךְ לְשֵׁשׁ וְכוּ' בּוֹמֵן
שֶׁהִתְרַךְ מִיּוֹחֲדָת לְאוֹתוֹ מִקּוֹם אִסּוּר, שֶׁמֶּא יִחְשְׁדוּהוּ שֶׁהוֹלֵךְ
לְהִשְׁתַּחֲוֶה בְּעִבּוּדוֹתָם.

הַגְמָרָא מִבִּיאָה בְּרֵייתָא, וְבָה כְּמֹה דִּינִים שֶׁנֶּאֱמָרוּ מִטַּעַם שֶׁמֶּא
יִחְשְׁדוּהוּ. הִדִּין הָרֵאשׁוֹן דּוֹמֵה לְדִין מִשְׁנֵיתוֹ: תִּנּוּ רַבְּנָן, עִיר שֵׁישׁ בָּהּ
יוֹם אֵידִי לְעִבּוּדַת בּוֹכְבִּים, אָסוּר לִיבְנֵם לְתוֹכָהּ, וְאִפִּילוּ לֹא כְּדִי
לְעוֹבֵד מְתוּכָה לְעִיר אַחֲרָתָהּ, שֶׁמֶּא יִחְשְׁדוּהוּ שֶׁמִּשְׁתַּחֲוֶה בְּעִבּוּדוֹתָם,
דְּכִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, כָּל זֶמֶן שֶׁהִתְרַךְ מִיּוֹחֲדָת לְאוֹתוֹ
מִקּוֹם שְׁעוֹשִׂים בּוֹ אֵידִי וְאֵי אִפְשָׁר לְהִגִּיעַ מִמֶּנָּה לְמִקּוֹם אַחֵר, אָסוּר
לְלַכֵּת בָּהּ, אֲבָל אִם אֵין תְּהִרָךְ מִיּוֹחֲדָת לְאוֹתוֹ מִקּוֹם, מוֹתֵר לְלַכֵּת
בָּהּ. לְפִיכָךְ מוֹתֵר לְהִיכִנֵּס לְעִיר זֶז כִּשְׁאִפְשָׁר לְעוֹבֵד מְתוּכָה לְעִיר
אַחֲרָתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהוֹרָאָה אוֹמֵר שֶׁהוֹלֵךְ הוּא לְעִיר אַחֲרָתָהּ.

דִּין נֹסֵף שֶׁטַּעַמוֹ מִפְּנֵי הַחֲשֵׁד: מִי שֵׁיִשֵּׁב – נִתְקַע – לוֹ קוֹץ בְּרַגְלוֹ
כִּשְׁעֹבֵר בְּפָנָי שֶׁל עֲבֹדַת בּוֹכְבִּים, לֹא יִשְׁחָה וְיִמְלָכָה מִרְגְּלָהּ,
מִפְּנֵי שֶׁכִּשְׁשׁוּחָה נִרְאָה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לְעֲבֹדַת בּוֹכְבִּים. וְאוֹלָם אִם
אֵינוֹ נִרְאָה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ, מוֹתֵר.
דִּין נֹסֵף מֵאוֹתוֹ טַעַם: נִתְפָּדוּ לוֹ מַעֲוִיתוֹ בְּפָנָי עֲבֹדַת בּוֹכְבִּים, לֹא
יִשְׁחָה וְיִמְלָכָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאָה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לְעֲבֹדַת בּוֹכְבִּים. וְאִם אֵינוֹ
נִרְאָה, מוֹתֵר.

דִּין נֹסֵף מֵאוֹתוֹ טַעַם: מַעֲוִיָּה מוֹשֵׁשׁ – הַמְּזוֹרִים אֶת מִימֵי לְפָנֵי עֲבֹדַת
בּוֹכְבִּים, לֹא יִשְׁחָה וְיִשְׁתַּחֲוֶה מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאָה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לְעֲבֹדַת
בּוֹכְבִּים. וְאִם אֵינוֹ נִרְאָה, מוֹתֵר.

דִּין נֹסֵף מֵאוֹתוֹ טַעַם: פְּרִצּוּפוֹת הַמְּקַלְחִין מִים (לְכִרְכִּין) [בְּכָרְכִים]
– צוּרוֹת אֶדָם חִלּוּלוֹת שֶׁנִּכְנָסִים לָהֶם מִים מִגִּבּוֹם וְנִשְׁפָּכִים מִפִּיהֶם,
שְׁעוֹשִׂים בְּכִרְכִּים לְנוֹי כְּדֶרֶךְ הָעֲשִׁירִים, לֹא יִנִּיחַ פִּיָּו עַל פִּיהֶם
וְיִשְׁתַּחֲוֶה, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאָה כְּמִנְשֵׁק לְעֲבֹדַת בּוֹכְבִּים.

הַבְּרֵייתָא מִבִּיאָה אִיסוּר נֹסֵף הַדּוֹמֵה לְאִיסוּר הַשְׁתִּיָּה מִן הַפְּרִצּוּפוֹת,
אֵךְ טַעַמוֹ שׁוֹנֶה: בִּיּוֹצָא בּוֹ, לֹא יִנִּיחַ פִּיָּו עַל סִילּוֹן – צִינּוּר מִים
מִחוּבֵר בְּקִרְקַע, וְיִשְׁתַּחֲוֶה, וְאִפִּילוּ שֶׁלֹּא לְפָנֵי עִבּוּדָה זָרָה, מִפְּנֵי הַסְּכָנָה
– שֶׁמֶּא יִבְלַע עֲלוֹקָה שֶׁרִכְבָּה לְהִימְצָא בְּמִים, וְיִסְתַּכֵּן בְּנִפְשׁוֹ.

הַגְמָרָא מִבְּרִירַת מַה כּוֹונַת הַבְּרֵייתָא בְּאוֹמְרָהּ וְאִם אֵינוֹ נִרְאָה מוֹתֵר.
מִבְּרִירַת הַגְמָרָא: מֵאִי וְאִם אֵינוֹ נִרְאָה, אֵילִימָא דְּלֹא מְתַחֲוֶי – שֶׁאֵין
מִי שֶׁרֹּאֵהוּ שׁוֹחָה לְפָנֵי הָעִבּוּדָה זָרָה, לֹא יִתְכֵּן שׁוֹאֵת כּוֹונַת הַבְּרֵייתָא,
וְהָאֵמֵךְ רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל מִקּוֹם שֶׁאִסְרוּ חֻכְמִים לַעֲשׂוֹת אִיזָה
דָּבָר מִפְּנֵי מְרָאִית הָעֵין – שֶׁהוֹרָאָה חוֹשְׁדוּ שְׁעוֹבֵר עֲבִירָה, אֵפִילוּ
בְּחִרְדֵּי תְּהִירִים שֶׁאֵין אֶדָם רֹאֵהוּ אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ. אֵלָּא אֵימָא כּוֹונַת
הַבְּרֵייתָא הִיא שֶׁאִם אֵינוֹ נִרְאָה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לְעֲבֹדַת בּוֹכְבִּים, כְּגוֹן
שִׁשׁוּחָה בְּאוֹפֵן שֶׁמִּפְנֵה לָהּ אֶת גִּבּוֹ אוֹ אֶת צִידוֹ, מוֹתֵר.

הַגְמָרָא מִבְּאֵרַת מִדּוּעַ צְרִיכָה הַבְּרֵייתָא לְפָרֵשׁ אֶת כָּל הַדִּינִים הַלָּלוּ,
וְלֹא מִסְפִּיק שֶׁתֹּאמַר אֶחָד מֵהֶם וּמִמֶּנּוּ נִלְמַד אֶת כָּל הַשָּׂאָר. מִבְּאֵרַת
הַגְמָרָא: וְצִירִיבָא, דָּאִי תִנָּא קוֹץ, הֵינּוּ אוֹמְרִים שְׁדוּקָא כֵּאֵן הַחֲמִירוּ
עֲלֵיו שֶׁלֹּא יִשְׁחָה לְפָנֵי הָעִבּוּדָה זָרָה מִשּׁוּם דָּאִפְשָׁר לְמִיזֵל קָמִיָּה
וּמִשְׁקָלִיָּה – שִׁיכּוֹל לְהַמְשִׁיךְ לְלַכֵּת הַלֵּאָה וּלְהִתְרַחֵק מִלְּפָנֶיהָ וְשֶׁם
לֵיטֵלוֹ מִרְגְּלוֹ, אֵמָכְל כִּשְׁנַתְּפוּרוֹ לוֹ מַעֲוִית לְפָנֵי עִבּוּדָה זָרָה, דְּלֹא אִפְשָׁר
שִׁילָךְ לְמִקּוֹם אַחֵר לְאוֹסְפֵן, אֵימָא – לֹא – תֹאמַר שֶׁלֹּא הַחֲמִירוּ בּוֹ
בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִרְאִית הָעֵין בְּלִבָּד, מוֹתֵר לִשְׁחָתוֹ וְלֹאֹסְפֵן. וְאֵי תִנָּא
מַעֲוִית, הֵינּוּ אוֹמְרִים שְׁדוּקָא כֵּאֵן הַחֲמִירוּ עֲלֵיו שֶׁלֹּא יִשְׁחָה לְפָנֵי
הָעִבּוּדָה זָרָה מִשּׁוּם דְּמִמּוֹנָא – שֶׁהוּא רַק הַפֶּסֶד מִמּוֹן, אֵמָכְל קוֹץ,
דְּצִעְרָא – שֶׁהוּא צַעַר הַגּוֹף, אֵימָא לֹא – תֹאמַר שֶׁלֹּא הַחֲמִירוּ בּוֹ
וּמוֹתֵר לִשְׁחָתוֹ וּלְטִילוֹ מִרְגְּלוֹ. וְאֵי תִנָּא הֵינִי תְּהִירִי, הֵינּוּ אוֹמְרִים
שְׁדוּקָא בְּהֶם הַחֲמִירוּ מִשּׁוּם דְּלִיבָא סְכָנָה – שֶׁאֵין סְכַנַת נַפְשׁוֹת
בְּצַעַר הַקּוֹץ וּבְהַפְסַד הַמַּעֲוִת, אֵמָכְל מַעֲוִיָּה שֶׁלִּפְנֵי עִבּוּדָה זָרָה, דָּאִיבָא
סְכָנָה דָּאִי לֹא שְׁנֵי מִיִּית – שִׁישׁ לְפַעְמִים סְכַנַת נַפְשׁוֹת שֶׁאִם לֹא
יִשְׁתָּה בְּאוֹתוֹ רֹגַע יְמוֹת בְּצַמָּא, אֵימָא לֹא – תֹאמַר שֶׁלֹּא הַחֲמִירוּ בּוֹ
וּמוֹתֵר לִשְׁחָתוֹ וּלְשְׁתוֹת מִמֶּנּוּ. מִסִּיקָה הַגְמָרָא: צִירִיבָא – אֵכֵן נִצְרָכִים
שְׁלוֹשַׁת דִּינִים אֵלּוֹ לְהֹאמַר וְאֵי אִפְשָׁר לְלַמֵּדָם זֶה מִזֶּה.

עבודה זרה. פרק ראשון – לפני אידיהן דף יב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קכא

דלמא מהדר ישראל אפיה – ואם תאמר: מאי שנא משאר איסורים דעלמא דשריא ביוצא ונכנס? ויש לומר: דהא דשרינן בעלמא יוצא ונכנס היינו היכא דנתפס כנגב אם מצאו ישראל ותבע ליה לדינא, אבל הכא יכול לתרוב הכף של נבלה בקידירה, ויאמר: להאיטא את תבשילך נתכוונתי שלא יקדיה. אי נמי, הכא מיירי בתבשיל אכסנאי דלא מרתת מיניה, ולרבא איכא למימר דשרי יוצא ונכנס אפילו באכסנאי, ומשום הכי לא מיירי רבא.

מבשר נבלה לדמי עבודה זרה גוי נבי, דחתם גוי מרתת דלמא חזי ליה ותבע ליה בדינא.

ושרי גוי נבילה בקדירה – פירש רבינו יצחק: שרי בשר בחושה שלו ושקיל בשר

שמינה כדי להרויח, אבל בחנם כדי להכשיל את ישראל לא חיישין אפילו חולך למרוחק, וראיה

מדלקמן בפרק שני (לד, ב) גבי ההוא ארבא דמורייסא דלא חייש לתערובת חמרא, כיון

דקיסתא דמורייסא בלומא, פירוש: בוזא, וקיסתא דחמרא בארבעה לומי, פירוש: בארבע

זוזי, ומהאי טעמא שבקין בכל יום קדירות שלט לשפוחתו גויות, ולא חיישין דלמא הטילה

איסור בחותכו, **דכוותה** הכא נמי לא חשו חכמים לדמי עבודה זרה ביד גוי – פירש

הקונטרס: דנימא דמים הללו שהוא לוקח מן בשר זו של בני תוכה הן, וכבר היו נקרים

לעבודה זרה ואסורין מדאורייתא דכתיב: "לא ידבק בידך מאומה". משמע דלאבי נמי אם הוא

ידעין בודאי שהם של עבודה זרה – אסורין, ושאינן הכא משום דלא חשו, ולרבא אפילו

למיחש חיישין ואסור. וקשיא, דלקמן בפרק בתרא (סד, א) קאמר, דר' יחי' וקמיבעיא לה:

דמי עבודה זרה ביד גוי אסורין או מותרין, ומסיק רב נחמן דמותרין, ומייתר ראייה ממתניתין: גוי

שהיה נושא בו ישראל מנה ומכר עבודה זרה ודביא לו השבט ומתירין ושבטן משום דף קשיא

פירש הקונטרס: דמי עבודה זרה – שנקריבין היו לעבודה זרה, ולא דמי להדיא דפרק בתרא

דרוצה לומר חליפי עבודה זרה, וחליפי עבודה זרה אינם אסורים אלא כשהחליפם ישראל, אבל

כשהחליפם גוי מותרין. מיהו קשיא, דאפילו הו נקריבין לעבודה זרה אינם אסורין, דבעינן עבודה

שנעשית כעין פנים, כדאמרין לקמן פרק "רבי ישמעאל" (נא, א) זרק מקל לפניה חייב משום

דדרכה בכך, והמקל אינו נאסר דבעינן תקרובת כעין פנים ולכאן ויש פירושם אחרים שהיה

רש"י, דאבי לא סבירא ליה דף מתניתין דלקמן פרק בתרא (סד, א), ודחוק הוא לומר דאבי ורבא

רובה רב עולא לא שמיע ליה. ועוד קשיא מפרק בתרא אהדיא דפרק "אין מעמידין" (עבודה זרה

לג, א) גבי "החולכין לתרפות", תנו רבנן: ישראל החולך ליריד של גוים וכו', גוי שהולך ליריד בין בהליכה בין בחזרה משותיו מותרין,

דאמרינן: אימור חמרא זבין גלימא זבין. משמע, הא עבודה זרה זבין – אסור, אלמא חליפי עבודה זרה אסורין: פירש רבינו תם: דהדיא דפרק בתרא (עבודה זרה, סד, א) דשרי חליפי

עבודה זרה – היינו בגוי שפורע חובו מדמי עבודה זרה שמכר, דהאי דאמר דעבודה זרה תופסת דמייהו חזרם כבודו, והיינו דוק כשהחליפה ישראל, אבל כשהחליפה

גוי לא שייך. אבל הכא ובפרק "אין מעמידין" (עבודה זרה לג, א) מיירי שהגוי מקצה הדמים לצורך עבודה זרה אחרת, ולכך אסורין הדמים. ואם תאמר: דאבי קאמר הכא דלא חשו

לכני חוצה לה משום דמי עבודה זרה. הא לכני תוכה אסור משום דמי עבודה זרה. ומאי שנא מדלקמן פרק "אין מעמידין" (שם) דפסקין ב"אימור חמרא זבין גלימא זבין", והכא נמי

נאמר הכי, ויהא מותר אף לידועים שהם בני תוכה ואומר רבינו יצחק: דהכא מיירי ביריד שחור קבוע לקנות תשמיש עבודה זרה וצרכיה, הלכך לבני תוכה אסור דאיכא למיחש

לדמי דעבודה זרה, אבל התם מיירי ביריד שאינו קבוע לכך, ולפיכך יש לתלות ב"אימור גלימא זבין". ורבא פליג ואמר: אי הוה לן למיחש לדמי עבודה זרה שהיה היירי עשוי לכך

כל מקום שאסור חכמים מפני מראית העין וכו' – פירש רב נסים גאון דאין הלכה כרב, מראית העין. כך קבלתי בשבת מפני מורי החסיד. ובתוספות רבינו יהודה מצאתי: נראה לרבינו יצחק להלכתא כרב, כדפרישית בשבת פרק "במה אשה" (סד, א), **והאמר** רב יהודה אמר רב וכו' – ואף על גב דפליגי ביה תנאי בפרק "במה אשה" (שבת דף סד, ב) מכל מקום לא בעי לתרץ דפליגא דף ברייתא על רב יהודה.

שפיתא קדירה – כשמניחין אותה אצל האור על גבי כירה קרי שפיתא, לשון "שפות הסיר" (יחזקאל כד). **ולא חשו חכמים** – אף על פי שסמון איסור אצל היתר מאד. הכא נמי, אף על פי שבני העיר האסורין סמוכין לבני חוצה לה שאין להם עבודה זרה היום, לא חשו. **מאי לא חשו** – איכא למימר בשתי קדירות, דלילף הכא דכוותה? **משום בשר נבילה** – ואף על גב

דאיכא למיחש לאיסור דאורייתא, לא חשו לאחזוקי איסור בקדירות מן הספקא. **הכא נמי** – לא מחזקינן דמי עבודה זרה ביד גוים

שבחוצה לה, דנימא: אסור למכור להם בהמה, שדמים הללו שהוא מקבל מן מחמת בהמה זו דמי עבודה זרה הן,

שהבהמה היום לצורך בני תוכה היא ונקריבים היום לעבודה זרה, והוא איסור דאורייתא מ"לא ידבק בידך מאומה" וגו' (דברים יג). וכל שכן היכא ידיעין דמשל

חוצה לה הן, דלספק איסורא דרבנן לא חיישין, דנימא: דלמא האי גברא שייך בתר בני תוכה והוי היום יום אידו, ועבר האי

גברא אדרבנן דאסרי לישראל לשאת ולתת עמם ביום אידו. **רבא אמר** – האי "לא חשו" – לאו לבשר נבילה קאמר, דנילף מינה

דכוותה דלא ניהוש לדמי עבודה זרה. דהא לא דמי, דחתם לית הנאה לגוי דנישד

נבילה לקדירה, דמיסתפי דאי חזי ליה ישראל תבע ליה בדינא, אבל הכא מתכוין

גוי לעשות רצון חבירו. אלא הכי קאמר: לא חשו להם חכמים משום בישולי גוים, דלמא

סמך ישראל לגוי לבשילה וקאכיל בשולי גוים דרבנן. **והכא נמי** – היכא דפשיטא דדמים הללו מתוך תיבתו לקחם, וליכא

למיחש לאיסורא דאורייתא – לא חשו חכמים לספק איסורא דרבנן. **משום יום אידם** – למיחש דלמא האי גוי שייך בתר בני

תוכה, ושקיל וטרי האי ישראל בחדיה ביום אידו. **רבה בר עולא אמר** – ביום אידם של בני עזה לא שרא רבי חייה לשאת ולתת עם

בני עטלחא. ולא דמי לשתי קדירות, דחתם ליכא למיחש משום בישולי גוים מכי (אתי) וחתין ישראל חדא זימנא בגדלים, אבל הכא

איכא למיחש דלמא האי גוי שייך בתר בני תוכה, הואיל וסמוכה לה. ומתניתין דקתני

דחוצה לה מותר – לא בסמוכה כולי האי קאמר. ורבי חייה לפני אידיהן דשרי, ודכי

קאמר: לא חשו להם חכמים לשמא נתנו צינורא מתוך קדירת גוי לתוך קדירת ישראל, הואיל ואיסור קל הוא, חדא דלא

שכיח, ועוד דאי נמי שכיח בטיל ברובא. הכא נמי לא חשו לאיסור חוצה לה של בני עזה ואף על פי שסמוכה לה ממש. כל היכא

דחני "יש בה עבודה זרה" משמע שהיום עובדין ליראה שלהם. **אסור ליכנס לתוכה** – משום חשד, דאמרי: אידו נמי אויל למפלח. **ישב לו קוין** – נתחב לו קוין

ברגלו, **ואם אינו נראה** – מפרש לקמן. **פרצופות המקלחין מים** – פרצופות אורן חלולין, ונכנס סילון מים לאחוריהם לתוכן ויוצאין דרך פיהם. **בכרכים** – דרך יושבי

כרכים להתנהג בגדולה, להכי נקט כרכים. **על גבי סילון** – צינור מחובר בקרקע. **מפני סכנה** – שלא יבלע עלוקה, שנשוא' בלעו. **אילימא דלא מיתחיו** – שאין אדם

רואהו. **כל מקום שאסרו חכמים** – דבר המותר ואסרוהו מפני מראית העין, שהרואהו חושדו בדבר עבירה. **אפילו בחדרי חדרים אסור** – במקום שאין אדם

רואה אסרוהו. **ואם אינו נראה כמשתחוה** – שפונה אחריי או צידו לצד עבודה זרה. **למילול קמה** – עד שיעבור מכנה עבודה זרה. **אבל מעין דאיכא סכנה** – דאי לא

שנתה מיית בצמא.

פרצופות

– חיישין ואפילו בחוצה לה, אבל רבא סבר דאין היירי עשוי לכך, ומשום יום אידם איבעיא ליה. כל מקום שאסור חכמים מפני מראית העין וכו' – פירש רב נסים גאון דאין הלכה כרב, מראית העין. כך קבלתי בשבת מפני מורי החסיד. ובתוספות רבינו יהודה מצאתי: נראה לרבינו יצחק להלכתא כרב, כדפרישית בשבת פרק "במה אשה" (סד, א), **והאמר** רב יהודה אמר רב וכו' – ואף על גב דפליגי ביה תנאי בפרק "במה אשה" (שבת דף סד, ב) מכל מקום לא בעי לתרץ דפליגא דף ברייתא על רב יהודה.

פרצופות

– חיישין ואפילו בחוצה לה, אבל רבא סבר דאין היירי עשוי לכך, ומשום יום אידם איבעיא ליה. כל מקום שאסור חכמים מפני מראית העין וכו' – פירש רב נסים גאון דאין הלכה כרב, מראית העין. כך קבלתי בשבת מפני מורי החסיד. ובתוספות רבינו יהודה מצאתי: נראה לרבינו יצחק להלכתא כרב, כדפרישית בשבת פרק "במה אשה" (סד, א), **והאמר** רב יהודה אמר רב וכו' – ואף על גב דפליגי ביה תנאי בפרק "במה אשה" (שבת דף סד, ב) מכל מקום לא בעי לתרץ דפליגא דף ברייתא על רב יהודה.

פרצופות

– חיישין ואפילו בחוצה לה, אבל רבא סבר דאין היירי עשוי לכך, ומשום יום אידם איבעיא ליה. כל מקום שאסור חכמים מפני מראית העין וכו' – פירש רב נסים גאון דאין הלכה כרב, מראית העין. כך קבלתי בשבת מפני מורי החסיד. ובתוספות רבינו יהודה מצאתי: נראה לרבינו יצחק להלכתא כרב, כדפרישית בשבת פרק "במה אשה" (סד, א), **והאמר** רב יהודה אמר רב וכו' – ואף על גב דפליגי ביה תנאי בפרק "במה אשה" (שבת דף סד, ב) מכל מקום לא בעי לתרץ דפליגא דף ברייתא על רב יהודה.

פרצופות

פרצופות למה לי – דאף על גב דמנשק לעבודה זרה אינו חמור במשתחוה, מכל מקום כיון דאיכא נמי איסורא דאורייתא במנשק שמעין לה מהא דלעיל דאסור. **הבולע** נימא מותר להחם לו חמין – ואף על גב דבבבורות פרק "אלו מומין" (מד, ב) משמע שגם אחר ששתה העלוקה הוא יכול להיות הרבה, מכל מקום מחללין עליו את

השבת כיון שיש בה סכנה, מיד דהוא אמה שלע גב היד וגב הרגל (עבודה זרה כח, א) דחשבין בכמה של חלל לחלל את השבת, אף על גב שפעמים מתרפא מאליו. בערוך גרס: "ערקא", פירושו: תולעת קטנה ומצויה במים, וכשנפלת על הברש נחלית בו מוצצת הדם, וכל זמן שמוצצת היא נתמלאת מן הליחה שמוצצת ומתנפחת עד שיהא כמו חבית קטנה, וכשאדם בולע בתוך המים, מוצצת ליחה שבמעיו ומתגדלת במעיו ונמצא כריסו צבה, וספרים אחרים: "עלקא", "כרום ולוח" (תהלים יב) מתרגמין: כעלקא דמוצצת דמהן דבני אינשי.

לא ישתה אדם – פירש רש"י דלא גרסין "מן תהרות ולא מן האגמים", דהוא הדין מן הכלים. ופירש כן לספרים דגרסי אחריו כן: "נקרקש אנכתמא". ורבינו יצחק פירש דב"ערי פסחים" (פסחים ק"ב, א) גרסין בהך דשבריי: "מן תהרות ומן האגמים כלילה", ולא גרסין "נקרקש אנכתמא", ולא גרסין נמי "אי איכא אינשי אחרינא בהדיא לימא ליה פלניא" וכו'. אבל יש שם ברייתא אחרת לעיל מהך, דגרסי: "כלילי רביעית וכלילי שבתות", וגרסי: "נקרקש אנכתמא". **עיר** שיש בה עבודה זרה – פירש הקונטרס: רגילות הוא להיות לזן שוק ויריד ביום אידם. ושאינם מעטורות היינו טעמא דמותרות – משום דלא מטיא מינייהו הנאה לעבודה זרה. ואי משום נושא ונותן ביום אידם – הני מילי לזבוגי, אי משום תקרבות אי משום דרך לוקח להיות שמח ואויל ומודי, אבל למזבן מינייהו שרי, דסתם מוכר עצב הוא. הכא משמע שחור בו רש"י ממה שהיה מפרש לעיל (ב, א) דלשאת ולתת היינו מקח וממכר. ומיהו קשיא, אי ביום אידו מיירי שיהיה השוק ביום איד, היאך לוקחין מהם? הא אמרינן לעיל (ו, ב) דאין לוקחין מהם דבר שאינו מתקיים, ואילו בגמרא דהכא (יג, ב) אמרינן דרב ירמיה זבן חז פיתא, ועלה דההוא עובדא אמרינן בירושלמי: אמר ליה חד לחבריה: ואת לא לקחת גלוסקין מימין? לכך פירש רבינו מאיר דהכא מיירי ביריד שעשו להניח בו מכס, ושלא ביום אידם מיירי, ולכך בשאינם מעטורות אין כאן איסור. **אלא** בוורד ודודס דקמתהני מריחא – הקשה רבינו תום: מאי שנא מבית תיחא, דאמרינן לקמן פרק בתרא (סו, ב) דשרי משום דריחא לאו מילתא תיחא? ותירץ: דהוא וורד ודודס דעיקרייהו לריחא קיימי, והוי כמו קטורת, דאף לאחר שנעשית מעצת נהי שאין מועלין בו, איסורא מיהא איכא. ואפילו לא הוי עיקרייהו לריחא שמא יש לאסור, דהא דאמרינן (פסחים ב, ב): כל איסורין שבתורה אין לוקחין עליהן אלא בדרך הנאתן, מכל מקום איסורא מיהא איכא. ושמא בעבודה זרה אפילו ללקוח נמי לקי, מיד דהוא אכלאי הכרם דלוקח עליהם אף שלא בדרך הנאתן משום דלא כתיבא בהו אכילה, ובעבודה זרה נמי לא כתיבא בה אכילה באורייתא אלא בדברי קבלה (תהלים קז): "ויאכלו מזבחי מתיים". ואף על גב דכתיב (דברים לב): "אשר חלב ובחזמו יאכלו", מכל מקום לא הוזכר אכילה אצל איסור, רק בדברי קבלה דאיתקש זבא למת "ויאכלו מזבחי מתיים", כדאיתא פרק "אין מעמידין" (עבודה זרה כט, ב). ואפילו אם תמצא לומר דמלקוח ליכא, איסורא מיהא איכא, אבל בת תיחא, אף על גב דביין נסך מיירי, דבעין איסור עבודה זרה החמירו בו – התם ליכא הנאה, כי אדרבה חזק הדין בנסך בחוטמו ומזיקו. וטעם האסור – לאו משום הנאת הרחי, אלא משום דחשיב ליה כשתייה, שהריה נכנס בגופו והוא חזק ביותר. ואפילו אם תמצא לומר דשתייה גסה מותרת באיסור הנאה, הכא, כיון דאם היה שותה היין עצמו לא היה לו שתייה גסה, יש לאסור הרחי הדומה למנשק אף על פי שאינו נהנה. **אבל** מעטורות בפירות מותרות – ולרבי יוחנן, שאין מעטורות מיהא מותרות. ואם תאמר: לקמן פרק "אין מעמידין" (לג, א) דתני: ישראל הוולך ליריד, דמעות ונמצאים בידו בחזרה אסורין דאימור עבודה זרה זבין, ומסיק דאי גלימא זבין הכא הוה מזבין ליה, כלומר ולא היה הולך שם באיסור – משמע שאינו יכול לילך לשם כי אם באיסור, ואמאי? הוה לן (למיתני) ולמיתלין בהדיא דחנניות שאינן מעטורות לרבי איסורו ויש לומר: דהתם מיירי בשכל חנניות העיר מעטורות לרבי איסור, לרבי שמעון בן לקיש בוורד ודודס ולרבי יוחנן מיהא בפירות. אי נמי, הך ברייתא דלקמן מיירי ביריד שלוקחין מכס מכל מי שאינו רוצה להניח עטרה, ואתיא כרבי נתן דבסמך דאסר בן נהנה בין מהנה. ואם תאמר: לקמן בבביתא (יג, א) אמאי לא תלי דבון מבעל הבית שאינו קבוע, דשרי לכולי? עלמא למזבן מיניה כל דבר, אף פיתא וסנדל, כדמשמע לקמן בשמעתין? ויש לומר: דהתם בבביתא מיירי בישראל תגר, דלעולם שקלי מיכסא, אן מן הלוקח אן מן המוכר. אבל

פרצופות למה לי – הא תנא מעין, דאיכא סכנת צמא וקא אסרו משום דבעי למיתני כיוצא בו לא יניח פיו על גבי סילון – דגבי מעין תנא שחיהי ולא תנא הנחת פה, הלכך לא שייך למיתני "כיוצא בו" גביה. אבל בפרצופות תנא הנחת פה, ושייך למיתני גבייהו "כיוצא בו" דאסור נמי הנחת פה, דאילו לשחות ולשתות בידו ליכא סכנתא, דבדיק לזו בדיה. בידו אחת – ממחר וזורק בפיו ואינו בודק, אבל בשתי ידיו יכול לעכבו בידו ועיין. **נימא** – היא עלוקה. להחם לו – מים חמים לשתות בשבת, דסכנת נפשות היא כדקתני בבביתא: דמו בראשו. **איהכי** והכי – בתוך זמן שמתחמין לו חמים ישקוהו חומין, שלא ימהר למות. **ויבורא** = צירעה. **חלא** שפמו = חומץ חזק, איגרא בלעז. **שכריו** – שד הממונה על מכת סגורים. לא גרס הכא "לא מן הנחרות ומן האגמים", דהוא הדין נמי מן הכלים. **ליתרייה** – יקיצנו משנתו, ולימא ליה: צחינא מיא. **נקרקש** בנכתמא – יקשקש בכיסו החצצבא על החצב, דלידמי כגברא בהדיא. **איזורה** משכבירי שכריו בריו ריחי ירי ירי בכבי חזירי – לחש הוא, ומתמעט וחולך משם השד כאשר הוא שומע מיעוט תיבות אות אחר אות עד "רי", וכן הוא הלחש להחבריו משם. "סנויריס" תרגומו: שברירי (בראשית יט). **משנה** עיר שיש בה עבודה זרה – דרך הגויים להיות להם יום שוק ויריד ביום אידם. והוי בה חנניות מעטורות – וסימן הוא להם שאותן חנניות של עבודה זרה הם, ליטול מהם מכס. **מעטורות** אסורות – מפרש בגמרא. **שאי** מעטורות מותרות – דבאותן שאין מעטורות לא שקלי מינייהו מכסא לעבודה זרה, ולא מטאי לעבודה זרה הנאה מינייהו. ואי משום דנושא ונותן ביום אידם – הני מילי לזבוגי להו, דלמא מזבן ליה בהמה ואויל ומקריב לה לעבודה זרה. אי נמי דרך לוקח להיות שמח ואויל ומודי, אבל למזבן מינייהו דבר המתקיים שרי, דסתם מוכר עצב הוא. **גמרא** בוורד והדס – של תקרבות עבודה זרה, והוא סימן להם שחנניות הללו של עבודה זרה הן. דא מתינה מריחא – וורד והדס דרך לשטחן לפני עבודה זרה, ואסורין משום תקרבות עבודה זרה. **אבל** בפירות – מותרין ליקח מהן. ואף על גב דמטיא הנאה לעבודה זרה בהנך זבני – לית לן בה, כדמפרש: במהנה מותר.

מהנה

שחנניות הללו של עבודה זרה הן. דא מתינה מריחא – וורד והדס דרך לשטחן לפני עבודה זרה, ואסורין משום תקרבות עבודה זרה. **אבל** בפירות – מותרין ליקח מהן. ואף על גב דמטיא הנאה לעבודה זרה בהנך זבני – לית לן בה, כדמפרש: במהנה מותר.

אבל

עבודה זרה דף יב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קכג

הגמרא מבררת מדוע צריכה הברייתא לכתוב גם את הדין הרביעי.
מבררת הגמרא: פְּרָצוּפוֹת לָמָּה לִי – למה שנה התנא גם דין זה, הרי אפשר ללמודו מדין מעין שגם הוא מאותו טעם. משיבה הגמרא: מְשֻׁם דְּקָבְעִי לְמִיתָנִי –[שרצה לשנות אחריו] 'כִּיּוּצָא בּוֹ לֹא יָנִיחַ פִּי עַל גְּבִי הַסִּילּוֹן וַיִּשְׁתָּה, מִפְּנֵי הַסִּפְּקָה', ואם היה מזכיר את דין המעין בלבד לא היה יכול לומר אחריו 'כִּיּוּצָא בּוֹ, שהרי דין המעין לא נשנה בברייתא רק בשמניח את פיו על המעין, אלא אף בשוחח ושותה על ידי לקיחת המים בידיו, אבל בסילון האיסור הוא רק כשמניח את פיו על גביו. ולכך סמכו לדין הפרצופות שבשניהם האיסור הוא רק כששותה בהנחת פיו.

הגמרא מבררת על איזו סכנה מדברת הברייתא. מבררת הגמרא: מֵאִי מִפְּנֵי הַסִּפְּקָה'. משיבה הגמרא: מפני סכנת עֲלֻקָּה, שמא כשמניח פיו על הסילון יבלע עלוקה, שהיא תולעת קטנה מוצצת דם הנמצאת במים, ויסתכן בנפשו.

הגמרא מביאה ברייתא ובה דין דומה: תִּנּוּ רַבָּנִן, לֹא יִשְׁתָּה אֲדָם מִיֵּם לֹא מִן הַנְּהָרוֹת וְלֹא מִן הָאֲנָבִים, לֹא עַל יְדֵי שִׁירְכִין עֲצָמוֹ אֵלֵיהֶם ויגמעם בָּפִי, וְלֹא עַל יְדֵי שִׁיקָחם בְּיָדוֹ ויביאם לפיו. וְאִם שָׁתָה מֵהֶם בְּאֹפְנִים אֵלּוּ, דְּמֹו בְּרָאשׁוֹ – עון מיתתו יחול על ראשו, מִפְּנֵי הַסִּפְּקָה – שמסכן את עצמו. ומבארת הגמרא: מֵאִי מִפְּנֵי הַסִּפְּקָה', מפני סכנת עֲלֻקָּה.

אומרת הגמרא: דִּין זֶה שֶׁבְּבִרְיָתָא, מִסְּפִיעַ לִיהַ רַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא, הַבּוֹלֵעַ נִימָא שֶׁל מִיֵּם – עלוקה החיה במים, מוֹתֵר לְהֶחֱם לוֹ מִיֵּם חֲמִין בְּשֶׁפֶת שִׁישְׁתָּה ויתרפא, מפני שהיא סכנת נפשות.

הגמרא מביאה מעשה שעשו בו כדינו של רבי חנינא: וּמַעֲשֶׂה פְּאָחַד שְׁבָלַע נִימָא שֶׁל מִיֵּם, וְהַתִּיר רַבִּי נַחֲמִיָּה לְהֶחֱם לוֹ חֲמִין בְּשֶׁפֶת. הגמרא מבררת מה יעשה הבולע כדי שלא ימות בזמן הכנת המים. מבררת הגמרא: אֲדֹהֲבִי וְהָבִי – בינתיים, מה יעשה שלא ימות. משיבה הגמרא: אָמַר רַב הוּנָא בְּרִיהַ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, לִיְגַמַּע חֲלָא – ישתה חומץ, לעכב את העלוקה שלא תמיתנו.

הגמרא מביאה מקרה אחר שיש בו סכנה, מה יש לעשות בו: אָמַר רַב אִידִי בְּרַ אֲבִי, הֵאֵי מָאֵן דְּבָלַע זִיבוּרָא – צירעה, מִחֲרִיָּא לֹא חָי – לא יחיה בשום אופן, מפני שתעקוץ במעיו עד שימות ואין לו רפואה. מִיהוּ לְשִׁקְיָיָה רַבִּיעֻתָּא דְּחֲלָא שְׁמִנּוּ – ישקוהו רביעית חומץ חזק, אֲפִשְׁרֵי דְחֵי פוֹרְתָא עַד דְּמַסְפִּיד אֲבִיתָיָה – שעל ידי זה יכול להיות מעט עד שיצוה על נכסיו.

ברייתא נוספת, שגם היא עוסקת בשתיית מים שנאסרה מפני סכנה: תִּנּוּ רַבָּנִן, לֹא יִשְׁתָּה אֲדָם מִיֵּם כְּלִילָה בֵּין מִן הַנְּהָרוֹת וְהָאֲגָמִים וּבֵין מִן הַכְּלִים, וְאִם שָׁתָה דְּמֹו בְּרָאשׁוֹ, מִפְּנֵי הַסִּפְּקָה.

הגמרא מבררת על איזו סכנה מדברת ברייתא זו. מבררת הגמרא: מֵאִי מִפְּנֵי הַסִּפְּקָה'. משיבה הגמרא: מפני סכנת שְׁבָרִירִי – השד הממונה על מכת סונירים, שדרכו להזיק למי ששותה מים בלילה יחודי.

מבררת הגמרא: וְאִי צָחִי מֵאִי תִקְנִיתָיָה – ואם צמא למים מה תקנתו שיוכל לשתות ולא ינזק. משיבה הגמרא: אִי אִיכָא אַחֲרִינָא בְּהִדְיָה – אם יש אדם אחר עמו, והוא ישתן, לִיתְרִיָּה וְלִימָא לִיהַ צָחִינָא מֵאִי – יעירונו משנתו ויאמרו לו 'צמאתי למים'. וְאִי לֹא – ואם אין אחר עמו, נִכְרְקֵשׁ בְּנִבְתָּמָא אַחֲצָבָא – יקיש במכסה הכד על הכד, כדי שישמע השד ויחשוב שיש עמו אדם נוסף, וְנִימָא אִיהוּ לְנַפְשֵׁיהּ – ויאמר לעצמו, 'פְּלִגְיָא בְּרַ פְּלִגְיָתָא –[פלוגי בן פלוגית], אֲמָרָה לָךְ אִימָךְ, אֲוֹדָהּ –[היהור] מְהוּמִיק שְׁשֵׁמוֹ שְׁבָרִירִי בְּרִירִי רִירִי יִירִי רִי – הנמצא פְּכָסִי חִירִי –[בכוסות חרס חדשות]. ועל ידי ששומע השד את שמו 'שבִּרִירִי' הולך ומתמעט הרי הוא בורח משם, ומותר לשתות מן המים.

משנה

משנה זו מביאה דין נוסף בענין איסור משא ומתן עם הנכרים ביום אידם: עִיר שֵׁישׁ בָּה עֲבֻדָּת בּוֹכְבִים – שחוגגים בה היום יום איד לכבוד עבודה זרה שבעירם, ומנהגם היה לערוך יריד ביום אידם. והיו בָּה חֲנוּיִת מְעוּפְרוֹת – מקושטות, והיה זה סימן שבאותן חנויות משלמים מכס לעבודה זרה, והיו בה גם חנויות שְׂאִינִן מְעוּפְרוֹת, מפני שאינן משלמות מכס לעבודה זרה. זֶה הָיָה מַעֲשֶׂה בְּבֵית שָׁאֵן, שהיו שם חנויות מעוטרות ושאינן מעוטרות, וְאָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁהַחֲנוּיִת הַמְעוּפְרוֹת אֲסוּרוֹת – אסור לישראל לקנות בהן, מפני שחלק מהתשלום שישלם, נלקח ממנו מכס שמשתמשים בו הכומרים לצורכי עבודה זרה, ונמצא מהנה את עבודה זרה ואסור, וְשָׂאִינִן מְעוּפְרוֹת מוֹתֵרֹת, כי אין מגיע מהן מכס לעבודה זרה, אלא לשאר בני העיר.

נמרא

הגמרא מבארת מה הטעם שהחנויות המעוטרות אסורות: אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מַה שִּׁשְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָתִינוּ שֶׁהַמְעוּטְרוֹת אֲסוּרוֹת, לֹא שָׁנּוּ – לא אמרו דין זה, אֲלָא כְּשֶׁהָיוּ מְעוּפְרוֹת בְּוֹרֵד וְהָדָם שֶׁהֵם נוֹתְנִים רֵיחַ טוֹב, ודרך לשוטחם לפני עבודה זרה, והטעם שאסור לקנות בחנויות אלו הוא משום דְּקָא מִתְּהֵנִי מְרִיחָא – שהוא נהנה מריח של תקרובת עבודה זרה האסורה בהנאה, אֲכָל הֵיוּ מְעוּפְרוֹת בְּפִירוֹת בִּלְבַד בְּלֹא וּרְדִים וְהַדְסִים, מוֹתֵרֹת הַחֲנוּיִת לִקְנוֹת בָּהֶן, ואף עַל פִּי שֶׁמִּשְׁלֻמוֹת מִכָּס, ונמצא שעל ידי קנייתו מהנה את עבודה זרה. רִישׁ לִקְשׁ מִבְּאֵר אֵת טַעַם דְּבִרְיִ: מֵאִי מַעֲשֶׂמָא – מהו הטעם בזה, הרי על ידי קנייתו באה הנאה לעבודה זרה, אֲלָא דְּאָמַר קְרָא – נאמר בפסוק בענין עיר הנדחת (דברים יג טו, יז): 'הַחֶרֶם אוֹתָהּ וְאֵת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ' וגו' וְלֹא יִדְבַק בִּידָךְ מֵאוֹמֶה מִן הַחֲרָם', כלומר תכלה את כל אשר בעיר ואסור לך ליהנות כלל ממנה שבעיר. ויש לדייק מזה, נִהְיָה הוּא דְּאָסוּר – שרק ליהנות מעבודה זרה אסרה התורה,

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שישי עמ' א

בְּזִמְנֵן תָּהָה, שמאחר ואין בית המקדש, אין לדברים אלו תקנה, ונמצא הוא גורם מכשול, שיש לחשוש שיהנה מהם ונמצא שמעל בהקדש. וְאִם הִקְדִּישׁ, או עבר וְהִחְרִים, או עבר וְהִעֲרִיף, עליו לאבדם בכדי שלא יבוא להכשל בהם, לפיכך אם היתה זו פְּהֻמָּה שהפריש לצורך הקדש, תִּיעָקַר – צריך לעקרה. ואם היו אלו פִּירוֹת או בָּסוֹת וְכִלִּים,

אין לומר על שום דבר 'הרי זה הקדש' בזמן הזה, לאחר שחרב בית המקדש, לפי שסתם הקדש הוא בלבד הבית, ואסור בהנאה, וְאִין מִחֲרִימִין – וכמו כן אין לומר בזמן הזה על דבר 'הרי זה חרם', לפי שסתם חרמים הם בלבד הבית, וְאִין מְעַרְכִּין – אין לומר 'ערכי עלי', או 'ערך איש פלוני עלי', שעליו ליתן להקדש את דמי הערך המפורשים בתורה (ויקרא כו א–ח), כל הדברים הללו אסור לעשותם

אָבֵל מִהֵנָּה שָׂרִי – להנות את עבודה זרה מותר.
הגמרא מביאה דעה חולקת: וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֲפִילוּ מְעוּפְרוֹת
בְּפִירוֹת, שאִינוֹ נִהְנֶה מִן הָרִיחַ, נָמִי (גם) אֲסוּר לְקַנּוֹת שֶׁם, שהִי
הוא קָל וְחוֹמֶר, אִם נֹאמַר בַּפֶּסֶק שֶׁנֶּהֱנֶה אֲסוּר, אִף שֶׁמַּחֲסֵר בּוֹה
מִהַעֲבוּדָה זָרָה, מִהֵנָּה שִׁמְקִים בּוֹה אֶת הָעֲבוּדָה זָרָה, לֹא כָּל שֶׁכֵּן
שֶׁאֲסוּר. וּבִקְנִיָּה בַחֲנוּיֹת מַעֲטוּרוֹת הוּא מִהֵנָּה אֶת הָעֲבוּדָה זָרָה, כִּי
הַמוֹכְרִים בַּחֲנוּיֹת אֵלּוּ מַעֲבִירִים מִכֶּסֶּם מִמַּעוֹת הַקְּנִיָּה לְבַעֲלֵי הַחֲנוּיֹת
שֶׁהֵם כּוֹמְרֵי עֲבוּדָה זָרָה, וְהֵם מִשְׁתַּמְשִׁים בּוֹ לְצוּרֵי הָעֲבוּדָה זָרָה
וּלְכֵן אֲסוּר, מֵה שֶׁאֵין כֵּן בְּשִׁאֵין מַעֲטוּרוֹת שֶׁאֵין שֶׁל הַכּוֹמְרִים.
הגמרא מְקַשָּׁה עַל רִישׁ לְקִישׁ מִבְּרִייתָא: מִיֵּתִיבִי, שֶׁנִּינוּ בְּבְרִיתָא, רַבִּי
נִתָּן אֲמַר, יוֹם שֶׁעֲבֹדֶת בּוֹכְבִּים מִנַּחַת (וּפֹטְרֹת) בּוֹ אֶת הַמָּכֶסֶּם,
הִיוּ מְכַרְזִין וְאוֹמְרִים, כָּל מִי שֶׁנִּשְׁוֹטֵל עֲמָהּ – קִישוּט שֶׁל עֲשָׂבִים אוֹ
בִּשְׂמִים שֶׁשִּׁטְחוֹם לִפְנֵי עֲבוּדָה זָרָה, וְיִנִּיחַ אוֹתָהּ בְּרֹאשׁוֹ וְכֹרֵאשׁ
חֲמוּרֵי לְבָבוֹד עֲבֹדֶת בּוֹכְבִּים, וְיִנִּיחַ לוֹ אֶת הַמָּכֶסֶּם – יִפְטוּרוֹ
מִהַמְכֵס, וְאִם לֹא, אֵל יִנִּיחַ לוֹ אֶת הַמָּכֶסֶּם. וְהָיָה שֶׁנִּמְצָא שֶׁם, מֵה
יַעֲשֶׂה – כִּיצַד יִנְהַג, אִם יִנִּיחַ הָעֵטְרָה בְּרֹאשׁוֹ, הִרִי נִמְצָא שֶׁנֶּהֱנֶה מִרִּיחַ
הָעֲשָׂבִים אוֹ הַבִּשְׂמִים הָאֲסוּרִים בְּהִנָּה, וְאִם לֹא יִנִּיחַ הָעֵטְרָה
בְּרֹאשׁוֹ, הִרִי לֹא יִפְטוּרוֹ מִתְּשֻׁלוֹם הַמְכֵס, וְנִמְצָא שֶׁבִּתְשֻׁלוֹם הַמְכֵס
הוּא מִהֵנָּה אֶת עֲבוּדָה זָרָה, אִם כֵּן אֵין לוֹ אִפְשָׁרוֹת לְקַנּוֹת שֶׁם בְּדֶרֶךְ
הִיתֵר. מִכָּאֵין אֲמַר – מִדִּין אֵם לֹא יִנִּיחַ נִמְצָא מִהֵנָּה, שֶׁמִּשְׁמַע
שֶׁאֲסוּר לִהְנוֹת אֶת הָעֲבוּדָה זָרָה, לְמַדּוֹ, שֶׁהַנִּשְׁוֹטֵל וְנִתָּן בְּשׁוֹק שֶׁל
עֲבֹדֶת בּוֹכְבִּים, מְכִיחַ שֶׁהֵנָּה אֶת עֲבוּדָה זָרָה עַל יַד תְּשֻׁלוֹם הַמְכֵס,
קִנְסוֹהוּ חֲכָמִים וְאֲסוּר בְּהִנָּה אֶת הַדְּבָרִים שֶׁנֶּהֱנֶה, כְּגוֹן אִם קֵנָה
בְּהֵמָּה, דִּינָה שֶׁתִּיעָקֵר – צָרִיךְ לְחַתּוֹךְ אֶת פֶּרְסוֹת רִגְלֶיהָ, כְּפִי
שִׁיתְבָּאָר בְּהַמְשָׁךְ. וְכֵן אִם קֵנָה פִּירוֹת, כִּסּוֹת (בְּגָדִים) וְכִלִּים, וְרִקְבּוֹ
– נִיחָם לִירְקֵב. וְאִם חֲחִלִּף מְעוֹת, וְכֵן אִם קֵנָה כְּלֵי מַתְּכוּת, שֶׁהֵם
דְּבָרִים שֶׁאֵינֶם נִרְקָבִים, וְיִלְכֶּם לֵים הַמַּלְחָה שֶׁסְּפִינּוֹת אֵינֶן עוֹבְרוֹת בּוֹ
וְאֵין חֶשֶׁשׁ שִׁיגִיעוּ לִידֵי בְּנֵי אָדָם. וְאִיזוֹהִי עֵיקוֹר שֶׁאֲמָרוּ אֲצֵל בְּהֵמָה,
הַמְנַשֵּׁר – חוֹתֵךְ וּמְסִיר אֶת פֶּרְסוֹתֶיהָ – פֶּרְסוֹת שְׁתֵּי רִגְלֶיהָ
הָאֲחוּרִיֹּת, מִן הָאַרְבָּבוֹה וְלִמְטָה – מִהַעֲצֵם הַגְּדוּלָּה הַתַּחֲתוֹנָה שֶׁל
הַרְגֵל אוֹ מִהַעֲצֻמוֹת הַקִּטְנוֹת שֶׁלֹּמֶטָה מִמֶּנָּה, שְׁבֹאֲפוֹן כִּי אֵינָה נִעֲשִׂית
טְרִיפָה, אֲבָל מִן הָאַרְבָּבוֹה לְמַעַלָּה שֶׁנִּעֲשִׂית טְרִיפָה כְּכֹךְ אֲסוּר, כִּיֹּן
שֶׁאֲסוּר לַעֲשׂוֹת טְרִיפָה בִּידֵים אִף כִּשֶׁהִבְהִימָה אֲסוּרָה בְּהִנָּה.
הגמרא מְבָאֵר אֶת הַקּוּשִׁיא עַל רִישׁ לְקִישׁ: קָתְגִי מִיָּתָה – מִכֵּל מְקוֹם
שֶׁנִּינוּ בְּתַחֲלִיל הַבְּרִייתָא, וְיִנִּיחַ, נִמְצָא נֶהֱנֶה, לֹא יִנִּיחַ, נִמְצָא מִהֵנָּה,
כְּלוֹמַר שֶׁעַל כִּרְחוֹ יַעֲשֶׂה אֲסוּר, הִרִי שֶׁאֲסוּר לִהְנוֹת אֶת הָעֲבוּדָה זָרָה,
וְקִשָּׁה עַל רִישׁ לְקִישׁ שֶׁמִּתִּיר. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אָמַר רַב מִשְׁרָשָׁא
בְּרִיהַ דְּרַב אִידִי, הַבְּרִייתָא הִיא דְּבַרִּי רַבִּי נִתָּן, וְקִשְׁכֵּר רַבִּי שְׁמֵעוֹן כֵּן
לְקִישׁ, שֶׁפְּלִיגִי (חֹלְקִים) רַבִּנּוּן עֲלֶיהָ דְּרַבִּי נִתָּן, וְאִנָּה דְּאִמְרֵי
בְּרַבִּנּוּן דְּפְלִיגִי עֲלֶיהָ – אִנִּי סוֹבֵר כַּחֲכָמִים הַחֹלְקִים עֲלָיו.
הגמרא מְבָאֵר אֶת דַּעַת רַבִּי יוֹחָנָן: וְרַבִּי יוֹחָנָן שֶׁפֶסֶק כְּרַבִּי נִתָּן
שֶׁאֲסוּר לִהְנוֹת אֶת עֲבוּדָה זָרָה, כְּכֹךְ שֶׁפְּלִיגִי רַבִּנּוּן עַל רַבִּי נִתָּן,
שֶׁאִם נִחְלָקוּ וְדָאִי הִיא פּוֹסֵק כְּמוֹתָם שֶׁהֵם רַבִּים.
הגמרא מְבִיאָה בְּרִייתָא שֶׁמוּכַח מִמֶּנָּה שֶׁנִּחְלָקוּ רַבִּנּוּן עַל רַבִּי נִתָּן.
תְּמַהָה הַגְּמָרָא: וְלֹא פְּלִיגִי – וְכִי לֹא נִחְלָקוּ חֲכָמִים עַל רַבִּי נִתָּן, וְהָא
תִּנָּיִא בְּבְרִיתָא, הוֹלִיכִין לִירִיד שֶׁל עֲבֹדֵי בּוֹכְבִּים שֶׁקּוֹבְעִים אוֹתוֹ
בְּיוֹם אִיד שֶׁלָּהֶם, וְלִזְכָּרִין – מוֹתֵר לְקַנּוֹת שֶׁם מִהֵם בְּהֵמָה, עֲבָדִים
וְשִׁפְחוֹת, בָּתִּים וְשִׁדּוֹת וְכִרְמִים מִפְּנֵי שֶׁמִּמַּעַט אוֹתָם כְּשִׁלּוּקָהּ מֵהֶם
דְּבָרִים שֶׁמִּשְׁתַּמְשִׁים בָּהֶם, וְכֵן בּוֹחֵב שְׁטָרוֹת לִרְאִיָּה עַל מַה שֶׁקֵּנָה,
וּמַעַלָּה עֲצָרָאוֹת שֶׁלָּהֶן – וּמְבִיא אוֹתָם לְמִקּוֹם שְׁבוּ יוֹשְׁבִים גְּדוּלֵי
הַנְּכָרִים וְשׁוֹפְטִיהֶם, כְּדִי שִׁיחַתְמוּ עֲלֵיהֶם וְיֹאשְׁרוּ אֶת אֲמִיתוֹתָם. וְאִף
עַל פִּי שֶׁהוּא חֲשִׁיבוֹת וְכוּבֹד לָהֶם וְיֵשׁ לְחֹשֶׁשׁ שִׁיבּוּאוֹ עַל יַד זֶה
לְהוֹדוֹת לְעֲבוּדָה זָרָה, לֹא חֲשׂוֹשׁ חֲכָמִים לְכֹךְ, וְהִטְעֵם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
כְּמִצִּיל מִיָּד – שִׁישׁ בּוֹה מִשּׁוֹם הַצִּלָּת מִמוּנוֹ שֶׁל הַיִּשְׂרָאֵל, שֶׁאִם
יָבוֹא הַנְּכָרִי וְיַעֲרַר עַל הַמְכִּירָה, וְיִידֵה הַשְּׁטֵר שֶׁבַחֲתִימָת הָעֲרֻכָּאוֹת
רְאִיָּה לְסַתּוֹר אֶת דְּבָרָיו. וְאִם הָיָה הַקּוֹנֵה בְּהֵן שֶׁמוּזָהָר שֶׁלֹּא
לְהִיטְמָא לְמַת, וּמִשּׁוֹם כִּךְ אֲסוּר גַּם לְצַאת לַחוּץ לְאָרֶץ שֶׁחֲכָמִים גּוֹרֵר
עֲלֶיהָ שֶׁכֵּל הַנִּכְנֵס לְשֶׁם יִטְמָא, מִכֵּל מְקוֹם מִטְמָא בְּחוּצָה לְאָרֶץ –

הִתִּירוּ לוֹ חֲכָמִים לְצַאת לַחוּץ לְאָרֶץ, אִם נִצָּרַךְ לְכֹךְ בִּשְׁבִיל לְדוֹן
וְלַעֲרֵךְ עֲמָהּ (עִם הַנְּכָרִים) עַל דְּבָרִים שֶׁנֶּהֱנֶה, וְלִהְצִילֵם מִיָּדָם,
כְּשֶׁאֵינֶם יֹכֵל לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִשּׁוֹם שֶׁטּוֹמְאָתָהּ מְדַרְבֵּן
וּכְאִמּוֹר. וְכִשְׁם שֶׁמִּטְמָא הַכּוֹחַ בְּחוּצָה לְאָרֶץ, כִּךְ מִטְמָא בְּבֵית
הַקְּבֻרוֹת – כִּךְ גַּם הִתִּירוּ לוֹ לְהִיכְנֵס לְבֵית הַקְּבֻרוֹת לְצוּרֵךְ הַצִּלָּת
מִמוּנוֹ מִן הַנְּכָרִי אִם אֵין לוֹ דֶּרֶךְ אַחֲרָה.
הגמרא מְפַסְקָה אֶת דְּבַרִּי הַבְּרִייתָא עַל מִנָּה לְבָאֵר. תְּמַהָה הַגְּמָרָא:
בְּבֵית הַקְּבֻרוֹת סָלְקָא דְּעָתָה – וְכִי עוֹלָה עַל דַּעַתָּךְ שִׁיחָה מוֹתֵר
לְכַחַן לְעוֹבֵר דֶּרֶךְ בֵּית הַקְּבֻרוֹת, וְהֵלָא אֲסוּר טוֹמְאָה בְּבֵית הַקְּבֻרוֹת
דְּאִוְרִיתָא (מִן הַתּוֹרָה) הִיא, וְאֲסוּר לְעוֹבֵר עַל לֹא דְאִוְרִיתָא
בִּשְׁבִיל הַצִּלָּת מִמוּנוֹ. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אֵין הַכּוֹנֵה שִׁיכְנֵס לְבֵית
הַקְּבֻרוֹת מִמַּשׁ וְיַעֲבֹר עַל אֲסוּר דְּאִוְרִיתָא, אֵלָּא שִׁיכְנֵס לְבֵית הַפָּרָס
שֶׁהַכְּנִסָּה לְשֶׁם אֲסוּרָה לוֹ מִדְּרַבָּנָן, שֶׁגּוֹרֵר חֲכָמִים (אֵהֵלֹת פִּיז' מ"א) עַל
שֶׁדָּה שִׁהִיָּה בֵּה קֶבֶר וְנֹחַרֵשׁ הַקֶּבֶר, וְיֵשׁ לְחֹשׁוֹשׁ שֶׁמָּא גִרְרָה עִמָּה
הַמַּחֲרִישָׁה מִעַצְמוֹת הַמֵּת עֲצֵם קִטְנָה כְּגוֹדֵל שְׁעוּרָה, וְהַעוֹבֵר שֶׁם יַעַז
בָּהּ אוֹ יִזְוֶה מִמְקוֹמָה, לְכֹךְ גּוֹרֵר שֶׁכֵּל הָעוֹבֵר שֶׁם בְּתוֹךְ מֵאָה אֲמָה עַל
מֵאָה אֲמָה סָבִיב מְקוֹם הַקֶּבֶר, נִטְמָא, וְכִיֹּן שֶׁטּוֹמְאָה זֶה הִיא רַק מִגְזִירָה
דְּרַבָּנָן, לְפִיכָךְ הִקִּילוּ בָּהּ לְצוּרֵךְ הַצִּלָּת מִמוּנוֹ.
הַמְשָׁךְ דְּבַרִּי הַבְּרִייתָא: כִּחַן וְיוֹצֵא לַחוּץ לְאָרֶץ אוֹ עוֹבֵר דֶּרֶךְ
בֵּית הַפָּרָס, כְּדִי לְלַמּוֹד תּוֹרָה וְלִישָׁא אִשְׁתָּה, אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה,
אֵימָתִי, הֵם בְּזִמְן שֶׁאֵין מוֹצֵא הַכּוֹחַ מִמִּי לְלַמּוֹד בְּאֶרֶץ, אֲבָל בְּזִמְן
שֶׁמוֹצֵא מִמִּי לְלַמּוֹד בְּאֶרֶץ אֵינֶם מִטְמָא. רַבִּי יוֹסִי אֲמַר, אֲפִילוּ
בְּזִמְן שֶׁמוֹצֵא לְלַמּוֹד בְּאֶרֶץ יִטְמָא, לְפִי שֶׁאֵין אָדָם זֹכֵה לְלַמּוֹד
מִכֵּל מִלְמַדִּי, שִׁישׁ רַב שֶׁמִּשְׁנָתוֹ סוֹדְרָה בְּפִיו וְשׁוֹנֵה דֶּרֶךְ קִצְרָה, אֲבָל
אֵינֶם מִצִּיִּי בְּמִקּוֹמוֹ וְצָרִיךְ לְלַכֵּת אַחֲרָיו לְמִקּוֹם אַחֵר. אָמַר רַבִּי יוֹסִי
רְאִיָּה לְדַבְרֵי, מַעֲשֶׂה בְּיוֹסֵף הַכֹּהֵן שֶׁחֲלָף אַחֵר רַבּוֹ לְצִידָן – שֶׁהִיא
בַּחוּץ לְאָרֶץ, לְלַמּוֹד תּוֹרָה, וְאִפִּילוּ שִׁהִיָּה רַב אַחֵר בְּאֶרֶץ, הִרִי
שֶׁמוֹתֵר לְכַחַן לְהִיטְמָא בְּטוֹמְאָת אֶרֶץ הָעַמִּים כְּדִי לְלַמּוֹד אֲצֵל רַב
שֶׁמוֹצֵא לְלַמּוֹד אֲצֵלוֹ.
הגמרא מְבָאֵר מִבְּאֵר שֶׁמִּבְרִייתָא זֶה קִשָּׁה עַל דְּבַרִּי רַבִּי יוֹחָנָן, מְקַשָּׁה
הַגְּמָרָא: וְהִיא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁחֲלָפָה בְּרַבִּי יוֹסִי שֶׁמוֹתֵר לִיטְמָא
אֲפִילוּ כְּשֶׁמוֹצֵא לְלַמּוֹד בְּאֶרֶץ, וּמִכָּךְ שְׂרַבִּי יוֹחָנָן עֵסֶק בְּבְרִיתָא זֶה
מִשְׁמַע שְׂרַבִּי יוֹחָנָן יָדַע אוֹתָהּ, וְאִם כֵּן קִשָּׁה, אֵלָּא פְּלִיגִי – הִרִי מוֹכַח
מִמֶּנָּה שֶׁחֲכָמִים חֹלְקִים עַל רַבִּי נִתָּן, שֶׁהִרִי נֹאמַר בְּתַחֲלִילָתָה שֶׁחֲכָמִים
מִתִּירִים לְקַנּוֹת בִּירִיד שֶׁל נְכָרִים, וְאִף שִׁלּוּקִים בּוֹ מִכֵּס לְעֲבוּדָה זָרָה
מִהַלְקוֹחוֹת, מִשְׁמַע שֶׁחֲכָמִים סוֹבְרִים שֶׁמוֹתֵר לִהְנוֹת אֶת עֲבוּדָה זָרָה,
וְקִשָּׁה עַל רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁנִּהְיָ אֶת שִׁטַּת חֲכָמִים הַמִּתִּירִים וְפֶסֶק כְּרַבִּי נִתָּן
הָאוּסֵר. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אָמַר לָךְ רַבִּי יוֹחָנָן, לְעוֹלָם (בְּאִמָּתוֹ) לֹא
פְּלִיגִי חֲכָמִים עַל רַבִּי נִתָּן, וְלֹא קָשִׁיא סְתִירָה מִהַבְּרִייתָא שֶׁל רַבִּי נִתָּן
לְבְּרִייתָא זֶה, שֶׁכָּאֵין – הַבְּרִייתָא הָאוּסֵרָה, עוֹסֶקת בְּלֹאֲכָה מִן הַתֵּנֶר –
כִּשְׁקָנָה אֲצֵל סוֹחַר הַקֶּבֶעוֹ בִּירִידִים, דְּשִׁקְלִי מִיכָסָא מִינֵיהָ – שֶׁהֵם
נוֹטְלִים מִכֵּס לְעֲבוּדָה זָרָה מִהַלּוֹקֵם הַכִּתִּי, כָּאֵין – הַבְּרִייתָא שֶׁמִּתִּירָה
לְקַנּוֹת בִּירִיד, עוֹסֶקת בְּלֹאֲכָה מִפְּעֵל הַכִּתִּי – כִּשְׁקָנָה מִסְתָּם אֲדָם,
דְּלֹא שִׁקְלִי מִיכָסָא מִינֵיהָ – שֶׁאֵין נוֹטְלִים בְּעֵלֵי הַכִּתִּי מִכֵּס מִהַלּוֹקֵם
מֵהֶם וְאֵינֶם מִהֵנָּה אֶת עֲבוּדָה זָרָה.
הגמרא דְּנָה בְּדַבְרֵי הַבְּרִייתָא לְעִיל אוֹדוֹת הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה בִּירִיד שֶׁל
גוֹיִם: אָמַר מֶר, קֵנָה בְּהֵמָה בְּשׁוֹק שֶׁל גוֹיִם, תִּיעָקֵר. מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא:
וְהָא אֵיכָא צַעַר בְּעֵלֵי חַיִּים בְּכֹךְ, וְכִיצַד תִּיקְנוּ חֲכָמִים שִׁיעֲשֶׂה אֲסוּר.
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אָמַר אֲבִי, אָמַר רַבְּהִימָא – אֲמַר ה' לִיהוֹשֻׁעַ
כִּשְׁנֹאסְפוּ כְּמָה מִלְכִּים לְהַחֲלֵם נִגְדוֹ כִּשְׁכַּבֵּשׁ אֶת הָאָרֶץ (יְדוּשֶׁע י"א ד'),
אֵל תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי מִחָר וְגו' אֲנִכִּי נִתָּן אֶת כָּלֶם חֲלָלִים לְפָנֵי יִשְׂרָאֵל
אֶת סוֹסִיָּהֶם תִּעָקֵר וְאֶת מִקְבְּלֵיהֶם תִּשְׁרֹף בָּאֵשׁ, וּמִכָּאֵין שֶׁמוֹתֵר
לְצַעַר בְּעֵלֵי חַיִּים בְּשִׁבְלִי לְמַעַט אֶת כּוֹחַם שֶׁל עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, וְלְכֹךְ
יֵשׁ לְהַתִּיר לְקַנּוֹס עַל דְּבַר עֲבוּדָה זָרָה אִף בְּדַבְרֵי שִׁישׁ בּוֹ עוֹבֵר בְּעֵלֵי
חַיִּים.
הגמרא מְקַשָּׁה סְתִירָה בֵּין שְׁתֵּי בְּרִייתוֹת בְּעֵנֶךְ עֵיקוֹר הַנִּעֲשֶׂה בְּבִהֵמָה:
אָמַר מֶר, וְאִיזוֹהִי עֵיקוֹר, מְנַשֵּׁר פֶּרְסוֹתֶיהָ מִן הָאַרְבָּבוֹה וְלִמְטָה.
מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: וְרַבִּינָהּ – וְקִשָּׁה מִבְּרִייתָא הָאוּמֵרָה אֵין מְקַרְזִישֵׁן –

עבודה זרה. פרק ראשון – לפני אידיהן דף יג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קכה
רש"י
תוספות

1 **מהנה לא כל שכן** – והא מהנה הוא, שהחנונין שבתוכן סחורי מעות של כומרים
2 הן. אי נמי, הוא יחיד ליה לבעל המעות מסחרותו שעושה שם ומטיל להו הנאה.
3 אבל שאינן מעטורות לאו דכומרים הן. נהנה – מן הריח של עשבים או של בשמים.
4 **מהנה** – נותן מכס. מן **האריכות** ולמטה – אבל עיקור שתטרף בו אסור לעשות כן
5 בידים בבמהמה, ואף על פי שהיא אסורה
6 בהנאה. וכוונת – שטרות. ומעלה בערכאות
7 שלהן – מקום גדוליהן ושופטיהן. ומעלה
8 שטרותיה לפניהם לחתום, ואף על פי שכבוד
9 ותפארת היא להם ואיכא למימר דאזיל
10 ומודה. שהוא כמציל מידם – שמתוך כך יהיו
11 לו עדים, ומסייעין להציל מן העוררין. בית
12 הפרס – שדה שנחרש בה קבר, וחשו חכמים
13 עד מאה אמות דלדלה מחרישה את כתיית
14 העצמות, ושמן יעבור על עצם כשעורה
15 ויסיטנו. לצידן – לחוצה לארץ, וארץ העמים
16 מטמא מדרבנן בבית הפרס. ואמר רבי יוחנן
17 הלכה כרבי יוסי – ומדאמר רבי יוחנן, שמע
18 מינה: שמיצא ליה לרבי יוחנן חן מתניתין
19 "ולוקחין מזה בהמה" פליג אדרבי נתן.
20 דשקלי מינה מיכסא – מן הלוקח, ונמצא
21 מהנה. ואת סוסייהם תעקר – ביהושע כתיב.
22 אלמא מותר לדרותן בכך. ואין מחרישין –
23 קסבר: סתם חרישין לבדק הבית, דפלוגא
24 היא ובערכין (כתב, ב), וכיון דהשתא ליכא
25 בית המקדש אתי בזה ליד תקלה. דמתהני
26 מהקדש ומעילה.
27 **נעל**
28 **כמציל מידם**; ואם היה כהן – מטמא בחוצה לארץ לידו ולעצמו עמהם; וכשם שמתמא
29 בחוצה לארץ, כך מתמא בבית הקברות. בבית הקברות סלקא דעתך? טומאה דאורייתא
30 היא! אלא בית הפרס דרבנן. ומטמא ללמוד תורה ולישא אשה. אמר רבי יהודה: אימתי?
31 בזמן שאין מוצא ללמוד, אבל בזמן שמוצא ללמוד – אינו מטמא. רבי יוסי אומר: אפילו
32 בזמן שמוצא ללמוד – וטמא, לפי שאין אדם זוכה ללמוד מכל. אמר רבי יוסי: מעשה ביוסף
33 הכהן שהלך אחר רבו לצידן ללמוד תורה; ואמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יוסי; אלמא פליגי!
34 – אמר לך רבי יוחנן: לעולם לא פליגי, ולא קשיא: פאן בלוקח מן התגר, דשקלי מיכסא
35 מיניה, פאן בלוקח מפעל הבית, דלא שקלי מיכסא מיניה. אמר מר: בהמה תעקר. והא
36 אפא צער פעלי חיים! אמר אביי, אמר רחמנא: "את סוסייהם תעקר". אמר מר: ואיזה
37 עיקור? מנשר פרסותיה מן הארפוכה ולמטה. וימניה: אין מקדישין ואין מחרישין ואין
38 מעריכין בזמן הזה, ואם הקדיש והחריש והעריך – בהמה תעקר, פירות כסות וכלים
39 ירקבו
40 ולמטה – פירש הקונטרס דעיקור של טרפה אסור. ולא נהירא. כדפרישית לעיל (יא, א דבור המתחיל עיקור) גבי עוקרין על המלכים. אלא הכי קאמר, דיו בכך, ויכול להיות שמותרת
41 בהנאה. ואף על גב דמעות ופירות וכל אינך אסורין בהנאה, מכל מקום גבי בהמה יכול להיות דסגי בקסא דעיקור.
42 **ללמוד** תורה ולישא אשה – פירש: דעתו לחזור לארץ ישראל, דאילו אין דעתו לחזור – אמר בכתובות פרק בתרא (קא, א) אחיז של זה נשא (אשה) (ועבודה זרה) ומת, ברוך המקום
43 שהרגו, וזה ירד אחריו לחוצה לארץ? ודוק בהנך מצות שהן חשובות, ללמוד תורה – שגדול תלמוד תורה שמביא ליד מעשה, ואשה נמי – דכתיב (ישעיה מה) "לא תהו
44 בראד", אבל לשאר מצות לא. והכי משמע פרק רביעי דמגילה (כו, א). אבל בשאלות דרב אחא מפורש: תנן דקיל, וכל שכן לשאר מצות שהם חשובות. **אמר** אביי אמר קרא את
45 סוסייהם תעקר – הקשה הרב רבינו אלחנן (ואם תאמר): למאן דאמר (שבת קכה, ב) צער בעלי חיים דאורייתא. מאי ראיא מייתי מיהושע? דלמא שאני התם דעל פי הדבור הזה, אבל הכא
46 בקנס דרבנן אין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה! ויש לומר: דודאי שיש כח בידים לעקור היכא דנראה טעם קצת לעקור, כדמוכח פרק "האשה רבה" (יבמות פט, ב) גבי משיאין
47 האשה על פי עד אחד. **אין** מקדישין בזמן הזה – וטעמא, משום דלא ליה ליד תקלה. ומתאי טעמא בטלי מעשר בהמה בזמן הזה, כדאיכא פרק בתרא דכבורות (נג, א). והקשה רבנן
48 תם מזה דאמרין פרק "במה (אשה) ובהמה" (שבת נד, ב) הריסר אלפי עיגלי הוה מעשר רבי אלעזר בן עזריה מערירי כל שעתא. ורבי אלעזר לאתר חורבן הוה שבא לכלל מצות, דהו
49 בן שמונה עשרה שנה בלבד היה כשמיטתו נשיא, ומינדו תחת רבן גמליאל, ולכל הפחות רבן גמליאל היה נשיא שתי שנים קודם לרבי אלעזר, מדקאמר: "אשתקד בראש השנה צעריה".
50 ורבן יוחנן בן זכאי שהיה נשיא קודם רבן גמליאל משבה נשיאותו עד לאתר חורבן, כדתנן (ראש השנה כט, ב) משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי. אם כן לא היה יכול רבי
51 אלעזר להיות בר מצוה עד לאתר חורבן וצריך לומר כי אפטרופוס היה לו שהיה מעשר עבורו. אי נמי, לא נהבטלו מיד עד לאתר חורבן כמה שנים. **אין** מחרישין – פירש הקונטרס:
52 דסתם חרישין לבדק הבית. ויפה כחן, דלמאן דאמר סתם חרישין לכנהים ליכא למיחש לתקלה, שיכול ליתנו לכהנים מיד, כדאמרין בערכין (כט, א), אמר עולא: אי הואי התם הואי יחיבא
53 כולחו לכהנים. **ואם** הקדיש והחריש והעריך בהמה תעקר – תימה: דאמרין בערכין סוף פרק "המקדיש שדחו" (כט, א): הווא גברא דאחרימינהו לנכסיה, אתא לקמיה דרב יהודה, אמר
54 ליה: שקול ארבעה וזי ושרי בגורא ולשרה לך. אלמא אית ליה תקנא ופירש רבינו תם: דשאני התם, דמקריקע היא שחן קיימת לעולם ואין יכולין לבלותה, אי לא עובד בזה רבנן תקנה
55 אתי ליד תקלה לעולם. ויכול להיות שאף למטלטלין עלתה התקנה, לפי שהקדשו ביחד עם הקרקעות.
56 ירקבו

ירקבו – פירושו: וינחם במקום שלא ידא נקל לבא לירי תקלה, ושם ירקבו. **ויליכם** לים המלח – משום דשרי להו בעיניהו, דבלא שחיקה צריך ים המלח. הוא הדין בשאר נהרות על ידי שחיקה, כדמשמע פרק "כל שעה" (פסחים כח, א) וכעובדא שהבאתי גבי רב יהודה. ואף על פי שלא האריך התלמוד להוכיח שחיקה, אפילו הכי ודאי צריך.

נועל דלת בפניה – אין לתמוה על בכור בזמן הזה, אמאי לא הפריכו לנעול דלת שלא יבא לירי תקלה, ולא נצטרך להמתין עד שיפול בו מום. דהאי דמצריכין הבא – משום קנסא הוא, שהקדיש על חנם, ועוד, אי נפל ביה מומא הבא לא שרי אלא על ידי פריקן, אבל בכור שהוא קדוש ממאלי ולא על ידו באה הקדושה – אין לקנסו, אלא ימתן עד שיפול בו מום ויאכל במומו בלא שום פריה. ואף על פי שהוא יכול להטיל בו מום קודם שיצא לאור העולם ויפקיענו מקדושת בכור למזבח, רק שיתנו לכהן, ולא תאער בו עוד תקלה, אם לא עשה – אין לקנסו בכך ולהצריכו נעילת דלת.

ונשחטיה מישחט – פירש הקונטרס: ואי משום שחטי חוץ, אקדשי בדק הבית לא מייחבי, כדנתיא פרק "שני שעירים" (יומא סג, ב): שומע אני כו', משמע דלא איירי הבא אלא בקדשי בדק הבית, וקשיא, דאם כן כי משני רבא: מפני שנראה כמטיל מום בקדשי בדק הבית – מאי מטיל מום איכא? הא כי כתיב (ויקרא כב) "כל מום לא יזיה בו", בקדשי מזבח כתיבו ועוד, מדרקטיק: הני מילי בזמן שבת המקדש קיים דחוי להקדשה – אלמא בקדשי מזבח איירי! לכך פירש רבינו יצחק: דבקדשי מזבח איירי, ובזמן הזה אין חייב שחט חוץ מאחר שאינו ראוי לביאת פתח אהל מועד, מיד דהוה אשלמים ששחטן בחוץ קודם פתיחת דלתות ההיכל, דפטר למאן דאמר פרק "שני שעירים" (שם, א) מחוסר פתיחה כמחוסר מעשה דמי. ועוד יש לומר: דלעולם בקדשי בדק הבית מיירי, ורבא בא לפירש הטעם בקדשי מזבח, וגזירה קדשי בדק הבית אטו קדשי מזבח, כדאשכחן גבי גזיה ועובדה בפרק "ראשית הגד" (חולין קלא, א) דגורין קדשי בדק הבית אטו קדשי מזבח, והאי כי פריך: ונשחטינהו מישחט – אקדשי בדק הבית פריך. והוה מצי לשנויי: גזיה משום קדשי מזבח, והתם אסור משום שחטי חוץ, אלא שפיר קא משני. **עבד** גוי – טעמא דמכניסו תחת כנפי שכניה – דחייב בכל המצות שהנשים חייבות, דגמרין "לה" "לה" מאשה (גיטין מא, ב).

והרועין בהמה דקה – שלחן, אבל של אחרים לא, דאין אדם חוטא ולא לו, כדאמר בפרק קמא דבבא מציעא (ה, ב) גבי ההוא רעיא. **הבא** נמי משום מיעוטן – ואידך דמפרש מפני שמכניסו, סבר דלא שייך בעבד מיעוטיהו, דאדרבה, הוי ממעט ישראל, שאוכל משלו. **רבי** ירמיה זמן פיתא – ואם תאמר: והלא פת גוים אסורה! ויש לומר: דמיירי במקום שאין פלטר ישראל, כדאמרין לקמן פרק שני (לה, ב). ועוד יש לומר: דמיירי הבא לצורך עבדו גוי או לצורך בהמתו. אכן בירושלמי גבי האי עובדא: שנייא היא משום חיי נפש – משמע דלצרכו קנא. והכי גרסינן בירושלמי: ואתה לא לקחת גלוסקא מימך? אמר ליה: שנייא היא משום חיי נפש. ואם תאמר: והלא פת דבר שאין מתקיים, ואמרין לעיל (ו, ב) דבר שאין מתקיים אין לוקחין מהם! ויש לומר: דפת דבר חשוב הוא וקפץ עליה זבינא, והוה דבר המתקיים.

נועל דלת – ואין לה מה תאכל, ותמות. התם משום בזיון קדשים – דאי אמרת תיעקר – אינה מתה מהרה, נראה בזיונה לזמן מרובה. ונשחטיה מישחט – דאי משום שחטי חוץ אבדק הבית לא מייחבי, וכדנתיא (ב"שני שעירים") (יומא סג, ב): שומע אני אפילו קדשי בדק הבית שנקראו קרבן וכו', לירי תקלה – לאכלה. **גיסטרא** – יתכנה לשנים; הא ליכא בזיון קדשים – דמתה מהרה, ותקלה ליכא – דלא אכלי מינה. הני מילי – הוא דהוי מטיל מום גמור, ואסור משום "כל מום לא יזיה בו". בזמן שבת המקדש קיים – דקרינא ביה: "תמים יהיה לרצון" (ויקרא כב) להקריב, אבל השתא נראה בעל מום הוא, ולא אסור מדאורייתא. וניהוי כמטיל מום כבעל מום – לרבא פריך, דאמר: נראה כמטיל מום, כלומר מדרבנן הוא דאסור, אמאי לא עבר מדאורייתא משום דלא חוי להקדשה? הרי מטיל מום בבעל מום דמעיקרא לא חוי להקדשה, ופליגי ביה תנאי בבכורות (לג, ב) גבי בכור שאחזו דם, ואיכא למאן דאמר אסור להקז אפילו הוה מת משום "לא יזיה בו מום", והוה ליה למיתני: מפני שמטיל מום בבעל מום, ואמאי תנא "נראה? לרבי חיי – לחללו באחר, ומקריב חלוף, וקרינא בו: "תמים יהיה לרצון" משום חלוף. לאפוקי – השתא כשאין בית המקדש קיים, דשום בהמה לא חויא לא לגופה ולא לחי, ולמה, הלכך נראה בעלמא הוה ולא מיתסר מדאורייתא אלא מדרבנן. **עבד מאי** – לקח שם עבד מאי? לרבי נתן מה יעשה לו, ועקרו או לא? הכי גרסינן: הגוים והרועים בהמה דקה – הן ישראל וכן גולנים – הן הן כגוים. ואין מעלין – אותן מן הבור אם נפלו לתוכה, אלא ינחם וימותו. ואין מורדין – אותן לבור להמתית אותן בידיהם, אלמא: עבד גוי אסור להמתית בידיהם. קתני – לרבנן דפליגי עליה דרבי נתן: לוקחין מן עבדים ושפחות. **למאי מביעי ליה** – כלומר, מאי מצוה יש כאן דנשרי ליה? משום מעוטינהו – שממעט הגוים ומדלדל, שלוקח בהמתם שמשחמטין בהן. **זבן סנדלא** – ביריד של עבודה זרה לקח סנדל מן הגוי. **ותמא** – בלא דעת. **עבד רבך הכי** – לעשות סחורה בשוק של עבודה זרה, דשקלי מיניה מכסא ומהנה. **אילמלא היה רבי יוחנן באתרא** – דשקלי מכסא מבדלי בתים, הוה אסר ליקח אפילו מבעל הבית. והשתא דרבי ירמיה קים לן דשקלי מבעלי בתים. **שאינו קבוע** – ולא מסיק מוכסי אדעתיהו למיגבי מיניהו, דלא תגר ולא בעל הבית קבוע. **משנה** איצטריבולין ובנות שוח – מפרש בגמרא. **אסור למכור לגוי** – דלצורך עבודה זרה קבועי לה. **מותר לגוי תרגול לבן בין התרגולים** – לקח גוי משראל תרגולין. **הרבה** – מותר למכור בניהם תרגול לבן. **דכין דשקלי מיניה אחרני**, לאו לעבודה זרה קא בעי להו. **סתמן ופירושן** – מפרש בגמרא. **דקל טב חצב ונקלב** – מפרש בגמרא. גמרא

עבודה זרה דף יג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קכז

מסתפק, כיון שהעיקור גורם שימות, בודאי שאסור לעשות זאת. **בי**
קא מיפיעיא ל, כשקנה עבד שהוא עובד פוכבים, מאי, האם
יעקרו או לא. אמר ליה רבי עילאי לרבי יונה, מאי קא מיפיעיא לך
– מה יש לך להסתפק, תנאי – הרי ברייתא מפורשת היא, שכן
שנינו, העובדי פוכבים, והרועי בהמה דקה מישראל, שהם בחזקת
גולנים, שרועים את צאנם בשדות של אחרים, לא מצלין אותם מן
הבור אם נפלו לתוכו, ואף על פי שקרובים למות, והתורה הזהירה
'לא תעמוד על דם רעך' (ויקרא יט טז), אלו אינם בכלל רעך, ולא
מוזידין אותם לבור בשביל להמיתם. מכל מקום מבואר בברייתא,
שאף את הגוי אסור להורגו בידיים, ואם כן הקונה עבד גוי פשוט
שאסור לעוקרו, שגורם בכך למותו.
הגמרא דנה לדעת הברייתא השניה (לעיל ע"א) שמתירה לקנות ביריד
של גויים בהמות ועבדים, האם אף עבד גוי בכלל זה: אמר ליה –
שאלו רבי ירמיה לרבי יורא, קתני לעיל (ע"א) בברייתא, לוקחין מהן
בהמה עבדים ושפחות. מה ששנינו 'עבדים', האם עבד ישראל
דווקא, או דלמא מותר לקנות אפילו עבד עובד פוכבים. אמר ליה
רבי יורא, מסתברא שרק עבד ישראל מותר לקנות, דאי – שאם
מותר לקנות גם עבד עובד פוכבים, יקשה, למאי מיפיעיא ליה – למה
הוא צריך לו, כלומר, איזו מצוה יש בקנייתו שמחמתה נתיר לו
לקנות.
דעות נוספות בענין זה: בי אתא רבין, אמר בשם רבי שמעון בן
לקיש, מותר לקנות אפילו עבד עובד פוכבים, מפני שמכניסו
תחת כנפי השכינה, שכאשר ימול את עצמו ויטבול (ולשם עבדות),
יתחייב בכל המצוות שנשים חייבות בהן. דעה החולקת: אמר רב
אשי, אטו – וכי האם טעם זה שייך אצל הקונה בהמה, והלא מאי
מכניס תחת כנפי השכינה איכא, ומדוע התירו לקנות בהמה
ביריד. אלא הטעם שהתירו קניית בהמה, משום מעוטייהו –
שממעט בכך את כחם של הגוים, שקונה מהם את בהמתם העומדת
לשימושם. והכא נמי לגבי עבד, דממעט – שממעט מהם דבר
שמשמשים בו, לפיכך שרי – מותר לקנותו.
רבי יעקב זבן סנדרלא – קנה סנדל מגוי ביריד של עבדות פוכבים.
רבי ירמיה זבן פיתא – קנה שם פת. אמר ליה חד לחבריה, יתבא
– הנך נוהג כיתום שאין בו דעת, עבד רבך חכי – וכי רבך יוחנן
היה נוהג כך לקנות ביריד שלוקחים בו מכס, הרי הוא מהנה את
עבודה זרה בכך, ואסור הדבר לדעתו. אמר ליה אידיך – אמר לו גם
חבירו, יתבא, עבד רבך חכי, ומדוע קנית אתה כאן.
מפרשת הגמרא: ותרנויהו מפעל תבית זבון – שניהם קנו אצל בעל
הבית, והרי זה מותר, משום שאין נוטלים ממנו מכס, ומה שנזפו זה
בוה, הואיל וכל חד וחד סבר, תבראי מתרין זבון – חבירי קנה אצל
סוחר שחייב בתשלום מכס. דאמר רבי אבא בריה דרבי חייא בר
אבא, לא שנו שאסור לקנות ביריד, אלא פלוקת מן התגר, דשקלי
מיכסא מיניה – שלוקחים ממנו מכס, אכל פלוקת מפעל תבית,
דלא שקלי מיניה מיכסא מותר.
אמר רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא, אילמלא היה רבי יוחנן
הא זימנא פאתרא דקא שקלי מיכסא – אילו היה רבי יוחנן בזמנו
במקום שלוקחים מכס, אפילו מפעל תבית הוה אסר לקנות ממנו,
שהרי לוקחים ממנו מכס.
שואלת הגמרא: אלא אינהו – רבי יעקב ורבי ירמיה, היכי זבון –
כיצד הותר להם לקנות אפילו אצל בעל הבית. מיישבת הגמרא:
מפעל תבית שאינו קבוע זבון – הם קנו, שאין המוכסים נותנים
דעתם עליו לגבות ממנו מכס.

משנה

בתחילת הפרק שנינו שאסור לשאת ולתת עם הגוים סמוך ליום
אידם, משנתינו מוסיפה שיש דברים שאסרו למכור להם כל ימות
השנה, משום שבדברים אלו הם משתמשים לעבודה זרה: אלו
דברים אסורים למכור לעובדי פוכבים בכל ימות השנה,
אצטרופלין, ובענות שות – תאנים לבנות, ופמטורות, ולבונה – מין

ירקבו – יניחם במקום מוצנע עד שירקבו, כדי שלא יבוא להנות
מהם. ואם היו מעות וכלי מתכות, אין להם תקנה אחרת, אלא
יוליכם לים המלח, מקום שבו אין חשש שיגיעו לידי אדם.
מבאר הברייתא: ואיהו עיקור שיש לעשות לבהמה שעבר
והקדישה או החרימה, נועל דלת בפניה, שלא תוכל לצאת לרעות
בשדה, והיא מתה מאיליה ברעב. וקשה, שבברייתא לעיל (ע"א)
שנינו שעיקור הוא כריתת פרסות הרגלים, ומדוע לענין מקדיש
העיקור הוא על ידי נעילת דלת. מתרצת הגמרא: אמר אביי, שאני
התם – שונה הדבר בהקדש, שאין עושים עיקור של כריתת הפרסות,
משום בזיון קדשים, לפי שעד שתמות הבהמה יארך זמן רב, ובזיון
יש בכך שבהמת הקדש נראית זמן רב כשהיא קצוצת רגלים.
מקשה הגמרא על תירוצו של אביי: ונשקחיה מי שקח – שישחטנה
מיד, שבכך אינה מתבזה, מה שאין כן כשתשהה כמה ימים ברעב, יש
בוה בזיון קדשים. מתרצת הגמרא: אם ישחטו אותה ככל בהמה, אהו
בהו – יכולים לבוא לידי תקלה, שישכרו שהיא מותרת באכילה.
חזרת הגמרא ומקשה: ולישניה – יעשנה – גיסמרא – יחתכנה
לשנים, ובזיון קדשים אין בוה, שהרי מתה מיד, ואף חשש תקלה אין
כאן, שהרי היא נבילה ולא יאכלו ממנה. מתרצת הגמרא: אמר אביי,
אמר קרא – נאמר בפסוק (דברים יג ג) כשצויה ה' לישראל
שבהיכנסם לארץ יאבדו את כל המקומות שעבדו עבודה זרה,
'ונתצתם את מזבחותם וגו' [וגו']. לא תעשו כן לה' אלהיכם, שלא
תעשו בקדשי שמים כעין לעשות לעבודה זרה, ומכיון שעל
מזבחותם נאמר לנתוח, שהיא הריסה, שמשליך אבניו לכאן ולכאן,
אם כן אי אפשר לעשות בקדשי ה' גיסטרא שהיא כעין ניתוח,
שחותכה לשנים.
תירוצ נוסף מדוע בהקדש לא עושים נישור פרסות: רבא אמר, מפני
שנראה מעשה זה של נישור הפרסות כמטיל מום בקדשים.
תמדה הגמרא: וכי רק מדרבנן הוא אסור ומשום ש'נראה' כמטיל
מום בקדשים, והלא מום מצליא הוא, ואסור מן התורה. משיבה
הגמרא: הני מילי שהטלת מום בקדשים אסורה מן התורה, דווקא
בזמן שפית המקדש קיים, דהוי – שראוי הקרבן להקריבה, ובוה
נדרש כל הפסוק, 'תמים יהיה לרצון כל מום לא יהיה בו', (ויקרא כב כא),
שקרבן הראוי לרצות, לא ישל בו מום, אולם השתא – בזמן הזה
דלא הוי להקריבה, לית לו בה – אין לאסור מן התורה, לפיכך נקט
רבא הלשון 'נראה', שאינו אסור אלא מדרבנן.
הגמרא חזרת ומקשה על רבא: וליהוי כמטיל מום בפעל מום –
והרי ידא זה כמי שמטיל מום בבהמת קדשים שהיתה בעלת מום,
דאף על גב דלא הוי – שאינה ראויה להקריבה, מחמת המום שיש
בה כבר, בכל זאת אסור מן התורה להטיל בה מום נוסף, והרי המטיל
מום בבהמה בזמן הזה דומה למטיל מום בבעלת מום, שבשני
המקרים הבהמה אינה ראויה להקריבה, וקשה על רבא, מדוע נקט
הלשון 'נראה' שמשמעו שאין כאן אלא איסור דרבנן, הרי יכול היה
רבא לתרץ שהברייתא סוברת שהמטיל מום בבעלת מום אסור מן
התורה.
מתרצת הגמרא: פעל מום בזמן שבית המקדש קיים, נהי דלא הוי
לגופיה – אמנם שהקרבן מצד עצמו אינו ראוי להקריבה, מכל מקום
לדמי הוי – שראוי לפדותו בדמים שבהם יקנו בהמה אחרת ויקריבה
על המזבח, וכיון שכן, שייך בו הציצוי של 'תמים יהיה לרצון' וגו'
ולכך יש איסור להטיל בו מום, לאפוקי – יצא מכלל זה, הכא – כאן
בבהמת קדשים בזמן הזה, דלא לדמי הוי ולא לגופיה הוי – שאינה
ראויה להקריבה, לא מחמת דמיה, ולא בגופה, לפיכך לדברי הכל
המטיל בה מום אין איסורו אלא מדרבנן.
הגמרא דנה בקנה עבד ביריד של עכו"ם: אשכחיה [מצאן] רבי יונה
לרבי עילאי, דקאי אפיתחא דצור – שעמד בפתחה של העיר צור.
אמר ליה רבי יונה, קתני לעיל (ע"א) בברייתא אחרת ויקריבה
בהמה בשוק של גוים תיעקר הבהמה. ויש לדון, קנה עבד, מאי –
מה דינו לפי רבי נתן, האם גם בו קנסו לעוקרו או לא. ומבאר רבי יונה
את ספיקו, עבד שהוא ישראל, לא קא מיפיעיא לי – אין אני

גמרא

הגמרא מפרשת את הדברים שנשנו במשנתנו שאסור למוכרם
לגוים. מבררת הגמרא: **מאי איצטרוכלין** – מה הם האיצטרוכלים
שהוזכרו במשנה. מבארת הגמרא: **תורניתא** – שיטה, והוא אחד
ממיני עץ הארז.
מקשה הגמרא: **רמינהו** – וקשה מברייתא הדנה בפירות שלא נהגו
בהם קדושת שביעית מפני שאינם פירות גמורים, אלא שאחר כך
החמירו לאסור גם אותם, וכך שנינו בברייתא, **הוסיפו חכמים עליהן**
– על הפירות שחייבים לנהוג בהם בקדושת שביעית, אף את הפירות
המפורטים להלן, **ואלכסין ואיצטרוכלין**, **מוכסין** – הוא מין של
בנות שוח, ו**בנות שוח**, הוא סוג תאנים כפי שתבאר הגמרא בסמוך.
ואי סלקא דעתך – ואם כפי שעולה על דעתך לומר שאיצטרוכלין
הם תורניתא, מעתה יקשה, **תורניתא מי איתא בשביעית** – וכי
האם בתורניתא נהגת כלל קדושת שביעית, **(והתנן)** – והרי שנינו
במשנה, **זה הכלל, כל שיש לו עיקר** – ששרשיו מתקיימים בימות
הגשמים, **יש לו קדושת שביעית**, וכל דיני שביעית נוהגים בו, וכל
שאינו לו עיקר – ששרשיו נרקבים בימות הגשמים, כמו מיני הירקות
השונים, **אין לו שביעית** – אין נהגת בו קדושת שביעית. והרי
התורניתא שרשיו נרקבים בימות הגשמים, ואם האיצטרוכלים הם
תורניתא, כיצד הנהיגו בהם דיני שביעית. מתרצת הגמרא: **אלא**
אמר רב ספרא, איצטרוכלים הם מין פרי הנקרא **פירי דארזא**. וכן
בי אמר רבין, **אמר בשם רבי אלעזר**, **פירי דארזא**.
שנינו במשנה: **בנות שוח**. מבארת הגמרא: **אמר רבה בר בר חנה**,
אמר רבי יוחנן, בנות שוח הן **תאני חוראתא** – תאנים לבנות.
שנינו במשנה: **ופטוטרות**. מבארת הגמרא: **אמר רבה בר בר חנה**,
אמר רבי יוחנן, **בפטוטרותיהן** [בעוקציהן] **שנו**, כלומר,
הפטוטרות ששנינו אינו מין נוסף, אלא התנא מפרש את דבריו,
איצטרוכלים ובנות שוח שנאסרו, רק כשרם עדיין מחוברים
לעוקציהם, שמדרך העובדים לעבודה זרה היה לתלות את
האיצטרוכלים ואת הבנות שוח בעוקציהם לפני העבודה זרה, אבל
אם מוכר להם בלא עוקציהם מותר, שבכך אין לחשוש שישתמשו
בהם לעבודה זרה.
שנינו במשנה: **לבונה**. מבארת הגמרא: **אמר רבי יצחק**, **אמר רבי**
שמעון בן לקיש, **לבונה זבה**, שהיא אחת ממיני הלבונה והיא
החשובה שבהן, אבל שאר מיני הלבונה מותרות.
הגמרא מביאה ברייתא המלמדת שיש אופן שמותר למכור את
הדברים שנאסרו במשנה: **תנא**, ו**מכילין** – מכל אלו ששנינו במשנה
שאסור למכור להם, דווקא מעט אין מוכרים להם, אבל **מוכרין להן**
חבילה, שכשמוכר הרבה ביחד ניכר הדבר שהגוי קונה לצורך
סחורה ולא לעבודה זרה. מבארת הגמרא: **נכמה** הוא שיעורה של
חבילה, **פירש רבי יהודה בן בתירא**, **אין חבילה פחותה ממשקל**
של שלשה מנין, והוא שזה למשקל שלש מאות דינרים.
שואלת הגמרא: **ולחוש דלמא אויל ומוכין לאחריי ומקמרי** –
הלא יש לחוש שמא ימכור הגוי את החבילה לכמה אנשים והם
יקטירו לעבודה זרה, ונמצא שעבדו לה בגרמתו, והרי הוא עובר על
לפני עור לא תתן מכשול' (ויקרא יט יד). מיישבת הגמרא: **אמר אביי**,
אלפני מפקדינן – מצווים אנו שלא להכשיל אדם בדבר האסור לו,
אולם **אלפני דלפני לא מפקדינן** – אין אנו מצווים שלא לגרום
לאדם שיכשיל אדם אחר בעבירה, וכאן אין אנו גורמים לו לעבוד
עבודה זרה, אלא גורמים לו שהוא יגרום לאחרים לעבור איסור, ועל
כך אין אנו מזהירים.
שנינו במשנה: **ותרנגול לכן**. **אמר רבי יונה** **אמר רבי זירא** **אמר רב**
ובי – רבי יונה אמר בשם רבי זירא שאמר בשם רב זביד את
השמועה דלהלן. **ואיקא דמתני** – ויש ששנה את השמועה דלהלן
כך, **אמר רבי יונה** **אמר רבי זירא**, כלומר שרבי זירא עצמו אמר
את השמועה ולא בשמו של רב זביד. **תרנגול למי** – כאשר הגוי
המחזר אחר קניית תרנגול, אינו מפרט איזה תרנגול הוא רוצה אלא
מכריז בסתם, **למי יש למכור תרנגול**, **מותר למכור לו תרנגול לכן**,

שמאחר ולא הזכיר תרנגול לכן, מן הסתם אינו מבקש לקנות לשם
עבודה זרה. אבל כאשר הגוי מכריז, **תרנגול לכן למי**, **אסור למכור**
לו תרנגול לכן, כיון שניכר בכך שרצונו לקנות לצורך עבודה זרה.
מקשה הגמרא: **תנן** במשנתנו, **רבי יהודה אומר**, **מוכר הוא לו**
תרנגול לכן בין התרנגולין, כאשר קונה ממנו הגוי אף תרנגולים
אחרים. מבררת הגמרא: **היכי דמי**, כיצד הוא נוסח הכרזתו של הגוי,
אלימא – אם נאמר **דקאמר** – שהגוי מכריז ואומר, **תרנגול לכן**
למי, **תרנגול לכן למי**, אין זה יתכן, שכן באופן זה שהזכיר בדבריו
שרוצה תרנגול לכן בודאי אף רבי יהודה מודה שאפילו **בין שאר**
התרנגולין נמי לא – גם אסור לו למכור אותו, שהרי גילה הגוי את
דעתו שקנה לצורך עבודה זרה, ונח לו לקנות אפילו תרנגולים
אחרים ובלבד שיהיה לו גם לכן. **אלא לאו** – אלא ודאי שמדובר
דקא אמר – שהגוי מכריז, **תרנגול למי**, **תרנגול למי**, ואינו מפרש
בהכרזתו איזה תרנגול, ו**אפילו הכי** – ואפילו במקרה זה **לרבי**
יהודה בין התרנגולין אין – דווקא בין התרנגולין מותר למכור לו
תרנגול לכן, אבל לכן **בפני עצמו**, **לא ימכור לו**, ו**לתנא קמא**
שחולק על רבי יהודה, **אפילו בין התרנגולין נמי לא** – גם כן אסור
למכור לו תרנגול לכן, וקשה על רבי זירא שאמר שכאשר הכריז
בסתם 'תרנגול למי' מותר למכור לו תרנגול לכן. מתרצת הגמרא:
אמר רב נחמן בר יצחק, **הכא קמא עסקינן** – משנתנו שאסרה
למכור תרנגול לכן בפני עצמו לדעת רבי יהודה, ולחכמים אף לא
שאר תרנגולים, עוסקת **בגון דאמר זה וזה** – שאמר הגוי שרצונו
לקנות תרנגול לכן, שחור ואדום, רבי יהודה סובר, שאסור למכור לו
לכן בפני עצמו, כיון שמתחילה הזכיר לכן, וגם עכשיו קונה את הלבן
בלבד, אומרים אנו שאף שמתחילה הזכיר לכן, וגם עכשיו קונה את הלבן
שהזכיר גם שחור ואדום, היה כדי להטעות את המוכר, שכן יודע
הגוי שאם יבקש רק לכן לא ירצה הישראל למכור לו. אבל אם קונה
גם אדום ושחור ביחד עם הלבן, יש בכך הוכחה שאין דעתו בקניית
הלבן לצורך עבודה זרה, כשם ששאר המינים אינם לעבודה זרה.
וחכמים סוברים שכיון שמתחילה הזכיר לכן, יש לחשוש שגם עכשיו
שקונוהו של שאר התרנגולים כוונתו לעבודה זרה. אמנם כל זה הוא
רק אם הזכיר לכן בתחילה, אבל אם מתחילה הזכיר מכריז שרצונו
לקנות סתם תרנגול בלא לפרש איזה, הכל מודים שמותר למכור לו
תרנגול לכן, וכדברי רבי זירא.
הגמרא מוכיחה מברייתא כפירושו של רב נחמן בר יצחק במחלוקת
רבי יהודה וחכמים: **תנא נמי הכי**, **אמר רבי יהודה** – רבי יהודה
מפרש את שיטתו במשנה, **אימתי** אסור למכור לו תרנגול לכן.
דווקא **בזמן שאמר מכור לי תרנגול זה לכן**, **אבל אם אמר זה וזה**,
מותר למכור לו את שניהם ביחד. משמע שרבי יהודה מדבר כשאמר
זה וזה, ולפיכך לא התיר למכור את הלבן בפני עצמו, אבל אם אמר
תרנגול סתם, רשאי למכור את הלבן אף בפני עצמו, ומדברי רבי
יהודה יש לשמוע אף את דעתם של חכמים, שלא נחלקו עליו אלא
כשהזכיר לכן, אבל אם אמר תרנגול סתם, גם הם מודים שאפשר
למכור לו לכן.
רבי יהודה מוסיף לבאר עוד פרט בענין מכירת תרנגול לכן: **ואפילו**
אמר תרנגול זה לכן, אם היה זה **עובד פוכבים שעשה משתה לבנו**,
או שהיה לו חולה בתוך ביתו, **מותר למכור לו לכן**, שכן צריך
לתרנגול זה כדי לנאות בו את המשתה או לצורך ריפוי החולה, ואין
צריך לחשוש שישתמש בו לעבודה זרה.
הגמרא מקשה סתירה מברייתא אחרת על ברייתא זו: **(והתניא)**
[והתנן] במשנה, **עובד פוכבים שעשה משתה לבנו**, **אינו אסור**
לשאת ולתת עמו, **אלא אותו היום** של המשתה, שבוים זה הוא רגיל
להקיש על עבודה זרה כדי להודות לה על שהגיע לידי נישואי בנו,
ויש חשש שיהיה גם על מה שקנה או מכר, אבל לא אסור אלא את
אותו היום ולא הימים שלפניו ושלאחרייו, וכן לא אסור לשאת ולתת
אלא עם **אותו האיש בלבד** שעושה את המשתה, ולא עם אנשים
המשמשים אותו ומשועבדים לו. מדייקת הגמרא: **אותו היום ואותו**
האיש מיהא – מכל מקום **אסור** לשאת ולתת עמו, ובודאי שאסור

עבודה זרה. פרק ראשון – לפני אידיהן דף יד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קכט תוספות

1 **גמרא תורניתא** – מין ארו, והיא שטה כדאמר בראש השנה (כג, א). הוסיפו עליהן
2 – לענין שביעית. כל שאין לו עיקר – להחתיים בארץ בימות הגשמים, כגון קישואין
3 ודילועין וכיוצא בהן. אין לו שביעית – ומותר לעשות מהן סחורה, ואינו מצווה
4 להפקירן. פירי דאריא = גלגט. בפטוריותיהן שנו – פטורות דמתניתין לאו מין
5 הוא באפי נפשיה, אלא הכי קאמר: אין
6 מוכרין לזן כל אלו – אינטרובלן ובנות שוח
7 – בעוקציהן, לפי שתולין אותן בפני עבודה
8 זרה ודרכן לעובדן בכך. לבונה זכה – מין
9 לבונה היא. שלשה מנין – משקל שלשת
10 מנין, דהא ודאי לסחורה קא מכוין. אלפני
11 מפקדינן – על "לפני עור" אנו מצווין שלא
12 ליתן מכשול בדבר האסור לו, וכל הני
13 דאסרין לבונוי דהוה משום "לפני עור לא תתן
14 מכשול", דבן נח מזהיר על עבודה זרה.
15 אלפני דלפני – כגון הכא, דהאי ודאי לאו
16 לעבודה זרה קבעי, ומשום דלא לזיבדן איהו
17 לאחרני ומקטרי לא מפקדינן למיסר. מותר
18 למכור לו – לגוי תרנגול לבן, כיון דלא
19 אידיכר לבן לא לעבודה זרה קבעי. אילימא
20 דאמר תרנגול לבן למי – ואמר ליה ישראל:
21 לא מוזנינא לך אלא בהדי אחרינא. אפילו
22 בין התרנגולין נמי לא – דהא גלי דעתיה
23 דלעבודה זרה קבעי ליה, וניחא ליה דליזבן
24 שאר התרנגולין בשביל הלזן. הכא במאי
25 עסקין דאמר זה וזה – מתניתין, דלרבי
26 יהודה בפני עצמו לא ולתנא קמא לגמרי
27 אסור – כגון דמעיקרא אדכר לבן ושחור
28 ואדום. הלכך לבן לרבי יהודה בפני עצמו
29 אסור, כיון דמעיקרא אדכר והשתא שקיל
30 לבן ואזיל ליה – מעיקרא נמי איכוין ללבן,
31 והאי דאדכר שחור – איעורמי אערים, וידע
32 הוא דאי שאיל לבן לחודיה לא ובין ליה
33 ישראל. ובין התרנגולין מותר, דמיגו דשחור
34 לא לעבודה זרה לבן נמי לאו לעבודה זרה.
35 ורבנן אפילו בין תרנגולין נמי אסור, והאיל
36 דקתבע לבן. ומיגו תרנגול סתמא, בין לרבי
37 יהודה בין לרבנן מותר למכור לו תרנגול לבן.
38 רבי יודא. תניא מיהא – כדתרצא רב
39 נחמן, דבאומר "זה וזה" פליגי. אייתי –
40 תרנגול לבן אסור למכור. בזמן שאמר
41 תרנגול זה לבן – מכור לי, והאי "זה" לאו
42 דקא. אבל אמר זה וזה – אינו מותר למכור
43 לו אלא שניהם יחד. אלמא רבי יהודה
44 בדאמר "זה וזה" קאי, ומשום הכי בפני עצמו
45 לא, והאיל ואמר לבן, ומדברי יהודה נשמע
46 לרבנן. ואפילו אמר תרנגול זה לבן – אם
47 היה גוי שעושה משתה לבנו, או שיש לו
48 חולה בתוך ביתו. מותר – דלסעודתו קבעי
49 ליה משום נוי, ולחולה נמי קבעי ליה משום
50 פרואה. אינו אסור – לשאת ולתת עמו אלא
51 אותו היום, משום דמקריב הוא היום לעבודה זרה ואזיל השתא ומודה. בכווייג –
52 האי "משתה" דקתיג מותר למכור לו תרנגול לבן – לאו במשתה חופת בנו, דהא ודאי
53 לתקרובת עבודה זרה קבעי ליה. אלא במשתה של מריעות שעושין הנערים זה עם
54 זה, וקורין קמפרייש"א, דלא חשיב כולי האי שיקריבו לעבודה זרה.

שביעית: מוכססין בנות שוח, ולא גרס "ובנות שוח", והוא מין בנות שוח ולא בנות שוח ממש, ואותו פרי הוא גרוע. ומביא ראייה מפרק קמא דבבבירות (ה, א) דאמרין התם: הארי והדוב
והנמר והברדלס עיבורן שלש שנים ובנגדן באילן בנות שוח, נחש שבע שנים ולאחר שנה לא מצינו חבר, ויש אומרים מוכססין בנות שוח. ופירש רש"י שם שהוא מין בנות שוח ולא בנות
שוח ממש. פירי הקוטרת: גלגין, והוא מאכל חזירים. ורבינו שמואל בן מאיר בשם רש"י פירש: פירות אילן שקורין פין, ויש בו גרעינין ואינו ראוי לאכילה. ויחא, כי גם
במסכת ראש השנה (כג, א) פירש רש"י תורניתא – פין, ושם מדבר בגוף הארז וכאן בפירות. והאי דקאמר בבבא בתרא (פ, ב) ארז אינו עושה פירות – ודאי אותו ששמו ארז אינו עושה
פירות, וזה שמו שטה.

כגון דאמר זה וזה – פירש רש"י: שאמר "תרנגול לבן ושחור למי". ורבינו יצחק אומר דמייירי כגון שיש ביד הישראל הרבה תרנגולים לבנים ושחורים, וקאמר "זה וזה". והכי משמע
בסמוך, דקא אמר: אימתי? בזמן שאמר "תרנגול זה לבן", משמע דקמיה קאי. ורש"י פירש ד"זה" לאו דקא.

1 **תורניתא** – פירש הקונטרס: מין ארו, כדאמרין בראש השנה (כג, א) בעשרה מיני
2 ארזים: שטה – תורניתא. וקשיא, דבסמוך פריך מההיא "וכל שאין לו עיקר",
3 ופירש הקונטרס: שאין לו עיקר מתקיים בארץ בימות הגשמים, ואי תורניתא ארו הוא – דהא
4 יש לו עיקר מתקיים! ועוד קשיא לפירושו: הרי תבואה דאין לה עיקר בימות הגשמים, ויש
5 לה שביעית! ועוד קשיא: אי תורניתא אילן הוא
6 – תורניתא הוא דלא מוזנינא, הא שאר אילנות
7 מוזנינן. והא נתן (עבודה זרה יט, ב) אין מוכרין
8 להם במחזקר לקרקע, דהכי דייק לקמן גבי דקל
9 טבו לכך פירש רבינו תם דהרי גזנא תורניתא
10 נינהו, וההיא דהבא הוא מין אדמה כעין
11 כבדיתא, פירוש: גפית, שאין לה עיקר שורש
12 בקרקע לא בימות החמה ולא בימות הגשמים.
13 אבל תבואה יש לה עיקר בימות החמה, ומשום
14 הכי פריך עלה מההיא דשביעית. וכחאי גזנא
15 פריך בשבת פרק "רבי עקיבא" (צ, א) גבי
16 כבדיתא. וגם רש"י פירש שם כן, שתורניתא
17 דהבא כעין כבדיתא. בנות שוח – לכאורה
18 משמע דפרי גרוע הוא, מדרוסיפו עליהם, אבל
19 מעיקרא לא הוה נהגו בהו שביעית, וכן משמע
20 בריש מסכת דמאי (פרק א) דלא נחשדו עליהם
21 עמי הארץ, דתנן: הקלין שבדמאי השיתן
22 ודורמין ועורדיין ובנות שוח. וקשיא, דבפרק קמא
23 דשבועות (יב, ב) אמר גבי מותרות קיץ למזבח
24 כבנות שבע לאדם שאוכלין אותם כקנוט סעודה,
25 אלמא חשבות נינהו. ובנות שבע הכי בנות שוח.
26 כדאיחא בבראשית רבה (פרשה טו) תאנים,
27 שאכל אדם הראשון, איכא דקרו להו "בנות
28 שוח" לפי שגרמו שוח לאדם, ואיכא דקרו להו
29 "בנות שבע" שגרמו שבע אבילות לאדם. ובפרק
30 "ארבעה נדרים" (נדרים כו, א) נמי, גבי הנודר מן
31 הכלכלה וזיוו בה בנות שבע, ואמר: אילו הייתי
32 יודע שבנות שבע בתוכה יחידה אמר תאנים
33 שחורות ולבנות אסורות ובנות שבע מותרות.
34 מכל הני משמע דבנות שבע חשובים! יש לומר:
35 דודאי בנות שוח פרי חשוב הוא, ומה שלא
36 נחשדו עמי הארץ עליהם – היינו מפני שיש מהם
37 חרבה. והוא מין פרי הגדל ביערים כמו עורדיין
38 דחשיב בהדיהו גבי חשדו, שבדמאי, לפי שמצינו
39 להם מן הדופקין לא נחשדו שלא לעשר הגדל
40 סביב גנותיהם וסביב פרדותיהן, ולא מפני
41 שהוא גרוע. ולגבי שביעית, מעיקרא סבור כיון
42 שאין נגמרים בשנה שנחשבים בה, כדאמרין
43 (ראש השנה טו, ב) בנות שוח שביעית שלזן
44 שניה לפי שעושות שלש שנים, הוי סברי דלא
45 שייך למיזל בהו לא בתר חנטה ולא בתר לקטיה,
46 ולבסוף הלכו בו אחר חנטה, ונהוג דין שביעית
47 שלו בשנה שניה של שמיטה. אכן קשיא, דהבא
48 קא מפרש תלמודא בנות שוח – תאני חזירא,
49 וכן בפרק "כיצד מברכין" (ברכות מ, ב) ובפרק
50 "ארבעה נדרים" שהבאית משמע דאינם לא
51 תאנים שחורות ולא תאנים לבנות! יש לומר, דשלשה מיני תאנים הם: שחורות ולבנות ודם
52 סתם תאנים, ובנות שוח. ומאותם בנות שוח יש מהם רעות ויש מהם טובות, וברעות מבייר
53 הבא ובמסכת דמאי. ולכך קורא אותם בנות שוח – שתולה הקלקלה במקולקל, אף על פי
54 שמעם לא אבל אדם כי אם מן הטובות, והם אותם בנות שבע דמייירי בהו בשבועות
55 ובנדרים, כי מסתמא אדם הראשון מן הטובות אבל. ורבינו תם היה מפרש דגרס הבא גבי
56 תאנים, ומביא ראייה מפרק קמא דבבבירות (ה, א) דאמרין התם: הארי והדוב
57 והנמר והברדלס עיבורן שלש שנים ובנגדן באילן בנות שוח. ויש אומרים מוכססין בנות שוח. ופירש רש"י שם שהוא מין בנות שוח ולא בנות
58 שוח ממש. פירי הקוטרת: גלגין, והוא מאכל חזירים. ורבינו שמואל בן מאיר בשם רש"י פירש: פירות אילן שקורין פין, ויש בו גרעינין ואינו ראוי לאכילה. ויחא, כי גם
59 במסכת ראש השנה (כג, א) פירש רש"י תורניתא – פין, ושם מדבר בגוף הארז וכאן בפירות. והאי דקאמר בבבא בתרא (פ, ב) ארז אינו עושה פירות – ודאי אותו ששמו ארז אינו עושה
60 פירות, וזה שמו שטה.

תאנים שחורות ולא תאנים לבנות! יש לומר, דשלשה מיני תאנים הם: שחורות ולבנות ודם
סתם תאנים, ובנות שוח. ומאותם בנות שוח יש מהם רעות ויש מהם טובות, וברעות מבייר
הבא ובמסכת דמאי. ולכך קורא אותם בנות שוח – שתולה הקלקלה במקולקל, אף על פי
שמעם לא אבל אדם כי אם מן הטובות, והם אותם בנות שבע דמייירי בהו בשבועות
ובנדרים, כי מסתמא אדם הראשון מן הטובות אבל. ורבינו תם היה מפרש דגרס הבא גבי
תאנים, ומביא ראייה מפרק קמא דבבבירות (ה, א) דאמרין התם: הארי והדוב
והנמר והברדלס עיבורן שלש שנים ובנגדן באילן בנות שוח. ויש אומרים מוכססין בנות שוח. ופירש רש"י שם שהוא מין בנות שוח ולא בנות
שוח ממש. פירי הקוטרת: גלגין, והוא מאכל חזירים. ורבינו שמואל בן מאיר בשם רש"י פירש: פירות אילן שקורין פין, ויש בו גרעינין ואינו ראוי לאכילה. ויחא, כי גם
במסכת ראש השנה (כג, א) פירש רש"י תורניתא – פין, ושם מדבר בגוף הארז וכאן בפירות. והאי דקאמר בבבא בתרא (פ, ב) ארז אינו עושה פירות – ודאי אותו ששמו ארז אינו עושה
פירות, וזה שמו שטה.

תאנים שחורות ולא תאנים לבנות! יש לומר, דשלשה מיני תאנים הם: שחורות ולבנות ודם
סתם תאנים, ובנות שוח. ומאותם בנות שוח יש מהם רעות ויש מהם טובות, וברעות מבייר
הבא ובמסכת דמאי. ולכך קורא אותם בנות שוח – שתולה הקלקלה במקולקל, אף על פי
שמעם לא אבל אדם כי אם מן הטובות, והם אותם בנות שבע דמייירי בהו בשבועות
ובנדרים, כי מסתמא אדם הראשון מן הטובות אבל. ורבינו תם היה מפרש דגרס הבא גבי
תאנים, ומביא ראייה מפרק קמא דבבבירות (ה, א) דאמרין התם: הארי והדוב
והנמר והברדלס עיבורן שלש שנים ובנגדן באילן בנות שוח. ויש אומרים מוכססין בנות שוח. ופירש רש"י שם שהוא מין בנות שוח ולא בנות
שוח ממש. פירי הקוטרת: גלגין, והוא מאכל חזירים. ורבינו שמואל בן מאיר בשם רש"י פירש: פירות אילן שקורין פין, ויש בו גרעינין ואינו ראוי לאכילה. ויחא, כי גם
במסכת ראש השנה (כג, א) פירש רש"י תורניתא – פין, ושם מדבר בגוף הארז וכאן בפירות. והאי דקאמר בבבא בתרא (פ, ב) ארז אינו עושה פירות – ודאי אותו ששמו ארז אינו עושה
פירות, וזה שמו שטה.

תאנים שחורות ולא תאנים לבנות! יש לומר, דשלשה מיני תאנים הם: שחורות ולבנות ודם
סתם תאנים, ובנות שוח. ומאותם בנות שוח יש מהם רעות ויש מהם טובות, וברעות מבייר
הבא ובמסכת דמאי. ולכך קורא אותם בנות שוח – שתולה הקלקלה במקולקל, אף על פי
שמעם לא אבל אדם כי אם מן הטובות, והם אותם בנות שבע דמייירי בהו בשבועות
ובנדרים, כי מסתמא אדם הראשון מן הטובות אבל. ורבינו תם היה מפרש דגרס הבא גבי
תאנים, ומביא ראייה מפרק קמא דבבבירות (ה, א) דאמרין התם: הארי והדוב
והנמר והברדלס עיבורן שלש שנים ובנגדן באילן בנות שוח. ויש אומרים מוכססין בנות שוח. ופירש רש"י שם שהוא מין בנות שוח ולא בנות
שוח ממש. פירי הקוטרת: גלגין, והוא מאכל חזירים. ורבינו שמואל בן מאיר בשם רש"י פירש: פירות אילן שקורין פין, ויש בו גרעינין ואינו ראוי לאכילה. ויחא, כי גם
במסכת ראש השנה (כג, א) פירש רש"י תורניתא – פין, ושם מדבר בגוף הארז וכאן בפירות. והאי דקאמר בבבא בתרא (פ, ב) ארז אינו עושה פירות – ודאי אותו ששמו ארז אינו עושה
פירות, וזה שמו שטה.

ויהבו ליה שחור ושקל – נראה דרך בעיא היא אפילו לרבנן דאסרי בין התרנגולים, דאיכא למימר דעד כאן לא אסרי אלא בשיש שם לבנים ושחורים ואמר "זה וזה", ואז יש לחוש דדעתיה אלקן, וקונה שחור מפני לבן שעמו, אבל הכא כי יחבי ליה שחור ושקל ליה ואזיל – אינו יודע שינונו לו לבן. **הצב** קשבא – פירש הקונטרס: והוא מין תמרים. והכי נמי משמע בפרק קמא דמגילה (ו, ב) דקאמר התם:

"מלי סטקא דקשבי, וטסקא הוא סל בשמינין בו

תמרים. כדאמרין בריש "הורוק" (גיטין עז, א).

טסקא דאכלה ביה תמרים. וקשבא נמי משמע

בפרק "הכנסת" (בבא קמא נח, ב) שהוא דקל, גבי

ההוא דקל קשבא מבחירה, אמר ריש גלויטא:

לידי חזי לי ותלת תאלתא בקינא הוו קיימי,

ותאלי הם דקלים בחורים, כדמשמע בפרק

"המוכר באבית" (בבא בתרא סט, ב). וקשיא:

אמאי נקט "דקל טב" כיון דדקלי כולוהו אסירי?

לכך נראה לפרש דתרי מיני קשבא נינהו, האחד

נושא תמרים, ומיניה מיירי בכל הני שהבאתי,

אבל האי דהכא הוא מין עשב שבו תיחם יהושע

לישראל את הארץ. וכן משמע בפרק "חזקת

הבתים" (שם נו, א) שנעמדיו אותו על המצרים,

דאמרין: אין שם לא מיצר ולא חצב מאי? ובערך

(ערך חצב ה) פירש כל חצבא דהכא שהוא יערת

חדש קנה שגול בו צוקריא. ובמסקנא דרך

שנעמא כתב רבי ברוך ברבי כיון דשאר דברים

פירושן אסור, אם כן אסור לעולם למכור לכומר

גוי לבונה, דהוי כמו פירושן, דבר ברור הוא

לחקרנות בעי ליה, ועובר משום "לפני עור".

וגם אסור למכור שערה לשום גוי ביום איד ההוא,

אבל ודאי בשאר ימים מותר. וכן אותם כלי

עבודה זרה שישאל קונה לאחר שפגמו הני

ובטלו, מכל מקום אסור למכור לגוי כמו שהוא

עד שיהא ניתן כולו, בדשביל פגימה אחת אינו

מניח ליה תלת בו יין לקלט לעבודה זרה. והכי נמי

ספרים פסולים הראים לתיפלה בבית עבודה זרה

אסור למכור להם לכומרים, דעובר משום "לפני

עור". ואף לגוי שאינו כומר אסור, דבדורא יתנו

או ימכרו לכומר. **מקום** שנהגו שלא למכור

אין מוכרין – פירושו: משום חשש רביעה, ועבר

"אלפני עור" וגו'. ומדלא מפליג הכא בין אית ליה

בהמה ובין לית ליה בהמה, אלא משמע דאפילו

אית ליה לגוי בהמה אחרינא אסור. וקשה להרב

רבינו אלחנן: מאי שנא מדלעיל (ו, א) גבי

תקירובת, דאי אית ליה לדידיה בהמה שרי

ללישנא ד"לפני עור", והכא קיימין לאותו

לישנא כדפרישית ותריך רבי יהודה: דשאני

רביעה, שהוא מתאחד לכל בהמה ובהמה. ואם

תאמר: במקום שנהגו שלא למכור נמי נימא

לשחיטה זבנה, כדאמרין בגמרא גבי רב חזנא

דובין פרה לגוי משום דאימר לשחיטה זבנה? ויש

לומר: דסתם בהמה דקה לגדל היא עומדת, כעו

לחלה ורחל לגיטתו. **שלמין** ושבורין – פירושו:

דגורין שבורין את שלמין. ותימה: מאי שנא

מפרה דתלינן באימר לשחיטה זבנה, ובשבורין

ודאי לשחיטה זבנה? ויש לומר: דשבורין, כי חזו

להו עלמא בבית הגוי סכרי דשלמין נמכרו ובבית

הגוי נשתברו, וכו' זבין לאו לשחיטה זבנה, אבל פרה – אפילו לאחר ימים רבים כי חזו לה

עלמא בביתיה דגוי אמר לשחיטה זבנה, לפי שאינה ראויה למלאכה כל כך. אבל אלו לפרש

דאינה ראויה למלאכה כלל, דהא אמרין בגמרא (עבודה זרה טו, א): ישראל ששכר פרה

מבה, משמע דפרה בת מלאכה היא. וכן (שם עמוד ב) ליה שבור לה פרה לחזקתה

בשביעית, אלא בת מלאכה היא. רבינו שמואל בן מאיר. **ובן** בתירא מתיר בסוס – פירש

הקונטרס: משום דלרכיבה בעי ליה, כיון שאין מלאכתו אלא ברכיבה ואין ברכיבה חזב

חטאת אלא שבות. ולא דק, דודאי במיוחד לרכיבה אדם אמר בפרק "המגנע" (שבת צד,

א) דאפילו רבנן מודו דליכא חיוב חטאת משום דחי נושא את עצמו, ולא פליגי אלא בסוס המיוחד לעופות. ואם תאמר: מנא לן התם דטעמיהו דרבנן דאסרי הכא היינו משום דסבירא להו

דאין חי כזה דעופות נושא את עצמו? דלמא טעמיהו דרבי דגור משום תורת כלי יזין ויש לומר: דמדריכלי ליה עם שאר בהמה גסה, דטעמיהו ממה ששי בשעת מכר משום שלא

שכיחין וסניני, אלא שם מלאכה בעי להו. וכן (שם עמוד ב) היינו טעמיהו. **אמר** רב במקום שאסור לייחד אסור למכור בו – פירושו: דטעמא דשרו רבנן במקום שנהגו למכור היינו משום דלא חשידי על

הרביעה, והוא הדין לייחד, אלא תלי רב טעמא דמכר בחשד דרביעה. וקשה לרבינו יצחק: אמאי לא פריך ליה ממתניתין דלקמן (טו, ב) דהתירו למכור? דקתני קא מתירא אמנותינן

מוכרין ובמקום שנהגו שלא למכור אסור, והתם ליכא חשד דרביעה כדפריך לקמן, דאין כותים חשודים על הרביעה? וצריך עיון. ולמאי דהדר ביה רב ניהא.

לא סתמן צריכא למימר דמוכנין, ולא פירושן צריכא

למימר דלא מוכנין! אלא סתמן – דקאמר חיפי, פירושן

- דקאמר חזקתא; מכלל דתרגול אפילו סתמן נמי לא!

אמר: לעולם סתמן – דקאמר חיפי חזקתא, פירושן –

דקאמר לעבודה זרה; ופירושן אצמריכא ליה, סלקא

דעתך אמינא: האי גברא לאו לעבודה זרה קא פעי, אלא

מיכא הוא דאביק בעבודה זרה, וסבר: פי חיפי דההוא

גברא אביק ביה פולי עלמא נמי אביק, אימא הכי פי

חיפי דליחבו ל, קא משמע לן. פעי רב אשי: "תרגול

לכן קטוע למי", מהו למכור לו תרגול לכן שלם? מי

אמרין: מדקאמר "קטוע" לא לעבודה זרה קפעי, או

דלקא איערומי קא מערים? אם תימצי לומר האי

איערומי הוא דקא מערים, "תרגול לכן למי, תרגול לכן

למי", ויהבו ליה שחור ושקל, ויהבו ליה אדום ושקל, מהו

למכור לו לכן? מי אמרין: פיו דיהבו שחור ושקל, אדום

ושקל – לאו לעבודה זרה קא פעי, או דלקא איערומי קא

מערים? תיקו. רבי מאיר אומר: אף דקל" וכו'. אמר ליה

רב חסדא לאבימי: גמירי, דעבודה זרה דאברהם אבינו

ארבע מאה פירין הוין, ואנן חמישה תנן, ולא ידעינן מאי

קאמרין. – ומאי קשיא? – דקתני, רבי מאיר אומר: אף

דקל טב, חצב ונקלס – אסור למכור לגוים; דקל טב הוא

דלא מוכנין, הא דקל ביש מוכנין; והתנן: אין מוכרין

להם במחזקר לפקד! אמר ליה: מאי "דקל טב"? פירות

דקל טב. וכן אמר רב הונא: פירות דקל טב. "חצב" –

קשבא. "נקלס" – פי אתא רב דימי אמר רבי חמא בר

יוסף: קוריטי. אמר ליה אבי לרב דימי: תנן "נקלס" ולא

ידעינן מהו, ואת אמרת "קוריטי"? ולא ידעינן, מאי אהנית

לן? אמר ליה: אהנא לכן, דכי אולת התם אמרת להו

"נקלס" ולא ידע, אמרת להו "קוריטי" – וידעי, וקא

מהוין לך. משנה מקום שנהגו למכור בהמה דקה לגוים

- מוכרין, מקום שנהגו שלא למכור – אין מוכרין. ובכל

מקום אין מוכרין להם בהמה גסה, עגלים וסייחים, שלמין

ושבורין; רבי יהודה מתיר בשבורה, וכן בתירא מתיר

בסוס. גמרא למימרא, דאיסורא ליכא, מנהגא הוא

דאיכא, היכא דנהוג איסור – נהוג, היכא דנהוג היתר –

נהוג; ורמינהי: אין מעמידין בהמה בפגודקאות של גוים,

מפני שחשודין על הרביעה! אמר רב: מקום ששהתירו

למכור התירו לייחד, מקום שאסרו לייחד אסרו למכור.

ורבי

ומקום שאסרו לייחד – כדקתני: אין מעמידין – מיירי במקום שחשודין על הרביעה,

שמנהגם בכך, ולפיכך אסורין למכור, והכל חולק אחר המנהג. ולא קשיא הא דלא

קאמר נמי כי האי לישנא: "מקום שאסרו למכור אסור לייחד" כי היכי דקאמר: "מקום

שהתירו למכור התירו לייחד", משום דהתירו למכור? דקתני קא מתירא אמנותינן

דקתני: מקום שנהגו למכור מוכרין, דתנא דידן לא איירי אלא במכירה. ר"מקום

שאסרו לייחד" – דקמהדר אהדיא ד"אין מעמידין" דמיירי באיסור יחוד.

ורבי

לדא דאפילו רבנן מודו דליכא חיוב חטאת משום דחי נושא את עצמו, ולא פליגי אלא בסוס המיוחד לעופות. ואם תאמר: מנא לן התם דטעמיהו דרבנן דאסרי הכא היינו משום דסבירא להו

דאין חי כזה דעופות נושא את עצמו? דלמא טעמיהו דרבי דגור משום תורת כלי יזין ויש לומר: דמדריכלי ליה עם שאר בהמה גסה, דטעמיהו ממה ששי בשעת מכר משום שלא

שכיחין וסניני, אלא שם מלאכה בעי להו. וכן (שם עמוד ב) היינו טעמיהו. אמר רב במקום שאסור לייחד אסור למכור בו – פירושו: דטעמא דשרו רבנן במקום שנהגו למכור היינו משום דלא חשידי על

הרביעה, והוא הדין לייחד, אלא תלי רב טעמא דמכר בחשד דרביעה. וקשה לרבינו יצחק: אמאי לא פריך ליה ממתניתין דלקמן (טו, ב) דהתירו למכור? דקתני קא מתירא אמנותינן

מוכרין ובמקום שנהגו שלא למכור אסור, והתם ליכא חשד דרביעה כדפריך לקמן, דאין כותים חשודים על הרביעה? וצריך עיון. ולמאי דהדר ביה רב ניהא.

ושמעה

לדא דאפילו רבנן מודו דליכא חיוב חטאת משום דחי נושא את עצמו, ולא פליגי אלא בסוס המיוחד לעופות. ואם תאמר: מנא לן התם דטעמיהו דרבנן דאסרי הכא היינו משום דסבירא להו

דאין חי כזה דעופות נושא את עצמו? דלמא טעמיהו דרבי דגור משום תורת כלי יזין ויש לומר: דמדריכלי ליה עם שאר בהמה גסה, דטעמיהו ממה ששי בשעת מכר משום שלא

שכיחין וסניני, אלא שם מלאכה בעי להו. וכן (שם עמוד ב) היינו טעמיהו. אמר רב במקום שאסור לייחד אסור למכור בו – פירושו: דטעמא דשרו רבנן במקום שנהגו למכור היינו משום דלא חשידי על

הרביעה, והוא הדין לייחד, אלא תלי רב טעמא דמכר בחשד דרביעה. וקשה לרבינו יצחק: אמאי לא פריך ליה ממתניתין דלקמן (טו, ב) דהתירו למכור? דקתני קא מתירא אמנותינן

מוכרין ובמקום שנהגו שלא למכור אסור, והתם ליכא חשד דרביעה כדפריך לקמן, דאין כותים חשודים על הרביעה? וצריך עיון. ולמאי דהדר ביה רב ניהא.

ושמעה

לאו סתמא צריכא למימר דמוכנין – דלא תנינן אלא תרגול לבן, אבל חזי חזקתא
מותר. אפילו סתמן נמי לא – וקשיא לרבי זירא דאמר: "תרגול למי" – מותר למכור
לו תרגול לבן. סלקא דעתך אמינא האי גברא לאו לעבודה זרה קפעי – דהא אין
דרך חזקתא להקריב לעבודה זרה. אלא מיכא אביק ביה – קשור, ואילו קונין מידו

שום חפץ לצורך עבודה זרה היה נותנה כזול

מתוך שהוא אדוק לעבודה זרה, וסברה: כי

הכי דאביקנא בה ויהיבנא כל מיד דאית לי

בוזל לצורך עבודה זרה – כולי עלמא נמי

אדוקין בה, סבר: אימא לעבודה זרה קבענא

ויהבו לי בוזל. ומיחו אין לבו לעבודה זרה,

ולשתרי, קא משמע לן. קטוע – רגל.

איערומי אערים – ידעו עור שאין קטוע

מצוי ומכור לו שלם, אלא להוציא מלפני,

שלא יבינו שלצורך עבודה זרה הוא תובע

קטוע. ויהבו ליה שחור ושקל – כלומר,

כשמוכרין לו שחור לבדו – שקל ליה.

ואליבא דרבי יהודה מביעא ליה הכי ולא

לרבנן, דרבנן אפילו בין התרנגולים אסרי.

דקל טב ודקל ביש – שני מיני דקלים הם.

אין מוכרין להן במחזקר לקדקע – כדמפרש

לקמן (כ, א) משום דכתיב "לא תחנם" – לא

תתן להם חנייה בקרקע. קשבא = מין תמרים.

כמו (מגילה ו, ב) "מלא טסקא דקשבי", ואית

דאמר: היינו חצובה שבו תיחם יהושע את

הארץ (בבא בתרא נו, א), ועשב נאה הוא.

קוריטי = מין פירות. ויש תמרים: עפרותי

קרטי לבונה. ואינו נראה, דאם כן אמאי לא

ידעי. דכי אולת להתם – לארץ ישראל.

משנה מקום שנהגו למכור בהמה דקה –

כגון מקום שלא נחשדו על הרביעה. והכי

מפרש לה בגמרא. "ואל ישנה אדם מפני

המחלוקת" לא גרס לה כאן, אלא בפסחים

(נו, ב) גרס לה. ובכל מקום אין מוכרין להן

בהמה גסה – מפני שמיחדת למלאכה,

ועושה בהמות מלאכה בשבת. עגלים

וסייחים שלמים ושבורים – ואפילו שבורים

שאינן ראויין למלאכה גזרו בהו רבנן, דלמא

אתי לאחלוף ואיתי למזון להו גזרינן.

ושלמים הראויין למלאכה, ואיכא גלויש

להו לשאלה ולשכירות ולסניני כדמפרש

טעמא בגמרא. מתיר בשבורה – מפרש

טעמא בגמרא. מתיר בסוס – שאין מלאכתו

אלא לרכיבה, ורכיבה שבות היא ולא

מלאכה, משום דחי נושא את עצמו, וכל

איכפת לן אתי להשאלה להרשימה.

גמרא מפני שחשודין על הרביעה – ואיכא

משום "לפני עור לא תתן מכשול", דבני נח

נצטוו על הרביעה, דכתיב (בראשית ב): "וזהו

לבשר אחר", יצאו בהמה וחיה שאין נעשין

בשר אחר (סנהדרין נח, א). אמר רב במקום

שהתירו למכור בו – כלומר, יחוד נמי

מנהגא תליא מילתא, ר"מקום שנהגו

למכור" דקתני מתניתין – כגון במקום שאין

חשודין על הרביעה, לפיכך התירו לייחד.

ומקום שאסרו לייחד – כדקתני: אין מעמידין – מיירי במקום שחשודין על הרביעה,

שמנהגם בכך, ולפיכך אסורין למכור, והכל חולק אחר המנהג. ולא קשיא הא דלא

קאמר נמי כי האי לישנא: "מקום שאסרו למכור אסור לייחד" כי היכי דקאמר: "מקום

שהתירו למכור התירו לייחד", משום דהתירו למכור? דקתני קא מתירא אמנותינן

דקתני: מקום שנהגו למכור מוכרין, דתנא דידן לא איירי אלא במכירה. ר"מקום

שאסרו לייחד" – דקמהדר אהדיא ד"אין מעמידין" דמיירי באיסור יחוד.

ורבי

לדא דאפילו רבנן מודו דליכא חיוב חטאת משום דחי נושא את עצמו, ולא פליגי אלא בסוס המיוחד לעופות. ואם תאמר: מנא לן התם דטעמיהו דרבנן דאסרי הכא היינו משום דסבירא להו

עבודה זרה דף יד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קלא

לא סתמן צריכא למימר דמזנינן – אין צריך התנא להשמיענו
שבסתם מותר למכור, שהרי ממה ששינו בתחילת המשנה שאסור
למכור תרנגול לבן, משמע דווקא תרנגול אבל חטים לבנות מותר,
ולא פירוש צריכא למימר דלא מזנינן – וגם אין צריך להשמיענו
שכשהגוי פירש שכונתו לעבודה זרה שאסור למכור לו, שבאופן זה
פשוט הוא שאסור. אלא בהכרח צריך לפרש, ש'סתמן' הכוונה
דקאמר הגוי היי – רצוני לקנות חטים, סתם, ומשמיענו התנא
שמותו למכור לו חטים לבנות, ו'פירושן' הכוונה דקאמר הגוי
היוורתא – רצוני בחטים לבנות, שמאחר שפירש בדבריו 'לבנות'
חוששים שדעתו לעבודה זרה, והנה על זה נאמר במשנה שכן הדין
רק לגבי שאר דברים, שאם מוכיר הדבר בסתם מותר, ואם מפרש
שרוצה לבן אסור, ומכלל דבר זה נשמע, דתרנגול אפילו סתמן –
אפילו שאמר הגוי רצוני בתרנגול סתם, נמי לא – גם כן אסור למכור
לו תרנגול לבן, שאם לא כן, מה שונה תרנגול משאר דברים. וקשה
על רבי זירא שאמר שאם אמר הגוי תרנגול למי בסתם, מבלי לפרש
שרוצה לבן, שמותר למכור לו תרנגול לבן.
מתרצת הגמרא: אמרי, לעולם – באמת המשנה שאמרה שבשאר
דברים 'סתמן' מותר, הכוונה דקאמר – שהכריז הגוי, רצוני בחיטי
היוורתא, ובאופן זה אכן רק בשאר דברים מותר ובתרנגול אסור,
ו'פירושן' הכוונה דקאמר בפירוש שבידעתו להשתמש בהם לעבודת
בזבבים, ומה שהקשתה הגמרא שלא היתה המשנה צריכה לפרש
את הדינים הללו, אין זה קושיא, שכן ו'פירושן' אצטריכא ליה –
התנא אכן הוצרך להשמיענו שפירושן אסור, סלקא דעתך אמינא
– שהיה עולה בדעתך לומר שאף באופן זה מותר, מפני שיש לתלות
דהאי נברא לאו לעבודת בזבבים קא פעי – שגוי זה אינו צריך את
החטים לעבודה זרה, שהרי אין דרך להקריב לה חטים, אלא שאותו
הגוי מיבק הוא דאביק – קשור הוא ודבוק בעבודת בזבבים, ומתוך
שהוא כל כך אדוק בעבודת כוכבים אזי כל שקונים ממנו איזה דבר
לצורך עבודה זרה, מוכר הוא את הדבר בוול מתוך חיבתו לה, וסבר
– וסבור אותו גוי בדעתו, כי היכי דההוא נברא אביק ביה – שכשם
שהוא דבוק בעבודה זרה, כולי עלמא נמי אביקו – כך כל העולם
דבוקים בה, ולכן חושב בלבו, אימא הכי – אומר להם שאני צריך
את החטים לצורך עבודה זרה, כי היכי דליתבו לי – כדי שימכרו
לי אותם בוול, אבל באמת אין דעתו לעבודה זרה, קא משמע לן –
משמיענו התנא שאם אומר בפירוש שצריך אותם לעבודה זרה, יש
לחשוש לדבריו, ואפילו שאין הדרך לעבוד את עבודה זרה בכך.
הגמרא שבה לדון בענין מכירת תרנגול לבן: פעי – הסתפק רב אחי,
גוי שמכיר תרנגול לבן קטוע רגל למי, מהו שיחא מותר למכור
לו תרנגול לבן שלם. וצדדי הספק הם, מי אמרינן – האם אנו
אומרים מדקאמר – ממה שביקש הגוי תרנגול קטוע, הרי זו ראייה
דלא לעבודת בזבבים קפעי – שאינו צריך לו לעבודה זרה, שהרי
אין מקריבים בעל מום לעבודה זרה, ולכן יהיה מותר למכור לו אף
תרנגול לבן שלם. און דלמא, שבאמת דעתו לעבודה זרה, ומה
שאמר שרצונו בקטוע, איצטריכא קא מעריס – היה רק כדי להערים
ולהטעות את המוכרים, שישכרו שקונה אותו כדי לאוכלו, וידע הוא
שתרנגול קטוע אינו דבר מצוי, ואם כן יקבל לקנות תרנגול לבן שלם.
ממשיכה הגמרא: אם תמצי לומר שבמקרה זה שמבקש הגוי בלשון
'תרנגול לבן קטוע למי אסור למכור לו תרנגול לבן שלם, ומשום
דהאי – גוי זה) איצטריכא הוא דקא מעריס, יש לך להסתפק באופן
אחר, כאשר הגוי מכיר, 'תרנגול לבן למי, תרנגול לבן למי, ויהבו
ליה שחור וישקל – וכשמביאים לו תרנגול שחור בפני עצמו הוא
קונה אותו, ויהבו ליה אדום וישקל – וכן כשמוכרים לו תרנגול
אדום הוא קונה אותו, מה הדין, האם מותר למכור לו עכשיו
תרנגול לבן, וצדדי הספק הם, מי אמרינן, בין ויהבו שחור וישקל,
אדום וישקל – מאחר שכשמכרו לו שחור ואדום בפני עצמם קנה
אותם, הרי זו ראייה דלא לעבודת בזבבים קא פעי – שאינו צריך
לו לעבודה זרה, או דלמא, שגם בזה יש לחשוש דאיצטריכא קא
מעריס – שכונתו להערים, ומוכן הוא לקנות שחור ואדום אף
כשאינו צריך להם, כדי שלא יחשדו בו המוכרים, ובלבד שימכרו לו

לבסוף גם לבן. מסיקה הגמרא: תיקון.
שינו במשנה: רבי מאיר אומר אף דקל וכו' טב וחצב, אסור למכור
לעובדי כוכבים. אמר ליה רב חסדא לאבימי, גמרי – קבלה בידנו
מרביתנו, דעבודת בזבבים דאברהם אבינו – שמסכת עבודה זרה
שהיה שונה אותה אברהם אבינו, ארבע מאה פירי הויין – ארבע
מאות פרקים היו בה. ואנן חמשה תנן ולא ידעינן מאי קאמרינן –
ואנחנו חמשה פרקים בלבד שנינו, ואין אנו יודעים ומבינים מה שאנו
אומרים. מבררת הגמרא: ומאי קשיא – מה הוקשה לרב חסדא
שדרי המשנה אינם מובנים. מבארת הגמרא: דקתני במשנתנו, רבי
מאיר אומר, אף דקל טב חצב ונקלם אסור למכור לעובדי
בזבבים, ויש לדיק, דקל טב – מין דקל משובח, הוא דלא מזנינן
– אותו אסור למכור מחשש שמא ישתמש בו הגוי לעבודה זרה, הא
ו-אבל) דקל פיש – מין דקל גרוע, ואין משתמשים בו לעבודה זרה,
מזנינן – מותר למכור, ועל כך הוקשה לרב חסדא, והתני במשנה
(להלן יט), אין מוכרין להם – לגויים כל דבר שבמחזור לפרקע, כגון
אילנות או מיני ירק כשהם מחוברים, משום שנאמר (דברים א) ו'לא
תקנס', ופירשו חכמים (להלן ב) את הפסוק, לא תתן להם חנייה
בפרקע, ואם כן מדוע פירטה המשנה דווקא דקל טב. מתרצת
הגמרא: אמר ליה אבימי לרב חסדא, מאי – מה הפירוש דקל טב
ששינו במשנה שאסור למכור לגוי, פירות של דקל טב, שהם
תלושים מהפרקע, ואלו אינם אסורים אלא מפני שהם חשובים
ומשתמשים בהם לעבודה זרה. וכן אמר רב הונא, שכונת המשנה
פירות דקל טב.
הגמרא ממשיכה לפרש את המשנה: חצב ששינו במשנה, פירשו
קשקא – מין תמרים.
עוד שינו במשנה: נקלם. מבארת הגמרא: כי אתא רב דימי, אמר
בשם רב חמא בר יוסף, נקלס פירשו קוריימי – מין פרי. אמר ליה
אבי רב דימי, תנן במשנתנו נקלם, ולא ידעינן – ואין אנו יודעים
מהו, ואת אמרת – ואתה פירשת לנו שהוא קוריימי, ולא ידעינן –
ועדיין אין אנו יודעים מהו, מאי אהני לן – ומה הועלת לנו
בדבריו. אמר ליה רב דימי, ארבע ישראל, אלהי לכו, דכי אלת
התם – לכשתלך לשם, ארבע ישראל, אמרת להו – תאמר להם
שיפרשו לך מהו נקלם, ולא ידעי – ולא ידעו, אמרת להו – תאמר
להם שיפרשו לך מהו קוריימי, וידעי, וקא מחוה לך – וידעו מה
הוא, ויראו לך אותו.

משנה

משנתנו ממשיכה לדון בדברים שאסור למכור לגויים: מקום שנהגו
למכור בהמה דקה ו-עזים וכבשים) לעובדי בזבבים, מפני שבמקום
זה לא נחשדו הגויים על הרביעה, מוכרין – מותר למכור להם. ומקום
שנהגו שלא למכור, מפני שחשודים שם על הרביעה, אין מוכרין,
לפי שהגויים הוזהרו על הרביעה, והמוכר להם עובר משום 'לפני עור'
לא תתן מכשלי' (ויקרא יט יד). ובכל מקום – גם במקום שנהגו למכור
בהמה דקה, אין מוכרין להם בהמה נפה שעומדת למלאכה. ואסור
למכור אפילו עגלים, ופניחים – חמורים קטנים, ואף שאינם ראויים
עתה למלאכה, חששו שיענו ויבואו להחריף אף מכירת גדולים, בין
שאותם עגלים וסייחים שלמים ובין כשהם שבורין, ואף שבעלי חיים
שבורים אינם ראויים כלל למלאכה, גזרו מחשש שיבואו להחריף גם
בבהמות גדולות ושלמות.
המשנה מביאה שני תנאים החולקים על שנים מהדינים הללו: רבי
יהודה מתיר בבהמה שבורה למוכרה לגוי, לפי שאינה ראויה
למלאכה וקונה אותה הגוי על מנת לשוחטה, ואינו משהה אותה
חיה, ולפיכך אין לחשוש שמא יראו אותה אחרים אצל הגוי ויבואו
למכור לו בהמה שלמה. וכן כן בתיא חולק על תנא קמא ומתיר
בפוסים, כיון שלא היו משתמשים בסוס למלאכה אלא לרכיבה.

גמרא

הגמרא מקשה סתירה ממשנה אחרת על משנתנו. מקשה הגמרא:

המשך בעמוד קלג

ברצון (תהלים סט לב) 'ותיטב לה' משור פר מקרין מפרים, כלומר תהיה תפילתי טובה ומרוצה לפני ה' יותר מאותו שור שהקריב אדם הראשון, שנקרא 'שור פר' כי לפי גילו האמיתי היה ראוי להקריא 'שור', משום שהיה רק בן יום אחד, והיה ראוי להקריא גם 'פר', משום שהיה שלם בגופו כמו פר בן שלש שנים, והיה 'מקרין מפרים', כלומר היו לו קרניים לפני שהיו לו פרסות.

הגמרא מביאה דרשה נוספת באותו ענין: (ו)אמר רב יהודה, אמר שמואל, שור שהקריב אדם הראשון, קרן אחת בלבד היתה לו [במצחו], ולא כשאר שוורים שיש להם שתי קרניים במצחם, שנאמר (תהלים סט לב) 'ותיטב לה' משור פר מקרין מפרים', ומקרין, משמע שהיה בעל קרן אחת בלבד.

מקשה הגמרא: הלא לשון הכתוב 'מקרין', תרתי משמע – מובן ממנה רק שהיה 'בעל קרניים' ומן הסתם היה דומה לשאר שוורים ששתי קרניים בראשם. מתרצת הגמרא: אמר רב נתנן בר יצחק, 'מקרין' בתיב, חסר וי"ד, כדי שנדרוש כאילו כתוב 'מקרין' שמשמעה קרן אחת בלבד.

מבואר במשנה שאסור לשאת ולתת עם עובדי כוכבים בימי קלנדא, שהם שמונת הימים שאחרי תקופת טבת. הגמרא מבררת על איזה מקומות חל איסור משא ומתן בימים אלו: (אמר) [בצע] – שאל רב מתנה, העיר רומי שעשתה קלנדא – שהחלה לחגוג את שמונת הימים שאחר תקופת טבת לשם עבודה זרה שלה, וכל העיירות הפסובות לה אינן מודות בעבודה זרה זו אבל הן משתעבדות לה לרומי, להעלות לה מס ולספק כל צרכיה, האם אותן עיירות אסורות לשאת ולתת עמהן באותם ימי האיד או מותרות.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדין זה: רבי יהושע בן לוי אמר, קלנדא אסורה לכל היא – בימי קלנדא אסור לשאת ולתת עם כל עובדי הכוכבים שיש להם שייכות לאותם ימי איד, בין בני רומי שעושים אותו בעצמם, ובין בני העיירות שמשועבדים להם. שהרי את הבהמות שיקנו בני העיירות באותו זמן יביאו בודאי לבני רומי כדי להקריבן, ונמצא שהנושא ונותן עמם מכשיל את בני רומי לעבוד עבודה זרה. ורבי יוחנן חלק ואמר, אין אסורה אלא לעובדיה בלבד – בימי קלנדא לא נאסר לשאת ולתת אלא עם בני העיר שעושים אותה בעצמם, אבל עם בני העיירות המשועבדות לה מותר לשאת ולתת, מפני שהם עצמם אינם מקריבים לעבודה זרה בימים אלו.

הגמרא מביאה ראייה לרבי יוחנן מברייתא: תנא בותיה – שנינו בברייתא כשיטתו דרבי יוחנן, וכך שנינו, אף על פי שאמרו שהעיר רומי עשתה קלנדא, וכל העיירות הפסובות לה משתעבדות לה להעלות לה מס ולספק כל צרכיה בימי האיד, מכל מקום היא עצמה אינה אסורה אלא לעובדיה בלבד – עיקרו של איסור משא ומתן בימי קלנדא הוא רק עם העובדים בה עבודה זרה, ולא עם המשועבדים להם. והיינו כדברי רבי יוחנן.

הגמרא מביאה את סיום הברייתא: ימי סטרנליא – שהוא 'סטרנורא' הנזכר במשנתנו, ויום קרמסים שבו נעשתה רומי שולטת בעולם, ויום גנוסאי של מלביהם – יום תחילת המלוכה של כל מלך ממלכי

העובדי כוכבים, ויום שהומלך בו מלך, הדין בכל אחד מהימים הללו, שבימים שלפניו אסור לשאת ולתת עם העובדי כוכבים, אבל בימים שאחריהם, מותר לשאת ולתת עמם. ועובד כוכבים שעשה (בו) משתה לנישואי בנו, אין אסור במשא ומתן אלא אותו היום ועם אותו האיש בלבד.

הגמרא מביאה ראייה לרבי יוחנן ממשנתו: אמר רב אשי, אף אנו נמי תנינא – אף אנו שנינו כך במשנה כרבי יוחנן, שאיסור משא ומתן הוא רק עם העובד כוכבים העושה את האיד, אבל לא עם המשועבדים לו, דקתני במשנתנו, יום תגלחת קננו וכלוריתו, ויום שעלה בו מן הים, ויום שיצא בו מבית האסורין, אין אסור אלא אותו היום בלבד ואותו האיש בלבד. ויש לדייק בלשון המשנה, בשלמא מה שאמר כאן התנא 'אין אסור אלא אותו היום בלבד', מובן הדבר, שכוונתו בזה לאפוקי – להוציא ולמעט את הימים שלפניו ולאחריהם, אלא מה שאמר התנא 'אותו האיש', קשה לאפוקי מאי – מה בא להוציא ולמעט בזה, הרי פשוט שמותר לשאת ולתת עם גוי אחר שלא גילה ולא עלה מן הים באותו היום, לאו לאפוקי משעבדיו – ודאי כוונתו למעט את האנשים המשועבדים לאותו האיש העושה את האיד, שמותר לשאת ולתת עמם. מסיימת הגמרא: שמע מינה – אכן יש מכאן ראייה לרבי יוחנן.

במשנתנו מבואר שיום נישואי בנו של עובד כוכבים נחשב יום איד, ומסתעם זה אסור לשאת ולתת עמו באותו יום. הגמרא מביאה איסור נוסף בענין נישואי העובד כוכבים: תניא בברייתא, רבי ישמעאל אומר, ישראל שגרים בין האומות כחוצה לארץ, עובדי עבודת כוכבים בטוהרה הן – הרי הם כאילו עובדים עבודה זרה מבלי שישמרו לב לבך, ביצד, עובד כוכבים שעשה משתה לנישואי בנו, וזימן את כל היהודים שבעירו, ובאו אל המשתה שעשה, אף על פי שהיהודים אוכלין משלהן ושותין משלהן, ושמש שלחן – יהודי עומד לפנייהם לשמשם, מכל מקום מעלה עליהם הכתוב כאילו אכלו מזבחית מיתם – מקרבנות עבודה זרה שקראם הכתוב (תהלים ק

כח) 'זבחי מיתם', שנאמר כשנכנסו ישראל לארץ כנען ונאסר עליהם להתחבר עם גויי הארץ (שמות לד טו) 'פן תכרת ברית ליושב הארץ וגו' וזבחו לאלהיהם וקרא לה ואכלת מזבחיו, הרי שהאוכל מזבחי העובד כוכבים נחשב כמודה בעבודה זרה. וכיון שנהגה ישראל שבחוצה לארץ היתר בדבר זה, הרי הם כאילו עובדים עבודה זרה. מקשה הגמרא: ואימא עד דאכלי – אולי נאמר שהאיסור הוא רק אם יאכל שם מזבחו של העובד כוכבים, כלשון הפסוק 'ואכלת מזבחיו', אבל את של עצמו מותר ליהודי לאכול בסעודתו של עובד כוכבים. מתרצת הגמרא: אמר רבא, אם בן ניםא קרא – יאמר הפסוק רק 'ואכלת מזבחיו', מאי 'וקרא לה' – מדוע הקדים הפסוק וכתב 'וקרא לה', על כרחך שזהו כדי ללמד שהאיסור מתחיל כבר משעת קריאה – משעה שנענה לקריאתו של העובד כוכבים, ואף אם בסוף לא אכל מזבחי העובד כוכבים אלא ממאכלי עצמו.

מסיימת הגמרא ומביאה את ההלכות העולות מדין זה: הלכך – כיון שאסור לישראל להשתתף במשתה שעושה העובד כוכבים לנישואי בנו,

הנקרא לבונה זכה, ותרנגול הלכך. רבי יהודה אומר, מותר למכור לו תרנגול לכן כאשר קוננו הגוי בין התרנגולין האחרים, שכשקונה הרבה תרנגולים, מוכח שאין כוונתו לשם עבודה זרה. ובזמן שהוא מוכר לו תרנגול לבן בפני עצמו, קומע את אצבעו של התרנגול ומכור לו, לפי שאין הגוים מקריבים חסר – בעל חי

שחסר לו אברו לעבודת כוכבים. ושאר כל הדברים שקונה גוי מישראל, סתמן – אם קנה סתם, ולא אמר שלוקחם לשם עבודה זרה, מותר למכור לו. ופירושן – שאמר בפירוש שלוקחם לעבודה זרה, אסור למכור לו. רבי מאיר אומר, אף דקל סב וזבב (ונקלכ), אסור למכור לעובדי כוכבים, גזירה שמא יקריב מהם לעבודה זרה.

1 למכור לו תרנגול לבן מחשש שיקריבו לעבודה זרה. אם כן נמצאת
2 ברייתא זו סותרת את הברייטא שלמעלה שהתירה למכור לגוי
3 לצורך משתה בנו. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יִצְחָק פַּר רַב מִשְׁרָשָׁיָא,**
4 **בְּמִוּוֹיָג** – מה ששנינו בברייתא לעיל שמותר למכור לצורך משתה
5 בנו, אין מדובר במשתה הנישואין, אלא בסעודת מרעים שעושים
6 הנערים זה עם זה, שאינה חשובה כל כך שיקריבו בגללה לעבודה
7 זרה.
8 הגמרא חוזרת לדון בדברי רבי זירא ודנה לסתור את דבריו

9 ממשנתינו: **תָּנַן** במשנתינו, **וְשָׂאָר כָּל הַדְּבָרִים סֵתְמָן מוֹתֵר וּפִירוּשָׁן**
10 **אָסוּר.** מבררת הגמרא: **מָאִי** – מה הכוונה **סֵתְמָן**, ו**מָאִי פִירוּשָׁן**,
11 **אֵילִימָא** – אם נאמר **דְּסֵתְמָא** הכוונה **דְּקָאמֵר** הגוי, **חִימִי חֲנוּרְתָא**
12 – רצוני לקנות חיטים לבנות בסתם מבלי להזכיר שקונה לצורך
13 עבודה זרה, ומשמיענו התנא שאין לחשוש שישתמש בהם לעבודה
14 זרה, משום שאין הדרך להקריב חיטים לעבודה זרה, ו**פִירוּשָׁן**
15 הכוונה **דְּקָאמֵר** – שהגוי אומר בפירוש שקונה על מנת להשתמש
16 **לְעִבּוּדַת כּוֹכְבִּים**, קשה, שאם כן

1 **לְמִימָרָא** – האם ניתן לומר וללמוד מתוך לשון המשנה שתלתה את
2 דין מכירת בהמה דקה במנהג המקומות, **דְּאִיסוּרָא לִיכָא** – שאין בזה
3 איסור מעיקר הדין, אלא **מִנְהַגָא הוּא דְּאִיכָא** – האיסור הוא רק
4 מחמת המנהג, ולפיכך **הִיכָא דְּנִהֵיג אִיסוּר**, **נִהֵג** – יש לנהוג איסור,
5 **הִיכָא דְּנִהֵיג חֵיתֵר**, **נִהֵג** – יש לנהוג היתר. ו**דְּמִינָהִי** – וקשה מדברי
6 המשנה להלן (כב), שכך שנינו בה, **אִין מַעְמִידִין בְּהֵמָה בְּפִינְדָקָאוֹת**
7 **(אכסניות) שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, מִפְּנֵי שֶׁהֵם חֲשׂוּדִין עַל הָרְבִיעִיה,**
8 **ובני נח נצטוו על כך, וישראל המעמיד שם בהמה עובר על 'לפני**
9 **עור', ומסתיתם המשנה שם משמע שאסור מעיקר הדין ובכל מקום,**

10 ולא רק במקומות שנהגו איסור.
11 מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב**, אף המשנה להלן מודה שהדבר תלוי
12 במנהג המקומות, ובמקום ש**הִתִּירוּ לְמַכּוֹר** בהמה דקה, והיינו
13 במקום שבו עוסקת במשנתינו, זהו משום שלא נחשדו שם על
14 הרביעה, ובמקומות אלו **הִתִּירוּ** גם **לִיִּיחַד** – להעמיד שם בהמה
15 בפונדק. ומקום **שְׂאֵסְרוּ לִיִּיחַד**, והיינו במקום שבו מדובר במשנה
16 להלן, אסור מעיקר הדין כיון שחשודים בו על הרביעה, ובמקום זה
17 **אָסְרוּ** גם **לְמַכּוֹר**.

אגרות קודש

ב"ה, ט' אלול, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו המהיר, הנה נעם לי לקרות בו אשר נסתדר ענין לימוד התניא ברבים בהשיעורים שלהם. ומ"ש שעדיין צריך יותר התלהבות, הרי ידוע אשר כל בני ישראל הם קומה שלמה ובמילא כאשר נתוסף חיות והתלהבות באיזה איבר שיהי מהקומה מוכרח שיתוסף התלהבות ג"כ בהשאר, ואפילו כשהתחלה בזה מאבר השומע ולא מאבר המדבר. מובן שאין כוונתי בזה שהמדבר יסמוך על השומע, אבל לאידך גיסא גם השומע עצמו צריך לעשות בהנ"ל ומאיר עיני שניהם ה'.

מ"ש אודות... שי' ומקום לימוד לזמן הבע"ל הרי בענינים כמו אלו צריך להתייעץ עם מוריו ומחנכיו הנפגשים אתו מדי יום ביומו ולהתחשב עם הוראותיהם כיון שהם הרואים את הנער בעת לימודו ובעת היותו עם חבריו, ורואים בלי נטי', משא"כ הורים אשר חשודים הם מפני אהבת ההורים לילדיהם להביט על הענינים ולראותם לא כמו שהם באמת, וכיון שרצון הורים וחפצם הוא טובת הנער לאמיתתה ולאורך ימים ולא טובה זמנית הנה מובן שכדאי חסרון בעניני הנער לפי שעה ובלבד שילך בדרך הישר ויתענגו ממנו לארך ימים ושנים...

כבקשתו אזכיר את כל אלו שכותב אודותם על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע והשי"ת יצליחו לבשר טוב בקרוב.

בברכת כוח"ט ופר[נסה] בפרט.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 ז. מותר ליתן כלי בשבת תחת גר לקבל בו נצוצות שאין כאן בטול כלי מהיכנו מפני שהנצוצות אין בהם ממש
- 2 כלל¹⁰¹ ולכך מותר ליטול הכלי אף אחר שנפלו הנצוצות לתוכו¹⁰² אבל אסור ליתנו בשבת לקבל בו הפחמין
- 3 הנפלים מהפתיחה לפי שיש בהם ממש נאסר הכלי בטלמול אחר שנפלו לתוכו ואף על פי שאפשר לנערם ממנו
- 4 ולטלמול אחר כך כמו שירצה מפל מקום פיון שאי אפשר לנערם מיד שנפלו לתוכו עד לאחר שייכבו שלא יתחייב
- 5 משום מכבה ומבעיר פדיו החוטה בגחלים¹²⁶ אם פן הרי הוא מכבול מהיכנו לפי שעה עד שייכבו הפחמים ואסור
- 6 לבטל כלי מהיכנו אפילו לפי שעה שלא במקום הפסד מרובה כמו שנתבאר בסיומן רס"ו¹²⁷:

חלק ב סימן רסה, דין כלים הנתנים תחת הנר סעיף ז

הלכתא רבתא

- מז' אין בהם ממש כלל - היינו לענין טלטול, אבל לענין איסור מכבה - ודאי שיש בניצוצות ממש, ולכך קודם שכבו הניצוצות - אסור לנער הנצוצות מהכלי - שעל ידי זה גורם כבוי הניצוצות²³.
- ואם אינו ודאי שייכבו הניצוצות על ידי ניעורן - מותר לנערן, ולכן בגד שנפלו עליו ניצוצות של אש, ואינו ודאי

ציונים והוספות

- אסור לטלטל קודם שכבה הרי ביטל כלי מהיכנו לפי שעה עכ"פ).
- 26 לעיל סי' רנג ס"י: אלא שאז אסור לישראל ליטול הקדרה משם בשבת לפי שעל ידי נטילת הקדרה הוא מחתה את הגחלים העליונות ונופלות על התחתונות ומכבות אותן והעליונות הן נבערות מאליהן על ידי חיתוי זה.
- ובסי' רנז ס"ב: שמה יחתה בגחלים להרחיבה ויתחייב משום מבעיר.
- 27 סעיף כו: אם היו חתיכות זכוכית רחבות . . שאין בשבירתן אלא הפסד מועט שהרי סופן להחתך לחתיכות קטנות אסור להניח תחתיהן כרים וכסתות אפילו הן משאות קטנים שאפשר לשמוט הכרים מתחתיהם מכל מקום עד שיספיק לשמטם כולם בנחת שלא ישרבו הכלים הרי כבר הם מבוטלים מהיכנם באותה שעה ואסור לבטל כלי מהיכנו אפילו לפי שעה שלא במקום הפסד.
- 23) כן משמע מדברי רבינו בסעיף הבא, וראה בסי' רנג ס"ה שיש לחוש ל'שמה יחתה' אפילו הניצוצות הנשארים בתנור, ודלא כפי שפסק ב'דעת תורה' למהרש"ם ס"ד (ע"פ שו"ת בשמים ראש) להתיר לכבות בידים ניצוץ שנפל על השלחן ולא נאחז האור עדיין - דאין בו ממש, ולא שייך בו ענין עשיית פחמין, והוסיף דגם להמחמירים י"ל דבמקום פסידא שרי.
- 24) אשל אברהם (בוטשאטש) תנינא סי' שלד: ניצוץ שעל בגדו וטלטל בגדו והפיל הניצוץ וכבה. הו"ל כלאחר יד וברבנן יש מקילים גם בפסיק רישיה. ומכ"ש אם אינו ודאי עומד לכבות ע"ז וכ"ש אם ה' ספק בעיניו והניע רגלו עם הבגד לראות אם יש שם ניצוץ וכ"ש אם ה' בחפזו ולא אסיק אדעת' חשש כבוי ומסבא אין חיוב חטאת בכך וצלעצ"כ.
- 25) כן משמע מהמשך הענין, וכן כתב בפירוש במגיד משנה הל' שבת פכ"ה הכ"ה ועוד, ודלא ככמה פוסקים (ב"י על אתר ועוד) שכתבו שהוא דוקא לאחר שכבו הניצוצות - (ועוד דאם

שולחן ערוך - הלכות ברכות שבסעודה

- ט האוכל בשדה שאינה מוקפת מחיצות כיון שנתרחק עד שלא יוכל לראות מקומו הראשון נקרא שינוי (כמו מחדר לחדר שבהקף מחיצות) ואפילו אוכל פירות האילן במזרחו וחוזר ואוכל במערבו כיון שאינו רואה מקומו מפני האילן שמפסיק נקרא שינוי מקום וצריך לחזור ולברך אם לא היה בדעתו לאכול במערבו כשבירך במזרחו.
- אבל אם אוכל בחדר אחד אע"פ שיש מקום גבוה באמצע ובא לאכול אחריו כגון אחורי התנור שאינו יכול לראות משם מקומו הראשון אין זה שינוי מקום שכיון שמוקף מחיצות הרי הכל אחד.

- וכן אם היה בגן ורוצה לאכול מפירות כל אילן ואילן כיון שבירך על אחד א"צ לחזור ולברך על האחרים אם היה בדעתו כן כשבירך שאם לא כן נמלך הוא וצריך לחזור ולברך.
- ואע"פ שהיה בדעתו כן אם אין הגן מוקף מחיצות אין דעתו מועלת כלום לכל האילנות שאינו רואה מקומו הראשון שזהו שינוי מקום שצריך לחזור ולברך ואינו דומה כלל לאילן אחד ממזרחו למערבו שהוא כמו מחדר לחדר בבית אחד שדעתו מועלת אבל שינוי מקום שמאילן לאילן דומה לשינוי מקום שמבית לבית כיון שאינן מוקפים מחיצות אבל כל שרואה מקומו הראשון אין כאן שינוי מקום כלל אפילו מאילן לאילן כיון שאינו מוקף מחיצות ויש מי שמחמיר גם בזה וספק ברכות להקל.

1 ומגן לגן המוקפים מחיצות כל אחד בפני עצמו אפילו הן
2 סמוכים זה לזה צריך לחזור ולברך אפילו אם כשבירך היה
3 דעתו על הכל לפי שהם כמו מבית לבית שאין דעתו מועלת
4 כלום:

חלק א סימן קעח, איזה דברים קרויים הפסק בסעודה טע"ף ט

5 א גמר סעודתו והסירו הלחם וכל המאכל מעל השלחן או גם
6 השלחן עצמו כמו שהיו נוהגין בימיהם ורצה לחזור
7 לאכילתו אין צריך לברך בתחלה המוציא ולא ברכה אחרת על
8 דברים הבאים מחמת הסעודה ואפילו גמר בלבו שלא לאכול
9 עוד ואח"כ נמלך ואע"פ שבכל מקום נמלך זקוק לחזור ולברך
10 בסעודה אינו כן לפי שיש קבע לסעודה כלומר שאדם קובע
11 עצמו עליה ודרכו להמשיך בה ולהגרר מאכילה לאכילה ופעמים
12 שאדם יושב בסעודה קטנה וממשיך לסעודה גדולה לפיכך אף
13 שגמר בלבו שלא לאכול עוד אין זה סילוק והיסח הדעת כיון
14 שדרכו של אדם להיות נמלך לפעמים בסעודתו.

15 ואין נמלך זקוק ברכה בסעודה אלא א"כ בשעה שבירך המוציא
16 לא היה לו אלא מעט לחם ולא היה יודע כלל בשעת הברכה
17 שיהיה לו יותר אחר כך ועל דעת כן בירך המוציא ואח"כ נתנו
18 לו יותר או שאחר כך נמלך ליקח כמ"ש בסי' קס"ט וקע"ד.

19 וכן שאר מאכלים שידוע שבשעת ברכת המוציא לא היה דעתו
20 עליהם כלל כענין שנתבאר בסימן קע"ז.

21 ואפילו לחם ושאר דברים שהיתה דעתו עליהם אלא שגמר
22 לאכול ועקר ממקומו והסיח דעתו מלאכול עוד כשחזר
23 לסעודתו צריך לחזור ולברך לפי שאין דעתו של אדם להגרר
24 מאכילה לאכילה אלא כשיושב במקום קביעות סעודתו ולא
25 כשיוצא למקום אחר:

26 ב וכל זה באכילה אבל בשתיה אם גמר בלבו שלא לשתות
27 עוד ואח"כ נמלך צריך לחזור ולברך ואפילו לא גמר בלבו
28 בפירוש אלא אמר תנו כוס ונברך ברכת המזון והוא הדין אם
29 אמר בואו ונברך ברכת המזון בלא כוס הרי זה סילוק והיסח
30 הדעת משתיה ואם אח"כ נמלך לשתות צריך לברך בתחלה אבל
31 אם נמלך וחזר לאכילתו אוכל בלא ברכה.

32 ואם מחמת אכילה זו נגרר לשתות שותה ג"כ בלא ברכה אבל
33 אם צמא לשתות מחמת אכילתו הראשונה צריך לברך שאף
34 שהשתיה טפילה אליה אין זה מועיל לענין היסח הדעת ונמלך
35 כמו שיתבאר בסי' (רי"ח) [רי"ב] אבל א"צ לברך ברכה
36 אחרונה:

37 ג וכן אם נמלך לאכול שאר דברים הבאים מחמת הסעודה אף
38 שאין בדעתו לאכול פת כלל א"צ לברך עליהם שכיון שאם
39 רצה לאכול פת א"צ לברך המוציא אינה כסעודה אחרת בזמן

40 הזה שאין נוהגין להסיר השלחן קודם ברכת המזון כמו שנתבאר
41 בסימן קע"ז:

42 ד ויש אומרים שאכילה ושתיה שוין שכיון שאמר נברך ברכת
43 המזון הרי זה סילוק והיסח הדעת מהסעודה ואם נמלך
44 לאכול צריך לברך המוציא ואצ"ל אם הסיח דעתו בפירוש אע"פ
45 שלא אמר נברך ברכת המזון וכל שכן שצריך לברך על שאר
46 דברים הבאים מחמת הסעודה לפנייהם וגם לאחריהם כל שסילק
47 דעתו מהפת או שאמר נברך ברכת המזון שכיון שאם רצה
48 לחזור ולאכול צריך לחזור ולברך המוציא כסעודה אחרת היא
49 אע"פ שלא סילקו השלחן ולכן אין ברכת המזון פוטרת אותה
50 כמו שנתבאר בסימן קע"ז.

51 ולענין הלכה ספק ברכות להקל:

52 ה ולדברי הכל אם נטל הכוס בידו לברך ברכת המזון אע"פ
53 שלא נטל ידיו וגם לא אמר מתחלה תנו כוס ונברך ברכת
54 המזון הרי זה סילוק והיסח הדעת לגמרי מאכילה ושתיה וצריך
55 לברך עליהם וגם ברכה אחרונה צריך לברך על שאר דברים
56 הבאים מחמת הסעודה קודם ברכת המזון ואין ברכת המזון
57 פוטרתן שכסעודה אחרת היא כיון שסילק דעתו מהפת.

58 ואם נטל ידיו מים אחרונים אע"פ שלא נטל הכוס הרי זה סילוק
59 והיסח הדעת לגמרי וצריך לברך.

60 ואפילו בברכה אינו רשאי לאכול ולא לשתות משום הפסק בין
61 מים אחרונים לברכת המזון אלא א"כ רוצה לחזור וליטול מים
62 אחרונים אח"כ סמוך לברכת המזון שמים הראשונים נעשו
63 כמים בעלמא ואין לחשבם לסמוך להם ברכת המזון אף שנטלם
64 בתורת אחרונים.

65 וכל מקום שצריך לחזור ולברך המוציא משום היסח הדעת צריך
66 לחזור וליטול ידיו כראוי לאכילת פת שכיון שהסיח דעתו
67 מאכילת פת הסיח דעתו משמירת ידיו.

68 (ומים האחרונים אינם מועילים לו לאכילת פת אף אם נטלן
69 כראוי הואיל ולא נתכוין בהם לאכילת פת כמו שנתבאר בסי'
70 קנ"ח):

71 ו אם בעל הסעודה אמר נברך ברכת המזון כל המסובין
72 אסורים לשתות בלא ברכה והוא ששתקו והסכימו לדבריו
73 אבל אם אחד מהאורחים או מבני ביתו אמר כן אפילו האומר
74 עצמו יכול לחזור בו ולשתות עם בעל הבית לפי שאינו עושה
75 היסח הדעת באמירתו מפני שידוע שאין הדבר תלוי בו אלא
76 בבעל הבית וכיון שבעל הבית לא עשה היסח הדעת אף הוא
77 דעתו סומכת על בעל הבית לשתות עמו:

חלק א סימן קעט, איזה דברים קרויים היסח הדעת בסעודה שצריך
לחזור ולברך טע"פים א"ז

1 השמחה הכפולה והמכופלת השייכת לכל אחד ואחד
 2 - אפילו בעלי עסקים - בעת העסק בתורה
 3 [נתבאר בתחילת המאמר ש"מדת יום" ו"מדת לילה"
 4 בעבודת ה' הן בחינת "ישראל" ובחינת "יעקב", ובדרך
 5 פרט בחינת "ישראל" ("מדת יום") היא לימוד התורה,
 6 ובחינת "יעקב" ("מדת לילה") היא עבודת התפלה, כפי
 7 שנתבאר לעיל שגילוי אורו ית' הוא בעת לימוד התורה
 8 דייקא, כמ"ש "ותורה אור", ואור הוא "מדת יום".
 9 בפרק זה יבאר שגם בלימוד התורה גופא (של כל א'
 10 וא' מישראל) יש שתי בחינות - בחינת "ישראל" ("מדת
 11 יום") ובחינת "יעקב" ("מדת לילה").
 12 אך הנה יש ב' בחינות בלימוד התורה.
 13 נתבאר לעיל אשר מדת השמחה שהיא בהישג יד
 14 כל אחד ואחד מישראל - היא השמחה בעסק ולימוד
 15 התורה, כי על ידי התורה מתדבק האדם באור אין סוף
 16 ב"ה המלוּבש בתורה, ובזה הוא מרווה את צמאון
 17 נפשו החפצה ומשתוקקת לדבקה בו ית'.
 18 אך בשמחה זו גופא יש שתי בחינות - "מדת יום"
 19 ו"מדת לילה", כלומר:
 20 יש שהאהבה היא ברגש והתעוררות גלוי' ("מדת
 21 יום"), ובמצב כזה האדם אינו צריך לעשות שום
 22 פעולה והתבוננות מיוחדת כדי לעורר את השמחה
 23 בלבו, כי השמחה באה מאלי' ובדרך ממילא, בזה
 24 שמרווה את צמאון נפשו בעסק התורה;
 25 ויש שהאדם נמצא במצב כזה שהתשוקה והצמאון
 26 להתדבק בה' אינם מאירים אצלו בגילוי ("מדת
 27 לילה"), ומאחר שאינו מרגיש בנפשו את הצמאון
 28 לאלקות, מובן שאינו יכול להרגיש שמחה מזה
 29 שהתורה מרווה את צמאון נפשו.
 30 אמנם, מכל מקום גם הוא יכול להגיע לידי שמחה
 31 בעבודת ה', אלא שזקוק לעבודה מיוחדת.
 32 [והולך ומבאר את ב' הבחינות הללו בלימוד התורה]:
 33 אחד, תיכף אחר התפלה, כשמעורר את האהבה,
 34 ולומד התורה בנפש צמאה כצמא למים, ואז הוא
 35 בודאי שמח בעבודתו.
 36 כשהאדם לומד תורה "תיכף אחר התפלה" -
 37 לאחר שבעת תפלתו התעורר באהבה והשתוקקת
 38 להיות דבוק בה', אז אינו צריך לעשות שום דבר כדי

39 לעורר את השמחה בלימודו בתורה, כי השמחה בודאי
 40 תבוא מאלי', כמים קרים על נפש עיפה.
 41 ובחינה השנית הוא, כשנופל מבחינת האהבה.
 42 הבחינה השנית בלימוד התורה היא כשהאדם
 43 "נופל מבחינת האהבה" לה' שנתעורר בה בתפלתו,
 44 והאהבה והתשוקה להתדבק בה' כבר אינה נרגשת
 45 בקרבו באופן גלוי.
 46 הן בעל עסק כשעוסק בעסקו, או יושב אוהל ב'.
 47 בני ישראל נחלקים, בכללות, לשני סוגים - יושבי
 48 אהל ובעלי עסק; ואצל שניהם יתכן מצב שבעת
 49 התפלה היו בהתעוררות אהבה ותשוקה גלוי' להידבק
 50 בה', ומכל מקום אחר התפלה הם "נופלים" מבחינת
 51 אהבה זו, ואש האהבה לה' כבר לא בוערת בלכם כפי
 52 שהיתה בעת התפלה.
 53 - לא מיבעי בעל עסק, שבשעה שהוא טרוד
 54 ומושקע בעסקיו בענינים הגשמיים בודאי אינו מרגיש
 55 את הצמאון לאלקות שהי' לו בעת התפלה, אלא אפילו
 56 יושב אהל, הרי על ידי זה שמעמיק שכלו בהבנת
 57 ובהשגת חכמת התורה, הרי במשך הזמן נכבית אש
 58 האהבה לה' (שנולדה על ידי ההתבוננות בגדולתו ית'
 59 ובענין "א-ל עולם" כנ"ל), ואינה בוערת בלבו באופן
 60 גלוי כמו בעת התפלה.
 61 [ולכאורה, בעל עסק או יושב אוהל שהוא במצב כזה
 62 ש"נופל מבחינת האהבה" לא יכול להרגיש שמחה מזה
 63 שהתורה מרווה את צמאונו להיות דבוק בהשי"ת - שהרי
 64 כבר אינו "מרגיש" בנפשו את ה"צמאון" ואת
 65 ההשתוקקות לאלקות - על זה ממשך].
 66 אף על פי כן יכול לשמוח את עצמו בלימודו.
 67 על ידי התבוננות כי התורה הוא אור אין סוף ברוך
 68 הוא, ואורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד.
 69 אע"פ שמדובר במצב שהאדם כבר אינו מרגיש
 70 בתוכו את האור האלקי, ואין לכו בוער באהבה
 71 וצמאון לה', מכל מקום, בשעה שיושב ועוסק בתורה
 72 הרי בפועל שוכן בקרבו אור אין סוף ב"ה, שהרי
 73 אורייתא וקוב"ה כולא חד, ולכן כשחכמת התורה
 74 נקלטת ונתפסת במוחו, אור ה' (שהוא "חד" ומאוחד
 75 עם התורה) שוכן בתוכו.
 76 וכאשר האדם יתבונן בזה, יוכל לשמוח את עצמו

פירוש:

1 ביתר שאת וביתר עז במתנה נפלאה זו שניתנה לו
2 מלמעלה, אשר (גם במצב כזה, כאשר אינו מרגיש את
3 האהבה לה', מכל מקום) הוא זוכה לכך שאור ה' ממש
4 שוכן בקרבו.

5 [והנה, כל זה שיין ביושב אהל שלומד תורת ה' כל
6 היום ולא נתרחק כלל מה', אלא נשאר תמיד קרוב
7 להקב"ה השוכן בתורתו שלומד.

8 אך לכאורה קשה להבין, כיצד בעל עסק שטרוד במשך
9 היום בעסקיו יכול גם הוא להרגיש שמחה בעסקו בתורה.

10 וזהו שממשיך:]

11 אף שהוא רחוק מה' בתכלית הריחוק, כיון שהוא
12 עוסק בעניני העולם ומשא ומתן.

13 בעל עסק העוסק כל היום בעניני העולם ובמשא
14 ומתן, הרי הוא נעשה על ידי זה "רחוק מה' בתכלית
15 הריחוק", כי אע"פ שאינו עובר על שום עבירה ח"ו,
16 מכל מקום, גם בעסק גשמי באופן המותר אין כאן
17 שום קירוב לאלקות, שהרי סוף-סוף בעסק גשמי אין
18 גילוי אלקות (כמו בתורה);

19 ואם כן, אפשר שיעלה על דעתו של בעל עסק,
20 שלאחרי שנתרחק מאלקות בטרדת עסקיו, שוב אינו
21 יכול לשוב ולהרגיש קירוב לה' בעת לימודו בתורה,
22 עד כדי כך שיגיע לשמחה מדבקותו בה'.

23 [על זה ממשיך שאינו כן, כי:]

24 מכל מקום, מאחר שהוא בהיתר יכול לחזור לה'
25 ולעבודתו, כיון שאינו אסור וקשור בידי החיצונים.
26 אף שבאותה שעה שהוא טרוד ועסוק בעניניו
27 הגשמיים נעשה רחוק מה', מכל מקום לא נעשה
28 מקושר ודבוק בידי "החיצונים" (הם הקליפות) עד
29 שלא יוכל לחזור ולהתקרב לה'; כי מאחר שעניני
30 העולם שהוא עסוק בהם הם דברי "היתר", היינו שאין
31 בהם שום דבר עבירה ואיסור הסותר והמנגד לגמרי
32 לאור ה' - אין עסקיו גורמים לו להיות "אסור וקשור
33 בידי החיצונים", ולכן בכל עת שירצה, יכול לחזור
34 ולהתקרב לה' ולעבודתו ולעסוק בלימוד התורה באופן
35 המביא שמחה, כנ"ל.

36 ולכן נקרא בשם היתר.

37 זהו הטעם שדברים אלו נקראים בשם "היתר"
38 (מלשון "מתיר אסורים"), כלומר, שאינו אסור וקשור
39 בידי החיצונים שלא יוכל לחזור ולעלות לה'.

40 אע"פ שהחיות של כל דברי ההיתר שבעולם הזה
41 היא מ"קליפה", מכל מקום האדם העוסק בהם לא
42 נעשה "קשור" ו"אסור" על ידי זה עם הקליפה, אלא
43 הוא יכול לצאת מהם.

44 [וכמו שממשיך:]

45 רצה לומר, כמו למשל האדם הניתן ביד שונאו רק
46 שאינו חבוש, ויכול לילך ואפשר לו לברוח.
47 והמשל לזה - אדם הניתן ביד שונאו לפי שעה,
48 אבל אינו חבוש אצלו, שבכל עת שירצה ביכולתו
49 לילך ולברוח מיד השונא; וכמו כן בנמשל, כיון
50 שהעסק בעניני העולם, אינו גורם לאדם להיות "אסור"
51 וקשור בידי הקליפות, לכן בכל עת שירצה יש לו
52 היכולת "לברוח" מהם, ולהתעסק בעניני אלקות.

53 אם לא שנכשל בדבר איסור ח"ו.

54 אמנם, כל זה הוא דוקא אם העסק בעניני העולם
55 הוא רק בדברים המותרים ומתוך זהירות לעבור על
56 דבר עבירה ואיסור ח"ו.

57 ואם נכשל אז אין לו תקנה אם לא בהרהורי
58 תשובה באמת, וכמ"ש במ"א.

59 משא"כ אם נכשל בדבר איסור ח"ו, אזי כל זמן
60 שלא עשה תשובה נכונה על חטאו, הרי הוא "כבוש
61 ואסור" בידי הקליפות - שזהו פירוש לשון "איסור"
62 (מלשון "מתיר אסורים"); ולכן "אין לו תקנה" לחזור
63 להתקרב ולהתדבק בה' (היינו להרגיש אור אלקי
64 בנפשו באמת) אלא על ידי שיעשה תשובה תחילה,
65 לשבר את כח הקליפה, כדאיתא בתניא ש"אי אפשר
66 לרשעים להתחיל לעבוד ה' בלי שיעשו תשובה על
67 העבר תחלה לשבר הקליפות שהם מסך מבדיל
68 ומחיצה של ברזל המפסקת בינם לאביהם שבשמים".

69 [לסיכום: אף בעל עסק הטרוד במשך היום בעניני
70 העולם ועל ידי זה נתרחק מאלקות, אין זה מניעה
71 שבשעה שחוזר לתורה ועבודה יוכל להרגיש שמחה
72 בעבודתו.

73 ועתה ימשיך שאדרבה, פחיתות האדם הבאה
74 כתוצאה מהכרה בריחוקו מהש"ת יכולה להגדיל עוד
75 יותר את השמחה בעבודת ה':]

76 ואדרבה, כל מה שיתבונן היטב איך הוא רחוק
77 מה', על ידי שיכיר מקומו וידע ערכו.

1 לא זו בלבד שהאדם יכול לשמוח בה' למרות
2 מצבו הירוד - שהוא רחוק מאור ה' מחמת עיסוקו
3 בדברים גשמיים - אלא אדרבה: ככל שמרגיש יותר
4 את פחיתות עצמו כתוצאה מריחוקו מה', כך תגדל
5 שמחתו בה' יותר ויותר, בהתבוננו בדבר זה עצמו,
6 שאף שהוא במצב נמוך כל כך מכל מקום ה' שוכן
7 אתו בתוך תורתו.

8 שאפילו הוא יושב אוהל בו', שהרי יכול לדבר
9 דברים בטלים באמצע לימודו באין מונע.
10 התבוננות זו בפחיתות נפשו וריחוקו מה' שייכת
11 (לא רק בבעל עסק הטרוד ועסוק בענינים גשמיים,
12 אלא) גם ביושב אהל, כי אף שהוא עוסק בתורת ה'
13 כל היום ואם כן לכאורה הרי הוא קרוב אליו ית' -
14 מכל מקום, מזה שיתכן אצלו "לדבר דברים בטלים
15 באמצע לימודו", בלי שום מונע וסייג, הרי זו הוכחה
16 שאף בעת עסקו בתורה נפשו רחוקה מאלקות, שהרי
17 אילו ה' מרגיש קירוב לאלקות בגלוי, הרי קירוב זה
18 ה' מונע אותו מלהפסיק בדברים בטלים באמצע
19 הלימוד.

20 מכל שכן אם נכשל בדבר איסור בחטאת נעורים,
21 כי ידע אינש בנפשיה.
22 מה גם אם נכשל בעבר בחטאת נעורים - כפי
23 שיודע אדם בנפשו - שאז בוודאי יקל לו להכיר את
24 מקומו ולדעת את ערכו על ידי התבוננות עד כמה
25 התרחק מאור ה' על ידי זה.

26 ואף שחרחר ועשה תשובה, אם עדיין לא עשה
27 תשובה שלימה, וסיגופים הממרקין יותר.
28 אף אם כבר הרהר ועשה תשובה בלבו על דברים
29 אלו, ואם כן לכאורה כבר חזר והתקרב לאלקות, מכל
30 מקום כל זמן ש"לא עשה תשובה שלימה" ונכונה כפי
31 הדרוש בהתאם לחומרת החטא, ונוסף על זה עשה גם
32 "סיגופים הממרקין יותר" את החטא - הרי הוא עדיין
33 מרוחק מה'.

34 וכל כך למה?

35 כי אמנם על ידי הרהור תשובה בלבד נמחל ונמחק
36 החטא לגמרי, עד שהאדם אינו נחשב עוד כרשע
37 (ויכול לחזור ולהתדבק בה' על ידי לימוד התורה
38 כנ"ל), מכל מקום, כדי להיות קרוב לה' כמו קודם
39 החטא לא די בהרהור תשובה לבד, כי על ידי החטא
40 נעשה פגם בנפשו, ופגם זה אינו נמחק אלא על ידי

41 תשובה שלימה ונכונה, כל חטא וחטא כפי הראוי
42 לאותו החטא.

43 זאת ועוד:

44 גם לאחר שעשה תשובה שלימה עד שנמחל לו
45 העון לגמרי, מכל מקום, כדי שיהי' "מרוצה וחביב
46 לפניו ית' כקודם החטא להיות נחת רוח לקונו
47 מעבודתו", צריך לתעניות וסיגוף הגוף.

48 וכל מה שיאריך ויעמיק בענין פחיתת עצמו, ויהיה
49 נבזה בעיניו נמאס, וישים עצמו כשיריים, למה
50 נברא בעולם, אזי תהיה שמחת נפשו בעסק התורה
51 כפולה ומכופלת ביתר שאת.

52 ככל שיוסיף להתבונן באריכות בפחיתות עצמו
53 ויעמיק הרבה בהתבוננות זו, עד שיהי' נבזה ונמאס
54 בעיני עצמו, ויהי' נחשב בעיניו כ"שיריים" (כדברים
55 שאין בהם שום צורך) - אזי, לא זו בלבד שהרגש הזה
56 לא ימנע ממנו את שמחת נפשו בה', אלא להיפך
57 ממש, דוקא על ידי זה יוכל לשמוח בעת לימוד התורה
58 בשמחה כפולה ומכופלת וביתר שאת;

59 והוא - בהעלותו על דעתו איך שהקב"ה שהוא
60 מלך רם ונשא משפיל את עצמו אליו, עם היותו הדיוט
61 ושפל אנשים, ומתקרב אליו ונותן לו את האפשרות
62 שאורו יתברך ישכון בנפשו על ידי לימוד תורתו.

63 והעצבות הוא כשמבקש גדולות דוקא.
64 ולאידך, מי שנופל בעצבות מחמת פחיתות ערכו,
65 הרי זו הוכחה שאינו מעריך נכונה את מצבו האמיתי,
66 ובמקום להכיר בערכו שאינו שייך למדרגות גבוהות
67 בעבודת ה' מדמה בנפשו שהוא בעל מדרגה גבוהה.
68 ולפיכך, כשרואה בעצמו שבמשך היום הוא "נופל
69 מבחינת אהבה" ביחס למצבו בעת התפלה שאז
70 מתעורר באהבה, הרי הוא אומר לעצמו: אצל צדיקים
71 הגדולים אש האהבה לה' בוערת בלבם תמיד בלי
72 הפסק, ומדוע יגרע חלקי מהם, וכתוצאה ממחשבה זו,
73 הרי הוא נופל בעצבות.

74 ונמצא שהעצבות שלו היא "כשמבקש גדולות
75 דוקא".

76 להגיע למדרגת רבי שמעון בן יוחאי שתורתו
77 אומנתו.

78 מדרגה נעלית כזו - להיות בדביקות תמידית
79 באהבת ה' - היא מדרגת רשב"י, שעליו אמרו חז"ל
80 שהיתה "תורתו אומנתו".

לפי פשוטו, "תורתו אומנתו" היינו שעוסק בתורה יומם ולילה ואינו מפסיק מלימודו כלל; אבל הפירוש הפנימי ב"תורתו אומנתו" הוא - שנמצא במדריגה גבוהה ונעלית כל כך, שעל ידי לימוד התורה מרגיש את דביקותו בהקב"ה השוכן בקרבו על ידי התורה (דאורייתא וקוב"ה כולא חד) תמיד, בלי שום הפסק כלל.

- וזו היתה מדריגת רשב"י [וכמו שממשיך:]

כמו שאמר בחד קטירא אתקטרנא, נשמתא ביה אחידא ביה להיטא וכו'

איתא בזהר שרשב"י אמר על עצמו "בחד קטירא אתקטרנא, נשמתי ב"י אחידא, ב"י להיטא" (נשמתי מקושרת עם הקב"ה בקשר אחד ויחיד; נשמתי מאוחדת ומיוחדת בו יתברך, ומתלהטת באש האהבה אליו יתברך).

פירוש, שלא היה בבחינת שינה, ולא היה צריך לעורר את האהבה.

אש האהבה לה' היתה בוערת בלבו של רשב"י תמיד ואף פעם לא הי' בבחינת "נופל" ח"ו מאהבה לה', ומאחר שהאהבה לא היתה "בבחינת שינה" כלל, לכן "לא הי' צריך לעורר את האהבה".

ולכן היה פטור מתפלה.

ובזה יובן מה שאמרו רז"ל על רשב"י שמתוך שהיתה תורתו אומנתו "לכן הי' פטור מתפלה", היות שכל ענין התפלה אינו אלא כדי לעורר את האהבה מ"שינתה", וכיון שאצל רשב"י האהבה שלו לאלקות היתה בהתגלות תמידית, לכן הי' פטור מעבודת התפלה.

[לסיכום: גם מי שרחוק מאוד ה' יכול לשמוח בעסק התורה, ואדרבה, הריחוק גורם להגדלת השמחה ביתר שאת, ואילו סיבת העצבות היא משום שמחפש גדולות לעצמו, אבל האדם המכיר את ערכו האמיתי ישמח מאד בעסקו בתורה.

ועתה מוסיף רבינו עוד פרט בענין גודל השמחה שיכולה להתעורר דוקא אצל מי שמרגיש פחיתות ערכו: לעיל הוסבר שסיבת השמחה היא מצד הרגש האדם, היינו ששמח בכך שלמרות מצבו הירוד אור ה' שוכן בקרבו; וכאן מוסיף, אשר דוקא מצד פחיתות ערכו מאיר בו אור נעלה ביותר, ומצד מעלת אור זה יוכל לבוא לשמחה גדולה יותר.

וזהו שכתוב ועובר על פשע לשארית נחלתו, [ופירשו רז"ל] למי שמשים עצמו כשיריים - [הוא] ענין גודל עוצם שפלות הנ"ל.

רז"ל פירשו "שארית" מלשון "שיריים", היינו שאם האדם משפיל את עצמו ומחשיב עצמו כשיריים (- דבר מיותר שאין בו צורך), הקב"ה מעביר ומוחל על פשעיו.

[והפירוש הפנימי בזה הוא, אשר:]

התורה [שמאיר בה] אור אין סוף ב"ה, עובר על פשע, שאין פשעיו תופסים מקום כלל.

לשון הכתוב "עובר על פשע" משמעו שהקב"ה "עובר" למעלה מדרגת הפשעים; כלומר, האופן שבו הקב"ה "מעביר" ומוחל לאדם על פשעיו הוא על ידי שהקב"ה ממשיך ומאיר אור אלקי עליון ביותר, מבחינה גבוהה כל כך שבה אין הפשעים תופסים מקום כלל [כמ"ש "ורבו פשעך מה תעשה לו"], ועל ידי זה נמחל ונמחק החטא לגמרי.

וזה פירוש "ועובר על פשע לשארית נחלתו": כאשר האדם מרגיש בנפשו את ענין ה"שארית", היינו "גודל ועוצם שפלותו", הרי על ידי זה הוא מעורר למעלה בחינת "עובר על פשע", שיומשך האור ממקום עליון ביותר.

ועל ידי לימוד התורה מתוך הכרת מצבו ומדריגתו - מאיר עליו אור אלקי עליון ביותר, מבחינת "עובר על פשע", היינו דרגא שבה אין פשעיו תופסים מקום כלל.

וכמשל הארת אור השמש על הארץ, שבמקום שכלה זריחת האור, שם הוא יותר חמימות אור השמש, כמו על הארץ ממש הוא חם יותר, ובגובה האויר יש טורא דתלגא וכו'.

משל לדבר זה - שככל שהאדם מרגיש יותר את ריחוקו מהקב"ה דוקא על ידי זה מאיר אצלו אור אלקי עליון יותר:

כדור השמש הוא חם ולוהט ואם כן הדעת נותנת שקרוב לשמש צריך להיות חם וככל שמתרחקים מהשמש צריך להיות יותר קר, ועם זאת אנו רואים שבגובה האויר, אע"פ שהוא מקום קרוב יותר לשמש עצמה, האויר קר ביותר עד שיש שם "הרי שלג" ("טורי דתלגא"); ודוקא סמוך לארץ, רחוק מהשמש,

1 וסוף זריחת אורה של השמש, מתגלה התוקף של חום
2 השמש.

3 וכן על דרך משל בהארת אור תורה, הוא יותר במי
4 שהוא בחינת שיריים ומותר בעולם כו'.
5 ככה הוא בנמשל, באור התורה, שדוקא על ידי
6 ההכרה בפחיתות מעלתו (שהוא בבחינת "שיריים"),
7 מאיר באדם אור אלקי נעלה יותר.

8 וזהו ועובר על פשע.

9 [לסיכום: דוקא באדם שמרגיש את פחיתותו מאיר
10 אור התורה ביתר שאת ויתר עז, ולגבי אור זה אין פשעיו
11 תופסים מקום (בחינת "עובר על פשע") - ועל ידי
12 התבוננות בכל זה יוכל לבוא לשמחה "כפולה ומכופלת
13 ביתר שאת" בעסקו בתורה].

14 רק שיהיה חטאתי נגדי תמיד, ולא מלוכש בהם
15 דרך ישר.

16 אע"פ שכדי להגיע לידי שמחה גדולה בעבודתו
17 ית' צריך האדם להתבונן בפחיתות ושפלות עצמו
18 מחמת ריחוקו מה', כנ"ל, מכל מקום עליו להיזהר
19 שההתבוננות לא תהי' "מקרוב" ו"בדרך ישר", היינו
20 שההתבוננות לא תגרום לו להיות טרוד ("מלוכש")
21 מאד בחטאיו, כי אז יבוא לידי עצבות ומרירות, היפך
22 השמחה;

23 אלא ההתבוננות צריכה להיות באופן שהחטאים
24 הם רק "נגדי" - כמ"ש "וחטאתי נגדי תמיד" - פירוש
25 "נגדי דייקא . . מרחוק, והמכוון רק לבלתי רום לבבו
26 ולהיות שפל רוח בפני כל האדם כשיהי' לזכרון בין
27 עיניו שחטא נגד ה'".

28 [אחר שהוסבר באריכות כיצד אפשר להגיע לידי
29 שמחה בה', גם כשאין לבו בוער באהבת ה' - חוזר לבאר
30 את שתי הבחינות שבלימוד התורה, בחינת "יעקב" (מדת
31 לילה) ובחינת "ישראל" (מדת יום):]

32 והנה בחינה זו נקרא יעקב.

33 מדריגה זו בעבודה - כאשר האדם "נופל מבחינת
34 האהבה", שאין לבו בוער ברגשי האהבה והשמחה
35 בה', והוא צריך לעורר בעצמו את השמחה בה' על ידי
36 התבוננות הנ"ל - נקראת בחינת "יעקב", המורה על
37 מצב שבו האלקות היא בהעלם והסתור ואינה נרגשת
38 אצלו באופן גלוי.

39 משא"כ בחינת ישראל, כי שרית עם אלקים.

40 משא"כ בחינת "ישראל" היא מדריגה נעלית
41 בעבודה, היינו מצב שבו האור האלקי מאיר אצלו
42 בגילוי בלי העלם והסתור; ולכן נקרא בשם "ישראל",
43 על שם "כי שרית עם אלקים", פירוש, שהוא שולט על
44 שם "אלקים" שהוא מדת הדין והצמצום המעלים
45 ומסתיר על אור ה'.

46 והוא ענין עת התעוררות אהבה רבה בתפלה,
47 ובתורה שאחר התפלה, ואזי השמחה היא בנקל
48 יותר.

49 בחינת "ישראל" שבכל אחד ואחד היא מצבו בעת
50 התפלה, כאשר מתפלל כדבעי ומתעורר באהבה רבה
51 לה', וכן בעת לימוד התורה שלומד תיכף לאחר
52 התפלה, כאשר האהבה עדיין נרגשת בלבו - ש"אז
53 הוא בודאי שמח בעבודתו".

54 [לסיכום:]

55 ההבדל בין שתי הבחינות, ישראל ויעקב, בלימוד
56 התורה של כל אחד ואחד מישראל הוא: כאשר האדם
57 מעורר את אהבתו לה' בשעת התפלה וכתוצאה מזה הוא
58 לומד תורה תיכף לאחר התפלה כדי לדבקה בו יתברך,
59 לרוות צמאון נפשו - זוהי בחינת ישראל; ולאידך - כאשר
60 הוא "נופל" מאהבה זו ומתייגע בעצמו לשמוח בה' השוכן
61 אתו בתוך תורתו ועבודתו - זוהי בחינת יעקב].

ד"ה תחת אשר לא עבדת פרק ה

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

6 ממשיך בחי' המשכת אור א"ס בחו"ב דאצי' בבחי'
7 המוחין דאו"א העליונים וכן במצות תפילין ממשיך מוחין
8 למדות חו"ג שהן ד' פרשיות כו', וכך הוא ענין כל המצות
9 מעשיות שהן רק להמשיך אור למעלה והוא להמשיך אור
10 בכלי דוקא, וכידוע דרמ"ח פקודין רמ"ח אבריו כו' וכן

1 והנה הדברים שהן מעוררים אתעדל"ע להיות בבחי' או"י
2 זה היינו ענין מעשה המצות בעובדא ובמלולא
3 דוקא ולא ע"י כונה ורעד"ל בלבד, כי הרהור לא עביד
4 מידי לענין ההתעוררו' הזאת שבבחי' או"י רק המעשה או
5 הדבור דוקא הוא המועיל לזה כמו הקורא בתורה בדבור

ההעלאה והוא ענין ריח נחוח שהריח אע"פ שעולה למעלה
אבל מיד הוא חוזר ומשיב את הנפש למטה וזהו נחוח
וכידוע והיינו בחי' ר"ש כא' כנ"ל בענין השעשועי' שהוא
בחי' ר"ש או"י ואו"ח כא', וכך גם בתפלה שבמקום קרבן
הרי בחי' ברכאן דצלוחא יש בחי' ר"ש או"י ואו"ח כא'
שהרי בחי' הבטול במציאות כשכורע בברוך הוא בחי'
רצוא וכשזוקף בשם הוא בחי' ההמשכה שאח"כ וע"כ נק'
ח"י ברכות בחי' המשכות דבחי' או"י כו', וכך יש כמה
מצות שהן בבחי' או"י ואו"ח יחד, וכללות המצות שנק'
עבודה הוא באהוי"ר יחד דוקא, ואע"פ שאהוי"ר ב' מצות
הם כלולי' כא' שהאבה שרש מ"ע ויראה שרש הל"ת
והוא התכללו' חו"ג שבמל' דאצי' הנק' אהבה בתענוגים
שזהו להתענג על הוי' בשמחה ובטוב לבב במעשה עבודת
המצות בבחי' התענוג דרו"ש דוקא כנ"ל, ועי"ז מלמעלה
למטה ג"כ נמשך בחי' התענוג הפשוט שבעצמות בבחי'
רו"ש שנק' שעשועי המלך בעצמותו כנ"ל, וז"ש מה יפית
ומה נעמת אהבה בתענוגים דוקא שבבחי' רו"ש שזהו הנק'
בחי' טעם שהוא כמו העריכות כמ"ש וערכה לה' מנחת
יהודה כו' בחי' העלאת מ"נ שלהם שנק' מנחה תערב לפניו
ומעורר בחי' שעשועי' דרו"ש שנק' טעם העליון כו' וד"ל.

בספר עמ"ה כו' שעשועי המלך בעצמותו

המצות התלוי' בדבור כמו מצות ת"ת וכה"ג אבל כמו
מצות העיון בתורה וכל ענין הרהור שבמצות גם שהוא
בכונה גדולה כמו כונה דלב ומוח במצות ק"ש וכה"ג הנה
לא עבד מידי לענין בחי' אתערותא דלעילא זו שבבחי'
המשכה וירידה כי בחי' הרהור בכונה הוא בחי' ההעלאה
שהוא בחי' רצוא בחי' או"ח היפוך או"י כנ"ל, ולא די
שאינו מועיל אלא מונע ומעכב לבחי' ההמשכה דאו"י
מאחר שהוא היפוכו ממש וד"ל.

וכמ"כ להיפוך שכאשר צריך להיות בחי' אתעדל"ע
שבבחי' או"ח הנ"ל אינו מועיל לזה בחי'
אתעדל"ת שבמעשה המצות כי בחי' המעשה או הדבור
הוא בחי' או"י שהוא הירידה וההמשכה להמשיך מגבוה
לנמוך [דוקא], וזהו היפוך בחי' או"ח ואיך יעורר לדבר
היפוכו כו', שהרי א' דרוח אייתי רוח ואמשיך רוח שלפי
אופן אתעדל"ע דוקא צריך להיות אתעדל"ת כו', וע"כ לא
יועיל להתעוררו' דאו"ח למעלה רק אותן המצות שהן ג"כ
בבחי' או"ח דוקא והוא כמו מצות הקרבנות שהן עולי'
למעלה בבחי' או"ח להיות לריח נחוח כו', וכידוע שהריח
הוא בחי' ההעלאה דאו"ח כו' וכמו"כ התפלה שבמקום
קרבן תקנו, ואמנם בקרבנות יש ג"כ בחי' המשכה מיד אחר

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

הנשמה היא מעולם אצי' ואפי' נשמה דבי"ע היינו מאצי'
דבי"ע כי למ"ד כלים דאצי' נעשי' נשמה לבי"ע, ולכן
הואיל שהבירור הוא ע"י מעשה המצות דוקא לכן אמרו
מעשה גדול כי אחר הבירור יהי' ס"ג גדול ממ"ה בסוד
אחע"ב, והנה מה שבתפלה הוא ג"כ בירורים כנודע היינו
משום דעקימת שפתיו הוי מעשה כי כל הבירורים הם רק
ע"י מעשה דוקא (וכמ"ש באגה"ק בקו"א ד"ה עיין ע"ח
שער הנקודות ש"ח פ"ז שאין החזרת פב"פ כ"א ע"י מצות
מעשיות דוקא כו' כי צריך תחלה להעלות מ"ן דנוק' דז"א
ומ"ן דנוק' הן בחי' עשי' כו'), גם ע"פ קבלה מעשה
מקורה מבחי' כתר לשון כותרת ומקיף הכל שהוא בחי'
רצה"ע שלמעלה מהחכמ' שהיא התורה לכן מעשה גדול,
(ג') דמתחלה ביאר שמעשה גדול מצד הבירור שנעשה ע"י
המצוה ועכשיו אומר איך שגדול כ"כ מצד האור הנמשך
מלמעלה ע"י המצוה שהוא מבחי' כתר), אך בבחי' אחרת
תלמוד גדול שהיא חכמת התורה שהיא בחי' ש' מ"ה
שמברר ב"ן וכמו בתורה שמברר ומבאר איך יהי' המצוה

מט) ולתוספת ביאור ענין תלמוד גדול ומעשה גדול וגם
להבין דעת ר"ע דאמר לימוד גדול מצד
עצמו, דלכאורה עפ"י הנ"ל אין שום מקום לומר כן מאחר
שהמצות הם מבחי' סוכ"ע והלימוד בחי' ממכ"ע ובודאי
מעלת הסוכב גדול יותר כנ"ל, ונהי דהלימוד גדול מצד
שמביא לידי מעשה, אבל מלשון לימוד גדול דאר"ע
משמע דס"ל שהלימוד מצד עצמו גדול יותר, אלא ששאר
כל החכמים נענו והסכימו דהוא גדול מצד שמביא כו'.
הנה מעשה המצוה הן בירורי נוגה לברר טוב מהרע
שבנוגה ד"מ באכילה יש זולל וסובא ויש אכילת קדשים
סעודת מצוה בשבת ויו"ט וכדומה והמצות באין לברר טוב
מרע מה שנפל בשבה"כ כי השבירה הוא בשם ס"ג כולו
סג יחידיו נאלחו ונעשה ב"ן בחי' יש ודבר וימלוך כו' עד
עולם הגשמי והבירור הוא ע"י שם מ"ה ליכלל בבחי'
ביטול לכן כל עיקר הבירור הוא בשלשה עולמות בי"ע
אבל אצי' א"צ תיקון כי מיוחד במאצילו בלא"ה איהו
וחיוהי וגרמוהי חד ולכן גם הנשמה עצמה א"צ תיקון כי

1 דהיינו שכך וכך יהי' תבנית הסוכה וכך יהי' האתרוג ואזי
 2 הם כשרים ויוכלו להיות לרצון לפני ה' ואם לאו הן פסולין
 3 והיינו ענין בחכמה אתבירורו, ועוד זאת כי מבחי' חכמה
 4 יורד ונמשך ומתגלה ההארה בבחי' פנימיות שמושג ויש
 5 בזה טוב טעם ותענוג וזהו ענין טעמי התורה כענין ישקני
 6 מנשיקות כו' מסתר צפונה כו' אבל המעשה הגם ששרש'
 7 גבוה יותר מבחי' כתר אבל משם אינו יורד ומתגלה כ"א
 8 חיצונית הכתר בחי' הגלגלתא דעם היות דחפיה על מוחא
 9 מ"מ המוחא היא בחי' פנימי' ועד"מ באדם הרי ניקב קרום
 10 של מוח במשהו וגלגלתא שנחבסה ברובה והיינו לפי
 11 שגלגלתא היא חיצונית הכתר כו' וז"ד ר"ע דאמר לימוד
 12 גדול דהיינו מצד מעלה יתירה זו שבתורה על המצות דעם
 13 היות' מבחי' פנימיים והמצות מבחי' מקיפים מ"מ הנה
 14 בחי' התורה היא גילוי הארה פנימית והמצות הם בחי'
 15 חיצונית כי להיותן ממקום גבוה ביותר בחי' כ"ע אין יכול
 16 להיות הגילוי רק בחיצונית, (וכמ"ש במ"א באריכות
 17 בביאור ע"פ יביאו לבוש מלכות משלי' לזה מענין משלי
 18 שלמה ומאבוקה שמאיר למרחוק כו'), ונמנו וגמרו שאף
 19 עם היות החיצונית שממקום עליון נעלה מדריגתו במאד
 20 עכ"ז תלמוד גדול שמביא לידי מעשה כי התהוות מעשה
 21 המצוה שיומשך ויתלבש בה הרצה"ע והארה מבחי' כתר
 22 הוא ע"י התורה שהיא המשכת אור א"ס למעשה המצות
 23 מבחי' כ"ע כו' וכנ"ל, ובוה נתקיימו ב' מקראות את
 24 השמים ואת הארץ אני מלא היינו בחי' כ"ע הסוכ"ע
 25 ונמשך ע"י המצות ומכה"כ אין כבוד אלא תורה ונתגלה
 26 בארץ עולם העשי' ע"י התורה, ועוד ית' בענין גדול
 27 תלמוד שמביא לידי מעשה והוא כי ההמשכה מא"ס ב"ה
 28 הוצרך להיות ע"י צמצום ומקו"פ ואח"כ נמשך קו וחוט
 29 ומהקו הזה מתעגלים העיגולים שהם מקיפים ואח"כ חוזר
 30 ונמשך בבחי' פנימי ופנימי שבעליון נעשה מקיף לתחתון
 31 כנודע, והרי א"כ ראשית הקו קודם שנמשכו ממנו
 32 העיגולים הרי הוא בחי' או"פ וזה כי לפי שמא"ס ב"ה
 33 א"א להיות המשכת ההארה רק ע"י קו בעלמא כו' וא"כ
 34 הרי התורה שהיא מבחי' או"פ היא המביאה לידי מעשה
 35 כי בשרש כל השרשים נמשך מתחלה האו"פ ואח"כ פנימי
 36 זה נעשה מקיף כו' (ועיין מ"ש במ"א ע"פ ביום השמע"צ
 37 איך שהתורה משים שלום בפשמ"ע שמחבר סובב וממלא
 38 כתר וחכמ' מפני שבשרשה גבוה משניהם וזה מצד שרשה
 39 בראשית הקו הנ"ל שלמעלה מכל המקיפים כו', ובוה יובן
 40 שבפ' שמע ששם מתחיל להיות ההמשכה ממקורא דכולא
 41 מהא"ס ב"ה אחר ההעלאה דבכל נפשך ומאדך, הלכך צ"ל
 42 מתחלה תורה ואח"כ מצות דהיינו שמתחלה נמשך הקו
 43 בבחי' או"פ וממנו מתעגלים העיגולים אח"כ לכן נאמר

44 תחלה ושנתם ואח"כ וקשרתם שתלמוד מביא לידי מעשה
 45 כנ"ל, אבל פ' והא"ש שהיא קבלת עול מצות דהיינו כאשר
 46 כבר נמשכו התומ"צ מבחי' גלגלתא ומוחא ואזי מעשה
 47 גדול לכן נאמר וקשרתם ואח"כ ולמדתם, וכה"ג נת' במ"א
 48 ע"פ ויקהל משה בשנת תקס"ה כמה שנצטוו משה בענין
 49 מלאכת המשכן מתחלה על הכלים ארון ושולחן כו' ואח"כ
 50 על המשכן ואח"כ סמך לזה הש"י ציווי על השבת כמ"ש
 51 פ' תרומה תצוה תשא ומרע"ה בפ' ויקהל כשאמר זה
 52 לישראל שינה הסדר מהקצה אל הקצה ואמר מתחלה ציווי
 53 השבת ואח"כ המשכן ואח"כ הכלים, דהש"י אמר לו כפי
 54 סדר ההמשכה מלמעלה למטה מהא"ס ב"ה שהי' ע"י
 55 צמצום ומקו"פ ואח"כ נמשך הקו"ח שהוא בחי' או"פ לכן
 56 קדם ציווי הכלים שמורים על או"פ ואח"כ מהקו נמשכו
 57 המקיפים שהם יריעות המשכן ואח"כ שבת בחי' א"ח כדי
 58 שלא יתפשט האור יותר מדאי כו' אכן בסדר האתעדל"ת
 59 צ"ל בהיפוך שהאדם ימשיך תחלה האו"מ ואח"כ מהאו"מ
 60 נמשך או"פ וא"א להיות המשכת פנימי בלי מקיף תחלה
 61 וז"ש רז"ל כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות
 62 שקר כי אם לא המשיך המקיף תחלה ע"י התפילין מנין
 63 יומשך לו האו"פ וז"ש רז"ל כל האומר אין לי אלא תורה
 64 כו' לכן כתיב בפ' והא"ש מצות תחלה כו', ועיין עוד מענין
 65 תלמוד ומעשה בתורה דפ' ציצית ובשאר דוכתי בעזה"י):
 66 (שייך לדרוש שרש מצות התפלה)
 67 חב"ד למעלה מקנה, רשפי הסתכלו' בתענוג, למעלה
 68 מרשפי אש אהבה כו' זו"נ שוי', תמתי כתר דנוק'
 69 מעורר כתר דא"א נעוץ, תמתי שלימו', יחידה למעלה
 70 מענפי' איש תם לפי שמבריח, סיבות התאחדו' כתר דנוק'
 71 בדא"א, לפי שרגלי יושר דאצי' מגיעי' עד עיגולי אריך,
 72 ובהיפוך ברצון זר ממשיך כתר דקליפה וזהו פושעי' בי
 73 כו': ע"י מאדך דוקא המשכה ממקור הראשון, כי
 74 ההמשכה מעין העלא', ומהו מעין לא"ס, אך עכ"פ מאד
 75 שלך למעלה מגבול שלך זה מעורר בא"ס, ואמנם ק' הא
 76 זהו עליו' האורו' אך ע' בזה פרק ה' דשער מ"ן:
 77 בנין הכלים בשמ"ע כמו לימוד הלשון, או"א היינו חו"ב
 78 אלהי אברהם כו' מוחי' דז"א, הגדול כו' חג"ת, אל
 79 עליון יש ע"ז תורה מיוחד' ע"פ חגרה בעוז שבאגה"ק, וגם
 80 ע' במאמר זהר דינוקא בלק שחורה אני ונאווה, וענין האל
 81 ה' אל נלע"ד לבאר עפמ"ש בענין צו' וזהו ענין תלת עלמין
 82 ע' בביאור דמשה ידבר בזה:
 83 הדבק במדותיו יובן בדרוש דת"ת כי ע"י התדבקו' המדות
 84 למדותיו נמשך ג"כ האור שבמדותיו כו' אך אין זה דרך
 85 קריא' דא"כ צ"ל אליו כו' אלא כמו ע"י אתרוג ממשיכי'
 86 כו':

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

16 בעבודת נפשו כ"א רק לע"ס דעשי', מ"מ לא ימעיט
17 ממספר עשר כו'.
18 וזהו כי תשא את ראש בני', פי' תשא ל' הגבהה והרמת
19 ראש, ואמר הקב"ה למשה כשתשא היינו כשתגביה
20 את נשי', זהו סדר ההגבהה שכאו"א יתן מחצית השקל
21 כופר נפשו, פי' כופר שמתחלף נפשו על הכופר הוא
22 הפדיון, וה"ה מחליפה על מחצית השקל שהוא מצוה
23 מרצון העליון, ועי"ז מגביה נפשו בתכלית העילוי עד בחי'
24 רצונו ית'. ובבחי' זו שוים העני והעשיר בדעת שגם העני
25 בדעת יכול להגיע לבחי' זו כנ"ל, לכן העשיר לא ירבה
26 והדל לא ימעיט כו'. ומחצה השני' הוא כענין שמחו
27 צדיקי' בה' יבוא בבחי' מתנה ע"ד עבודת מתנה כו'. אך
28 המתנה אינם נותני' כ"א לראוי שזכה שיתן לו, לכן צ"ל
29 המחצה בדרך עבודה, והב' כשיזכה יתן לו בעבודה בדרך
30 מתנה כו'.

ד"ה כי תשא את ראש בני'

ש"פ ויקהל פ' שקלים, ל"ב

1 ועפ"ז יובן ענין מחצית השקל, היינו כי עשרים גרה
2 השקל זה"ע ע"ס דאור ישר וע"ס דאור חוזר,
3 ובעבודה א"א להגיע כ"א המחצה, וזהו מחצית השקל,
4 ובבחי' זו שוין העני והעשיר, שגם העני יכול להגיע
5 בעבודתו בעשר בחי' הנפש שלו, ליתן תרומה ל' ארמותא
6 ואפרשותא כמ"ש מזה במ"א, מחצית השקל היינו עשר
7 גרה, רק שבענין העשר אלו יש חילוקי מדרגו' ע"ס דאצי',
8 וע"ס דבריאה ויצי' ועשי', ולכן העשיר בדעת יכול להגיע
9 בעשר כחות נפשו לבחי' ע"ס דאצי', והעני בדעת יוכל
10 להגיע ג"כ לעשר אמנם הם בחי' ע"ס דעשי', שהרי נשמת
11 כ"א הוא ממל' דמל' דעשי' שבו מלוכש מל' דיצי' ומל'
12 דבריאה ומל' דאצי' כמ"ש בסש"ב פי"ח, ולכן יכול להגיע
13 לעשר. אך מ"מ גם העשיר בדעת לא ירבה על עשר, והיינו
14 על מספר עשר, אבל העשר גופא הם ממדריגה הגבוהה
15 יותר. ומ"מ גם העני בדעת אם שהוא אינו יכול להגיע

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס החלצו

20 נקמת הוי' במדין משמע שיש לזה שייכות בפרט לשם הוי'.
21 דהיינו דקליפת מדין הוא היפך ומנגד לגמרי לשם הוי'.
22 ובמה שפעלו מדין והחטיאו את ישראל שזהו פעולת
23 והתפשטות קליפתם כו' פגמו בזה בשם הוי'. ועל זה אמר
24 לתת נקמת הוי' במדין לנקום מהם ולאבדם שעל ידי זה
25 יתוקן הפגם כו'. ולכאורה אין זה מובן מהו ענין המנגד
26 דמדין לשם הוי' עד שאומר על זה לתת נקמת הוי' כו'
27 דלכאורה מה שיכול להיות פגם בשם הוי' הוא יותר מהז'
28 אומות שהן הז' מדות רעות שהן לעומת זה דקדושה כידוע.
29 אבל מדין אינו בכלל הז' אומות כלל כו'. ועוד צריך להבין
30 מה שנאמר החלצו מאתכם היה צריך לומר יחלצו. דהחלצו
31 משמע כולכם ולפי מה שנאמר מאתכם שלא הלכו כולם
32 למלחמה רק אלף למטה כמו שנאמר אחר כך. וזהו שנאמר
33 מאתכם ולא כולכם. אם כן הוה ליה למימר יחלצו ולא
34 החלצו דמשמע שקאי על כללות ישראל שיחלצו ויזדרזו
35 למלחמה זו כו'. וגם מהו שנאמר אחר כך אלף למטה כו'
36 לכל מטות ישראל הוה ליה למימר מכל מטות כו'.
37 קיצור. ענין מלחמת מדין. מנגד לשם הוי'. קושיות
38 בלשון הכתוב.

שמחת תורה ופרשת נח רנ"ט

1 ב. וגם צריך להבין בעצם ענין המלחמה במדין דעיקר
2 הכוונה בזה היה לנקום נקמת בני ישראל
3 מהמדינים לא בכדי לרשת את ארצם כי לפי הנראה
4 מהכתובים לא ירשו את ארץ מדין. דמה שירשו בני גד
5 וראובן וחצי שבט מנשה היה מארץ סיחון ועוג. וכמו
6 שפירש רש"י על פסוק עטרת ודיבון (ולדברי הרמב"ן
7 בפרשת בלק על פסוק זקני מדין היה מדין בכלל ארץ סיחון
8 ונמצא בכלל ירושת ארץ סיחון נכלל גם ארץ מדין. ולפי
9 זה צריך לומר שלא נשלמה שלימות מלחמת סיחון עד
10 שנלחמו במלכי מדין. ולא משמע כן מהפסוקים) כי אם
11 עיקר הכוונה היתה לנקום כו'. וצריך לומר בזה דבמאמר
12 ה' למשה כתיב נקום נקמת בני ישראל כו'. ומשה אמר
13 לישראל לתת את נקמת הוי' במדין. וצריך להבין מהו ענין
14 נקמת הוי' הלא לא עשו מדין רעה רק לישראל כו'. וכמו
15 שנאמר כי צוררים הם לכם כו'. ועל זה אמר נקום נקמת
16 בני ישראל כו'. אבל מה שייך זה לשם הוי' ואם מפני
17 שחלק הוי' עמו וכתיב יצרנהו כאישון עינו כל הנוגע בהם
18 כאילו נוגע בבבת עינו כו' וממילא נקמת ישראל הוא נקמת
19 הוי' כו'. הנה באמת כן הוא אמנם ממה שפרט כאן לתת

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תש"ב

עבודה דרעו"ד, כאדם שרץ אל החיים, עבודה דתשובה - כבורח מהמות. גם בעבודה דתשובה, יש שבאה בחשאי, בצעקת הלב שלמעלה מצעקת הקול. תקיעה - צעקת הלב בקול פשוט, שברים - קולו נשבר, תרועה - צעקת הלב הלב

צַעֲקַת הַלֵּב שְׁלִמְעֵלָה מִצַּעֲקַת הַקּוֹל, וְהִינוּ דְנִשְׁבֵּר וְנִדְכָּא
כָּל כֶּף עַד אֲשֶׁר אֵין בְּכַחוֹ לְצַעֵק בְּקוֹל כִּי אִם הַלֵּב צוֹעֵק
בְּקָלָא פְּנִימָאָה דְּלֹא אֲשַׁתְּמַעִי, וְזֶהוּ כְּלָלוּת עֲנִין תְּקִיעוֹת
שׁוֹפָר שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה מִיְּנֵי קוֹלוֹת תְּקִיעָה שְׁבָרִים תְּרוּעָה,
שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה עֲנִינִים בְּהַעֲבֹדָה דְּתִשְׁבּוּבָה, דְּתִקְיעָה הוּא קוֹל
פְּשׁוּט, וְהוּא צַעֲקַת הַלֵּב בְּקוֹל פְּשׁוּט וּמִמְשָׁף, וְהַשְׁבָּרִים
הוּא דְקוֹלוֹ נִשְׁבֵּר, וְהוּא כְּאֲשֶׁר הָעֲנִין נוֹגֵעַ לוֹ יוֹתֵר, וְכִמוֹ
שְׁאֵנוּ רוֹאִין בְּמוֹחַשׁ בְּמִי שֶׁמִּצְטָעֵר בְּעִגְמַת נִפְשׁוֹ בְּאֵינָה
יִסּוּרִים וּמִכְאוּבִים דִּישׁ בְּזֶה דְּרָגוֹת חִלּוּקוֹת בְּאִפְן הַתְּגַלּוּת
לְכַבּוֹ בְּצִעֲרוֹ, דְּצוֹעֵק בְּקוֹל פְּשׁוּט, וּכְשֶׁמִּעְמִיק בְּצִעֲרוֹ אֲז
הוּא מֵתְאַנֵּחַ בְּאַנְחוֹת תְּכוּפוֹת בְּקוֹל נִשְׁבֵּר, דְּתִחַלְהֵ הִנָּה
צִעֲרוֹ בָּא בְּצַעֲקַת הַקּוֹל, אֲבָל כְּאֲשֶׁר צִעֲרוֹ עֲמֵק יוֹתֵר הִנָּה
בְּתִכּוּפַת הָאֲנָחוֹת וְהַקּוֹל הַנִּשְׁבֵּר הוּא צַעֲקַת הַלֵּב - דִּי
הָאֶרֶץ שְׂרִיט, וְאֵין זֶה צַעֲקַת הַלֵּב הַבָּא בְּקוֹל כִּי אִם צַעֲקַת
הַלֵּב, אֲמֵנָם עֲדִין יֵשׁ לוֹ כֹּחַ לְצַעֵק בְּצַעֲקַת הַלֵּב עַל כָּל
פְּנִים, אֲבָל כְּאֲשֶׁר צִעֲרוֹ מֵגִיעַ עַד עֲמֵק פְּנִימִיּוֹת נִקְדַּת לְכַבּוֹ
אֲז הִנָּה יִלּוּלֵי יִלְלִיט, דְּאֵין זֶה רַק תְּכוּפוֹת הָאֲנָחוֹת בְּקוֹל
נִשְׁבֵּר, אֲלֹא שֶׁכָּל כֶּף נִשְׁבֵּר לְכַבּוֹ וְנִלְחֵץ בְּקִרְבּוֹ עַד שְׁאֵינוּ
יִכּוֹל לְשֹׁאֵף אֲוִיר לְנִשְׁמָה, וְהוּא צַעֲקַת הַכֵּל הַלֵּב, וְזֶהוּ
הַשְׁלֹשָׁה מִיְּנֵי קוֹלוֹת בְּתִקְיעוֹת שׁוֹפָר, דְּתִקְיעָה רִאשׁוֹנָה הוּא
צַעֲקַת הַלֵּב בְּקוֹל פְּשׁוּט וּמִמְשָׁף, וְאִם כִּי צִעֲרוֹ גְּדוֹל מְאֹד
מִזֶּה שֶׁהוּא מִרְחָק מֵאֲלָקוֹת בְּכָל זֶה הִנָּהוּ עוֹד בְּכַחוֹ לְצַעֵק,
וּשְׁבָרִים הוּא דְּגִנוּחֵי גִנִּיחִי, דְּמִגְדֵּל צִעֲרוֹ בְּעִגְמַת נִפְשׁוֹ מִזֶּה
שֶׁהוּא מִרְחָק מֵאֲלָקוֹת הִנָּה נִשְׁבֵּר לְכַבּוֹ בְּמֵאֹד וּבָא בְּקוֹל
נִשְׁבֵּר, וְעַם הָיִית דְּעִקְרוֹ הוּא צַעֲקַת הַלֵּב, אֲבָל עַל כָּל פְּנִים
יֵשׁ לוֹ קוֹל רַק שֶׁהוּא קוֹל נִשְׁבֵּר וְאֵינוּ פְּשׁוּט וּמִמְשָׁף כְּמוֹ
הַקּוֹל דְּתִקְיעָה. אֲבָל תְּרוּעָה הוּא יִלּוּלֵי יִלְלִיט, דְּזֶהוּ עֲנִין
יִלְלָה מִזֶּה שֶׁהִתְפַּסְּקִים מְרַבִּים עַל הַקּוֹל, וְהוּא מִפְּנֵי הַצִּעֲר
הָעֲמֵק בְּמֵאֹד שֶׁבָּא רַק בְּצַעֲקַת הַכֵּל הַלֵּב בְּקָלָא פְּנִימָאָה
דְּלֹא אֲשַׁתְּמַעֵ.

(ב) וְהִנָּה, עַם הָיִית דְּהִתְפַּרְשׁ כְּלָלִי בֵּין הַעֲבֹדָה דְּתִשְׁבּוּבָה
וְהַעֲבֹדָה דְּרַעוּתָא דְּלִבָּא הוּא, דְּצִעֲר הַתִּשְׁבּוּבָה
הוּא בְּסִפַּת עִגְמַת נִפְשׁוֹ מִן הַרְחֵק שֶׁהוּא מִרְחָק מֵאֲלָקוֹת
וְחִפְצוֹ וְרִצּוֹנוֹ לְהִיּוֹת מִקְרֵב לְאֲלָקוֹת, וְהַצִּעֲר בְּרַעוּתָא דְּלִבָּא
בָּא בְּסִפַּת גְּעֻגּוּעֵי נִפְשׁוֹ, דְּלִכְּן עַם הָיִיתָם שְׁנִיָּהֶם בָּאִים
בְּבִכּיּוֹת עֲצוּמוֹת בְּשִׁפְכוֹת הַנֶּפֶשׁ בְּכָל זֶה הָרִי הֵם חִלּוּקִים
בְּגוּף וְעֵצָם מֵהוּת תְּנוּעוֹתֵיהֶם, דְּ[ב]תְנוּעַת הַתִּשְׁבּוּבָה בְּאֵין
צַעֲקַת הַלֵּב בְּקוֹל גְּדוֹל בְּזַעֲקָה גְּדוֹלָה וּמְרָה, וְהַתְּנוּעָה
דְּרַעוּתָא דְּלִבָּא בְּאֵין [ה] צַעֲקַת הַלֵּב בְּחִשָּׁאֵי שְׁלֹא בְּקוֹל,
וְהַמְשָׁל בְּזֶה הוּא מִזֶּה שְׁאֵנוּ רוֹאִים בְּטִבְעֵי בְּנֵי אָדָם הִתְפַּרְשׁ
בֵּין הָרֵץ אֶל הַחַיִּים וּבֵין הַבּוֹרֵחַ מִן הַמּוֹת, דְּהָרֵץ אֶל הַחַיִּים
הִנָּה הֵגֵם שֶׁהוּא בְּהִתְרַגְּשׁוֹת וְהַתְּפַעֲלוֹת גְּדוֹלָה וּבִשְׁאִיפָה
עֲצוּמָה בְּכָל זֶה הִנָּה בָּא בְּחִשָּׁאֵי וּבְמִתִּינּוּת, וְהֵגֵם שֶׁהָעֲנִין
נוֹגֵעַ לוֹ - עַם רִיחַט אִים אֵין עֲמֵק פְּנִימִיּוֹת נִקְדַּת לְכַבּוֹ
בְּגִעּוּגּוּעִים עֲצוּמִים עַד כְּדֵי כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ, אֲבָל בְּכָל זֶה הוּא
בְּחִשָּׁאֵי, וְכָל מִזֶּה שֶׁגְּדָלוֹ גְּעֻגּוּעֵי נִפְשׁוֹ הִנָּה יוֹתֵר יִהְיֶה
הַחִשָּׁאִי וְהַעֲדָר הַתְּנוּעָה, מִזֶּה שְׁאֵין בֵּן בְּמִי שֶׁבּוֹרֵחַ מִן
הַמּוֹת הוּא בְּצַעֲקָה גְּדוֹלָה בְּקוֹל מֵרֹחַ, דְּכֵן הוּא הִתְפַּרְשׁ
בֵּין הַעֲבֹדָה דְּרַעוּתָא דְּלִבָּא שֶׁהוּא גְּעֻגּוּעֵי נִפְשׁוֹ לְהִתְקַרֵּב
יוֹתֵר לְאֲלָקוֹת כִּי נִרְגַּשׁ בּוֹ הָאֵוִיר אֵין סוּף וּבָא בְּחִשָּׁאֵי,
וְהַעֲבֹדָה דְּתִשְׁבּוּבָה שֶׁהוּא עִגְמַת נִפְשׁוֹ עַל רְחוּקוֹ מֵאֲלָקוֹת
הִנָּה זֶה בָּא בְּקוֹל רֵעַשׁ דּוֹקָא, אֲמֵנָם בְּאַמְתָּ הִנָּה גַּם
בְּהִתְעוֹרְרוֹת הַלֵּב וְהַתְּפַעֲלוֹתָהּ בְּהַעֲבֹדָה דְּתִשְׁבּוּבָה הִנָּה
יִשְׁנֵנוּ גַּם בֵּן מִזֶּה שֶׁבָּא בְּחִשָּׁאֵי וְעַם זֶה אֵינוּ מֵעֲנִין הַרַעוּתָא
דְּלִבָּא, וְהִינוּ דְּעַם הָיִית דְּגַם זֶה אֵינוּ בָּא בְּקוֹל כִּי אִם
בְּחִשָּׁאֵי, בְּכָל זֶה אֵינוּ מֵעֲנִין הַרַעוּתָא דְּלִבָּא, דְּזֶה שְׁרַעוּתָא
דְּלִבָּא בָּא בְּחִשָּׁאֵי הוּא מִפְּנֵי דְּעִקְרוֹ גְּעֻגּוּעִים, מִזֶּה שְׁאֵין בֵּן
בְּזֶה דְּעִקְרוֹ הָרִגֵּשׁ הַרְחֵק, וְכָל חִפְצוֹ בְּהִקְרֹב הוּא שְׁלֹא
לְהִיּוֹת בְּמִעְמָדוֹ וּמִצְבּוֹ הַקְּדוּם, וּבָא בְּחִשָּׁאֵי מִפְּנֵי שֶׁהוּא
פְּנִימִי יוֹתֵר מִכְּמוֹ הַהִתְפַּעֲלוֹת שֶׁבָּאָה בְּקוֹל, וְהוּא עֲנִין

ליל ב' דר"ה, תש"ב.

עודני יושב על מקומי, ואשמע קול המולה באחד
 החדרים אשר מאחורי הכותל הלבן אשר למולי, לא קול
 ענות, ולא קול צעקה, כי אם קול שחוק, אנשים
 הבטוחים בהוותם ומאושרים בחלקם, ובעבור רגעים
 אחדים נפתחה אחת הדלתות ושלושה אנשים מתכוננים
 לצאת. נראה, אשר מושבי, מושב איש מוזר, ברוח
 בטוחה ומעשן מקטורת הבהילם, עד כי רגע עצרו לעמוד
 על המפתן מבלי לצאת ויביטו עלי בעין בוחנת.
 אנכי נשארתי לשבת באותה המנוחה אשר ישבתי
 בתחלה וכאילו לא פעל עלי שום רושם אם כי דופק לבבי
 התגבר, באשר נפחדתי פן ישאלוני מדוע ולמה הנני יושב
 בזה.
 אחרי הביטם רגעים אחדים המשיכו מהלכם לשמאל
 הלאה אל החדר אשר דלתו פתוחה לרווחה, הנזכרת בזה
 פעמים ושלוש, אך אחד מהם שב לאחוריו, ויכנס אל אחד
 החדרים, אל איזה חדר לא שמתני לבי ואחליט כי עתה
 בטח יבא מי לשאלני או לחקרני מה אני עושה פה. ובכן
 עתה עלי לחכות מלכת אל בית הפקידות עד כי יבא מי.
 כהשערתי כן ה', כי זה אשר שב על עקביו וילך אל
 אחד החדרים, יצא חזרה עם עוד אחד, והאחד הלזה
 קרב אלי וישאלני מה אני עושה פה, ועל מי אני מחכה.
 לא באתי הנה - הגדתי - כי אם הביאו אותי, ויצו
 עלי ללכת אל בית הפקידות, ומחכה הנני בזה על הטלית
 ותפילין שלי אשר האיש שהביא אותי הנה בהיותו עוד
 במעוני הבטיח לי לתת לי מקום להתפלל, גם אמר כי רק
 על שעות אחדות, למען השיב על איזה שאלות נקראתי
 הנה.
 חלקת דיבורי, תמימותי וקרירותי כנראה פעלו על
 השואל עד כי עמד על מכנו מבלי דבר, ויבט עלי
 בתמהון, ובמבטו זה מדד אותי מראשי ועד כף רגלי. לא
 אוכל להגיד נאמנה, אבל נראה לי ברור כי איש זה נכרי
 הוא, אינו יהודי, רק רוסי, ומולדתו כמו מפלכי וויטבסק,
 סמולנסק או מוגילוב. איש קר, מתון, אף כי צעיר לימים
 הנהו, לא יותר מבן עשרים וחמש, עיניו מפיקות רגש
 פנימי רגש איכר.
 הוא מביט עלי ואני מביט עליו באין אומר ומדבר
 דבר. בלי כוונה וחשבון, לקחתי מקטורת לעשן וגם הוא
 הוציא מקטורת מצלחתו וימהר לתת לי גפרורית בוערת,
 ויט הצדה לשבת על הספסל אשר אנכי יושב.

המחשבות הללו עודדו את נפשי והחזיקו את כוחי
 במאד. שכחתי את מעמדי ההוה ישבתי במנוחה גמורה,
 רעיונותי התחילו להסתדר, התחלתי להתרגל עם המצב
 באשר הוא: הנני אסיר ולוקח לשפאלערקע. בעבור מה,
 לא אדע, שם בחדר ההוא בבואי יקיפוני בשאלות,
 שאלות רגילות ובלתי רגילות. מן המענות יחפצו לארוג
 רקמת עלילה, או עצי גפרית להצית את תבערת הנקמה.
 לקחתי לי מעשן - פאפיראס - וסדרתי לי דברי מענה
 כלליים. ובאתי לידי החלטה גמורה להיות עז ותקיף, בלי
 חת. לדבר בשפה ברה, ולא להתחשב כלל עם המצב
 והסביבה אשר יסובבני.
 החלטתי התקיפה והמוחלטת הלזו נתנה לי הגבהת
 רוח והרגש יחוס עצמי. ובה בשעה ישבתי כיושב בגן, או
 מטייל לרוח היום, כי אור זריחת השמש האירה את פני
 הכותל הלבן אשר למולי.
 כמעט אשר התחלתי לעמוד ללכת חזרה אל החדר
 ההוא אשר פתחו פתוח לרווחה לכל אסיר, אך פתאום
 נמלכתי למה עלי למהר? האם אאחר את המועד, ובחפצי
 ה' לסדר דברי עוד פעם. רגיל הנני אשר טרם אפתח פי
 לדבר דברי חסידות, הגם שהנני כבר בקי ברעיוני בכל
 הענין המסודר ההוא - לחשוב בו עוד פעם. ובעת ההיא
 כבר ת"ל באתי אל מצבי התמידי.

* * *

מה רבה היא האמונה הפנימית, האמונה התמימה
 הבאה בירושה לכל ישראל מאבותינו אבות עולם. ומה
 גדול הוא כחו של הבטחון הגמור. הם לא רק יסודי הדת,
 דת קדשנו, כי אם גם יסודי חיים, החיים הרגילים,
 החיים הגשמיים של כל איש ישראל.
 הודו לה' כי טוב על חסדו הגדול אשר כה הזדמן לי
 הטעות אשר טעיתי ללכת אל מבוא הלזה. אשר זה ה' לי
 למחסה ומגן מליפול ברשת ההבהלה אשר הכינו לי
 נחמנסאהן ולולב.
 ההשגחה העליונה הוליכה אותי כאותו הקש, וכאותו
 העלה המתגלגלים אנה ואנה לרוח הנושב בהם¹, וכמוהם
 כמוני, וביתר ענין (כמעלת המדבר על הצומח ובתוספת
 מעלת בעלי נשמות דקדושה הטהורה על מעלת המדבר).
 הנני ביד ההשגחה העליונה יתברך ויתעלה.

* * *

אז. ג. היום יום כח חשון תש"ג.
 סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר: במאמרי ר"ה שלפני המאסר - שנת תרפ"ז - נדבר
 בתוך המאמר ענין שיטת הבעש"ט אודות השגחה פרטית שהוא גם בדצ"ח
 ובכל פרט ופרט וכו', אף שלא ה' שייך להמאמר. ולולא זאת - איני יודע אם
 הייתי יכול דורכטראגען (לסבול יסוריו ולצאת מן) המאסר.

(1) הכוונה לביאור הבעש"ט - המובא בכ"מ בדא"ח - אשר השגחה פרטית
 היא בכל הנבראים. גם בדומם צומח וחי, ויש דין ומשפט כמה פעמים יתגלגל
 העלה או הקש ובאיה מקום, "והדברים קל וחומר. ומה דבר קטן כזה, אם
 העלה הנתלש או הקש יהי' במקום זה או יטולטל למקום אחר הוא בהשגחה
 פרטית. ומכל שכן מה שנוגע לאיש הישראלי" (ראה שיחת יט כסלו תרצ"ד

1 עתה נוכחתי כי זה שנמצאתי במבוא זה אינו חטא,
2 אך מי יודע אפשר כי נחמנסאהן ולולב יוכלו לעשות גם
3 מזה מנחת מרחשת, צליל בלול מרכילות ושנאת הדת,
4 אבל בכל אופן הפחד סר מאתי.

* * *

5 עודנו רק שעה חצי הרביעית - הגיד האיש - וכבר
6 הביאו הרבה אנשים בלילה הזה. מביאים במדה מרובה,
7 כן מדבר לעצמו. - אחינו עובדים בלילה זו יותר מכפי
8 חובתם, גם אנכי עובד שעה הרביעית על חובתי. מאין
9 אתה - שאלני האיש.

10 אנכי מעיר קטנה - עניתי - לא אדע אם גם שמעתם
11 שמעה. מולדתי עיר ליובאוויטש, אשר מעבר אחד לה
12 התחנה רודניא אשר בין ויטבסק לסמולנסק, ומעבר
13 השני - התחנה קרסניע אשר בין אורשה לסמולנסק.
14 ליובאוויטש - עונה האיש - ידעתי, ידעתי היטב.
15 בעודני ילד ידעתי את העיר הלזאת. איננה קטנה, שוק
16 גדול ה' שם ושני בתי תפלה, וגוסין שאלני - ידעתם?
17 גוסין התחנה והכפרים אשר מסביב לה אדע. שם גרו
18 הרבה ממכירי, כמובן יהודים, את האדונים בעלי
19 האחוזה ויושבי הכפרים - לא, כי דבר לא היה לי
20 עמהם.

21 בליובאוויטש - מגיד לי האיש - היתה משפחת צדיק,
22 גרו בחצר גדול קרוב אל השוק ובחצר ההוא ה' באר
23 מים, אשר בכל עת היותי עם אבי על השוק הייתי הולך
24 לשם לשתות מים. גם את סוסנו היינו מובילים שמה
25 להשקותו.

26 כן, כן, - עניתיו, ולבי התחיל לדפוק בחזקה לגודל
27 התרגשותי בזכרון ענינים שונים. ועם זה נפלאתי על
28 ההזדמנות הלזו, ולא ידעתי אם השיחה הזאת לטובתי
29 היא או הפכו. וכמעט אשר החלטתי ללכת אל בית
30 הפקידות.

31 עלי - התחלתי להגיד - ללכת אל בית הפקידות,
32 ועמדתי ממקומי ללכת שמה.

33 כן - ענני האיש - גם אני אלך עמכם, ואראה אתכם
34 מה לעשות, עם מי לדבר, האם - ממשיך דבריו הלאה -
35 כבר הייתם פה, יודעים אתם מה צריכים לעשות, יכולים
36 אתם לכתוב, לא - עניתי - הנני פה בפעם הראשונה,
37 אינני יודע מה עלי לעשות, ואינני יודע מה צריך לכתוב.
38 שם - מגיד האיש - ישנם כותבות, והן ישאלו אתכם,
39 וכל מה שתגידו יכתבו המה, ואחר אשר תמלאו את
40 השאלון, יוליכו אתכם לחדר הביקור, שם יקחו אצלכם
41 הדברים המיותרים לאסיר, כסף, מורה שעות, ועוד.
42 ואחרי כן ימסרו אתכם על יד אחד המשרתים להוביל
43 אתכם אל פקיד אותה המערכה, אשר שם עליכם לשבת
44 באחד החדרים אשר ברשותו.

45 אנכי הקשבתי לשמע דבריו, ונהניתי במאד על חסדי
46 ה' שחזק ואימץ את לבבי אשר הדברים לא פעלו עלי
47 שום רושם של פחד או בהלה. והרגשתי בעצמי אשר
48 התרגלתי עם המצב ההוא, וקוויתי אשר אוכל להחזיק,
49 בעזרתו יתברך, מעמדי הראוי, שלא לתת לרמוס את
50 היהדות ומבלי חת משום מעול וחומץ להביא החלטתי
51 התקיפה מהכוח אל הפועל.

52 באיזה מבוא - שואל אותי האיש - הובאתם הנה.
53 אנכי - הנני עונה - הובאתי במבוא אשר משמאל
54 למבוא זה שאנו הולכים בו, והייתי עייף מהילוכי על
55 השליבות וראיתי כי במבוא זה יש ספסלים, וישבתי על
56 אחד הספסלים לנוח.

57 במבוא זה - שואל האיש בקצף גדול - ויעמוד מלכת,
58 ופניו מפיקים תמהון רב, מי אתם, ומאין באתם, וכמה
59 זמן אתם יושבים בלנינגרד?

60 אנכי - עניתי - הנני הרב שניאורסאהן מליובאוויטש,
61 בשנת תרע"ו (1915) ברחנו מהאשכנזים שהתקרבו לבוא
62 לגבולנו, ונסע לרוסטוב ושמה ישבנו עד שנת תרפ"ד
63 (1924) ובשנה ההיא בחודש סיון (מאי) באנו ללנינגרד.
64 ומדוע הובילו אתכם במבוא זה, שואל כמתמי', באיזה
65 מקום אסרו אתכם? האם נמצאתם בחברת מורדים? מי
66 ה' אתכם בעת המאסר? האם גם כתבי פלסטר או שארי
67 כתבים מצאו אצלכם, ומי הביא אתכם הנה?

68 אותי - עניתי בקור רוח - אסרו במעוני ברחוב
69 מאחאוואייע מספר כ"ב מעון י"ב. נמצאתי בחברת בני
70 ביתי באכלי סעודת הלילה. איש זר זולת אנשי ביתי לא
71 היו אצלי. כתבים, או כתבי פלסטר לא היו אצלי, ובמילא
72 לא נמצאו, הביאו אותי הנה שני פקידים ושמותם
73 נחמנסאהן ולולב.

74 יקחם אופל - אומר האיש ברוגז - ומדוע דרך מבוא
75 זה, האם בוגד הביאו? - מדבר לעצמו - דרך מבוא זה
76 התחילו להשתמש? ויגרר בגבחתו.

77 אח - מגיד לי - ניע וויערנא, וועראיאטנא וויא
78 כאראשויו שטוקו זדעלאלי. נאפראסנא פא עטאמו
79 קארידארו ניע פאוועזלי בי. סקאזשי זעמליאק פראוודו
80 אטא חוזשע בודיעט (אבל - מגיד לי - לא אמת, בודאי
81 יש בך עון חמור, לחנם לא היו מובילים אותך דרך מבוא
82 זה. הגידה נא, אחא, האמת, פן ירע לך).

83 אין לי מה להגיד - עניתי - את האמת כבר הגדתי,
84 כי הפקידים נחמנסאהן ולולב הביאו אותי לדלת המבוא,
85 ונחמנסאהן לחש דבר מה באזנו של השומר העומד אצל
86 הפתח וימסרני על ידו, והשומר ההוא הגיד לי ללכת אל
87 החדר הגדול אשר דלתו פתוחה לרווחה, אמנם אנכי
88 הייתי עייף מאד וראיתי כי במבוא זה עומדים ספסלים
89 לשבת, ישבתי לנוח, ויותר לא אדע מאומה.

90 ניעט - אומר האיש - ניע פראוודא, זדיעס קאיע

15 עוד מעט אבוא, דרוש לי דבר מה בלשכה].
 16 ניעט - פונה אלי - נזשנא זנאט אוו טשאם דיעלא
 17 [לא - פנה אלי - צריך לדעת מה זה].
 * * *
 18 מתמיהתו של חימקא הבנתי, כי המבוא האפל אשר
 19 דרך בו שלחני נחמנסאהן ללכת אל בית הפקידות הוא
 20 מבוא מיוחד לחוטאים מיוחדים במינם, ואשר הובאה זו
 21 (כלומר דרך מבוא זה) היא מורה לדעת כובד החטא של
 22 המובא.
 23 אמנם עלי לא פעל זה שום רושם כלל, ופניתי ללכת
 24 אל בית הפקידות, הוא החדר אשר דלתו פתוחה לרווחה,
 25 והוא המקום אשר שם מדברים ברצון וגם באונס, כפי
 26 מליצתו של נחמנסאהן.

רשימה לחג הגאולה יביג תמוז

1 צטא יעסט ניע לאדנא, ווריאש זיעמלאק, זא עטא אוו
 2 קארצער פאפאדיש לישנינקיע מעסיאצאוו 2-3
 3 פאלוטשיש, יעסלי ניע באלשע, זשאלקא זשאלקא, קאיע
 4 צטא טוואריל, סקאזשי פראוודו (לא - אומר האיש -
 5 לא אמת, משהו לא בסדר כאן, שקר בפך, אחא. בשביל
 6 זה תיפול בכלא - בצינוק -. תקבל שנים-שלשה חדשי
 7 מאסר נוספים, ואולי עוד יותר. חבל, במה נכשלת? הגד
 8 האמת!].
 9 חימקא - קול נשמע מאחורינו - צטא
 10 זאבאלטאלסיא, חאדי סיודא, סקארעי זשע, צטא טאם
 11 באלטאיש [מה זה מפטפט אתה! בא הנה, מהר! חדל
 12 לפטפט שם].
 13 סעיטשאס - עונה האיש - פאגאדי סקארא פרידו,
 14 מניע אוו קאנטארו נאדא [תיכף - עונה האיש - חכה,

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ק"ג - רדיפות

1 בגלותם אשר הם עצמם אסורים, חשו עצמם אנשי משלחת קהילת ויטבסק - אשר באו - כאמור
 2 - לבית המושל, כדי לדעת מה שלום ראשי קהילתם - פגועים מאוד. מסקנתם הייתה כי נרקמה מזימת
 3 עלילה לגזור גזירות על יהודי ויטבסק.
 4 אחד השלוחים היה הלמדן הישיש והנכבד ר' שלמה אהרן. הוא היה הראשון שמצא מלות נחמה
 5 לחבריו.
 6 "בטחו נא בקב"ה" אמר ר' שלמה אהרן "בואו נשוב בתשובה ונקרא אל הקב"ה, הוא בוודאי
 7 ישמרנו מכל רע".
 8 וכדי לחזק את בטחונם של השלוחים הצעירים ממנו, החל הישיש לספר - בינתיים - את אשר
 9 קרה בויתבסק עצמה לפני תשעים שנה.
 10 היה זה בימי צעירותו של סבו, הגאון ר' נתן דוד, כאשר החליטו יהודי ויטבסק לבנות בית-כנסת
 11 גדול במרכז העיר.
 12 לא היה זה קל להשיג אישור לבניית בית הכנסת, וכדי לקבלו היו צריכים לשחד את מושל העיר
 13 אשר שמו היה סמיון מנגורקה.
 14 כאשר הסתיימה בנייתו של בית הכנסת הייתה שמחתם של יהודי ויטבסק ללא גבול.
 15 חלפו כמה שנים, ובינתיים התמנה כראש הקהל ר' גבריאל חיים - אביו של ר' שלמה אהרן המספר
 16 - כאשר באחד מימי ראש השנה וכל היהודים התאספו בבית הכנסת לתפילה, הופיע רץ מטעם המושל
 17 ובידו פקודה לפיה על ראש הקהל ושבעה טובי העיר להתייצב מיד לפניו.

- 1 כאשר הגיעו הללו אל המושל הבחינו מיד כי הוא שרוי בכעס. הוא הודיע להם כי תוך ימים
- 2 ספורים יוציא צו לסגירת כל בתי-הכנסת ובתי-המדרש בויטבסק, גירוש כל יהודי העיר והחרמת רבע
- 3 מנכסיהם לאוצר המלוכה.
- 4 יחד עם זה פקד המושל לאסור מיד את כל ראשי הקהל, כאשר הוא לא נותן כל סיבה לפשר
- 5 צעדיו אלו.
- 6 כאשר הגיעה הידיעה - על מאסרם של ראשי הקהל, והגזירות האחרות - לכל תושבי העיר, פרצה
- 7 בין היהודים מהומה רבתי.
- 8 כפי שאפשר להבין הרי אותו ראש השנה הופר לחלוטין. בעיר הייתה תאניה ואניה. תיכף לאחר
- 9 ראש השנה החלה סדרה של תעניות. מטעם הרבנים יצא "כרוז" שכל אחד צריך לבוא ל"בית הקהילה"
- 10 ולהתוודות על כל חטאיו, כי זה היה מקובל שכל מה שקרה להם בא בעקבות חטאיהם של אנשי העיר.
- 11 יחד עם כל זה, החל כל יהודי לבדוק את המזוזות שבביתו, את תפיליו וכן את ציציותיו. נשים
- 12 הגיעו לרבנים כדי לקבל על עצמם תשובה ותיקון לחטאיהם.
- 13 המגיד הישיש של העיר ר' גדליה זלמן סגי נהור השמיע ללא הרף דברי כיבושין ותוכחה, וקרא
- 14 לכל הקהל לחזור בתשובה.
- 15 ברחובות סובבו אנשי ה"חברה קדישא" עם קופסאות צדקה והכריזו "צדקה תציל ממוות".
- 16 ביום הרביעי פקד המושל להביא לפניו מבית האסורים את ראשי הקהל הכלואים. בד בבד הזמין
- 17 אליו המושל גם את הכומר הראשי של העיר.
- 18 עבור יהודי העיר היה זה אות אזהרה, כי הנה עומדים ראשי הקהל להישפט. והמהומה בעיר גברה,
- 19 יהודים רצו לבתי המדרש לומר תהילים, ואחרים הלכו לבית העלמין להתפלל על קברי צדיקים.
- 20 כאשר הובאו האסירים למושל פגשו שם במספר רב של חיילים חמושים, המושל - כאשר הכומר
- 21 נמצא לצידו - ישב על כיסא, כאשר ניכר עליו שהוא מתכוון לשפוט את ראשי הקהל האסורים.
- 22 ראש הקהל ר' גבריאל חיים, אשר ידע לדבר היטב פולנית, יצא בנאום צח וברור, בהסבירו לכולם
- 23 את חפותם מכל אשמה של היהודים, ודרש הסבר על מה ומדוע אסרו אותם.
- 24 "יודע הנני" המשיך ר' גבריאל חיים את הרצאת דבריו "שגם כל עדת יהודי ויטבסק חפים מכל
- 25 אשמה. אבל אם נגזר שמישהו מהיהודים צריך להיענש על חטא שאף אחד לא ביצע אותו, נהיה אנחנו
- 26 - ראשי הקהל - הנענשים, ולא יהודי העיר!"
- 27 לתדהמת כולם הודיע המושל, שבאמת לא עבר אף אחד איזשהו חטא, וכל מה שקרה איתם היה
- 28 - טעות.
- 29 "אינני יכול מטעמים שונים" אמר המושל "לומר לכם מדוע נאסרתם. די בזה שאומר שהזמנתי
- 30 אתכם לכאן כדי לומר לכם שכולכם נקיים מכל אשמה, וכך גם כל יהודי הקהילה. אך היות וגרמתי
- 31 לכם צער, משחרר אני אתכם מתשלום חלק ממיסי הגולגולת, וכעת אשלח אתכם לבתיכם כאנשים
- 32 חופשיים ומשוחררים, מלווים במשמר כבוד של חיילים ולהקת מנגנים".
- 33 פקיד בדרגה גבוהה - מלווה בשלושה פרשים - יצא רכוב על סוס בראש שיירת הכבוד, ואחריו
- 34 צעדה להקת המנגנים, ורק לבסוף צעדו ראשי הקהל המשוחררים, ומאחוריהם משמר כבוד של חיילים.

- 1 צערם של בני ויטבסק הפך לשמחה גדולה. כולם הניחו כי כל המהומה באה כדי לעורר את יהודי
- 2 ויטבסק לתשובה, וכאשר שבו בתשובה, מיד בוטלה הגזרה.
- 3 בסיימו את הסיפור הסיק ר' שלמה אהרן כי גם הפעם הרי זה עניין של התעוררות תשובה עבור
- 4 יהודי ויטבסק. ועבור ראשי הקהילה שנעצרו ללא סיבה.
- 5 יהודי שני מבין האסורים - ר' עזריאל יעקב - אמר שגם הוא שמע את המעשה שסיפר ר' שלמה
- 6 אהרן, אך יש לו מה להוסיף במעשה הנ"ל:
- 7 התברר, כך סיפר ר' עזריאל יעקב, כי כל עניין מאסרם של ראשי קהילת ויטבסק והאיום לגרש
- 8 את היהודים בא כתוצאה מ"התערבות" שנעשתה בין המושל לבין הכומר הראשי.
- 9 המושל טען כלפי ראש הכמרים כי היהודים קשורים לאמונתם יותר מאשר, להבדיל, הנוצרים
- 10 קשורים לאמונתם שלהם, ולדעתו אשמים בכך הכמרים. על כך השיב לו הכומר כי כל אדיקותם של
- 11 היהודים אינה אלא חיצונית ושטחית. "רק יהיו שרויים בצרה, וכל אדיקותם תתנדף, שכן הם יתרעמו
- 12 על הקב"ה שאינו עוזר להם" - טען הכומר.
- 13 סוכם, אפוא, ביניהם להטיל פחד על היהודים. המושל הוציא אז את גזירותיו. אסר את ראשי
- 14 הקהל, והודיע ליהודים שיצטרכו לנטוש את ויטבסק.
- 15 שלושה ימים הוחזקו ראשי הקהל במאסר, ויהודי העיר היו בבהלה מפני הגזירות. במשך זמן זה
- 16 התהלכו שליחי חרש מטעם המושל והכומר בין היהודים ועקבו אחר המתרחש.
- 17 לפי דעתו של הכומר, היו היהודים צריכים להראות שאמונתם בריבוננו של עולם קטנה ופחתה.
- 18 ואז התברר, שבניגוד לטענתו של הכומר - חיזקו היהודים את התנהגותם לפי התורה, והרבו בתפילה,
- 19 כך ניצח המושל, ולא רק ששחרר את ראשי הקהל אלא גם בישר על ביטול הגזירות.
- 20 כאשר שמעו השלוחים הכלואים את סוף המעשה, החלו לקוות, שגם במקרה שלהם יסתיים העניין
- 21 באופן דומה. בינתיים עברו שעות והם עדיין נמצאו בחדר הנעול.
- 22 בסופו של דבר נפתחה הדלת, ובפתחו נראה פקיד. הוא הודיע לשלוחים, כי יוליך אותם אל
- 23 המושל, אך יהיה עליהם להמתין עד שיסיים את רחיצת והאכלת כלבו האהוב.
- 24 בכך התכוון המושל לרכא את היהודים ולהוכיח להם כי הכלב חשוב בעיניו יותר מנציגי היהודים.
- 25 דבר זה גרם לנמיכות רוח בקרב אנשי המשלחת.
- 26 אך הם התעודדו ונשארו להמתין - בחדר החדש שבו נמצאו - למושל, אשר כאמור, היה עליו
- 27 ראשית כל לסיים את טיפולו בכלבו.
- 28 זמן רב חלף והפקיד שליווה אותם קודם הראה את עצמו שוב בפניהם והודיע להם, שתיכף יראה
- 29 בפניהם המושל. ושיקבלוהו בקבלת פנים מתאימה.
- 30 כעבור זמן נוסף נפתחה הדלת בשנית, כאשר הראשון שנגלה לפניהם היה הכלב, ולאחריו הגיע
- 31 המושל כשמגלב בידו.
- 32 כאשר ראה המושל את היהודים, פנה אל כלבו ואמר לו:
- 33 "הושט ידך לאורחים וקבל מהם את בקשתם הכתובה, ומסור אותה לעוזרי", ולעוזרו אמר:
- 34 "ברר נא מה רצונם"?

1 השלוחים ענו כי בקשתם היחידה היא לדעת מדוע נאסרו ראשי הקהילה?

2 רוגזה תקפה את המושל, ואמר בחוצפה:

3 "את חטאם אודיע לאחר שישבו במאסר תקופה ממושכת, ואז גם אודיע לכם במה יוכלו לפדות

4 את עוונם. ובעניין העשיר סג"ל - יכול אני רק לומר לכם כי מצפה לו עונש כבד".

5 אלו היו הדברים שרצה המושל לומר, ותיכף פקד על חברי משלחת היהודים לעזוב את ביתו.

אגרות קודש

8	הצעיר ש"י שיה"י בתכלית הטוב בגו"ר ויהי עבד ה' בתו"ע.	1	ב"ה ב' י"א אלול, תרפ"ח
9	ויתן השי"ת לו לביתו לבנו ר"ר וב"ב ולבנו יחיו כוח"ט בשנה	2	ידידי ווי"ח אי"א מוהר"ר ברוך שלום ש"י
10	טובה ומתוקה בגו"ר, און אז מי זאל לעבין בחיות אמיתי	3	הכהן
11	בלימוד ופועל טוב וטוב יהי בגו"ר.	4	שלום וברכה.
12	הדו"ש ומברכו בכוח"ט	5	במענה על מכתבו מכ"ח לחדש העבר. תודה לאל עליון
13	יוסף יצחק.	6	שנתחזקה בריאותו, והשי"ת יחזק בריאותו, בריאות ביתו
		7	ובניו יחיו שיהיו כולם בריאים ושלמים. ויעזור השי"ת לבנו

[אג"ק מוהרי"צ כרך יד]

אגרות קודש

ב"ה, י" אלול, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו שכותב שסובל מזה שדבורו קודם הוא למחשבתו, היינו שאינו מיושב.

והנה כבר ידוע פתגם רבנו הזקן בעל התניא - פוסק בנסתר דתורה - והשולחן ערוך - פוסק בגללה
דתורה - על הכתוב ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר ה' נותן לכם, כי הרצון והחשק בעבודת ה' (בכלל
וללימוד התורה בפרט) הרי זה ארץ טובה, וצריך להיות, ואבדתם מהרה, לאבד את המהירות והחפזון בזה
וללמוד בנעימה לענף הנשמה בנועם ה' - ראה ספ[ר] השיחות שנת ת"ש עמוד נ"ט - וכשיתבונן בזה איזה
פעמים בודאי יוכל עליו לתקן את הנ"ל וללמוד בהתיישבות.

והשי"ת יתן לו החשק ללמוד במסירה ונתינה הן בתורת הנגלה והן בתורת החסידות ולקיים את
המצות בהידור ולהתחיל בעבודת התפלה.

בברכת הצלחה וכוח"ט.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א,

מזכיר

פרק ג משנה ו

רַבִּי חֲלֵפְתָּא בֶן דֹּסָא אִישׁ כֹּפֵר חֲנִינְיָה אוֹמֵר, עֲשֶׂרָה שְׁיֹשְׁבֵיין וְעוֹסְקֵין בְּתוֹרָה, שְׂכִינָה שְׂרוּיָה בֵּינֵיהֶם, שְׁנַאֲמַר: אֱלֹהִים נֶצֶב בְּעֶדְתָּ אֵל. וּמִנֵּין אֶפְלוּ חֲמִשָּׁה, שְׁנַאֲמַר: וְאֶנְדְּתוּ עַל אֶרֶץ יִסְדָּה. וּמִנֵּין אֶפְלוּ שְׁלֹשָׁה, שְׁנַאֲמַר: בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט. וּמִנֵּין אֶפְלוּ שְׁנַיִם, שְׁנַאֲמַר: אוֹ נִדְּבָרוּ יִרְאִי ה' אִישׁ אֶל רַעְיוֹ וּקְשַׁב ה' וַיִּשְׁמָע וְגו'. וּמִנֵּין אֶפְלוּ אֶחָד, שְׁנַאֲמַר: בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכֹּר אֶת שְׁמִי אֲבֹא אֵלָיְךָ וּבִרְכָתֶיךָ:

נקודות משיחות קודש

שהתורה נקנית בהם: "בישוב". ועוסקין - לימוד באופן של עסק, ש"עסק התורה הוא העמל והטורח"¹³. וכביאור הידוע¹⁴ שלימוד התורה צריך להיות כמו בעל עסק, היינו לא רק כפועל ושכיר שעבודתו היא בזמן מוגבל בלבד, כי אם כמו בעל העסק, שהעסק נוגע לו ביותר, וגם לאחר גמר המלאכה, טרודה דעתו ומחשבתו בעניני העסק, ואפילו בעת השינה חולם מעניני העסק. ודוגמתו בנמשל: לימוד התורה הוא באופן של עסק, שמסור ונתון לזה בכל לבו ונפשו, ועד כדי כך, שגם בעת השינה חולם דברי תורה¹⁵.

בתורה - הישיבה וההתעסקות בלימוד התורה היא באופן שהוא וכל מציאות העשרה הם בתורה. והיינו, שלא שייכת אצלם דעה והנחה קדומה מצד מציאותם הם (שאו יש מקום לחשוש שתגרום לאיזון נטי'), כי אם שכל מציאותם היא בתורה, להתייגע ולעמוד על אמיתתה של תורה.

ותכלית השלימות היא, שפועלים זאת אצל כל בני ישראל, הן לגבי כל עשרת הסוגים דבני ישראל¹⁶, הן לגבי תכלית הריבוי בכמות, הנכלל במספר עשרה, כמוכן מפסק ההלכה¹⁷ שאחד עשרה ואחד עשרה רבוא מברכים ומזמנים בנוסח שוה.

והנה, לגבי יהודי המצוי במצב רוחני ירוד, הפירוש דמשנתנו הוא באופן דלימוד התורה סתם (עוד לפני שבאים לשלימות הלימוד). ויתירה מזה - עוד לפני שבאים ללימוד התורה בכלל, כי אם, ענין האחדות¹⁸.

עשרה - למרות שאין דיעותיהם שוות¹⁹, נעשים "עדה", מציאות אחת²⁰.

שיושבין - התיישבות וקביעות, היינו שאחדות זו אינה רק בעת מן העתים, ביום סגולה וכיוצא בזה, כי אם התיישבות וקביעות, בכל זמן ובכל מצב. ועוסקין - האחדות חודרת בעניני העסק שלו כפשוטו, מבלי לחשוש שעל ידי זה שיספר לחבירו מעניני העסק, עלול הדבר לפגוע בפרנסתו. בתורה - סוף סוף נעשית אצלם האחדות גם בתורה²¹.

לפי משנתנו יוצא שבפסוק "אלקים נצב בעדת אל בקרב אלקים ישפוט"¹ נרמזת השראת השכינה בעשרה ובשלשה שעוסקים בתורה. ויש לדקדק בזה: מדוע דילג הכתוב על הדרגה שביניהם - השראת השכינה בחמשה שיושבים ועוסקים בתורה?

ויש לומר, דהנה בפסוק זה מדובר אודות דרגת השראת השכינה השייכת למציאות העולם, ולכן הובאו בו רק המספרים עשרה ושלשה, הקשורים במיוחד לכללות מציאות העולם (כדלקמן).

עשרה - "בעשרה מאמרות נברא העולם"². וענין זה שייך לתורה, כמארז³ "אסתכל באורייתא וברא עלמא". ומספר זה מתבטא בעבודת ישראל בלימוד התורה כשישנם "עשרה שיושבים ועוסקין בתורה", שעל זה נאמר "אלקים נצב בעדת אל". שלשה - "על שלשה דברים העולם עומד"⁴. והשייכות לתורה על פי מאמר רז"ל⁵ על הפסוק⁶ "ארץ יראה וקשתה" שנתנת התורה גרמה והביאה לידי עמידת העולם. ובעבודת בני ישראל הוא שלשה שעוסקין בתורה, שעל זה נאמר "בקרב אלקים ישפוט".

(ואילו שאר המספרים שבמשנתנו (חמשה, שנים, ואחד) אינם שייכים כל כך לכללות מציאות העולם.

חמשה - הוא חצי דבר בלבד (ביחס לעשרה)⁷. שנים - מספר זה שייך בעיקר לעולם התהו, שבו יש שני קוין בלבד (בניגוד לעולם התיקון, שבו יש גם קו שלישי, קו האמצעי המחבר שני הקוין של חסד וגבורה)⁸ אחד - מספר זה נעלה ממציאות העולם, כמאמר רז"ל⁹ "יום אחד, שבו ה' הקב"ה יחידי בעולמו, שלא ה' בעולמו אלא הוא"¹⁰.

עֲשֶׂרָה שְׁיֹשְׁבֵיין וְעוֹסְקֵין בְּתוֹרָה

יש כאן תכלית השלימות דלימוד התורה:

עשרה - העילוי דתלמוד תורה דרבים¹¹. שיושבין - לימוד באופן של התיישבות. ובלשון המשנה¹² לגבי מ"ח הדברים

11. ראה אגה"ק סכ"ג. 12. פ"ו מ"ו. 13. ב"ח או"ח סמ"ז (ד"ה ונוסחא). 14. ספה"מ קונטרסים ח"א עמ' רנח. 15. ראה ספה"מ ה'ש"ת עמ' א. 16. ראשיכם שבטיכם גו' מחויב עציץ עד שואב מימך (ר"פ נצבים). 17. רמב"ם הלכות ברכות פ"ה ה"ד. 18. כמו שלפני מ"ת היו ישראל כאיש אחד בלב אחד (רש"י יתרו יט, ב). 19. ראה ברכות נח, א. 20. ראה ברכות כא, ב. 21. לקו"ש חכ"ח עמ' 271.

1. תהלים פב, א. 2. ריש פרק ה. 3. זח"ב קסא, ב. וראה זח"ג יא, ב: עשרה מאמרות למעשה בראשית. . עשרה מאמרות למתן תורה. 4. ריש פרק א. 5. שבת פח, א. 6. תהלים עז, ט. 7. ראה פרקי דר"א פ"ח: נטה ימינו וברא שמים, נטה שמאלו וברא ארץ. הרי שיד אחת (ה' אצבעות) היא חצי העולם בלבד. 8. ראה ספר הליקוטים (ד"א ח'הצ"צ) ערך תהו ותיקון (עמ' יב). 9. ב"ר פ"ג, ח. 10. משיחת ש"פ שלח תשמ"ג - על פי רשימת השומעים בלבד.

פרשת כי תבוא

כו * והיה כִּי־תבוא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וירשיתה וישבת בה: * ולקחת
 מראשית | כֹּל־פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תֵּבֵיא מֵאֲרָצְךָ
 אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וְשַׂמְתָּ בַמָּנָה וְהִלַכְתָּ
 אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֵׁכֶן שָׁמוֹ
 שָׁם: * וּבֵאתָ אֶל־הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַיָּמִים הָהֵם
 וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־בָאתִי
 אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לֵאבֹתֵינוּ לָתֵת לָנוּ: (יז)
 * וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמָּנָה מִיָּדְךָ וְהִנִּיחוּ לִפְנֵי מִזְבֵּחַ יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ: * וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲרָמִי
 אֲבִד אֲבִי וַיִּרְדַּ מִצְרַיִמָּה וַיִּגֶר שָׁם בְּמַתִּי מַעַט
 וַיְהִי־שָׁם לִגְוִי גָדוֹל עֲצוּם וְרָב: * וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ
 הַמִּצְרִים וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבָדָה קָשָׁה: * וְנִצַּעַק
 אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קִלְנוּ וַיֵּרָא
 אֶת־עֲנִינוּ וְאֶת־עַמְלָנוּ וְאֶת־לַחֲצָנוּ: * וַיּוֹצֵאֵנוּ יְהוָה
 מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וּבְזֹרַע נְטוּיָה וּבִמְרָא גָדֹל
 וּבְאֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים: * וַיְבֵאֵנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֵּן
 לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ: * וְעַתָּה
 הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת־רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתָּה
 לִי יְהוָה וְהִנַּחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: * וְשִׂמַּחְתָּ בְּכָל־הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְבִיתְךָ אֹתָהּ וְהַלְוִי וְהַגֵּר אֲשֶׁר

בְּקִרְבְּךָ: * ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כט עמ' 150)

ושמרת בשנא (כו, ב)

הביאם בכלי ערבה . . . הבכורים והסלים לפניהם (רמב"ם

ביכורים ג, ז)

יש לומר בדעת הרמב"ם, שהכלים הללו נעשים 'חלק' של
 הבכורים, וזוהי שלמות קיום המצוה (מה שאין בן הביאם בכלי
 מתכת, חומר הקלי לפעלים). והנה מבאר בהסידות, שבכורים
 רומזים לנשמה. הנשמה יורדת לעולם הזה, שאין תחתון למטה
 ממנו, מתלבשת בגוף, ב'כלי', מקצת מצוות מצשיות דוקא
 (ה'תחתון' שבעולם הזה גופא) - ועל ידי זה היא מגיעה
 לשלמותה האמתית. ואף בבכורים כך: שלמות המצוה היא
 כאשר מביאים אותם בכלי דוקא, ובכלי גופא - דבר פשוט
 ופחות (אין תחתון למטה ממנו), כלי ערבה.

(ישראל) שני יב כי תכלה לעשר את־כל־מעשר תבואתך
 בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה ללוי לגר
 ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו: * ואמרת
 לפני יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בערתי הקדש מן־הבית וגם
 נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאלמנה ככל־מצותך
 אשר צויתני לא־עברתי ממצותיך ולא שכחתי:
 * לא־אכלתי באֲנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא־בערתי מִמֶּנּוּ בְטָמֵא
 וְלֹא־נתתי מִמֶּנּוּ לְמַת שְׂמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵי
 עֲשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צוִיתֵנִי: * השקיפה ממעון קדשך
 מן־השמים וברך את־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֶת
 הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לֵאבֹתֵינוּ

אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ: * ע"כ בחול

~ נקודות משיחות קודש ~ (90 השיחות תשנ"ז עמ' 678)

לא אכלתי באני ממנו (כו, יג)

ח"י אלול חל לעולם בסמיכות לפרשתנו. והנה ידוע שיום
 זה הוא התחלת י"ב ימים האחרונים של חודש אלול, שהם כנגד
 י"ב חדשי השנה, יום לחודש, ובהם יש לערוך חשבון נפש מיוחד
 על כל י"ב חדשי השנה. ויש לומר, שיוזי מעשרות הוא על דרך
 חשבון צדק: בערתי הקדש מן הבית . . . לא אכלתי באני ממנו
 וגו'. ובפסוק הבא נאמר השקיפה ממעון קדשך, ואמרו רז"ל כל
 השקפה שבתורה ארוכה וזה לשון ברכה, שיש לומר שרומז על
 מעלת אתהפכא חשוקא לנהוגא על ידי עבודת התשובה.

שלישי * היום הזה יהוה אלהיך מצוה לעשות את־
 החקים האלה ואת־המשפטים ושמרת ועשית
 אותם בכל־לבבך ובכל־נפשך: * את־יהוה האמרת
 היום להיות לך לאלהים וללכת בדרכיו ולשמור
 חקיו ומצותיו ומשפטי וְלִשְׁמַע בְּקוֹל: * וַיְהִי־הָ
 הַיּוֹם הַזֶּה לְהוֹיֹת לֹא־עַם סְגֻלָּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ
 וְלִשְׁמֹר כָּל־מִצְוֹתָיו: * וְלִתֵּתָ עֲלוֹן עַל כָּל־הַגּוֹיִם
 אֲשֶׁר עָשָׂה לְתַהֲלָה וּלְשֵׁם וּלְתַפָּאֶרֶת וּלְהִיתָךְ עִם־

קָדַשׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לט עמ' 6)

בכל יום יהיו בעיניך חדשים (רש"י כו, טז)

הרי שתבת "היום" מורה על חבור שתי תנועות הפוכות:
 תמידיות והתחדשות. והנה, יום מרכב מיום ומלילה, משמש
 ומצח. בשמש, שאין בו שניים, יש מעלת התמידיות. בלילה,
 המשפנה תמיד, יש מעלת ההתחדשות. ויום מחבר את שתי
 התנועות המנגדות הללו, את שתי המעלות יחד.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת פורים תשי"ז - תורת מנחם יט עמ' 184)

אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמַסֵּכָה . . מַעֲשֵׂה יָדֵי חָרָשׁ וּשְׁם בְּסֹתֵר (כו,

(טו)

שֶׁיִּיְהוָה אֶת־אֱלֹהֵי הַקַּמָּיִם עָלֶיךָ נִגְפִים
לִפְנֶיךָ בְּדֶרֶךְ אֶחָד יֵצְאוּ אֵלֶיךָ וּבִשְׁבָעָה דְרָכִים
יָנוּסוּ לִפְנֶיךָ׃ ה' יֵצוּ יְהוָה אֱתָךְ אֶת־הַבְּרָכָה
בְּאִסְמִיךָ וּבְכָל מִשְׁלַח יָדְךָ וּבִרְכֹךְ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כט עמ' 282)

היום הזה נהיית לעם (כז, ט)

חמישי יא ויצו משה את־העם ביום ההוא לאמר:
 יִבְּרָאֵלָה יַעֲמֹדוּ לְבָרֶךְ אֶת־הָעַם עַל־הַר גְּרִזִּים
 בְּעֶבְרָכֶם אֶת־הִירֶגֶן שְׂמֹעוֹן וְלֹוי וַיהוֹדָה וַיִּשָּׁשֶׁבֶר
 וַיֹּסֶף וּבְנִימֵן: יב וְאַלֹהָה יַעֲמֹדוּ עַל־הַקִּלְלָה בְּתַר
 עֵיבֵל רְאוּבֵן גָּד וְאָשֶׁר וּבִיזָן דָּן וּנְפֹתָלִי: יג וְעָנּוּ
 הַלְוִיִּם וַאֲמָרוּ אֶל־כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל רֹם: ס

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: ^א יְקִימְךָ יְהוָה לֹא לְעַם קְדוֹשׁ
כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָךְ כִּי תִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ וְהִלַכְתָּ בְּדַרְכָיו: וְרָאוּ כָל־עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי
שֵׁם יְהוָה נִקְרָא עָלֶיךָ וִירָאוּ מִמֶּךָ: ^ב וְהוֹתֵרְךָ יְהוָה
לְטוֹבָה בְּפָרִי בְטָנְךָ וּבְפָרִי בְהֶמְתֶּךָ וּבְפָרִי אֲדָמְתְךָ
עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לֵאמֹר:
^ג יִפְתָּח יְהוָה לְךָ אֶת־אֹצְרוֹ הַטּוֹב אֶת־הַשָּׁמַיִם
לְתֵת מִטֶּרֶם־אֲרֻצְךָ בְּעֵתוֹ וּלְבָרֶךְ אֶת כָּל־מַעֲשֵׂה יָדְךָ
וְהָלִוִית גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוָה: ^ד וּנְתַתְּךָ יְהוָה
לְרֹאשׁ וְלֹא לְזָנָב וְהָיִיתָ רֶק לְמַעַלָּה וְלֹא תִהְיֶה
לְמַטָּה כִּי־תִשְׁמָע אֱלֹהֵי־מִצְוֹת: ^ה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר
אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם לִשְׁמֹר וּלְעֲשׂוֹת: ^ו וְלֹא תִסּוּר
מִכָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אִתְּכֶם הַיּוֹם יָמִין
וּשְׂמָאוֹל לִלְכַת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים לַעֲבֹדָם: ^ז פ
^ח וְהָיָה אִם־לֹא תִשְׁמָע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר
לְעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה
הַיּוֹם וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וְהִשְׁיגוּךָ:
^ט אֲרוּר אַתָּה בְּעִיר וְאֲרוּר אַתָּה בַּשָּׂדֶה: ^י אֲרוּר
טִנְאֶתְךָ וּמִשְׁאֲרֵתְךָ: ^{יא} אֲרוּר פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי אֲדָמְתְךָ
שֹׁגֵר אֶלְפִיךָ וְעִשְׂתֶּרֶת צֹאנְךָ: ^{יב} אֲרוּר אַתָּה בְּבֹאֵךְ
וְאֲרוּר אַתָּה בְּצֹאתְךָ: ^{יג} יִשְׁלַח יְהוָה אֶת־
הַמָּאֲרָה אֶת־הַמְּהוּמָה וְאֶת־הַמִּגְעָרָה בְּכָל־מִשְׁלַח
יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַד הַשְּׂמֹדָה וְעַד־אֲבֹדְךָ מִיָּד
מִפְּנֵי רַע מַעֲלָלֶיךָ אֲשֶׁר עֲזַבְתָּנִי: ^{יד} יִדְבֹק יְהוָה בְּךָ
אֶת־הַדְּבָר עַד כִּלְתּוֹ אֶתְךָ מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־
אַתָּה בֹּא־שָׂמָה לְרִשְׁתָּהּ: ^{טו} יִכְכֶּה יְהוָה בַּשִּׁחָפָה
וּבַקְדָּחַת וּבַדִּלְקָת וּבַחֲרוּר וּבַחֲרָב וּבַשִּׁדְפוֹן
וּבַיִרְקוֹן וּרְדִפוֹךָ עַד אֲבֹדְךָ: ^{טז} וְהָיוּ שְׁמִיךָ אֲשֶׁר
עַל־רֹאשְׁךָ נִחַשְׁתָּ וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר־תַּחְתֶּיךָ בְּרוּל:
^{טז} יִתֵּן יְהוָה אֶת־מִטֶּר אֲרֻצְךָ אֲבָק וְעָפָר מִן־הַשָּׁמַיִם
יִרַד עָלֶיךָ עַד הַשְּׂמֹדָה: ^{יז} יִתְנֶךָ יְהוָה אֶת־
אֵיבֶיךָ בְּדֶרֶךְ אַחֵר תֵּצֵא אֵלָיו וּבִשְׂבַעַה דְּרָכִים
תִּנּוֹם לִפְנָיו וְהָיִיתָ לְזַעֲזָה לְכָל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ:
^{יח} וְהִיתָה גְּבֻלְתְּךָ לְמֵאֵל לְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם
וּלְבְּהֵמַת הָאָרֶץ וְאִין מִחֲרִיד: ^{יט} יִכְכֶּה יְהוָה בַּשִּׁחָפָה

מִצְרִים כְּחַיִּב וּבַעֲפָלִים קָרִי וּבַמְּחֹרִים וּבַגֶּרֶב וּבַחֲרָם
אֲשֶׁר לֹא־תוּכַל לְהִרְפֹּא: ^כ יִכְכֶּה יְהוָה בַּשִּׁחָפָה
וּבַעֲרוֹן וּבַתְּמָחוֹן לֵבָב: ^{כא} וְהָיִיתָ מִמִּשֵּׁשׁ בַּצִּהָרִים
כַּאֲשֶׁר יִמָּשֵׁשׁ הָעוֹר בְּאַפְלָה וְלֹא תִצְלִיחַ אֶת־
דְּרָכֶיךָ וְהָיִיתָ אֶךְ עֲשׂוֹק וְגִזּוֹל כָּל־הַיָּמִים וְאִין
מוֹשִׁיעַ: ^{כב} אִשָּׁה תֹאדָשׁ וְאִישׁ אַחֵר כְּחַיִּב יִשְׁגַּלְנָה
קָרִי יִשְׁכְּבֶנָּה בֵּית תִּבְנָה וְלֹא־תִשָּׁב בּוֹ פֶּרֶם תִּטָּע
וְלֹא תַחֲלִלְנוּ: ^{כג} שׁוֹרְךָ טָבוֹחַ לַעֲיִנֶיךָ וְלֹא תֹאכַל
מִפְּנֵי חֲמָרְךָ גִּזּוֹל מִלִּפְנֶיךָ וְלֹא יָשׁוּב לָךְ צֹאנְךָ
נִתְּנוֹת לְאֵיבֶיךָ וְאִין לָךְ מוֹשִׁיעַ: ^{כד} בְּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ
נִתְּנִים לְעַם אַחֵר וְעֵינֶיךָ רֹאוֹת וְכָלוֹת אֵלֵיהֶם
כָּל־הַיּוֹם וְאִין לֵאל יָדְךָ: ^{כה} פְּרִי אֲדָמְתְךָ וְכָל־יִגְיעֶיךָ
יֹאכַל עִם אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ וְהָיִיתָ רֶק עֲשׂוֹק וְרִצּוֹן
כָּל־הַיָּמִים: ^{כו} וְהָיִיתָ מִשְׁנַע מִמֵּרְאָה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר
תִּרְאֶה: ^{כז} יִכְכֶּה יְהוָה בַּשִּׁחָפָה רַע עַל־הַבְּרָפִים וְעַל־
הַשִּׁקּוֹם אֲשֶׁר לֹא־תוּכַל לְהִרְפֹּא מִכָּפָה רִגְלְךָ וְעַד
קִדְמֶךָ: ^{כח} יוֹלֵךְ יְהוָה אֶתְךָ וְאֶת־מִלְכְּךָ אֲשֶׁר תִּקִּים
עָלֶיךָ אֶל־גּוֹי אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ אֵתָּה וְאַבְרָתְךָ וְעִבְרַתְךָ
שֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים עִין וְאַבֵּן: ^{כט} וְהָיִיתָ לְשִׁמְחָה לְמִשְׁלַל
וּלְשִׁנְיָה בְּכָל הָעַמִּים אֲשֶׁר־יִגְהַגְךָ יְהוָה שְׂמָחָה:
^ל זֶרַע רַב תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה וּמַעֲט תֹאסֹף כִּי יַחֲסִלְנוּ
הָאֲרָבָה: ^{לא} בְּרָמִים תִּטָּע וְעִבְרַת יַוִּין לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה
וְלֹא תִאָּגֵר כִּי תֹאכְלְנוּ הַתִּלְעָת: ^{לב} זִיתִּים יִהְיוּ לָךְ
בְּכָל־גְּבוּלְךָ וְשִׁמֹן לֹא תִסּוֹךְ כִּי יִשָּׁל זִיתְךָ: ^{לג} בָּנִים
וּבָנוֹת תּוֹלִיד וְלֹא־יִהְיוּ לָךְ כִּי יִלְכוּ בַּשִּׁבְיָ: ^{לד} כָּל־
עֵצְךָ וּפְרִי אֲדָמְתְךָ יִירָשׁ הַצִּלְצֹל: ^{לה} חֲגוֹר אֲשֶׁר
בְּקִרְבְּךָ יַעֲלֶה עָלֶיךָ מַעֲלָה מַעֲלָה וְאַתָּה תִרַד
מִטָּה מִטָּה: ^{לו} הוּא יִלְוֶךְ וְאַתָּה לֹא תִלְוֶנּוּ הוּא
יִהְיֶה לְרֹאשׁ וְאַתָּה תִּהְיֶה לְזָנָב: ^{לז} וּבָאוּ עָלֶיךָ
כָּל־הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וּרְדִפוּךָ וְהִשְׁיגוּךָ עַד הַשְּׂמֹדָה
כִּי־לֹא שְׂמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו
וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר צִוָּךְ: ^{לח} וְהָיוּ בְּךָ לְאוֹת וּלְמוֹפֶת
וּבִירְעָךָ עַד־עוֹלָם: ^{לח} תַּחַת אֲשֶׁר לֹא־עִבְדָּתָ אֶת־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּשִּׁמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב מְרַב כָּל־
^{לח} וְעִבְדָּתָ אֶת־אֵיבֶיךָ אֲשֶׁר יִשְׁלַחְנוּ יְהוָה בְּךָ בְּרַעַב

בְּכָל־הַעֲמִים מִקְצֶה הָאָרֶץ וְעַד־קְצֶה הָאָרֶץ וְעַבְדְּתָה שָׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ אֹתָהּ וְאַבְתִּיד עֵץ וְאָבֹן: ^ס וּבְגוֹיִם הָהֵם לֹא תִרְגֹּעַ וְלֹא־יִהְיֶה מְנוּחַ לְכַף־רִגְלְךָ וְנָתַן יְהוָה לְךָ שֵׁם לֵב רָגֹז וּכְלִיזוֹן עֵינַיִם וְדַאבוֹן גִּפְשׁ: ^{סו} וְהָיוּ חֲטִיף תַּלְאִים לְךָ מִגִּגְד וּפְחַדְתָּ לֵילָה וַיּוֹמֶם וְלֹא תֵאֱמֹן בַּחַיִּיד: ^{סא} בְּבֹקֶר תֹּאמַר מִי־יִתֵּן עָרֵב וּבְעֶרֶב תֹּאמַר מִי־יִתֵּן בֹּקֶר מִפֶּחֶד לִבְבְּךָ אֲשֶׁר תִּפְחָד וּמִמְרָאָה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּמְרָא: ^{סב} וְהִשִּׁיבְךָ יְהוָה | מִצְרִים בְּאֲנִיּוֹת בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְךָ לֹא־תִסִּיף עוֹד לְרֹאשֶׁתָּהּ וְהִתְמַכְּרָתָם שָׁם לְאִיבִיד לַעֲבָדִים וּלְשִׁפְחוֹת וְאִין קִנְיָה: ^{סג} אֲלֹהֵי דַבְּרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לְכַרֵּת אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ מוֹאָב מִלִּבְד הַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּרַת אִתָּם בַּחֲרֹב: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השחזות ותשנ"ט ב ענ" 592)

וְרָאוּ כָל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שָׁם ה' נִקְרָא עֲלֶיךָ (כח, י)

אֵלֹהֵי תַפְלִין שְׁבָרָאשׁ (ברכות ו, א)

בתפלין של ראש יש חבור של ג' וד' - שיין של ג' ראשים ושיין של ד' ראשים. והנה ידוע שגמיל דל"ת הִנּוּ גמל דלים (שבת קד, א), ומבאר בחסידות, ששלושת העולמות, אצילות בריאה יצירה, משפיעים לעולם הרביעי, עשיה, שגם בו יאיר אלקות. ואף כאן: חבור ג' וד' (גמל דלים) בתפלין של ראש גורם להשפעה בעולם, השפעה על כל עמי הארץ.

גם יש לומר, שחבור זה רומז לד' קני המנוחה, שממנה אורה יוצאת לכל העולם.

כט וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אִתְּם רְאִיתֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְעֵינֵיכֶם בָּאָרֶץ מִצְרַיִם לְפָרַעַה וּלְכָל־עַבְדָּיו וּלְכָל־אֲרָצוֹ: ^א הַמַּסּוֹת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ הָאֵת וְהַמַּפְתִּים הַגְּדֹלִים הָהֵם: ^ב וְלֹא־נָתַן יְהוָה לָכֶם לֵב לְדַעַת וְעֵינַיִם לִרְאוֹת וְאָזְנִים לִשְׁמָעַ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ^ג וְאֹלֶךְ אִתְּכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לֹא כָלוּ שְׁלֹמֹתֵיכֶם מֵעַלְיֶכֶם וְנִעַלְךָ לֹא־כָלְתָה מַעַל רִגְלְךָ: ^ד לֶחֶם לֹא אָכַלְתֶּם וַיֵּין וְשִׁכָר לֹא שְׁתִּיתֶם לְמַעַן תִּדְרְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ^ה מִפְּסִיד וּתְבָאוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיֵּצֵא סִיחֹן מֶלֶךְ־חִשְׁבּוֹן וְעוּג מֶלֶךְ־חִבְשָׁן לִקְרֹאתָנוּ לְמַלְחָמָה וְנָפַס: ^ו וְנִקַּח אֶת־

וּבְצִמָּא וּבְעִירָם וּבְחֶסֶר כָּל וְנָתַן עַל בְּרוֹל עַל־צוּאָרְךָ עַד הַשְּׁמִידוֹ אִתְּךָ: ^א יֵשָׁא יְהוָה עֲלֶיךָ גּוֹי מִרְחֹק מִקְצֶה הָאָרֶץ כַּאֲשֶׁר יִדְּאָה הַנָּשָׂר גּוֹי אֲשֶׁר לֹא תִשְׁמָע לְשׁוֹנוֹ: ^ב גּוֹי עֵז פָּנִים אֲשֶׁר לֹא־יֵשָׁא פָנִים לְזִמּוֹן וְנֶעַר לֹא יִחַן: ^ג וְאָכַל פְּרִי בְהֶמְתְּךָ וּפְרִי־אֲדָמְתְּךָ עַד הַשְּׁמִידָה אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁאִיר לְךָ דָּגָן תִּירוֹשׁ וַיִּצְהָר שֹׁגֵר אֶלְפִיד וְעִשְׂתֶּרֶת צֹאנְךָ עַד הָאֲבִידוֹ אִתְּךָ: ^ד וְהִצֵּר לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ עַד רֶדֶת חֲמַתֶּיךָ הַגְּבֹהֹת וְהַבְּצֻרוֹת אֲשֶׁר אִתָּה בְּטַח בָּהֶן בְּכָל־אֲרָצְךָ וְהִצֵּר לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ בְּכָל־אֲרָצְךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ: ^ה וְאָכַלְתָּ פְרִי־בִטְנוֹךָ בְּשֶׁר בְּנִיךָ וּבְנִתֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק אֲשֶׁר־יָצִיק לְךָ אִיבֹד: ^ו הָאִישׁ הָרֹךְ בְּךָ וְהַעֲנֵג מְאֹד תִּרַע עֵינָיו בְּאֲחִיו וּבְאִשְׁתּוֹ חִיקוֹ וּבִיתָר בְּנֵיו אֲשֶׁר יוֹתִיר: ^ז מֵתָה | לְאַחַד מֵהֶם מִבְּשֶׁר בְּנֵיו אֲשֶׁר יֹאכֵל מִבְּלֵי הַשְּׂאִירֵלָו כָּל בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק אֲשֶׁר יָצִיק לְךָ אִיבֹד בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ: ^ח הִרְפָּה בְךָ וְהַעֲנֵגָה אֲשֶׁר לֹא־נִסְתָּה כֹף־רִגְלָה הַצָּנַע עַל־הָאָרֶץ מֵהַתְּעַנֵּג וּמִרֹךְ תִּרַע עֵינָהּ בְּאִישׁ חִיקָהּ וּבִבְנָהּ וּבִבְתָּהּ: ^ט וּבִשְׁלִיתָהּ הַיּוֹצֵת | מִבֵּין רִגְלֶיהָ וּבִבְנֶיהָ אֲשֶׁר תֵּלֵד בִּי־תֹאכְלֶם בְּחֶסֶר כָּל פֶּסֶתֶר בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק אֲשֶׁר יָצִיק לְךָ אִיבֹד בְּשְׁעָרֶיךָ: ^י אִם־לֹא תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת הַכְּתוּבִים בְּסֵפֶר הַזֶּה לִירְאָה אֶת־ה' וְהִנֵּכֶם וְהַנּוֹרָא הַזֶּה אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^{יא} וְהִפְלֹא יְהוָה אֶת־מִכְתָּבְךָ וְאֵת מִכּוֹת זִרְעֶךָ מִכּוֹת גְּדֻלַּת וְנִמְאֻנוֹת וְחָלִים רָעִים וְנִאֲמָנִים: ^{יב} וְהִשִּׁיב בְּךָ אֵת כָּל־מִדּוֹה מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִגְרַת מִפְּנֵיהֶם וּדְבָקוּ בְּךָ: ^{יג} גַּם כָּל־חֲלִי וְכָל־מִכָּה אֲשֶׁר לֹא כָתוּב בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת יַעֲלֶם יְהוָה עֲלֶיךָ עַד הַשְּׁמִידָה: ^{יד} וְנִשְׁאַרְתֶּם בְּמִתִּי מַעֲט תַחַת אֲשֶׁר הִיִּיתֶם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב כִּי־לֹא שָׁמַעַתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^{טו} וְהָיָה כַּאֲשֶׁר־שָׁשׁ יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהִיטִיב אִתְּכֶם וּלְהַרְבּוֹת אִתְּכֶם כֵּן יֵשִׁישׁ יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד אִתְּכֶם וּלְהַשְׁמִיד אִתְּכֶם וּנְסַחְתֶּם מֵעַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר־אִתָּה בְּאִשְׁמָה לְרִשְׁתָּהּ: ^{טז} וְהִפְצִיךָ יְהוָה

יש לשאל, הרי הפסוק עצמו מדגיש שבני ישראל לא יצאו מצרים, ואף לא יראו אותם עד לסיום ארבעים שנה במדבר? אלא, כאן מדובר בראיה כזו המשפיעה על האדם לשמר את "דברי הברית הזאת" במלא המדה. ולשם כך לא די בראיה בפעם הראשונה, אלא יש צורך בהסתכלות - נשמתית - עמקה ופנימית, כך שההתגלות האלקית העל-טבעית תחדר ותמלא את האדם, עד שיתרומם מעל הגבולות הטבעיים. וזה דורש ארבעים שנות למוד והתעמקות.

אַרְצָם וְנַתַּנָּה לְנַחֲלָה לְאֹאֲבָנֵי וְלִגְדֵי וְלַחֲצֵי שְׁבֵט הַמְּנַשִּׁי: וְשִׁמְרָתָם אֶת־דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וַעֲשִׂיתָם אֹתָם לְמַעַן תִּשְׁכְּלוּ אֶת כָּל־אֲשֶׁר

תַּעֲשֶׂוּן: פפפ קכ"ב פסוקים לעבדו' סימן

~ נקודות משיחות קודש ~ (מכתב ראש חדש ניסן תשנ"ג – לקוטי שיחות לו עמ' 156)

אַתֶּם רְאִיתֶם . . וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם . . וְעִינֵיכֶם לֹא־רָאוּ (כט, א-ח)

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֲצֻחִים הֵיּא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכֶּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַכֵּי־נֶעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׂמְלָהּ עֶשֶׂר וְכָבוֹד. וְ חֲפִץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וְיִאֲדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הו"ק, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרת כי תבוא בישעיה פרק ס

ס א קוּמִי אוּרִי כִּי בָּא אוֹרְךָ וּכְבוֹד יְהוָה עָלֶיךָ זֶרַח: ב כִּי־הִנֵּה תַחֲשֹׁךְ יִכְסֶּה־אֶרֶץ וְעֶרְפָּל לְאֻמִּים וְעָלֶיךָ יִזְרַח יְהוָה וּכְבוֹדוֹ עָלֶיךָ יֵרָאֶה: ג וְהִלְכּוּ גוֹיִם לְאוֹרְךָ וּמְלָכִים לְנֹגַהּ זֶרַחךָ: ד שְׂאֵי סָבִיב עֵינֶיךָ וּרְאִי כָלֶם נִקְבְּצוּ בְּאוֹלָךְ בְּנִיךָ מִרְחוֹק יָבֹאוּ וּבְנִתֶיךָ עַל־צֵד תֵּאֱמָנָה: ה אֲזוּ תִרְאִי וְנִהְיֶתָּ וּפָתַח וְרָחֵב לְכַבֵּד כִּי־יִהְיֶה עָלֶיךָ הַמֶּזֶן יִם חֵיל גּוֹיִם יָבֹאוּ לָךְ: ו שִׁפְעַת גְּמִלִים תִּכְסֹּף בְּכָרִי מִדִּין וְעִיפָה כָלֶם מִשְׁבָּא יָבֹאוּ זָהָב וּלְבֹנָה יִשְׂאוּ וְתַהֲלֹת יְהוָה יִבְשְׁרוּ: ז כָּל־צֶאֱן קָדָר יִקְבְּצוּ לָךְ אֵילֵי נְבוֹת יִשְׂרָאֵל יַעֲלוּ עַל־רָצוֹן מִזִּבְחֵי וּבֵית תִּפְאָרְתִּי אֶפְאָר: ח מִי־אֵלֶּה כָּעֵב תַּעֲוִיפֶנָּה וּכְיוֹנִים אֶל־אַרְבֵּיתֵיהֶם: ט כִּי־לִי אֵיִים יִקְוּ וְאֻנִּיּוֹת תִּרְשִׁישׁ בְּרִאשׁוֹנָה לְהָבִיא בְנִיךָ מִרְחוֹק כִּסְפָּם וְזָהָבם

אתם לשם יהוה אלהיך ולקדוש ישראל כי פאריך: יובנו בני-גבול חומתיך ומלכיהם ישרתוך
 כי בקצפי הכיתוך וברצוני רחמתיך: יא ופתחו שעריך תמיד יומם ולילה לא יסגרו להביא אליך
 חיל גוים ומלכיהם נהוגים: יב כִּי-הָגוֹי וְהַמְּמַלְכָּה אֲשֶׁר לֹא-יַעֲבֹדוך יאבדוּ וְהַגּוֹיִם חָרַב יַחֲרֹבוּ:
 יג כְּבוֹד הַלְבִּנוֹן אֵלֶיךָ יָבוֹא בְּרוֹשׁ תִּדְהֶר וּתֵאשׁוּר יִתְּדוּ לְפָאֵר מְקוֹם מְקֹדְשֵׁי וּמְקוֹם רַגְלֵי אֲכַבֵּד:
 יד וְהָלְכוּ אֵלֶיךָ שְׂחוֹחַ בְּנֵי מַעֲנִיךָ וְהִשְׁתַּחֲוּוּ עַל-כַּפּוֹת רַגְלֶיךָ כַּל-מִנְאֲצִיךָ וּקְרָאוּ לְךָ עֵיר יְהוָה
 צִיּוֹן קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: טו תחת היותך עזובה ושנואה ואין עובר ושמתיך לגאון עולם משוש דור
 ודור: טז וינקת חלב גוים ושד מלכים תינקי וידעת כִּי-אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעַךָ וְגֹאֲלֶךָ אֲבִיר יַעֲקֹב:
 יז תחת הנחשת אביא זהב ותחת הכרזל אביא כסף ותחת העצים נחשת ותחת האבנים כרזל
 ושמתי פקדתיך שלום ונגשיך צדקה: יח לֹא-יִשְׁמַע עוֹד חֲמָם בְּאַרְצֶךָ שׁוֹד וְשָׂבָר בְּגִבּוֹלֶיךָ וּקְרָאתָ
 יְשׁוּעָה חוֹמַתֶיךָ וְשַׁעֲרֶיךָ תִּהְיֶה: יט לֹא-יִהְיֶה-לְךָ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וּלְלֵנָה הַיָּרֵחַ לְאִי-אִיר
 לְךָ וְיִהְיֶה-לְךָ יְהוָה לְאוֹר עוֹלָם וְאֱלֹהֶיךָ לְתַפְאֲרֶתךָ: כ לֹא-יָבוֹא עוֹד שִׁמְשׁוֹךְ וִירְחֶךָ לֹא יֵאָסֵף כִּי
 יְהוָה יִהְיֶה-לְךָ לְאוֹר עוֹלָם וְשִׁלְמוֹ יָמֵי אֲבֹלֶךָ: כא וְעַמְּךָ כָּלָם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אֶרֶץ נָצַר
 מִפְּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהַתְפָּאֵר: כב הַקִּמְנוּ יְהוָה לְאַלְפָּה וְהִצַּעִיר לְגוֹי עֲצוֹם אֲנִי יְהוָה בַּעֲתָה אֲחִישָׁנָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל
 הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה
 הוא יי אלהינו ונאמנים דבריך, ודבר אחד מדבריך אחר לא ישוב ריקם, כי אל
 מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו.
 ברוך אתה יי. משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהינו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה
 יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את
 כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יי,
 מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי
 אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו
 מודים לך, ומברכים אותך. יתברך שמוך בפני כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך
 אתה יי, מקדש השבת:

לוח זמנים לשבוע פרשת כי־תבוא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	6:07	6:11	8:51	8:52	9:23	9:24	10:30	10:30	19:19	19:13	19:44	19:37	18:54	19:47
חיפה (ק)	6:04	6:08	8:49	8:51	9:21	9:23	10:29	10:29	19:21	19:13	19:46	19:38	18:45	19:48
ירושלים (ק)	6:03	6:07	8:49	8:50	9:20	9:22	10:28	10:28	19:20	19:13	19:45	19:38	18:34	19:46
תל אביב (ק)	6:07	6:11	8:51	8:52	9:23	9:25	10:30	10:30	19:20	19:13	19:45	19:37	18:54	19:48
אוסטריה וינה (ק)	5:54	6:02	8:52	8:55	9:23	9:27	10:35	10:36	20:00	19:48	20:31	20:19	19:32	20:33
אוסטרליה מלבורן (ח)	6:53	6:45	9:04	8:59	9:36	9:31	10:32	10:28	17:53	17:58	18:19	18:24	17:40	18:35
אוקראינה אודסה (ק)	6:01	6:09	8:56	8:59	9:28	9:31	10:39	10:40	19:58	19:47	20:28	20:16	19:30	20:20
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	5:40	5:48	8:37	8:40	9:09	9:12	10:20	10:22	19:45	19:33	20:16	20:04	19:17	20:08
אוק. ז'יטומיר (ק)	6:02	6:11	9:00	9:04	9:33	9:37	10:44	10:46	20:13	20:01	20:46	20:33	19:45	20:37
אוקראינה קייב (ק)	5:53	6:02	8:53	8:56	9:25	9:28	10:37	10:38	20:07	19:55	20:40	20:27	19:39	20:31
אוקראינה דונייצק (ק)	5:29	5:37	8:26	8:29	8:58	9:01	10:09	10:11	19:33	19:22	20:04	19:52	19:06	19:56
איטליה מילאנו (ק)	6:29	6:36	9:23	9:26	9:55	9:58	11:05	11:07	20:22	20:12	20:52	20:41	19:55	20:55
אקוואדור קיטו (ח)	6:06	6:04	8:39	8:38	9:09	9:08	10:12	10:10	18:28	18:26	18:49	18:47	18:08	18:51
ארגנטינה ב. איירס (ח)	7:23	7:15	9:35	9:30	10:08	10:03	11:04	11:00	18:30	18:34	18:55	18:59	18:16	19:10
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	8:19	8:10	10:31	10:25	11:02	10:56	11:57	11:53	19:17	19:23	19:44	19:49	19:04	19:53
ארה"ב בולטימור (ק)	6:23	6:29	9:12	9:13	9:44	9:46	10:52	10:53	19:54	19:46	20:21	20:12	19:29	20:16
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	6:09	6:15	9:00	9:02	9:32	9:34	10:41	10:42	19:47	19:38	20:15	20:05	19:22	20:17
ארה"ב ג'רסי (ק)	6:10	6:16	9:00	9:02	9:32	9:35	10:41	10:42	19:47	19:38	20:14	20:05	19:21	20:17
ארה"ב דטרויט (ק)	6:43	6:49	9:35	9:37	10:07	10:09	11:16	11:17	20:26	20:17	20:55	20:45	20:00	20:56
ארה"ב היוסטן (ק)	6:50	6:53	9:33	9:34	10:05	10:06	11:11	11:11	19:58	19:51	20:22	20:15	19:34	20:25
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	6:16	6:20	9:02	9:03	9:34	9:35	10:41	10:41	19:35	19:28	20:01	19:53	19:11	20:02
ארה"ב מיאמי (ק)	6:54	6:57	9:34	9:35	10:07	10:07	11:12	11:12	19:52	19:47	20:16	20:10	19:30	20:19
ארה"ב ניו הייבן (ק)	6:06	6:12	8:55	8:57	9:28	9:30	10:37	10:38	19:42	19:33	20:10	20:00	19:17	20:14
ארה"ב שיקאגו (ק)	6:01	6:07	8:54	8:56	9:25	9:27	10:34	10:35	19:45	19:35	20:13	20:03	19:19	20:14
בוליביה לא פאס (ח)	6:37	6:33	9:05	9:02	9:34	9:31	10:35	10:32	18:34	18:35	18:56	18:57	18:17	19:01
בלגיה אנטוורפן (ק)	6:37	6:46	9:36	9:40	10:09	10:13	11:21	11:23	20:52	20:39	21:26	21:12	20:24	21:30
בלגיה בריסל (ק)	6:37	6:46	9:37	9:41	10:09	10:13	11:21	11:23	20:53	20:40	21:26	21:13	20:24	21:29
בלרוס ליובאוויטש (ק)	5:40	5:51	8:45	8:50	9:17	9:22	10:31	10:33	20:17	20:02	20:53	20:38	19:46	20:42
ברזיל ס.פאולו (ח)	6:22	6:16	8:42	8:39	9:14	9:10	10:12	10:09	17:57	17:59	18:20	18:22	17:41	18:28
ברזיל ריו דה ז'נירו (ח)	6:07	6:02	8:28	8:25	8:59	8:56	9:58	9:55	17:44	17:46	18:07	18:09	17:28	18:15
בריטניה לונדון (ק)	5:53	6:02	8:54	8:58	9:26	9:30	10:38	10:40	20:13	20:00	20:46	20:33	19:44	20:49
בריטניה מנצ'סטר (ק)	5:57	6:07	9:00	9:04	9:32	9:36	10:45	10:47	20:26	20:12	21:01	20:46	19:56	21:05
גרמניה ברלין (ק)	5:57	6:07	8:59	9:03	9:31	9:35	10:43	10:46	20:20	20:07	20:55	20:41	19:51	20:45
גרמניה פרנקפורט (ק)	6:20	6:29	9:20	9:24	9:52	9:56	11:04	11:06	20:35	20:23	21:08	20:55	20:07	20:59
הודו בומביי (ח)	6:19	6:21	8:56	8:56	9:28	9:28	10:33	10:32	19:03	18:59	19:26	19:21	18:42	19:25
הודו פונה (ח)	6:14	6:15	8:52	8:52	9:24	9:24	10:28	10:28	19:01	18:56	19:23	19:18	18:39	19:22
הונגריה בודפשט (ק)	5:46	5:54	8:42	8:45	9:14	9:17	10:25	10:26	19:47	19:35	20:18	20:06	19:19	20:10
טורקיה איסטנבול (ק)	6:18	6:24	9:08	9:10	9:40	9:42	10:49	10:50	19:55	19:46	20:23	20:13	19:30	20:17
יוון אתונה (ק)	6:43	6:48	9:31	9:33	10:03	10:05	11:11	11:12	20:12	20:04	20:39	20:30	19:47	20:34
מולדובה קישינב (ק)	6:08	6:16	9:03	9:06	9:36	9:39	10:46	10:48	20:06	19:54	20:36	20:25	19:38	20:29

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו מ. סיטי (ק)	7:12	7:13	9:53	9:53	10:23	10:23	10:29	10:28	20:07	20:02	20:29	20:24	19:45	20:28
ניו זינלנד קרייסטצ'רץ'(ח)	7:12	7:03	9:18	9:12	9:51	9:45	10:45	10:40	17:53	18:00	18:21	18:27	17:40	18:31
נפאל קטמנדו (ח)	5:32	5:35	8:16	8:17	8:47	8:48	9:53	9:53	18:41	18:35	19:05	18:59	18:18	19:03
סינגפור סינגפור (ח)	7:01	6:59	9:29	9:28	10:02	10:01	11:04	11:02	19:14	19:12	19:36	19:34	18:55	19:38
פולין ורשא (ק)	5:26	5:36	8:29	8:33	9:00	9:04	10:13	10:15	19:50	19:37	20:25	20:11	19:21	20:15
פרו לימה (ח)	6:16	6:12	8:39	8:36	9:11	9:09	10:11	10:09	18:06	18:07	18:28	18:28	17:49	18:32
צרפת ליון (ק)	6:45	6:53	9:40	9:43	10:12	10:15	11:22	11:24	20:41	20:30	21:11	21:00	20:14	21:13
צרפת פריז (ק)	6:49	6:58	9:47	9:51	10:19	10:22	11:30	11:32	20:57	20:45	21:29	21:16	20:29	21:31
קולומביה בוגוטה (ח)	5:45	5:44	8:20	8:19	8:50	8:49	9:53	9:52	18:14	18:11	18:35	18:32	17:54	18:36
קנדה טורונטו (ק)	6:26	6:33	9:19	9:22	9:51	9:53	11:01	11:02	20:14	20:04	20:43	20:32	19:47	20:45
קנדה מונטריאל (ק)	6:00	6:07	8:54	8:57	9:26	9:29	10:36	10:38	19:53	19:43	20:23	20:12	19:26	20:26
קפריסין לרנקה (ק)	6:09	6:14	8:53	8:55	9:27	9:28	10:34	10:34	19:27	19:19	19:52	19:44	19:02	19:48
רוסיה מוסקבה (ק)	6:09	6:21	9:17	9:22	9:48	9:53	11:03	11:06	20:54	20:39	21:32	21:16	20:24	21:34
רוסיה רוסטוב נא-דונו (ק)	6:24	6:32	9:19	9:22	9:52	9:55	11:02	11:04	20:23	20:12	20:54	20:42	19:56	20:46
שווייץ ציריך (ק)	6:26	6:34	9:24	9:27	9:55	9:58	11:06	11:08	20:30	20:19	21:01	20:49	20:03	21:02
תאילנד בנגקוק (ח)	6:03	6:04	8:37	8:37	9:10	9:09	10:14	10:13	18:38	18:35	19:00	18:56	18:17	19:00

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק:
ליל ד' ט"ז בו שעה 1

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתזליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריךנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפח פלאויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב"ד 60840 Israel - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il